NAUKA I UCZENI NA ZIEMI WILEŃSKIEJ od XVI w. do 1945 r.

Opracował:

Mieczysław Jackiewicz

Biblioteka Wileńskich Rozmaitości.
Seria B nr 74
Redaktor: Henryk Dubowik.

Na okładce: Konrad Górski – profesor USB i UMK
Uniwersytet Wileński z lotu ptaka

ISBN 978-83-87865-69-6
ISSN 1230-9915

Skład: Bogdan Strzeboński

Druk:
Drukarnia GS sp. z o. o.
30 701 Kraków.
ul. Zabłocie 43

Pamięci
Profesora Leszka Jana Malinowskiego

Od Wydawcy

Ukazało się już dziewięć tomów *Encyklopedii Ziemi Wileńskiej*. Pierwszy z nich *Wileński słownik biograficzny* zredagowali Henryk Dubowik i Leszek Jan Malinowski, pozostałe opracował Mieczysław Jackiewicz: 2. *Literatura*, 3. *Sztuka*, 4. *Architektura*, 5. *Teatr i muzyka*, 6. *Książka i prasa*, 7. *Duchowieństwo i świątynie*, 8. *Wojsko i żołnierze oraz niniejszy* 9. *Nauka i uczeni.*

Tom ten ukazuje rolę Wilna jako ogniska nauki, promieniującego nie tylko na tereny Rzeczypospolitej Obojga Narodów lecz również na cały świat. Szczególną rolę w tej dziedzinie odegrał Uniwersytet Wileński, rozwijający się od ufundowanej w 1579 r. jezuickiej Akademii, poprzez Szkołę Główną Litewską, potem Wileńską przekształconą pod zaborem rosyjskim w Uniwersytet Wileński, ograniczony w 1832 r. do Akademii Medyko-Chirurgicznej i Akademii Duchownej i wreszcie w 1842 r. całkowicie zlikwidowany, odrodzony w 1919 r. jako Uniwersytet Stefana Batorego, zamknięty przez władze litewskie w grudniu 1939 r.

Akademia jezuicka kładła wprawdzie główny nacisk na studia teologiczne, ale kształciła także w zakresie filozofii, historii, prawa i nauk matematyczno-fizycznych. W zreformowanej Szkole Głównej – dzięki staraniom Marcina Poczobuta – zaczęły przeważać nauki świeckie. Na wydziale fizycznym studiowano nauki fizyczne, medyczne i przyrodnicze, na wydziale moralnym – filozofię, prawo i literaturę. Uniwersytet Wileński skupił wielu wybitnych uczonych, jak bracia Śniadeccy, Jan i Józef Frankowie, Ernest Groddeck, Joachim Lelewel. Studentami byli wybitni przedstawiciele nauki i kultury: poeci Juliusz Słowacki i Adam Mickiewicz, który był także profesorem literatury starożytnej w Lozannie i literatury słowiańskiej w Collége de France w Paryżu, Aleksander Chodźko, który przejął katedrę paryską po Mickiewiczu, Ignacy Domeyko, który zasłynął jako organizator nauki w Chile. Po zamknięciu Uniwersytetu jego profesorowie i absolwenci zasilili rosyjskie uczelnie w Kijowie i Charkowie, także w Moskwie i Petersburgu. Do Rosji wywieziono też uniwersyteckie kolekcje i część zbiorów bibliotecznych.

Po likwidacji Uniwersytetu Wileńskiego próbowano organizować naukę siłami społecznymi. W budynkach pouniwersyteckich działała w l. 1856-1864 Tymczasowa Komisja Archeologiczna i Muzeum Starożytności, założone przez Eustachego Tyszkiewicza. Zbiory Muzeum i biblioteka Komisji zostały też zagrabione przez władze rosyjskie. Potem dopiero w 1907 r. – w wyniku odwilży po rewolucji 1905 r. – powstało Towarzystwo Przyjaciół Nauk, które od nowa zorganizowało bibliotekę i muzeum, zapoczątkowało wydawnictwa naukowe i przyczyniło się do wznowienia działalności uniwersytetu. Bogate zbiory zgromadził Tadeusz Wróblewski, fundator Biblioteki im. Wróblewskich w Wilnie.

Odrodzony w 1919 r. Uniwersytet Stefana Batorego skupił wielu wybitnych uczonych z całej Polski, wykształconych nie tylko we Lwowie i w Krakowie, lecz również na uniwersytetach rosyjskich, niemieckich i austriackich, i wydał wielu niepospolitych absolwentów. Po drugiej wojnie światowej profesorowie, adiunkci i asystenci krótko działającego USB stali się organizatorami nauki w całej Polsce, przede wszystkim Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu i Akademii Medycznej w Gdańsku. Wykładali oraz uzyskiwali doktoraty i habilitacje, korzystając z wileńskich doświadczeń.

Uczelnię Batorową ukończyli wybitni pisarze, jak Antoni Gołubiew, Paweł Jasienica, czy Czesław Miłosz, który potem został profesorem Uniwersytetu Kalifornijskiego w Berkeley. Pro-

fesorów i absolwentów USB znajdziemy na wielu uczelniach europejskich i amerykańskich. Zorganizowali oni ponadto Polski Uniwersytet na Obczyźnie – PUNO – w Londynie.

Wykładowcy i studenci Uniwersytetu Wileńskiego i USB nie uniknęli prześladowań ze strony zaborców i okupantów. Wielu z nich zesłano w XIX w. w głąb Rosji, podczas II wojny światowej wielu znalazło się w więzieniach i łagrach sowieckich, w obozach hitlerowskich. Odnajdziemy ich także na listach rozstrzelanych w Katyniu i w Ponarach, gdzie zginął m.in. onkolog światowej sławy Kazimierz Pelczar.

Oprócz uczonych polskich w wielonarodowym Wilnie działali także Litwini i Białorusini, Rosjanie i Żydzi. Rosyjska Komisja Archeograficzna, działająca w l. 1864-1915 – mimo założeń rusyfikacyjnych – opublikowała wiele cennych dokumentów źródłowych do dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego. Wilno było również „Jerozolimą północy" – ogniskiem nauki i kultury żydowskiej. Uczeni litewscy, którzy w latach międzywojennych ze względów politycznych znaleźli się w Kownie, związani byli nieraz z Wilnem i kulturą polską. Przykładem może być tutaj Michał Romer, który redagował „Gazetę Wileńską", służył w Legionach Piłsudskiego, ale został potem – jako Remeris – profesorem i rektorem Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie. Pamiętniki pisał po polsku.

Objętość haseł zależy najczęściej od ilości zachowanych informacji, choć obszerniejsze życiorysy otrzymały także postaci mniej znane, ale godne uwagi czytelników. Oprócz biografii znajdują się w tym tomie także hasła poświęcone wileńskim uczelniom i stowarzyszeniom naukowym.

Mamy nadzieję, że ten tom Encyklopedii pozwoli w pewnej mierze „ocalić od zapomnienia" osiągnięcia nauki wileńskiej.

Redakcja Biblioteki Wileńskich Rozmaitości

A

Abdank-Abakanowicz Bruno, ur. 6.10.1852 w Wiłkomierzu, zm. 29.08.1900 w Parc-St.-Maur pod Paryżem; inżynier dróg i mostów, matematyk i elektrotechnik. Pochodził z rodziny tatarskiej herbu Abdank. Ukończył Politechnikę w Rydze, następnie był docentem politechniki we Lwowie. W 1881 osiadł we Francji, gdzie zajął się elektrotechniką; był konstruktorem mechanicznych przyrządów do wykreślania krzywych matematycznych (integraf, parabolograf, spirograf i inne); autor prac elektrotechnicznych, publicysta, twórca nowego typu lampy elektrycznej.

Wielka encyklopedia powszechna PWN, t. 1. Warszawa 1964, s. 4.

Abicht Adolf, ur. w 1793 w Erlangen w Niemczech, zm. 15.07.1860 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, lekarz. Był synem Jana Henryka Abichta, filozofa. Ukończył gimnazjum w Wilnie i Wydział Nauk Lekarskich Uniwersytetu Wileńskiego w 1816. W 1823 został adiunktem przy klinice terapeutycznej, w 1825 otrzymał katedrę patologii. Od 1827 był profesorem patologii ogólnej oraz historii medycyny na Uniwersytecie Wileńskim. Po zamknięciu uniwersytetu wykładał w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie; w 1851 opisał wody mineralne w Birsztanach na Litwie; wydał podręcznik w języku łacińskim *Lekcje patologii ogólnej* (1840), także prace o cholerze, gorącze i innych chorobach. Znany był w Wilnie jako dobry diagnostyk.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 1. Vilnius 1985, s. 169; J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832*. Białystok 1993, s. 22.

Abicht Jan Henryk, ur. 2.05.1762 w Volkstadt (księstwo Schwarzburg), zm. 16.04.1816 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, filozof. Z pochodzenia Niemiec. Od 1790 był profesorem filozofii w Erlangen, od 1804 – na Uniwersytecie Wileńskim, gdzie prowadził wykłady z logiki i metafizyki; w poglądach filozoficznych pozostawał pod wpływem Immanuela Kanta, K.L. Reinholda i W.F. Schellinga; polemizował z Jędrzejem Śniadeckim, ówczesnym rektorem uniwersytetu w Wilnie; ogłosił 22 prace w języku niemieckim i łacińskim, m.in. *Psychologische Anthropologie* (1801), *Encyclopädie der Philosophie* (1804).

L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939, s. 3; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 1. Warszawa 2001, s. 37.

Abłamowicz Ignacy, s. Dominika, ur. w 1787 na Litwie, zm. w 1848; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, fizyk. W l. 1804-1806 uczył się w wileńskim seminarium nauczycielskim, ukończył Uniwersytet Wileński ze stopniem magistra, w l. 1808-1810 był nauczycielem gimnazjum w Mińsku; w l. 1810-1813 był adiunktem-profesorem w Zakładzie Fizyki Uniwersytetu Wileńskiego; w l.1813-1817 pracował jako nauczyciel przyrody w Gimnazjum Wileńskim. W 1817 został ponownie adiunktem-profesorem fizyki w Uniwersytecie Wileńskim, a w l. 1818-1824 przebywał za granicą, gdzie zgłębiał wiedzę z fizyki i chemii. Po powrocie do kraju w l. 1827-1834 wykładał fizykę w Liceum Krzemienieckim, następnie w l. 1834-1837 został zatrudniony na Uniwersytecie Kijowskim jako profesor

fizyki. Był właścicielem majątku Justynianów w pobliżu Kopciowa na Litwie.

Polski słownik biograficzny, t. 1, s. 7; L. Jankowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939, s. 3.

Abramowicz (Abrahamowicz) Adam, ur. 23.08.1710, zm. 1776 w Worniach; doktor filozofii, ksiądz katolicki, jezuita (1726), kaznodzieja, pisarz religijny. W l. 1743-1752 pracował w kolegiach jezuickich w Wilnie, Nowogródku i Warszawie. W 1752 w Wilnie założył Collegium Nobilium, był jego pierwszym rektorem. W l. 1758-73 był rektorem kolegiów jezuickich w Nieświeżu, Połocku i Mińsku. Wydał *Kazania niedzielne* (Wilno, 1743-1753).

Laureae Academicae, 1997, s. 223,361; V. Gaigalaitė, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 9.

Abramowicz Ignacy, ur. 14.04.1890, zm. 1982; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, lekarz-okulista. Studiował medycynę w Warszawie i w Moskwie, doktoryzował się na USB w 1925; od 1928 docent w Zakładzie Okulistyki, od 1937 profesor USB. Po II wojnie światowej pracował w Akademii Medycznej w Lublinie.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 119.

Abramowiczówna Zofia, ur. 14.06.1906 w Wilnie, zm. 29.05.1988 w Warszawie; profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, filolog klasyczny. Była córką Ludwika (1879-1939), działacza niepodległościowego, historyka książki, publicysty, redaktora i wydawcy „Przeglądu Wileńskiego", oraz Julii z Salmonowiczów (1882-1971). Absolwentka Gimnazjum im. Elizy Orzeszkowej w Wilnie, maturę zdała w 1924. W 1931po ukończeniu Uniwersytetu Stefana Batorego rozpoczęła pracę na tej uczelni i tam uzyskała stopień doktora na podstawie rozprawy *Études sur les hymnes homériques* (1937), przygotowanej pod kierunkiem prof. Stefana Srebrnego (wcześniej opiekuna jej magisterium). Pracę na uniwersytecie (kolejno asystentka i starsza asystentka) łączyła z nauczaniem łaciny w wileńskich szkołach średnich – Gimnazjum Nazaretanek (1928-1929) i Gimnazjum im. Tadeusza Czackiego (1930-1932); w 1932 zdała egzamin państwowy na nauczyciela szkół średnich w zakresie filologii klasycznej i historii antycznej. Otrzymawszy stypendium Funduszu Kultury Narodowej spędziła osiem miesięcy 1938 w Berlinie jako słuchaczka Institut für Altertumwissenschaft. Po wybuchu wojny włączyła się w działalność tajnego nauczania, a oficjalnie pracowała jako korektorka w redakcji „Prawdy Wileńskiej" (1940-1941), a następnie tłumaczka niemiecko-litewska (potem rosyjsko-litewska) w Wileńskim Inspektoracie Leśnym. W 1943 na dwa miesiące trafiła jako zakładniczka do obozu koncentracyjnego w Prawieniszkach. Później była tłumaczką w Urzędzie Opałowym, a od 1944 kopistką w Archiwum Państwowym w Wilnie. Po II wojnie światowej, wraz z grupą naukowców z USB, znalazła zatrudnienie na toruńskim Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, gdzie została starszą asystentką w Katedrze Filologii Klasycznej. W 1949 zwolniona z przyczyn politycznych, zatrudniła się jako etatowy pracownik Towarzystwa Naukowego. Przeprowadziła w tym czasie habilitację (1951), rozprawą *Komentarz krytyczny i egzegetyczny do I i II księgi „Quaestiones convivales" Plutarcha*, zatwierdzoną przez Centralną Komisję Kwalifikacyjną w 1957. Rozprawa ukazała się drukiem w 1960.W 1956 Abramowiczówna wróciła na uczelnię, początkowo jako adiunkt, by w 1957 przejść na stanowisko docenta w Katedrze Filologii Klasycznej. W 1965 Senat UMK wystąpił o mianowanie jej profesorem nadzwyczajnym, co zostało zrealizowane dopiero w 1973. Obok wykładów prowadziła lektorat z greki. W 1976 przeszła na emeryturę, ale pozostała związana z uczelnią na pół etatu (do końca życia), prowadząc zlecone zajęcia. Zmarła w wieku 82 lat

i została pochowana na toruńskim cmentarzu św. Jerzego (ul. Gałczyńskiego).Zainteresowania naukowe Zofii Abramowiczówny obejmowały literaturę grecką, leksykografię grecką, historię kultury i sztuki greckiej. Była autorką przekładów z łaciny (m.in. *Bukoliki* i *Georgiki* Wergiliusza) i greki (m.in. Plutarcha). W 1955 objęła redakcję *Słownika grecko-polskiego*, kierując wydaniem czterech tomów w latach 1958-1965. Była też współautorką słownika polsko-starogreckiego. W 2002 roku ukazały się notatki z wykładów profesor Abramowiczówny, zatytułowane *O sztuce starożytnej*. Brała udział w pracach wielu towarzystw naukowych. Jeszcze w okresie wileńskim wstąpiła do Polskiego Towarzystwa Filologicznego (1931) i zasiadała w zarządzie Koła Wileńskiego, a od 1946 była wiceprezesem koła w Toruniu. Należała też od 1937 do Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie i od 1953 do Towarzystwa Naukowego w Toruniu. W tej ostatniej instytucji wchodziła w skład Wydziału II (Filologiczno-Filozoficznego) i od 1972 przewodniczyła Komitetowi Redakcyjnemu Wydawnictw Wydziału. W latach 1947-1951 była współpracowniczką Komitetu Filologicznego Polskiej Akademii Umiejętności, od 1958 członkiem Komitetu Nauk o Kulturze Antycznej Polskiej Akademii Nauk. Należała ponadto do Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W 1967 została laureatką nagrody zespołowej I stopnia Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego. Szczególnym polem aktywności prof. Abramowiczówny była działalność charytatywna. Przez przeszło pięćdziesiąt lat przygotowywała ręcznie książki w alfabecie Braille'a. Spod jej ręki wyszło kilkadziesiąt tomów, w tym podręczniki do nauki języków obcych.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Materiały do biografii (pod redakcją Sławomira Kalembki), Toruń 1995; Włodzimierz Appel, *Zofia Abramowiczówna*, (w:) *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, Suplement I (pod redakcją Zbigniewa Nowaka), Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 1998.

Achmatowicz Osman, syn Aleksandra i Emilii Najnam-Bek Oleszkiewicz-Kryczyńskiej, ur. 16.03.1899 w Bargaliszkach w powiecie oszmiańskim, zm. 4.12.1988 w Warszawie. Do 1916 uczył się w Korpusie Paziów w Petersburgu, w l. 1916-1917 studiował w Instytucie Górniczym w Petersburgu, następnie do 1925 na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, studia uzupełniał w Oxfordzie. W 1928 uzyskał stopień naukowy doktora chemii na USB, w 1930 stopień doktora filozofii w Oxfordzie; w l. 1923-1925 był asystentem na USB, w l. 1925-1928 – st. asystent, w l. 1928-1934 adiunkt i docent w Katedrze Chemii Farmaceutycznej USB; w 1934 – profesor nadzwyczajny; w l. 1934-1939 kierownik Katedry Chemii Farmaceutycznej; w 1953 – profesor zwyczajny. Na USB wykładał chemię organiczną oraz chemię farmaceutyczną. W l. 1940-1941 był kierownikiem laboratorium farmaceutycznego przy Ludowym Komisariacie Zdrowia w Wilnie i chemicznego laboratorium badawczego uniwersytetu w Kownie; w l. 1942-1943 kierownik gospodarstwa rolnego w Niemieckim Zarządzie Dóbr Ziemskich na Wileńszczyźnie. W 1945 wyjechał do Łodzi, gdzie na Politechnice Łódzkiej był kierownikiem Katedry Chemii Organicznej (1945-1953), prorektorem (1945-1948), rektorem (1948-1952). Później pracował w warszawskich zakładach naukowych. Był współorganizatorem Politechniki Łódzkiej (1945), sekretarzem Centralnej Komisji Kwalifikacyjnej dla Pracowników Nauki (1953-1955); wiceministrem szkolnictwa wyższego w l. 1953-1959. Wydał ponad 80 prac naukowych w języku polskim i angielskim. Jego prace dotyczyły chemii organicznej (alkaloidy, steroidy, sulfony), oraz syntezy chemicznej i fitochemii. Jego żoną była Helena ze Stankiewiczów. Z tego małżeństwa pochodzili Emilia (ur. 1927), Osman (ur. 1931) i Selim.

Kto jest kim w Polsce. Warszawa 1989, s. 18.

Achremowicz Wanda, córka Witolda Nowodworskiego, profesora USB, ur. 3.09.1901 w Gudelach w powiecie oszmiańskim, zm. 13.03.1974 w Lublinie; filolog, polonistka, historyk literatury. W 1930 ukończyła studia polonistyczne na USB. Była nauczycielką w szkołach wileńskich, m.in. w Gimnazjum im. E. Orzeszkowej, Liceum im. Śniadeckich i w Gimnazjum s.s. Nazaretanek; była redaktorką czasopism dla młodzieży. W 1945 wyjechała do Tucholi, gdzie pracowała w szkole średniej, następnie pracowała w szkole w Lublinie. W l. 1954-1964 była asystentką na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim; ogłosiła liczne rozprawy o Norwidzie i Mickiewiczu, opracowania *Nad Niemnem* i *Ślubów panieńskich* w „Bibliotece Analiz Literackich".

J. Achrem-Achremowicz, (w:) *Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*. Kraków 1996, s. 321-322.

Adam (Adami, Adamus) Rejnold, ur. w 1602, zm.?; duchowny ewangelicki, pedagog, teolog. Był profesorem głównej szkoły kalwińskiej w Słucku, autor podręczników retoryki i historii; od 1630 jako ordynowany minister został opiekunem Janusza Radziwiłła studiującego w Niemczech, a od 1633 na Litwie jako jego kaznodzieja i bibliotekarz dworu Radziwiłłów w Kiejdanach; w 1645 uczestnik delegacji kalwińskiej na colloquium w Toruniu.

S. Kot, (w:) *PSB*, t. 1 s. 23, *Wileński słownik biograficzny*. Bydgoszcz 2002, s. 11.

Adamowicz Adam Ferdynand, ur. 6.12.1802 w Wilnie, zm. 30.04.1881 tamże; profesor Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie, lekarz medycyny i weterynarii. Urodził się w rodzinie kupieckiej wyznania mojżeszowego. Od dzieciństwa wyróżniał się wyjątkową zdolnością do języków i rysunków. W domu rodzinnym uczył się początkowo pod kierunkiem Tomasza Zana, później uczęszczał do Gimnazjum Wileńskiego. Mówił biegle nie tylko po polsku, jidisz, rosyjsku i łacinie, ale także po francusku i niemiecku. Nieźle znał także język angielski. W l. 1818-1824 studiował na Uniwersytecie Wileńskim filozofię i medycynę. W 1824 uzyskał stopień naukowy doktora medycyny, specjalizował się w weterynarii u L.H. Bojanusa. W l. 1829-1831 odbył naukową podróż do europejskich uczelni weterynaryjnych; w l. 1823-1828 wykładał w Szkole Weterynaryjnej utworzonej w 1823 przez Bojanusa przy uniwersytecie w Wilnie; od 1832 pracował w oddziale weterynaryjnym Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie, prowadził tu klinikę weterynaryjną oraz wykładał patologię i terapię chorób wewnętrznych, od 1833 – fizjologię, higienę, epizoologię, od 1834 – profesor; od 1838 – historię medycyny i literatury medycznej. W 1842, po zamknięciu Akademii przez rząd rosyjski, zrezygnował z propozycji innych uniwersytetów i został starszym lekarzem szpitala żydowskiego, poświęcając się praktyce lekarskiej, pracy naukowej i społecznej. Od 1841 był prezesem Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego; radca stanu; członek Komitetu Weterynaryjnego przy rosyjskim Ministerstwie Spraw Wewnętrznych; był jednym z twórców polskiej weterynarii, autorem pierwszych prac i podręczników na poziomie uniwersyteckim, stworzył polskie słownictwo weterynaryjne; opublikował liczne prace z zakresu medycyny i weterynarii, m.in. *Nauka utrzymania i ulepszania zwierząt domowych...* (1836), *O poznawaniu i leczeniu chorób zwierząt domowych do użytku gospodarzy* (1838), *Zootomia weterynaryjna, czyli nauka o życiu zwierząt gospodarskich* (1841).

L.A. Neugebauer, *Adam Ferdynand Adamowicz*. Drezno 1882; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 1. Warszawa 2001, s. 90; J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832*. Białystok 1993, s. 23.

Adamus Jan Józef, ur. 12.03.1896 w Krakowie, zm. 19.06.1962 w Łodzi; historiograf i historyk państwa i prawa. Był synem Antoniego (profesora Seminarium Nauczycielskiego w Stanisławowie) i Franciszki z domu Połą-

carz. Ukończył gimnazjum w Stanisławowie, w latach 1915-1916 studiował nauki prawne w Wiedniu, następnie (do 1920) na Uniwersytecie Lwowskim. Wśród jego wykładowców był m.in. Oswald Balzer; doktorat obronił w 1927 na Uniwersytecie Lwowskim pod kierunkiem Przemysława Romana Dąbkowskiego (na podstawie pracy *Zastaw w prawie litewskim w XV i XVI wieku*). Do 1933 pracował na Uniwersytecie Lwowskim (jako starszy asystent Katedry Dawnego Prawa Polskiego). W 1933 przeniósł się do Wilna, gdzie kierował Archiwum Miasta i jednocześnie był docentem w Katedrze Historii Prawa Polskiego USB. W czasie wojny pewien czas spędził w Jerozolimie, gdzie stał na czele Archiwum Armii Polskiej. W 1944 osiadł na kilka lat w Szkocji, był kierownikiem Archiwum i Muzeum Polskich Sił Zbrojnych; wykładał w tym czasie historię ustroju Polski w Polskim Wydziale Prawa uniwersytetu w Oxfordzie. W 1947 powrócił do Polski. Podjął pracę na Uniwersytecie Łódzkim, był docentem w Katedrze Historii Prawa Polskiego, a od 1954 profesorem nadzwyczajnym. Kierował Katedrą Powszechnej Historii Państwa i Prawa, wykładał także historię stosunków polsko-litewskich. W 1959 został profesorem zwyczajnym. Był także związany z innymi ośrodkami naukowymi Łodzi – Wyższą Szkołą Pedagogiczną (kierownik Biblioteki w latach 1949-1951) oraz Instytutem Nauk Prawnych PAN (do 1961) i Instytutem Historii PAN (od 1961). Został wybrany na członka-korespondenta Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (1936), członka Towarzystwa Naukowego we Lwowie i Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. W badaniach naukowych zajmował się historią prawa i państwa polskiego i litewskiego, historią prawa karnego oraz historiografią dziejów państwa i prawa. Obalił tezę Anatola Lewickiego o inkorporacji Litwy do Polski bezpośrednio po zawarciu unii krewskiej; badał dorobek Oswalda Balzera, szczególną uwagę poświęcając jego teoriom o prawie następstwa tronu w czasach piastowskich. Wysunął tezę, że Polska Piastów nie znała czystej dziedziczności tronu, natomiast krąg elektorów był zawężony do członków samej dynastii. Niektóre jego prace: *Z zagadnień prawa litewskiego* (1926), *Kodeks dyplomatyczny Litwy* (1930), *Państwo litewskie w latach 1386-1398* (1932), *Najnowsza literatura o akcie krewskim* (1938), *O monarchii Gallowej* (1952), *Metoda prawnicza w historii* (1956), *Polska teoria rodowa* (1958), *Problemy absolutyzmu piastowskiego* (1958), *Monarchizm i republikanizm w syntezie dziejów Polski* (1961).

Biogramy uczonych polskich. Część I: Nauki społeczne. Zeszyt 1: A-J, Wrocław 1983.

Ageison (Aagesen, Ageisson, Ageyson) Gorgonius, ur. w 1604 w Kopenhadze, zm. 9.01.1665 w Braniewie; doktor filozofii, jezuita, pedagog. Pochodził z Danii. W l. 1625-1628 studiował w Akademii Wileńskiej, gdzie uzyskał doktorat filozofii i teologii (1641). Następnie uczył w szkołach niższych, a w l. 1640-1643 w Akademii Wileńskiej wykładał logikę, filozofię i metafizykę, w l. 1651-1655 wykładał prawo kanoniczne. Następnie uczył w kolegium jezuickim w Braniewie. Jako rektor w Braniewie (1657) zorganizował po wojnie studia.

S. Bednarski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 1, s. 30; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla.* Warszawa 1963, s. 2.

Akademia Duchowna w Wilnie powołana w 1832 w miejsce Głównego Seminarium Duchownego przy Uniwersytecie Wileńskim, w 1842 przeniesiona do Petersburga. Istniała tam do 1918 roku; jej kontynuatorem jest po części Katolicki Uniwersytet Lubelski.

M.J.

Akademia Medyko-Chirurgiczna w Wilnie. Edyktem cara Mikołaja II w 1832 roku zamknięto Uniwersytet Wileński, ale car rozkazał, by wydziały lekarski i teologiczny oddać pod zarząd Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i przekształcić wydział lekarski w Akademię Medyko-Chirurgiczną, która na początku

swego istnienia kontynuowała tradycje Uniwersytetu Wileńskiego. Akademia rozpoczęła działanie 19 sierpnia 1832 roku. Statut Wileńskiej Medyko-Chirurgicznej Akademii został zatwierdzony 11 października 1832 roku. W skład akademii weszli profesorowie wydziału lekarskiego z likwidowanego Uniwersytetu Wileńskiego. Ogłoszono, że przeznaczona dla kształcenia młodzieży w dziedzinie medycyny, farmacji i weterynarii, Wileńska Medyko-Chirurgiczna Akademia jest pod osobistą opieką Jego Imperatorskiej Wysokości i ma równe prawa z uniwersytetami Rosji, ma prawo nadawać stopnie doktora medycyny i chirurgii, doktora medycyny, inspektora urzędu lekarskiego, medyko-chirurga, lekarza, położnika, prowizora, aptekarskiego pomocnika (gezela), okulisty, dentysty oraz położnej (akuszerki). Akademia miała swoją cenzurę, zadaniem której było sprawdzanie pracy wydawnictwa oraz wydań zagranicznych. Osobą o najwyższym znaczeniu był prezydent akademii, którego wyznaczał Minister Spraw Wewnętrznych. Prezydent był zatwierdzany carskim reskryptem. Prezydentem Wileńskiej Medyko-Chirurgicznej Akademii został profesor Mikołaj Mianowski, piastujący stanowisko od 1 września 1832 do listopada 1833, a następnie T. Kuczkowski – do 1840 roku. Okres zamknięcia akademii w 1842 roku przypadł Mianowskiemu. Profesura i członkowie akademii tworzyli Konferencję Akademicką, mając obowiązek brać udział w zebraniach, na których decyzje były podejmowane większością głosów. Wybierano zarząd akademii, który zbierał się codziennie dla omawiania spraw bieżących i podejmowania niezbędnych decyzji. Ogółem na początku działalności akademii w 1832 roku studiowało 580 studentów, pracowało 15 profesorów, 50 nauczycieli i urzędników, 34 służących W roku 1833 ilość studentów sięgała 642 osób. Nauka medycyny w akademii trwała pięć lat, w odróżnieniu od czterech lat nauki na innych uczelniach Imperium Rosyjskiego. Pod względem kwalifikacji i potencjału akademickiego, akademia mogła się równać z wydziałem lekarskim Uniwersytetu Wileńskiego z czasów jego rozkwitu, przewyższając go nawet liczbą katedr i ilością pomocniczych środków naukowych, znacznie zwiększając liczbę miejsc medyków skarbowych, ułatwiając możliwość studiowania dla osób niezamożnych W Wileńskiej Medyko-Chirurgicznej Akademii wykładano 40 przedmiotów, przeważnie po rosyjsku lub po łacinie, przy tym przedmioty kliniczne wykładano wyłącznie w języku łacińskim. Po polsku wykładano tylko studentom farmacji i weterynarii drugiej kategorii, którą uważano za dyscyplinę mniej prestiżową. Ponadto po polsku można było wykładać tylko w wypadku uzyskania zgody Akademickiej Konferencji, lub z pozwolenia Ministra Spraw Wewnętrznych. Dyscyplinę w akademii utrzymywano na wzór wojskowy. Dowolnego studenta mogli aresztować, jeśli tylko odważył się pójść choćby do teatru bez pozwolenia, albo pokazał się na ulicy poza dozwolonym czasem. Zajęcia kliniczne odbywały się w szpitalu przy ulicy Sawicz. W klinice medycznej i klinice chirurgii przewidziano po 20 łóżek, w klinice położnictwa – 12. Ilość akademickich łóżek mogła się zmieniać, ale ogólna ilość wahała się zawsze w granicach 50-55 łóżek. Klinika wileńska miała wielką sławę i rozgłos, wykonywano w niej skomplikowane operacje. Wileńska Akademia Medyko-Chirurgiczna była pod ciągłą kontrolą gubernatora wojskowego. W ciągu dziesięciu lat Wileńska Akademia Medyko-Chirurgiczna nawiązała kontakty z licznymi uczelniami nie tylko Rosji, ale również z wielu krajów europejskich, przede wszystkim z Niemcami, Francją, Austrią i Anglią. Najbardziej interesowano się postępami w chirurgii. Za granicę wyjeżdżali, poszerzając swoją wiedzę J. Korzeniowski i J. Mianowski, K. Muyshel, E. Eichwald, A. Adamowicz. Akademia posiadała bogatą bibliotekę, którą kierował Jocher i jego zastępca Zajączkowski. W dyspozycji akademii po likwidacji uniwersytetu było ponad 16000 książek. Wileńska Akademia Medyko-Chirurgiczna wydała w Wilnie kilkanaście książek medycznych, ściśle współpracowała z Towarzystwem

Lekarskim Wileńskim. Akademię zamknięto w 1842 roku.

Z. Siemienowicz, *Wileńska Akademia Medyko-Chirurgiczna.*

Alabiano Garcia, ur. w 1549, zm. w 1624; profesor teologii Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Z pochodzenia Hiszpan, w zakonie jezuitów od 1567; w 1578 mianowany na profesora kursu teologii w Akademii Wileńskiej; w l. 1585-1592 drugi po Piotrze Skardze jej rektor, spowiednik kardynała Jerzego Radziwiłła; rozbudował gmachy Akademii Wileńskiej. W 1592 wyjechał z Wilna.

S. Bednarski, (w:) *PSB,* t. 1 s. 40; *Wileński słownik biograficzny.* Bydgoszcz 2002, s. 12.

Alexandrowicz Jerzy Stanisław, 2.08.1886 w Stoczkach, zm. 29.10.1970 w Plymouth; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, biolog, histolog, jeden z czołowych neurofizjologów porównawczych na świecie. Gimnazjum ukończył w Warszawie. W 1904 rozpoczął studia przyrodnicze na Uniwersytecie Warszawskim, jednak w 1905 za udział w strajku studenckim został relegowany z uczelni i zmuszony do opuszczenia Królestwa Polskiego. Naukę kontynuował w Zurychu, a studia uzupełniające odbył w Monachium, Heidelbergu, Paryżu i Jenie. Stopień doktora filozofii uzyskał w Zurychu w roku 1909 na podstawie pracy *Zur Kenntnis des sympathischen Nervensystems der Crustaceen*, z medycyny otrzymał doktorat w roku 1913 w Janie na podstawie pracy *Zur Kenntnis der Cellulose und des Cellulose-lösenden Fermenten in Hepatopancreassaft der Schnecke (Helix pomatia).* W tym też roku został zatrudniony jako chirurg wojskowy w szpitalu w Belgradzie, po czym został asystentem Kazimierza Kostaneckiego w l. 1913-1918 w Uniwersytecie Jagiellońskim i równocześnie jako docent anatomii artystycznej w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. Lata 1914-1915 i 1918-1919 przepracował w szpitalach polowych. W 1919 przeniósł się do Wilna, gdzie objął jako profesor kierownictwo Zakładu Anatomii Opisowej na organizującym się Uniwersytecie Stefana Batorego. Podczas wojny polsko-radzieckiej był lekarzem naczelnym 211 pułku ułanów. W 1921 uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego i objął funkcję kierownika Zakładu Histologii i Embriologii Uniwersytetu w Wilnie. Od 1930 profesor zwyczajny. W roku 1931 objął kierownictwo Zakładu Histologii i Embriologii Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie. W roku 1933 został prorektorem, od 1 września 1936 piastował urząd rektora tej uczelni. Od listopada 1937 do grudnia 1938 pracował jako podsekretarz stanu w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Z pracy tej zrezygnował na znak protestu przeciw atakom władzy na postępowych profesorów i młodzież akademicką. W 1939 zgłosił się do wojska i trafił do ZSRR. W latach 1941-1942 został żołnierzem Armii Polskiej pod dowództwem gen. Władysława Andersa i wraz z nią przebywał w Persji, na Środkowym Wschodzie i we Włoszech. Awansował do stopnia pułkownika oraz szefa wydziału oświaty korpusu. Następnie z jej częścią trafił do Anglii. Tam przez dwa lata (1943-1945) przebywał w obozie karnym na fermie w Hartfordshire za odmowę oddania się do dyspozycji władz brytyjskich (odmówił wcielenia do armii angielskiej). Zwolniony został dzięki licznym protestom polskich i angielskich uczonych. Od 1947 do 1957 pracował jako kustosz Laboratorium Biologii Morskiej Marine Biological Association w Plymouth, pod kierownictwem Sir Fredericka Russela. Był wybitnym znawcą układu nerwowego. Zajmował się także neurofizjologią porównawczą. Zainicjował w Polsce badania anatomoporównawcze nad unerwieniem serca u bezkręgowców, prowadził także pionierskie badania nad akomodacją oka u głowonogów. Od 1934 członek korespondent Polskiej Akademii Umiejętności.12 grudnia 1970 roku jego prochy złożono w rodzinnym grobowcu na Powązkach. Opublikował m.in. prace:*Zur Kenntnis des sympatischen Nervensystems*

des Crustaceen (1909); *Zur Kenntnis des sympatischen Nervensystems einiger Wirbellosen* (1913); *The Innervation of the Heart of the Cockroach, Periplaneta orientalis* (1926); *The Innervation of the Heart of the Crustacea* (1932); *Innervation des branchies de Squilla mantis* (1933); *Muscle Receptor Organs in the Paguridae* (1952);*An Accesory Organ of the Circulatory System of Sepia and Loligo* (1962)

Biogramy uczonych polskich, Część II: *Nauki biologiczne* pod redakcją Andrzeja Śródki i Pawła Szczawińskiego, Wrocław 1985.

Alminas, Alminauskis, Kazys, ur. 15.04.1904 we wsi Paulaučiai koło Šilutė (Szyłokarczmy), zm.? w USA; językoznawca litewski, doktor nauk humanistycznych. Studiował na Uniwersytecie Kowieńskim, następnie na uniwersytecie w Monachium. W 1935 na uniwersytecie w Lipsku obronił doktorat: *Germanizmy w języku litewskim*; w l. 1934-1939 pracował na Uniwersytecie Kowieńskim, w l. 1940-1944 – na litewskim Uniwersytecie Wileńskim był kierownikiem Katedry Języka i Literatury Niemieckiej. W 1944 zbiegł do Niemiec, w 1948 wyjechał do USA, w Los Angeles na Uniwersytecie I. Loyoli wykładał germanistykę i język rosyjski.

Sabaliauskas, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 3. Vilnius 1985, s. 50.

Ambros Michał, ur. w 1891, zm. w 1984; bibliotekarz, bibliograf. Ukończył filologię klasyczną na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. W 1933 uzyskał stopień naukowy doktora filozofii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w l. 1928-1939 pracował w Bibliotece USB. Od 1945 był kustoszem Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie i Biblioteki Narodowej. Jest autorem bibliografii regionalnych w „Ateneum Wileńskim" (1929-1938); był pierwszym redaktorem „Bibliografii Zawartości Czasopism", w l. 1956-1961 wykładał bibliografię na Uniwersytecie Warszawskim.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2002, s. 14.

Ancewicz Franciszek (Ancevičius Pranas), pseud. F Roguza, ur. 11.02.1905 we wsi Lauże w powiecie rosieńskim na Żmudzi, zm. 16.04.1964 w Okville w Kanadzie; doktor praw, działacz polityczny, dziennikarz. Litwin, w l. 1922-1927 był studentem Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Kowieńskiego; w l. 1926-1927 był przewodniczącym organizacji „Žaizdras"; w l. 1925-1927 publikował artykuły o literaturze litewskiej w prasie kowieńskiej. 16.09.1927 został aresztowany przez litewską Saugumę pod zarzutem uczestniczenia w powstaniu taurogowskim, lecz wstawił się za nim znany pisarz i działacz odrodzenia litewskiego, ks. J. Tumas-Vaižgantas, i Ancewicza zwolniono, wówczas wyjechał do Rygi, a 11.10.1927 – emigrował do Wilna. Tutaj włączył się do działalności antysmetonowskiej litewskiego socjaldemokraty Jeronimasa Plečkaitisa, wydawał czasopismo „Pirmyn". Studiował prawo na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, gdzie uzyskał stopień doktora praw; był przyjacielem Czesława Miłosza. W 1939 wyjechał do Warszawy, we wrześniu 1939 wrócił do Kowna, następnie wyjechał do Berlina, gdzie do 1940 był korespondentem litewskiej gazety „Lietuvos žinios"; w l. 1943-1944 był adwokatem w Szawlach, w lipcu 1944 wyjechał do Niemiec, a w 1949 emigrował do Kanady, tam współpracował z gazetą „Naujienos". Popełnił samobójstwo.

V.K. Alseika, (w:) *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 477.

Anders Henryk, ur. w 1899, zm. w 1941 lub 1942; filolog-germanista, docent doktor; od 1936 był zastępcą profesora na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W 1939 powołany do czynnej służby w wojsku przekroczył granicę Litwy i został tam internowany. W 1940 zgłosił się jako Niemiec i wyjechał do Niemiec, tam został powołany do wojska niemieckiego, zginął pod Leningradem.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 109.

Andreani Jan, ur. w 1604 w Orvieto, zm. 6.08.1675 w Rzymie; profesor filozofii, ksiądz katolicki, jezuita. Włoch z pochodzenia, w 1623 wstąpił do zakonu jezuitów; wykładał w Akademii Wileńskiej filozofię i w l. 1645-1648 był prefektem studiów.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2002, s. 14.

Andrejew Igor, ur. 23.07.1915 w Wilnie, zm. 5.02.1995 w Warszawie; profesor prawa, prawnik. Pochodził ze spolszczonej rodziny rosyjskiej w Wilnie. Wnuk adwokata – Bazylego Andrejewa i syn znanego w latach międzywojennych adwokata wileńskiego Pawła Andrejewa. Ukończył gimnazjum im. Joachima Lelewela w Wilnie. Absolwent Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Uczeń profesora Bronisława Wróblewskiego. Przed wojną asystent na Wydziale Prawa USB w Wilnie i aplikant sądowy. W czasie wojny stracił ojca skazanego na śmierć w ZSRR (zm. 1942) i przybranego brata Aleksandra, który zginął z rąk bandytów w 1943 roku. Po wojnie wyjechał do Warszawy, gdzie obronił doktorat na UW. W latach 1948-1953 był dyrektorem Centralnej Szkoły Prawniczej im. T. Duracza w Warszawie. Był jednym ze sędziów, którzy w 1952 roku zatwierdzili wyrok śmierci na gen. Augusta Fieldorfa „Nila". Rozprawa Sądu Najwyższego odbywała się w trybie tajnym, bez udziału oskarżonego, na postawie dokumentów rozprawy niższej instancji. Andrejew podobnie jak i pozostali dwaj sędziowie, nie podważyli zebranych w śledztwie rzekomych dowodów winy generała i uznali wyrok kary śmierci wydany przez Sąd Wojewódzki za właściwy. Przez lata jego rola w tej zbrodni nie była szerzej znana i wyszła na jaw dopiero w kwietniu 1989 roku. Był też wykładowcą i pracownikiem naukowym Uniwersytetu Warszawskiego oraz Instytutu Nauk Prawnych PAN. Dyrektor tego instytutu. Autor kilkudziesięciu prac naukowych dotyczących pojęcia przestępstwa, jego ustawowych znamion oraz prac z dziedziny prawa porównawczego. Zajmował się m.in. pojęciem przestępstwa w różnych krajach m.in. w krajach Czarnej Afryki i krajach obozu socjalistycznego. Napisał książkę o ocenach prawnych karcenia dzieci. Autor Kodeksu karnego z 1969.Organizator studiów zaocznych prawa na Uniwersytecie Warszawskim, wieloletni prodziekan Wydziału Prawa. Członek Międzynarodowego Stowarzyszenia Prawa Karnego AIDP, Przewodniczący sekcji polskiej Stowarzyszenia, do którego publikacji m. in. pisywał artykuły o etyce w wymiarze sprawiedliwości. Honorowy wiceprezydent tego Stowarzyszenia, pozbawiony tego tytułu w 1989, na wniosek delegacji polskiej na Walnym zgromadzeniu AIDP, po ujawnieniu jego udziału w sprawie gen. Fieldorfa. Został też wykluczony z Rady Naukowej Instytutu Prawa Karnego. W 1988 roku Uniwersytet Warszawski opublikował XVI tom „Studia Iuridica", dla „uczczenia pracy naukowej Igora Andrejewa".Przez ostatnie lata życia sparaliżowany.

J. Kolarzowski, *Wydział Prawa i Nauk Społecznych w Wilnie w latach 1919-1939*.

Andrzejkiewicz (Gintowt) Jan Andrzej, ur. ok. 1609, zm. 4.10.1674 w Tykocinie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Wstąpił do zakonu w 1628, po zdobyciu wykształcenia i złożeniu w 1647 profesji – uczył przez 4 lata poetyki w Akademii Wileńskiej, potem był rektorem w Reszlu, Połocku i Nieświeżu; opublikował w Wilnie w 1674 *Ziarno gorczyczne gorzkiej męki najsłodszego Zbawiciela...* później trzykrotnie przedrukowane w Zamościu (1701, 1740) i w Kaliszu (1746).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 16.

Andrzejowski Antoni, ur. w 1785, zm. w 1868; uczony przyrodnik, pamiętnikarz. Po

ukończeniu szkół w Międzyrzeczu Koreckim uczył się w Wilnie: rysunku u Józefa Oleszkiewicza oraz botaniki i zoologii u Stanisława Jundziłła; był nauczycielem rysunku w Liceum Krzemienieckim studiując tam jednocześnie nauki przyrodnicze; w l. 1814-1830 podczas corocznych wycieczek po Litwie, Wołyniu, Podolu zgromadził bogate zbiory botaniczne i geologiczne; w l. 1834-1839 był asystentem i adiunktem prof. Willibalda Bessera na Uniwersytecie Kijowskim; w l. 1835-1856 – nauczycielem historii naturalnej w Liceum księcia Bezborodki w Nieżynie na Ukrainie, potem mieszkał w Niemirowie i Stawiszczach, gdzie opiekował się ogrodem botanicznym hr. Aleksandra Branickiego; napisał kilkanaście rozpraw naukowych oraz monografię *Flora Ukrainy* (cz. I, Kijów 1869), opisał kilka gatunków odkrytych przez siebie roślin, bogaty zielnik przekazany został Uniwersytetowi Kijowskiemu; w 1861/1862 ukazał się w Wilnie jego pamiętnik *Ramoty starego Detiuka o Wołyniu.*

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 16-17.

Annius Szymon, ur. ok. 1542 w Kaliszu, zm. w 1608 w Braniewie; profesor retoryki w Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1571, święcenia otrzymał w Wilnie w 1577; był wieloletnim profesorem retoryki, m.in. w Akademii Wileńskiej w l. 1593-1598 oraz prefektem konwiktu w Braniewie w l. 1604-1605.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 17.

Antonowicz Kazimierz, ur. 21.05.1914 w Nowych Święcianach, zm. 2003; profesor doktor nauk fizycznych, fizyk. W 1933 ukończył gimnazjum w Święcianach; w l. 1933-1939 studiował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie fizykę i był asystentem. W l. 1940-1941 był nauczycielem w Wojdatach k. Wilna, a w l. 1944-1945 – Ponarach k. Wilna; w l. 1941-1944 pracował jako magazynier w fabryce zapałek w Ponarach. W 1945 wyjechał do Bydgoszczy, gdzie w l. 1945-1947 był kierownikiem radiostacji. W 1954 uzyskał pod kierunkiem A. Jabłońskiego doktorat na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu na podst. pracy *Przyrząd do całkowania równania Schrodingera.* Na UMK pracował do emerytury, od 1980 – profesor zwyczajny.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Materiały do biografii. Toruń 1995, s. 66-67.

Arcimowicz Władysław, ur. 4.03.1901 r. w Nowej Wilejce, zm. 11.05.1942 w Wilnie; doktor filozofii, polonista, pisarz, publicysta. Maturę uzyskał w gimnazjum im. Zygmunta Augusta w Wilnie. Był nauczycielem szkół powszechnych w powiecie święciańskim, w Podbrodziu oraz seminarium nauczycielskim w Wilnie. Podczas wojny 1920 r. pełnił służbę jako kurier i wywiadowca w Grodnie a następnie w Lublinie. W 1921 r. wrócił do Wilna, po czym wyjechał do Święcian. Redagował Biblioteczkę Poradni Dydaktyczno-Wychowawczej przy Kuratorium Wileńskiego Okręgu Szkolnego. W 1924 r. w Święcianach redagował i wydawał pismo „Hejnał". Był aktywny w prasie wileńskiej i radiu jako krytyk literacki. Na antenie radiowej nadawano również słuchowiska jego autorstwa. Debiutował w 1924 r. na łamach wileńskiego „Słowa". Publikował też w „Alma Mater Vilnensis", „Kurierze Wileńskim", „Dzienniku Wileńskim", „Ruchu Literackim", w pismach „Włóczęga", „Pax". W 1929 był redaktorem „Alma Mater Vilnensis", w 1934 r. – „Pax-u". Ukończył polonistykę na USB. W seminarium prof. Stanisława Pigonia napisał pracę *Cyprian Kamil Norwid na tle swego konfliktu z krytyką* (1935), wydaną jako t. 4 Biblioteki Prac Polonistycznych. O Cyprianie Kamilu Norwidzie ogłosił od 1928 r. ponad 20 publikacji. W roku 1931 uznany przez czasopismo „Tęcza" za jednego z najwybitniejszych "norwidzistów". Aktywny uczestnik uroczystości poświęconych Norwidowi w Wilnie w 1933 r. Jeden z założycieli Sekcji Twórczości Oryginalnej przy Kole Polo-

nistów Słuchaczów USB. Aktywny organizator czwartków akademickich. Członek Sądu Konkursowego Nagrody im. Filomatów. Jego wiersze znalazły się w zbiorach poezji *STO* (1927) oraz *Z pod arkad* (1929). Wydał ponadto *Jak korzystać z działu regionalnego biblioteczki Poradni Dydaktyczno-Wychowawczej* przy Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego (Wilno 1935, współautorka Tatiana Żukowska), *Antoni Marcinkowski jako krytyk literacki* (Wilno 1932), *„Assunta" C. Norwida. Poemat autobiograficzno-filozoficzny* (Lublin 1933), *Marszałek Piłsudski w Wilnie i na Wileńszczyźnie.* Wypisy (Wilno 1934), *Wielkie Księstwo Litewskie za* czasów *Stanisława Augusta* (Wilno 1938).

Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas (Centralne Państwowe Archiwum Litwy), Fondas (Zespół) 175, Aprašas (Opis) 5: Byla (Teczka): IV B 106 Arcimowicz Władysław; B[arbara] T[yszkiewiczówna]: (w:) *Współcześni polscy pisarze i badacze literatury. Słownik bibliograficzny*, T. 1. Warszawa 1994, s. 53-54.

Arent (Arendt) Tobiasz, ur. 10.06.1646 w Reszlu na Warmii, zm. 8.04.1724 w Wilnie; doktor teologii, ksiądz katolicki, jezuita, pedagog. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1662. Studiował retorykę, filozofię, teologię i gramatykę. Następnie 14 lat przebywał w Królewcu jako superior misji katolickiej. W l. 1690-1693 był rektorem kolegium jezuickiego w Braniewie, następnie 4 lata rektorem kolegium jezuickiego w Warszawie, był rektorem Akademii Wileńskiej w l. 1705-1710, 1716-1720 i 1721-1724; prepozytem domu profesów w Wilnie, regentem alumnów, a w l. 1701-1705 prowincjałem litewskim. Wydał m.in. podręcznik pedagogiki pt. *Praxis de natura, motivis et mediis Magisterii Grammatices* (wyd. 1744) oraz pracę teologiczną pt. *Studium polemicum pro doctrina catholica susceptum* (Wilno 1716). Pracował nad unią z Kościołem Prawosławnym.

S. Bednarski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 1, Kraków 1935, s. 156; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla.* Warszawa 1963, s. 6.

Arias Antoni, ur. w 1546, zm. w 1591 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Z pochodzenia Hiszpan, w 1566 wstąpił do zakonu jezuitów; ok. 1578 przybył do Wilna dla zorganizowania w Akademii wydziału teologicznego, na którym do końca życia wykładał teologię scholastyczną, egzegezę Pisma św. oraz teologię moralną.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2002, s. 15.

Arie Lejb Aszer, ur. ok. 1695 w Mińszczyźnie, zm. w 1785 w Metzu; rabin, autor wielu prac religijnych. W l. 1733-1742 był rektorem jesziwy w Mińsku, od 1750 – rabinem w Wołożynie, gdzie również prowadził jesziwę. Mając blisko 70 lat wyjechał na Śląsk. W 1765 został rabinem w Metzu. Tam, między nim a członkami miejscowej gminy, wielokrotnie dochodziło do konfliktów, związanych z formą sprawowania kultu. Był on autorem licznych dzieł, m.in. nowel talmudycznych oraz responsów.

P. Fijałkowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 1. Warszawa 2003, s. 102.

Ašmantas Andrius, ur. 24.02.1906 w m. Tickinai koło Kretyngi na Żmudzi, zm. 21.05.1941 w Wilnie; doktor filologii, językoznawca litewski. Uczył się w gimnazjum w Telszach, następnie studiował filologię litewską na Uniwersytecie Kowieńskim, który ukończył w 1933 r. W l. 1935-1938 wykładał językoznawstwo w Instytucie Pedagogicznym w Kłajpedzie; w 1937 pogłębiał studia językoznawcze we Francji. Od 1938 był nauczycielem w Kownie, a w 1939 został wykładowcą języka litewskiego w Uniwersytecie Kowieńskim. W 1940 wraz w Wydziałem Lituanistyki przeniósł się do Wilna i został tam na litewskim Uniwersytecie Wileńskim wykładowcą języka litewskiego. Ogłosił kilkanaście prac językoznawczych. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 1. Vilnius 1985, s. 115; „Mokslas i gyvenimas", 1981, nr 5.

Aucepius Teodor Franciszek, ur. 3.05.1691 w Tylży, zm. 8.08.1773 w Reszlu; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1711 w Wilnie, uczył w kolegiach jezuickich, m.in. filozofii w Nieświeżu w l. 1729-1732; w Akademii Wileńskiej był profesorem filozofii w l. 1732-1735, teologii w l. 1742-1744, potem był m.in. rektorem w Braniewie i Reszlu.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 18.

Augustaitis Franciszek (Pranas), ur. 25.04. 1883 we wsi Mažučiai k. Wyłkowyszek, zm. 11.08.1941 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Kowieńskiego i Uniwersytetu Wileńskiego, ksiądz katolicki, historyk literatury, dramaturg litewski. Uczył się w gimnazjum w Mariampolu, następnie ukończył seminarium duchowne w Sejnach; studiował w Akademii Duchownej w Petersburgu, a później na uniwersytecie we Fryburgu. W l. 1913-1920 mieszkał w USA, tam współpracował z prasą litewską, w l. 1920-1921 był nauczycielem w Wilnie; w tym czasie wystąpił ze stanu duchownego. W 1922 został wydalony z Wilna na Litwę Kowieńską, w Kownie pracował na Uniwersytecie im. Witolda Wielkiego. W l. 1940-1941 na Uniwersytecie Wileńskim był dziekanem Wydziału Humanistycznego. Napisał w języku polskim pracę naukową pt. *Pierwiastki litewskie we wczesnym romantyźmie polskim* (1911), po litewsku napisał dramat *Karės metu* (Podczas wojny, 1915).

Lietuvių literatūros enciklopedija. Vilnius 2001, s. 32.

Augustynowicz Tomasz, ur. w 1809 w Kokiszkach na Wileńszczyźnie, zm. w 1891 w Święcianach; lekarz i botanik. Ukończył gimnazjum w Świsłoczy, następnie studiował medycynę na Uniwersytecie Wileńskim, w 1835 ukończył Akademię Medyko-Chirurgiczną w Wilnie ze złotym medalem; przez wiele lat pracował jako lekarz, a następnie inspektor sanitarny w europejskiej części Rosji, głównie na Ukrainie i w guberni permskiej. W tym czasie opublikował kilka prac z zakresu medycyny. W 1871 wraz z komisją do zbadania warunków pracy na katorgach został delegowany na Sachalin, dokąd udał się drogą lądową przez Syberię. Na Sachalinie przebywał do 1872 badając florę i czyniąc, jako pierwszy z Polaków, obserwacje etnograficzne wśród Gilaków, Oroczonów i Ajnów. Następnie prowadził poszukiwania botaniczne w okręgach irkuckim i zabajkalskim, w rejonie Władywostoku oraz w zachodniej Syberii, docierając od wschodu do rzeki Ob. W l. 1874-1876 przebywał jako członek ekspedycji lekarskiej w Jakucji i nad Kołymą, gdzie obok okazów flory zbierał materiały etnograficzne o tamtejszych plemionach, głównie o Czukczach, a ponadto o Jakutach, Tunguzach, Jukagirach i Omokach. Zebrane wówczas stroje ludowe eksponowane były na wystawie antropologicznej w Moskwie w 1878. W l. 1879-1780 odbył dwukrotnie podróż morską z Odessy (przez Port Said, Aden, Cejlon, Singapur) ponownie na Sachalin. Tym razem badał tam głównie warunki klimatyczne i glebowe z punktu widzenia ich przydatności dla rolnictwa. W 1880 urządził w Petersburgu wystawę płodów rolnych Sachalina. Pod koniec życia wrócił na Litwę. Opublikował szereg prac naukowych, m.in. *Żyzń russkich i inorodcew na ostrowie Sachalinie* („Wsiemirnyj Putieszestwiennik", 1874, nr 2), *Kratkije zamietki o poczwie i klimatie Ostrowa Sachalina w otnoszenii k chlebopaszestwu* („Bierieg", 1880, nr 6), *Priroda w siewiero-wostocznoj Sibiri za polarnym krugom* („Driewniaja i Nowaja Rossija", 1880, nr 6); zgromadził na Syberii bogatą kolekcję roślin (40 tysięcy okazów), przekazaną do ogrodu botanicznego w Petersburgu; autor podręcznika *Instrumenta chirurgia in commodum.*

W. i T. Słabczyńscy, *Słownik podróżników polskich*. Warszawa 1992, 18-19.

B

Baerkman Jan Karol, ur. w 1783 w Wilnie, zm. w 1856; doktor medycyny, profesor Uniwersytetu Wileńskiego. Był absolwentem Uniwersytetu Wileńskiego, w 1814 uzyskał doktorat w Berlinie, w 1825 powołany na profesora medycyny sądowej na Uniwersytecie Wileńskim, po jego zamknięciu pracował w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie, a po jej likwidacji w 1842 – w Petersburgu.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 20.

Bagieński Adolf, ur. w 1811, zm. 7.12.1873; zastępca profesora Akademii Duchownej w Wilnie, profesor Akademii Duchownej w Petersburgu, ksiądz katolicki. Uczył się w l. 1833-1836 w Akademii Duchownej w Wilnie, gdzie uzyskał stopień kandydata teologii; w listopadzie 1837 powołany w charakterze zastępcy profesora w tejże Akademii; tamże w 1839 uzyskał stopień magistra teologii; w 1841 zdobył stopień doktora teologii. Po przeniesieniu Akademii Duchownej do Petersburga, wyjechał i został tam profesorem. W 1844 w Wilnie ogłosił podręcznik *Introductio historio-critica in libros sacros*. Był prałatem kapituły mohylewskiej. W 1869 opuścił Akademię Duchowną i został członkiem Kolegium Duchownego w Petersburgu.

Cz. Falkowski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 1, s. 215.

Bagiński Stefan, ur. 30.08.1892 w Warszawie, zm. 26.10.1969 w Łodzi, docent Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, profesor Akademii Medycznej w Łodzi, lekarz, histolog, embriolog. W roku 1900 mając 8 lat wyjechał z rodzicami do Baku, gdzie ukończył szkołę średnią. Studia medyczne odbył w Kijowie, w roku 1916 uzyskał dyplom z odznaczeniem (*cum maxima laude*). Po trzech latach pracy powrócił do Warszawy, w 1920 został powołany do wojska, gdzie jako lekarz służył w Wilnie. Będąc w Wilnie został asystentem Jerzego Alexandrowicza w Zakładzie Histologii na USB. Stopień naukowy doktora medycyny uzyskał w 1924 za pracę *Badania doświadczalne nad ciałami tłuszczowatymi w nadnerczach zwierząt ssących*. W 1826 został wydelegowany jako stypendysta rządu francuskiego do Lyonu, gdzie zapoznał się z metodami histochemicznymi, następnie w 1927 kształcił się dalej pod kierunkiem prof. Eugene Gleya w Stacji Morskiej w Banyuls-sur-Mer. Za pracę *O komórkach barwikowych w szyszynce zwierząt ssących i ludzi: ich morfologja, histochemja i znaczenie* uzyskał w roku 1929 naukowy stopień docenta na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Lata 1937-1939 to okres, kiedy to po odejściu Jerzego Alexandrowicza objął kierownictwo katedry histologii w Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie. W okresie II wojny światowej, w latach 1940-1941 oraz w roku 1945 pracował w Instytucie Higieny w Wilnie na stanowisku kierownika tegoż Instytutu. Po wojnie w roku 1945 objął funkcję kierowniczą w katedrze Histologii i Embriologii na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Łódzkiego. Tam też w roku 1946 uzyskał stopień profesora nadzwyczajnego, a w roku 1949 tytuł profesora zwyczajnego. W latach 1950-1962 kierował katedrą Histologii i Embriologii w Akademii Medycznej w Łodzi (dzisiejszy Uniwersytet Medyczny w Łodzi). Członek PAU, od roku 1949 Członek honorowy L'Association des Anatomistes. Członek (i wice-

przewodniczący) Łódzkiego Towarzystwa Naukowego. Ogłosił m.in. prace naukowe: *Influence de la resection du nerf vague sur la lipoidogenèse des capsules surrenales* (1926), *Sur la detection histochimique de l'adrenaline* (1928), *O histochemicznym wykrywaniu niektórych kationów* (1930), *Podstawy histologii* (1948/1956), *Kambium tkankowe a powstawanie nowotworów* (1954), *Kambium tkankowe. Histogeneza i morfologia* (1957), *Biologia kambium tkankowego* (1958), *Morfologia neurogleju mózgowia ośmiornicy rodzaju Eledone* (1962), *Krajowe rośliny trujące* (1963) (wspólnie z Jakubem Mowszowiczem), *Histofizjologia neurogleju* (1964), *Zarys embriologii człowieka*(1965/1969), *Technika mikroskopowa* (1965/1969), *Krajowe rośliny lecznicze* (1966), *Précis de la Théorie du „Cambium du Tissu Animal"* (1966), *Histofizjologiczne badania gruczołu zwoju gwiaździstego głowonogów rodziny Eledone* (1968).

Słownik biologów polskich, PWN Warszawa 1987; *Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*. Kraków 1996, s. 323.

Bahrynowski Władysław, ur.?, zm.?; lekarz, hodowca roślin, filareta. Studiował medycynę na Uniwersytecie Wileńskim i w Akademii Medyczno-Chirurgicznej w Wilnie. Po skończeniu w 1839 studiów pełnił wojskową służbę lekarską na Kaukazie. W 1840 został kierownikiem Wojskowego Ogrodu Botanicznego w Suchumi, w którym wprowadził do uprawy ponad 30 gatunków roślin. Ogród ten rozwinął się z czasem w dużą placówkę naukowo-badawczą.

Russkije botaniki. Biografo-bibliograficzeskij słowar'. Moskwa 1947; W. i T. Słabczyńscy, *Słownik podróżników polskich*. Warszawa 1992, s. 20.

Bajkin Wsiewołod, ur. w 1898 w Wilnie, zm. w 193?; doktor nauk humanistycznych, rosyjski poeta, krytyk, historyk literaturay. W okresie 20-lecia międzywojennego mieszkał w Wilnie. Od roku akad.1930/31 prowadził lektorat języka rosyjskiego na USB, a w końcu lat trzydziestych wykładał także literaturę staroruską i wstęp do filologii rosyjskiej. Posiadał stopień doktora uzyskany w latach trzydziestych. Uczestniczył w pracach sekcji literacko-artystycznej (Litieraturno-artisticzeskaja siekcyja), m.in.wygłaszając odczyty o rosyjskiej literaturze emigracyjnej. Należał do warszawskiego towarzystwa literackiego (Tawierna Poetow) i do Sodrużestwa Wilenskich Poetow. W 1937 Wilno obchodziło 100-lecie śmierci Aleksandra Puszkina. W czasie uroczystej akademii zorganizowanej przez Komitet Puszkinowski, w której uczestniczyli przedstawiciele społeczności polskiej, białoruskiej, rosyjskiej i żydowskiej, referat wygłosił W. Bajkin. W tymże roku opublikował na łamach miesięcznika „Środy Literackie" artykuł pt. *Poeta-twórca.* Współpracował z Towarzystwem Literackim im. Adama Mickiewicza. Na zebraniu Towarzystwa w 1938 wystąpił z referatem *O „Sonetach krymskich" A. Mickiewicza i ich przekładzie na j. rosyjski.* Zamieszczał recenzje utworów pisarzy rosyjskich w biuletynie Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie „Balticoslavica". Utwory poetyckie drukował na łamach rosyjskich pism warszawskich „Za Swobodu", „Miecz", „Mołwa". Charakterystyczne dla niego (i dla większości poetów-emigrantów rosyjskich w Polsce) były wiersze *Czużyje słowa* i *Czużak*, zamieszczone w miesięczniku „Miecz" z 1939. Kilka wierszy, m.in. *Jesieninu* opublikował w tomiku *Sbornik Wilenskogo Sodrużestwa Poetow*, Wilno 1937. Był autorem podręczników języka rosyjskiego dla Polaków (dla wojska). W *Wypisach rosyjskich akcentowanych* (Wilno1934, wyd."Pogoń") umieścił przekład *Trzech Budrysów* i sonetu *Stepy Akaremańskie* A. Mickiewicza, ale także utwory Aleksandra Puszkina, Michaiła Lermontowa, Mikołaja Gogola, Iwana Turgieniewa, Antoniego Czechowa,

Fiodora Dostojewskiego ,Lwa Tołstoja, Iwana Bunina, Anny Achmatowej, Aleksandra Błoka. Wypisy te zawierały też zasady gramatyki rosyjskiej. Opublikowal też podręcznik języka rosyjskiego (Warszawa 1938). Los jego po r.1939 nie jest znany.

P. Ławriniec, *Russkaja litieratura Litwy. XIX-pierwaja połowina XX wieka*. Vilnius, 1999, s. 122;

Bajraszewski Aleksander, syn Mustafy, ur. 15.10.1909 w Afindziewiczach koło Wilna, zm. 12.1997 w Petersburgu; profesor radiotechniki. Pochodził z rodziny tatarskiej, w 1915 jego rodzina ewakuowała się do Strelny koło Petersburga; w Leningradzie ukończył Instytut Radiotechniki. Po ukończeniu studiów pracował w Kara-Bogaz-Choł nad Morzem Kaspijskim, następnie pracował w Instytucie Łączności w Leningradzie; w 1929 przebywał na stażu naukowym w Anglii i w Niemczech. Po 1945 pracował w Akademii Morskiej im. Makarowa w Leningradzie, w l. 1956-1969 był dziekanem wydziału radiotechnicznego tej Akademii, wydał kilka prac naukowych, m.in. *Radiotiechnika i radionawigacionnyje pribory*, *Sudowyje radiołokacionnyje sistiemy.*

A. Jakubauskas, *Litowskije tatary w istorii i kulturie*. Kaunas 2009, s. 184.

Bakanowski (Bekanowski) Aleksander, ur. 10.03.1682 na Białorusi, zm. 13.02.1755 w Nowogródku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. W l. 1716-1720 uczył retoryki, poetyki i filozofii w Nowogródku i Pińsku, w l. 1721-1732 i 1742-1743 był profesorem teologii w Akademii Wileńskiej; potem – prefektem szkół w Kownie, Pińsku, Połocku i Nowogródku

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 31.

Bakowski Stanisław, ur. w 1769, zm. po 1819; wiceprofesor literatury łacińskiej i polskiej w l. 1797-1814 na Uniwersytecie Wileńskim.

L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939.

Balčikonis Juozas, ur. 24.03.1885 w Eryszkach (Eriškiai), rejon Poniewież, zm. 5.02.1960 w Wilnie; profesor litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego, litewski językoznawca. W 1911 ukończył slawistykę na Uniwersytecie Petersburskim; w 1913 był nauczycielem w progimnazjum w Wilnie, w l. 1914-1916 – nauczyciel litewskiego gimnazjum Towarzystwa „Saulė" w Wilnie i w Woronežu; w l. 1915-1918 – nauczyciel litewskiego gimnazjum w Woronežu. W 1918 powrócił na Litwę i został nauczycielem w gimnazjum w Poniewieżu, w 1920-1924 – nauczyciel w seminarium nauczycielskim w Poniewieżu. W l. 1924-1931 – docent na Uniwersytecie Kowieńskim. W 1944 został profesorem litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego, wykładał do 1960. W 1946 został członkiem Akademii LSRR. Naukowo zajmował się litewską leksykografią, był jednym z redaktorów *Słownika języka litewskiego.*

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 1. Vilnius 1985, s. 169.

Baliński Jan, syn Michała i Zofii z Śniadeckich, wnuk Jędrzeja Śniadeckiego, ur. w 1827 w Jaszunach pod Wilnem, wg. innych źródeł w Wilnie, zm. 11.03.1902 w Petersburgu; lekarz-psychiatra, profesor Uniwersytetu Petersburskiego. W l. 1842-1846 studiował w Akademii Wojskowo-Lekarskiej w Petersburgu, którą ukończył ze złotym medalem. Pozostał w tej akademii jako pracownik naukowy, w 1856 został adiunktem-profesorem, a w 1860 – profesorem. Był organizatorem lecznictwa psychiatrycznego w Rosji, w 1859 założył w Petersburgu klinikę psychiatryczną, wprowadził nowe metody leczenia chorób psychiatrycznych. W 1861 zorganizował Towarzystwo Lekarskie dla Psychicznie Chorych (Obszczestwo pietierburgskich wraczej dla pomieszennych). W 1875 odszedł na emeryturę. Pochowany na cmentarzu rodzinnym Śniadeckich – Balińskich w Jaszunach.

Bolszaja enciklopiedija, t. 2. S-Petersburg, 1898, s. 479; J. Gieysztor, *Pamiętniki*, t. 1. Warszawa 1921, s. 19; M. Jackiewicz, *Litwa. Podróż sentymentalna*. Warszawa 2006, s. 59-60.

Baliński Michał, ur. 14.08.1794 w Terespolu k. Połocka, zm. 3.01.1864 w Wilnie; historyk, pisarz, publicysta. Był zięciem prof. Jędrzeja Śniadeckiego. Studiował na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Wileńskiego, w 1815 uzyskał tytuł magistra filozofii, był też słuchaczem wykładów humanistycznych. Był członkiem Komisji Sądowej Edukacyjnej Litewskiej w l. 1820-1833; od 1817 był członkiem Towarzystwa Szubrawców; w 1818 wyjechał za granicę, po powrocie opublikował w „Dzienniku Wileńskim" *Opisanie Wiednia* i *Podróż do Szwajcarii*; współpracował z „Dziennikiem Wileńskim" w l. 1815-1822 i 1829-1830; od 1816 redaktor „Tygodnika Wileńskiego"; uczestnik przygotowań powstańczych w 1830, więziony. W 1836 otrzymał urząd w warszawskim wydziale oświaty; w Warszawie uczestniczył w 1841 w założeniu „Bibljoteki Warszawskiej", w której od tej pory często publikował swoje artykuły. W 1847 złożył urząd i wrócił na Litwę. Dwukrotnie wybrano go kuratorem honorowym gimnazjum i Instytutu Szlacheckiego w Wilnie, a potem na wiceprezesa Komisji Archeologicznej. Od 1847 mieszkał w Jaszunach pod Wilnem, gdzie oprócz prac gospodarskich pracował naukowo; autor wielu prac, m.in. *Mixtum Chaos, czyli Historia Szubrawska, chronologicznie ułożona* („Tygodnik Wileński" VII), *Statystyczne obrachowanie ludności miasta Wilna* („Znicz" 1834), *Historia m. Wilna*, t. 1 i 2 (1836), *Dawna Akademia Wileńska, próba jej historii od założenia r. 1579 do ostat. jej przekształcenia w r. 1803* (1862), *Pamiętnik o Janie Śniadeckim, jego życiu prywatnym i publicznym i dziełach jego* t. 1-2. (1864-1865).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2002, s. 18.

Bałtruszys Ignacy, ur. w 1864, zm. w 1919; ksiądz katolicki, doktor prawa kanonicznego, profesor Akademii Duchownej i rektor Seminarium Duchownego w Petersburgu, zwolennik zgodnego współżycia Litwy z Polską. Był związany z Wilnem.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 22.

Bałzukiewicz Bolesław, syn Wincentego, brat Józefa, ur. 12.02.1879 w Wilnie, zm. 12.02. 1935 tamże; profesor USB, rzeźbiarz. W 1894 rozpoczął naukę w Szkole Rysunkowej Iwana Trutniewa w Wilnie, równocześnie uczęszczał do szkoły rzemiosł Józefa Montwiłła, obie szkoły ukończył w 1897. Dzięki stypendium J. Monwiłła wyższe studia rzeźbiarskie odbył w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie pod kierunkiem prof. A. Dauna i Konstantego Laszczki; w l. 1902-1903 studiował w École des Beaux Arts w Paryżu u A. Mercier'a. W pismach francuskich ukazały się pierwsze reprodukcje jego prac rzeźbiarskich, jak np. popiersie Adama Mickiewicza. W 1904 powrócił do Wilna, gdzie w 1904 wziął udział w Jubileuszowej Wystawie Szkoły Rysunkowej, eksponując trzy prace, m.in. *Boginkę*, 1904. W 1905 uczestniczył w wystawie obrazów i rzeźb w gmachu Szkoły Rysunkowej; wystawił tam m.in. popiersie A. Mickiewicza oraz grupę *Sieroty*. W czasie pobytu w Wilnie wykonał szereg medalionów: Józefa Montwiłła i ks. F. Zawadzkiego, kilkanaście rzeźb kościelnych i portretów, m.in. portret dzieci dr Minkiewicza. W 1908 wyjechał do Petersburga, gdzie wykonał kilka rzeźb, m.in. *Mały skrzypek* i *Wojna*. Z Petersburga wyjechał do Paryża, wezwany przez Antoniego Wiwulskiego do współpracy przy wykańczaniu pomnika grunwaldzkiego dla Krakowa (odsłonięty 1910). W Paryżu wystawiał: w 1909 na Salon des Artistes Français (*Sieroty*); 1912 tamże: *Portret pani Dowoyno* (gips), *Głowę kobiecą* (marmur) i głowę A. Mickiewicza (w zbiorach Muzeum A. Mickiewicza w Paryżu). W czasie pierwszej wojny światowej

współpracował w Paryżu z warsztatami wykonującymi drewniane zabawki, przeznaczone na eksport do Ameryki. W 1818 powrócił do Wilna, gdzie został powołany na Wydział Sztuk Pięknych USB na kierownika pracowni rzeźby, a w 1920 mianowano go zastępcą profesora. Był jednym z głównych przedstawicieli środowiska artystycznego Wilna. Zmarł nagle, pochowany na cmentarzu na Rossie. Pozostawił Wilnu szereg pomników: Józefa Montwiłła na skwerze przy kościele Franciszkanów (projekt 1911), Joachima Lelewela na cmentarzu na Rossie (projekt 1911), ks. arcbp. Jana Cieplaka w bazylice wileńskiej (brąz 1929); tablicę pamiątkową z wizerunkiem Józefa Piłsudskiego w pałacu Sapieżyńskim na Antokolu i w klinice okulistycznej USB (marmur); medalion J. Piłsudskiego dla Senatu Rzeczpospolitej; monumentalną figurę alegoryczną na gmachu elektrowni miejskiej; nagrobek Tadeusza Wróblewskiego na cmentarzu na Rossie, nagrobek brata Józefa Bałzukiewicza na cmentarzu na Rossie; personifikacje „Prawda i Piękno" ustawione w 1929 przed aulą USB (zniszczone w 1950); pomnik Mieczysława Dordzika przy ul. Św. Anny (dziś Maironio), w 1999 strącony przez samochód (odbudowany w 2000); wykonał figurę św. Franciszka, ustawioną w 1904 w kościele św. Piotra i Pawła na Antokolu; figurę św. Jacka, brąz, 1901, do kapliczki przy ul. Wielka Pohulanka (dziś J. Basanavičiaus), model gipsowy figury był w kościele św. św. Jakuba i Filipa; w Muzeum Sztuki w Wilnie przechowywane są: *Prochy Barbary Radziwiłłówny w podziemiach katedry wileńskiej*, gips, 1931; *Dziewczynka z pieskiem*, gips; *Św. Kazimierz*, płaskorzeźba, drewno; *Herb Rzeczypospolitej Obojga Narodów* na nagrobek Ludwika Narbutta, płaskorzeźba, brąz. W d. Muzeum Historyczno-Etnograficznym w Wilnie: gipsy – *Sieroty*; projekt pomnika w. ks. Witolda; *Portret nieznanego mężczyzny*, płaskorzeźba; medaliony z wizerunkami Józefa Montwiłła, Stanisława Moniuszki, Władysława Mickiewicza.

M. Brensztejn, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 1. Kraków 1935, s. 254; J. Jarnuszkiewiczowa, (w:) *Słownik artystów polskich*, t. 1. Wrocław 1971, s. 80-81; G. Jankevičiūtė, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 1. Vilnius 1985, s. 199.

Bandurski Władysław, ur. 25.05.1865 w Sokalu k. Lwowa (dziś Ukraina), zm. 6.03.1932 w Wilnie; doktor filozofii i teologii, wykładowca na Uniwersytecie Lwowskim, ksiądz katolicki, biskup, pisarz, poeta, kaznodzieja, działacz niepodległościowy. Studiował we Lwowie i Rzymie; po święceniach (1887) był wikariuszem w Kamionce Strumiłowej i Lwowie, następnie sekretarz bpa J. Puzyny w Krakowie, kanclerz tamtejszej kurii i kanonik lwowski. 26.09.1906 prekonizowany biskupem tytularnym Cidyessus i sufraganem lwowskim, sakrę biskupią przyjął 30.12.1906. Był wikariuszem generalnym i rektorem seminarium duchownego we Lwowie. Członek tajnej organizacji obywatelskiej patronującej Drużynom Strzeleckim i Zarzewiu. W czasie pierwszej wojny światowej od 1914 mieszkał w Wiedniu, był opiekunem uchodźców i jeńców polskich. Honorowy kapelan I Brygady Legionów Polskich, sprawował również opiekę duszpasterską nad całymi Legionami Polskimi. W 1908 wydał pracę *Czym Wyspiański dla Polski*. Wygłaszał kazania na pierwszej linii frontu. Od listopada 1918 w Wojsku Polskim, w 1919 zrezygnował z sufraganii, został mianowany generałem dywizji, od 1920 mieszkał w Wilnie, m.in. był kapelanem sił zbrojnych Litwy Środkowej; jest autorem kazań, powiastek, broszur, utworów scenicznych o tematyce religijnej, m.in. *Ducha nie gaście. Mowy i przemowy patriotyczne* (1911). *Praca i cierpienie* (1921), *Krwi ofiarnej cześć* (1928); wydał tom wierszy *Z niewoli do ziemi obiecanej* (1920). W Wilnie prowadził aktywną działalność społeczną w wojsku, harcerstwie i środowisku akademickim. Pochowany w Katedrze wileńskiej, jego szczątki w 1996 przeniesiono do katedry Polowej WP w Warszawie.

I. Teresińska, (w:) *Literatura polska XX wieku. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 2000, s. 19; ks. P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*. Warszawa 2000, s. 18; *Wielka Encyklopedia PWN*, Warszawa, 2001, s. 177.

Baranowski Antoni (Baranauskas Antanas), ur. 17.01.1835 w Oniksztach, zm. 26.11.1902 w Sejnach; uczony matematyk i językoznawca, ksiądz katolicki, biskup, poeta litewski, Urodził się w rodzinie wolnych chłopów. Ojciec posiadał niewielkie gospodarstwo rolne. W dzieciństwie musiał paść bydło ojcowskie i pomagać w gospodarstwie. W 1845 rozpoczął naukę w szkole parafialnej w Oniksztach. Zajęcia odbywały się w języku polskim i rosyjskim. Po ukończeniu szkoły parafialnej rodzice oddali go na służbę do proboszcza parafii Giełwony (Gelvonai), Daniewicza. Podczas pobytu u księdza Baranauskas zaczął pisać wiersze po polsku. W 1849 r. ksiądz Daniewicz odesłał czternastoletniego „lokajczyka" do domu. Tak skończyła się służba u obcych. Ojciec widząc, że syn wykazuje duże zdolności do nauki, postanowił kształcić go dalej i 10 lutego 1851 roku wysłał do Rumszyszek (Rumšiškes) do dwuletniej szkoły kancelistów gminnych. W szkole tej pisał dziennik po polsku, który się zachował, stąd wiemy jak przebiegało jego życie w okresie młodzieńczym. W Rumszyszkach napisał wiele wierszy w języku polskim. Były to liryki dość prymitywne, pisane z okazji imienin znajomych lub różnych zdarzeń czy wypadków, które miały miejsce w Rumszyszkach. Zachował się z tego okresu wiersz pt. *Wylew Niemna w Rumszyszkach 1851 r.* W szkole w Rumszyszkach pogłębił zamiłowanie do literatury. Wtedy zaczął interesować się folklorem litewskim, zapisywał zasłyszane baśnie, legendy i dainy. W lutym 1853 roku ukończył szkołę i odbył praktykę miesięczną w Izbie Skarbowej w Kownie, następnie od kwietnia 1853 r. rozpoczął pracę jako pisarz gminny w miejscowości Wojnuta (Vainutas) w pobliżu Szyłokarczmy (Šilute). 19.06.1854 przeniesiono go do Rosień (Raseiniai) – miasteczka powiatowego guberni kowieńskiej. Długo jednak tam nie pracował: jeszcze w tymże roku przeniósł się do Surwiliszek (Surviliškis) nad Niewiażą, w pobliżu Kiejdan (Kedainiai), a stamtąd 30. 04.1855 przeniesiono go do miasteczka Siady (Seda) w powiecie telszewskim na Żmudzi. W Siadach poznał i wkrótce zaprzyjaźnił się z młodą polsko-litewską poetką Karoliną Anną Proniewską, która wywarła duży wpływ na jego rozwój intelektualny i poetycki. Proniewska skłoniła Baranauskasa, by dalej zbierał pieśni ludowe i sam zaczął pisać poezje po litewsku. Na pewno przez brata, księdza kanonika Ottona Proniewskiego pomogła mu dostać się w 1856 do Seminarium Duchownego w Worniach. Tam rozpoczęła się właściwie twórczość Baranauskasa w języku litewskim. Napisał m.in. najważniejsze swoje dzieło, poemat *Anykščiųšilelis* (Borek oniksztyski). W seminarium rozpoczął poważne badania naukowe nad językiem litewskim. Zbierał i zapisywał dialekty żmudzkie i litewskie. Badania lingwistyczne prowadził prawie przez całe życie. W 1857 roku napisał pierwszą pracę naukową z językoznawstwa po polsku *O mowie ludu żmudzkiego i litewskiego*. Dziełko zostało wydrukowane w czasopiśmie „Litwa" w 1913 roku. W pracy tej opracował program i zasady zbierania i systematyzowania dialektów litewskich. W 1858 r. poeta ukończył seminarium w Worniach i jako jeden z najzdolniejszych alumnów został skierowany na dalsze studia do Akademii Duchownej w Petersburgu. Już podczas studiów w akademii powstał jego wiersz *Kelione Petaburkan*, w którym poeta wypowiedział manifest świadomości narodowej. Podczas studiów w akademii powstał też wiersz o treści religijnej *Dievo rykšte ir malone (Bicz i łaska Boża)*. Po napisaniu tego utworu poeta zamilkł. Gdy zaś w 1861 roku na Litwie rozpoczęły się masowe antyrosyjskie manifestacje, Baranauskas tłumaczył z języka polskiego pieśni religijne, m. in. przełożył znaną i popularną pieśń *Boże coś*

Polskę, która w okresie przedpowstaniowym także na Litwie była znana i głośna. Pisał też oryginalne religijne pieśni litewskie i wysyłał je na Litwę. Akademię duchowną ukończył w 1862 roku ze stopniem magistra św. teologii. Święcenia kapłańskie przyjął 24 III (5 IV) 1862.Rektor akademii Aleksander Kazimierz Bereśniewicz, poźniejszy biskup kujawsko-kaliski, wysłał uzdolnionego księdza na koszt uczelni na dalsze studia do Monachium w celu pogłębienia znajomości języków obcych i teologii. W Monachium zastało go powstanie styczniowe, które właśnie wybuchło w Polsce i na Litwie. Baranauskas żywo interesował się akcją powstania, śledził jego przebieg, pisał, przygotowywał do druku pisma propagandowe, które zamierzał przerzucić do powstańców, jednakże prawie wszystko spalił. Zachował się tylko jeden wiersz *Ko gi skauda man širdelę (Czemu płacze me serduszko)*. W powstaniu Baranauskas udziału nie wziął, chociaż jego dwaj bracia, Jonas i Anupras, a także przyjaciel Kairys, walczyli w oddziałach powstańczych. Po stłumieniu powstania z rozkazu Murawjowa-Wieszatiela bracia zostali zesłani na Sybir i dopiero po 12 latach powrócili na Litwę. W Zachodniej Europie ksiądz Baranauskas przebywał do 1864 roku. Po wyjeździe z Monachium słuchał wykładów teologii w Rzymie i Louvain w Belgii. Po powrocie do Petersburga przez jakiś czas, jako brat „buntowników", był pod nadzorem policji. Rektor pozostawił go w akademii, a w 1865 roku mianował bibliotekarzem, kapelanem oraz profesorem teologii pastoralnej, liturgii i śpiewu. W roku następnym, 1866, biskup żmudzki powołał Baranauskasa na profesora teologii moralnej, liturgii i śpiewu w seminarium diecezjalnym w Kownie, niedawno przeniesionym z Worń. W roku 1870 dodatkowo powierzono księdzu profesorowi wykłady homiletyki, a w 1874 r. biskup Valančius mianował Baranauskasa inspektorem, tj. zastępcą rektora seminarium. Po pięciu latach, w 1879 r., otrzymał godność kanonika kapituły żmudzkiej i w 1883 roku tamże – prałata scholastyka. Siedemnastoletnia działalność pedagogiczna i naukowa Baranauskasa w seminarium kowieńskim była niezwykle owocna. Wykształcił on całe zastępy światłych, nieraz demokratycznie usposobionych, księży-Litwinów. Jego uczniami byli: świetny uczony lingwista Kazimieras Jaunius (Kazimierz Jawnis, 1853-1908), Jonas Mačiulis (Jan Maciulewicz), znany jako utalentowany poeta Maironis (1862-1932).W seminarium kowieńskim Baranauskas stopniowo odszedł od twórczości literackiej. Pochłonęła go całkowicie praca naukowa w dziedzinie językoznawstwa, zwłaszcza wiele czasu poświęcił lingwistyce porównawczej osiągając wysokie rezultaty w badaniach dialektów litewskich. Był dumny, że wybitni językoznawcy europejscy studiowali język litewski, który zachował najbardziej archaiczne formy. Jeszcze podczas pracy w Petersburgu nawiązał kontakty z profesorem Augustem Schleicherem, wybitnym niemieckim językoznawcą-lituanistą i pomógł mu w wydaniu akademickim poematu *Pory roku* K. Donelaitisa. W Kownie Baranauskas opracował prawidła litewskiej ortografii, oparte na zasadzie pochodzenia dźwięków i jako pierwszy lingwista zaczął klasyfikować litewskie dialekty. Był więc twórcą litewskiej dialektologii. Klasyfikację dialektów opublikował w zeszytach naukowych Rosyjskiej Akademii Nauk. Praca ta nie utraciła wartości naukowej do dnia dzisiejszego. Ponadto językoznawcza działalność Baranauskasa w Kownie przyniosła sporo materiału, który umożliwił dokładnie poznać dialekty litewskie. Materiały te opublikował w Weimarze Hugo Weber. Inne materiały o litewskich dialektach, zebrane przez poetę i jego uczniów, zostały wydane po śmierci uczonego w Lipsku. Oprócz tego starał się prace językoznawców przystosować do celów praktycznych. Dlatego w roku 1870 przetłumaczył na język litewski gramatykę języka litewskiego napisaną przez Augusta Schleichera. Pisał własną gramatykę *Mokslas lietuviškos kalbos (Nauka języka litewskiego)*, której jednak nie zakoń-

czył i nie wydał. Wariant tej gramatyki, z wieloma błędami, wydał ks. Feliksas Sereika w 1896 roku w Tylży pt. *Kalbamokslis lietuviszkos kalbos (Podręcznik języka litewskiego).* Baranauskas utrzymywał szerokie kontakty korespondencyjne ze znanymi uczonymi lingwistami tamtych czasów: Janem Baudoinem de Courtenayem, Fryderykiem Kurschatem, Jonasem Jušką, Aleksandrem Aleksandrowem, którzy również zajmowali się w swoich badaniach zagadnieniami lituanistycznymi. W świecie naukowym Baranauskas miał opinię rzetelnego badacza dialektów litewskich i twórcy gramatyki języka ojczystego. Na konsystorzu w dniu 24 marca 1884 roku papież Leon XIII mianował księdza Antanasa Baranauskasa biskupem tytularnym Tespeńskim, sufraganem telszewskim. Konsekrację otrzymał 6 kwietnia 1884 roku. W 1885 r. objął funkcję oficjała konsystorza. W listopadzie 1897 roku warszawski generał-gubernator powiadomił administratora diecezji sejneńskiej, iż senat ukazem carskim z 23 października tego roku mianował biskupa sufragana A. Baranauskasa ordynariuszem diecezji sejneńskiej. Papież Leon XIII uczynił to już 2 sierpnia 1897 r. Nowy ordynariusz odbył uroczysty ingres do katedry w Sejnach 28 grudnia 1897 r. Biskup Baranowski (Baranauskas) rządził diecezją sejneńską tylko pięć lat, tj. do śmierci. Gdy został biskupem, zerwał z lingwistyką na rzecz filozofii, studiowania *Pisma Świętego* i matematyki. Jako biskup sejneński Antoni Baranowski działał przeważnie na niwie duszpasterskiej, pisał okolicznościowe religijne pieśni litewskie – „giesmes". Zajął się tłumaczeniem *Pisma św.* na język litewski. Do śmierci zdołał przełożyć *Psalmy*, *Przypowieści Salomonowe* i część *Trenów Jeremiaszowych*. Tłumaczenie *Biblii* było przedsięwzięciem ponad siły steranego pracą starca, który nie zważając na podupadające zdrowie pracował po 13 godzin dziennie. Ponadto jako biskup często wizytował parafie, prowadząc przy tym ascetyczny tryb życia. Był wymagający w stosunku do siebie i do otoczenia, a nieustępliwy wobec władz rosyjskich. Zmarł 26 listopada 1902 roku w Sejnach. Pochowany został w kaplicy Matki Boskiej katedry sejneńskiej. Był jednym z największych poetów litewskich, pierwszym romantykiem i obrońcą języka ojców.

M. Jackiewicz, *Dzieje literatury litewskiej*. T. I. Warszawa.

Baranowski Henryk, ur. 7.10.1920 w Wilnie, doktor nauk humanistycznych, bibliograf. W 1938 ukończył Gimnazjum OO. Jezuitów w Wilnie, w l. 1938-1939 studiował prawo na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W 1948 ukończył Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, od 1951 pracował w bibliotece UMK, w 1974 uzyskał doktorat pod kierunkiem prof. M. Biskupa na temat *Bibliografia miasta Torunia na tle bibliografii historycznych Pomorza Wschodniego, bibliografii miast Pomorza oraz pozostałych regionów Polski*; pracował jako docent kontraktowy. Autor m.in. *Bibliografii Wilna*, t. 1. Toruń 1996, t. 2. Toruń 2000, t. 3. Toruń 2007.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 74.

Bardach Juliusz, ur. 3.11.1914 w Odessie, zm. 26.01.2010 w Warszawie; profesor Uniwersytetu Warszawskiego, historyk ustroju i prawa. Brat Janusza Bardacha (1919-2002), znanego chirurga plastycznego, autora książki *Człowiek człowiekowi wilkiem* opisującej osobiste doświadczenie 5-letniego pobytu w sowieckim gułagu w czasie II wojny światowej. Absolwent Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, nauczycielami jego byli: prof. Stefan Ehrenkreutz i prof. Henryk Łowmiański. W l. 1938-1939 redaktor wileńskiej mutacji „Robotnika" i działacz PPS, od 1943 w Ludowym Wojsku Polskim w ZSRR jako oficer pionu polityczno-wychowawczego w randze pułkownika, w l. 1945-1947 attaché wojskowy Ambasady RP w Moskwie, w 1948 obronił doktorat na UJ (1998 odno-

wiony). Autor prac z zakresu ustroju i prawa dawnej Litwy, parlamentaryzmu polskiego, historii porównawczej prawa. Profesor Uniwersytetu Warszawskiego, członek PAN (1983 członek korespondent, 1989 członek rzeczywisty).Pracownik naukowy Zakładu Historii Państwa i Prawa Polskiego, członek: Rady Instytutu Historii Prawa oraz Rady Wydziału Prawa i Administracji UW, Komitetu Nauk Historycznych PAN, Komitetu Nauk Prawnych PAN, Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Rady Wydawnictwa „Przegląd Wschodni". 1995 Uniwersytet Łódzki, 19 listopada 1996 Uniwersytet Warszawski, a w 1997 Uniwersytet Wileński przyznały mu tytuły doktora *honoris causa*. Odznaczony Krzyżem Wielkim Orderu Odrodzenia Polski. Wydał m.in. następujące prace: *Historia państwa i prawa Polski do połowy XV wieku* (1957), *Historia państwa i prawa polskiego* (1976, wspólnie z Bogusławem Leśnodorskim i Michałem Pietrzakiem), *Themis a Clio czyli Prawo a historia* (2001), *Dzieje Sejmu Polskiego* (1993), *O dawnej i niedawnej Litwie* (1988), *Historia ustroju i prawa polskiego* (1993), *O Rzeczpospolitą Obojga Narodów* (1998), *Statuty litewskie a prawo rzymskie* (1999), *W obiektywie nauki i w lustrze pamięci (o uczonych, pisarzach i politykach XIX i XX wieku)* (2004).

Wielka encyklopedia PWN. Warszawa 2001, s. 226.

Barszcz Jerzy, ur. 27.04.1677 w Nieświeżu, zm. 3.03.1743 w Witebsku; doktor filozofii i profesor, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie, w Akademii Wileńskiej uzyskał stopień doktora filozofii i sztuk wyzwolonych; był prefektem szkół w Grodnie i Dyneburgu, w l. 1711-1712 – profesorem filozofii w Pułtusku, w 1713-1716 – profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej; w l. 1725-1731 – rektorem i magistrem nowicjatu w Wilnie, w l. 1731-1735 – prowincjałem litewskim, w 1735-1738 – prepozytem wileńskiego domu profesów, w l. 1738-1741 – rektorem III probacji w Wilnie, w l. 1741-1743 – rektorem w Witebsku.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 25.

Bartilius Wawrzyniec, ur. 9.08.1569 w Tarnowie, zm. 28.08.1635 w Smoleńsku; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Studiował w Akademii Wileńskiej, był nauczycielem gramatyki, poetyki i retoryki. W 1601 otrzymał święcenia kapłańskie; w l. 1605-1608 był profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej; po krótkim pobycie w Połocku powrócił do Wilna, gdzie wykładał teologię pozytywną, kontrowersyjną i moralną; w l. 1611-1617 rektor nowicjatu w Wilnie; instruktor księży 3 probacji w Nieświeżu; w 1635 został prowincjałem litewskim; pochowany w kościele św. Jana w Wilnie.

Cz. Falkowski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 1. Kraków 1935, s. 313.

Bartold (Bartolt) Karol, ur. 28.10 1680 w powiecie ciechanowskim na Mazowszu, zm. 24.05 1745; rektor Akademii Wileńskiej w l. 1735-1738, ksiądz katolicki, jezuita, pedagog, historyk. W zakonie od 1698, święcenia kapłańskie otrzymał w 1740; uczył się w kolegiach jezuickich w Pułtusku, Warszawie i Wilnie; wykładał retorykę, filozofię, teologię, prawo kanoniczne w Akademii Wileńskiej w l. 1711-1712, 1716-1719, 1725-1726; uczył też w Warszawie, Nowogródku i Pińsku; był rektorem Akademii Wileńskiej (1735-1738) i prowincjałem litewskim w l. 1738-1741; miłośnik historii ojczystej i autor historii królów polskich; napisał dziełko *Imagines principum regumque Poloniae*.

S. Bednarski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 1. s. 320; W. Pozdniakou, (w:) *Wialikaje Kniastwa Litouskaje. Encykłapiedyja*, t. 1. Minsk 2005, s. 293.

Bartoszewicz Dominik, ur. w 1801 w Jordanach w powiecie wileńskim, zm. w w 1851; pedagog, historyk, leksykograf. Ukończył

Uniwersytet Wileński, uczył m.in. w Liceum Krzemienieckim, autor *Słownika polsko-rosyjskiego* (1841, 1843).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 26.

Bartsch (Barscius, Bartz, Barszcz) Fryderyk, ur. w 1552 w Braniewie, zm. 21.11.1609 pod Smoleńskiem; doktor teologii, rektor Akademii Wileńskiej w l. 1592-1595, ksiądz katolicki, jezuita, pisarz, pedagog, kapelan wojskowy. Pochodził z rodziny mieszczańskiej, kształcił się w Braniewie, Wiedniu i Rzymie. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1572 r. Początkowo był profesorem teologii i greki w Poznaniu i Braniewie, potem rektorem kolegium w Braniewie (1582-1592) i rektorem Akademii Wileńskiej (1592-1595). Doktorat otrzymał w Wilnie. W 1600 r. został prowincjałem litewskiej części prowincji polskiej oraz superiorem rezydencji gdańskiej. Przez 9 lat był spowiednikiem króla Zygmunta III. Brał udział w wyprawie moskiewskiej, gorliwie opiekując się chorymi na tyfus. Zaraziwszy się tą chorobą od żołnierzy, zmarł 21.111609 w obozie pod Smoleńskiem. Na polecenie króla zwłoki przewieziono do Wilna, gdzie odbył się uroczysty pogrzeb. Ogłosił dwa tomy kazań polemicznych, modlitewnik, zbiór dokumentów zakonnych oraz m.in. następujące prace: *Andreae Volani Lvoviensis...* (Kraków 1589), *Jesuiten Spiegel...* (Braniewo 1603), *Controversiarum...* (Kraków 1607), *Thesaurus precum...* (Kraków 1607). Dwa tomy kazań pt. *Concionum controversarum* (1607) dedykował biskupowi warmińskiemu Tylickiemu.

S. Bednarski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 1, s. 329-330; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*. Warszawa 1963, s. 13.

Bartsch Jakub, ur. 10.03.1667 na Warmii, zm. 5.09.1710 w Wilnie; profesor matematyki i filozofii w Akademii Wileńskiej, jezuita; do zakonu wstąpił w 1684 w Wilnie; był profesorem w l. 1698-1699, oraz 1703-1706 – w Warszawie i w l. 1699-1701 i 1707-1710 – w Akademii Wileńskiej.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 26.

Basanavičius Jonas (Basanowicz Jan), ur. 23.11.1851 we wsi Ożkabale koło Wyłkowyszek (Vilkaviškis), zm. 16.02.1927 w Wilnie; lekarz, historyk, etnolog, folklorysta, publicysta litewski. Kształcił się w gimnazjum rosyjskim w Mariampolu, w 1879 ukończył medycynę na Uniwersytecie Moskiewskim. Pracował jako lekarz w Bułgarii, w miastach Lom, Palanka, Elena, Warna. W l. 1882-1884 studia medyczne pogłębiał w Pradze i w Wiedniu. W 1905 wrócił na Litwę i zamieszkał w Wilnie. Był jednym z założycieli pierwszej litewskiej gazety „Auszra" (1883-1886). Należał do grona Litwinów działających na rzecz odrodzenia narodowego Litwy, był jednym z przywódców duchowych tego ruchu. Inicjator założenia Litewskiego Towarzystwa Naukowego w Wilnie, redagował czasopismo „Lietuvių Tauta" (Naród Litewski), przewodniczący sejmu litewskiego w 1905; jeden z sygnatariuszy aktu niepodległości Litwy 16.02.1918. Opublikował ponad 40 prac z takich dziedzin nauki, jak historia, etnografia, mitologia i folklorystyka. Publikował artykuły publicystyczne o twórczości poszczególnych pisarzy litewskich, m.in Vincasa Kudirki, Antanasa Strazdasa, Vincasa Pietarisa; pisał recenzje prac literackich i naukowych, wydał też zbiorek poezji. Współpracował z prasą polską, rosyjską i bułgarską (publikował artykuły w języku polskim). Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie. Jego imieniem nazwano w Wilnie dawną ulicę Wielka Pohulanka.

M. Jackiewicz, *Leksykon kultury litewskiej*. Warszawa 2005, s. 42.

Basińska Halina z Kontowtów, ur. 28.11.1903 w Moskwie, zm. 10.07.1983 w Toruniu; profesor, chemik. W 1921 ukończyła Gimnazjum Żeńskie we Władywostoku w Rosji; w 1929

ukończyła Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie; w l. 1926-1939 była asystentem w Zakładzie Chemii Nieorganicznej USB, równocześnie w l. 1934-1936 pracowała w szpitalu wojskowym w Wilnie; w l. 1941-1943 uczestniczyła w tajnym nauczaniu w Wilnie. W 1945 przyjechała do Torunia i od 1945 pracowała na UMK. W 1950 uzyskała doktorat pod kier. Prof. A. Basińskiego na podst. pracy *Badania porównawcze nad trwałością koloidów halogenowych srebra.* Habilitację uzyskała w 1954, w 1966 – prof. nadzw., w 1970 – zwyczajny. Pochowana na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 78.

Basiński Antoni, syn Antoniego i Roberty z Możdżeńskich, ur. 23.03.1905 w Częstochowie, zm. 24.09 1990 w Toruniu; chemik, profesor. Uczył się w gimnazjum polskim w Smoleńsku. W 1923 ukończył Gimnazjum im. J. Kochanowskiego w Radomiu, w tymże roku rozpoczął studia chemiczne na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; w 1927 został zatrudniony na stanowisku młodszego asystenta w Katedrze Chemii Fizycznej. Studia chemiczne ukończył w 1928, uzyskując tytuł magistra filozofii i w tymże roku został starszym asystentem na USB. W l. 1930-1932 przebywał na stażu naukowym w Szwajcarii, w 1932 uzyskał dyplom doktora Politechniki w Zurychu. Po powrocie do Wilna, na USB prowadził badania koagulacji koloidów. W Wilnie został członkiem Związku Chemików Polskich i był przewodniczącym tamtejszego oddziału. W 1935 habilitował się. Wówczas wydał swój pierwszy *Podręcznik do ćwiczeń rachunkowych z chemii fizycznej.* W 1938 wyjechał wraz z małżonką do Utrechtu (Holandia), gdzie kontynuował badania struktury i własności układów koloidalnych. Pobyt w Utrechcie został przerwany w sierpniu 1939 r., po powrocie do Wilna pracował na USB jeszcze do grudnia 1939, do czasu zamknięcia uniwersytetu. W czasie okupacji pracował jako robotnik budowlany, a później jako urzędnik firmy budowlanej, brał udział w tajnym nauczaniu. 14.07.1945 transportem b. pracowników USB wyjechał do Torunia i 24.08.1945 rozpoczął pracę w nowo powstałym UMK. Na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika przepracował do emerytury. W 1948 otrzymał tytuł profesora zwyczajnego, w 1952 został rektorem UMK i funkcję tę pełnił przez dwie kadencje – do 1956. Dorobek naukowy Basińskiego obejmuje ok. 200 publikacji, 9 podręczników i dużych opracowań zbiorowych.

R. Dąbek, (w:) *Toruński słownik biograficzny.* Toruń 1998, s. 25-27.

Baudouin de Courtenay Cezaria, I voto Vosmer, II voto Ehrenkreutz, III voto Jędrzejewiczowa, córka Jana Niecisława Baudouin de Courtenay i Romualdy z Bagnickich, ur. 2.08.1885 w Dorpacie, zm. 28.02.1967 w Londynie; etnolog i historyk sztuki, pierwsza polska przedstawicielka fenomenologii w badaniach nad kulturą. W latach 1927-1935 była profesorem etnografii i etnologii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, a 1935-1939 na Uniwersytecie Warszawskim. Kierownik sekcji etnologicznej Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie. Była jednym z współzałożycieli Polskiego Instytutu Naukowego w Jerozolimie. Od 1947 roku przebywała w Wielkiej Brytanii. Była jednym z członków – założycieli Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie. W 1951 roku została profesorem etnografii w Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie, a następnie wybrana została na jego rektora. Ogłosiła m.in. *Ze studiów nad obrzędami weselnymi ludu polskiego.*

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2002, s. 22.

Bazarewski Stefan, ur. w 1871 w Wilnie, zm. w 1949 w Belgii; chemik, mikrobiolog, pro-

fesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Ukończył szkołę średnią w Wilnie oraz w 1895 wydział agronomiczny Politechniki w Rydze; w l. 1897-1898 studiował w Getyndze, w l. 1899-1904 prowadził gospodarstwo rolne w miejscowości Bonifacowo na Wileńszczyźnie; w 1904 pracował w Instytucie Medycyny Doświadczalnej w Petersburgu, w 1906 otrzymał doktorat na Uniwersytecie w Getyndze i został asystentem na Politechnice Ryskiej, w 1918 – docentem; od 1919 – profesorem mikrobiologii i chemii rolnej na USB, opublikował wiele prac naukowych w języku polskim, francuskim i niemieckim. Po wybuchu drugiej wojny światowej mieszkał w Kownie, a w 1941 wyjechał do Szwajcarii. Był prezesem Muzułmańskiej Gminy Wyznaniowej w Wilnie.

A. Jakubauskas, G. Sitdykov, S. Dumin, *Litovskije tatary w istorii i kulture*. Kaunas 2009, s. 181-182.

Bądzkiewicz Antoni, ur. ok. 1831, zm. w 1893; historyk literatury, nauczyciel w szkołach wileńskich i warszawskich. Autor prac dydaktycznych, historycznych i etnograficznych.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 27.

Becanus, Bekan, Michał Otto, ur.w 1550 w Beck, w Belgii, zm. 6.07.1662 w Warszawie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Trewirze; filozofię i teologię studiował w Moguncji. Do Polski przybył w 1589. Krótko uczył języka greckiego w Lublinie, a od jesieni 1590 wykładał teologię w Akademii Wileńskiej i był regensem seminarium papieskiego w Wilnie. Był także przełożonym misji jezuickiej w Gdańsku (1592-1594), rektorem kolegium w Braniewie (1594-1597), a następnie w Rydze. W l. 1604-1610 przebywał w Wilnie, a potem w Warszawie, gdzie był kapelanem króla Zygmunta III.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końcaXVIII wieku*. T 1. Olsztyn 1984, s. 18.

Bécu August Ludwik, syn francuskiego emigranta Jana Ludwika i Karoliny z Heinów, ojczym poety Juliusza Słowackiego ur. 3.05.1771 w Grodnie, zm. 8.09.1824 w Wilnie; lekarz medycyny, profesor Uniwersytetu Wileńskiego. Ukończył gimnazjum w Grodnie, następnie studiował na uniwersytecie w Królewcu, ukończył ze złotym medalem Szkołę Główną Litewską w Wilnie. W 1789 uzyskał stopień doktora filozofii, w 1793 – stopień doktora medycyny, w 1797 został mianowany wiceprofesorem, a w 1799 – profesorem patologii i materii medycznej na Uniwersytecie Wileńskim. Objąwszy katedrę obu tych przedmiotów, pozostał na tym stanowisku aż do tragicznej śmierci w 1824. W początkach XIX w. Uniwersytet wysłał go na praktykę zagraniczną; był w Niemczech, Anglii i Francji. Miał znaczne zasługi dla medycyny wileńskiej. Według A. Kirkora: „Pierwszy na Litwie zajął się czynnie rozpowszechnianiem szczepienia ospy, zyskawszy od cesarzowej Marii Teodorówny materię wakcyny". Był też pierwszym na tych ziemiach lekarzem, teoretycznie zgłębiającym problemy higieny osobistej – w 1815 w „Dzienniku Wileńskim" wydrukowano jego rozprawę *Higiena dla panien na pensjach*. Natomiast szczególnie August Bécu zasłużył się w 1812, kiedy to feldmarszałek Michaił Kutuzow polecił mu uprzątnięcie trupów francuskich żołnierzy. Według Józefa Franka (III t. *Pamiętników*) – w Wilnie i okolicach było wówczas około 40 000 zamarzniętych zwłok w mundurach. „Skorzystano z fos, które Francuzi wykonali w celach obronnych". Na rozkaz Augusta Bécu te na Śnipiszkach zapełniono ciałami, polano naftą i podpalono. Kłęby ciężkiego, tłustego dymu zasnuły miasto, które z tego powodu zaczęło głośno protestować, więc spalono tu tylko... 1000 ciał. Za wykonaną robotę doktor otrzymał order św. Włodzimierza IV klasy. Frank to skomentował: „Sądzę, że był to pierwszy wypadek,

iż lekarz otrzymał nagrodę za to, że pogrzebał dużo ludzi". W każdym razie te jego poczynania ocaliły Wilno przed epidemią. 1/13 października 1822 August Bécu wystosował prośbę do rady Uniwersytetu o przyznanie mu tytułu profesora wysłużonego „czyli emeryta, z pensją dożywotnią (...) rubli srebr. 1500". Odpowiedzi jednak nie otrzymał, ponieważ w 1823 gdy rozpoczęło się śledztwo w sprawie Towarzystwa Filaretów, rozpatrywanie podobnych próśb wstrzymano. Minister Szyłkow chciał się wprzód upewnić, „czyli któryś z członków uniwersytetu nie należał (...) do tego stowarzyszenia".W pierwszych dniach lipca 1823, prawdopodobnie czyniąc dalsze starania w pozyskaniu emerytury, podjął się Bécu podróży do Petersburga (o podróży tej w pierwszym raporcie złożonym Nowosilcowowi nadmienia pełniący obowiązki rektora – Tomasz Życki). A że w Petersburgu nic nie wskórał, zwrócił Bécu całą nadzieję ku Nowosilcowowi. Stanisław Jundziłł w *Pamiętnikach* pisze: „Wesoły zawsze humor, a mianowicie rzadki dowcip w utrzymaniu wesołej i zawsze przyjemnej konwersacji, ujęły prędko Nowosilcowa". Senator Nowosilcow „oświadczył życzenie, aby go najczęściej ile możności odwiedzał". Bécu u senatora emerytury jednak nie wyprosił. Jego wizyty miały wszak skutek, tyle że wielce szkodliwy: apartamenty senatora były pod stałą obserwacją studentów, stąd częste wizyty doktora u znienawidzonego senatora nie uszły ich uwagi. Młodzież uznała je za potencjalną zdradę. Oliwy do ognia podlała jeszcze sprawa kartki Antoniego Kamińskiego. Jesienią 1823 doktor Bécu uzyskał pozwolenie pożyczenia książek uwięzionemu w jednym z wileńskich klasztorów Antoniemu Kamińskiemu. Doktor znał Antoniego Kamińskiego, gdyż był guwernerem jego kuzyna – Aleksandra Pilara (Pilar – nazwisko pierwszej żony Augusta Bécu). A doktor Bécu, jak pisze w pamiętniku Tomasz Massalski, „znalazłszy w jakiejś książce, odesłanej na powrót, karteczkę ołówkiem do siebie napisaną o jakimś ustronnym interesie, przez tchórzostwo przedstawił ją komisji".Stanisławowi Pigoniowi udało się znaleźć karteczkę w aktach sprawy Antoniego Kamińskiego. Tekst na niej umieszczony głosił: „Dość jest Cię, Panie, prosić, aby mieć skutek pomyślny swemu żądaniu. Na tym zafundowany, upraszam o pożyczenie mi i przesłanie, jeżeli to będzie możliwe, jak najprędzej rubli piętnastu. Zawsze jednak proszę o sekret największy, bo nam w kozie ani papieru, ani pióra, ani atramentu mieć nie można". Znaleziona kartka, przekazana kierowanej przez Nowosilcewa Prześwietnej Komisji Śledstwiennej dla odkrycia tajnych Towarzystw w Wilnie ustanowionej, zaszkodziła nie Kamińskiemu a samemu okazicielowi – Augustowi Bécu. Podróż do Petersburga, częste wizyty u senatora, kartka Kamińskiego, tragiczna śmierć, stopione srebro uparcie kojarzące się z judaszowymi srebrnikami, niemiłe wspomnienia Adama Mickiewicza zaowocowały po latach. W III części *Dziadów* w literackiej postaci Doktora świadkowie wydarzeń wileńskich bez trudu rozpoznali Augusta Bécu. Nie tylko rozpoznali – te dwie, przecież różne postacie, za sprawą pióra Mickiewicza, zostały utożsamione. Na jesieni 1832 Juliusz Słowacki, gdy przeczytał III część *Dziadów* i dowiedział się z niej, że jego ojczym, doktor Bécu, był łajdakiem oraz zdrajcą, zamierzał w odwecie Mickiewicza zabić. „Skorom przeczy[tał]... chciałem się koniecznie strzelać z nim". „Walkę z Adamem" podjął też drukując w 1834 r. bezimiennie *Kordiana*. Bécu wydał kilka prac naukowych, m.in. *O wakcynie* (1804), *Rozprawa o doskonałości szpitalów* (1807), *O łączeniu medycyny z chirurgią* (1817); działał społecznie, m.in. jako wizytator szkół; był współzałożycielem, a od 1811 prezesem Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego. Zmarł rażony piorunem. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

K. Porcjanko, *Żywot Augusta Bécu. Autobiografia Augusta Bécu*, wyd. A. Wrzosek. Warszawa 1931; Polski *słownik biograficzny*, t. 1. Kraków; M. Jackiewicz, *Wileńska Ros-*

sa. Przewodnik po cmentarzu. Olsztyn 1993, s. 148; A. Dzikiewicz, „Magazyn Wileński" 2007, nr 8; J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832.* Białystok 1993, s. 22.

Behak Juda (Jehuda) ben Jechiel; Isz Wilna be-Cherosan (Wilnianin w Chersonie), ur. w 1820 w Wilnie, zm. w 1900 w Chersonie; rabin, pisarz, językoznawca, uczony. Otrzymał tradycyjne wykształcenie religijne, a potem uczył się w wileńskiej szkole rabinów, już we wczesnej młodości związał się z kręgami wileńskiej haskali (żydowskie oświecenie). Poświęcił się głównie egzegezie biblijnej oraz gramatyce języka hebrajskiego. W 1856 zamieszkał w Chersonie. Opublikował m.in. *Ec Jehuda* (Drzewo Judy, t. 1-5, Berdyczów, 1884-1901) – studia nad językiem *Biblii i Talmudu*; *Jod ha-rabim* – studia nad gramatyką aramejską, wydanie pośmiertne (1901); oraz *Mikraej Kodesz* (Wilno 1848-1853) – komentarze do wydanej przez I. Benjakoba i A.B. Lebensohna edycji *Biblii Hebrajskiej.*

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. I. Warszawa 2003, s. 156.

Bejerus Udalrichus (Udalryk), żył w XVII w.; profesor Akademii Wileńskiej, doktor obojga praw. Około 1696 wykładał prawo na Akademii Wileńskiej.

Mokslas senajeme Vilniaus universitete. Vilnius 2005.

Bekier Edward, ur. 9.10.1883, zm. w 1945, chemik, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Od 1915 był asystentem w Katedrze Chemii Ogólnej na Politechnice Warszawskiej; od 1918 – adiunktem w Katedrze Chemii Nieorganicznej; w l. 1920-1922 kierował katedrą Chemii Nieorganicznej w Poznaniu, w l. 1922-1939 był profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, kierownikiem Katedry Chemii Fizycznej; podczas okupacji działał w tajnym nauczaniu USB.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 28.

Benisławski Jan, ur. 16.07.1736 w Inflantach, zm. 25.03.1812; profesor, ksiądz katolicki, jezuita, koadiutor mohylewski. Po święceniach kapłańskich w 1768 był profesorem w Wilnie, Połocku, Nowogródku, rektorem szkół w Brześciu. Uczestniczył w działalności Komisji Edukacji Narodowej. Brał udział w organizowaniu arcybiskupstwa mohylewskiego, starając się w Rzymie o jego kanoniczną erekcję. W 1783 r. prekonizowany biskupem tytularnym Gadara i koadiutorem mohylewskim, 8.02.1784 przyjął sakrę biskupią. Sprawował rządy w archidiecezji w okresie deportacji abpa S. Siestrzeńcewicza (1800-1801). Przyczynił się do egzempcji zakonów. Od 1801 przebywał w Inflantach.

P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce latach 965-1999.Słownik biograficzny.* Warszawa 2000, s. 26.

Berendt Andrzej (błędnie: Jerzy), ur. 21.10.1730 na Warmii, zm. 10.01.1805 w Liwenmujzie (Inflanty), doktor teologii, biskup nominat mohylewski. Kształcił się w szkołach jezuickich w Braniewie i w Wilnie, gdzie w 1746 wstąpił do zakonu jezuitów. Studia filozoficzne odbywał w Wilnie w l. 1750-1753, teologiczne w Połocku – 1755-1759. Odtąd był nauczycielem w kolegiach jeuickich w Mińsku, Słucku, Pińsku, Wilnie, Warszawie i Połocku. Jednocześnie prowadził działalność charytatywną i szerzył oświatę sanitarną wśród chłopów. W 1771 został rektorem kolegium w Mścisławiu, a po kasacie jezuitów tamże proboszczem. Gdy w 1783 ustanowiono arcybiskupstwo mohylewskie, został członkiem kapituły, a następnie oficjałem arcybpa S. Siestrzeńcewicza. Sprawując rządy w jego imieniu w l. 1788-1795 ożywił działalność duszpasterską, dbał o należyte obsadzanie stanowisk kościelnych, usunął od wpływów bratową arcybpa Siestrzeńcewicza. Miano-

wany biskupem sufraganem mohylewskim w 1800, sakry nie otrzymał. Wkrótce przeniósł się do Inflant i tam zmarł.

PSB I s. 447-448; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końcaXVIII wieku.* T 1. Olsztyn 1984, s. 18.

Berent Jakub, ur. 4.05.1647 na Warmii, zm. 23.06.1708 w Świętej Lipce; ksiądz katolicki, jezuita. Do 1687 był profesorem Akademii Wileńskiej, potem kolegium jezuickiego w Braniewie, regensem alumnów tamże i superiorem w Świętej Lipce na Warmii.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla.* Warszawa 1963, s. 22.

Berkman Jan Karol, ur. w 1783 w Wilnie, zm. 1856 tamże; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, lekarz. Ukończył Uniwersytet Wileński, doktoryzował się w Berlinie w 1814, stopień naukowy uzyskał w Wilnie w 1817. Był szanowanym znawcą higieny, medycyny sądowej i toksykologii, ale większej działalności naukowej nie prowadził. Wydał pracę pod tytułem *Instrukcja o pomocy w wypadkach nie cierpiących zwłoki*. Przez dłuższy czas nie uczestniczył w życiu akademickim, otrzymując dobre wynagrodzenie, będąc na posadzie lekarza u księżnej Zubowej. Profesorem zwyczajnym został w 1826 roku. Był radcą stanu, ale do życia społecznego nie angażował się, żadnej rozprawy, oprócz pracy doktorskiej, nie zostawił. Po zamknięciu Uniwersytetu Wileńskiego pracował w Akademii Medyko Chirurgicznej w Wilnie, a po zamknięciu Akademii w 1842 wyjechał do Petersburga, ale nie znalazłszy tam odpowiedniego stanowiska, po kilku latach powrócił do Wilna, gdzie zmarł.

Z. Siemienowicz, *Akademia Medyko-Chirurgiczna w Wilnie.*

Berlin Naftali Cwi Jehuda, ur. w 1817 w Mirze k. Nowogródka, zm. w 1893 w Warszawie; rabin, założyciel jesziwy w Wołożynie, w 1854 został jej kierownikiem; stała się ona centrum duchownym judaizmu na Litwie i Białorusi. Napisał wiele prac naukowych, oraz komentarze do Tory. W 1892 roku jesziwa w Wołożynie została zamknięta przez władze carskie, a Berlina usunięto z miasta. Wyjechał wówczas do Warszawy, gdzie wkrótce zmarł. Był jednym z pierwszych głośnych talmudystów, którzy poparli ruch Chowewej Syjon.

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 1. Warszawa 2003, s. 177.

Berzański Michał, ur. 3.07.1691 na Żmudzi, zm. 29.07.1736 w Poszawszu na Żmudzi; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, autor dramatów szkolnych. Był kaznodzieją w Wilnie i Krożach. W l. 1722-1723 wykładał retorykę w Akademii Wileńskiej; był rektorem w kolegium jezuickim w Poszawszu; napisał dramaty *Królewski kwiat, królewską krwią opryskany*, *Decydujące znaki Boże nad Rzymem* (oba wystawione w Wilnie 1723).

V. Zaborskaitė, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija,* t. 1. Vilnius 1985, s. 239.

Beynart Ambroży, ur.?, zm. w 1602; doktor prawa kanonicznego, kanonik miednicki i wileński; był sekretarzem królewskim, członkiem kapituły wileńskiej, parokrotny wysłannik do Rzymu.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 30.

Beynar Leon Lech, ps. Paweł Jasienica, ur. 10.11.1909 w Symbirsku w Rosji, zm. 19.08.1970 w Warszawie; historyk, pisarz, popularyzator historii. W 1920 wraz z rodziną przyjechał do Polski, początkowo zamieszkał z rodziną w Warszawie, ostatecznie na Wileńszczyźnie. W Wilnie ukończył gimnazjum a następnie historię na Uniwersytecie Stefana Batorego. Należał do młodzieży aktywnej społecznie w Klubie Intelektualistów oraz w Akademickim Klubie Włóczęgów. Używał wtedy

przydomka *Bachus*. W latach 1828-1932 był nauczycielem historii w Grodnie. Zadebiutował w 1935 roku książką *Zygmunt August na ziemiach dawnego Wielkiego Księstwa*. Przed wojną pracował w „Słowie" wileńskim; był spikerem radiowym w wileńskiej rozgłośni Polskiego Radia. Uczestniczył w kampanii wrześniowej 1939. W czasie II wojny światowej oficer Armii Krajowej w Wilnie, od jesieni 1944 po dezercji z Ludowego Wojska Polskiego w 5. Wileńskiej Brygadzie AK, gdzie był przez pewien czas adiutantem Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki" – dowódcy tej brygady. Ranny w lipcu 1945, opuścił brygadę i uniknął losu większości jej oficerów skazanych na karę śmierci. Schronienie znalazł we wsi Jasienica. W miejscowym kościele ksiądz ukrywał go do czasu wygojenia się rany za ołtarzem z obrazem św. Pawła. Po wojnie przedostał się do Krakowa i w 1946 debiutował na łamach „Tygodnika Powszechnego" i został również jego współredaktorem. W lipcu 1948 roku został aresztowany przez komunistyczny Urząd Bezpieczeństwa. Został wypuszczony na wolność dzięki interwencji Bolesława Piaseckiego. Wstąpił do Stowarzyszenia „Pax", z ramienia którego w 1950 roku zarządzał stowarzyszeniem Caritas. Od grudnia 1959 jeden z wiceprezesów Związku Literatów Polskich Był działaczem i ostatnim prezesem Klubu Krzywego Koła (1962). W 1964 był jednym z 34 polskich intelektualistów, którzy podpisali protest w związku z zaostrzeniem cenzury prasowej. W drugiej połowie lat 60. prześladowany za sprzeciwianie się cenzurze i aktywną działalność w opozycji liberalno-demokratycznej. Od 1966 był wiceprzewodniczącym polskiego PEN Clubu. Brał udział w protestach przeciw zdjęciu z afisza *Dziadów*. Poparł otwarcie protest młodzieży akademickiej w 1968 w roku, co doprowadziło do zakazu publikacji jego prac w latach 1968-1970 i usunięcia go ze Związku Literatów Polskich. Jasienica był zwolennikiem poglądu, że na kształt historii mogą wpływać pojedyncze jednostki, skupiał się przy tym głównie na działaniach władzy centralnej. Gwałtownie zwalczał tezy o *„charakterze narodowym"* i teorię o anarchizmie polskiej szlachty, uznając ją za *„łatwiutką i zwalniającą od myślenia."* Uważał Piastów za okrutników, cenił jednak ich za dążenia do scalenia państwa i stworzenie polskiej myśli politycznej. Jagiellonowie zaś byli dynastią stosunkowo łagodną i wprowadzili Polskę w krąg wyższej kultury umysłowej, zmarnowali jednak (zwłaszcza ostatni dwaj) koniunkturę polityczną. Rządy Wazów zostały przedstawione jako katastrofalne w skutkach *„przestępstwo polityczne"*. Poglądy Jasienicy wywoływały gorące spory wśród historyków. Wydał m.in. prace: *Zygmunt August na ziemiach dawnego Wielkiego Księstwa* (1935), *Wisła Pożegna Zaścianek* (1951), *Świt Słowiańskiego Jutra* (1952), *Biały front* (1953), *Archeologia na wyrywki. Reportaże* (1956), *Myśli o dawnej Polsce* (1956), *Ostatnia z rodu* (1965), *Polska Piastów* (1960), *Polska Jagiellonów* (1963), *Rzeczpospolita Obojga Narodów* (1987-1972).

A. Gieysztor, *Paweł Jasienica historyk Polski* (w:) *70 żywotów*. Kraków 1977; B. Wiaderny, *Paweł Jasienica* (1939-48). Lublin 1987.

Białkowski Michał Kazimierz, ur. w 1608, zm. w 1659; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Wstąpił do zakonu w 1623, profesję uczynił w 1646; był m.in. profesorem teologii w Akademii Wileńskiej przez 8 lat i prefektem nauk 10 lat; ogłosił drukiem *Theorocentrica, sive mathematicae de punctis et centris considerationes* (Wilno 1644 i 1690).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 31.

Białoruski Instytut Gospodarki i Kultury – białoruska instytucja kulturalno-gospodarcza działająca w latach 1926-1937. Instytut powstał w czerwcu 1926 w Warszawie z inicjatywy działaczy 2 umiarkowanych białoruskich ugrupowań politycznych, tj. Białoruskiego Zjednoczenia Chrześcijańsko-

Demokratycznego i Białoruskiego Związku Włościańskiego. Na jego czele stanął Adam Bildziukiewicz, zaś funkcję sekretarza pełnił poeta Haliasz Laukowicz. Choć siedzibą Instututu miała być Warszawa, to jednak główna działalność przez cały okres jego istnienia skupiała się w Wilnie, gdzie działała Rada Centralna, zwana też Zarządem Centralnym. Należeli do niej ksiądz Adam Stankiewicz, Fabian Jaremicz, Stefan Świstun, Aleksy Nazarewski, Konstanty Budźko, A. Babiański, Jan Walileuski, Konstanty Juchniewicz, Paweł Karuzo, Edward Budźko, Jan Paźniak, Wiaczeslau Bahdanowicz. Organizacja działała na obszarach Polski zamieszkałych przez Białorusinów. Podstawowym celem jej działalności było rozbudzanie białoruskiej świadomości narodowej, popieranie przedsiębiorczości, rolnictwa, przemysłu, rzemiosła i sztuki ludowej, kształcenie zawodowe ludności białoruskiej oraz pomoc w rozwoju oświaty i kultury białoruskiej. Odbywało się to poprzez zakładanie spółdzielni rolniczych, organizowanie odczytów oświatowych, imprez rocznicowych, wystaw gospodarczych, koncertów i innych występów artystycznych, otwieranie bibliotek, czytelni i domów ludowych. Członkiem Instytutu mógł zostać każdy Białorusin bez względu na przynależność partyjną. Władze centralne i oddziałowe wyznaczały kierunki rozwoju i pełniły funkcje koordynujące działalność Instytutu, zaś główna praca odbywała się w organizowanych w terenie kołach. W krótkim czasie Instytut stał się najbardziej aktywną instytucją białoruskiego życia gospodarczego-kulturalnego. Do końca 1926 zostały zorganizowane jego oddziały w Wilnie, Radoszkowiczach i Nowogródku. Pod koniec 1927 oddziały istniały już w 50 miejscowościach województwa wileńskiego i nowogródzkiego, zaś na pocz. lat 30. było ich aż 69, skupiających ok. 700 członków. Instytut prowadził też 36 bibliotek w województwach wileńskim, nowogródzkim, poleskim i białostockim. W 1933 liczebność członków osiągnęła szczyt, wynosząc 937 osób. Jednakże już w 1935 było ich 580, a w 1936 – 457. Jedną z najważniejszych dziedzin w działalności Instytutu była walka o szkoły białoruskie. Zdołano uzyskać od władz 6 koncesji szkolnych na białoruskie prywatne szkoły ludowe, ale otwarto tylko jedną w Szawlanach. Przeszkodą były wydane przez polskie władze oświatowe negatywne opinie o osobach kandydujących na stanowiska nauczycieli. Niepowodzeniem zakończyły się starania o otrzymanie zezwolenia na otwarcie Białoruskiego Seminarium Nauczycielskiego. Z inicjatywy Instytutu przekazywano też władzom polskim deklaracje domagającej się otwarcia publicznych szkół białoruskich. Władze skutecznie odrzucały żądania, motywując niemożność otwarcia szkół brakiem odpowiednio wykształconych nauczycieli Białorusinów. Władze Instytutu wypowiadały się również w sprawie podręczników wykorzystywanych w szkołach białoruskich. Instytut organizował ponadto akcję odczytów na wsiach. Dotyczyły one problemów parcelacji, komasacji gruntów, likwidacji serwitutów oraz sposobów przeprowadzania melioracji gruntów. W dziedzinie gospodarczej Instytut podjął pewne działania w 1927. Z jego inicjatywy w lutym tego roku w Wilnie zostały otwarte kursy spółdzielczości i kursy handlowe, które miały przygotować kierowników przyszłych spółdzielni i pracowników handlu. Jesienią rozpatrywano pomysł utworzenia w Wilnie Białoruskiego Przemysłowo-Rolniczego Banku Spółdzielczego, który udzielałby kredytów chłopom białoruskim. Ostatecznie do uruchomienia tej instytucji nie doszło. Do innych przejawów działalności gospodarczej Instytutu należała też pomoc pieniężna dla Towarzystwa Dobroczynności. Akcje te popularyzowały Instytut wśród miejscowej ludności. W dziedzinie gospodarki dużą rolę odgrywało pismo „Samopomoc. Białoruskie Spółdzielczo-Ekonomiczne Czasopismo", redagowane przez A. Klimowicza, w którym ukazywało się wiele porad gospodarczych. Instytut energicznie propagował tworzenie

własnej spółdzielczości twierdząc, że udział Białorusinów w spółdzielniach polskich i litewskich nie zaspokaja ambicji i nie daje dużych zysków. Jednakże brak odpowiednich środków finansowych zmusił kierownictwo Instytutu do skupienia się na działalności kulturalno-oświatowej. Na początku 1929 doszło do zmiany dotychczasowego kierownictwa Instytutu. 6 stycznia A. Bildziukiewicz zrezygnował z funkcji prezesa, wobec czego 3 lutego dokonano wyboru nowego Zarządu Centralnego. Na czele Instytutu stanął ks. Wincent Hadleuski (Wincenty Godlewski), znany z działalności w ruchu chadeckim. Funkcję wiceprezesa objął Adolf Klimowicz. W skład Zarządu Centralnego weszli też P. Karuzo, Albin Stapowicz, Bazyli Rahula, J. Wasileuski, Branisłau Turonak, K. Juchniewicz, J. Paźniak. W latach 30. najbardziej aktywnymi działaczami Instytutu byli ponadto ksiądz A. Stankiewicz, W. Bohdanowicz, Leon Dubiejkouski, Mikoła Szkialonak, Uładysłau Kazłouski, Marian Pieciukiewicz, Jan Szutowicz, Józef Najdziuk, Józef Malecki, Alaksandar Jacyna, Iwan Pieszka. Taki skład kierownictwa i głównych działaczy organizacji reprezentował umiarkowany nurt w białoruskim ruchu narodowym. Na początku lat 30. nastąpił szczytowy okres działalności Instytutu. W 1931 w Białoruskim Wydawnictwie im Franciszka Skaryny z inicjatywy Instytutu zostały wydane 4 książki po białorusku: poemat *Nowaja ziamlia* Jakuba Kołasa, zbiory wierszy Franciszka Bahuszewicza *Dudka biełaruskaja i Smyk biełaruski* wraz z krytycznym szkicem o życiu i twórczości poety autorstwa ks. A. Stankiewicza, sceniczny obrazek z białoruskiego życia na Białostocczyźnie *Pierwsze jaskółki* oraz broszura instruktażowo-regulaminowa dotycząca zakładania i prowadzenia kół terenowych Instytutu. W tym samym roku w terenie odbyło się 27 odczytów oświatowych i ponad 30 przedstawień teatralnych, pomimo dużych utrudnień ze strony władz samorządowych. Nowym przedsięwzięciem Instytutu w 1935 było rozpoczęcie wydawania w Wilnie białoruskiego kwartalnika literacko-naukowego „Kałossie". W latach 30. nawiązano też współpracę z inną białoruską instytucją oświatowo-kulturalną Towarzystwo Szkoły Białoruskiej. Efektem porozumienia było wydanie wspólnych odezw skierowanych do ludności białoruskiej, nawołujących do przeprowadzenia tzw. plebiscytu szkolnego. Akcja na rzecz szkolnictwa białoruskiego przybrała wkrótce większe rozmiary. Nadzorował ją utworzony przez obie instytucje Sekretariat Szkolny. Kolejnym przejawem działalności było wydanie 16 czerwca 1936 przez Sekretariat jednodniówki „Za szkołę białoruską", informującej Białorusinów o szykanach ze strony polskich władz szkolnych. Pismo zostało jednak skonfiskowane przez policję. Kierownictwo i działacze Instytutu angażowali się także w działalność polityczną. Starali się odciągnąć Białorusinów od wyborów samorządowych, twierdząc, że udział w nich jest jednoznaczny z poparciem dla państwa polskiego. Zalecali tworzenie własnych organów samorządowych. Było to jedną z przyczyn, dla których władze polskie podjęły działania wymierzone w działalność Instytutu. Od pocz. lat 30. administracja państwowa przeciwdziałała tworzeniu nowych placówek oraz utrudniała urządzanie zebrań i imprez kulturalnych. Pracę Instytutu skutecznie ograniczył również brak odpowiednich środków finansowych. Negatywny stosunek do Instytutu przejawiali komuniści, rywalizujący o wpływy wśród ludności białoruskiej. Dokonywali oni nawet prowokacji w celu doprowadzenia do likwidacji kół terenowych Instytutu, np. podrzucali nielegalną literaturę komunistyczną, a następnie zawiadamiali policję. Ostatecznie polskie władze uznały, że Instytut działa pod wpływem czynników komunistycznych, zagrażając bezpieczeństwu publicznemu. Decyzją wojewody wileńskiego z grudnia 1936 działalność Białoruskiego Instytutu Gospodarki i Kultury została zawieszona, zaś 27 stycznia 1937 rozwiązano go.

A. Garlicki, Z. Landau, W. Roszkowski, P. Stawecki, J. Tomaszewski J., *Encyklopedia historii II Rzeczypospolitej*", Warszawa 1999.

Białoruskie Towarzystwo Naukowe – białoruska instytucja naukowa działająca w okresie międzywojennym, reaktywowana podczas niemieckiej okupacji. Białoruskie Towarzystwo Naukowe powstało w 1918 w Wilnie z inicjatywy grupy inteligencji białoruskiej skupionej wokół Wacława Iwanowskiego i Iwana Łuckiewicza, który stanął na jego czele. Do jego członków należeli m.in. Radasłau Astrouski (Radosław Ostrowski), Anton Łuckiewicz, Jan Stankiewicz, Anton Trepka, Mikałaj Jeliaszewicz, Mikałaj Szkialonak. Towarzystwo prowadziło działalność naukową w 4 dziedzinach: literatury i sztuki, językoznawstwa, historii i muzealnictwa. W tym ostatnim przypadku ściśle współdziałało z Muzeum Białoruskim, mieszczącym się zresztą w tym samym budynku. Towarzystwo kierowało pracami nad opracowaniem gramatyki białoruskiej, zorganizowało obchody 400-lecia druku w języku białoruskim, otworzyło w Wilnie bibliotekę białoruską, zaś od 1933 rozpoczęło wydawanie swojego rocznika. Organizowało też odczyty naukowe dla osób o różnym poziomie wiedzy i wykształcenia. Od 1936 prowadziło tzw. „środy literackie", podczas których swoje utwory czytali białoruscy pisarze. W 1937 nawiązało współpracę z Towarzystwem Przyjaciół Białorusoznawstwa przy Uniwersytecie Wileńskim. Wspólnie zorganizowano szereg odczytów propagujących literaturę w języku białoruskim. Ponadto członkowie Towarzystwa uczestniczyli w zjazdach i kongresach naukowych na terenie całej Polski i za granicą. W końcu lat 30. sytuacja materialna Towarzystwa znacznie się pogorszyła, w związku z czym jego kierownictwo zwróciło się do władz polskich z prośbą o dotacje, ale bez skutku. Pomimo tego działalność Towarzystwa trwała do wojny polsko-niemieckiej we wrześniu 1939. W czerwcu 1942 jego działalność została wznowiona w okupowanym Mińsku. Było to związane z polityką ustępstw wobec ludności białoruskiej prowadzoną przez gauleitera Okręgu Generalnego „Białoruś" Wilhelma Kubego. Został on honorowym prezesem Towarzystwa. Faktycznie kierował nim Iwan Jermaczenka, zaś w skład prezydium wchodzili m.in. prof. Wacław Iwanouski (Wacław Iwanowski), Anton Adamowicz, Paweł Świryd, F. Jurda, H. Kasiak. W czerwcu 1943 na czele Towarzystwa stanął prof. W. Iwanowski. Nie zdołało ono jednak rozwinąć szerszej działalności, a po śmierci profesora 6 grudnia tego roku jego działalność zamarła.

A. Garlicki, Z. Landau, W. Roszkowski, P. Stawecki, J. Tomaszewski, *Encyklopedia historii II Rzeczypospolitej*, Warszawa 1999.

Białowicz Walenty, ur. w 1637, zm. 13.06.1678 w Myszy k. Nowogródka; profesor retoryki, ksiądz katolicki, poeta, dramaturg. Uczył się w kolegiach jezuickich w Wilnie i Krożach na Żmudzi; w l. 1665-1669 studiował teologię w kolegium jezuickim w Braniewie; w l. 1672-1673 był profesorem retoryki w Warszawie, następnie w l. 1674-1677 – w Akademii Wileńskiej. Od 1677 – misjonarz w Myszy. Tworzył utwory religijne w języku łacińskim, m.in. wydał *Parodia genialis de immaculata conceptione B. Virginis Mariae* (1666), *Ode longiuscula de B. Stanislao Kostka* (1667), *Epinicion dum sacrum corpus B. Josaphat archiep. et martyris Vilnam ab exilio inveheretur* (1667).

S. Narbutas, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija,* Vilnius, 2001, s. 58-59.

Biblioteka im. Eustachego i Emilii Wróblewskich, założona w Wilnie przez adwokata Tadeusza Wróblewskiego, której przekazał swoje zbiory biblioteczne i archiwalne. Wojna w 1914 przerwała budowę gmachu Biblioteki. W 1822 T. Wróblewski zorganizował fundację „Towarzystwo Pomocy Naukowej im. E. i E. Wróblewskich". Po zgonie fundatora Komitet Fundacji przekazał bibliotekę państwu

polskiemu pod warunkiem odrębności, niepodzielności zbiorów i nieusuwania ich z Wilna. W 1926 powstała Biblioteka Państwowa im. E. i E. Wróblewskich, którą umieszczono w specjalnie zakupionym i przebudowanym pałacu Klementyny Tyszkiewiczowej. Do Biblioteki Wróblewskich włączane były coraz to nowe kolekcje i akta rodzinne. W Bibliotece znalazły się książki Michała Pełki-Polińskiego, profesora matematyki na Uniwersytecie Wileńskim; w latach międzywojennych do Biblioteki wpłynęły zbiory Tyszkiewiczów, Romerów, Łopacińskich, Mierzejewskich, Renigerów, Wasiutyńskich, Alberta Zasztowta, Zygmunta Jundziłła, Ludwika Abramowicza i wielu innych. Po śmierci Wróblewskiego opiekę nad zbiorami przejęła Helena Drège, potem – Stefan Rygiel. W roku 1939 w Bibliotece znajdowało się ponad 80 tys. woluminów książek, ok. 18 tys. druków ulotnych, ponadto – wielotysięczny zbiór rękopisów, archiwaliów, obrazów i rycin, map i atlasów. Dyrektorami Biblioteki kolejno byli: dr Stefan Henryk Rygiel, dr Erwin Koschmieder, Stefan Burhardt, honorowym kustoszem był Ludwik Abramowicz. W 1940 Biblioteka została przejęta przez Instytut Języka Litewskiego i Literatury LAN, potem została Biblioteką Naukową Akademii Nauk LR. W okresie po 1940 systematycznie włączano do Biblioteki dalsze cenne kolekcje, niejednokrotnie związane z kulturą polską. W 1945 w Bibliotece znajdowało się 300 tys. jednostek, obecnie zbiory liczą ponad 2 miliony. Część zbiorów rękopiśmiennych przejęło Archiwum Litewskiej Akademii Nauk. W 2010 r. przywrócono Bibliotece imię Wróblewskich.

H. Dubowik, *Biblioteka im. Wróblewskich w Wilnie*. „Wileńskie Rozmaitości" 1991, nr 3.

Biblioteka Muzeum im. Iwana Łuckiewicza w Wilnie mieściła się w l. 1921-1944 w byłym klasztorze bazyliańskim przy ul. Ostrobramskiej 9. Stanowiła własność Białoruskiego Naukowego Towarzystwa. Składała się z ponad 14 tys. tomów; najstarszą księgą drukowaną była w bibliotece *Triod cwietnaja* – czasów króla Kazimierza Jagiellończyka, drukowana w Krakowie w 1491. Najdawniejszą książką pisaną po białorusku była *Biblia* Franciszka Skoryny, wydrukowana przez niego w Pradze w 1517; w Bibliotece było 70 kart tej książki. Ponadto był *Statut litewski* z 1588 w wydaniu Mamoniczów, także *Czasasłou* drukowany w 1564 w Moskwie przez Piotra Mścisławca i Iwana Fiodorowa. Poza tym było wiele rzadkich druków białoruskich. Większość książek pochodziła z Biblioteki Borysa Daniłowicza. Bibliotekę w 1939 częściowo bolszewicy wywieźli do Mińska, niektóre książki w 1944 trafiły do d. Biblioteki im. Wróblewskich, wówczas już Biblioteki Akademii Nauk RL, kiedy likwidowano Muzeum im. Iwana Łuckiewicza.

L. Łuckiewicz, *Wandrouki pa Wilni*. Wilnia 1998, s. 108-109.

Biblioteka Uniwersytetu Wileńskiego założona została w 1570 jako Biblioteka Kolegium Jezuickiego i otrzymała w formie daru część księgozbioru króla Zygmunta Augusta. Z przekształceniem kolegium na Akademia et Universitas Societatis Jesu w 1579 stała się biblioteką akademicką i odtąd (wyjąwszy lata 1842-1919) jest biblioteką uniwersytecką. Po kasacie zakonu jezuitów w 1773 przeszła w ręce świeckie, i stała się kolejno Biblioteką Akademii Wileńskiej (1773-1781), Szkoły Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego (1781-1796) i Szkoły Głównej Wileńskiej (1796-1803). W roku 1803-1832 została przekształcona na Bibliotekę Cesarskiego Uniwersytetu Wileńskiego, którą do 1825 prowadził Ernest Groddeck wraz z Kazimierzem Kontrymem, którzy ją zreformowali i unowocześnili. Po Groddecku w l. 1826-1830 dyrektorem był Ludwik Sobolewski, którego pomocnikami byli: Kazimierz Kontrym, Szymon Żukowski, Aleksander Bohatkiewicz i Adam Benedykt Jocher. Wówczas Bibliotekę udostępniono także publiczności wileńskiej,

a za czytelnię służyła aula uniwersytecka na parterze, ozdobiona przez Franciszka Smuglewicza. W 1832, tj. w chwili likwidacji uniwersytetu liczyła ok. 60 tysięcy woluminów, ponadto należały do niej wydzielone księgozbiory Jana Śniadeckiego (1720 woluminów), seminarium nauczycielskiego i Skarbowego Instytutu Medycznego. Reskrypt likwidacyjny z 1/13 maja 1832 roku nakazywał podział majątku uniwersyteckiego między pięć instytucji, to jest Białoruski Okręg Naukowy, uniwersytety – Kijowski i Charkowski – oraz nowo powstałe wileńskie akademie – Medyko-Chirurgiczną i Duchowną. Używając różnych wybiegów i pretekstów obu tym uczelniom udało się zatrzymać w Wilnie około 40 tysięcy woluminów. W rezultacie powstała nieźle wyposażona biblioteka, pod nominalnym kierownictwem Pawła Kukolnika i opieką doświadczonego bibliotekarza Adama Jochera, który objął księgozbiory obu akademii. W czasie dziewięcioletniej działalności biblioteka medyczna powiększyła się o 7 tysięcy woluminów pochodzących z zakupów oraz darów towarzystw naukowych i osób prywatnych. Biblioteka ta utrzymywała też funkcję biblioteki publicznej, nałożoną jeszcze na bibliotekę uniwersytecką. Tego podstawowego księgozbioru pozbawiła Wilno likwidacja obu akademii w 1842. W bibliotece uniwersyteckiej, później Akademii Medyko-Chirurgicznej, zdeponowane były również zbiory Towarzystwa Lekarskiego, nie posiadającego własnego lokalu. Dzięki zapobiegliwości ówczesnego prezesa towarzystwa, Adama Adamowicza, księgozbiór ten został z niej wycofany w 1840, co uchroniło go przed wywiezieniem do Kijowa. Drugi okres tej Biblioteki zaczyna się – w tym samym gmachu – w l. 1855-1865 w Muzeum Starożytności, założonym przez Eustachego Tyszkiewicza. Trzeci okres – to Wileńska Publiczna Biblioteka, którą utworzyli Rosjanie w 1867. Była to biblioteka w duchu rusyfikatorskim, ale oparta na skonfiskowanych księgozbiorach polskich – klasztornych, szkolnych, prywatnych. Z ewakuacją władz rosyjskich w 1915 wywieziono z biblioteki szereg najcenniejszych rękopisów i starodruków. W l. 1915-1919 była przerwa w rozwoju Biblioteki. Od września 1915 zawiadywali nią Niemcy, nie podejmując jednak prac wewnętrznych i nie udostępniając zbiorów publiczności. Korzystała z nich jedynie wileńska i pozawileńska administracja niemiecka, wypożyczająca książki o tematach polsko-rosyjskich. Od 1919 zaczął się czwarty okres rozwoju Biblioteki Uniwersyteckiej. W 1919 Komitet Wykonawczy Odbudowy Uniwersytetu Wileńskiego powierzył zarząd Biblioteki dr Ludwikowi Czarkowskiemu, który przejął ją 5.06.1919, a 20.11.1919 nastąpiło uroczyste otwarcie Biblioteki Uniwersytetu Stefana Batorego. Od 14.07 1920, podczas okupacji bolszewickiej Biblioteka była nieczynna, dopiero od 25.08.1920 – pod zarządem litewskim – przystąpili do zajęć dwaj pozostali pracownicy. Po zajęciu przez gen. L. Żeligowskiego Wilna, od 8.10.1920 Biblioteka wznowiła pracę. Krótko dyrektorami Biblioteki kolejno byli profesorowie: Stanisław Ptaszycki, Ludwik Janowski i Witold Nowodworski. Właściwie biblioteką kierował starszy bibliotekarz, zastępca dyrektora Ludwik Czarkowski. Od 1924 dyrekcję Biblioteki objął dr Stefan Rygiel, który pracował do 1929, po nim dyrekcję objął w 1930 Adam Gracjan Łysakowski. Ten okres zakończył się w grudniu 1939, kiedy to Biblioteka liczyła 675000 woluminów, a USB przestał istnieć, w 1940 Bibliotekę wraz z uniwersytetem przekazano władzom litewskim, zamknięta w 1943, odrodziła się w 1944 jako Biblioteka Naukowa Państwowego Uniwersytetu Wileńskiego. W 1945 uzupełniona została zbiorami humanistycznymi b. Uniwersytetu Witolda Wielkiego oraz licznymi darami większych bibliotek ZSRR. W 1962 posiadała ok. 2 mln woluminów, obecnie ok. 2, 5 mln wol.; jest tu spory zespół poloników, m.in. cenne lelewelianum, największy w świecie zbiór starodruków litewskich, kolekcja autografów.

Biblioteki wileńskie pod red. A. Łysakowskiego. Wilno 1932, s. 2-10; *Encyklopedia wiedzy o książce*. Warszawa-Kraków 1971.

Biblioteka im. Tomasza Zana w Wilnie. Jest jedyną instytucją w Wilnie, chyba i na Litwie, która obecnie nosi imię Promienistego, filomaty i filarety, poety, romantyka i przyjaciela Adama Mickiewicza. Od 1990 mieści się przy ul. św. Stefana 23 a jej historia sięga początku lat dwudziestych ubiegłego wieku. Założona w roku 1920, swą działalność rozpoczęła na ul. Wielka Pohulanka 14 (obecnie ul. Basanavičiaus), stając się już w latach trzydziestych podstawową publiczną książnicą wileńską na miarę potrzeb ówczesnego miasta. W roku 1936 przeniosła się do oddzielnego gmachu na rogu ulic J. Jasińskiego i Piekiełka (obecnie J. Jasinskio i Z. Sierakausko), mając w swoich zbiorach około 15 tys. tomów oraz filię na al. A. Mickiewicza 28 (obecnie al. Giedymina). Wojna i powojenne czasy, zniszczenie gmachu Biblioteki, kilkakrotne zmiany adresu oraz parcelacja zbiorów między kilkanaście powojennych bibliotek wileńskich; wydawało się, że skazano na całkowite zapomnienie jej imię i dorobek. Na szczęście 13 października 1999 roku Samorząd m. Wilna, nawiązując do tradycji, nadał pierwszej filii Centralnej Biblioteki m. Wilna imię Tomasza Zana, zespół której w poczuciu odpowiedzialności wobec imienia dostojnego patrona i nawiązując do głoszonych przez filomatów wiecznie aktualnych haseł – Ojczyzna, Nauka, Cnota – z zaangażowaniem i inicjatywą prowadzi codzienną pracę oświeceniową wśród ludności okolicznej dzielnicy.

M.J.

Bigańska Józefa, ur. w 1902, zm.?; botanik, wykładowca uniwersytetu. W 1923 ukończyła Gimnazjum im. A. Mickiewicza w Wilnie oraz w 1939 botanikę na Uniwersytecie Stefana Batorego; w l. 1937-1939 pracowała na USB jako sekretarz Komisji Egzaminów Magisterskich, w l. 1940-1944 dawała w Wilnie prywatne lekcje muzyki; w 1945-1950 uczyła w Liceum dla Dorosłych w Toruniu, w 1946-1950 pracowała w Katedrze Botaniki Ogólnej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu jako młodszy asystent i wykładowca.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 32.

Bieliński Józef, pseud. dr Szeliga, ur. 23.03.1848 w Lubrańcu na Kujawach, zm. 15.06.1926 w Warszawie; historyk Uniwersytetu Wileńskiego, lekarz. Ukończył wydział lekarski Uniwersytetu Warszawskiego w 1873. Po okresie pracy lekarskiej w różnych miastach rosyjskich osiadł w 1880 w Wilnie jako lekarz wojskowy i tu podjął działalność badacza historyka. Nie porzucając pracy zawodowej, zajął się dziejami Uniwersytetu Wileńskiego. Zostawszy członkiem i bibliotekarzem w 1885 Towarzystwa Lekarskiego w Wilnie i uzyskawszy dostęp do działu rękopisów Biblioteki Publicznej, zaczął serię publikacji materiałów i zestawień bibliograficznych dotyczących historii medycyny i uniwersytetu. Opublikował wiele studiów, artykułów i prac naukowych, zwracając na siebie uwagę polskich środowisk naukowych, ale i władz rosyjskich, które chcąc go odsunąć od prac historycznych, przeniosły go w 1892 najpierw do Olity (Alytus) na Litwie, a następnie w 1897 do szpitala wojskowego w Kara-Kały w Turkmenistanie. Mimo to w trudnych warunkach, na podstawie własnych materiałów i zabranych ze sobą książek napisał swe najważniejsze dzieło naukowe *Uniwersytet Wileński (1579-1831)* i zgodnie z uprzednią zachętą przesłał rękopis Komitetowi Obchodów 500-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, gdzie w latach 1899-1900 wydano je drukiem w 3 tomach. W 1901 zwolnił się ze służby wojskowej i osiadł w Warszawie. W ciągu 6 lat pracy napisał 3-tomowe dzieło *Królewski Uniwersytet Warszawski (1816-1831)*, wydane drukiem w l. 1907-1913. Z Warszawy często przyjeżdżał do Wilna nadal zajmując się

historią tego miasta, napisał wiele artykułów i prac, m.in. książkę pt. *Szubrawcy w Wilnie (1817-1822)*. Był opiekunem pucharu Towarzystwa Szubrawców, archiwistą Uniwersytetu Warszawskiego, w 1907 został członkiem założycielem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, od 1921 – profesor honorowy Uniwersytetu Warszawskiego; w l. 1918-1925 był dyrektorem Archiwum Oświecenia Publicznego w Warszawie, wydał też prace: *Cesarskie Towarzystwo Lekarskie Wileńskie (1805-1864), Pierwsza klinika w Wilnie* (1895), *Czasopisma wileńskie* (w „Wiadomościach bibliograficznych warszawskich" 1883-1885), *Doktorowie medycyny promowani w Wilnie* (1886), *Stan nauk lekarskich na Litwie* (1888), *Stan nauk fizyczno-matematycznych na Litwie* (1889). Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 305.

Bieliukas Kazimieras, ur. 26.08.1901 we wsi Dugnai koło Wyłkowyszek na Litwie, zm. 4.05.1991 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, geograf, limnolog, rektor Uniwersytetu Wileńskiego od 16 lipca 1944 do 1945. Ukończył gimnazjum w Mariampolu w 1924, następnie studiował na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Kowieńskiego; w 1929 ukończył uniwersytet i do 1932 pracował jako nauczyciel gimnazjum w Kownie od 1932 pracował w Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie, gdzie w 1939 uzyskał habilitację z zakresu limnologii i otrzymał tytuł profesora. W 1940 przybył do Wilna, gdzie na litewskim Uniwersytecie Wileńskim objął stanowisko kierownika Katedry Geografii, od jesieni 1940 roku pełnił funkcję prorektora uniwersytetu. Od 16 lipca 1944 do wiosny 1945 pełnił obowiązki rektora Uniwersytetu Wileńskiego. W 1964 został wybrany na członka Akademii Nauk LSRR. Opublikował kilkanaście prac naukowych z zakresu geografii i geologii.

Visuotinė Lietuvių enciklopedija, t. 3, Vilnius. s. 173.

Bielkiewicz Adam, ur. w 1797 w Wilnie, zm. 22.02.1840 tamże; profesor Uniwersytetu Wileńkiego, lekarz-anatom. Był synem nauczyciela muzyki. Po ukończeniu Gimnazjum Wileńskiego 1815 dostał się na studia medyczne Uniwersytetu Wileńskiego i już po kilku miesiącach nauki został zauważony przez wykładowców, ponieważ wyróżniał się nadzwyczajną gorliwością do nauki i szczególną spostrzegawczością. W 1820 roku został prosektorem, a rok później otrzymał stopień medyka-chirurga oraz został członkiem Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego. W latach 1822-1823 praktykował w Petersburgu, w znanej klinice profesora Buscha, później pod kierownictwem słynnego profesora Bujalskiego w Moskwie. Po powrocie do Wilna, w 1824 został adiunktem i prosektorem, wykładał przeważnie po polsku aż do zamknięcia Uniwersytetu Wileńskiego. W 1825 mianowano go profesorem w katedrze anatomii. Po zamknięciu uniwersytetu pracował w Akademii Medyko-Chirurgicznej. Doskonale zorganizował uniwersytecki gabinet anatomiczny (wywieziony później do Kijowa), prowadził praktykę lekarską i interesował się botaniką, zbierając rośliny miejscowe, oraz zajmował się wypychaniem ptaków. Prac opublikował niewiele. Zmarł na gruźlicę. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 296; J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832*. Białystok 1993, s. 24.

Bielski Kazimierz, ur. 2.03.1652 w Faustowie, zm. 9.03.1709 na Łukiszkach; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1668; uczył humaniorów i filozofii w Akademii Wileńskiej, w l. 1697-1699 był kaznodzieją i sekretarzem prowincjała, w l. 1699-1702 kierował domem profesów w Wilnie, w l. 1686-1697 i 1703-1706 był profeso-

rem i rektorem kolegium jezuickiego w Połocku, w 1706 – delegatem na Kongregację Generalną w Rzymie.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 34.

Bieniecki Tytus, syn Walerego i Idy z domu Bach,ur.19.11.1910wGrodnie,zm.31.12.1969 w Gdańsku; historyk. Ukończył Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Grodnie; studiował historię na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, magisterium uzyskał w 1936 i podjął pracę w Muzeum Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. W 1938 wrócił do Grodna. Podczas okupacji pracował jako kustosz w Muzeum Hisztorycznym i Archiwum Państwowym w Grodnie, nadto prowadził tajne nauczanie. Ukrywał się, unikając rozstrzelania. W 1945 wyjechał do Gdańska, tam był kustoszem Muzeum Miejskiego, przemianowanego później na Pomorskie, następnie Narodowe Muzeum. Jest autorem studiów z dziejów skarbowości Wielkiego Księstwa Litewskiego w końcu XVIII w., prac z historii sztuki gdańskiej, m.in. *Artystyczne kraty gdańskie* (Warszawa 1956), *Kordobany gdańskie* (Gdańsk 1960), jest jednym z autorów monografii *Gdańsk. Jego dzieje i kultura* (Warszawa 1969).

Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego, t. 1. Pod red. S. Gierszewskiego. Gdańsk 1992, s. 104-105.

Bieńkuński Stanisław, ur. w 1914 w Wilnie, zm. w 1989; profesor Politechniki Warszawskiej, architekt. Ukończył Wydział Budowlany Państwowej Szkoły Technicznej w Wilnie, w l. 1934-1939 studiował na Wydziale Architektury Politehniki Warszawskiej; we wrześniu 1939 był podchorążym 6 Pułku Piechoty Legionów, do 1945 – jeńcem w Stalagu IB; w l. 1945-1947 był projektantem w Biurze Odbudowy Stolicy, w l. 1946-1987 wykładał na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej, od 1978 – profesor. Był autorem i współautorem wielu reprezentacyjnych gmachów w Warszawie i innych miastach.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 34.

Biergel Julian, ur. w 1819 w Izabelinie, zm. 27.03.1885 w Warszawie; bibliofil, pastor ewangelicki. Był proboszczem w Słucku. Gromadził druki i rękopisy odnoszące się do dziejów reformacji w w Polsce. Z cennego zbioru, liczącego ponad 1500 dzieł (m.in. druki wileńskie L. Mamonicza i J. Karcana), korzystał często m.in. Karol Estreicher w pracy nad *Bibliografią polską*. Po śmierci Biergela część jego biblioteki przeszła na własność synodu ewangelickiego w Wilnie (obecnie w zbiorach Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk), zaś główny zrąb zbioru nabył w 1886 za pośrednictwem antykwariatu Igla we Lwowie Z. Czarnecki.

Encyklopedia wiedzy o książce, t. 1. Wrocław-Warszawa-Kraków 1971, s. 306.

Bierkowski Ludwik Józef, ur. w 1801, zm. w 1860; profesor chirurgii, doktor filozofii, doktor nauk medycznych, autor atlasu anatomicznego. Studiował w Berlinie, w Jenie uzyskał doktorat filozofii w 1828, a w Lipsku – doktorat medycyny i chirurgii w 1930, w tymże roku na Uniwersytecie Wileńskim uzyskał patent medyka, chirurga i operatora; podczas powstania listopadowego kierował szpitalem wojskowym w Warszawie; od 1931 był profesorem chirurgii na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 30.

Biessonow Piotr, syn Aleksego, ur. 4(16). 06.1828 w Moskwie, zm. 22.02(6.03) 1898 w Charkowie; uczony slawista, folklorysta, wydawca. W 1846 ukończył Seminarium Duchowne w Moskwie i w 1851 – Wydział Historyczno-Filologiczny Uniwersytetu Moskiewskiego; w l. 1855-1857 pracował w Moskiewskim Archiwum Ministerstwa Spraw

Zagranicznych, a od 1858 w Moskiewskiej Synodalnej Drukarni. W 1865 sprowadzono go do Wilna, gdzie został przewodniczącym Wileńskiej Komisji Archeograficznej oraz dyrektorem gimnazjum. Jednakże w Wilnie pracował tylko rok i w 1866 I.P. Korniłow, kurator Wileńskiego Okręgu Szkolnego, uzyskał zgodę władz na przeniesienie Biessonowa do Moskwy, gdzie w l. 1867-1878 pracował w Bibliotece Uniwersytetu Moskiewskiego; od 1878 został profesorem Uniwersytetu Charkowskiego. Wydał m.in. *Biełorusskije piesni* (1871).

N.N. Władyko, *Biessonow*, (w:) *Russkije pisatieli 1800-1917*. Biobibliograficzeskij słowar', t. 1. Moskwa 1989, s. 253.

Biržiška Mykolas (Birżyszko Michał), syn Antoniego, ur. 24.08.1882 w Wiekszni w rejonie Możęjki, zm. 24.08.1962 w Los Angeles; profesor literatury. Pochodził z rodziny szlacheckiej herbu Łabędź, w l. 1895-1902 uczył się w gimnazjum w Szawlach; w 1901 wstąpił na Uniwersytet Moskiewski, studiował tam prawo; w okresie studiów włączył się do litewskiego ruchu narodowego, działał też w partii szocjaldemokratycznej, za co w 1902 został aresztowany i osadzony w więzieniu Butyrki w Moskwie, następnie został przewieziony do Wilna, gdzie w więzieniu na Łukiszkach był więziony 6 miesięcy. Po zwolnieniu z więzienia pozwolono mu kontynuować studia, które ukończył w 1907. Po studiach przyjechał do Wilna, gdzie był aplikantem u adwokata Tadeusza Wróblewskiego, następnie w l. 1909-1915 pracował w Banku Ziemskim Józefa Montwiłła, równocześnie współpracował z prasą litewską wydawaną w Wilnie; w 1908 został członkiem Litewskiego Towarzystwa Naukowego. W 1915 – dyrektorem gimnazjum litewskiego w Wilnie, równocześnie wykładał w szkołach polskich i na kursach. Wiosną 1919 wyjechał do Kowna, gdzie był współorganizatorem Wyższych Kursów Naukowych, następnie wrócił do Wilna, gdzie działał w Litewskim Komitecie, wydawał w języku polskim czasopisma „Litwa", „Głos Litwy", „Straż Litwy" i inne. W styczniu 1922 został wydalony z Wilna na Litwę, gdzie wydawał gazetę „Lietuva" i równocześnie od lutego 1922 rozpoczął pracę na Uniwersytecie Kowieńskim na stanowisku profesora; w l. 1925-1926 pełnił funkcję dziekana Wydziału Humanistycznego, w l. 1926-1927 był rektorem Uniwersytetu Kowieńskiego, a w l. 1937-1939 – dziekanem Wydziału Humanistycznego. W październiku 1939 przybył do Wilna i został tu profesorem litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego i do 1944 rektorem tego uniwersytetu. Od 1941 był członkiem Litewskiej Akademii Nauk. W 1944 zbiegł do Niemiec, a stamtąd w 1949 emigrował do USA, gdzie nadal zajmował się pracą naukową. Pisał i publikował głównie prace naukowe z historii kultury i literatury litewskiej. W języku polskim napisał i opublikował pracę *Skrót dziejów piśmiennictwa litewskiego* (1919). Po polsku wydane zostały następujące jego prace: *Antoni Klement. Pisarz litewski z początku XIX w.* Tłum. Stefania Jabłońska (1921). Ponadto ogłosił wiele artykułów w języku polskim w różnych czasopismach, głównie w „Głosie Litwy".

Visuotinė lietuvių enciklopedija, t. 3, Vilnius, 2003, s. 236; M. Jackiewicz, *Leksykon kultury litewskiej*.

Biržiška Vaclovas (Birżyszko Wacław), syn Antoniego, ur. 2.12.1884 w Wiekszni, zm. 2.01.1956 w Waterbury (USA); profesor, bibliograf, historyk kultury. Był młodszym bratem Michała Birżyszki, pochodził z rodziny szlacheckiej herbu Łabędź. W 1903 ukończył gimnazjum w Szawlach, w l. 1903-1909 studiował prawo na Uniwersytecie Petersburskim. Po ukończeniu studiów w l. 1910-1911 był adwokatem w Wilnie i w l. 1913-1914 – w Szawlach. W l. 1914-1917 służył jako oficer w armii rosyjskiej, uczestniczył w I wojnie światowej. Po rewolucji bolszewickiej został kierownikiem archiwum Komitetu Litewskiego w Moskwie, na prywatnym Uniwer-

sytecie Alfonsa Szaniawskiego w Moskwie studiował bibliotekoznawstwo. W 1919 po powrocie do Wilna był komisarzem oświaty w rządzie bolszewickiej Litewsko-Białoruskiej Republiki. Następnie pracował jako nauczyciel w gimnazjum litewskim w Wilnie. W 1920 wyjechał do Kowna, gdzie do 1922 wykładał w szkole wojskowej. Od 1922 pracował na stanowisku profesora w Uniwersytecie Kowieńskim. W l. 1940-1944 był dyrektorem Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego. Redagował czasopismo litewskie w języku polskim „Litwa" (1921), od 1931 – naczelny redaktor encyklopedii litewskiej (wydano 9 tomów w l. 1933-1941). W czerwcu 1944 wyjechał do Niemiec, a w 1949 emigrował do USA. Opublikował wiele artykułów w języku polskim (podpisywał je jako A. Kurmiełowicz, Szerszeń, V. Bir-ko, Wagabunda, W. Antonowicz, Wicz). W języku polskim wydał dziełko *Z przeszłości i teraźniejszości* (1920). Najważniejszym jego dziełem było 3-tomowe wydanie pt. *Aleksandrynas*, w którym zamieścił bibliografię litewską.

M. Jackiewicz, *Leksykon kultury litewskiej*. Warszawa 2005, s. 48-49.

Biržiška Viktoras, ur. 23.02.1886 w Wiekszni, zm. 27.01.1964 w Chicago (USA); profesor matematyki. Uczył się w gimnazjum w Szawlach, które ukończył ze złotym medalem w 1904, następnie studiował matematykę w Uniwersytecie Petersburskim, równocześnie studiował w Instytucie Technologicznym w Petersburgu, który ukończył w 1914. Podczas I wojny światowej pracował jako dyrektor elektrowni w Piotrogrodzie. W 1920 mieszkał w Wilnie, został członkiem Tymczasowego Komitetu Litewskiego, pracował jako nauczyciel matematyki w Gimnazjum Litewskim; 2.02.1922 został wydalony z Wilna do Kowna i od 1922 pracował na Uniwersytecie Kowieńskim jako docent, a od 1928 – profesor matematyki; w l. 1940-1944 był profesorem litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego; w lipcu 1944 wyjechał do Niemiec, w l. 1946-1949 był profesorem w uniwersytecie w Hamburgu, a w 1950 emigrował do USA, mieszkał i pracował w Chicago.

Lietuvių enciklopedija, t. 3. Boston 1954, s. 27-28.

Bisius Stephanus Laurentius (Bisio Stefan Wawrzyniec), ur. w 1720 lub 1724, zm. po 1787; profesor Akademii Wileńskiej, doktor filozofii i nauk medycznych, lekarz. Włoch z pochodzenia, w 1746 doktor filozofii i medycyny na uniwersytecie w Pawii, następnie w l. 1763-1768 – lekarz nadworny Anny Jabłonowskiej w Siemiatyczach i Karola Radziwiłła „Panie Kochanku" w Nieświeżu w l. 1769-1772; w 1770 wykonał w Wilnie pierwszą sekcję anatomo-patologiczną, od 1772 był lekarzem jezuitów w Wilnie, w 1777 swój księgozbiór sprzedał Akademii Wileńskiej; w l. 1781-1790 był profesorem medycyny praktycznej, fizjologii i anatomii w Szkole Głównej Litewskiej, twórca gabinetu anatomicznego, wykonawca pierwszych na Litwie eksperymentów na żywych zwierzętach.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 36.

Blaton Jan, ur. 16.05.1907 w Sporyszu k. Żywca, zm. 17.06. w 1948, fizyk, docent doktor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Autor prac głównie z dziedziny optyki. Współodkrywca (z H. Niewodniczańskim) magnetycznego promieniowania dipolowego (1933). Od 1938 był docentem na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, kierownikiem Zakładu Mechaniki Teoretycznej. W 1944 wyjechał do Lublina, gdzie był współorganizatorem Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, do 1946 był tam profesorem, potem profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego. W 1948 poniósł śmierć w Tatrach.

Wielka Encyklopedia PWN, t. 4. Warszawa 2001, s. 153.

Bławdziewicz (Błodziewicz) Franciszek, ur. 2.12.1702 na Białorusi, zm. 23.05.1784

w Pińsku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita; był profesorem kolegiów w Witebsku, Pińsku, Nowogródku, Orszy i Warszawie; w l. 1754-1755 – profesorem prawa kanonicznego w Akademii Wileńskiej; w l. 1754-1758 – prefektem archiwum prowincji litewskiej jezuitów w Wilnie; w l. 1759-1765 – socjuszem prowincjała, potem instruktorem III probacji w Mińsku, Pułtusku i Pińsku.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 36.

Bobrowski Michał, ur. 8.11.1784 w Wólce na Podlasiu, zm. 21.09.1848 ksiądz-unita, filolog, profesor uniwersytetu. Studiował na Uniwersytecie Wileńskim, z ramienia którego odbył podróż naukową za granicę, podczas której opracował (1820) rękopisy słowiańskie Biblioteki Watykańskiej, co posłużyło kard. Angelo Mai do 5 tomu jego pracy *Scriptorum veterum nova collectio e Vaticanis Codicibus* (t. 1-10 Romae 1825-1838) oraz zebrał ok. 2 tys. książek (zakupionych w 1824 przez Seminarium Główne w Wilnie). Wykładał na Uniwersytecie w Wilnie, od 1823 jako profesor; był członkiem Komitetu Cenzury Wileńskiej. Współpracował w redagowaniu pisma „Bibliograficzeskije listy" P.I. Kepena, członka Akademii Nauk w Petersburgu. Pomagał A.B. Jocherowi w pracy nad jego *Obrazem bibliograficzno-historycznym literatury i nauk w Polsce* opisując i systematyzując druki słowiańskie. Przygotował w rękopisie (1846) *Materiały do historii drukarń słowiańskich na Litwie*. Usunięty z profesury jako unita osiadł w 1831 w Szereszewie w powiecie prużańskim na Polesiu, gdzie był proboszczem; zgromadził tam bibliotekę liczącą około 1 tys. tomów, w tym cenne stare druki i rękopisy, m.in. 21 zeszytów tzw. *Kodeksu Supraskiego* z XI w., odkrytego przez niego w 1823 w bibliotece bazylianów w Supraślu k. Białegostoku, gdzie już w latach studenckich prowadził systematyczne badania i odnalazł rzadkie druki typografów moskiewskich I. Fiodorowa i T.P. Mścisławca. Księgozbiór swój w 1847 sprzedał przyjacielowi W. Trębackiemu za 20 tys. złp (wraz z *Kodeksem Supraskim*, wywiezionym w czasie II wojny światowej przez Niemców, odzyskanym w 1968, obecnie w zbiorach Biblioteki Narodowej), pozostawiając sobie prawo używalności książek do końca życia. Opublikował m.in. *Wiadomość o rękopiśmie dawnej Kroniki Dalmackiej, znajdującym się w Bibliotece Watykańskiej* („Dziennik Wileński" 1823, II, s. 369-382).

W. Charkiewicz, (w:) *PSB* t. 2, s. 160; A. Śnieżko, Halina Werno, (w:) *Słownik pracowników książki polskiej*. Warszawa 1972, s. 74.

Bochen Paweł, ur. w 1628, zm. w 1695 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej w l. 1675-1678; ksiądz katolicki, jezuita; prowincjał litewski; w l. 1655-1659 odbył studia teologiczne w Niemczech; w l. 1664-1666 był prefektem szkół i profesorem teologii moralnej w Akademii Wileńskiej, w l. 1666-1670 – w Braniewie, w 1670-1675 – profesorem teologii scholastycznej i prawa kanonicznego w Akademii Wileńskiej, w. 1676-1678 – rektorem Akademii; potem był rektorem – w 1678-1685 w Myszy i 1685-1689 – w Warszawie; w l. 1689-1692 – prowincjałem litewskim, w l. 1692-1695 – prepozytem domu profesów w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 38.

Bochwic Florian, syn Romualda i Anieli z Borzobohatych, ur. 4.05.1799 w Mirze k. Nowogródka, zm. 9.08.1856 w Waszkowcach k. Baranowicz; filozof. Kształcił się najpierw w kolegium dominikańskim w Nieświeżu, następnie studiował prawo, początkowo w Uniwersytecie Kijowskim, a potem w Uniwersytecie Wileńskim. Po studiach był wziętym adwokatem w Nowogródku w l. 1812-1828. Poślubiwszy Paulinę Majewską, siostrę matki Adama Mickiewicza, Barbary z Majewskich, osiadł w majątku Waszkowce. Z powodu ciężkiej przewlekłej choroby rzadko opuszczał Waszkowce, z których uczynił jednak ważny

ośrodek umysłowy. Przez całe życie utrzymywał kontakty z wileńską elitą intelektualną. Oddziałał na wielu filozofów polskich, m.in. na Karola Libelta i Bronisława Trentowskiego. Wydał trzyczęściową pracę *Obraz myśli* (Wilno 1838-1840), *Zasady myśli i uczuć moich* (Wilno 1842), *Pomysły o wychowaniu człowieka* (Wilno 1947).

J.J. Jadacki, *Sławni wilnianie filozofowie*. Wilno 1994, s. 8.

Bodalski Tadeusz, ur. w 1905, zm. w 1972; profesor farmakologii. Studia farmaceutyczne ukończył na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, tamże uzyskał doktorat. Po II wojnie światowej zamieszkał w Łodzi, na Uniwersytecie Łódzkim w 1947 uzyskał habilitację, w 1950 uzyskał nominację na profesora Akademii Medycznej we Wrocławiu.

W. Korowajczyk, *Naukowe Wilno w Łodzi*. „Nasza Gazeta" 1996, 3-9.II, s. 10.

Bogatko Makary, ur. w 1788, zm. po 1830; uczony mineralog. Absolwent gimnazjum wileńskiego i Uniwersytetu Wileńskiego, uzyskał stopień kandydata filozofii w 1805; od 1907 był współpracownikiem ks. Jundziłła; w 1809 został magistrem filozofii i w l. 1810-1813 był pomocnikiem profesora przy gabinecie historii naturalnej i przy ogrodzie botanicznym Uniwersytetu Wileńskiego; wydawał „Pamiętnik Magnetyczny Wileński" w l. 1816-1818; był autorem licznych prac naukowych dotyczących mineralogii, przyrody i medycyny; w l. 1828-1830 pracował w szkołach Poczajowa i Winnicy (usunięty w 1830 jako podejrzany o udział w tajnych stowarzyszeniach).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 39.

Bogucki Michał Konstanty, ur. w 1860, zm. w 1935; filolog klasyczny, zastępca profesora Uniwersytetu Stefana Batorego. Pracował w gimnazjach w Tarnowie i Krakowie oraz w miejskiej szkole dramatycznej w Krakowie; propagator dramatu klasycznego; w l. 1919-1923 zastępca profesora filologii klasycznej, wykładowca języka greckiego.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 31.

Bogusławski Józef Konstanty, ur. 9.12.1754 w województwie wileńskim, zm. 14.02.1819 w Wilnie; ksiądz katolicki, pijar. Uczył się w kolegiach pijarskich w Złoczowie, Podolincach, Rzeszowie, Warszawie i Krakowie; w 1771 wstąpił do zakonu pijarów. W 1788 w Szkole Głównej WKL otrzymał stopień doktora teologii i został profesorem teologii moralnej, dogmatycznej i historii kościoła (1789-1803). Był kanonikiem-teologiem i dziekanem Kolegium Moralnego na Uniwersytecie Wileńskim; był też członkiem Rady Seminarium Głównego, cenzor ksiąg, wizytator; od 1813 mistrz 3.stopnia w loży masońskiej „Gorliwy Litwin na Wschodzie Wilna"; autor dzieł: *Żywoty sławnych Polaków* i *O doskonałym prawodawstwie*. Był znakomitym kaznodzieją i historykiem-amatorem zbierającym obrazy głównie portrety, z których urządził galerię w swym domu przy ulicy Zamkowej w Wilnie. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim.

E. Małachowicz, *Wilno. Dzieje. Architektura. Cmentarze*. Wrocław 1996, s. 278; *Wileński słownik biograficzny*. Bydgoszcz 2002, s. 31; E. Daraszewicz, (w:) *Wielikaje Kniastwa Litouskaje, Encykłapiedyja*, t. 1. Minsk 2005, s. 277.

Bogusz Tomasz, ur. 20.12.1723 na Podlasiu, zm. 6.03.1783 w Tuczempie; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, filozof i pedagog. Był profesorem poetyki w Akademii Wileńskiej (1753-1754) i w Warszawie (1759), pedagogiem w Drohiczynie, Słonimie, Pułtusku, Pińsku, kaznodzieją polskim w Reszlu. Po likwidacji zakonu jezuitów był profesorem teologii w Warszawie.

Cz. Falkowski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 2. Kraków 1936, s. 216; T. Oracki,

Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla. Warszawa 1963, s. 29.

Bohatkiewicz Aleksander Wiktor, ur. w 1798, zm. w grudniu 1831 lub styczniu 1832; filolog, bibliotekarz, teoretyk bibliografii. W 1821 ukończył studia filologiczne na Uniwersytecie Wileńskim. Był uczniem G.E. Groddecka, który zatrudnił go w listopadzie 1819 w Bibliotece Uniwersytetu Wileńskiego; 1.11.1823 mianowany został pomocnikiem bibliotekarza. Ok. 1821 sporządził katalog dubletów przedstawiony przez Groddecka senatowi akademickiemu. Był w stałym kontakcie z Joachimem Lelewelem, u którego szukał fachowej pomocy w prowadzeniu Biblioteki, zwłaszcza po śmierci w 1825 Groddecka, za kierownictwa L. Sobolewskiego. W 1827 porządkował księgozbiór profesora okulistyki Uniwersytetu Wileńskiego W. Berberskiego (ponad 2 tys.) zapisany Bibliotece w testamencie, w 1830 sporządził też katalog ofiarowanego Bibliotece księgozbioru Jana Śniadeckiego (825 tytułów). Mianowany 10.12.1828 adiunktem Uniwersytetu objął w zastępstwie Sobolewskiego wykłady z bibliografii. W wykładzie wstępnym *Rzecz o bibliografii powszechnej na otworzenie tego kursu w Cesarskim Uniwersytecie Wileńskim dnia 10 stycznia 1829 roku* (Wilno 1830) dał podstawy teorii bibliografii oparte na poglądach Lelewela i teoretyków niemieckich i francuskich. Pojmował bibliografię jako dyscyplinę pomocniczą historii piśmiennictwa, ale jednocześnie jako źródło tejże; dzielił bibliografię na „wiadomości o rzeczach piśmiennych, typografię i bibliotekarstwo"; za zadanie bibliografii uważał badanie zarówno szaty zewnętrznej jak i treści książki. Prawdopodobnie nie prowadził wykładów systematycznie.

M. Brensztejn, (w:) *PSB* t.2, s. 220; Z.J. Nowak, (w:) *Słownik pracowników książki polskiej.* Warszawa 1972, s. 77-78.

Bohdanowicz Wiaczesław (Bahdanowicz Wiaczaslau), ur. 26.09.1878 w Dziśnie, zm. w 1940 w ZSRR; historyk literatury, wykładowca literatury rosyjskiej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, teolog prawosławny i białoruski działacz społeczny, senator II RP (1923-1930).Urodził się w rodzinie księdza prawosławnego na Wileńszczyźnie. Ukończył seminarium duchowne w Witebsku i Wydział Filologiczny Akademii Duchownej w Kijowie. Od 1903 roku wykładał historię cerkwi prawosławnej w Witebsku. Udzielał się w kampaniach wyborczych do I i II dumy. Od 1904 był związany z prawosławnym seminarium duchownym w Wilnie, przez krótki czas był jego rektorem. W latach 1915-1918 przebywał w Riazaniu, po powrocie na Litwę zakładał Gimnazjum Białoruskie w Wilnie, stanął na czele Białoruskiego Komitetu Narodowego, został członkiem Białoruskiego Instytutu Gospodarki i Kultury oraz Komitetu Prawosławnego w Wilnie (zastępca przewodniczącego). Sprawował mandat radnego Wilna. W 1922 i 1928 roku wybrany senatorem (odpowiednio I i II kadencji) z okręgu Wilno z listy Bloku Mniejszości Narodowych. W 1925 wykładał literaturę rosyjską na USB. Od 1927 do 1930 roku stał na czele Prawosławnego Białoruskiego Zjednoczenia Demokratycznego. Redagował liczne broszury o tematyce religijnej (m.in. *„Epokę 60 lat w kazaniach cerkiewnych rosyjskich"*), pisywał do czasopism rosyjskich, polskich i białoruskich; był więziony w Berezie Kartuskiej. Po 17 września 1939 aresztowany przez NKWD i wywieziony w głąb Rosji, możliwe, że zmarł podczas transportu z Mołodeczna do RFSRR.

Posłowie i Senatorowie Rzeczypospolitej Polskiej 1919-1939. Słownik biograficzny. T. I, Warszawa 1998, s. 83.

Bohdziewicz Antoni, ur. 11.09.1906 w Wilnie, zm. 20.10.1970 w Warszawie; profesor w Wyższej Szkole Filmowej w Łodzi, polski reżyser filmowy. Studiował na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego. W l. 1928-1931 pracował w radiu wileńskim. W l. 1931-1935 przebywał we Francji,

Anglii i we Włoszech. Od 1935 był zatrudniony w wydziale filmowym Polskiej Agencji Telegraficznej (PAT), również w radiu warszawskim. W czasie okupacji prowadził konspiracyjne kursy filmowe, związany z Armią Krajową, uczestniczył w powstaniu warszawskim. Po wojnie zorganizował w Krakowie – wraz z Stanisławem Wohlem – Warsztat Filmowy Młodych, przekształcony w roczny Kurs Przeszkolenia (Przysposobienia) Filmowego, zwany „prafilmówką krakowską". Znakomity pedagog, prowadził wykłady na uczelniach teatralnych w Łodzi, w Warszawie oraz w Institut National Supérieur des Arts du Spectacle w Brukseli. Zrealizował m.in. filmy: *Zemsta* wg A. Fredry (1957), *Kalosze szczęścia* (1958), *Dziewczyna z dobrego domu* (1962), *Wilczy bilet* (1964).

Wielka encyklopedia PWN, t. 4. Warszawa 2001, s. 230.

Bohdziewicz Piotr, ur. 23.03.1896 w Petersburgu, zm. 4.08. 1982 w Warszawie; architekt, historyk sztuki, wykładowca historii sztuki na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Studiował na Politechnice Warszawskiej; w l. 1937-1944 mieszkał w Wilnie, do 1939 pracował w Katedrze Historii Sztuki USB, potem – w Muzeum Sztuki; od 1945 mieszkał w Warszawie, pracował w Biurze Odbudowy Stolicy; w l. 1958-1966 kierował Sekcją Historii Sztuki na Uniwersytecie Katolickim w Lublinie; opublikował m.in. *Studia z dziejów sztuki w Polsce epoki baroku i rokoka* (1973).

Wielka encyklopedia PWN, t. 4. Warszawa 2001, s. 230.

Bohomolec Franciszek, ur. 29.01.1720 na Białorusi, zm. 24.04.1784 w Warszawie; jezuita. Studiował w Akademii Wileńskiej i w l. 1747-1749 w Rzymie, po tych studiach został profesorem wymowy w Akademii Wileńskiej, następnie pracował w Warszawie; autor *Rozmowy o języku polskim* (1752) i komedii polskich; wydawca *Zbioru Dziejopisów Polskich*; założyciel „Wiadomości Warszawskich" i „Kuriera Warszawskiego", redaktor „Monitora".

Wielka encyklopedia PWN, t. 4. Warszawa 2001, s. 231.

Bohomolec Jan Chryzostom, ur. 28.01.1724 w województwie witebskim, zm. 17.02.1795; ksiądz katolicki, jezuita, filozof. Był bratem Franciszka, w 1739 wstąpił do zakonu jezuitów, w l. 1742-1745 studiował w Akademii Wileńskiej, następnie – w Warszawie i Pradze; w 1751 otrzymał święcenia kapłańskie; w l. 1753-1754 był zastępcą prefekta Collegium Nobilium w Wilnie; w l. 1757-1765 i 1767-1773 wykładał w Collegium Nobilium w Warszawie. Po kasacie jezuitów był prywatnym nauczycielem, w 1775 na Pradze pod Warszawą założył szkołę parafialną. Wydał kilka prac, m.in. *Odpowiedź na zarzuty względem przeznaczenia Boskiego* (Warszawa, 1766), *Prognostyk zły czy dobry komety roku 1769 i 1770* (Warszawa 1770), *Diabeł w swojej postaci albo o upiorach, gusłach, wróżkach, lasach, czarach* (Warszawa 1772).

W. Pazdniakou, (w:) *Wialikaje Kniastwa Litouskaje Encykłapiedyja*, t. 1. Minsk 2005, s. 276.

Bohusz Franciszek Ksawery Michał, ur. 1.01.1746 we wsi Wojdzgenie k. Pobojska w powiecie wiłkomierskim, zm. 29.10.1778 w Warszawie; autor prac naukowych, ksiądz katolicki, działacz polityczny. W litewskich źródłach figuruje jako Bauža i Bagužis, chociaż uważano go za litewskiego Polaka, który jako jeden z pierwszych badaczy zainteresował się narodem i językiem litewskim. Uczył się Bohusz w kolegium jezuickim w Wilnie i tamże 26 września 1761 roku wstąpił do zakonu jezuitów; po ukończeniu kolegium w Akademii Wileńskiej studiował teologię, filozofię i prawo. 25.02.1768 otrzymał święcenia kapłańskie, następnie jezuici wysłali go do kolegium w Grodnie, gdzie był nauczycielem języka francuskiego i kierownikiem konwiktu. Z Grodna wyjechał na dalsze studia do Rzymu, skąd powrócił na Litwę. Po skasowa-

niu zakonu jezuitów 21.07.1773 roku, zaprosił go do siebie do Grodna Antoni Tyzenhauz, podskarbi litewski, i Bohusz został jego politycznym agentem, bywał na sejmikach szlacheckich, występował w obronie Tyzenhauza podczas opozycji szlacheckiej przeciwko Tyzenhauzowi. W 1777 roku Antoni Tyzenhauz zaplanował podróż po Europie Zachodniej, a ponieważ nie znał języków obcych, zaprosił w tę podróż Franciszka Bohusza. W latach 1777-1778 obaj zwiedzili Dolny Śląsk, Czechy, Niemcy, Holandię, Anglię, Francję i Austrię. Według Biržiški, Bohusz w Paryżu spotkał się z J.J. Rousseau i zachęcał go do odwiedzenia Litwy, gdzie nawet obiecywał francuskiemu myślicielowi zbudowanie domku wraz z całkowitym utrzymaniem. Jak wiadomo, Rousseau nigdy do Litwy nie przyjechał. Po powrocie na Litwę F. Bohusz otrzymał stanowisko proboszcza w Wiłkomierzu, jednakże obowiązków tam nie pełnił, korzystając jedynie z dochodów, jakie parafia mu przynosiła, bowiem w tym czasie mieszkał w Wilnie, a w 1780 roku wyjechał do Warszawy, by odwiedzić tam swojego opiekuna A. Tyzenhauza. Następnie w latach 1781-1782 ponownie wybrał się w podróż, tym razem do Włoch. Wkrótce po powrocie do Wilna, 30 września 1783 roku biskup Józef Kazimierz Kossakowski mianował go koadiutorem prałata Piotra Toczyłowskiego, w latach 1780-1782 był przewodniczącym Cywilnego Trybunału Litewskiego, był też nauczycielem Pawła Sapiehy, późniejszego generała artylerii litewskiej. W 1790 roku ufundował kościół p.w. Ukrzyżowanego Jezusa w miejscowości Krykszciany (Krikštėnai), w parafii Pobojsk (Pabaiskas), kościół stanowił filię parafii w Pobojsku. Obecnie jest to miejscowość Vileikiai – w pobliżu drogi Wilno-Wiłkomierz, a kościół jest świątynią parafialną. Gdy 14 czerwca 1792 roku wkroczyli do Wilna Rosjanie, by pomóc targowiczanom w objęciu władzy na Litwie, 15 czerwca Bohusz został aresztowany i groziła mu kara: zesłanie na Sybir. Jednakże tym razem prałatowi udało się uwolnić z rąk rosyjskich. Po zwolnieniu aktywnie działał w spisku antyrosyjskim, przygotowującym powstanie pod dowództwem Jakuba Jasińskiego; uczestniczył w redagowaniu aktu powstańczego, w którym proponował ogłoszenie wolności chłopom, a mieszczanom zrównanie w prawach z szlachtą. Jego działalność bacznie obserwowali Moskale i przed wybuchem powstania, w nocy z 11 na 12 kwietnia został ponownie aresztowany i wywieziony do Smoleńska i tam osadzony w więzieniu. Dopiero w lipcu 1795 roku, po długim śledztwie, został zwolniony i pozwolono mu wrócić do Wilna. O jego zwolnienie starał się u władz rosyjskich biskup Jan Nepomucen Kossakowski. W 1803 roku otrzymał godność prałata i został generalnym wizytatorem szkół na Litwie. Jednakże wkrótce zrezygnował z tej posady i wyjechał do Warszawy, gdzie kupił dom i został mianowany sędzią pokoju III miejskiego oddziału Sądu Warszawskiego, a w 1804 wybrano go na członka Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 21 grudnia 1807 roku powołany na członka rzeczywistego tego Towarzystwa i równocześnie wybrano go na honorowego członka Uniwersytetu Wileńskiego. W WTPN działał Bohusz aktywnie do śmierci, będąc zastepcą Jana Chrzciciela Albertrandiego i Stanisława Staszica. Za napisanie i ogłoszenie pracy *O początkach języka i narodu litewskiego* (wydana 1808) uzyskał stopień naukowy. 9 maja 1816 roku został wybrany na członka Warszawskiego Towarzystwa Biblijnego. W testamencie zapisał swój majątek warszawskim szpitalom, a książki (102 woluminy) i 3600 złotych – Towarzystwu Przyjaciół Nauk w Warszawie. Zmarł 4 kwietnia 1820 roku w Warszawie. Do ważniejszych jego prac, poza wspomnianą *O początkach języka i narodu litewskiego* można zaliczyć następujące: *Filozof bez religii uważany w Towarzystwie* (Wilno 1786 lub 1785(przekład z języka francuskiego); *Kodeks Napoleona przekładania Ksawera Michała Bohusza*, Warszawa 1810; *Życie literackie X. Marcina Poczobuta,*

przez X. Michała Xawiera Bohusza Prałata Wileńskiego (1812); *Wspomnienie o Antonim Tyzenhauzie. Dla J.U. Niemcewicza napisane przez X. Bohusza.* (1820).

V. Biržiška, *Aleksandrynas*, t. II. Chicago 1960; M. Jackiewicz, „Znad Wilii" 2007, nr 3.

Bohusz-Siestrzeńcewicz Stanisław, ur. 11.11. 1869 w Niemenczynie pod Wilnem, zm. 24.05.1927 w Warszawie; profesor malarstwa na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, malarz, grafik. Uczył się w Szkole Rysunkowej Iwana Trutniewa w Wilnie; w l. 1886-1890 studiował w Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu, od ok. 1895 w Monachium w pracowni J. Brandta, następnie w Paryżu w Académie Julien; od 1900 – w Warszawie, gdzie wykonywał ilustracje dla czasopism „Biesiada Literacka", „Tygodnik Ilustrowany", później mieszkał w Wilnie, brał żywy udział w życiu artystycznym miasta; współtworzył kabaret literacki „Ach!". Podczas pierwszej wojny światowej przebywał w Wilnie, Poznaniu i Warszawie. W roku akademickim 1919/1920 był profesorem nadzwyczajnym na Wydziale Sztuk Pięknych USB. Potem wyjechał do Poznania, następnie do Warszawy, gdzie zmarł. W wystawach brał udział: w Wilnie 1893, 1897; w Warszawie 1894; w Petersburgu 1894, 1898, 1901-1903; w Monachium 1896-1897; w Mińsku 1911; w Poznaniu 1911, 1917. Autor albumu *Wilno*, 1913 i 1928, namalował m.in. obrazy: *W miasteczku na Litwie* ok. 1896; *Zaułek wileński*, *Na targu*, 1896; *Targ świąteczny* ok. 1905; *Ulica Szklana* ok. 1904; *W dzielnicy żydowskiej*; *Podwórko przy karczmie*, 1926; portrety: *Sprzedawca gazet*, 1916; *Siedząca kobieta*. Wydał książkę *Wilno i estetyka* (1913). Pochowany na cmentarzu ewangelickim w Wilnie. Po likwidacji cmentarza w latach sześćdziesiątych XX w. przez komunistów, nagrobek został przeniesiony na cmentarz na Rossie.

Słownik artystów polskich, t. 1. Wrocław 1971; O. Daugelis, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 1. Vilnius 1985, s. 272; Wileńskie *środowisko artystyczne*, katalog. Olsztyn b.d. (1989), s. 54; F. Ruszczyc, *Dziennik Część druga. W Wilnie*, Warszawa 1996, s. 62.

Bojanus Ludwik Henryk, ur. 16.07.1776 w Buchsweiler w Alzacji, zm. w 1827 w Darmstadt, profesor anatomii zwierząt i weterynarii Uniwersytetu Wileńskiego, lekarz i anatom pochodzenia niemieckiego. W 1797 uzyskał stopień doktora medycyny i chirurgii uniwersytetu w Jenie, po czym kontynuował studia lekarskie w Wiedniu. W l. 1798-1801 poświęcił się praktyce lekarskiej w Darmstadt. W l. 1801-1803 studiował weterynarię w Niemczech, Francji, Anglii i Danii. W 1804 otrzymał w wyniku konkursu stanowisko profesora weterynarii na Uniwersytecie Wileńskim (wskutek trudnej sytuacji politycznej mógł przybyć do Wilna dopiero 1806). Podjął w języku łacińskim wykłady z anatomii zwierząt domowych i weterynarii, prowadząc równocześnie klinikę weterynaryjną. Od 1815 wykładał ponadto ogólną anatomię porównawczą (wykład *Introductio in anatomen comparatam*, przedstawiający świat organiczny jako łańcuch żywych form, prowadzący od najprostszych organizmów roślinnych do człowieka, stawia Bojanusa w szeregu przeddarwinowskich twórców teorii ewolucji). W 1823 założył przy Uniwersytecie Wileńskim pierwszą polską szkołę weterynarii, tzw. Instytut Praktycznej Weterynarii. W 1814 został członkiem Petersburskiej Akademi Nauk, w 1816 – Cesarskiej Akademii Leopoldina-Carolina w Bonn, w 1818 – Królewskiego Towarzystwa Doskonalenia Weterynarii w Kopenhadze i Towarzystwa Przyrodniczego w Edynburgu, w 1821 – Królewskiej Szwedzkiej Akademii Weterynaryjnej w Sztokholmie. W 1824, chory na gruźlicę, wyjechał do Darmstadt, gdzie pozostał do końca życia. Bojanus jest jednym z pionierów weterynarii w Polsce, uczniami jego byli m.in. A.F. Adamowicz i K.J. Muyschel, pierwsi polscy profesorowie weterynarii. Czołowy uczony swej

epoki, autor szeregu prac o doniosłym znaczeniu, m.in. dzieła o anatomii żółwia – *Anatome testudinis europaeae* (1819-21) oraz o żubrze i turze – *De uro nostrate eiusque sceleto commentatio* (1825), wznowionego w przekładzie polskim 1965 (w „Memorabilia Zoologica"), prac o budowie błon płodowych, o narządach oddychania, wydalania (narząd Bojanusa) i krążenia małży, o anatomii pijawki lekarskiej.

L. Narkowicz, *Znani i nieznani profesorowie medycyny Uniwersytetu Wileńskiego I poł. XIX w.* Bydgoszcz, b.d., s. 37.

Bojarczyk-Czyżewska Zofia, córka Bolesława i Marii z Szahunów, ur. 20.02.1902 w Mitawie (obecnie Jelgava, Łotwa), zm. 4.11.1974 w Toruniu; doktor nauk lekarskich, lekarz. W 1921 ukończyła liceum rosyjskie w Irkucku, następnie zdała egzamin do Szkoły Baletowej w Petersburgu, lecz z powodu wady serca nie została przyjęta. Po 1921 rodzina wróciła do Polski i zamieszkała w Lidzie. Tutaj Z.B. otrzymała w 1924 polską maturę, następnie studiowała medycynę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, w 1933 uzyskała dyplom doktora wszechnauk lekarskich. Po uzyskaniu dyplomu została zatrudniona jako młodsza asystentka, a w l. 1933-1939 pracowała na stanowisku st. asystenta Kliniki Chorób Nerwowych i Umysłowych USB. Razem z zespołem prof. Maksymilina Rosego brała udział w stworzeniu atlasu anatomicznego i opisu mózgu Józefa Piłsudskiego. W tym okresie napisała pracę pt. *Obraz komórkowy kory mózgowej u zwierząt domowych i dziko żyjących*, wydaną drukiem przez PAU w Krakowie. W 1939 wyszła za mąż za Bolesława Czyżewskiego, prawnika i sędziego. Małżeństwo do 1948 zostało rozdzielone losami wojennymi. Czyżewski dostał się do obozu sowieckiego i następnie z gen. W. Andersem przeszedł szlak do Londynu. Z. B.-C. pozostała w Wilnie i od 09.1939 do 08.1940 nie pracowała – zwolniona przez władze litewskie z powodu nieznajomości języka litewskiego; następnie w l. 1940-1945 pracowała jako lekarz-neurolog w II Poliklinice w Wilnie, ponadto w 1941-1945 jako ordynator w Miejskim Szpitalu Neurologicznym w Wilnie, pod kierunkiem prof. Janiny Hurynowicz. 21.10.1945 została aresztowana przez władze sowieckie i zesłana do obozu w Kutaisi na Kaukazie. Aresztowanie to związane było z jej działalnością w AK. 21.05.1946 została zwolniona z obozu i w czerwcu t.r. wyjechała wraz z matką i 2 siostrzeńcami do Słupska, gdzie pracowała jako neurolog w tamtejszej Ubezpieczalni Społecznej. We wrześniu 1946 prof. Janina Hurynowicz ściągnęła ją do Torunia, gdzie została zatrudniona w UMK jako st. asystent w Zakładzie Neurofizjologii i Fizjologii Porównawczej Zwierząt Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. Poza tym była konsultantem neurologiem w Szpitalu Miejskim w Toruniu. Pochowana na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

K. Przybyszewski, (w:) *Toruński słownik biograficzny,* t. 4. Toruń 2004, s. 36-37.

Boksza Paweł, ur. 1552 w Słucku, zm. 4.09. 1627 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej w l.1600-1602, ksiądz katolicki, jezuita. rysownik, architekt. Był profesorem hebrajskiego, a także w l. 1582-1584 prorektorem Akademii Wileńskiej; narysował fasadę kościoła św. Jana w Wilnie. Przeprowadził podział jezuitów na dwie prowincje i w l. 1608-1615 był prowincjałem prowincji litewskiej.

S. Bednarski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 2. Kraków 1936, s. 245; V. Drėma, *Dingęs Vilnius.* Vilnius 1991, s. 33.

Boreyko Józef, ur. 29.04.1729 na Białorusi, zm. 5.04.1765; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, pedagog. W 1744 wstąpił do zakonu jezuitów. Był nauczycielem wymowy w kolegiach jezuickich prowincji litewskiej; w l. 1763-1764 wykładał w Akademii Wileńskiej; autor wolnego przekładu Cycerona *Nauka o krasomówstwie*

z ksiąg M.T. Cicerona na polski przetłumaczona (Wilno 1763).

I. Bednarski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 2. Kraków 1936, s. 325; W. Pozdniakou, (w:) *Wialikaje Kniastwa Litouskaje, Encykłapiedyja* t. 1. Minsk 2005, s. 296.

Borkowski Kazimierz, ur. 25.01.1705 na Mazowszu, zm. 7.09.1776 w Słucku; profesor etyki i teologii scholastycznej w Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1720 w Wilnie; w l. 1740-1741 był profesorem etyki, w l. 1754-1755 – profesorem teologii scholastycznej, pozytywnej i prawa kanonicznego w Akademii Wileńskiej; ponadto wykładał w Połocku, Pińsku i Nieświeżu.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 44.

Borowski Franciszek, ur. 17.07.1712 na Rusi Czerwonej, zm. 1783 w Medynicach; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1736, w 1742 ukończył teologię w Poznaniu, przez 22 lata był kaznodzieją, m.in. w Wilnie; w Akademii Wileńskiej wykładał retorykę i wymowę.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 44.

Borowski Ignacy, ur. w 1786 w Pińszczyźnie, zm. w 1852 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego i Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie, ksiądz katolicki. Studiował na Uniwersytecie Wileńskim w l. 1801-1803; ukończył misjonarskie seminarium duchowne w 1807 i w 1811 otrzymał święcenia kapłańskie; był prefektem i kapelanem Gimnazjum w Świsłoczy od 1814, zastępcą kaznodziei w l. 1819-1820 i od 1825 kaznodzieją uniwersyteckim w Wilnie, kazania Borowskiego były zaliczane do najlepszych wzorów krasomówstwa kościelnego. Przemawiał na pogrzebach najwybitniejszych osób, szczególnie związanych z nauką. W 1828 uzyskał doktorat prawa kanonicznego, a w 1843 został prałatem-dziekanem; był wykładowcą nauki chrześcijańskiej na Uniwersytecie Wileńskim oraz religii i moralności w Akademii Medyko-Chirurgicznej w l. 1834-1840.

E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie*. Wrocław 1993, s. 315; *Wileński słownik biograficzny*. Bydgoszcz 2002, s. 35.

Borowski Jan, ur. 1890, zm. 1966; st. asystent, docent Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, architekt, pedagog. Ukończył Instytut Inżynierów Cywilnych w Petersburgu, dyplom w 1917 robił u G. Grimma, tematem był projekt ratusza w stylu polskiego renesansu; w 1923 wrócił do Polski, gdzie projektował wiele kościołów drewnianych i murowanych; pracował w dziedzinie konserwacji zabytków, m.in. wnętrze kościoła św. Kazimierza w Wilnie; w latach 30-tych XX wieku prowadził prace konserwatorskie ruin zamku w Trokach i Krewie. Od 1925 był starszym asystentem przy katedrze architektury i budownictwa na Wydziale Sztuk Pięknych USB, następnie był docentem USB; od 1927 wykładał również w Państwowej Szkole Technicznej w Wilnie architekturę i budownictwo; przy ul. 3 Maja 11 w Wilnie posiadał biuro architektoniczne. W 1945 został konserwatorem Gdańska i województwa gdańskiego. Za jego kadencji odbudowano kościół Mariacki, Ratusz Główny, zrekonstruowano hełm ratusza ze złoconą statuą Zygmunta Augusta. Był profesorem architektury na Politechnice Gdańskiej (1945-1960).

M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 100; F. Ruszczyc, *Dziennik, część druga: w Wilnie 1919-1932*. Warszawa 1996, s. 338.

Borowski Leon, ur. 27.05.1784 koło Pińska, zm. 4.04.1846 w Wilnie, profesor poezji i wymowy, profesor homiletyki w Wileńskiej Akademii Duchownej, filolog, historyk literatury i teoretyk literatury polskiej, nauczyciel i odkrywca talentu m.in. Adama Mickiewicza, członek Towarzystwa Szubrawców. Po ukończeniu szkoły w Postawach, przyjechał

w 1800 do Wilna. Został zatrudniony w kancelarii Uniwersytetu Wileńskiego. W 1803, po trzech latach studiów na tej uczelni, uzyskał stopień kandydata filozofii. Od 1807 pracował jako nauczyciel wymowy i poezji kolejno w gimnazjum świsłockim, a od 1811 w wileńskim. Został członkiem pierwszego w Wilnie towarzystwa filomatów. W 1814 po śmierci Euzbiusza Słowackiego (ojca poety Juliusza Słowackiego)) powierzono mu prowadzenie wykładów na uniwersytecie (tytuł zawodowy magistra uzyskał dwa lata później). Gdy w 1815 nie został rozstrzygnięty rozpisany na tę katedrę konkurs, pozostał jako adiunkt wykładowcą. W ponownym konkursie pięć lat później, był jedynym kandydatem, przedstawiając rozprawę *Uwagi nad poezją i wymową pod względem ich podobieństwa i różnicy* (opublikowane m.in. w „Dzienniku Wileńskim"). W 1821 objął katedrę jako profesor nadzwyczajny, a od 1823 jako profesor zwyczajny, gdzie pracował aż do zamknięcia uniwersytetu w 1832. Do 1842 był także profesorem homiletyki w Akademii Duchownej w Wilnie. Zmarł w 1846 w Wilnie, został pochowany na cmentarzu Bernardyńskim na Zarzeczu. W 1806 rozpoczął działalność literacką, tłumacząc komedię *Skąpski* Moliera, a w 1826 *Kobiety filozofki*. Tłumaczył także utwory Delille'a, Miltona i Byrona. Pisał też utwory poetyckie, tj. *Śpiewek*: *Leszek i Goworek*. Działał aktywnie w Towarzystwie Szubrawców, publikując artykuły satyryczne w „Wiadomościach Brukowych".

D. C. Chodźko, (w:) *Athenaeum*, 1847, t. I, s. 115-51; J. Tretiak, *Młodość Mickiewicza, 1798-1824*, t. 1-2. Petersburg – Kraków 1898; P. Chmielowski, *Dzieje krytyki literackiej*, Kraków 1902.

Borsuk Benedykt, ur. w 1769, zm. w 1808; doktor filozofii i medycyny. Kształcił się w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie, uzyskując stopień doktora filozofii i nauk wyzwolonych; w 1799 adiunkt przy katedrze chemii u Jędrzeja Śniadeckiego; w 1806 doktor medycyny i członek Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego; od roku akademickiego 1806/1807 wykładowca medycyny sądowej na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Wileńskiego.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 46.

Borsuk Irena, z domu Bagińska, ur. 29.11. 1914 w Kijowie, zm.?; doktor medycyny, adiunkt Uniwersytetu Łódzkiego. Dyplom lekarza medycyny uzyskała na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie 11.09.1939; stopień naukowy doktora medycyny uzyskała w Akademii Medycznej w Łodzi w 1951; była asystentem, a następnie adiunktem w Katedrze Histologii i Embriologii Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Łódzkiego, potem Akademii Medycznej w Łodzi; była adiunktem w Katedrze Histologii i Embriologii Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi w l. 1965-1970. Opublikowała ponad 10 prac naukowych.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego. Kraków 1996, s. 328.

Borsuk Józef, ur. 26.07.1913 w Łońsku, zm. 22.01.1988 w Łodzi; profesor Akademii Medycznej w Łodzi. W 1939 ukończył Wydział Medyczny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W 1945 wyjechał do Łodzi; w 1948 uzyskał stopień naukowy doktora medycyny, w 1955 został docentem, w 1962 – profesorem. W l. 1959-1974 był kierownikiem Kliniki Otolaryngologii w Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi. Opublikował 75 prac naukowych.

Kto kim jest w medycynie. Warszawa 1987, s. 76.

Borucka-Arctowa Maria, ur. 12.01.1921 w Inowrocławiu, zm.?; profesor prawa. Wychowała się w Wilnie, gdzie ukończyła Gimnazjum im. A. Czartoryskiego; od 1938 studiowała na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego

w Wilnie. Po I roku została asystentką-wolontariuszem w Katedrze Teorii i Filozofii Prawa kierowanej przez prof. W. Sukiennickiego, pracowała do likwidacji USB. W czasie wojny w ramach tajnego nauczania kończyła II rok prawa w Wilnie. Po wojnie związana z Uniwersytetem Jagiellońskim, ukończyła prawo w l. 1945-1946 i została asystentką w Katedrze Teorii i Historii Filozofii Prawa kierowanej przez prof. J. Landego. W 1960 uzyskała stopień naukowy doktora, w 1958 – docenta, a w 1968 – profesora nadzwyczajnego; od 1978 – profesor zwyczajny.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego. Kraków 1996, s. 328.

Borysowicz Jerzy, syn Franciszka i Rozalii z Jermołowiczów, ur. 28.04.1903 w Antopolu na Witebszczyźnie, zm. 5.06.1980 w Radomiu; psychiatra i neurolog. Miał dwóch starszych braci – Piotra, porucznika Wojska Polskiego, zamordowanego wKatyniu i Antoniego, księdza katolickiego, dwukrotnie zesłanego do Kazachstanu, który do końca swojego życia służył wiernym na terenach obecnej Białorusi i Ukrainy. Jerzy Borysowicz podjął naukę w szkole powszechnej w Leplu a po jej ukończeniu wstąpił w 1914 do gimnazjum w Połocku. Naukę przerwała I wojna światowa i maturę uzyskał dopiero w roku 1923 w gimnazjum w Ostrogu nad Horyniem. Jako czternastoletni chłopiec wstąpił do harcerstwa, a w dwa lata później został ochotnikiem 30. pułku Strzelców Kaniowskich, uczestniczył w walce z bolszewikami. Po wojnie polsko-bolszewickiej 1919-1920 rodzina Borysowiczów osiedliła się w Wilnie, gdzie Jerzy rozpoczął w roku 1923 studia medyczne na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Stefana Batorego, uzyskując dyplom w roku 1929. Jego uzdolnienia, pracowitość i naukowe zainteresowania docenił prof. dr Stanisław Władyczko – kierownik Kliniki Neurologicznej w Wilnie, powierzając mu funkcję asystenta, a w roku 1931 delegując go na Uniwersytet w Tartu (Estonia), aby pogłębił tam swą wiedzę medyczną pod kierunkiem dyrektora kliniki prof. Ludviga Puuseppa. Po powrocie z Tartu, w latach 1934-1939 Jerzy Borysowicz pracował w Klinice Chorób Nerwowych i Umysłowych USB w Wilnie jako asystent i adiunkt prof. dr Maksymiliana Rosego. W 1935 wyróżniony został powołaniem do komisji, która podjęła naukowe badania nad mózgiem Marszałka Polski, Józefa Piłsudskiego. W 1935 Jerzy Borysowicz poślubił Augustynę Bielaczyc. Po wybuchu II wojny światowej w 1939 przybył wraz z żoną i dwoma małymi synami do Radomia. W Radomiu na placu Stare Miasto 13, w budynku dawnego kościoła św. Wacława, mieścił się od 1930 roku Przytułek dla Umysłowo Upośledzonych i Dom Opieki dla Starców. Podczas okupacji niemieckiej, na skutek likwidacji większości szpitali psychiatrycznych zaszła potrzeba przekształcenia Przytułku na Szpital Psychiatryczny. Ordynatorem i organizatorem Oddziału został dr Jerzy Borysowicz. Nazywając się formalnie Przytułkiem dla Psychicznie Chorych, spełniał on rolę pełnowartościowego szpitala psychiatrycznego. Tylko dlatego, że budynek nie nadawał się do żadnych celów, okupant oszczędził pacjentów i personel. Ofiarna działalność ordynatora biegła dwoma torami: leczył, a jednocześnie wśród chorych ukrywał ludzi zdrowych psychicznie, lecz zagrożonych okrutną śmiercią z rąk hitlerowców. Znalazło się tam wielu Żydów, a wśród nich Mordechaj Anielewicz – komendant Żydowskiej Organizacji Bojowej. Dr Jerzy Borysowicz ratował partyzantów z lasu, żołnierzy podziemia, rannych w walce, zmaltretowanych i zaszczutych ludzi – bez względu na ich przekonania polityczne czy religijne. W roku 1945 staraniem dr Jerzego Borysowicza władze wyzwolonego przez Armię Czerwoną Radomia wyraziły zgodę na przekształcenie Przytułku na Oddział Psychiatryczny Szpitala Miejskiego. Był to pierwszy oddział tego typu na ziemi kielecko-

radomskiej. Po szesnastu latach pracy w lecznictwie psychiatrycznym w roku 1955 Borysowicz zorganizował w Szpitalu Miejskim pierwszy w województwie kieleckim Oddział Neurologiczny, w którym ordynował do 1967. Napisał on dwadzieścia prac naukowych publikowanych w różnych fachowych czasopismach lekarskich. Tematem jednej z nich było leczenie elektrowstrząsami w uśpieniu („Polski Tygodnik Lekarski" 1951 nr 20), którą to metodę stosował z powodzeniem na swoim oddziale, jako jeden z pierwszych w Polsce i na świecie. Od roku 1967 przeszedł do pracy w Poradni Neurologicznej w Radomiu, gdzie leczył chorych do końca swego życia. W 1985 przyznano mu pośmiertnie izraelski Medal Yad Vashem – „Sprawiedliwy wśród narodów świata". Został pochowany, zgodnie ze swoją wolą, na cmentarzu w podradomskim Małęczynie.

B. Borzym, *Wspomnienia pośmiertne: Dr med. Jerzy Borysowicz (1903-1980)*, „Psychiatria Polska", Warszawa 1981, t. X, z. 3; A. Gecow, *Wspomnienia*, „Folks-Sztyme", 1974, nr 32.

Bosgrave James (Bosgrawa Jakub), ur. ok. 1548, zm. 27.10.1623 w Kaliszu; profesor matematyki w Akademii Wileńskiej, jezuita. Z pochodzenia był Anglikiem. Po studiach w Rzymie uczył humaniorów i matematyki w Pułtusku i w Wilnie; był pierwszym profesorem i organizatorem katedry matematyki w Akademii Wileńskiej. W 1580 wyjechał do Anglii, został tam rozpoznany jako jezuita i skazany na karę śmierci (zmienioną na wygnanie po interwencji Stefana Batorego u królowej Elżbiety); po powrocie do Polski pełnił opiekę duchowną nad chorymi.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2002, s. 37.

Bossowski Franciszek, ur. 12.04.1879 w Stryszewie, zm. wiosną 1940 w Krakowie; prawnik cywilista, adwokat, historyk prawa, specjalista w dziedzinie prawa rzymskiego, cywilnego i historii prawa polskiego. Od 1920 profesor prawa rzymskiego na Uniwersytecie Stefana Batorego. W 1939 przebywał w Krakowie, w roku 1940 został zamordowany w ulicznej łapance niedaleko ul. Kanoniczej. Był także członkiem wileńskiej korporacji Cresovia. Główna praca: *Actio ad exhibendum w prawie klasycznym i justyniańskim* (1927).

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 109.

Brant (Brandt) Jan, ur. w sierpniu 1554 w Poznaniu, zm. 27.05.1602 we Lwowie; doktor teologii, ksiądz katolicki, jezuita, kompozytor. W 1571 wstąpił do zakonu jezuitów; uczył się w kolegium jezuickim w Braniewie, w l. 1571-1574 studiował filozofię w Akademii Wileńskiej, w l. 1582-1586 teologię w Rzymie; od 1589 był prefektem kolegium jezuickiego w Poznaniu, w l. 1592-1597 wykładał w kolegium; w l. 1595-1597 – kanclerz Akademii Wileńskiej; w l. 1598-1599 był rektorem kolegium w Pułtusku; w l. 1599-1601 przebywał w Rzymie, w l. 1601-1602 – superior we Lwowie. Wydał m.in. *Disputatio theologica de iustificatione peccatoris* (Poznań 1951), *Pieśni różne pospolite o różnych pobożnych potrzebach* (1601); był też autorem dramatów szkolnych.

W. Dadzijomawa, (w:) *Wialikaje Kniastwa Litouskaje, Encykłapiedyja*, t. 1. Minsk 2005, s. 341.

Brauel August – doktor filozofii, lekarz weterynarii, w latach 1835-1840 był adiunktem na wydziale weterynarii Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie. Uczestniczył w konkursie na objęcie stanowiska kierownika katedry weterynarii, ale bezskutecznie.

Z. Siemienowicz, *Akademia Medyko-Chirurgiczna w Wilnie* .

Braun Jan, żył w XVIII/XIX w.; adiunkt Uniwersytetu Wileńskiego, lekarz. Doktorat uzy-

skał w Wiedniu, w l. 1804-1807 był prosektorem przy teatrze anatomicznym Uniwersytetu Wileńskiego, zajmował się ponadto okulistyką; w 1807 został powołany na profesora uniwersytetu w Kazaniu, gdzie został później rektorem.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 48.

Brensztejn Michał Eustachy, ur. 2.10.1874 w Telszach, zm. 29.03.1938 w Wilnie; historyk kultury, publicysta, bibliotekarz, bibliograf, pisarz. Samouk (doktor honoris causa USB), z powodu złego stanu zdrowia nie mógł ukończyć gimnazjum i wyjechał do Zakopanego, gdzie spędził kilka lat. Około 1900 powrócił do Telsz. Debiutował w 1893 jako autor artykułów z zakresu archeologii, historii, etnografii i bibliografii Litwy, drukował w czasopismach warszawskich i wileńskich. Od 1910 po zlikwidowaniu majątku koło Telsz zamieszkał w Wilnie. Został członkiem redakcji „Gońca Wileńskiego", później „Kuriera Litewskiego". Członek Towarzystwa Przyjaciół Nauk od 1910 i kustosz jego muzeum. Od 1919 bibliotekarz Biblioteki Uniwersyteckiej, był kierownikiem Działu Rękopisów i innych zbiorów specjalnych, zgromadził własne kolekcje książek, archiwaliów, ekslibrisów. Autor ponad 400 prac z historii kultury i etnografii WKL, w tym: *Krzyże i kapliczki żmudzkie* (1906), *Biblioteka Uniwersytecka w Wilnie do r. 1832* (1922 i 1925), *Teatr szkolny w Krożach na Żmudzi* (1925), *Filomata w Krożach (Jan Sobolewski) 1821-1823* (1929), *Adam Honory Kirkor, wydawca, redaktor i właściciel drukarni w Wilnie od r. 1834 do 1867* (1930), *Dionizy Paszkiewicz* (1934). Był współpracownikiem *Polskiego słownika biograficznego*. Pochowany na Cmentarzu Bernardyńskim.

Almanach literacki, Wilno, 1926, s. 16; *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 1, Vilnius 1985, s. 284; *Wileński słownik biograficzny*. Bydgoszcz, 2002, s. 38.

Brictius (Briccius, Brix, Brykcjusz) Jan, ur. 4.04.1654 w Reszlu – zm. 9.10.1710 w Braniewie; doktor teologii, pisarz i pedagog jezuicki. Wstąpił do nowicjatu w 1675; kształcił się w Reszlu, Braniewie i w Wilnie (tu przyjął święcenia w 1688). Był profesorem filozofii, teologii i prawa kościelnego w kolegiach jezuickich w Warszawie, Pułtusku, Pińsku i w Braniewie oraz profesorem i rektorem kolegium w Wilnie. W l. 1689-1691 był misjonarzem w Królewcu. W Braniewie uczył teologii i prawa kanonicznego w l. 1701-1702 i 1708-1710. Ogłosił szereg prac teologiczno-filozoficznych, polemicznych i panegiryków w języku łacińskim. Wydał m.in. życiorys bpa sufragana warm., T. Ujejskiego pt. *Vito V. P. Th. de Rupniew Ujejski...* (Br. 1706) oraz *Oratio in coronationem Sigismundi III Regis Poloniae...* (b.r.w.), *Servus peccati in Christo... repraesentatus* (Br. 1710), *Epitaphia varia*. Jemu też przypisywane jest autorstwo dziełka wielokrotnie wznawianego w I poł. XVIII w. pt. *Arcanum perfidiae judaicae revelatum de excessibus Judaeorum in Polonia* (1727).

Enc. Orgelbr. III s. 93; Enc. Katol. II s. 1073. T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*. T 1. Olsztyn 1984, s. 28.

Brictius Marcin, ur. 10.11.1665 w Reszlu na Warmii, zm. 25.05.1727 w Braniewie; profesor, ksiądz katolicki, jezuita, pedagog, kaznodzieja. Do zakonu jezuitów wstąpił w Braniewie w 1686. Wkrótce został profesorem i rektorem kolegiów jezuickich w Reszlu (1717-1720), potem w Braniewie. Był też prowincjałem litewskiej prowincji zakonu w Wilnie. Zajmował się studiowaniem Biblii i z tego zakresu ogłosił w Braniewie w 1727 ciekawą rozprawę filozoficzno-teologiczną pt. *Quaestiones exegeticae in Sacrum Scripturam Veteris et Novi Testamenti...*

Cz. Falkowski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 2., s. 435-436; T. Oracki, *Słownik bio-*

graficzny Warmii, Mazur i Powiśla. Warszawa 1963, s. 33.

Briotet Jakub, ur. w 1746, zm. w 1819; profesor operacji chirurgicznych, chirurg. Pochodził z Francji, studiował anatomię i chirurgię w Paryżu, od 1777 pracował w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie jako prosektor i demonstrator anatomii, w 1780 otrzymał z Komisji Edukacji Narodowej patent na profesora operacji chirurgicznych i demonstratora anatomii, w 1787 otrzymał stopień doktora medycyny i został profesorem chirurgii praktycznej, w l. 1803-1810 był kierownikiem katedry chirurgii na Uniwersytecie Wileńskim; należał do współzałożycieli Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego, wykładał po polsku, zorganizował dla cyrulików wileńskich kursy anatomii.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 49.

Brock (Brocus) Adam, ur. ok. 1542 w Anglii, zm. 7.07.1605 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej, profesor teologii, jezuita. Pochodził z Anglii, do Polski przybył w 1657, w l. 1568-1577 kierował szkołami, seminarium i nowicjatem w Braniewie; w 1580-1603 był profesorem teologii moralnej i polemicznej w Akademii Wileńskiej; w l. 1603-1605 był rektorem Akademii.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 49.

Brzostowski Konstanty Kazimierz, ur. w 1644 w Dąbrowie na Białorusi, zm. 24.10.1722; doktor teologii, ksiądz katolicki, biskup smoleński, biskup wileński. Był synem Cypriana Pawła, wojewody trockiego, pułkownika wojsk WKL i dyplomaty. W wieku 13 lat, w r. 1657, wstąpił do seminarium duchownego w Wilnie; w 1661 został kanonikiem kapituły wileńskiej; w 1665 wyjechał do Rzymu, gdzie studiował w Kolegium Clementinum, w Rzymie otrzymał święcenia kapłańskie, w 1668 uzyskał stopień doktora teologii. Król Jan Sobieski nadał mu trzy parafie: trocką, bukońską i parafianowską; od 1671 sekretarz Wielkiego Księstwa Litewskiego. 30.04.1685 prekonizowany biskupem smoleńskim; po zajęciu Smoleńska przez wojska moskiewskie (1654) nie mógł objąć urzędu. 24.11.1687 przeniesiony na biskupstwo wileńskie. W 1717 przeprowadził synod diecezjalny, koronował obraz Matki Boskiej w Trokach, sprowadził do Wilna pijarów, założył zgromadzenie rochitów. Był przeciwnikiem Sapiehów. Był też opatem komendatoryjnym w Mogile (1710), hrabia państwa kościelnego i asystent tronu papieskiego. Był właścicielem pokaźnego księgozbioru, głównie teologicznego, który gromadził od wczesnej młodości, zapewne w Wilnie. Wiele książek, zwłaszcza współczesnych francuskich nabył w czasie podróży do Rzymu (1665-1669) i do Paryża. Posiadał ekslibris miedziorytowy, na którym kładł odręczny podpis: Ex Biblioth. K. Brzostowski. Bibliotekę jeszcze za swego życia podzielił między Bibliotekę Kapituły i Bibliotekę Akademii Jezuitów w Wilnie. Zbiory Brzostowskiego kapituła przekazała w końcu XVIII w. Bibliotece Seminarium Duchownego; książki znajdujące się w Bibliotece Akademii stanowiły m.in. część późniejszej Biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego.

K. Piwarski, (w:) *PSB* t. 3, s. 50; B. Wit-Święcicki, (w:) *Słownik pracowników książki polskiej.* Warszawa 1972, s. 96; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce latach 965-1999. Słownik biograficzny.* Warszawa 2000, s. 43; V. Petkus, *Vilnius vyskupai Lietuvos istorijoje.* Vilnius 2002, s. 475-489.

Brzostowski Michał, ur. w 1805, zm. w 1867; profesor Szkoły Głównej w Warszawie, matematyk. W 1826 ukończył Uniwersytet Wileński ze stopniem kandydata filozofii, pracował do 1836 w Wilnie jako nauczyciel prywatny, przełożył *Arytmetykę dla początkujących* H. Verniera, wydaną w Wilnie w 1833 i 1839; potem przeniósł się do Królestwa; w 1864 został profesorem Szkoły Głównej w Warszawie.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 51.

Brzozowski Adam, syn Stanisława, ur. w 1916 w Wilnie, zm.?; profesor doktor habilitowany. Ukończył Wydział Rolny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w 1939. Był żołnierzem Wileńskiej Armii Krajowej, więzień KGB. Po wojnie profesor Akademii Rolniczej w Szczecinie, tam pełnił funkcje prodziekana i wicedyrektora Instytutu. Autor 200 publikacji.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego. Kraków 1996, s. 329.

Brzozowski Marcin, ur. 15.11.1700 na Podlasiu, zm. 13.04.1759 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1718 w Wilnie, w l. 1722-1725 odbył studia filozoficzne w Akademii Wileńskiej oraz w 1723-1731 – teologiczne w Warszawie, w l. 1732/1733 był profesorem retoryki w Akademii Wileńskiej, w l. 1733-1738 – profesorem filozofii w Warszawie i Nieświeżu, w 1739-1745 – profesorem teologii scholastycznej i prawa kanonicznego w Braniewie i Połocku; w l. 1745-1749 – profesorem prawa kanonicznego i dziekanem Wydziału Prawnego Akademii Wileńskiej; w 1745 został doktorem filozofii i teologii, w l. 1756 – doktorem prawa kanonicznego; w 1749-1755 – rektorem Kolegium w Nieświeżu, 1756-1759 rektorem Akademii Wileńskiej; musiał poskromić bunty akademików i zaopatrywać maszerujące przez Wilno wojska rosyjskie; napisał dramat *Lusus in feria desinens* (Wilno 1733).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 52.

Buczyński Franciszek, ur. 1.11.1697 na Litwie, zm. 11.11.1749 w Pińsku; profesor retoryki, filozofii i teologii scholastycznej w Akademii Wileńskiej, jezuita. Był też w l. 1741-1742 regensem Seminarium Papieskiego w Wilnie; ponadto był profesorem retoryki w l. 1730-1734 i prefektem szkół, oraz w 1742-1748 – rektorem kolegium jezuickiego w Słucku, w l. 1748-1749 – rektorem w Pińsku.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 53.

Budkowska Janina, ur. 27.12.1899, zm. 1.11.1978; doktor filologii polskiej, st. asystent w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. W 1920 ukończyła Gimnazjum im. E. Orzeszkowej w Wilnie, w l. 1920-1921 uczyła w szkołach średnich w Chełmnie, w Wilnie w l. 1922-1940, w 1931 uzyskała doktorat filologii polskiej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w Toruniu pracowała w szkołach średnich w l. 1946-1947; w l. 1947-1949 była st. asystentem na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu i bibliotekarzem Książnicy Miejskiej w Toruniu; pracowała w Instytucie Badań Literackich PAN w toruńskiej redakcji *Słownika języka Adama Mickiewicza* w l. 1950-1971; opublikowała *Słownik rymów A. Mickiewicza.*

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 53.

Bujak Władysław Wiktor, ur. 26.07.1883 w Krakowie, zm. 20.09.1969 tamże; profesor USB i AM w Krakowie, lekarz pediatra. W latach 1912-1930 wykładowca pediatrii na Uniwersytecie Jagiellońskim, 1919-1937 ordynator Szpitala św. Ludwika w Krakowie. Od 1937 do 1939 profesor i kierownik Kliniki Pediatrycznej Uniwersytetu Stefana Batorego, podczas II wojny światowej kierownik szpitala dziecięcego w Wilnie. W latach 1948-1955 kierownik Kliniki Dziecięcej Uniwersytetu Jagiellońskiego, od 1950 profesor Akademii Medycznej w Krakowie. W 1950 założył w Rabce ośrodek leczniczy dla dzieci .Autor ok. 50 prac naukowych, m.in. *Zarysu pediatrii* (1930), pierwszego polskiego podręcznika z tej dziedziny.

Wielka Encyklopedia PWN, t. 5. Warszawa 2001, s. 8.

Bujnowski Józef, syn Franciszka i Tekli z Józefowiczów, ur. 18.03.1910 w majątku Okolica-Rudawa w powiecie brasławskim (obecnie Białoruś), zm. 15.02.2001 w Londynie; historyk literatury, poeta, W 1926 ukończył szkołę powszechną w Brasławiu, w 1930 ukończył Gimnazjum im. Grzegorza Piramowicza w Dziśnie. Studiował filologię polską na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W l. 1934-1935 odbył służbę wojskową w Szkole Podchorążych Piechoty 76. pułku 29.dywizji. w l. 1935-1938 odbył praktykę nauczycielską w gimnazjum i licum w Brasławiu. W 1938 uzyskał magisterium w zakresie polonistyki, a w czerwcu 1939 dyplom nauczyciela szkół średnich. Został wicedyrektorem Gimnazjum i Liceum im. Piotra Skargi w Wilnie, równocześnie wykładał literaturę polską w Liceum im. Śniadeckich w Wilnie. Wydał dwa tomy poezji: *Piękny tor* (Brasław 1937) i *Pięścią w twarz – kwiatami pod nogi* (Brasław 1939). Współtworzył w Wilnie pismo „Smugi". Uczestniczył w kampanii wrześniowej 1939, po 17 września 1939 dostał się do niewoli sowieckiej, wydostał się z obozu w Juchnowie i wrócił do Wilna. Tutaj nawiązał współpracę z konspiracją. Pracował jako nauczyciel w b. Liceum im. Śniadeckich. 12.04.1941 został aresztowany przez NKWD, przebywał w więzieniu na Łukiszkach, stamtąd został wywieziony do miasta Gorkij (obecnie Niżnij Nowgorod), skąd skierowano go do łagru Sołomatowo w rejonie urżumskim. Po amnestii we wrześniu 1942 wstąpił do II Korpusu Armii Polskiej, tu otrzymał przydział do 5. kresowej dywizji piechoty, 5. wileńskiej brygady. W jej szeregach uczestniczył w walkach na Środkowym Wschodzie i we Włoszech (Monte Cassino, Ankona, Senio) jako oficer liniowy. Po zakończeniu wojny został odkomenderowany na Kursy Maturalne w Matino we Włoszech, gdzie wykładał język polski i literaturę do czerwca 1947. Po zdemobilizowaniu uczył w szkołach Komitetu Oświaty w Riddlesworth, Bottisham, Beccles, a od 1952 pracował na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie w Londynie. Pracę doktorską pt *Kompozycja utworów dramatycznych Stanisława Wyspiańskiego* obronił w 1956, habilitował się w 1964, w tym też roku został profesorem nadzwyczajnym; profesorem zwyczajnym został w 1969. W l. 1967-1969 i 1978-1987 był dziekanem Wydziału Humanistycznego PUNO. Od 1970 do 1978 wykładał historię literatury polskiej i teorię literatury na Wydziale Slawistycznym Uniwersytetu Amsterdamskiego, prowadził także wykłady i seminaria na uniwersytecie w Heidelbergu (1972). Wydał wiele prac naukowych, m.in. *Obraz międzywojennej literatury wileńskiej*, *Sytuacja ogólna literatury polskiej* (Londyn 1973). Odznaczony wieloma orderami i medalami, wydał 13 zbiorków poezji.

B. Klimaszewski, E.R. Nowakowska, W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939-1980*. Warszawa 1992, s. 53-54; *Słownik Polski walczącej na Kresach Północno-Wschodnich Rzeczypospolitej* pod red. J. Malinowskiego, t. 1. Bydgoszcz 1995, s. 132-133; „Tygodnik Powszechny" 2001, nr 11.

Bujwid Odo Feliks Kazimierz, ur. 20.11.1857 w Wilnie, zm. 26.12.1942 w Krakowie; twórca mikrobiologii polskiej, lekarz-bakteriolog i immunolog, działacz społeczny. Do 9. roku życia mieszkał w Wilnie i Zułowie. Po ukończeniu uniwersytetu w Warszawie studiował m.in. w Paryżu u L. Pasteura i w Berlinie u R. Kocha. Po powrocie do kraju założył w Warszawie pierwszy w Polsce instytut zapobiegania wściekliźnie (1886) oraz stację badania produktów spożywczych (1890). Praktykował w Warszawie, Petersburgu i Odessie. W 1893 przeniósł się do Krakowa, obejmując katedrę bakteriologii i higieny na Uniwersytecie Jagiellońskim. Obok wytężonej działalności naukowej, zajmował się pracą społeczną. Od 1896 był radnym Krakowa. Zorganizował w Krakowie instytut pasteurowski. Założył III

Koło Towarzystwa Szkoły Ludowej i Uniwersytet Ludowy, był twórcą pierwszego gimnazjum żeńskiego, walczył o dostęp kobiet na wyższe studia. W 1920 r. został przyjęty do Wojska Polskiego w randze pułkownika. Wykładał w Wojskowej Szkole Sanitarnej i odwiedzał często Marsz. J. Piłsudskiego. W 1934 r. zainicjował – niezrealizowaną – odbudowę dworku Billewiczów-Piłsudskich w Zułowie. W okresie międzywojennym dużo podróżował, propagując m.in. język esperanto. Założył w Krakowie własną wytwórnię surowic i szczepionek, która w czasie okupacji niemieckiej stała się ośrodkiem zwalczania duru plamistego wśród ludności polskiej. Opublikował ponad 300 artykułów.

Wielka encyklopedia powszechna PWN, t. 2 Warszawa 1962, s. 218; W. i T. Słabczyńscy, *Słownik podróżników polskich*. Warszawa 1992, s. 51.

Bukaty (Bukota) Tadeusz Józef, ur. ok. 1740 w okolicy Szydłowa (Šiluva), zm. 16.12.1795 w Siemkowie na Białorusi; doktor obojga praw, ksiądz katolicki. Studiował w Akademii Wileńskiej, gdzie uzyskał doktorat obojga praw, w 1767 został proboszczem w Szydłowie na Żmudzi, w 1768 – kanonikiem smoleńskim, w 1773 – kanonikiem żmudzkim, później był generalnym oficjałem diecezji żmudzkiej; w 1778 wybrano go na administratora diecezji żmudzkiej i został biskupem sufraganem tejże diecezji. Na język litewski przełożył pracę *Nauki dogmatyczne i moralne*, a także napisał kilka innych prac religijnych, m.in. *Objaśnienie o Bractwie albo Kongregacyi nazwanej Doctrinae Christianae* (Wilno 1772), *Kazania, exorty i mowy w czasie pogrzebu...* (Wilno 1778).

V. Biržiška, *Aleksandrynas*, t. 2. Vilnius 1990, s. 144-145.

Bułhak Ignacy, imię zakonne Jozafat Ignacy, ur. 20.04.1758 k. Słonimia (Białoruś), zm. 23.02.1838 w Petersburgu; doktor teologii, ksiądz unicki, metropolita litewsko-wileński. Pochodzenia szlacheckiego herbu Syrokomla wymienna. W l. 1763-1774 uczył się w szkole bazyliańskiej w Żyrowicach pow. słonimski; w zakonie bazylianów od 1774, w l. 1782-1785 studiował w Rzymie, gdzie uzyskał stopień naukowy doktora teologii i prawa kanonicznego, po powrocie z Rzymu wykładał w szkołach klasztornych w Berezweczu i Żyrowicach; w latach 1790-1795 był biskupem turowskim i koadiutorem biskupa pińskiego. Po śmierci carycy Katarzyny II dążył do restytucji unii religijnej na terenach przejętych przez prawosławie; w l. 1798-1828 biskup brzeski i w l. 1817-1828 metropolita unicki Rosji (z nominacji carskiej, bez zgody Rzymu, objął diecezję metropolitalną litewsko-wileńską), od 1818 prezes departamentu II Kolegium Duchownego ds. Kościoła unickiego w Petersburgu, w l. 1828-1833 biskup litewski i w l. 1828-1838 prezes Kolegium Grecko-Unickiego w Petersburgu, od 1833 arcybiskup połocki; był uległy naciskom władz rosyjskich dążących do likwidacji unii na Białorusi, otaczał się młodymi działaczami unickimi: I. Siemaszką, A. Zubką, W. Łużyńskim, którzy dążyli do zbliżenia z prawosławiem. Potępił publicznie powstanie listopadowe w Polsce, na Litwie i Białorusi. Po jego śmierci w 1839 r. doszło do zniesienia unii na terenie Rosji.

P.O. Bobrowski, *Russkaja greko-uniatskaja cerkow w carstwowanije imperatora Aleksandra I*. SPb 1890; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 5. Warszawa 2001, s. 36; W. Antonau, A. Filatawa, (w:) *Wialikaje Kniastwa Litouskaje. Encyklapiedyja*. T. 1. Minsk 2005, s. 355.

Bułhak Jan Brunon, syn Walerego Antoniego Stanisława i Józefy z domu Haciska, ur. 6.10.1876 w Ostaszynie w powiecie nowogródzkim, zm. 4.02.1950 w Giżycku; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, artysta fotografik. Ukończył gimnazjum klasyczne w Wilnie, następnie na Uniwersytecie Jagiellońskim studiował filologię, jednakże studiów nie ukończył; po powrocie z Kra-

kowa osiadł w rodzinnym majątku Pieresieka pod Mińskiem, mieszkał tam do 1912; z Pieresieki przysyłał do wileńskich gazet korespondencje. Zainteresował się fotografiką przypadkowo, uczył się tej sztuki za granicą; w 1912 zamieszkał w Wilnie na stałe, tu przy ulicy Portowej 12 otworzył zakład fotografii artystycznej. W l. 1912-1915 inwentaryzował przy pomocy aparatu fotograficznego zabytki architektoniczne miasta. W 1919 został kierownikiem Zakładu Fotografii Artystycznej na Wydziale Sztuk Pięknych USB, kierował Zakładem do 1939; w 1919 współzałożyciel i prezes Fotoklubu Wileńskiego i w 1929 Fotoklubu Polskiego, Związku Polskich Artystów Fotografików, Polskiego Towarzystwa Fotograficznego. Organizował wystawy fotografii artystycznej, wystawiał swoje dzieła; w l. 1935-1939 redagował „Przegląd Fotograficzny". Uczestniczył w 174 międzynarodowych wystawach. Napisał kilka książek z zakresu estetyki i techniki fotografii. Był twórcą fotografiki polskiej, zwłaszcza fotografii krajobrazowej. Jego kolekcja około 10 tys. negatywów „Polska w obrazach fotograficznych" i fonoteka zdjęć polskich i zagranicznych spłonęły w lipcu 1944 w Wilnie. Przed wyjazdem do Polski, na zamówienie wojskowej komendantury Armii Czerwonej w mieście, w 1944 wykonał ostatnią serię zdjęć wileńskich, obrazujących zniszczenia miasta. Po drugiej wojnie światowej był członkiem Związku Polskich Artystów Fotografików. Wykonał około tysiąca zdjęć zniszczeń i odbudowy Warszawy, ok. 2 tys. zdjęć z tzw. Ziem Odzyskanych (1946). Po drugiej wojnie światowej mieszkał w Warszawie. Biblioteka Akademii Nauk RL, im. Wróblewskich przechowuje 15 albumów zdjęć zabytków architektonicznych Wilna. Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Almanach literacki, Wilno 1926; L. Grabowski, *Jan Bułhak*. Warszawa 1961; *Wielka encyklopedia powszechna PWN*, t. 2. Warszawa 1963, s. 225; *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1984, s. 513; V. Juodakis, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 1. Vilnius 1985, s. 304-305; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 42; R. Mieczkowski, *Galeria, pasje*. „Znad Wilii" 2002, nr 1/ 4 s. 136-138.

Burba Hieronim, ur. w 1645, zm. w 1705; ksiądz katolicki, jezuita, dogmatyk i moralista. Był profesorem Akademii Wileńskiej w l. 1681-1687 i 1691-1693.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2002, s. 43.

Burbianka Marta, ur. 18.03.1893 w Ryngowianach na Żmudzi, zm. 29.10.1973 w Wrocławiu; docent doktor, bibliotekarka, badacz drukarstwa, historyk, działaczka polonijna na Litwie. Studiowała historię i polonistykę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, działała aktywnie w akademickich organizacjach naukowych. W 1933 uzyskała doktorat w zakresie historii. Pracę bibliotekarską podjęła w 1931 (inwentaryzowała i katalogowała księgozbiór Muzeum Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie). W l. 1933-1940 pracowała w Polskim Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Kownie; prowadziła także działalność społeczną, zorganizowała m.in. harcerstwo polskie w Kownie, pracowała w świetlicach robotniczych, działała w polskim Towarzystwie Społeczno-Kulturalnym „Pochodnia" i w Związku Nauczycielstwa Polskiego w Kownie. W l. 1940-1944 uczyła języków obcych w gimnazjum litewskim w Kupiszkach (Kupiškis), prowadząc jednocześnie tajne nauczanie dla młodzieży polskiej, tam zamieszkałej, działała czynnie w ruchu oporu Związku Walki Zbrojnej i w Armii Krajowej, Inspektorat F. W 1945/1946 jako samodzielny referent Wydziału Kultury Głównego Pełnomocnika Rządu Rzeczypospolitej Polskiej do spraw ewakuacji, kompletowała i prowadziła w Wilnie specjalną bibliotekę, obejmującą „Vilniana" i „Lithuanica". W 1946 przyjechała do Wrocławia, gdzie pracowała krótko na Uniwersytecie Wrocławskim jako starszy asystent

przy Katedrze Słowiańszczyzny Wschodniej, następnie podjęła pracę w Bibliotece Uniwersyteckiej i w końcu tego roku złożyła państwowy egzamin bibliotekarski. W 1953 otrzymała nominację na kustosza, w 1955 tytuł docenta, w 1964 – profesora nadzwyczajnego. W Bibliotece Uniwersyteckiej zorganizowała oddziały: Udostępnienia Zbiorów, Bibliotek Zakładowych i Prac Naukowych. Przez 14 lat prowadziła Gabinet Śląsko-Łużycki, opracowując bogaty zbiór czasopism śląskich. W 1968 przeszła na emeryturę. Opublikowała m.in. szereg monografii drukarń: *Andrzej Winkler – drukarz wrocławski XVI wieku* („Roczniki Biblioteczne" 1960, s. 329-445), *Adam Dyon i Kacper Lybisch – wrocławscy drukarze reformacyjni* (tamże, 1961, s. 65-113), *Z dziejów wrocławskiej drukarni Jerzego Baumanna* („Rocznik Biblioteki Narodowej" 1968, s. 69-83); pośmiertnie ukazała się praca *Z dziejów drukarstwa śląskiego w XVII wieku. Baumannowie i ich spadkobiercy*. Wrocław 1977. Była aktywnym działaczem SBP oraz członkiem Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego i innych towarzystw.

E. Marczewska-Stańdowa, (w:) *Słownik pracowników książki polskiej. Suplement*, Warszawa-Łódź 1986.

Burdziński Tadeusz, ur. w 1868, zm. w 1925, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz ginekolog. W 1904 uzyskał doktorat medycyny w Akademii Wojskowej w Petersburgu; w 1918 wstąpił jako ochotnik do Wojska Polskiego, w l. 1919-1921 był lekarzem wojskowym, od 1922 profesorem zwyczajnym położnictwa i ginekologii na USB.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 58.

Burhardt Stefan, syn Michała Innocentego, lekarza, i Antoniny Bogumiły z Medekszów, ur. 18.12.1899 w Wilnie, zm. 6.12.1991 w Toruniu; doktor filozofii, bibliotekarz, muzykolog. Uczył się w domu, egzaminy w gimnazjum zdawał jako eksternista. W l. 1912-1916 działał w harcerstwie wileńskim. W 1915 podjął naukę w gimnazjum Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego. Mimo młodego wieku w l. 1916-1919 był członkiem Polskiej Organizacji Wojskowej, gdzie ukończył kurs podoficerski, w 1918 służył w Samoobronie Wileńskiej, w dniach 30.12.1918-5.01.1919 brał udział w walkach z bolszewikami w obronie Wilna, był dowódcą 2. plutonu w 4. batalionie POW; w 1919-1920 służył w dywizji jazdy wileńskiej. Dostał się do niewoli bolszewickiej i dziewięć miesięcy spędził w więzieniu sowieckim w Sztaurce w guberni riazańskiej, skąd zbiegł, powrócił do Wilna, tam ponownie wstąpił do wojska. W grudniu 1920 przeszedł do rezerwy; w l. 1922-1927 pracował jako sekretarz i administrator dziennika „Słowo". W 1921 rozpoczął studia w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; 1923 ukończył Konserwatorium Wileńskie a następnie studia filozoficzne na USB; w 1927 uzyskał doktorat filozofii; odbył też studia bibliotekarskie w British Museum. Był adiunktem w Bibliotece Uniwersyteckiej USB (1927-1934), w l. 1934-1939 – dyrektorem Biblioteki im. E. i E. Wróblewskich w Wilnie. W l. 1921-1928 był członkiem konwentu „Polonia", później jego filistrem. W 1936 został członkiem Wojskowego Biura Historycznego w Wilnie. Zmobilizowany 24.08.1939, w kampanii wrześniowej został wcielony do oddziałów zapasowych kawalerii w Wilnie; 18.09.1939 wraz z resztą garnizonu wileńskiego przeszedł granicę litewską i został internowany w obozie w Kołotowie (Kolautuva) pod Kownem; zwolniony w grudniu 1939, pracował wówczas m.in. w gospodarstwie rolnym na Żmudzi oraz w zmilitaryzowanym tartaku w Jaszunach; uczestniczył w tajnym nauczaniu w Bieniakoniach i Podweryszkach. W 1944 pełnił służbę w AK. 27.03 1945 wyjechał do Torunia, gdzie działał w Komitecie Organizacyjnym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, był pierwszym dyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej w Toruniu (1945-1949), w której pracował do 1971 jako kierownik Oddziału Zbiorów Specjal-

nych, potem Muzycznych. Opracował i wydał katalog polonezów (ponad 10 tys. pozycji). Wydał: *Bibliografia historii ziem WXL za rok 1931* (Wilno 1933), *Poświęcenie i otwarcie Biblioteki Państwowej im. Wróblewskich w Wilnie* (Kraków 1935), *Sylwetki komendantów i kolegów* (Wilno 1937), *Wileńskie Koło Związku Bibliotekarzy Polskich 1923-1932* (Wilno 1932).

J. Hernik-Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939).* Warszawa 1998, s. 303; J. Bełkot, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 3. Toruń 2002, s. 31-34.

Butwił Daniel, ur. w 1612 w Kownie, zm. 10.01.1682 w Nowogródku; rektor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1631 w Wilnie, w l. 1635-1638 studiował w Akademii Wileńskiej filozofię i w l. 1640-1644 – teologię; w l. 1658-1661 był rektorem kolegium jezuickiego w Krożach na Żmudzi, w l. 1663-1666 – rektorem Akademii Wileńskiej; w l. 1670-1673 – rektorem seminarium pedagogicznego w Połocku; w l. 1673-1675 – profesorem teologii moralnej w kolegium w Krożach. Napisał w języku łacińskim dramat *Architectus fraudium* (Architekt błędów), ogłosił panegiryk pt. *Oratio in laudem primorum decem Patrum S.J.*

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 59.

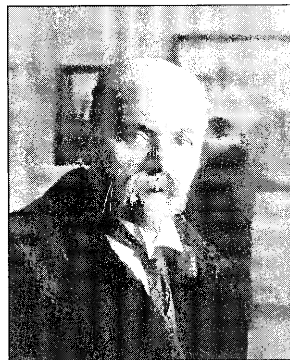
Bychowiec Józef Władysław, ur. w 1778 w Chmielnicy k. Słonimia, zm. 5.07.1845 w Wilnie; filozof i tłumacz dzieł filozoficznych. Ukończył w 1794 Szkołę Główną Wileńską, był słuchaczem I. Kanta w Królewcu i tłumaczem jego dzieł; w l. 1806-1809 służył w wojsku francuskim, był adiutantem Murata w wojnie francusko-rosyjskiej 1812; po wojnie mieszkał w Wilnie i zajmował się pracą naukową, władał biegle – poza polskim – łaciną, francuskim i niemieckim, był tłumaczem prac I. Kanta, Charlesa de Brosses'a, Joachima Heinricha Campego, Jeana de La Fontaine'a i Johanna Gottfrieda Herdera oraz komentarzy do *Kodeksu Napoleona.* Opublikował m.in. *Słówko o filozofii...* (1816), *Rzut oka na Rosję pod względem historycznym, statystycznym, moralnym, naukowym i gustu* (1917), *Rady dobrej matce* (Wilno 1927).

J.J. Jadacki, *Sławni wilnianie filozofowie.* Wilno 1994, s. 15.

Bystrzycki Marcin, ur. 3.05.1692 na Mazowszu, zm. 4.02.1754 w Wilnie; ksiądz katolicki, jezuita. Wykładał matematykę w Akademii Wileńskiej, potem był kaznodzieją w Warszawie i Łomży, nauczycielem w Grodnie; po powrocie do Wilna w 1750 został dziekanem wydziału prawa kanonicznego.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2002, s. 45.

Zofia Abramowiczówna

Bolesław Bałzukiewicz

C

Capppelli (Kapelli) Ludwik Alojzy, ur. ok. 1776, zm.w 1838; profesor prawa Uniwersytetu Wileńskiego. Doktorat obojga praw uzyskał we Włoszech, w 1804 został profesorem zwyczajnym prawa cywilnego i kryminalnego Uniwersytetu Wileńskiego, a od 1815 – także kanonicznego; był również wykładowcą języka i literatury włoskiej; w l. 1833-1838 był profesorem prawa kanonicznego i historii kościelnej w Akademii Duchownej w Wilnie; autor licznych publikacji dotyczących prawa oraz literatury.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 63.

Cehak-Hołubowiczowa Helena, ur. 12.02. 1902 w Stanisławowie, zm. 19.07.1979 we Wrocławiu; doktor nauk humanistycznych, archeolog. Ukończyła Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, w 1930 uzyskała doktorat na UJK za pracę *Plastyka neolitycznej kultury ceramiki malowanej w Polsce*. W l. 1931-1939 była starszym asystentem i adiunktem na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w l. 1944-1945 pracowała w Litewskim Muzeum Sztuki w Wilnie. W 1945 wyjechała do Torunia, gdzie w l. 1946-1950 pracowała na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, następnie przeniosła się do Uniwersytetu Wrocławskiego, gdzie była kierownikiem Zakładu Archeologii Śląska na stanowisku docenta (1956) i prof. madzwyczajnego (1968).

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 129.

Chaim ben Icchak z Wołożyna, Wołożyner (Wołożyński), ur. w 1749 w Wołożynie, zm. w 1821 tamże; rabin. Był sławnym talmudystą i założycielem jesziwy w Wołożynie; ojciec Icchaka ben Chaima z Wołożyna; uczeń Arie Lejba ben Aszera. W wieku 25 lat, będąc już znanym talmudystą, został uczniem i bliskim współpracownikiem Elijahu ben Szlomo Zalmana (Gaona Wileńskiego). W 1802 (1803?) założył jesziwę (uczelnię rabinacką) w Wołożynie. Wprowadził w niej system zbiorowego studiowania (chawruta), przedkładając go nad badania indywidualne. Przeciwstawiał się *pilpulowi* (ostrej dyskusji) i sofistyce w naukach talmudycznych, kładąc nacisk na „proste myślenie", co prowadziło go do podważania niektórych decyzji, zawartych w kodeksie *Szulchan Aruch* (uproszczona kodyfikacja prawa religijnego), dotychczas aprobowanych jedynie przez szacunek dla tradycji. Występował także przeciwko chasydyzmowi. Polemice z nim poświęcił swe główne dzieło *Nefesz ha-Chajim* (1824), w którym nie stosował – jak jego współcześni – obelg i pomówień, lecz przeniósł kontrowersję na płaszczyznę rozważań etyczno-kabalistycznych.

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 1. Warszawa 2003, s. 284.

Charkiewicz Walerian, ur. w Wilnie 9.06. 1890, zm. w 1950 w Londynie; doktor nauk humanistycznych, historyk, pisarz, publicysta. Gimnazjum klasyczne ukończył w Nowgorodzie nad Wołgą. Od 1912 do 1919 był w wojsku, najpierw w armii rosyjskiej, potem w formacjach polskich. Okres I wojny światowej spędził w Rosji (Włodzimierz nad Klaźmą, Niżni Nowgorod). Brał udział w wojnie na terenie Polski, na froncie rumuńskim. W 1918 wrócił do Wilna. Wziął udział w szeregach

dywizji gen. Lucjana Żeligowskiego w wojnie polsko-bolszewickiej 1920. Ukończył studia polonistyczne na USB. Uczeń prof. Stanisława Pigonia. Działalność literacką rozpoczął w 1910 pierwszą drukowaną nowelką pt. *Nowy Rok.* W 1923 r. przygotował wraz z Jadwigą Wokulską część literacką widowiska *Ucieczka w przestworza. Kaziukowa dziwna przygoda*, inscenizowaną przez prof. Ferdynanda Ruszczyca. Doktoryzował się na podstawie monografii *Placyd Jankowski. Życie i twórczość* (1928), która ukazała się w serii „Biblioteka Prac Polonistycznych", zainicjowanej przez Pigonia. Znany na terenie Wilna publicysta. Na polu dziennikarskim zaczął pracować od 1908, najpierw jako dziennikarz rosyjski i tłumacz poetów polskich. Redaktor czasopisma akademickiego „Alma Mater Vilnensis". W roku akademickim 1924/25 prezes Koła Polonistów Słuchaczów USB. Uczestnik turniejów poetyckich (1925, 1926), organizowanych przez Koło Polonistów. Pracował w szkolnictwie polskim. Do 1938 współpracował z wileńskim „Słowem" – redaktor działu literackiego. Zajmował się likwidacją Unii Kościelnej, historią Uniwersytetu Wileńskiego, recenzował Środy Literackie. Członek komitetu redakcyjnego „Źródeł Mocy", czasopisma, poświęconego kulturze regionalnej ziem b. Wielkiego Księstwa Litewskiego. Publikował też na łamach „Kuriera Wileńskiego". Członek oddziału wileńskiego Związku Zawodowego Literatów Polskich. W roku 1933 – skarbnik. Członek jury Nagrody Literackiej im. Adama Mickiewicza, fundowanej przez Magistrat m. Wilna. Aktywny uczestnik wileńskich Śród Literackich. Prelegent na antenie radiowej. W 1935 wziął aktywny udział w kampanii prasowej przeciwko Witoldowi Hulewiczowi i Radzie Wileńskich Zrzeszeń Artystycznych. W 1938 r. w sporze o obsadzenie stanowiska dyrektora teatru wileńskiego popierał kandydaturę Nuny Młodziejowskiej-Szczurkiewiczowej, przeciwko Jerzemu Ronardowi Bujańskiemu. W 1939 wywieziony do Rosji, następnie w II Korpusie gen. Andersa, na Środkowym Wschodzie zamieścił kilka artykułów w piśmie „Sitwa" oraz „Wileńszczyzna" po redakcją Eugeniusza Królikowskiego. Kierował Biurem Historycznym i Muzeum Armii Polskiej na Wschodzie, które zebrało tzw. archiwum Andersa (relacje osób, wywiezionych na Wschód). Na łamach „Alma Mater Vilnensis" w 1922 r. ogłosił trioletly. Autor tomiku poetyckiego *Kwiaty na łące* (Wilno 1924). Współautor *Wileńskiej powieści kryminalnej* (1933, Felicja Romanowska – postać fikcyjna, pseudonim zbiorowy Waleriana Charkiewicza, Józefa Mackiewicza, Stanisława Mackiewicza oraz Jerzego Wyszomirskiego). Opublikował ponadto *U grobu Unii Kościelnej* (Kraków 1926), *Zmierzch Unii Kościelnej* (Słonim 1929), *Bez steru i busoli* (Wilno 1929), *Ostatnie lata alumnatu papieskiego w Wilnie* (Wilno 1929), *Żyrowice – lask krynice* (Słonim 1930).

J. Bujnowski, *Obraz międzywojennej literatury wileńskiej.* „Pamiętnik Wileński", Londyn 1972, s. 219-220; *Lietuvos Centrinis Valstybės Archyvas (Centralne Państwowe Archiwum Litwy), Fondas (Zespół)* 175, *Aprašas (Opis) 5: IV B 112 Walerian Charkiewicz*; J. Hernik Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939),* Warszawa 1998, s. 107.

Chądzyński Antoni, ur. 1.10.1687 na Podlasiu, zm. 13.01.1750 w Witebsku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Nowicjat odbył w l. 1703-1705 w Wilnie, retorykę studiował w Pińsku, filozofię w Wilnie w l. 1708-1711, teologię w Warszawie w l. 1713-1717, w 1716 uzyskał święcenia kapłańskie; uczył w szkołach jezuickich w Pułtusku, Warszawie, Połocku, Nieświeżu i Pińsku; w Akademii Wileńskiej wykładał teologię w l. 1728-1729, prawo kanoniczne w 1732-1734; był rektorem kolegiów w Mińsku, Grodnie, Połocku, Łomży, Orszy i Witebsku oraz regensem Alumnatu Papieskiego w Wilnie w l. 1732-1734.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 65.

Chądzyński Jan, ur. w 1600 na Mazowszu, zm. 22.04.1660; profesor poetyki w Akademii Wileńskiej, poeta, jezuita. Po ukończeniu nowicjatu w Wilnie był słuchaczem filozofii i teologii w Akademii Wileńskiej; po uzyskaniu stopnia doktora teologii był profesorem poetyki, wymowy, teologii w Akademii Wileńskiej oraz prefektem studiów; wydał zbiór *Florae Łukiscianae amoenitas* w związku z wizytą Władysława IV w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 65.

Chevalier Jan (Chevalier de Beaulieu), ur. 23.06.1732 w Warszawie, zm. 19.09.1780 tamże; profeser Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, prezes Drukarni Akademickiej. Do zakonu wstąpił w 1749, wówczas miał już za sobą dwuletnie studia filozoficzne. Nowicjat odbył w Wilnie, następnie nauczał w Grodnie w szkole zakonnej. W l. 1754-1755 pełnił obowiązki prefekta kamery w wileńskim Collegium Nobilium SJ i Seminarium Duchownym im. Szyszkowskiego. W l. 1755-1759 studiował teologię scholastyczną w Akademii Wileńskiej, po czym wrócił na swe dawne stanowisko w Collegium Nobilium, którego w l. 1763-1764 był wiceregentem. Po złożeniu, 15 sierpnia 1765 roku, czterech ślubów zakonnych objął w Akademii Wileńskiej wykłady z filozofii. W l. 1767-1770 był profesorem kanonów i teologii polemicznej, piastując jednocześnie godność dziekana wydziału filozoficznego. W l. 1769-1770 pełnił funkcję prezesa Drukarni Akademickiej. W l. 1770-1773 wykładał teologię scholastyczną, a w ostatnim roku istnienia zakonu (1773-1774) był dziekanem wydziału teologicznego. Po kasacie zakonu został wychowawcą synów Joachima Chreptowicza w Warszawie, równocześnie pomagał Chreptowiczowi w Departamencie Szkół na Litwie, który mu podlegał. 12.01.1779 został rektorem Szkoły Głównej Litewskiej, zmarł w marcu 1780 r.

R. Jakubenas, *Prasa Wielkiego Księstwa Litewskiego w II połowie XVIII wieku*. Kraków 2005, s. 39-40.

Chlebowski Jakub, ur. 3.05.1905 w Liwenhof na Łotwie, zm. 25.01.1969 w Izraelu; profesor medycyny, polski lekarz internista pochodzenia żydowskiego, naukowiec, pedagog, publicysta, społecznik, rektor i prorektor Akademii Medycznej w Białymstoku (obecnie Uniwersytet Medyczny w Białymstoku). Doctor honoris causa Uniwersytetu w Montpellier we Francji. Autor kilkudziesięciu prac naukowych i trzech podręczników medycznych. Medycynę ukończył na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie w 1929. W latach 30. XX wieku był pracownikiem Kliniki Chorób Wewnętrznych w Wilnie. W czasie II wojny światowej został aresztowany przez sowietów i zesłany na w głąb ZSRR, przebywał w łagrach w Komi, ASRR i Krasnodarze. Do kraju powrócił w 1945, wraz ze sformowaną w ZSRR 1 Armią Wojska Polskiego. Po wojnie był pracownikiem Klinik Chorób Wewnętrznych w Krakowie i Łodzi. Habilitował się w 1948 na Akademii Medycznej w Łodzi. W 1954 uzyskał tytuł profesorski. Od 1951 był współorganizatorem i uczestnikiem odbudowy AM w Białymstoku, a także kierownikiem II Kliniki Chorób Wewnętrznych AM w Białymstoku. Wstawił się za jedną ze swoich studentek, usuniętą z uczelni w 1953 na wniosek komisji dyscyplinarnej za zatajenie przynależności do podziemia antyhitlerowskiego. Podczas obrad komisji odwoławczej jako jedyny stanął w obronie studentki, dzięki czemu zachowała ona prawa studenckie. W latach 1957-1959 piastował funkcję prorektora uczelni, a w latach 1959-1962 jej rektora. Usunięty z uczelni na fali „wydarzeń marcowych". 16.10.1968 Chlebowski wyemigrował wraz z rodziną do Izraela. 25.01.1969 zginął tam w wypadku samochodowym. Wydał kilka prac naukowych, m.in. *O chorobach narządu krążenia*, podręcznik z 1953;*Podstawowe wiadomości z dietetyki*, podręcznik

z 1952;*Zarys nauki o chorobach wewnętrznych*, podręcznik z 1956.

„Medyk Białostocki", 2005, nr 12.

Chłopicki Edward, syn Jana, ur. w 1826 lub 1830 w majątku Mazuryszki pod Wilnem, zm. 13.10.1894 w Warszawie; etnograf. Gimnazjum ukończył w Krożach, następnie studiował na Sorbonie i w Collège de France. Podróżował na południu Francji i po Belgii. Około 1858 wrócił do kraju. Odbył szereg wędrówek krajoznawczych po Inflantach, Żmudzi, Litwie i Poberżu, zazwyczaj w towarzystwie rysownika. Wędrówki swoje opisywał w „Kurierze Wileńskim" w *Notatkach z różnoczasowych podróży po kraju*. W 1863 zostały wydane oddzielnie w Warszawie. Cenili go J.I. Kraszewski i A. H. Kirkor, z którymi korespondował. Pisywał także gawędy historyczne i wspomnienia o wybitnych twórcach, jak A. Mickiewicz i H. Rzewuski; o Mickiewiczu napisał gawędę *W dworku na Batignolles*, drukowaną w 1876 w kilku numerach „Bluszczu". Był również współpracownikiem „Gazety Polskiej", „Tygodnika Ilustrowanego", „Kłosów", „Wieku", „Kraju". W 1872 napisał powieść *Dzieje jedynaka*. W 1861 pracował dorywczo przy kolei żelaznej w Kownie; przebywał u siostry Klimańskiej w Dedyliszkach w guberni kowieńskiej. Chłopicki nie był uczonym sensu stricto, lecz jako etnograf wiele wniósł do nauki polskiej. Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

S. Szenic, *Cmentarz Powązkowski 1891-1918*. Warszawa 1983, s. 50-51.

Chmaj Ludwik, ur. 15.02.1888 w Głogowie Małopolskim k. Rzeszowa, zm. 23..10.1959 w Warszawie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, historyk filozofii, pedagog. W 1912 ukończył Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego, był docentem tego uniwersytetu w l. 1930-1938. Od 1938 był profesorem USB w Wilnie. Podczas II wojny światowej i okupacji przebywał w Wilnie. W 1944 aresztowany przez Sowietów, przetrzymywany w więzieniu na Łukiszkach, następnie wywieziony w głąb Rosji, gdzie przebywał do wczesnych lat 50-tych. Po powrocie do Polski w l. 1955-1959 pracował w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN w Warszawie. Znawca filozofii kartezjańskiej, badacz arianizmu. Autor pracy *Prądy i kierunki pedagogiczne XX wieku* (1962).

J. Hernik Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*. Warszawa 1998, s. 307.

Chodani Jan Kanty, ur. w 1767 w Krakowie?, zm. 19.07.1823 w Wilnie; ksiądz katolicki. Doktor teologii, kanonik krakowski. Do Wilna przybył w 1808 z Krakowa, na zaproszenie rektora Uniwersytetu Wileńskiego – Hieronima Stroynowskiego. Otrzymał doktorat teologii i stanowisko profesora teologii moralnej i pasterskiej (1808-1823), cenzora ksiąg. Był też wierszopisem, tłumaczem i pisarzem, opublikował m.in. przekłady *Sielanek* Gessnera (1800), *Henriady* Woltera oraz podręcznik *Nauka chrześcijańskiej katolickiej religii* (1823). Pochowany na cmentarzu przykościelnym św. Piotra i Pawła.

E. Małachowicz, *Wilno. Dzieje. Architektura. Cmentarze*. Wrocław 1996, s. 247.

Chodkiewicz Aleksander, ur. 4.08.1776 w Czarnobylu, zm. 24.01.1838 w Młynowie; chemik, pułkownik, hrabia. Od wczesnej młodości interesował się chemią, napisał pierwszy podręcznik chemii analitycznej w języku polskim, w siedmiu tomach. Jakiś czas przebywał w Wilnie, był członkiem honorowym Uniwersytetu Wileńskiego, miewał publiczne wykłady z chemii.

S. Szenic, *Cmentarz Powązkowski 1851-1890*. Warszawa 1982, 64-65.

Chodkowski Edward, ur. w 1906, zm. w 1996; profesor, podporucznik, pseud. „Cedro". Ukończył Gimnazjum im. A. Mickiewicza w Nowogródku; w l. 1927-1928 – w Szkole Podchorążych Rezerwy; ukończył chemię na Uniwersytecie Stefana Batorego

w Wilnie oraz Wydział Chemii na Politechnice Warszawskiej; był pracownikiem naukowym Państwowego Instytutu Technicznego Uzbrojenia, aresztowany przy próbie przejścia granicy z Rumunią, uciekł; od 1941 w konspiracji Obwodu Baranowickiego, m.in. przy produkcji materiałów wybuchowych; w 1944 poszukiwany przez NKWD, od listopada 1944 w Ludowym Wojsku Polskim jako st. pirotechnik batalionu; następnie pracownik naukowy Politechniki Łódzkiej i Szczecińskiej, od 1963 był kierownikiem zakładu w Instytucie Włókien Sztucznych w Łodzi.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 68.

Chodynicki Kazimierz, syn Pawła i Ludwiki z Zawiszów, ur. 31.03.1890 w Warszawie, zm. 14.05.1942 tamże; historyk, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego. W 1909 ukończył Gimnazjum E. Konopczyńskiego w Warszawie, następnie w l. 1909-1914 studia historyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim; w 1914 w UJ uzyskał stopień naukowy doktora filozofii, w 1920 na Uniwersytecie Warszawskim – habilitację; w l. 1920-1921 pracował jako docent w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie, równocześnie w l. 1919-1921 w Archiwum Akt Dawnych w Warszawie jako archiwista; w l. 1921-1928 profsor nadzwyczajny i kierownik Katedry Historii Średniowiecznej i Nauk Pomocniczych w USB w Wilnie; w 1923 założył i do 1928 redagował pismo „Ateneum Wileńskie"; w l. 1928-1939 – kierownik Katedry Historii Wschodniej Europy na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Podczas II wojny światowej był więziony przez hitlerowców na Pawiaku w Warszawie jako zakładnik (10..1939-04.1940), a następnie pracował jako urzędnik biura magistrackiego w Warszawie (1940-1942). Zmarł w wyniku choroby płuc, na którą cierpiał od pobytu na Pawiaku; dużą część rękopisów jego prac spalili hitlerowcy już po zakończeniu powstania warszwskiego. Był badaczem historii średniowiecznej Europy Wschodniej, zwłaszcza dziejów Kościoła prawosławnego w Polsce i na Litwie; napisał m.in. *Poglądy na zadania historii w epoce Stanisława Augusta* (1915), *Reformacja w Polsce* (1921), *Stosunek Rzeczypospolitej do wyznania grecko-wschodniego* (1921), *Geneza dynastii Gedymina* (1926), *Legenda o męczeństwie 14 franciszkanów w Wilnie* (1927), *Geneza i rozwój legendy o 3 męczennikach wileńskich* (1928), *Lata uniwersyteckie Lelewela 1804-1808* (1929), *Kościół prawosławny a Rzeczpospolita Polska. Zarys historyczny 1370-1632* (1934), *Geneza unii brzeskiej* (1935).

Biogramy uczonych polskich. Część I. *Nauki Społeczne*, zeszyt 1. Opracowali A. Śródka, P. Szczawiński. Wrocław, 1983, s. 207-210.

Chodźko Borejko Aleksander, ur. w 1804, zm. w 1891; profesor literatur słowiańskich, orientalista, slawista, poeta. Po studiach na Uniwersytecie Wileńskim uzyskał stopień kandydata filozofii w 1823, jako filareta był więziony w 1823-1824; po ukończeniu szkoły języków wschodnich w Petersburgu do 1844 pracował w rosyjskiej służbie dyplomatycznej, potem zamieszkał w Paryżu, pozostając wraz z A. Mickiewiczem pod wpływem Towiańskiego, w l. 1857-1883 był profesorem literatur słowiańskich w Collège de France (po Mickiewiczu); wydał tom poezji, tłumaczenia z literatur wschodnich i słowiańskich, napisał podręczniki języka perskiego i tureckiego, wydał słownik angielsko-polski.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 68-69.

Chodźko Borejko Józef, brat Aleksandra Chodźki, ur. 19.12.1800 w Krzywiczach, powiat wilejski na Wileńszczyźnie, zm. 5.03.1881 w Tyflisie (obecnie Tbilisi, Gruzja); topograf i geodeta w służbie rosyjskiej, polski badacz Kaukazu, generał lejtnant. W latach 1816-1821 studiował na Uniwersytecie Wileńskim geodezję i astronomię. Był członkiem akademickich organizacji patriotycznych.

W 1821 wstąpił ochotniczo do służby topograficznej w wojsku rosyjskim. Początkowo prowadził prace triangulacyjne na Litwie i w Kurlandii, które przerwał wybuch powstania listopadowego. Podejrzany przez władze rosyjskie o współdziałanie z powstańcami został wysłany na inne tereny, trafił na południe Rosji, skąd wysłano go do Mołdawii i Wołoszczyzny. W 1840 Chodźko został przeniesiony na Kaukaz do Tyflisu i skierowany do pracy w Kaukaskim Oddziale Topograficznym, będącym częścią rosyjskiego Korpusu Kaukaskiego. W latach 1847-1853 przeprowadzał triangulację na płd. Kaukazie, w Armenii (1854), płn. Kaukazie (1859-66) i Kraju Zakubańskim. Prowadził badania geodezyjne i geograficzne Kaukazu, których wynikiem był pierwszy geograficzny opis i triangulacja tej krainy. 18.08.1850 jako pierwszy Polak zdobył szczyt Araratu. W 1854 podczas wojny krymskiej, prowadził prace topograficzne i triangulacyjne w południowo-wschodniej Turcji. W 1853 awansowano go do stopnia generała majora, a w 1862 do stopnia generała lejtnanta armii carskiej. Służbę w armii zakończył w 1867. W dowód uznania jego osiągnięć został odznaczony Orderem Orła Białego. Był honorowym członkiem Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego. Napisał kilka prac z zakresu geodezji i topografii wojskowej. Pomimo kilkudziesięciu lat spędzonych na obczyźnie Chodźko nie zerwał kontaktu ze społeczeństwem polskim, prowadził korespondencję z Akademią Umiejętności w Krakowie, był też członkiem Francuskiego Klubu Alpejskiego.

W. i T. Słabczyńscy, *Słownik podróżników polskich*. Warszawa 1992, s. 57; *Wielka encyklopedia powszechna PWN*, t. 5. Warszawa 2001, s. 493-494.

Chodźko Borejko Leonard herbu Kościesza, syn Ludwika i Walerii z Dederków, ur. w 1800 w Oborku w powiecie oszmiańskim – zm. 12.03.1871 w Poitiers; historyk, geograf, kartograf, archiwista, wydawca i działacz emigracyjny. Kształcił się w Borunach i Mołodecznie, gdzie zaprzyjaźnił się z Tomaszem Zanem. W latach 1816-1817 uczęszczał na wydział prawny Uniwersytetu Wileńskiego. Należał do Filaretów. Poznał wówczas Adama Mickiewicza. W 1819 został osobistym sekretarzem ks. Michała Kleofasa Ogińskiego, z którym w 1822 na zawsze opuścił Litwę. Po czteroletnim pobycie w Niemczech, Włoszech, Belgii, Holandii i Anglii osiadł na stałe w Paryżu w 1826. Był jednym z animatorów życia politycznego Wielkiej Emigracji po powstaniu listopadowym. Jeszcze przed jego wybuchem zorganizował 12 lutego 1830 wielką manifestację w Paryżu, w rocznicę urodzin Tadeusza Kościuszki z udziałem Marie Josepha de La Fayette i Wiktora Hugo. W czasie rewolucji lipcowej jako kapitan gwardii narodowej został adiutantem gen. La Fayette. Ranny w nogę, zmuszony był wycofać się z działalności politycznej. Był członkiem kierowanego przez Joachima Lelewela Komitetu Narodowego Polskiego. Jako jeden z wtajemniczonych w sprzysiężenie Zemsta Ludu, w 1833 przygotowywał zbrojną wyprawę płk. Józefa Zaliwskiego do Królestwa Polskiego. Prześladowany przez ambasadę Rosji w Paryżu, został zmuszony przez ulegające jej presji władze francuskie do wyjazdu ze stolicy Francji do Wielkiej Brytanii. W 1834 powrócił do Paryża, poświęcając się pracy naukowej. Jak sam napisał w liście do Adama Mickiewicza dążeniem i celem jego życia stało się *odświeżyć przeszłość a bronić teraźniejszość polską przed światem*. Napisał i wydał drukiem setki swoich prac historycznych, geograficznych i statystycznych, przeważnie w języku francuskim. Sam opracował, sporządził pomiary kartograficzne dziesiątków map historycznych i geograficznych. Zajął się także działalnością edytorską, opracowując i wydając ważne pozycje literatury polskiej. *Pamiętniki Michała Kleofasa Ogińskiego*, wydane w 4 tomach w języku francuskim w latach 1826-1827; *Histoire populaire de la Pologne* (1863), miała 14 wydań i nakład 112 tysięcy egzempla-

rzy, była podręcznikiem szkolnym dla dzieci emigrantów; *Les Polonais en Italie* (1829); *Tableau de la Pologne ancienne et moderne sous le rapport géographique, statistique, géologique etc.* (1830);*Biographie du géneral Kościuszko* (1837); *Massacres de Galicie et Cracovie confisquée par l' Autriche en 1846* (1861);*Un évêque polonais – Le métropolitain Kasimir-Gaspard, Colonna Cieciszowski et son temps 1745-1831* – (1866);*Recueil des traités, conventions, actes diplomatiques etc. relatifs à la Pologne, de 1762 á 1862; Histoire des légions polonaise en Italie sous le commandement du général Dombrowski (1829)*; w 1835 ogłosił wielkie dzieło *Pologne historique, monumentale, pittoresque...* ozdobione licznymi stalorytami z jego kolekcji; oprócz tego publikował hasła swojego autorstwa w encyklopediach, słownikach i dziennikach francuskich i brytyjskich. W *Grand dictionnaire universel* opublikował ponad 300 haseł o sławnych Polakach. Inspirował także prasę francuską, niejednokrotnie jego wyjaśnienia stanowiły dla niej jedyne źródło wiedzy o Polsce. Wydał liczne mapy swojego autorstwa: m. in. mapę *siedmiu* rozbiorów Polski, mapę statystyczną dróg w Polsce, liczne mapy Rosji i krajów położonych nad Morzem Bałtyckim i Morzem Czarnym. Jako wybitny kolekcjoner zbierał wydawane przez emigrantów książki, broszury, manifesty, druki ulotne. Zachował dla potomności korespondencję działaczy emigracyjnych. Pozostawił po sobie bezprecedensowe dzieło w historii polskiej archiwistyki-kopie dokumentów do historii Polski w latach 1657-1863, liczące 125 tomów. Później zbiory te stały się podwalinami kolekcji Muzeum Narodowego Polskiego w Rapperswilu.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 69-70.

Chomiński Olgierd, ur. 23.06.1884 w miejscowości Bogusław koło Wiekszni na Żmudzi, zm. 17.09.1943 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, filolog, językoznawca. Uczył się w gimnazjum w Szawlach, ale maturę uzyskał w 1904 w Charkowie, studiował z przerwami w Warszawie, Lwowie i w Krakowie, w 1911 na Uniwersytecie Jagiellońskim uzyskał stopień doktora filozofii; w l. 1914-1915 studiował na uniwersytecie w Pradze; w l. 1916-1920 był nauczycielem; w l. 1921-1939 – zastępca profesora filologii słowiańskiej w USB w Wilnie, od 1920 członek Polskiej Akademii Umiejętności. Autor m.in. *Mapy obszaru językowego litewskiego w Rzeczypospolitej Polskiej* (1939), opartej na wieloletnich badaniach terenowych. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie.* Wrocław 1993, s. 371;. M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 192; *Visuotinė Lietuvių enciklopedija*, t. Ė. Vilnius 2003, s. 86; M. Biržiška, *Anuo metu Viekšniuose ir Šiauliuose (Iš 1882-1901 m. atsiminimų, pasakojimų ir raštų).* – Kaunas 1938.

Chorzelska Matylda, ur. w 1893, zm. 10. 1943 w Wilnie; docent doktor chemii farmaceutycznej na Uniwersytecie Stefana Batorego od 1937.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 119.

Chrzanowski Ignacy, ur. w 1690, zm. w 1745 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1707 w Wilnie; od 1719 był profesorem retoryki, filozofii i teologii oraz prefektem szkoły jezuickiej w Połocku, Pińsku, Nieświeżu i Grodnie; w l. 1733-1737 był profesorem teologii, w 1738-1745 – profesorem prawa kanonicznego i wicekanclerzem Akademii Wileńskiej; pomnożył wieloma książkami bibliotekę Akademii.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 72.

Cichoński Antoni, ur. w 1888, zm. w 1975; zastępca profesora Uniwersytetu Stefana

Batorego w Wilnie, ksiądz katolicki, teolog. W 1907 ukończył białostocką szkołę realną i wstąpił do Seminarium Duchownego w Wilnie; w l. 1905-1913 odbył studia w Akademii Duchownej w Petersburgu, uzyskując stopień magistra teologii; w 1913-1924 był profesorem wileńskiego Seminarium Diecezjalnego, w l. 1925-1939 – zastępcą profesora, kierownikiem Katedry Pisma św. Nowego Testamentu USB, został ponadto rektorem Bazyliki Metropolitalnej w Wilnie; w 1942 był więziony na Łukiszkach i w obozie w Szałtupiu k. Kowna; po II wojnie światowej był profesorem Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 73.

Ciecierski Feliks, ur. w 1774 na Warmii?, zm. 2.11.1826 w Wilnie; doktor filozofii, ksiądz katolicki; dominikanin, pedagog i pisarz. Do zakonu dominikanów wstąpił w 1792. Matematykę i filozofię studiował w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie; potem pracował w szkołach dominikańskich: grodzieńskiej, nowogródzkiej i zabialskiej. Doktorat teologii i filozofii uzyskał na Uniwersytecie Wileńskim. Napisał traktat o retoryce i poezji oraz podręcznik fizyki eksperymentalnej pt. *Elementorum physicae experementalis* (Grodno 1806-1808). W 1812 z ramienia Tymczasowego Rządu Litewskiego sprawował nadzór nad szpitalami i magazynami żywności. W 1824 wybrany został litewskim prowincjałem dominikanów. Prowadził poufną korespondencję z carem Aleksandrem I w sprawach zakonnych i położenia Kościoła katolickiego w państwie rosyjskim.

J. Iwaszkiewicz, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. IV, s. 37; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*. Warszawa 1963, s. 45.

Cieciszowski Wojciech, ur. ok. 1604 na Mazowszu, zm. 10.03.1675 w Warszawie; ksiądz katolicki, jezuita. Uzyskał stopień doktora filozofii i teologii, w l. 1646-1649 był profesorem i rektorem Akademii Wileńskiej, kaznodzieją królewskim za króla Jana Kazimierza, spowiednikiem króla Michała Korybuta Wiśniowieckiego, prowincjałem litewskiej prowincji jezuitów w l. 1655-1658 i 1668-1670, był też przełożonym w domu profesów (zakonników po złożonych ślubach) w Warszawie i Wilnie.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2002, s. 53.

Cieplak Jan Baptysta, ur. 17.08.1857 w Dąbrowie Górniczej, zm. 17.02.1926 w Passaic (USA);profesor Akademii Duchownej w Petersburgu, ksiądz katolicki, biskup sufragan mohylewski, arcybiskup metropolita wileński. Kształcił się w Petersburgu i Kielcach, gdzie w 1881 przyjął święcenia. Od 1882 był profesorem Akademii Duchownej w Petersburgu, kapelanem biskupa F.A. Symona i kanonikiem kieleckim. 12.06.1908 prekonizowany biskupem tytularnym Varia i sufraganem mohylewskim, sakrę biskupią przyjął 7.12.1908 w Petersburgu. Wikariusz generalny archidiecezji, wizytował parafie na Syberii i Sachalinie oraz w diecezji mińskiej, rozwijając działalność patriotyczną, za którą w 1910 pozbawiony został przez władze rosyjskie możliwości pełnienia funkcji duszpasterskich. W latach 1914-1917 był administratorem archidiecezji oraz wikariuszem generalnym, zarządzał archidiecezją po deportacji abpa Edwarda Roppa. 28.03.1919 mianowany arcybiskupem tytularnym Achrida. W 1922 aresztowany przez władze sowieckie, w 1923 skazany na karę śmierci, zamienioną na 10 lat więzienia, a następnie w 1924 deportowany z terenu ZSRR. Udał się do Rzymu wizytując następnie parafie polskie w Stanach Zjednoczonych. 14.12.1925 mianowany pierwszym arcybiskupem nowo utworzonej metropolii wileńskiej, zmarł przed objęciem rządów w archidiecezji. W 1952 rozpoczęto jego proces beatyfikacyjny.

P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*. Warszawa

2000, s. 56-57; V. Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*. Vilnius 2002, s. 793-796.

Cimmerman (Zimmermann) Piotr, ur. 5.02.1703 na Warmii, zm. 4.11.1774 w Świętej Lipce; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1720 w Wilnie; od 1734 był profesorem retoryki, filozofii, prawa kanonicznego i teologii scholastycznej w Braniewie, Pińsku i Nieświeżu; w l. 1745-1747 – profesorem teologii scholastycznej i prawa kanonicznego oraz dziekanem Wydziału Teologicznego w Akademii Wileńskiej, w l. 1747-1748 – profesorem teologii scholastycznej i pozytywnej tamże; w l. 1748-1754 – regensem Seminarium Papieskiego w Wilnie i prefektem szkół; potem był rektorem kolegium w Braniewie i w 1770-1771 – superiorem w Świętej Lipce.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 76.

Cimochowski Wacław, syn Antoniego i Emilii z Troszyńskich, ur. 22.12.1912 w Kursku, w Rosji, zm. 4.07.1982 w Gdyni; językoznawca, indoeuropeista, albanolog, profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Jego ojciec był urzędnikiem kolejowym, po śmierci ojca w 1922 z matką przyjechał do Wilna, gdzie najpierw ukończył Gimnazjum im. J. Słowackiego, a następnie w l. 1931-1935 studiował filologię klasyczną na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Pracę magisterką z zakresu językoznawstwa przygotował pod kierunkiem prof. Jana Otrębskiego. Dzięki stypendium Funduszu Kultury Narodowej w 1936 kontynuował studia w Wiedniu. Wtedy jego zainteresowania naukowe skoncentrowały się na języku albańskim. W 1937 w Albanii gromadził materiały do rozprawy doktorskiej poświęconej gwarze Dushmani z okolic Szkodry. Po powrocie do Wilna został zatrudniony w Katedrze Językoznawstwa Indoeuropejskiego USB. Wybuch wojny uniemożliwił mu publikację przygotowanego do druku w języku niemieckim doktoratu. W okresie okupacji niemieckiej pracował jako robotnik kolejowy i budowlany (1939-1944). W 1944 został aresztowany przez Sowietów za współpracę z AK, dostał się do Ludowego Wojska Polskiego, w 1945 ukończył w Lublinie II Szkołę Oficerską Piechoty. Po demobilizacji zatrudnił się w lubelskim Państwowym Urzędzie Repatriacyjnym. W maju 1948 doktoryzował się na Uniwersytecie Poznańskim pod kierunkiem prof. J. Otrębskiego, tytuł pracy *Dialekt północnoalbański wsi Duśmani*. 1.11.1948 został zatrudniony jako adiunkt w Zakładzie Językoznawstwa Ogólnego na Uniwersytecie Adama Mickiewicza. W 1954 powołano go na stanowisko profesora językoznawstwa indoeuropejskiego na UMK w Toruniu. Ponadto pracował w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku i UAM w Poznaniu. W 1978 odszedł na emeryturę i przeprowadził się do Gdyni. Pochowany na cmentarzu witomińskim w Gdyni.

J. Bełkot, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 4. Toruń 2004, s. 51-52; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994*. Toruń 1995, s. 142.

Clage (Clagius, Klage, Klagius) Tomasz, ur. w 1597 w Cegłowie pod Olsztynem, zm. 19.06.1664 w Reszlu na Warmii; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, pedagog i pisarz. Do zakonu jezuitów wstąpił w Wilnie, gdzie odbywał studia i uzyskał doktorat. Był misjonarzem w Królewcu (1631-1635), superiorem w Reszlu (1636-1641), profesorem matematyki, teologii, retoryki i egzegezy *Pisma św.* w Akademii Wileńskiej (1641), rektorem w Nieświeżu (1644-1647), rektorem alumnatu papieskiego i kolegium w Braniewie (1650-1653). Na życzenie króla Władysława IV brał udział w toruńskich rozmowach religijnych. Był bardzo płodnym, wszechstronnym pisarzem i utalentowanym poetą. W pismach polemicznych posługiwał się uczoną łaciną, a ze względu na piękną formę utwory jego miały wielu czytelników. Napisał dramat *Cursus gloriae... sive Jason*

fabula. (Wilno 1633), satyrę na poezje innowiercze pt. *Aristarchus contra Praedicantes...* (Kolonia 1643) oraz następujące prace: *Quaestiones ubiquisticae de Christo* (Wilno 1644), *Anticyrae Praedicanticae...* (Braniewo 1650), *Prodromus Mercurii Eligio-Borussi... contra... Praedicantes lutheranos* (Wilno 1651), *Bellaria academica...* Najobszerniejsze jego dzieło o Świętej Lipce na Warmii pt. *Linda Mariana* (Kolonia 1659) przedstawia dzieje miejsca odpustowego, oparte na bogatych źródłach.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla.* Warszawa 1963, s. 46.

Csató Edward, ur. 19.12.1915 w Olszanicy k. Leska, zm. 27.04.1968 w Warszawie; doktor nauk humanistycznych, krytyk teatralny, tłumacz i edytor. W 1933 ukończył IV Państwowe Gimnazjum we Lwowie, następnie studiował na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie i na tajnym Uniwersytecie w Wilnie. W l.1940-1941 pracował w miejskim Wydziale Oświaty w Wilnie, w l. 1942-1944 – był kancelistą w warsztatach kolejowych w Wilnie. W 1945 wyjechał do Łodzi, gdzie uzyskał magisterium pod kierunkiem L. Schillera, doktorat obronił pod kierunkiem prof. B. Nadolskiego w 1962 na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu za pracę: *Szkice o dramatach Słowackiego*, przewód habilitacyjny przerwała śmierć. Temat habilitacji: *Leon Schiller – twórca monumentalnego teatru polskiego.* Redagował czasopisma „Teatr" i „Almanach Sceny Polskiej". Napisał książkę *Leon Schiller*, wydaną po śmierci autora w 1968. Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 143.

Cukierzis Jakub (Jakovas Cukerzis), ur. 24.10.1909 w Oszmianie, zm. 17.04.1992 w Wilnie; profesor w Akademii Nauk Litewskiej SRR, doktor nauk biologicznych, zoolog. W 1934 ukończył Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie; po II wojnie światowej, w l. 1951-1960 pracował jako inspektor ministerstwa oświaty LSRR ds. szkół polskich, sprzyjał rozwojowi szkolnictwa polskiego na Wileńszczyźnie, bronił je przed zamykaniem. Od 1960 pracował w Instytucie Zoologii i Parazytologii AN LSRR; w 1983 uzyskał tytuł profesora; napisał i wydał kilka prac naukowych.

Tarybu Lietuvos enciklopedija, t. 1. Vilnius 1985.

Cybulski Radosław Jan, ur. 2.03.1924 w Wilnie, zm. w 1999; profesor Uniwersytetu Warszawskiego, księgarz, bibliotekoznawca. Uczył się w Gimnazjum OO. Jezuitów w Wilnie w 1936-1940, w l. 1940-1944 w Armii Krajowej, w 1944 – w Armii Berlinga. Ukończył Uniwersytet Poznański, doktorat uzyskał w 1966, habilitował się w 1985, od 1989 -profesor. W l. 1950-1971 pracował w Powszechnej Księgarni Wysyłkowej, następnie w Bibliotece Narodowej, był dyrektorem Instytutu Bibliograficznego. Od 1974 pracował w Instytucie Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Warszawskiego, w 1982 był dyrektorem Biblioteki Uniwersytetu Warszawskiego. Organizator i kierownik Podyplomowych Studiów Bibliotek Naukowych na UW. Wydał m.in. *Książka na świecie. Obraz statystyczny produkcji wydawniczej w l. 1980-1986*, 1990; *Współczesne księgarnie polskie. Mały słownik encyklopedyczny*, 1981; *Józef Zawadzki – księgarz, drukarz, wydawca*, 1972.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2002, s. 55; *Współcześni uczeni polscy. Słownik biograficzny*, t. 1. Warszawa, b.d., s. 255.

Cywiński Stanisław, ur. 29.08.1887 w Mohylewie, zm. 30.03.1941 w łagrze Wołosnica pod Kirowem (Wiatka) w Rosji; docent Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, doktor filozofii, historyk literatury, dziennikarz pism wydawanych w Wilnie w okresie międzywojennym: endeckiego „Dziennika Wileńskiego" (też jako redaktor naczelny) i konserwatywne-

go „Słowa". Gimnazjum ukończył w Mohylewie, w l. 1906-1910 studiował historię literatury na Uniwersytecie Jagiellońskim; od 1910 prowadził w Wilnie lekcje polskiego w szkołach rosyjskich, był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk, wygłaszał liczne odczyty; w 1915 należał do Stowarzyszenia Nauczycieli i Wychowawców, organizującego pierwsze średnie szkoły polskie w Wilnie; podczas najazdu bolszewików w 1919 współtworzył w Warszawie gimnazjum dla starszej młodzieży wileńskiej; od 1922 uczył języka polskiego w gimnazjum im. Zygmunta Augusta i Sióstr Nazaretanek w Wilnie, doktoryzował się w 1924 i habilitował w 1928 na Uniwersytecie Stefana Batorego, gdzie został docentem; był jednym z pierwszych badaczy twórczości Norwida. Na początku 1938 roku opublikował w „Dzienniku Wileńskim" recenzję książki Melchiora Wańkowicza o COPie, w której napisał, że ... *Wańkowicz „zadaje kłam słowom pewnego kabotyna, który mawiał o Polsce, że jest jak obwarzanek: to tylko warte, co po brzegach, a w środku pustka"*. Sam Wańkowicz odnosił się w tej książce (*COP – ognisko siły*) do ww. stwierdzenia wypowiedzianego przez Józefa Piłsudskiego. W dwa tygodnie po publikacji anonimowy autor w organie Związku Naprawy Rzeczypospolitej „Państwo i Naród" napisał, że słowa o obwarzanku należą do marszałka Piłsudskiego. Publikację dostarczono inspektorowi armii w Wilnie, gen. Stefanowi Dąb-Biernackiemu, który natychmiast polecił podległym oficerom garnizonu ująć się za honorem marszałka, a od naczelnika urzędu wojewódzkiego nadzorującego cenzurę, Mariana Jasińskiego, zażądał osadzenia red. Cywińskiego w obozie w Berezie Kartuskiej i zamknięcia gazety. Ostatecznie przez dwie bojówki oficerów w mundurach we własnym mieszkaniu, na oczach żony i nastoletniej córki doc. Cywiński został ciężko pobity, natomiast redakcja „Dziennika Wileńskiego" została w tym czasie zdemolowana, pobito też znajdujących się tam red. Aleksandra Zwierzyńskiego i Zygmunta Fedorowicza, a także ponownie doc. Cywińskiego. Sprawą natychmiast zajęła się policja osadzając w areszcie Cywińskiego, który 9 kwietnia 1938 został razem z red. Zwierzyńskim odpowiadającym z wolnej stopy, postawiony przed warszawskim (według innych źródeł – wileńskim) sądem okręgowym pod zarzutem zelżenia narodu polskiego. Sąd skazał Cywińskiego na najwyższą możliwą karę – 3 lata więzienia. Karę później skrócił o połowę Sąd Najwyższy, a w sumie dr hab. Cywiński spędził w więzieniu 5 miesięcy. Jednocześnie w związku z tą sprawą w trakcie procesu Sejm pośpiesznie uchwalił czterozdaniową ustawę karną o ochronie imienia J. Piłsudskiego z sankcją do 5 lat więzienia. Po najeździe sowieckim na Polskę 17 września 1939 jeszcze podczas pierwszej okupacji Wilna przez Armię Czerwoną aresztowany w październiku 1939 przez NKWD (wraz z 350 przedstawicielami polskich elit Wilna) i wywieziony do łagru (w zespole Wiatłag – rejon Wiatki), gdzie zmarł. Wydał m.in. prace *Bazylika wileńska* (1931) oraz *Literatura w Wilnie i Wilno w literaturze* (1934). Był jednym z pierwszych wydawców poezji Norwida (1921).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 78-79.

Cywiński Tadeusz, syn Hieronima i Karoliny z Okuliczów, ur. 6.05.1904 w Tambowie w Rosji; zm. 22.10.1973 w Krakowie, pochowany w Warszawie; docent nauk rolniczych, inżynier-rolnik. W 1922 ukończył Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie; w 1928 – Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, uzyskując tytuł magistra inżyniera. Po ukończeniu studiów wyjechał na Litwę, gdzie do 1936 pracował jako agronom rejonowy Litewskiej Izby Rolniczej. Od 1928 do 1930 redagował w Kownie „Poradnik Rolnika", wydawany przez Kowieński Związek Producentów Rolnych. W 1936 z rodziną przeniósł się do Wilna, gdzie pracował jako instruktor mleczarstwa w Wileńskiej Izbie Rolniczej. Funkcję tę sprawował do września 1939. W l.

1940-1941 był zatrudniony Ludowym Komisariacie Przemysłu Mięsnego i Mleczarskiego LSRR w Kownie. W l. 1942-1943 prowadził w Wilnie własne biuro podań i tłumaczeń. W l. 1944-1945 pełnił funkcję zastępcy dyrektora Wileńskiego Oddziału Litewskiego Związku Spółdzielczego „Pienocentras". Od końca maja 1942 do końca lipca 1944 należał do Armii Krajowej, pseud. „Puchała". Był czynny w obsłudze odcinka „Wachlarza" w oddziale „Baza Miód". Aresztowany przez Gestapo w związku ze zbrojnym odbiciem z konwoju do szpitala więźnia Eugeniusza Chylińskiego. Skatowany przez litewskich funkcjonariuszy gestapo, korzystając z chwilowej nieobecności strażnika, wyskoczył z drugiego piętra (od strony ul. Ofiarnej). Udało mu się dojść do uprzednio zaplanowanego miejsca. W wyniku skoku doznał złamania prawej ręki w przegubie i lewej w łokciu. W 1945 został aresztowany przez NKWD i wywieziony na roboty do Donbasu na Ukrainę, skąd powrócił w grudniu 1945, a w lutym 1946 wyjechał z rodziną do Polski. Zamieszkał we Wrocławiu. Do 1949 pełnił stanowisko zastępcy dyrektora Wrocławskiego Oddziału „Społem", następnie pracował w Centralnej Spółdzielni Mleczarsko-Drobiarskiej. W końcu 1949 został przeniesiony do Warszawy, gdzie powierzono mu organizowanie produkcji mleka w proszku i laktozy. W 1950 przeniósł się do Centralnego Inspektoratu Standaryzacji, gdzie pracował do emerytury. W l. 1957-1958 wykładał przetwórstwo mleczarskie w Wyższej Szkole Ekonomicznej we Wrocławiu. W 1960 uzyskał stopień doktora nauk rolno-leśnych w Wyższej Szkole Rolniczej we Wrocławiu, w 1972 – stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych. Od 1969 był członkiem Krajowej Komisji Mleczarskiej przy Ministerstwie Przemysłu Spożywczego i Skupu. Ogłosił drukiem dwie książki oraz ponad 70 artykułów z zakresu mleczarstwa.

„Wileńskie Rozmaitości" 1997, nr 5; M. Jackiewicz, *Polacy na Litwie 1918-2000. Słownik biograficzny*. Warszawa 2003, s. 58-59.

Czacki Tadeusz, syn Szczęsnego i Katarzyny z Małachowskich, ur. 28.08.1765 w Porycku, zm. 8.02.1813 w Dubnie; historyk-samouk, wizytator Okręgu Naukowego Wileńskiego. Kształcił się w zakresie nauk humanistycznych pod kierunkiem prywatnego nauczyciela ks. Faustyna Grodzkiego. Nigdy nie uczęszczał do szkół publicznych. Opuścił dom rodzinny w 16 roku życia i udał się do Warszawy, aby zostać urzędnikiem. Otrzymał posadę w Sądach Zadwornych. Świadom braków w wykształceniu studiował w Bibliotece Załuskich dzieła z zakresu historii i ustawodawstwa krajowego. Brał czynny udział w życiu publicznym czasów Stanisława Augusta. Opracował projekt regulacji głównych rzek polskich i litewskich. W 1786 w wieku 21 lat otrzymał od króla zaszczytny Order św. Stanisława, a po nim w 1791 – Order Orła Białego. Był jednym z założycieli w 1800 Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W 1803 otrzymał nominację na stanowisko wizytatora szkół trzech południowo-wschodnich guberni: wołyńskiej, podolskiej i kijowskiej, które należały do Okręgu Naukowego Wileńskiego. Z jego inicjatywy powstało Liceum Krzemienieckie (13.10.1805). Był autorem licznych badań i prac z zakresu historii, historii prawa i statystyki, zapoczątkował opracowywanie dokładnej hydrograficznej mapy Polski i Litwy, która miała być podstawą regulacji rzek. Był autorem m.in. *O litewskich i polskich prawach... i o statucie dla Litwy* (1800-1801), *Rozprawa o Żydach i Karaitach* (1807), *Czyż prawo rzymskie było zasadą praw litewskich i polskich?* (1809).

P. Chmielowski, *Tadeusz Czacki. Jego życie i działalność wychowawcza. Zarys biograficzny*. Petersburg 1896; J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832*. Białystok 1993, s. 26.

Czajkowski Józef, ur. w 1872 w Warszawie, zm. w 1947 tamże; profesor na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Studiował w Monachium i w Pary-

żu; w 1913-1920 był docentem kontraktowym architektury wnętrz Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, w 1919-1922 – profesorem na Wydziale Sztuk Pięknych USB, pierwszym prodziekanem w 1919/1920; w l. 1922-1938 – profesor ASP w Warszawie; należał do głównych organizatorów działu polskiego na Międzynarodowej Wystawie Sztuki Dekoracyjnej w Paryżu w 1925.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 79.

Czarkowski Ludwik Michał, ur. 3.04.1855 w rodowym majątku Czarkówka, pow. bielski, na Podlasiu, zm. 22.10.1928 w Wilnie; bibliotekarz, bibliograf, lekarz, popularyzator nauki. Był synem Tomasza Czarkowskiego i Teofili z Lubowidzkich. W 1875 ukończył gimnazjum w Wilnie, następnie studiował na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego, który ukończył w 1880. Pracował jako lekarz kolejno w l. 1881-1884 w Skale pod Ojcowem, w 1884-1894 w Siemiatyczach na Podlasiu, w 1894-1911 w Wilnie i krótko w Grodnie. W l. 1912-1918 pracował w Siennie w guberni mohylewskiej, gdzie zarządzał szpitalem ziemskim. W 1918 powrócił do Wilna, gdzie od 1919 był starszym bibliotekarzem Uniwersytetu Stefana Batorego. Od 1894 był członkiem Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego, w którym w l. 1897-1899 był starszym sekretarzem, w 1902-1904 wiceprezesem i w 1925 jego honorowym prezesem. Był współzałożycielem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie (1907), od 1921 jego wiceprezesem. W l. 1907-1911 i 1928-1928 kierował Biblioteką Towarzystwa, uporządkował i skatalogował 2/3 jej zasobów. Był pierwszym prezesem, następnie wiceprezesem Wileńskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich. Własne zbiory – 3 tys. tomów – utracił w czasie I wojny światowej. Ogłosił m.in. *Druki polskie wydane w Wilnie (za lata 1900-1910)* („Rocznik TPN w Wilnie 1908-1911), *Niektóre rzadsze druki znajdujące się w książnicy TPN w Wilnie* („Kwartalnik Litewski" 1910, s. 128-131), *Pseudonimy i kryptonimy polskie* (Wilno 1922). Na początku lat dwudziestych był jednym z wybitniejszych członków Ligi Narodowej na terenie Wilna.

M. Brensztejn, (w:) *PSB* t. 4, s. 196; M. Brensztejn, „Przegląd Biblioteczny", 1928, III, z. 4; A. Śnieżko, (w:) *Słownik pracowników książki polskiej*. Warszawa 1972, s. 139; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 49.*Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB*. Londyn 1950, s. 113.

Czarnecki Edward Stanisław, ur. 26.04.1892, zm. w 1970; lekarz, docent fizjologii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W 1912 ukończył szkołę realną w Połtawie na Ukrainie, w 1917 – studia medyczne w Kijowie, gdzie w l. 1917-1919 był asystentem przy katedrze dermatologii; na USB uzyskał w 1925 doktorat, w 1928 – habilitację; w l. 1922-1927 był asystentem Zakładu Patologii Ogólnej na Wydziale Lekarskim USB, od 1927 – asystentem Katedry Fizjologii, od 1928 – docentem; w l. 1925-1927 przebywał na studiach w Paryżu; po II wojnie światowej był profesorem i prorektorem Akademii Medycznej w Poznaniu.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 80.

Czarnowski Czesław, ur. w 1883, zm. 1983; zastępca profesora na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, lekarz otolaryngolog. Od 1938 był zastępcą profesora USB i kierował Kliniką Otolaryngologiczną w l. 1937-1939 był pionierem sportu żeglarskiego w Wilnie; w 1939 aresztowany przez NKWD w Wilnie i wywieziony do Rosji; po amnestii wstąpił do II Korpusu WP gen. W. Andersa, był majorem, w 1948 wyjechał do Argentyny, w 1965 wrócił do kraju; uprawiał także malarstwo.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 80.

Czartoryski Adam Jerzy, syn Adama Kazimierza i Izabeli z Flemingów, książę, ur. 14.01.1770

w Warszawie, zm. 15.07.1861 w Montfermeil we Francji; kurator Okręgu Naukowego Wileńskiego. Otrzymał staranne wykształcenie, które pogłębiał w podróżach do Niemiec, Szwajcarii, Holandii, Anglii, Szkocji. Po powrocie do kraju brał udział w wojnie 1792; podczas powstania kościuszkowskiego przebywał w Brukseli i Wiedniu. Po III rozbiorze Rzeczypospolitej wysłany został wraz z bratem na dwór carski, tam zaprzyjaźnił się z księciem Aleksandrem, późniejszym carem Aleksandrem I; od 1802 był zastępcą ministra spraw zagranicznych Rosji, w 1803 został kuratorem wileńskiego okręgu naukowego, obejmującego 8 zachodnich guberni Rosji, na tym stanowisku pozostał do 1824. Brał czynny udział w przygotowaniu projektu reformy rosyjskiego szkolnictwa i ustaw dotyczących Uniwersytetu Wileńskiego. Zasłynął jako krzewiciel i opiekun oświaty i kultury polskiej. Po powstaniu listopadowym emigrował do Francji w 1833, stał się przywódcą emigracyjnego obozu zwanego Hotel Lambert. Był także prezesem Towarzystwa Historyczno-Literackiego i współzałożycielem Biblioteki Polskiej w Paryżu

Wielka encyklopedia PWN, t. 2.Warszawa 1963, s. 669-700; J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832*. Białystok 1993, s. 28.

Czerniawski Jan, ur. w 1899, zm. w 1938 w Wilnie; asystent w katedrze hodowli na Uniwersytecie Poznańskim i Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, inżynier-rolnik. Był działaczem gospodarczym. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński*. Wilno 1997, s. 44.

Czerniawski Marian, ur. 10.05.1921 w Giewanach na Litwie, zm.?; chemik, profesor. Uczył się w Gimnazjum im. A. Mickiewicza i w Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, maturę uzyskał na tajnych kompletach w Wilnie. W l. 1940-1945 pracował w Urzędzie Leśnym w Ostrowcu (obecnie Białoruś). W 1945 wyjechał do Polski i w l. 1945-1946 pracował jako nauczyciel w Sławęcinie, w l. 1947-1950 – w Liceum Przemysłu Cukrowniczego w Toruniu; w 1951 ukończył chemię na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, w l. 1953-1957 wykładał w Wyższej Szkole Inżynierskiej w Bydgoszczy i następnie w UMK. W 1959 uzyskał doktorat pod kierunkiem prof. A. Basińskiego na temat *Badania nad stopniem dyspersji garbników roślinnych*. Od 1969 docent, od 1991 – profesor.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 150.

Czerniewski Aleksander, syn Józefa i Stefanii z Łapińskich, ur. 12.12.1897 w Cieleszach, powiat dziśnieński, zm. 5.05.1940 w Katyniu; asystent na Uniwersytecie Stefana Batorego, lekarz, kapitan WP. Ukończył gimnazjum w Petersburgu w 1916; w 1917 wstąpił ochotniczo do I Korpusu Wschodniego WP gen. J. Dowbór-Muśnickiego. W l. 1919-1920 brał udział w wojnie polsko-sowieckiej, służąc w 13 Pułku Ułanów Wileńskich, odznaczony Krzyżem Walecznych. Po zdemobilizowaniu studiował na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; dyplom uzyskał w 1925 i w l. 1925-1929 był asystentem w II Klinice Chorób Wewnętrznych USB. W 1929 przeniósł się do Starachowic, gdzie objął stanowisko ordynatora oddziału interny w szpitalu Ubezpieczalni Społecznej. Zmobilizowany w 1939 jako oficer rezerwy, organizował szpital polowy w Przemyślu W czasie działań wojennych dostał się do niewoli sowieckiej, był jeńcem obozów w Brodach, Równem i Kozielsku. Zamordowany w Katyniu.

W. Czerniewski, (w:) *Z dziejów Almae Matris Vilnensis*. Kraków 1996, s. 331.

Czerski Jan, ur. 3.05.1845 w miejscowości Swolna w guberni witebskiej, zm. 25.06.1892 na łodzi na rzece Kołymie niedaleko ujścia

tej rzeki do Morza Wschodniosyberyjskiego; geolog, paleontolog, geograf. Ukończył Instytut Szlachecki w Wilnie i jako 19 letni młodzieniec wziął udział w powstaniu styczniowym 1863; za udział w powstaniu skazany na karną służbę wojskową w Omsku, zamienioną w 1869 na zesłanie. Od 1871 przebywał w Irkucku, gdzie poświęcił się działalności naukowej i pracował dla Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego. Był samoukiem, pracę naukową rozpoczął pod kierunkiem Aleksandra Czekanowskiego i Benedykta Dybowskiego. W 1871-1873 odbył na polecenie Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego wiele wypraw terenowych do Syberii Wschodniej. Prowadził badania geologiczne w górach Sajan Wschodnich, w dolinie rzeki Irkut i nad Dolną Tunguzką. Najważniejsze w jego działalności było zbadanie pod względem budowy geologicznej całego wybrzeża jeziora Bajkał (1877-1881), prace te zapoczątkowały ewolucyjny kierunek badań w geomorfologii i zaowocowały opracowaniem mapy geologicznej wybrzeży Bajkału, Prowadził też badania antropologiczne, meteorologiczne i inne; zbierał okazy minerałów i fauny kopalnej; badał trakt pocztowy z Irkucka na Ural. Odwołany do Petersburga, pracował tam w Muzeum Zoologicznym Petersburskiej Akadmii Nauk. W 1891, mimo złego stanu zdrowia, podjął się zbadania w północno-wschodniej Azji prawie nie znanego jeszcze kraju kołymskiego. Po ciężkim zimowaniu k. Wierchniekołymska popłynął wiosną 1892 dalej w dół Kołymy, gdzie zmarł na łodzi niedalego ujścia tej rzeki do Morza Wschodniosyberyjskiego. Jest autorem wielu prac publikowanych w języku rosyjskim, m.in. *Otcziot o gieologiczeskom issledowanii oziera Bajkała* (1886), *O rezultatach issledowanija Bajkała* (1886), *Gieologiczeskije issledowanija Sibirskogo pocztowogo trakta ot oziera Bajkała do wostocznogo chriebta Uralskogo* (1888). Imieniem Czerskiego nazwano dwa duże pasma górskie na Syberii – w Jakucji i na Zabajkalu, oraz miasto nad Kołymą, w pobliżu miejsca jego śmierci.

G.I. Riewzin, *O Janie Czerskim*. Warszawa 1954; Z. Wójcik, *Polski badacz Syberii*. Lublin 1986.

Czerwińska Irena Marta, z domu Butkiewicz, ur. 7.07.1914 w Wilnie, zm.?; doktor nauk chemicznych, chemik. W 1934 ukończyła Gimnazjum im. Ks. A. Czartoryskiego w Wilnie, a w 1940 chemię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W l. 1941-1944 uczyła na tajnych kompletach w Wilnie. W 1945 wyjechała do Brześcia Kujawskiego, gdzie pracowała jako chemik, następnie od 1946 pracowała na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. W 1960 uzyskała doktorat pod kier. Prof. E. Pischingera na podst. pracy *Wpływ chlorku wapnia na temperaturę spieku cementu portlandzkiego*. Na UMK wykładała chemię w latach 1946-1972.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 151.

Czerwiński Zenon, ur. 26.04.1911 w Świątnikach na Wileńszczyźnie, zm. 10.12.1987; profesor, chemik. W 1934 ukończył Gimnazjum im. A. Mickiewicza w Wilnie, w l. 1934-1939 studiował chemię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, równocześnie w l. 1935-1937 pracował w Banku Rolnym w Wilnie, a od 1939 został mł. asystentem na Uniwersytecie Stefana Batorego. W 1945 wyjechał do Torunia i od 1946 pracował na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, w 1950 uzyskał doktorat pod kierunkiem prof. A. Basińskiego na podstawie pracy: *Badania nad szybkością krystalizacji chlorku sodowego*. Profesor od 1964. Pochowany na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 152.

Czeżowski Tadeusz Hipolit, syn Jana Adama i Heleny z domu Kuschee, ur. 26.06.1889 w Wiedniu, zm. 18.03.1981 w Toruniu; profesor USB i UMK w Toruniu, filozof, logik i etyk. We Lwowie ukończył czteroletnią szkołę ludową i gimnazjum. W 1907 zdał maturę. W l. 1907-1912 studiował filozofię, matematykę i fizykę na Uniwersytecie Lwowskim. W 1912 złożył egzamin nauczycielski z matematyki i fizyki, w 1914 egzamin doktorski z filozofii i matematyki. Po odbyciu rocznej praktyki nauczycielskiej w VI gimnazjum we Lwowie pod kierunkiem profesora Karola Czajkowskiego (matematyka i fizyka) oraz Macieja Rataja (propedeutyka filozofii) został nauczycielem w tym gimnazjum. Od 1915 do 1918 był kierownikiem kancelarii uniwersyteckiej podczas rektorowania Kazimierza Twardowskiego. W 1918 wyjechał ze Lwowa do Warszawy, powołany na urzędnika w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W 1920 habilitował się na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, a w 1923 został mianowany profesorem nadzwyczajnym filozofii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, był też tu prorektorem (1933-1935) i dziekanem Wydziału Humanistycznego (1935-1937). Od 1926 był stale przewodniczącym komisji egzaminów magisterskich. W 1936 mianowany został profesorem zwyczajnym. W 1927 założył Wileńskie Towarzystwo Filozoficzne, któremu przewodniczył do czasu zamknięcia uniwersytetu w grudniu 1939. Był członkiem Wydziału III Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, wieloletnim prezesem założonego przez siebie w 1924 Oddziału Wileńskiego Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego. W czasie okupacji brał udział w Wilnie w tajnym nauczaniu na poziomie średnim i wyższym. Był dwukrotnie aresztowany; ukrywał Żydów wileńskich, za co w 1963 otrzymał tytuł „sprawiedliwego wśród narodów świata", nadany mu przez Instytut Pamięci Yad Vashem w Jerozolimie. Latem 1945 wyjechał do do Torunia. Uczestniczył w pracach organizacyjnych nowego uniwersytetu, na którym wykładał aż do przejścia na emeryturę w 1960. W 1979 roku Uniwersytet Mikołaja Kopernika przyznał mu tytuł doktora honoris causa. Wydał m.in. książki: *Logika* (1949), *Odczyty filozoficzne* (1958, 1969), *Pisma z etyki i teorii wartości* (1989).

R. Jadczak, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 1. Toruń 1998, s. 64-65.

Tadeusz Czeżowski

Stanisław Cywiński

D

Dancig (Danzig, Danziger) Abraham ben Jechiel Michael, ur. w 1748 w Gdańsku, zm. w 1820 w Wilnie; rabin, kodyfikator. W l. 1762-1766 studiował w Pradze w jesziwie pod kierunkiem E. Ben J. Landaua. Następnie osiadł w Wilnie, gdzie odrzucił propozycję zajęcia stanowiska rabina. Zajmował się handlem, pełnił honorową funkcję *dajana* (sędzia sądu rabinackiego) w Wilnie w l. 1794-1812. Był autorem wielu dzieł halach, z których tylko część ukazała się drukiem; wśród nich największe znaczenie miały: *Chajej adam* (Życie człowieka, 1810). Prace Danciga wywarły wielki wpływ na pokolenie młodych badaczy Tory.

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*. Warszawa 2003, s. 315.

Daniłowicz Ignacy, syn Mikołaja, ur. w 1787 we wsi Hryniewicze Duże, koło Bielska Podl., zm. w 1843 w uzdrowisku Grafenberg na Śląsku; profesor Uniwersytetu Wileńskiego i Uniwersytetu Charkowskiego, prawnik, historyk. Był synem księdza unickiego, proboszcza cerkwi św. Eliasza. Uczył się początkowo w szkole pijarów w Łomży, później w gimnazjum w Białymstoku, które ukończył w 1807; w 1810 rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Wileńskiego, już w kwietniu 1812 uzyskał stopień magistra praw. Gdy w lecie 1812 r. wojska napoleońskie zajęły teren obwodu białostockiego, Daniłowiczowi powierzona została funkcja sekretarza francuskiego gubernatora obwodu. W 1814 r. Daniłowicz powrócił na Uniwersytet Wileński jako wykładowca cywilnego prawa krajowego, tzn. obowiązującego na terenie dawnego Wielkiego Księstwa Litewskiego. Pracę wykładowcy Daniłowicz łączył z badaniem dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego i jego prawodawstwa, zbierając potrzebne dokumenty źródłowe zarówno w Wilnie, jak też w Warszawie, Petersburgu i Moskwie, dokąd był delegowany przez Uniwersytet. Pomagali mu w tym studenci, którzy po przerwach wakacyjnych przywozili swemu profesorowi sterty dokumentów, przeważnie z miejscowych cerkwi i monasterów. Dokumenty te Daniłowicz analizował wspólnie z Michałem Bobrowskim. «Szczególnie lubował się – pisał o Daniłowiczu Ludwik Janowski – w czytaniu i objaśnianiu starych zabytków prawa i litewsko-ruskich kronik, których dawny język w jego ustach przyjmował dźwięki gwary ludowej, suchy sposób pisania stawał się pełen jaskrawych i żywych barw i dawna przeszłość ożywała w całej swej starożytnej piękności». Zgodnie z zasadami tej właśnie podlaskiej fonetyki badacz dokonywał później transkrypcji cyrylicznych dokumentów na alfabet polski, przygotowując je do publikacji. Wspólną pracę badawczą obaj uczeni kontynuowali po powrocie Bobrowskiego z naukowej peregrynacji. Owocem tej współpracy było m.in. odkrycie latopisu z początku XVI w., zawierającego dzieje Rusi i Wielkiego Księstwa Litewskiego, który Daniłowicz od miejca znalezienia nazywał *Latopisem podlaskim*. W 1824 represje spowodowane wykryciem na Uniwersytecie Wileńskim polskich organizacji patriotycznych dosięgły też I. Daniłowicza. W 1824 został zwolniony z posady, lecz już wkrótce mianowano go profesorem dyplomatyki na Uniwersytecie Charkowskim, dokąd przybył w lutym 1825.Tak Podlasianin, jak tytułował go Bobrowski, znalazł się w mieście, które stawało się wówczas stolicą ukraińskiego romantyzmu. Tutaj ukazywały się

pierwsze czasopisma naukowo-literackie, na łamach których pojawiły się utwory w języku ukraińskim. Trwający do 1830 pobyt w Charkowie i bliskie kontakty z miejscową inteligencją ukraińską miały znaczący wpływ na naukowe zainteresowania Daniłowicza. Obok dalszych prac nad wyjaśnianiem zagadnień prawodawstwa i dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego, przystąpił on do intensywnego zbierania nowych materiałów źródłowych i opracowywania tekstów, nosząc się z zamiarem napisania w możliwie szybkim czasie zarysu dziejów Ukrainy. Znaczącym faktem był pobyt w Charkowie (grudzień 1825 r.) Adama Mickiewicza, który był dobrym znajomym Daniłowicza z czasów wileńskich. W mieszkaniu Daniłowicza z Mickiewiczem spotkał się też Gułak-Artemowski. Jednym z efektów tego spotkania był dokonany przez Gułaka przekład ballady «Pani Twardowska» na język ukraiński. Praca nad jej przekładem została zakończona jesienią 1826, i jak pisał I. Daniłowicz, ballada w kozackim przebraniu podobała się wszystkim nadzwyczaj. Przekład spodobał się również Mickiewiczowi, który z uszczerbkiem dla swej autorskiej ambicji miał twierdzić, że jest o wiele lepszy od oryginału. Wśród charkowskich uczniów Daniłowicza był m.in. wybitny slawista i etnograf Izmaił Srezniewski (1812-1880), który wspominał później, iż zawdzięcza swemu profesorowi zaszczepienie naukowego sceptycyzmu i przyzwyczajenia do dokładnej analizy. W kwietniu 1830 Daniłowicz został wezwany do Petersburga, gdzie ponownie brał udział w pracach poświęconych kodyfikacji praw dla Kraju Północno-Zachodniego. Jednak w 1835 znowu powrócił do uniwersyteckich zajęć, tym razem w Kijowie, gdzie w 1834 otwarty został Uniwersytet św. Włodzimierza. Oprócz pracy dydaktycznej Daniłowicz współpracował tu z komitetem dla badania starożytności, czynił też starania wydania ruskiego tekstu I Statutu Litewskiego z 1529, zabytku prawodawstwa (niestety bezskuteczne z powodu braku pieniędzy). Na uniwersytecie w Kijowie, podobnie jak i w Wilnie, znaczny odsetek studentów stanowili Polacy, wśród których zaczęły powstawać tajne organizacje niepodległościowe. Z tego względu w 1839 władze rosyjskie nakazały wszystkim profesorom pochodzącym z «polskich» guberni opuścić Uniwersytet. Tym razem skierowano Daniłowicza do Moskwy, gdzie wykładał na miejscowym uniwersytecie do 1842. Z powodu stanu zdrowia porzucił wówczas profesorską służbę i powrócił do Kijowa. Zmarł rok później w uzdrowisku.

J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832*. Białystok 1993, s. 28.

Dankwart Baltazar (w innych źródłach – Bartłomiej), ur. 1.03.1629 w Wilnie, zm. 5.07.1699 tamże; rektor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, przez 15 lat był kaznodzieją króla Jana III, potem działał w Wilnie: w l. 1680-1683 był rektorem domu nowicjatu, w l. 1694-1697 rektorem Akademii Wileńskiej; wprowadził nowe ozdobne paramenta do kościołów św. Ignacego i św. Jana, wybudował nowe skrzydło kolegium akademickiego, ograniczył swawolę studentów (bronił przed nimi Żydów i protestantów); pod koniec życia osiadł przy kościele św. Kazimierza i tłumaczył dzieła ascetyczne, w rękopisie pozostawił kilka tomów kazań.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2002, s. 62.

Daszkiewicz Cyprian, ur. w 1803, zm. w 1829 w Moskwie; historyk. Kształcił się w gimnazjum białostockim. Ukończył Uniwersytet Wileński, filareta i przyjaciel Adama Mickiewicza. Od 1824 przebywał w Moskwie, gdzie napisał historię Polski w języku rosyjskim. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 370.

Daukantas Simonas (Dowkont Szymon), ur. 26.10.1793 we wsi Kalwie (Kalviai) na

Żmudzi, zm. 6.12.1864 w Popielu(Papile) na Żmudzi; litewski historyk, etnograf. Uczył się w szkole początkowej w Kretyndze, potem w Kalwarii Żmudzkiej, następnie w gimnazjum w Wilnie. Po ukończeniu gimnazjum w 1816 wstąpił na Uniwersytet Wileński, gdzie studiował literaturę, prawo i historię. Po studiach w 1825 wyjechał do Rygi, tam pracował w kancelarii gubernatora. W l. 1835-1850 był urzędnikiem w rosyjskim Senacie w Petersburgu. Studiował tam *Metrykę Litewską* i inne dokumenty archiwalne wywiezione przez Rosjan z L:itwy. Podczas urlopów zbierał na Litwie pieśni i podania ludowe. W 1850 powrócił na Żmudź i zamieszkał u biskupa żmudzkiego Macieja Wołonczewskiego w Worniach (Varnii). Po pięciu latach poróżnił się z biskupem i opuścił Wornie. Zamieszkał wówczas na Łotwie, potem przeniósł się na Żmudź, w końcu życia mieszkał w Popielu, gdzie zmarł. Jest uważany za pierwszego historyka litewskiego piszącego w języku litewskim. Jeszcze na uniwersytecie, w 1822 roku, napisał pracę *Darbai senųjų lietuvių ir žemaičių* (Dzieje dawnych Litwinów i Żmudzinów). W Petersburgu Daukantas napisał następne dzieła historyczne: *Istorija žemaitiška* (Historia Żmudzi, 1838), *Būdas senovės lietuvių kalnėnų ir žemaičių* (Oblicze dawnych Litwinów z wyżyn i ze Żmudzi, 1845) oraz *Pasakojimas apie veikalus lietuvių tautos senovėje* (Opowieść o narodzie litewskim w dawnych czasach, 1950). W utworach historycznych Daukantas tworzył wyidealizowany obraz Litwy. Wiele przesady w opisach zwycięstw Litwinów i klęsk nieprzyjaciół. Najcenniejszą jego pracą jest *Oblicze dawnych Litwinów...*, w której opisał życie duchowe i kulturę materialną dawnych Litwinów i Żmudzinów.

M. Jackiewicz, *Dzieje literatury litewskiej do 1919*. Warszawa 2003, s. 82-83.

Dauksza Władysław Aleksander, ur. 24.07. 1677 w pow. wołkowyskim, zm. 18.04.1747 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej, profesor teologii i kanonów, jezuita. Był superiorem domu profesów w Wilnie w l. 1722-1723 i 1738-1741; prowincjałem litewskim jezuitów w l. 1723-1727 i 1735-1738, rektorem Akademii Wileńskiej w l. 1727-1731 i 1741-1745; zmarł jako rektor i instruktor przy kościele św. Rafała.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 88.

Dawidowicz Aleksander, syn Aleksandra i Stefanii z Stankiewiczów, ur. 27.02.1919 w Wilnie, zm. w 2007? w Warszawie; docent AWF w Warszawie, lekarz. W 1937 ukończył Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, w tymże roku wstąpił na Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, w 1938 przeniósł się na Wydział Lekarski USB, studiował tam do grudnia 1939, następnie – na tajnych kompletach USB, w l. 1940/1941 studiował medycynę na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie; w l. 1941-1944 należał do AK; w 1945 był więźniem NKWD i UB w Białymstoku; w l. 1944-1947 – studiował medycynę na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, dyplom doktora medycyny uzyskał w 1948, tytuł docenta – w 1961. W l. 1946-1948 był asystentem w Klinice Chorób Wewnętrznych na UMCS w Lublinie, w l. 1948-1951 – w Klinice Chorób Wewnętrznych w Akademii Medycznej w Szczecinie; w l. 1951-1953 – adiunkt II Kliniki Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej w Warszawie; w l. 1953-1958 – adiunkt w Klinice Chorób Wewnetrznych Wojskowej Akademii Medycznej w Warszawie; w l. 1963-1964 – kierownik WIML w Warszawie; w l. 1966-1977 – docent Katedry Antropologii Akademii Wychowania Fizycznego w Warszawie; w l. 1973-1976 – pracował w Instytucie Medycyny Sportu i w l. 1976-1994 – w Zakładzie Medycyny Sportowej Instytutu Biologii. Opublikował m.in. *Tajne nauczanie medycyny i farmacji w latach 1939-1945* (Warszawa 1977). Był działaczem Towarzystwa Przyjaciół Grodna i Wilna, Klubu Kresowego w Warszawie, Spo-

łecznego Ośrodka Dokumentacji i Studiów Wileńszczyzny, Federacji Organizacji Kresowych, Towarzystwa Przyjaciół Uniwersytetu Polskiego w Wilnie.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego. Kraków 1996, 332.

Dawidowicz Wacław, ur. w 1909 w Kosym Dworze k. Nowogródka, zm.?; profesor prawa. W 1929 ukończył Gimnazjum im. A. Mickiewicza w Nowogródku, w 1934 uzyskał magisterium prawa na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, w 1951 – doktorat na Uniwersytecie Warszawskim, w 1959 uzyskał habilitację w Instytucie Nauk Prawnych PAN; pracował na Uniwersytecie Warszawskim w l. 1951-1954, w Instytucie Nauk Prawnych PAN w l. 1954-1959, na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu w l. 1959-1971 (od 1964 – profesor nadzwyczajny), na Uniwersytecie Gdańskim w l. 1971-1979 (od 1974 – prof zwyczajny).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 88.

Dąbrowski Michał, ur. 29.09.1633 w Wilnie, zm. 7.01.1694 w Płocku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1652; studiował w Wiedniu i Leoben; w Wilnie w l. 1664-1667 i 1672-1673 był prefektem drukarni, w l. 1673-1676 – profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej; w l. 1676-1677 – profesorem teologii moralnej i prefektem drukarni; ponadto był wychowawcą synów Radziwiłłów w Klecku, misjonarzem dworskim Radziwiłłów, prefektem szkół w Połocku w l. 1680-1681 i Nieświeżu w l. 1688-1689, rektorem kolegium w Orszy w l. 1685-1688.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 89.

Dąbrowski Jan Konstanty, syn Konstantego i Emilii z Krupińskich, ur. 21.12.1890 w Krośnie, zm. 17.07.1965 w Krakowie, historyk polski, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek PAN. Jego ojciec był właścicielem niedużej posiadłości rolnej, tartaku i garbarni. Uczęszczał do szkoły powszechnej w Krośnie, następnie gimnazjum im. J. Sobieskiego w Krakowie; w latach 1908-1912 studiował historię i historię prawa na UJ (m.in. pod kierunkiem Franciszka Bujaka i Stanisława Krzyżanowskiego), uzupełniał wykształcenie w późniejszych latach na uniwersytetach w Budapeszcie, Wiedniu i Paryżu (1917-1918). W czasie nauki działał w organizacji niepodległościowej „Zarzewie" (1908-1910) oraz w organizacji „Armia Polska" i Drużynach Strzeleckich (1910-1914). Był więziony w Piotrkowie Trybunalskim i w Moskwie w więzieniu Butyrki. W 1912 obronił na UJ pracę doktorską *Elżbieta Łokietkówna*, pracował jako nauczyciel historii w gimnazjach im. Sobieskiego i św. Jacka w Krakowie. Prowadził badania naukowe na Węgrzech, reprezentując tam jednocześnie Naczelny Komitet Narodowy; działał na rzecz niepodległości Polski oraz zwolnienia internowanych na Węgrzech żołnierzy Legionów Polskich. Lata 1917-1918 spędził na pracy naukowej w Wiedniu i Paryżu. W 1919 habilitował się na podstawie pracy *Ostatnie lata Ludwika Wielkiego*. Został profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i kierownikiem Katedry Historii Polski i Litwy. Rok później przeniósł się na UJ, gdzie został profesorem w Katedrze Historii Średniowiecznej, w 1924 kierownikiem tej katedry i profesorem zwyczajnym. Podczas okupacji niemieckiej został aresztowany przez Niemców w trakcie Sonderaktion Krakau, był więziony w Krakowie i Wrocławiu, ale uzyskał zwolnienie po interwencji władz węgierskich; brał udział w tajnym nauczaniu. Po wojnie był dziekanem Wydziału Humanistycznego (1945-1947) i prorektorem UJ (1948-1952). W 1952 został kierownikiem Katedry Historii Powszechnej Średniowiecznej, był również od 1954 dyrek-

torem Biblioteki PAN w Krakowie. W 1961 przeszedł na emeryturę. Był członkiem-korespondentem (1925), następnie członkiem czynnym PAU (1936), a także członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (1932). W 1952 powołano go na członka rzeczywistego PAN. Zainicjował serie wydawnicze PAU: *Z życia literatury*, *Prace Onomastyczne*, *Historia nauki polskiej w monografiach*, był organizatorem jubileuszu 75-lecia PAU (1948). Brał również udział w pracach innych akademii i towarzystw naukowych (polskich i węgierskich). Znany był na UJ z wspierania studentów pochodzenia chłopskiego. UJ oraz uniwersytet w Budapeszcie uhonorowały go doktoratami *honoris causa*. Zainicjował prace nad wydaniem krytycznym *Historia Polonica* Jana Długosza, badał m.in. opis bitwy pod Grunwaldem Długosza. Współpracował z „Czasem", był członkiem Komitetu Redakcyjnego *Polskiego Słownika Biograficznego* oraz redaktorem „Rocznika Biblioteki PAN w Krakowie". Ogłosił ponad 600 prac naukowych, m.in.: *Kraków a Węgry w wiekach średnich* (1911), *Pochodzenie rodu Amadejów* (1912), *Średniowieczne kroniki węgierskie w świetle ostatnich badań* (1914), *Nowa historiografia węgierska* (1915), *Znaczenie literatury historycznej węgierskiej dla historji polskiej* (1920), *Bitwa Grunwaldzka: z historii Polski* (1920), *Władysław Łokietek* (1921), *Polityka andegaweńska Kazimierza Wielkiego* (1922), *Władysław I Jagiellończyk na Węgrzech, 1440-1444* (1922), *Organizacja naczelnych władz wojskowych a ustrój Rzeczypospolitej* (1924), *Węgry* (1924), *Dzieje Polski średniowiecznej* (1926, z Romanem Grodeckim i Stanisławem Zachorowskim), *Dzieje polityczne Śląska w latach 1290-1402* (1932, (w:) *Historia Śląska*), *Portret Kazimierza Wielkiego* (1933), *Dzieje Europy od X do schyłku XIV wieku* (1937), *Wielka Wojna 1914-1918* (1937, (w:) *Wielka historia powszechna*), *Kraków pod rządami wroga* (1946, redaktor), *Korona Królestwa Polskiego w XIV wieku* (1956), *Kraków. Studia nad rozwojem miasta* (1957, redaktor), *Studia nad początkami państwa polskiego* (1958).

Biogramy uczonych polskich, Część I: *Nauki społeczne*, zeszyt 1: A-J, Wrocław 1983.

Delamars Adam Kazimierz (de Lamarche), ur. 7.09.1664 w Wilnie, zm. 22.04.1735 tamże, ksiądz katolicki, jezuita; profesor filozofii i teologii w Akademii Wileńskiej w l. 1702-1710, był regensem papieskiego seminarium w Wilnie; potem rektorem w Krożach (1714-1717) i prefektem szkół wyższych w Warszawie; w 1733-35 – dziekanem Wydz. Prawa Kanonicznego w Akademii Wileńskiej. Był też artystą, projektował dekoracje i kostiumy do przedstawień szkolnych.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2002, s. 64.

Dembiński Henryk, ur. 31.07.1908 w Irkucku w Rosji, zm. 12.08.1941 w Hancewiczach (Polesie) na Białorusi; doktor praw, działacz społeczny i polityczny, publicysta. Był synem kolejarza, studiował prawo na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, uzyskał tam doktorat. Żonaty z Zofią Westfalewicz. Pod wpływem męża, jak pisze Cz. Miłosz, „została fanatyczną komunistką". W l. 1927-1932 działał w Stowarzyszeniu Młodzieży Katolickiej „Odrodzenie", w 1928-1930 był prezesem oddziału wileńskiego. W l. 1931-1932 był prezesem Bratniej Pomocy na uniwersytecie w Wilnie; w l. 1931-1932 – publicysta miesięcznika „Żagary"; od 1934 członek Związku Lewicy Akademickiej „Front" i Komunistycznego Związku Młodzieży Zachodniej Białorusi i Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi; był założycielem i redaktorem naczelnym pisma „Poprostu" (1935-1936), współpracownikiem „Karty". W l. 1937-1938 więziony za działalność komunistyczną. Miłosz pisze, że w 1939 ładował archiwa uniwersyteckie z pomocą sowieckich żołnierzy i wywoził do Mińska (*Abecadło Miłosza*, s. 96). Po opuszczeniu Wilna przez Armię Sowiecką pracował w szkole w Starej Wilejce i później w Hance-

wiczach (Miłosz pisze, że władze sowieckie widocznie nie miały do niego dużo zaufania, jeżeli po wyjeździe z tymi skrzyniami z oddanego Litwinom Wilna, dochrapał się jedynie posady dyrektora białoruskiego gimnazjum w Hancewiczach), tam został rozstrzelany przez Niemców.

Cz. Miłosz, *Wyprawa w dwudziestolecie*. Kraków 1999, s. 558; *Wileński słownik biograficzny*. Bydgoszcz 2002, s. 64; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 7. Warszawa 2002, s. 62.

Dembowski Jan Bohdan, ur. 26.12.1889 w Petersburgu, zm. 22.09.1963 w Warszawie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, prezes PAN, biolog, marszałek Sejmu PRL. Urodził się w rodzinie inteligenckiej. Studiował na Uniwersytecie Petersburskim i Wiedeńskim. W latach 1919-1934 pracownik naukowy Instytutu Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego w Warszawie, w latach 1920-1930 prof. w Wolnej Wszechnicy Polskiej, w latach 1922-1934 docent na UW, w latach 1934-1939 profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, w latach 1940-1941 wykładowca Uniwersytetu Marksizmu-Leninizmu w Wilnie. W latach 1944-1947 był attaché naukowym przy ambasadzie RP w ZSRR, a także pracownikiem naukowym Instytutu Biologii Doświadczalnej w Moskwie. W latach 1947-1952 prof. Uniwersytetu Łódzkiego, w latach 1947-1961 dyrektor Instytutu Biologii Doświadczalnej w Warszawie, w latach 1952-1960 prof. Uniwersytetu Warszawskiego. W latach 1952-1956 prezes PAN. W 1952-1957 był marszałkiem Sejmu I kadencji, w 1952-1957 zastępcą przewodniczącego Rady Państwa. Jako uczony zajmował się badaniami eksperymentalnymi w dziedzinie fizjologii pierwotniaków oraz psychologii (etologii) zwierząt. Wśród jego naukowych zainteresowań były także problemy genetyki, ewolucjonizmu, embriologii, regeneracji, a także metodologia nauk biologicznych. Był popularyzatorem nauki. Autor m.in. *Historia naturalna jednego pierwotniaka* (1924, wiele wydań), *Darwin* (1936), *Psychologia zwierząt* (1946, także wydania niemieckie i rosyjskie), *Psychologia małp* (1946, wydania rosyjskie, niemieckie i włoskie), *Okiem biologa* (1968).

Wielka encyklopedia PWN, t. 7. Warszawa 2002, s. 64.

Dembowski Tadeusz, ur. 27.10.1856 w Pułtusku, zm. 10.11.1930 w Wilnie; doktor medycyny, lekarz-chirurg. Po ukończeniu gimnazjum w Warszawie studiował przez 4 lata w Instytucie Technologicznym w Petersburgu, następnie w 1879 wstąpił na Wydział Lekarski uniwersytetu w Dorpacie (Tartu, Estonia); po jego ukończeniu, w 1855, otrzymał tamże doktorat medycyny. W Dorpacie rozpoczął pracę jako asystent kliniki chirurgicznej. W 1888 osiadł w Wilnie i tutaj założył prywatną klinikę chirurgiczną i ortopedyczną. Napisał wiele prac naukowych, które ogłaszał w czasopismach polskich i zagranicznych. Brał czynny udział w pracach Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego i był jego prezesem i członkiem honorowym. Był patriotą polskim, aktywnie walczył z rusyfikacją na Litwie. Stał się wkrótce czołowym bojownikiem o polskość Wilna i Wileńszczyzny. Należał do współzałożycieli wskrzeszonego Towarzystwa Szubrawców w Wilnie; pracował w Towarzystwie Przyjaciół Nauk, dbając o rozbudzenie ruchu umysłowego w Wilnie. Był założycielem i prezesem Towarzystwa Popierania Sceny Polskiej w Wilnie. W 1922 należał do współzałożycieli dziennika „Słowo" i był pierwszym jego wydawcą. Interesował się żywo sprawami społecznymi, napisał i wydał rozprawę pt. *Zagadnienie nędzy społecznej* (Wilno 1923). W 1896 jako pierwszy lekarz na Litwie wprowadził do kliniki aparat Rentgena. Z przekonań był konserwatystą, a pod koniec życia współdziałał z stronnictwem narodowym. Był ojcem malarki Zofii Dembowskiej-Romerowej. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

„Slowo" 1930, nr 156; „Dziennik Wileński" 1930, nr 157; „Pmiętnik Wileńskiego To-

warzystwa Lekarskiego" 1930, VI, s. 6; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 98.

Deruga Aleksy, ur. 29.09.1908 w Łowiczu, zm. w 1981 w Warszawie; historyk, doktor nauk humanistycznych. W 1934 ukończył historię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, w 1939 uzyskał doktorat pod kierunkiem prof. S. Kościałkowskiego. W Wilnie wydał prace: *Piotr Wielki a unici i unia Kościelna 1700-1711* (1936), *Kościół prawosławny a sprawa „buntu" w 1789 we wschodnich województwach Rzeczypospolitej* (1938). Do 1939 pracował jako bibliotekarz w Bibliotece USB w Wilnie; w czasie II wojny był urzędnikiem w urzędach litewskich w Wilnie, w l. 1944-1945 – w Zarządzie Związku Patriotów Polskich w Wilnie. W 1945 wyjechał do Torunia i od grudnia 1945 do 31.08.1946 pracował na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, następnie działał w Warszawie, m.in. w Towarzystwie Przyjaźni Polsko Radzieckiej.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 165.

Dilger Simon, żył w XVII w.; profesor prawa na Akademii Wileńskiej, jezuita. Niemiec z pochodzenia. Do Wilna przybył w 1644, w Akademii wykładał prawo kanoniczne.

Mokslas senajeme Vilniaus universitete.

Doboszyński Leon, ur. w 1918, zm. w 2007; profesor nauk rolniczych. Studiował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, uczestniczył w wojnie 1939, jako podporucznik AK brał udział w walkach o Wilno w 1944; po wojnie ukończył SGGW w Warszawie, kierował jako profesor zakładem i pracownią w Instytucie Melioracji i Użytków Zielonych.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 94.

Dobrianskij Flawian, syn Nikołaja, ur. 16(28).02.1848 we wsi Czernicy w guberni wołyńskiej, zm. w 1919; rosyjski pedagog, filolog, historyk, archeograf. W 1868 ukończył prawosławne Wołyńskie Seminarium Duchowne, a w 1872 – Akademię Duchowną w Moskwie. W l. 1872-1883 był wykładowcą języka greckiego w prawosławnym Litewskim Seminarium Duchownym w Wilnie; od 1876 był członkiem komisji ds. organizacji Biblioteki Publicznej w Wilnie, następnie w l. 1902-1913 był przewodniczącym Wileńskiej Komisji Archeograficznej. W 1914 został dyrektorem Żydowskiego Instytutu Nauczycielskiego w Wilnie. Opracował i wydał: *Słowar osobiennostiej grieczeskich dialektow doriczeskogo, joniczeskogo i atticzeskogo, s obrazcami etich dialektow* (1879), *Putiewoditiel po Wilenskoj Publicznoj Bibliotiekie* (1879,1904), *Katałog priedmietow muzieja driewnostiej, sostojaszczego pri Wilenskoj Publicznoj Bibliotiekie* (1879, 1885), *Opisanije rukopisiej Wilenskoj Publicznoj Bibliotieki* (1882), *Putiewoditiel po Wilnie i jego okriestnostiam*. Wilna 1890; *Staraja i nowaja Wilna* (1904).

Bałtijskij archiw.

Dobszewicz Benedykt, ur. 12. (lub 21.?). 03 1722 w Krożach na Żmudzi, zm. 1794 tamże; profesor teologii w Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, pedagog. Kształcił się początkowo w szkole jezuickiej w Krożach, następnie uzupełniał naukę w Słucku (1741-1742). 9.08.1739 wstąpił do zgromadzenia jezuitów w Wilnie, ostateczne śluby zakonne złożył 15.08.1756. W l.1742-1744 uczył w kolegiach jezuickich w Mińsku i Nieświeżu. Następnie studiował filozofię w kolegium nowogródzkim (1744-1747). Po rocznej praktyce nauczycielskiej w kolegium w Krożach (1747-1748) studiował teologię w Akademii Wileńskiej (1748-1752). Studia filozoficzne i teologiczne ukończył z wyróżnieniem. Przez kolejne lata uprawiał działalność pedagogiczną w szkołach jezuickich: w Krożach (1753-1754), w Wilnie (1754-1757), znowu częściowo w Krożach, częściowo w No-

wogródku, a także w Braniewie na Warmii (1757-1764), wreszcie powtórnie w Wilnie (1764-1768), gdzie otrzymawszy doktorat został profesorem teologii. W latach 1768-1775 pełnił kilka funkcji administracyjnych, m.in. dziekana wydziału teologicznego Akademii Wileńskiej; tuż przed kasatą zakonu jezuitów został jej wicekanclerzem (1773-1774). Od 1775 był wizytatorem szkół parafialnych na Żmudzi. Do przejścia na emeryturę kierował szkołą wydziałową w Krożach (1782-1791). W Wilnie spędził ponad 20 lat. Wydał *Placida recentiorum philosophorum* (Poglądy nowszych filozofów, Wilno 1760) i *Prelectiones logice* (Wykłady z logiki, Wilno 1761).

Encyklopedia Orgelbranda, t. 4, s. 408; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*. Warszawa 1963, s. 60; J.J. Jadacki, *Sławni wilnianie filozofowie*. Wilno 1994, s. 30.

Dochtorowicz Fabian, ur. 20.01.1694 k. Nowogródka, zm. 12.01.1766 w Grodnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1712 w Wilnie; był profesorem retoryki w Akademii Wileńskiej w 1725-1726 i Słucku w 1726-1727, etyki w Wilnie w l. 1728-1729; jako doskonały mówca był kaznodzieją królewskim w 1731-1744.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 95.

Dogiel Dominik, imię zakonne Maciej, ur. 6.08.1715 w Gembulach w powiecie lidzkim, zm. 24.02.1760 w Warszawie; ksiądz katolicki, pijar, założyciel drukarni pijarskiej, historyk, prawnik. Po ukończeniu kolegium pijarskiego w Szczuczynie wstąpił do zakonu pijarów, śluby zakonne złożył w 1732 w Lubieszowie, pow. piński, następnie był nauczycielem szkoły szczuczyńskiej, a później wychowawcą syna marszałka nadwornego litewskiego Ignacego del Campo Scypiona, któremu towarzyszył w l. 1744-1747 na uniwersytetach w Lipsku i Paryżu. Wówczas to powziął zamiar wydania dyplomatariusza do dziejów Polski na wzór zagraniczny i rozpoczął zbieranie materiałów. Ok. 1747 został rektorem kolegium pijarów w Wilnie. W 1754 otrzymał od Augusta III przywilej na założenie drukarni przy kolegium pijarów w Wilnie. Drukarnia działała do 1836, Dogiel wydrukował w niej m.in. *Codex diplomaticus Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae* (tomy 1 i 5, 4 ukazał się pośmiertnie, nie wydano 2 i 3).

Drukarze dawnej Polski. Od XV do XVIII wieku. Z. 5: Wielkie Księstwo Litewskie. Oprac. A. Kawecka-Gryczowa oraz K. Korotajowa i W. Krajewski. Wrocław-Kraków 1959, s. 196-203; M. Jučys, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 1. Vilnius 1985, s. 441; *Wileński słownik biograficzny*. Bydgoszcz 2002, s. 66; H. Halenczanka, (w:) *Wialikaje Kniastwa Litouskaje. Enciklapiedyja*, t. 1. Minsk 2005, s. 592;

Dokurno Zygmunt, ur. 2.01.1920 w Wilnie, zm.?; historyk literatury, doktor nauk humanistycznych. W 1938 uzyskał eksternistyczną maturę. W 1945 wyjechał do Polski, w 1949 ukończył filologię polską na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu; w 1962 uzyskał doktorat pod kierunkiem prof. K. Górskiego na podst. pracy *Kompozycja utworów lirycznych C.K. Norwida (do roku 1852)*. W l. 1953-1985 pracował na UMK w charakterze adiunkta.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 168.

Domeyko Ignacy, pseud. Żegota, syn Hipolita i Karoliny z Ancutów ur. 31.07.1802 w Niedźwiadce w powiecie nowogródzkim (obecnie rejon Korelicze), zm. 23.01.1889 w Santiago de Chile; polski geolog, mineralog, badacz Ameryki Południowej. Pochodził z rodziny ziemiańskiej Domeyków herbu Dangiel. W młodości przyjaciel Adama Mickiewicza, z którym współtworzył stowarzyszenia Filomatów i Filaretów. Uczył się w szkole pijarskiej w Szczuczynie lidzkim, w l. 1816-1822

studiował na wydziale matematyczno-fizycznym Uniwersytetu Wileńskiego. Stopień magistra uzyskał na podstawie rozprawy *Jak dotąd tłumaczono zasady rachunku różniczkowego i jak w dzisiejszym stanie matematyki należy je tłumaczyć*. Po ukończeniu studiów Ignacy Domeyko objął majątek Zapole, zyskując sławę dobrego gospodarza. W następstwie działalności filomackiej objęty został śledztwem w sprawie towarzystwa. Ostrzeżony przez Onufrego Pietraszkiewicza zdążył spalić dokumenty towarzystwa, ale i tak znalazł się wraz z dwustu innymi aresztantami w klasztorze Bazylianów w Wilnie. Dzięki staraniom stryjów uniknął zesłania i otrzymał stosunkowo łagodny wyrok: odsunięcie na zawsze od służby cesarskiej i dozór policyjny przez czas nieokreślony. Uciążliwy był zwłaszcza drugi punkt wyroku, gdyż każdy wyjazd poza granice powiatu wymagał osobnego zezwolenia. Udało się jednak Domeyce być w Wilnie w wieczór poprzedzający wyjazd przyjaciela, Adama Mickiewicza, do Petersburga. Starania o uwolnienie spod nadzoru policyjnego nie dały rezultatu. Gospodarowanie na roli wypełniło mu sześć lat życia. Gdy na Litwę wkroczył korpus generała Dezyderego Chłapowskiego, Domeyko dołączył do niego i został adiutantem jednego z pułków. Spotkał się tam z lekarzem Karolem Marcinkowskim i Emilią Plater. Wkrótce jednak po krótkiej i nieudanej kampanii litewskiej rozbite korpusy Chłapowskiego i Antoniego Giełguda przekroczyły granicę Prus Wschodnich. Od tej chwili zaczęło się dla Domeyki życie wygnańca. Po upadku powstania przeniósł się do Paryża, gdzie ukończył szkołę górniczą ze stopniem inżyniera. Przeniósł się do Chile – w 1838 objął katedrę fizyki i chemii w szkole górniczej w Coquimbo. Pozostał tam do roku 1884.Działalność Domeyki w Chile miała duże znaczenie dla tego kraju. Dzięki zainicjowanym przez niego licznym badaniom mineralogicznym i geologicznym rozwinął się tam przemysł górniczy, dając ubogiemu dotąd krajowi szansę wzbogacenia się i uniezależnienia od zagranicy. Oprócz tego Domeyko przyczynił się do upowszechnienia w Chile oświaty i polepszenia jej poziomu. Stojąc przez szereg lat na stanowisku rektora uniwersytetu w Santiago de Chile, spowodował obudzenie ruchu intelektualnego w zaniedbanym dotąd pod względem kulturalnym kraju. W dziedzinie mineralogii Domeyko zasłużył się poprzez odkrycie m.in. arketytu, amiolitu i domeykitu (nazwa pochodzi od jego nazwiska, a nadana została przez niemieckiego mineraloga Haidingera). Opisał też dokładniej własności znanych wcześniej minerałów. Prace swe ogłaszał w rocznikach uniwersyteckich w Santiago i pismach specjalistycznych. Opublikował też dwa duże dzieła na temat zasobów naturalnych w Chile, a także Peru, Boliwii i Argentynie. Ignacy Domeyko pozostawił po sobie bogaty dorobek naukowy w wielu dziedzinach. Paradoksalnie imię uczonego pozostaje bardziej znane za granicą niż w Polsce.

Z. Wójcik, *Ignacy Domeyko – Litwa-Francja-Chile*. Wrocław 1995.

Domińczak Stanisław, ur. w 1880, zm. w 1936; ksiądz katolicki, filozof, zastępca profesora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Kształcił się w Ostrogu i Żytomierzu (gimnazjum i seminarium duchowne w l. 1897-1901) oraz w Akademii Duchownej w Petersburgu w l. 1901-1905, uzyskując stopień magistra teologii *cum eximia laude*; święcenia kapłańskie otrzymał w 1904, doktorat filozofii – w 1907 w Wyższym Instytucie Filozoficznym w Lowanium; był profesorem filozofii w Seminarium Duchownym w Żytomierzu w l. 1908-1919; wykładał na KUL w l. 1919-1925; w 1923 habilitował się na Wydziale Teologicznym Uniwerytetu Jagiellońskiego; w l. 1925-1928 był docentem i zastępcą profesora filozofii chrześcijańskiej USB w Wilnie; w 1928 wyjechał do Francji, pracował w duszpasterstwie emigracji polskiej; ogłosił m.in. studium *Kardynał Mercier 1851-1926* (Wilno 1927).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 96.

Doubek Franciszek, żył w XIX-XX w.; filolog-germanista, zastępca profesora na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie do 1936.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 111.

Dowgiałło Dimitrij Iwanowicz, ur. 1868, zm. 1942; archiwista rosyjski; kształcił się w witebskim seminarium duchownym i Akademii Duchownej w Petersburgu. W 1897 r. został archiwariuszem w Centralnym Archiwum w Witebsku, w 1903 r. przeniósł się do Wilna w związku z przekazaniem zbiorów witebskich do Centralnego Archiwum Wileńskiego. Był członkiem Wileńskiej Komisji Archeograficznej w 1906-1911 i ostatnim jej prezesem w l. 1913-1915. Brał czynny udział w wydaniu 7 tomów Akt Komisji. Po I wojnie pracował w Akademii Nauk Białoruskiej SSR oraz na Uniwersytecie w Mińsku. Publikował i redagował prace o dziejach Białorusi.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 96.

Dowgiałło Zawisza Jan Karol, ur. 08.1597, zm. 9.03.1661 w Różanie; ksiądz katolicki, biskup ordynariusz wileński. Studiował w Akademii Wileńskiej, następnie w Ingolstadt i Bolonii; uzyskał stopień magistra filozofii i doktora prawa; od 1635 był skarbnikiem Katedry wileńskiej i proboszczem w Świrze; od 1639 – kanonik kapituły wileńskiej, w 1645 został prałatem archidiakonem; uporządkował archiwa kapitulne; w 1641 był regentem kancelarii WKL, w 1646 został członkiem Trybunału, a w 1647 – posłem na sejm; po śmierci biskupa Abrahama Wojny był przez pewien czas administratorem diecezji. Podczas najazdu na Wilno wojsk moskiewskich przebywał na dworze króla Jana Kazimierza; w 1656 został biskupem ordynariuszem wileńskim, w 1657 w Częstochowie był konsekrowany; do Wilna mógł powrócić dopiero w 1660, po wypędzeniu wojska moskiewskiego.

V. Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje.* Vilnius 2002, s. 429-434.

Dowgird Adam Jan, ur. 13.11.1913 w Ejragole-Dowgirdowie na Żmudzi, zm. 27.05.1994 w Białymstoku; docent doktor habilitowany, lekarz, działacz mniejszości polskiej w Litwie w l.1931-1940.Wczesne dzieciństwo spędził w Charkowie, do którego wysłany został przez rząd rosyjski jego ojciec, inżynier pracujący na kolei. W 1919 wraz z matką i rodzeństwem powrócił na Litwę do zniszczonego majątku w Dowgirdowie. W latach 1926-1931 uczęszczał do polskiego gimnazjum w Poniewieżu, po ukończeniu którego zapisał się na Wydział Przyrodniczy Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie, a w 1932 roku został studentem medycyny. Podczas studiów stanął na czele Zjednoczenia Polaków Studentów Uniwersytetu Witolda Wielkiego, udzielał się też w Polskim Klubie Sportowym „Sparta". Od wczesnych lat trzydziestych zaangażowany w życie polskiej mniejszości na Litwie, stanął w opozycji młodych wobec władz ZPL „Pochodnia". Po uzyskaniu dyplomu doktora medycyny w 1938 praktykował w Kownie, a po 1940 został chirurgiem w Wilnie. W czasie II wojny światowej członek AK i komendant jej kowieńskiego podokręgu. Od wiosny 1944 roku pracował jako lekarz w więzieniu na Łukiszkach w Wilnie, gdzie wystawiał fałszywe świadectwa medyczne przetrzymywanym tam Polakom. W 1944 roku uczestniczył w operacji Ostra Brama, po której udało mu się zbiec na Podlasie. W latach 1944-1946 pracował jako lekarz w białostockim oddziale LWP, po czym skierowano go do Hajnówki w celu organizacji tamtejszego szpitala powiatowego, którego został dyrektorem. W 1953 powrócił do Białegostoku, gdzie objął stanowisko dyrektora Wojewódzkiego Szpitala im. J. Śniadeckiego. W 1958 roku doktoryzował się, a po pięciu latach uzyskał habilitację.

M. Jackiewicz, *Polacy na Litwie 1918-2000* (słownik biograficzny), Warszawa 2003; K. Buchowski *Polacy w niepodległym państwie litewskim 1918-1940*, Białystok 1999.

Dowgird Anioł, imię zakonne Anioł od św. Wiktora, ur. 11.12.1776 w majątku ojca koło wsi Jurkowszczyzna k. Mścisławia na Białorusi, zm. 26.04.1835 w Wilnie; filozof, ksiądz katolicki, pijar. Naukę rozpoczął w kolegium jezuickim w Mścisławiu, a kontynuował ją w kolegium w Mohylewie i przez dwa lata w kolegium pijarskim w Dąbrównie koło Orszy. 17.08.1791 wstąpił do zakonu pijarów w Lubieszowie koło Pińska, 3.10.1801 otrzymał święcenia kapłańskie. W l. 1793-1796 studiował w Szkole Głównej w Wilnie, gdzie słuchał wykładów m.in. Jana i Jędrzeja Śniadeckich. Kolejne 10 lat uczył w szkołach pijarskich: w Lidzie, Wiłkomierzu, Łużkach, Witebsku, Szczuczynie k. Grodna, Lubieszowie i Dąbrowicy. Następnie wykładał logikę (1818-1821) i filozofię (1821-1823, 1824-1832) na Uniwersytecie Wileńskim. Jego wykładów słuchali m.in. Adam Mickiewicz i Juliusz Słowacki. Po zamknięciu Uniwersytetu Wileńskiego przez władze rosyjskie był profesorem logiki i filozofii wileńskiej Akademii Duchownej (od 1833). W 1822 został członkiem-korespondentem Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (na podstawie pracy *O logice*), a w 1826 – otrzymał doktorat teologii (na podstawie pracy *De miraculis* (o cudach). W Wilnie spędził łącznie ok. 30 lat życia. W okresie wileńskim był m.in. prefektem konwiktu szlacheckiego (1807-1809), kapelanem Głównego Seminarium Duchownego przy Uniwersytecie (1809-1812, 1816-1832), kapelanem gimnazjum (1812-1813) oraz kanonikiem katedralnym (od 1833). W czasie wojny francusko-rosyjskiej wiele czasu poświęcał na opiekę nad chorymi i rannymi żołnierzami. W testamencie bibliotekę zawierającą kilkaset tomów i wiele manuskryptów zapisał Akademii Duchownej, a skromny majątek przeznaczył częściowo dla bratanicy, Placydy z Dowgirdów Pukalskiej, a częściowo dla augustianów i bernardynów oraz jako wsparcie dla ubogich. Wydał rozprawy: *Rozbiór dzieła „O filozofii" Feliksa Jarońskiego* (Wilno 1817), *O loice, metafizyce i filozofii moralnej* (Wilno 1821), *Wykład przyrodzonych myślenia prawideł* (Połock 1828) i *Antykrytyka* (Wilno 1930). Po śmierci ukazała się praca *Rzeczywistość poznań ludzkich* (Wilno 1939) oraz pisma religijne, m.in. *Konferencje duchowne* (Wilno 1837).

J.J. Jadacki, *Sławni wilnianie filozofowie*. Wilno 1994, s. 36.

Dowkont Szymon zob.: Daukantas S.

Drėma Vladas (Dremo Władysław), ur. 3.12. 1910 w Rydze, zm. 4.01.1995 w Wilnie; historyk sztuki, malarz, grafik. Ukończył Gimnazjum im. Witolda Wielkiego w Wilnie; w l. 1926-1931 uczył się malarstwa w studiu malarskim Witolda Kairuksztisa (Vytautasa Kairiūkštisa) w Wilnie; w l. 1931-1836 studiował malarstwo na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Stefana Batorego, biorąc udział w wystawach sprawozdawczych wydziału w l. 1933/34-1934/35, pracował jednocześnie w litewskim gimnazjum w Wilnie jako nauczyciel rysunku. W l. 1937-1938 kształcił się w Państwowym Instytucie Robót Ręcznych w Warszawie. Członek założyciel w 1937 „Grupy Wileńskiej". Od 1939 działał nadal w Wilnie, w l. 1941-1944 pracował w Muzeum Białoruskim, w l. 1945-1946 był dyrektorem Muzeum Etnograficznego w Wilnie, w l. 1946-1950 i 1957-1970 wykładał na Uniwersytecie Wileńskim oraz w Instytucie Sztuk Pięknych. Od 1970 pracował w Instytucie Konserwacji Zabytków Litwy. Współpracował z polskimi wydawnictwami, placówkami naukowymi i artystycznymi. Uczestniczył w wystawach przedwojennych: I Stała Wystawa Sztuki w Wilnie 1935; Wilno – 1936; uczestniczył w subskrypcji Grafiki Wileńskiej w 1934, 1937. W 1980 wystawa indywidualna w Wilnie. Z okresu

przedwojennego znane są jego dzieła *Sosna*, 1933, drzeworyt; *Głowa staruszki*, 1933, drzeworyt; *Kościoły św. Anny i Bernardynów w Wilnie*, 1937, drzeworyt; *Szklarz*, 1929; *Praczka*, 1930. Wydał monografię w języku litewskim *Pranciškus Smuglevičius* (*Franciszek Smuglewicz*, 1973) oraz *Dingęs Vilnius* (Zaginione Wilno, 1991)

R. Lebedytė, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 1. Vilnius 1985, s. 455; *Wileńskie środowisko artystyczne*, katalog. Olsztyn b.d (1989), s. 58.

Drews Jan, ur. 1.09.1646 w Prusach, zm. 21.12.1710 w Warszawie; ksiądz katolicki, jezuita, pisarz religijny, autor tekstów dla teatru szkolnego. Po studiach teologicznych uczył retoryki, filozofii i teologii w kolegiach jezuickich w Wilnie, Krożach, Warszawie i najdłużej w Braniewie. Był rektorem kolegium braniewskiego, prefektem drukarni, biblioteki, wzbogacił ją o cenne zbiory. Autor wielu dzieł dydaktyczno-religijnych i dwóch sztuk wystawionych w Wilnie w 1673: *Drama tragicum Sejanus* i *Phocion Salvatorem generis humani repraesentans*, należących do litewskiej szkoły barokowej.

S. Bednarski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 5, s. 374; J. Okoń, *Dramat i teatr szkolny. Sceny jezuickie XVII w.* Wrocław 1970; *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny.* Warszawa 1984, s. 208.

Drozdowicz Leon, ur. w 1906, zm. w 1985; matematyk, docent Politechniki Gdańskiej; w 1930 ukończył studia matematyczne na Uniwersytecie Stefana Batorego ze stopniem magistra, w l. 1930-1931 uczył w Liceum Krzemienieckim, w l. 1932-1939 – w Państwowej Szkole Technicznej w Wilnie; w 1947 ukończył Wydział Telekomunikacji na Politechnice Gdańskiej, w l. 1945-1952 wykładał matematykę w Liceum Budownictwa Okrętowego w Gdańsku, w l. 1952-1974 pracował na Politechnice Gdańskiej (od 1955 – zastępca profesora, od 1970 – docent).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 99.

Drzewiński Feliks, ur. w 1788 na Wołyniu, zm. w 1850; profesor fizyki na Uniwersytecie Wileńskim, doktor filozofii. Od 1813 wykładał na Uniwersytecie Wileńskim mineralogię, w 1817-1819 studiował fizykę w Paryżu oraz kupował dla Uniwersytetu Wileńskiego książki, przyrządy i minerały; w 1819 objął katedrę fizyki jako adiunkt; w l. 1824-1831 był profesorem zwyczajnym Uniwersytetu Wileńskiego, w l. 1832-1840 w Akademii Medyko-Chirurgicznej; opublikował kilka ważnych podręczników uniwersyteckich, m.in. *Początki mineralogii podług Wernera dla słuchaczów akademickich* (Wilno 1816), *Kurs roczny fizyki eksperymentalnej* (Wilno 1823) oraz gimnazjalnych z fizyki. Po zamknięciu Akademii Medyko-Chirurgicznej wyjechał do Moskwy.

J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832.* Białystok 1993, s. 22.

Dunajówna Maria, ur. 9.04.1900 w Wilnie, zm. 15.10.1979 w Toruniu; historyk literatury, doktor nauk humanistycznych, st. kustosz biblioteki. W 1918 ukończyła Gimnazjum Żeńskie Stowarzyszenia Nauczycieli i Wychowawców w Wilnie, w 1926 uzyskała magisterium z filologii polskiej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w 1934 doktoryzowała się pod kierunkiem prof. M. Kridla na podst. pracy *Tomasz Zan*. W l. 1921-1923 była nauczycielką w Seminarium Nauczycielskim im. Królowej Jadwigi w Wilnie, w l. 1923-1937 asystentką w Katedrze Literatury Polskiej USB; w l. 1938-1942 pracowała w archiwum wileńskim, w l. 1944-1945 była nauczycielką w Męskim Gimnazjum w Wilnie. W 1945 wyjechała do Torunia i tam od 1945 pracowała w Bibliotece Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Pochowana na Cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 179.

Dundulienė Pranė, ur. 12.02.1910 w Filipach w pow. święciańskim, zm. 27.02.1991 w Wilnie; profesor litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego, etnolog, pedagog. W 1938 ukończyła etnologię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w l. 1938-1940 pracowała w Litewskim Towarzystwie Naukowym w Wilnie, w l. 1940-1950 – w Instytucie Historii Litwy, od 1944 – na Uniwersytecie Wileńskim, od 1971 profesor. Wydała ok. 20 prac naukowych z etnologii.

R. Merkienė. (w:) *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 5. Vilnius, 2004 s. 203.

Dundulis Bronius, ur. 26.11.1909 we wsi Gyvakarai koło Kupiszek (Kupiškis), zm. 1.09.2000 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, historyk. W 1933 ukończył Uniwersytet Witolda Wielkiego w Kownie, w l. 1933-1940 studiował w Sorbonie w Paryżu, w 1940 wydał książkę *Napoléon et la Lituanie en 1812*. (Paris 1940), na podstawie tej pracy uzyskał stopień naukowy doktora nauk historycznych Od 1941 pracował na Uniwersytecie Wileńskim, od 1969 profesor.

Visuotinė lietuvių enciklopedija, t. 5. Vilnius 2004, s. 204.

Dunin-Horkawicz Helena z Chaszkowskich, córka Władysława i Heleny, ur. w 1899 w Dyneburgu, zm. w 1979 w Łodzi; lekarz, asystent Uniwersytetu Stefana Batorego. W 1928 ukończyła Wydział Lekarski Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, specjalizowała się w bakteriologii i analityce lekarskiej; od 1931 do 1938 była asystentką w Zakładzie Bakteriologii USB. W 1945 wyjechała do Łodzi, gdzie pracowała jako adiunkt w Akademii Medycznej i Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi.

J. Dunin-Horkawicz, (w:) *Z dziejów Almae Matris Vilnensis*. Kraków 1996, s. 335.

Dybowski M. (Mieczysław?), ur. w 1885, zm. w 1975; profesor, psycholog, zastępca profesora na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie do 1936.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 110.

Dylewski Benedykt, ur. w 1896, zm.?; lekarz otolaryngolog, docent Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W l. 1930-1935 promował w Wilnie idee logopedii szkolnej, prowadził wśród uczniów wileńskich badania mowy i głosu; w 1932 habilitował się na USB, od 1936 był kierownikiem Zakładu Otolaryngologii USB w Wilnie. W 1945 wyjechał do Łodzi, gdzie był profesorem w tamtejszej Akademii Medycznej.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 119.

Dymszewicz Abraham, ur. 10.10.1652 na Żmudzi, zm. 15.01.1703 w Warszawie; profesor teologii moralnej, ksiądz katolicki, jezuita, pedagog. Filozofię studiował w Połocku w l. 1675-1678, teologię w Akademii Wileńskiej w l. 1680-1684. Był profesorem teologii moralnej i scholastycznej Akademii Wileńskiej w l. 1692-1696, a od 1698 profesorem teologii i filozofii w kolegium jezuickim w Braniewie; ponadto nauczał w Połocku, Krożach i Warszawie.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*. Warszawa 1963, s. 68.

Dziewulska-Łosiowa Aniela, 20.06.1916 w Krakowie, zm. 10.01.2004 w Warszawie; docent doktor, astronom, geofizyk, córka profesora Władysława Dziewulskiego. Studiowała astronomię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. We wrześniu 1938 otrzymała stopień magistra astronomii. Podczas wojny uczestniczyła w tajnym nauczaniu, a od jesieni 1942 jako żołnierz Armii Krajowej (pseudonim „Krystyna”) włączyła się w działalność konspiracyjną w okręgu wileńskim. Aresztowana w 1944 przez NKWD

została w 1945 skazana na 10-letnie zesłanie na Syberię. Po powrocie z zesłania, w 1955 podjęła działalność naukową, początkowo w Obserwatorium Astronomicznym w Piwnicach k. Torunia, a następnie w Warszawie, w Państwowym Instytucie Hydrologiczno-Meteorologicznym. Od roku 1959 pracowała w Instytucie Geofizyki PAN, gdzie od 1974 do emerytury była kierownikiem Zakładu Fizyki Atmosfery. Jej największą zasługą jest stworzenie w Obserwatorium Geofizycznym w Bielsku stacji pomiarów ozonu atmosferycznego, działającej od 1963, co jest ewenementem w skali światowej. Jest też m.in. autorką książki *Ozon w atmosferze.*

J. Smak, *Aniela Dziewulska Łosiowa.* „Urania – Postępy Astronomii", z. 3/2004, s. 128-129.

Dziewulski Wacław Michał, ur. 29.09.1882 w Warszawie, zm. 10.08.1938 w Wilnie, brat Stefana, prawnika, ekonomisty, i Władysława, astronoma; fizyk, profesor USB. Ukończył V Gimnazjum w Warszawie. W l. 1901-1905 studiował na wydziale mechanicznym Politechniki Warszawskiej, następnie w Getyndze, gdzie uzyskał w 1913 stopień doktora filozofii; w l. 1911-1912 studiował w Manchesterze; w 1913 został asystentem prof. Mariana Smoluchowskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim; w l. 1915-1916 walczył w artylerii Legionów Polskich, brał udział w walkach nad Styrem i Stochodem, likwidacja Legionów zastała go pod Baranowiczami, skąd powrócił do Warszawy jesienią 1916; w 1917 był st. asystentem Zakładu Fizyki na Uniwersytecie Warszawskim; we wrześniu 1919 został powołany na zastępcę profesora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; od lipca do grudnia 1920 walczył z bolszewikami, otrzymał awans na kapitana. Od 1921 był profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; prowadził badania nad magnetooptycznym zjawiskiem Kerna i zjawiskiem Zemana; opracował metody pomiaru małych kątów skręcania płaszczyzny polaryzacji oraz zbudował wiele przyrządów fizycznych; na szczególną uwagę zasługują jego badania nad wytwarzaniem warstw metalicznych i ich właściwościami; był wybitnym pedagogiem i organizatorem nauki. Brał czynny udział w pracach komitetu redakcyjnego „Acta Physica Polonica". Był jednym z założycieli kwartalnika „Fizyka i Chemia w Szkole". Napisał podręcznik *Podstawy fizyki* (1929). Od 1920 był prezesem oddziału wileńskiego Polskiego Towarzystwa Fizyków.

Wielka encyklopedia PWN, t. 7. Warszawa 2002, s. 547; H. Niewodniczański, (w:) *Polski Słownik Biograficzny*, t. 6, s. 177; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 42.

Dziewulski Władysław, syn Klemensa Eugeniusza i Anieli z Krauzów, ur. 2.09.1878 w Warszawie, zm. 6.02.1962 w Toruniu, brat Stefana, prawnika, ekonomisty, i Wacława, fizyka; profesor USB, astronom. Uczęszczał do V Gimnazjum Klasycznego w Warszawie, które ukończył w 1897. W l. 1897-1901 odbył studia matematyczno-fizyczne na Uniwersytecie Warszawskim, zakończone stopniem kandydata nauk matematyczno-fizycznych. W l. 1901-1902 pracował w Obserwatorium Astronomicznym UW, a także w Obserwatorium im. Jędrzejewicza w Warszawie. Uzyskawszy stypendium im. Kopernika z UW, przebywał w l. 1902-1903 na dalszych studiach na uniwersytecie w Getyndze. Od 1903 pracował jako asystent w Obserwatorium Astronomicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego pod kierunkiem prof. Maurycego Rudzkiego, na UJ doktoryzował się w 1906 na podstawie rozprawy *Wiekowe perturbacje Marsa na ruchu Erosa.* Jako stypendysta Kasy im. Mianowskiego przebywał w l. 1907-1908 ponownie w Getyndze, w l. 1908-1909 pracował tam jako asystent. Od 1909 był adiunktem Obserwatorium Astronomicznego UJ. W 1916 habilitował się na UJ na podstawie rozprawy *Photographische Grössen von Sternen in der Nähe des Nordpols.* W 1919 przeniósł się do

Wilna do pracy na Uniwersytecie Stefana Batorego. Nominację na profesora nadzwyczajnego astronomii uzyskał w 1920, zaś zwyczajnego w 1921 i na tym stanowisku pozostawał do 15.12.1939. Piastował funkcje dziekana (1921-1922) rektora (1924-1925) i prorektora (1925-1928) USB. Organizował i rozbudowywał Obserwatorium Astronomiczne USB. Z początkiem roku szkolnego 1941/1942 do końca okupacji hitlerowskiej Wilna kierował wraz z Heleną Straszyńską i Ananiaszem Rojeckim Uniwersyteckim Ośrodkiem Zorganizowanego Polskiego Szkolnictwa Tajnego w Wilnie. W lipcu 1945 wyjechał wraz z grupą polskich naukowców do Torunia, gdzie został profesorem astronomii i prorektorem (1945-1947); stał się jednym ze współzałożycieli Uniwersytetu Mikołaja Kopernika Toruniu i jednocześnie Obserwatorium Astronomicznego UMK w Piwnicach w pod Toruniem. Był członkiem m.in. Polskiej Akademii Umiejętności (1932), Polskiej Akademii Nauk (1952), Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (1909), Polskiego Towarzystwa Astronomicznego (współzałożyciel i 1923-1924 pierwszy prezes), Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Królewskiego Towarzystwa Astronomicznego w Londynie. Był autorem wielu prac z dziedziny mechaniki nieba, astronomii gwiazdowej (opracował nową metodę wyznaczania ruchów gwiazd w przestrzeni) i innych. Jego imieniem w Toruniu nazwane jest planetarium. Opublikował 236 prac z zakresu mechaniki nieba, fotometrii, astronomii gwiazdowej i historii astronomii, napisał historię Obserwatorium Astronomicznego w Wilnie. Pochowany na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

C. Iwaniszewska, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 1. Toruń 1998, s. 90-92; *Pracownicy nuki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994*. Toruń 1995, s. 185.

Władysław Dziewulski

Mikołaj Dzikowski

E

Ehlert Jakub, ur. 20.04.1727 w Dobrym Mieście na Warmii zm. 17.01.1782 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1743; po dwuletnim nowicjacie, jednorocznym kursie z pedagogiki i trzyletnim z zakresu filozofii, uczył w klasach niższych (1749-1753). Teologię studiował w Braniewie (1753-1757) i w Wilnie, gdzie uzyskał doktorat filozofii (1770). Uczył w klasach niższych w Królewcu (1757-1759), gdzie przez rok był także prefektem szkoły. Potem pracował jako kaznodzieja (1760-1763), wykładał w Braniewie filozofię (będąc jednocześnie prefektem szkoły niższej w 1763-1766), prawo kanoniczne, liturgikę, teologię scholastyczną (1767-1770). W tym samym czasie był wiceregensem seminarium papieskiego oraz prefektem konwiktu i bursy muzyków. Przez rok pełnił te same funkcje w Grodnie i ponownie dwa lata w Braniewie. W okresie kasaty zakonu jezuitów był profesorem teologii, liturgiki i seniorem wydziału teologii w Akademii Wileńskiej. Po kasacie zakonu pozostał na tym stanowisku do śmierci.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od polowy XV do końca XVIII wieku*, t. 1 Olsztyn1984, s. 54-55.

Ehrenfeucht Wiktor, ur.?, zm. w 1940 lub 1941 w Warszawie; docent doktor, astrofizyk. W l. 1915-1919 pracował na Uniwersytecie Warszawskim oraz wykładał w Gimnazjum Króla Władysława IV w Warszawie; przed II wojną światową był docentem na Uniwersytecie Stefana Batorego.

W. Iwanowska, *Mój życiorys*.

Ehrenkreutz Stefan ur. 13.10.1880 w Łowiczu, zm. 20.07.1945 w Wilnie; historyk prawa, działacz Polskiej Partii Socjalistycznej, profesor i ostatni rektor Uniwersytetu Stefana Batorego. Uczył się w V i III Gimnazjum w Warszawie, które ukończył w 1899; w l. 1900-1905 studiował prawo na Uniwersytecie Warszawskim, w l. 1905-1918 kontynuował studia w Wiedniu i Lipsku. W 1911 w Lipsku uzyskał stopień naukowy doktora filozofii. W l. 1911-1918 pracował w Archiwum Akt Dawnych w Warszawie oraz w Towarzystwie Kursów Naukowych w Warszawie (od 1918 Wolna Wszechnica Polska); w l. 1918-1920 – zastępca kierownika Wydziału Archiwów Państwowych w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego; w l. 1920-1939 – kierownik Katedry Historii Prawa Polskiego na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, profesor nadzwyczajny (1921), w l. 1922-1924 prorektor; od 1929 profesor zwyczajny, w l. 1929-1930 dziekan Wydziału Prawa, w 1939 rektor; w l. 1930-1939 kierownik sekcji prawnej w Instytucie Europy Wschodniej. Naukowo zajmował się dawnym prawem sądowym polskim i litewskim oraz ustrojami państw Europy Wschodniej. Autor szeregu prac dotyczących Litwy i stosunków polsko-litewskich. Był członkiem-korespondentem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (1934), członkiem przybranym Towarzystwa Naukowego we Lwowie, członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. W latach 1930-1938 zasiadał w Senacie. Organizator i długoletni prezes zarządu Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej. Podczas II wojny światowej prof. Stefan Ehrenkreutz kierował w konspiracji Polskim Uniwersytetem Wileńskim, oficjalnie pracując jako stróż nocny. Po ponownym wkroczeniu Armii Czerwonej do Wilna w lipcu 1944

został 28 sierpnia 1944 aresztowany przez NKWD i oskarżony o to, że „...był przedstawicielem klasy panującej w Polsce przed rokiem 1939 i wrogiem państwa sowieckiego." Zmarł w szpitalu więziennym z wyczerpania organizmu. Wydał kilka prac naukowych m.in.: *Stan badań nad statutami litewskimi* (1924), *Separatyzm, czy ciążenie Litwy ku Polsce po unii lubelskiej*, (w:) *Pamiętnik IV Powszechnego Zjazdu Historyków w Poznaniu* (1925).

Biogramy uczonych polskich. Część I. *Nauki społeczne.* Zeszyt 1. Wrocław 1983, s. 327-329.

Eichwald Karol Edward, ur. 16.06.1795 w Mitawie, zm. 4.11.1876 w Wilnie, wg WEP w Petersburgu. Profesor Uniwersytetu Wileńskiego i Akademii Medyko-Chirurgicznej, Studiował nauki przyrodnicze i medyczne w Berlinie i w Paryżu u Cuviera. Doktorat nauk medycznych uzyskał w Wilnie w 1819, habilitację z zoologii w Dorpacie w 1821. Wykładał w Kazaniu 1821-1823. W 1827 objął katedrę zoologii i anatomii porównawczej na Uniwersytecie Wileńskim, po jego zamknięciu – w Akademii Medyko-Chirurgicznej, od 1938 – w Petersburgu. Wiele podróżował, szczególnie udaną wyprawą była ekspedycja na Kaukaz i nad Morze Kaspijskie, która spowodowała pojawienie się kilku obszernych prac: *Reise auf dem Caspischen Meere und in der Caucasus*, *De plantis novis Caspio Caucasensis, Fauna Caspico-Caucasica* z 40 rycinami. Odkrył kilka nowych roślin, opisanie których wywołało wielkie zainteresowanie w licznych kręgach akademickich nie tylko Rosji, ale także za jej granicami. W Wilnie, w 1829 roku, wydał trzytomową książkę *Zoologia specialis*, uznaną w kręgu akademickim Rosji za podręcznik, z którego mieli korzystać słuchacze Uniwersytetu Wileńskiego, a później Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie i innych uczelni rosyjskich. W 1830 w Wilnie opublikował pracę *Naturhistorische Skizze von Lithauen, Volhynien und Podolien...* W 1838 Eichwald odbył podróż do krajów skandynawskich i Estonii. W 1835 roku napisał biografię prof. Bojanusa *Memoria Bojani*. Profesor Ejchwald był również zaangażowany w badaniach paleontologicznych. W 1838 został profesorem paleontologii w Instytucie Górniczym w Petersburgu, urządzając muzeum paleontologiczne, oraz pracując jako profesor zoologii i mineralogii w Petersburskiej Akademii Medycznej, w której urządził muzeum zoologiczne. Opublikował prace *Die Urwelt Russlands, Paleontologie Rosii*, oraz dzieło o paleontologii *Lethaea Rossica*, które zostało wydane dopiero w 1868 w Stuttgarcie

Z. Siemienowicz, *Akademia Medyko-Chirurgiczna w Wilnie*; *Wielka encyklopedia powszechna PWN*, t. 3. Warszawa 1964, s. 319.

Eiger Marian, syn Jakuba, ur. 22.08.1873 w Częstochowie, zm. w 1939 w Krynicy; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, doktor nauk medycznych. Studiował medycynę w Dorpacie (Tartu), Warszawie i Moskwie do 1899. Po krótkim okresie pracy w Warszawie i wyjeździe naukowym za granicę, z powodu wybuchu wojny rosyjsko-japońskiej, powrócił do kraju i odbył służbę w armii carskiej na Dalekim Wschodzie. W 1909 w Moskwie uzyskał doktorat z nauk medycznych; rok później podjął pracę na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Pod wpływem poznanego tam Józefa Piłsudskiego związał się z polskim ruchem niepodległościowym; w l. 1913-1919 był docentem fizjologii na uniwersytecie w Bernie w Szwajcarii; w l. 1919-1921 służył w Wojsku Polskim, odszedł z wojska w stopniu podpułkownika; w l. 1922-1938 był profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, na którym zorganizował zakład fizjologii. W dobie wystąpień antyżydowskich na tej uczelni starał się pomagać prześladowanym i był kuratorem kilku żydowskich organizacji akademickich. Był członkiem Rady Agencji Żydowskiej (1929-1931), prezesem Oddziału Wileńskiego Związku Żydów Uczestników Walk o Niepodległość Polski. Po przejściu na

emeryturę w 1938 osiadł w Warszawie, gdzie działał w towarzystwie „Daat-Wiedza".

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. I. Warszawa 2003, s. 369.

Elijahu Ben Szlomo Zalman, Gaon z Wilna; Elijahu z Wilna, zw. Wielkim Gaonem Wileńskim lub HAGRA (akr. Od Ha-Gaon Rabi Elijahu), ur. 23.04 1720 w Sielcu, województwo brzeskie, wg innych danych – w Wilnie, zm. 9.10.1797 w Wilnie; rabin, matematyk, talmudysta i kabalista. Pośród jego przodków byli znani rabini i uczeni: Icchak Kremer – rabin w Wilnie, Mosze Ben Cwi Naftali Kirsz Sofer Rybka (zm. 1671/1672). Był jedną z największych i najciekawszych postaci w historii Żydów, która w decydujący sposób wpłynęła na ukształtowanie się misnagdyzmu (litewskiego chasydyzmu) i judaizmu ortodoksyjnego. Pochodził z rodziny o tradycjach rabinackich. Tylko we wczesnej młodości korzystał z pomocy nauczycieli (ojca i Mojżesza – rabina z Kiejdan), nie studiował, jak inni, w jesziwach. W wieku niespełna 7 lat wygłosił swój pierwszy wykład talmudyczny w Synagodze Starej w Wilnie; mając lat 13 był biegły zarówno *Talmudzie Babilońskim* jak i – co było wówczas rzadkością – w *Talmudzie Jerozolimskim*. W wieku 18 lat ożenił się; do 25 roku życia podróżował, m.in. po Niemczech i Austrii. Powróciwszy do Wilna, poświęcił się całkowicie studiom we własnym *bejt hamidraszu* (dom nauki), otrzymując zasiłek od gminy wileńskiej. Kiedy miał 30 lat był już sławny w całym świecie żydowskim. Dopiero w wieku lat 40 porzucił pustelniczy tryb życia (miał spać jedynie po 2 godziny na dobę i nie rozmawiać o niczym, co by nie dotyczyło *Tory*). Nigdy nie przyjął jednak żadnego oficjalnego stanowiska; nie udzielał – jak inni uczeni rabini – responsów (gatunek literatury rabinackiej) i aprobacji. Interesował się gramatyką, geometrią, astronomią, zoologią, botaniką, geografią i medycyną, które uważał za przydatne do rozumienia *Tory*. Pod wpływem studiów kabalistycznych próbował stworzyć *golema* (sztucznego człowieka). Zwalczał chasydyzm (żydowski ruch religijny z XVIII w. powstały na Ukrainie), głównie jako ruch nie głoszący prymatu studiowania *Prawa*, a przez kult *cadyków* rodzący podejrzenia o sekciarstwo. W 1772 i 1781 złożył podpis pod klątwą, rzuconą przez rabinat wileński na chasydów. Nie przyjął Menachema Mendla z Witebska i jego ucznia Sznura Zalmana, którzy pragnęli złożyć mu wizytę i przekonać o zgodności zasad chasydyzmu z *Torą*. W 1780 Gaon założył szkołę w Wilnie, w której pracował z niewielką grupą szczególnie zdolnych i zaawansowanych uczniów, kładąc nacisk na znajomośc języka hebrajskiego i studia biblijne, poprzedzające poznawanie *Talmudu*. Jako uczony odżegnywał się od wszelkiej sofistyki i *pilpulu* (hebr. ostra dyskusja). Zainicjował poważne studia nad *Biblią*, *Talmudem* i literaturą rabiniczną. Pozostawił w rękopisach 70 dzieł, z których 50 zostało wydanych już po jego śmierci, do jego prac m.in. należą: komentarz do *Tory* pt. *Adderet Elijahu* (Dubrowna 1804), komentarze do ksiąg biblijnych i inne. Opracował też dzieło nt. granic starożytnego Izraela i planu Świątyni Jerozolimskiej (*Curat ha-Arec we tawnit ha-Bajt*, Szklów 1802). Od końca XIX w. Gaon stał się bohaterem kilku dzieł literackich, przede wszystkim przedstawiających go jako przeciwnika chasydyzmu. W Wilnie była i jest ulica Gaona.

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 1. Warszawa 2003, s. 384-385.

Ellert Henryk, ur. 27.12.1908 w Białymstoku, zm. 19.03.1970 w Gdańsku; profesor farmacji. Studiował farmację na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, w 1934 uzyskał tytuł magistra farmacji; w 1946 – stopień doktora farmacji w Poznaniu. W 1948 rozpoczął pracę na Wydziale Farmacji Akademii Medycznej w Gdańsku, w 1954 uzyskał tytuł docenta, w 1961 – został profesorem.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 336.

Elzenberg Henryk Józef Marian, syn Henryka i Marii z Olędzkich, ur. 18.09.1887 w Warszawie, zm. 6.04.1967 tamże; filozof, historyk filozofii, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego. Ojciec jego ze spolonizowanej rodziny żydowskiej był adwokatem i publicystą, przyjacielem Elizy Orzeszkowej. Uczył się w Zurychu, Trogen, Genewie (tam zdał maturę). Studiował w Paryżu literaturę francuską, filologię klasyczną i filozofię, tam też się doktoryzował (1909). Od 1910 wykładał w Szwajcarii w Neuchâtel. W 1912 osiedlił się w Krakowie, w 1914 wstąpił do Legionów Polskich, do 1917 pozostawał w dyspozycji Naczelnego Komitetu Narodowego. Od 1917 był nauczycielem łaciny i francuskiego w gimnazjach w Krakowie, Zakopanem i Piotrkowie Trybunalskim; następnie studiował w Wiedniu, walczył w wojnie polsko-bolszewickiej, w 1922 habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim na podstawie pracy *Marek Aureliusz* i przeniósł się do Warszawy. W 1928 pracował w redakcji „Przeglądu Filozoficznego". w 1928 dodatkowo zatrudnił się na Uniwersytecie Warszawskim i został docentem w Seminarium Filozoficznym. W latach 1935-1936 prowadził wykłady z filozofii i estetyki w Państwowym Instytucie Sztuki Teatralnej w Warszawie. Od 1936 w Wilnie wykładał, jako docent, na USB etykę, estetykę, teorię wartości i teorię poznania oraz historię filozofii. Był jednym z założycieli Klubu Demokratów w Wilnie (z M. Kridlem i B. Zawadzkim). Wojnę spędził w Wilnie, wykładał na tajnych kompletach. Tuż po wojnie zamieszkał w Lublinie, gdzie wykładał na KUL, na Uniwersytecie MCS, i w Szkole Dramatycznej. Od końca 1945 do 1950 (gdy został odsunięty) prowadził zajęcia dydaktyczne w Toruniu. Od 1956 podjął na nowo pracę ze studentami i do przejścia na emeryturę (1960) był kierownikiem katedry filozofii. Był członkiem wielu towarzystw naukowych. Zajmował się głównie etyką i estetyką, zwłaszcza teorią wartości. Wydał m.in. prace: *Podstawy metafizyki Leibniza* (1917), *Etyka wyrzeczenia* (1925), *Lukrecjusz i religia materializmu* (1927), *Przeciwko formalizmowi w estetyce* (1927), *Wielkość i my. Z powodu dyskusji o Mickiewiczu* (1929), *Nauka i barbarzyństwo* (1930), *Ekspresja pozaestetyczna i estetyczna* (1950), *Kłopot z istnieniem. Aforyzmy w porządku czasu* (1963), *Próby kontaktu* (1966), *Wartość i człowiek. Rozprawy z humanistyki i filozofii* (1966). *Wartość i człowiek* (1966). W 1932 został wybrany na członka-korespondenta Towarzystwa Naukowego Warszawskiego; brał również udział w pracach Towarzystwa Naukowego KUL. Zajmował się aksjologią, estetyką i etyką, a także historią literatury francuskiej. Pracował nad stworzeniem zwartego systemu aksjologicznego, rozróżnił dwa rodzaje wartości – utylitarną (względną, zaspokajającą pojedyncze potrzeby i pragnienia) oraz perfekcyjną (bezwzględną, doskonałą). Wysunął tezę, że życie samo przez się nie jest wartością, staje się nią natomiast poprzez obcowanie z innymi wartościami. Podał własną definicję kultury, którą określił jako wartość niezależną od ludzi, będącą sumą rzeczy wartościowych tworzonych przez człowieka. Świat uważał za zespół zhierarchizowanych wartości. Określił typ człowieka realizującego dobro moralne i dwie jego odmiany – meliorystyczną (człowieka pracującego nad tym, by stać się lepszym) i soteryczną (człowieka dążącego do pełnego wyzwolenia od zła). Polemizował z wybitnymi filozofami – Tadeuszem Kotarbińskim (na temat wartości życia) i Stanisławem Ossowskim (na temat estetyki wartościującej). Badał twórczość Platona, Lukrecjusza, Leibniza, Berkeley'a, Shaftesbury'ego.

Biogramy uczonych polskich, Część I: *Nauki społeczne*, zeszyt 1: A-J, Wrocław 1983; J. Hernik Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*. Warszawa 1998, s. 270; R. Jadczak, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 2. Toruń 2000, s. 75-77; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994*. Toruń 1995, s. 189

Erdman Jan (ur. 15 I 1729 na Warmii – zm. w 1798 w Wilnie), jezuita, dr prawa kościelnego i teol., wizytator generalny Komisji Edukacji Narodowej. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1750. Nowicjat i trzyletni kurs filozofii odbył w Akad. Wileńskiej, gdzie w l. 1756-1758 studiował matematykę, fizykę i astronomię. W l. 1758-1760 był wychowawcą oraz nauczycielem poetyki i języka niemieckiego w wileńskim konwikcie. Po czteroletnich studiach teol. w Braniewie, w 1766-1769 wykładał filoz. i matematykę w Nowogródku, a w 1769-1773 był prof. filozofii Akad. Wileńskiej. Po kasacie zakonu jezuitów pozostał prof. filoz. do 1777. Ze względu na duże osiągnięcia pedagogiczne został pierwszym rektorem Szkoły Wojewódzkiej Wileńskiej, a potem od 1781 do 1783 – Wydziałowej. Po wykorzystaniu urlopu zdrowotnego (1783-1786) został w 1787 wizytatorem 15 szkół z ramienia Szkoły Głównej Wil., a potem jeszcze dwukrotnie (1788 i 1790) był mianowany generalnym wizytatorem szkół wileńskich

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, t. 1 Olsztyn 1984, s. 54-55.

Stefan Ehrenkreutz

Henryk Elzenberg

F

Fabrycy (Kowalski) Walenty Groza, ur. w 1565 w Tyczynie, zm. 22.03.1626 w Warszawie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Od 1577 uczył się w szkołach jezuickich, studiował też prawdopodobnie w Rzymie; w Akademii Wileńskiej uzyskał doktorat; uczył w szkołach jezuickich w Poznaniu i innych miastach; potem przez 8 lat był profesorem Akademii Wileńskiej; był kaznodzieją we Lwowie i w Krakowie oraz kaznodzieją królewskim Zygmunta III w 1618.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 111.

Falkowski Adolf, ur. 8.10.1886 w Twerze, zm. 6.07.1952?; docent doktor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz neurolog i psychiatra. Ukończył Gimnazjum w Twerze oraz Wydział Filozoficzny Uniwersytetu we Lwowie; studia medyczne odbył we Fryburgu, Monachium, Berlinie i Heidelbergu, doktorat uzyskał w 1913, habilitował się na USB w Wilnie w 1929. W l. 1919-1921 był lekarzem w Wojsku Polskim, następnie do 1929 był dyrektorem Szpitala Jana Bożego w Warszawie i docentem Uniwersytetu Warszawskiego, od 1929 był docentem w Katedrze Neurologii USB, następnie dyrektorem zakładu psychiatrycznego w Tworkach pod Warszawą. Ogłosił wiele prac naukowych, m.in. *Schizofrenia* (Wilno 1929), *Psychoza maniakalno-depresyjna* (1929). Po II wojnie światowej był profesorem neurologii w Warszawie.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 19.

Falkowski Czesław, ur. 28.11.1887 w Warszawie, zm. 25.07.1969; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, ksiądz katolicki, biskup łomżyński. W 1904 roku ukończył VIII Liceum Ogólnokształcące im. Władysława IV w Warszawie. Studiował teologię w Akademii Duchownej w Petersburgu w l. 1904-1908 potem w Insbrucku, gdzie 26.07.1910 otrzymał święcenia kapłańskie i w 1913 doktorat; do 1917 był profesorem Akademii Duchownej w Petersburgu, następnie pracował na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, gdzie w l. 1928-1930 pełnił funkcję rektora. W l. 1942-1943 był więziony przez Niemców. Po II wojnie światowej był profesorem w seminarium duchownym w Białymstoku; 24.02.1949 mianowany biskupem łomżyńskim, konsekrowany 8.05.1949 w Białymstoku w prokatedrze pw. Wniebowzięcia NMP przez Arcybiskupa Romualda Jałbrzykowskiego, rządy w diecezji objął 15.03.1949. Pochowany w katedrze łomżyńskiej.

P. Nitecki, *Biskupi kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny.* Warszawa 2000, s. 95.

Falkowski Jakub Zebedeusz, ur. 28.10.1778 w Kodniu n. Bugiem, zm. 22.11.1836 w Wilnie; dominikanin, organmistrz, pedagog. Uzyskał stopień doktora filozofii. Jako zakonnik dominikanin przebywał w Debreczynie, Nowogródku, Kalwarii i Wilnie. Naprawiał organy w kościołach na Litwie.

R. Świętochowski, (w:) *Polski słownik biograficzny,* t. 6, s. 360. *Słownik muzyków polskich,* t. 1. Warszawa 1964, s. 135.

Fedorowicz Zygmunt Józef, pseud. „Albin", „Pani Maria", „Józef", syn Karola i Anny z Kałabuńskich, ur. 11.04.1889 w Warszawie, zm. 3.02.1973 tamże; docent w Instytucie Zoologii PAN, zoolog, nauczyciel, działacz Stronnictwa Narodowego, w czasie II wojny światowej Delegat Rządu na Okręg Wileński. Ukończył gimnazjum E. Konopczyńskiego w Warszawie, następnie studiował na uniwersytecie w Louvain i Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach 1913-14 był asystentem w Zakładzie Anatomii Porównawczej UJ. Od 1914 roku mieszkał w Wilnie, tu z ramienia Kasy im. J. Mianowskiego prowadził badania fauny w okolicach miasta, w sierpniu 1914 poślubił Marię Jurewiczównę. Nie mogąc wyjechać do Krakowa pozostał w Wilnie i zajął się organizowaniem oświaty polskiej oraz uczył w szkołach prywatnych. Po zakończeniu wojny kontynuował pracę naukową, w 1919 obronił doktorat na UJ. W okresie Litwy Środkowej był wicemarszałkiem Sejmu Wileńskiego. W 1921 został dyrektorem Gimnazjum im. Zygmunta Augusta w Wilnie. Był działaczem Stronnictwa Narodowego i redaktorem „Dziennika Wileńskiego". Od 1924 był wizytatorem szkół, kuratorem Okręgu Szkolnego Wileńskiego, naczelnikiem wydziału i od 1927 – ponownie wizytatorem. W 1931 ze względów politycznych, jako aktywny działacz Stronnictwa Narodowego został przeniesiony na emeryturę (w wieku 42 lat); do 1939 był współpracownikiem pism Stronnictwa Narodowego. Od 1939 roku działał w strukturach konspiracyjnych Stronnictwa Narodowego, organizował też tajne nauczanie. W marcu 1942 został mianowany Delegatem Rządu na Okręg Wileński. Używał pseudonimów „Albin", „Pani Maria" i „Józef". W sierpniu 1944 został aresztowany przez NKWD, a następnie skazany na 10 lat łagru. Do kraju powrócił w 1955. Krótko przebywał we Wrocławiu, a od 1956 w Warszawie, gdzie pracował jako adiunkt, a następnie docent Instytucie Zoologii PAN. Był autorem wielu prac naukowych, m.in. *Zarysu historii zoologii* (Warszawa 1962).

J. Malinowski, (w:) *Słownik Polski Walczącej na Kresach Północno-Wschodnich Rzeczypospolitej,* t. 1. Bydgoszcz 1995, s. 88-89.

Fegler Jerzy, ur. w 1897, zm.?; lekarz, profesor fizjologii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie od 1939; w l. 1941-1947 był profesorem Polskiego Wydziału Lekarskiego w Edynburgu w Szkocji.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 117.

Fiedorowicz Jerzy, żył w XX w.; prawnik, doktor praw, w l. 1918-1920 był zastępcą profesora na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, wykładał prawo rzymskie.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 113.

Filipowicz Jan z Wilna, ur.?, zm. 9.02.1524 w Wilnie; doktor teologii, ksiądz katolicki, biskup kijowski. Studiował najpierw w Krakowie w l. 1489-1491, doktorat dekretów uzyskał w Bolonii w 1495; kanonik już w 1497 aż do 1524; w 1508 pisarz kancelarii litewskiej, kustosz 1509, protonotariusz apostolski; biskupem kijowskim został w 1520, rezydował poza stolicą biskupią.

J. Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do czasów obecnych...* Wilno 1912, s. 92; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny.* Warszawa 2000, s. 99.

Finn Samuel Josef, ur. w 1818 w Grodnie, zm. w 1890 w Wilnie; historyk i filolog, pisarz, publicysta żydowski. Otrzymał tradycyjne wykształcenie religijne. Poza tym był samoukiem. Od lat 40-tych XIX w. był w Wilnie jednym z czołowych maskili i wykładowcą w tamtejszej szkole rabinów (od 1848). W 1841, wraz z Lazarem Lipmanem Hurwicem, założył hebrajskie czasopismo „Pirchej Cafon", w 1860-1861 wydawał w Wilnie ty-

godnik – „Ha-Karmel". Jako historyk, Finn stał na pograniczu między monografistami hebrajskimi i nowoczesnymi badaczami. Wydał m.in. *Nidchej Israel* (Wygnańcy Izraela, 1850), historię dziejów i literatury Żydów od zburzenia Pierwszej Świątyni Jerozolimskiej do 2 poł. XII w.; pracował też nad wielotomową historią Żydów, wydając dwie jej części pt. *Diwrej ha-jamin li-wnej Israel* (Dzieje Żydów, t. 1, 1871; t. 2, 1877) oraz historię Żydów wileńskich *Kirja neemana* (Wierne miasto, 1860; 1915).

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 1. Warszawa 2003, s. 453.

Fleuret (Fleury) Jean Claude, ur. 12.01.1728, zm.?; jezuita, prof. Akademii Wileńskiej. Francuz, był teologiem i filozofem. W Akademii Wileńskiej wykładał fizykę i matematykę w 1761-1764.

Mokslas senajeme Vilniaus universitete.

Folejewski Zbigniew, syn Józefa i Bronisławy z domu Benedykt Hajkowska, ur. 18.10.1910 w Wilnie, zm. 28.07.1999 w Victorii (USA); profesor, historyk literatury, slawista. W l. 1929-1934 studiował polonistykę i historię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W 1933 ogłosił zbiór poezji *Dom w Gorcach* oraz w 1934 poemat *Głos w czeluści*. W 1935 wyjechał do Charbina jako nauczyciel języka polskiego; w 1937 przyjechał do Sztokholmu i objął lektorat języka polskiego na tamtejszym uniwersytecie, w l. 1939-1947 redaktor roczników „Svio-Polonica". Po uzyskaniu w Szwecji doktoratu i habilitacji, w 1951 wyjechał do USA; w l. 1951-1965 był profesorem slawistyki porównawczej, polonistyki i rusycystyki na Uniwersytecie Wisconsin, w l. 1965-1967 na University of Illinois w Urbanie, następnie przeniósł się do Kanady, od 1976 był profesorem uniwersytetu w Ottawie; w 1973 otrzymał doktorat honoris causa Uniwersytetu Warszawskiego; współpracował z pismami emigracyjnymi, m.in. w l. 1957-1958 z „The Polish Review"; publikował prace w języku polskim, szwedzkim, angielskim, rosyjskim i francuskim z zakresu języka artystycznego i związków europejskich literatury polskiej, m.in. *La fonction des éléments dialectaux dans les oeuvres littéraires* (Uppsala 1949), *Studies in Modern Slavic Poetry* (Uppsala 1955), *Maria Dąbrowska* (New York 1967).

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 337; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 9. Warszawa 2002, s. 225.

Fonberg Ignacy, ur. w 1801 w Bielsku Podlaskim, zm. w 1891 w Kijowie; profesor chemii Uniwersytetu Wileńskiego. Był synem kowala z Bielska. W 1817 ukończył gimnazjum w Białymstoku i wstąpił na Uniwersytet Wileński, po ukończeniu uniwersytetu został pomocnikiem, a potem w 1822 następcą Jędrzeja Śniadeckiego w katedrze chemii Uniwersytetu Wileńskiego. W 1829 został profesorem; w 1830 badał wody mineralne w Druskienikach; po likwidacji Uniwersytetu Wileńskiego był profesorem Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie, w 1840 został służbowo przeniesiony do nowo utworzonego Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu św. Włodzimierza w Kijowie. Tam urządził nowoczesną pracownię chemii i był profesorem do 1859, następnie mieszkał w Kijowie do śmierci. Napisał wiele prac z dziedziny chemii, w tym *Słownik wyrazów chemicznych* (Wilno, 1825) i trzytomowe dzieło *Chemia z zastosowaniem do sztuk i rzemiosł* (Wilno 1825-1827), był współtwórcą polskiej terminologii chemicznej. Wspólnie z lekarzem Feliksem Rymkiewiczem (1799-1851) opublikował *Wiadomości o cholerze i o sposobach oczyszczania powietrza w czasie panującej zarazy* (Wilno 1831). Był żonaty z Marią Zawadzką, córką Józefa Zawadzkiego, znanego wileńskiego drukarza i księgarza.

K. Broczek, „Pneumologia, alergologia polska". 2006, nr 74; J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832*. Białystok 1993, s. 29.

Forster Johann Georg Adam (Jan Jerzy Adam) syn Johanna Reinholda i Justiny Elisabeth z d. Nicolai; ur. 26.11.1754 w Nassenhuben (obecnie Mokry Dwór) pod Gdańskiem, zm. 10.01.1794 w Paryżu; niemiecki przyrodnik, etnolog, podróżnik, profesor Uniwersytetu Wileńskiego. Jego rodzina wywodziła się od Szkotów, którzy osiedli w Polsce w XVII wieku. Jego ojciec Johann Reinhold był naturalistą, naukowcem i kalwińskim pastorem. W roku 1765 zgodził się na wykonanie zlecenia carycy Katarzyny II, polegającego na odbyciu podróży badawczej mającej na celu zbadanie sytuacji kolonii niemieckiej nad Wołgą. Georg, w tym czasie dziesięcioletni chłopiec, dołączył do ojca. Wyprawa dotarła do stepów nad dolną Wołgą. W trakcie trwania tej podróży odkryto kilka nowych gatunków. Mocno krytyczny wobec gubernatora Saratowa raport z podróży nie został dobrze przyjęty przez carski dwór, w wyniku czego Forsterowie nie uzyskali stosownego wynagrodzenia. Zdecydowali się na osiedlenie w Anglii, co nastąpiło w roku 1766. Ojciec podjął się nauczania w Warrington oraz dorabiał tłumaczeniem tekstów. W tym czasie młody Forster, w wieku zaledwie 13 lat, opublikował swoją pierwszą książkę – tłumaczenie na angielski napisanej przez Michaiła Łomonosowa historii Rosji, które było dobrze odebrane w kręgach naukowych. Brał udział w ekspedycjach naukowych swojego ojca, w tym w drugiej wyprawie Jamesa Cooka po Pacyfiku. Napisany po tej podróży raport *Podróż naokoło świata* stanowi do dziś cenny materiał etnologiczny dotyczący ludów Polinezji i jest wciąż książką mogącą z łatwością przyciągnąć zainteresowanego literaturą piękną czytelnika. Dzięki tej publikacji dwudziestodwuletni Forster został przyjęty do Royal Society i uważa się, że położył podwaliny pod nowoczesną naukową literaturę podróżniczą. Istotnym owocem tej podróży były też liczne, opracowane przez obu Forsterów, oraz w wielu wypadkach zilustrowane stworzonymi przez Georga rysunkami, pierwsze opisy gatunków roślin, grzybów i zwierząt. Po powrocie do Europy kontynentalnej Forster w latach 1778-1784 wykładał historię naturalną w Collegium Carolinum w Kassel, następnie w latach 1784-1787 był profesorem w Szkole Głównej Litewskiej. W Wilnie mieszkał w domu profesorskim przy ulicy Zamkowej 22, gdzie w podwórku Jean Emmanuel Gilibert założył pierwszy w Wilnie ogród botaniczny. W Szkole Głównej Litewskiej Forster był kierownikiem katedry historii naturalnej, interesował się także przyrodą Litwy, wykładał paleontologię, organizował wycieczki przyrodnicze w okolice Wilna, zorganizował gabinet przyrodniczy ze zbiorem roślin, żuków i innych owadów. Jego uczniem był znany przyrodnik Stanisław Bonifacy Jundziłł. W roku 1788 dostał posadę bibliotekarza na Uniwersytecie w Moguncji. Forster był ważną postacią epoki oświecenia w Niemczech. Korespondował z większością jego promotorów w tamtym okresie, włączając w to jego bliskiego przyjaciela Georga Christopha Lichtenberga. W 1790 odbył z Aleksandrem Humboldtem podróż nad Ren i wydał jej opis pt. *Ansichten vom Niederrhein* (Berlin 1791-1794). Gdy w roku 1792 Francuzi zajęli Moguncję, Forster został jednym z założycieli Klubu Jakobinów w tym mieście i zaczął grać jedną z kluczowych ról w założonej wtedy Republice Moguckiej, która była pierwszym państwem o ustroju republikańskim na terenie Niemiec. W lipcu 1793 roku, kiedy koalicja sił pruskich i austriackich odzyskała panowanie nad miastem, Forster służący wtedy w Paryżu jako członek delegacji młodej Republiki Moguckiej, został edyktem cesarskim pozbawiony praw i skazany na wygnanie z obszaru imperium. Nie mogąc wrócić do Niemiec, oddzielony od przyjaciół i rodziny, w wyniku udaru zmarł w Paryżu na początku 1794.

L. Klimka, *Georges Forsteris ir Vilnius*. 2005, 02. 3-16.

Foss Gustaw, ur. w 1908, zm. w 1956; germanista, doktor nauk humanistycznych, starszy asystent na Uniwersytecie Stefana Batorego

w Wilnie. Ukończył studia na USB i został asystentem; doktoryzował się na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1946; W l. 1946-1952 kierował germanistycznymi studiami na UMK w Toruniu, od 1952 – przy Katedrze Języków Germańskich UAM w Poznaniu; prowadził badania nad gwarą kolonizacyjną (*Die niederdeutsche Mundart des Lipnoer Landes*) oraz nad językiem *Aktów Stanów Prus Królewskich*, wydawanych przez Tow. Naukowe w Toruniu.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 115.

Frank Johann Peter (Jan Piotr), ur. 19.02.1745 w Rodalben w Nadrenii-Palatynacie, zm. 24.04.1821 w Wiedniu; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, lekarz. Doktorat filozofii uzyskał w Pont-à-Mousson, doktorat medycyny – w Heidelbergu, był profesorem medycyny w Getyndze, Pawii i Wiedniu, gdzie uczył Jędrzeja Śniadeckiego, oraz w l. 1804-1806 na Uniwersytecie Wileńskim, gdzie wykładał terapię chorób wewnętrznych i fizjologię oraz zorganizował klinikę chorób wewnętrznych, potem do 1808 był lekarzem dworu cesarskiego i profesorem Akademii Medyko-Chirurgicznej w Petersburgu; następnie praktykował jako lekarz w Wiedniu i Fryburgu; główne jego dzieła: *System einer vollständigen medizinischen Polizei* (1799-1788), *De curandis hominum morbis epitoma* (1792-1821).

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 1. Vilnius 1985, s. 553.

Frank Józef, ur. 23.12.1771 w Rastatt (Niemcy), zm. 18.12.1842 nad jeziorem Como (Włochy), syn Johanna Petera, profesor Uniwersytetu Wileńskiego, lekarz pochodzenia austriackiego. Uczył się na uniwersytetach w Getyndze i Pawii, w wieku 20 lat uzyskał stopień doktora medycyny i chirurgii. Wiedzę medyczną pogłębiał w Edynburgu oraz w Szwajcarii. Od 1774 pracował w charakterze korepetytora publicznego medycyny praktycznej w Pawii, dwa lata później został profesorem nadzwyczajnym terapii szczegółowej i kliniki medycznej. Ok. 1777 przeniósł się z ojcem do Wiednia. Powierzono mu obowiązki lekarza szpitala miejskiego. Tu wydał drukiem swoje pierwsze traktaty. Pod koniec XVIII w. ponownie odbył podróż szkoleniową do klinik Paryża, Londynu, Oxfordu, Edynburga, Hamburga. W 1805 został zaproszony na stanowisko profesora medycyny do Uniwersytetu Wileńskiego. Był jednym z założycieli Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego; w 1806 założył w Wilnie Instytut Medyczny, którego celem było przygotowanie kadry lekarskiej dla armii; w klinice zorganizował Instytut Wakcynacji (szczepienia ospy), potem Instytut Macierzyństwa; był także założycielem Towarzystwa Dobroczynnego w Wilnie, członkiem honorowym kilku towarzystw naukowych, pisał prace naukowe w języku niemieckim, francuskim i polskim, wydał m.in. *O poznawaniu i leczeniu choroby krup* (Wilno 1808). W 1823 otrzymał dożywotnią emeryturę i w 1824 opuścił Wilno: wyjechał z żoną Kristiną Gerhardi, śpiewaczką, do Włoch, tam pisał *Pamiętniki,* wydane w 1913 w Wilnie (t. 1-3), przełożone z języka francuskiego, opatrzone wstępem i uwagami przez Władysława Zahorskiego.

L. Narkowicz, *Znani i nieznani profesorowie medycyny Uniwersytetu Wileńskiego I poł. XIX w.* Bydgoszcz b.d., s. 53-61.

Frisius Filip, ur. w 1572 w Gdańsku, zm. 23.09.1638 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej, jezuita. Po ukończeniu studiów w 1593 wstąpił do zakonu jezuitów; posiadał stopień doktora teologii, był prefektem w kolegium jezuickim w Braniewie; w l. 1612-1621 – rektorem kolegium jezuickiego w Rydze; w l. 1623-1626 – rektorem Kolegium w Braniewie, w 1629-1631 – rektorem Akademii Wileńskiej. Kierowanie przez niego Akademią przypadło na lata 1630 i 1631, kiedy to w Wilnie szalała epidemia dżumy, wielu studentów wówczas zmarło, wielu uciekło z Wilna chroniąc się przed epidemią.

L. Piechnik, *Rozkwit Akademii Wileńskiej w latach 1600-1655*. Rzym 1983, s. 197.

Fryczyński Michał, ur. W 1794 na Wołyniu, zm. 24.09.1859 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, agronom. Uczył się w Liceum Krzemienieckim, następnie jako stypendysta został wysłany za granicę na studia agronomiczne. Przebywał w Berlinie i Getyndze. Przed wyjazdem za granicę znany pionier agronomii polskiej, prof. Michał Oczapowski, nakreślił mu plan podróży i kierunek studiów. Po powrocie do kraju w 1824, został mianowany nauczycielem agronomii w Krzemieńcu. Na wniosek M. Oczapowskiego w 1829 powołano go na profesora agronomii praktycznej na Uniwersytecie Wileńskim. Równocześnie został dyrektorem Instytutu Agronomicznego w Zameczku (obecnie Pilaitė) pod Wilnem. Miała tu powstać – według planu M. Oczapowskiego – ferma doświadczalna gospodarstwa wiejskiego. Z powodu zamknięcia uniwersytetu w 1832 zamiar ten nie doszedł do skutku. Jednak rząd rosyjski oddał Fryczyńskiemu folwark w Zameczku w wieczystą dzierżawę. Fryczyński prowadził tu wzorowe gospodarstwo oraz założył zakład bielenia płótna. Pisywał też artykuły do „Dziennika Wileńskiego". Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

A. Śnieżko, (w:) *Polski słownik biograficzny,* t. 7, s. 156; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 140.

Ks. Czesław Falkowski

Tadeusz Ginko

G

Gałęzowski Seweryn, ur. 25.01.1801 w Kniażej Krynicy na Ukrainie, zm. 31.03.1878 w Paryżu; profesor medycyny na Uniwerytecie Wileńskim, lekarz chirurg. Kształcił się w szkole bazylianów w Humaniu, w l. 1819-1824 studiował na Uniwersytecie Wileńskim medycynę, w 1824 uzyskał doktorat i w 1828 został profesorem nadzwyczajnym chirurgii na Uniwersytecie Wileńskim; w l. 1828-1830 pogłębiał studia za granicą, wrócił do Wilna po wybuchu powstania i działał w lazaretach polowych; po upadku powstania uciekł do Niemiec, ale – śledzony przez Rosjan – w 1834 wyjechał do Meksyku, pracował tam 14 lat organizując fakultet medyczny – zalążek uniwersytetu w Mexico; w 1848 przyjechał do Paryża i starał się podnieść poziom ekonomiczny i oświatowy polskiej emigracji, poświęcając się zwłaszcza organizacji Szkoły Polskiej w Batignolles, był prezydentem jej Rady w l. 1854-1878; przyjaźnił się z Adamem Mickiewiczem.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 120.

Gaon z Wilna, zob.: Elijahu Ben Szlomo Zalman.

Garlej Tadeusz Władysław, ur. 12.03.1914 w Bodzanowie k. Płocka, zm. 24.04.2000; doktor habilitowany nauk medycznych. Studiował medycynę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; na III roku studiów został zastępcą asystenta w Instytucie Histologii i Embriologii USB. Ranny we wrześniu 1939. W czasie okupacji pracował w Klinice Chorób Wewnętrznych Uniwersytetu Jagiellońskiego, tam w 1945 uzyskał dyplom lekarza, w 1946 – stopień doktora nauk medycznych. Był dyrektorem szpitala powiatowego w Płońsku. W 1951 wydał podręcznik analityki. W 1977 habilitowany w Akademii Medycznej w Gdańsku na podstawie badań nad wpływem wanadu na organizm pracowników płockiej Petrochemii. Reaktywował Płockie Towarzystwo Lekarskie i przewodził mu przez 20 lat. Autor około 200 publikacji.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 338.

Garnysz Aleksander Jan, ur. w 1902 w Dyneburgu (obecnie Daugavpils, Łotwa), zm. w 1972 w Krakowie; fizyk. Studiował fizykę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, w 1939 uzyskał dyplom magistra; w l. 1936-1937 był asystentem w I Zakładzie Fizycznym USB, a w l. 1937-1939 w Zakładzie Fizyki Doświadczalnej Uniwersytetu Poznańskiego. W 1939 wrócił do Wilna i w czasie okupacji pracował jako laborant w Zakładzie Fizyki Doświadczalnej litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego. W 1946 wyjechał do Krakowa, gdzie był st. asystentem w Instytucie Fizyki Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 338.

Garszwiło Krzysztof, ur. 22.07.1671 w okolicach Lidy, zm. 21.04.1721 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, autor dramatów szkolnych. W latach 1697-1701 studiował w Akademii Wileńskiej, po ukończeniu studiów wykładał poetykę i retorykę w kolegiach jezuickich w Pińsku, Dźwińsku i Grodnie; teologię i filozofię – w Akademii Wileńskiej. W latach 1720-1721 pełnił obowiązki rektora Akademii Wileńskiej. W Wilnie wystawiono dwa jego dramaty: *Exilium sapientis* (1696) i *Cineres ad instam vindictam Anitami*

(1702). Jest także autorem dramatu w języku polskim *Znak zwycięski* (1702).

V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*, Vilnius, 1981, s. 209; M. Vaicekauskas, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 145.

Gąsiorowski Wiktor, ur. 8.12.1913 w Petersburgu, zm. 1.08.2004?; profesor medycyny, lekarz. W 1922 w raz z rodzicami przyjechał do Polski. Po ukończeniu Gimnazjum Ziemi Kujawskiej we Włocławku w 1931 wstąpił na Wydział Lekarski Uniwersytetu Stefana Batorego, dyplom lekarza uzyskał w 1937. Po odbyciu służby wojskowej wrócił do Wilna i pracował w Klinice Chorób Nerwowych i Umysłowych USB. W sierpniu 1939 został zmobilizowany, brał udział w kampanii wrześniowej, m.in. w obronie Warszawy. Od 14.09.1939 w służbie sanitarnej. W czasie okupacji był lekarzem w Warszawie. W Powstaniu Warszawskim jako lekarz prowadził punkt sanitarny zgrupowania „Żywiciel" na Żoliborzu. Od 1945 mieszkał w Warszawie, był lekarzem Ubezpieczalni, asystentem w szpitalu Żoliborskim, Wolskim, Bielańskim i Centralnym Klinicznym przy ul. Wołoskiej. Stopień doktora medycyny uzyskał w 1959, habilitację w 1970, od 1976 był profesorem.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 338.

Gieczys Kazimierz (Kazys Gečys), ur. 22.02. 1900 we wsi Miszkiszki k. Malat, zm. 15.07. 1986 w Białymstoku; doktor nauk teologicznych, ksiądz katolicki. Z pochodzenia Litwin; w 1913 ukończył dwuklasową szkołę w Wilnie; w 1925 Seminarium Duchowne w Wilnie, w 1925 otrzymał święcenia kapłańskie; w 1928 ukończył Katolicki Uniwersytet Lubelski. W l. 1924-1927 – nauczyciel w gimnazjum litewskim w Wilnie, następnie był wikarym w Lidzie, od 1927 uczył religii w szkole w Landwarowie, równocześnie był kapelanem w gimnazjum w Wilnie; od 1932 – proboszcz w Zaniewiczach k. Grodna, później często był przenoszony z parafii do parafii; w 1935 uzyskał w Wilnie na Uniwersytecie Stefana Batorego stopień doktora nauk teologicznych na podstawie pracy *Bractwa trzeźwości w diecezji żmudzkiej w latach 1858-1864* (Wilno 1935); W związku z częstymi przenosinami wyjechał do Wielkiej Brytanii i w l. 1938-39 był księdzem w kolonii litewskiej w Manchester. Od 1949 mieszkał w USA. W 1951 ukończył nauki polityczne na uniwersytecie w Fordhamo (Nowy Jork), od 1970 w Białymstoku – mianowany prałatem. Wydał w Wilnie broszurę pt. *Żmudź* (1933).

V. Aliulis, *Vilniaus mokyklų kapelionai*, (w:) *Vilniaus kultūrinis gyvenimas*: *Dvasininkų vaidmuo 1900-1945*. Vilnius 2006, s. 51. V. Merkys, (w:) *Visuotine Lietuviu enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 56.

Giedrojć Antoni, ur. 21.02.1848 w Antoninowie k. Korwi w powiecie wileńskim, zm. w 1907 tamże; geograf i geolog. Studiował w Akademii Górniczej we Fryburgu, gdzie uzyskał dyplom geologa. Mieszkał w Antoninowie koło Korwi, badał koryta rzek i delt rzecznych Niemna, Wilii, Prypeci. Jako jeden z pierwszych opisał klimat, świat zwierzęcy i roślinny okolic Grodna i rzekę Niemen. Od 1883 był członkiem Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego; w 1895 wydał pracę w języku rosyjskim *Gieołogiczeskije issledowanija w gubiernijach wilenskoj, grodnienskoj, minskoj, wołynskoj i w siewiernoj czasti Carstwa Polskogo*.

J. Rusakiewicz, *Antoninowo*. „Magazyn Wileński", 2001, nr 2.

Giedroyć Franciszek, ur. 29.01.1860 w Owilach koło Jeziorosów (Zarasai) na Litwie, zm. 6.10.1944 w Warszawie; profesor Uniwersytetu Warszawskiego, doktor nauk medycznych, lekarz dermatolog, historyk medycyny. Ukończył gimnazjum w Wilnie, w 1886 – wydział medyczny Uniwersytetu Warszawskiego; w 1913 uzyskał stopień doktora wszechnauk lekarskich w Krakowie; od 1920 pracował

na Uniwersytecie Warszawskim, wydał m.in. *Mór w Polsce 1899*, *Służba zdrowia w dawnym Wojsku Polskim* (1927), *Ustawy cechów cyrulskich* (1927).

Lietuvų enciklopedija, t. 7. Boston 1956, s. 218;

Giedroyć Jan Juraha, ur. w 1697, zm. w 1757; profesor Akademii Wileńskiej; ksiądz katolicki, jezuita. Ukończył gimnazjum wileńskie i filozofię w Akademii Wileńskiej; teologię w Warszawie. Uczył m.in. poezji i retoryki w szkołach, od 1730 wykładał filozofię w Akademii Wileńskiej, gdzie uzyskał doktorat z filozofii i prawa; był doradcą biskupa wileńskiego Michała Zieńkowicza w l. 1735-45, był rektorem domu nowicjatu przy kościele św. Ignacego i zorganizował tam bibliotekę (po pożarze w 1737); w 1752 został rektorem Akademii Wileńskiej przyczyniając się do rozwoju studiów matematycznych i astronomicznych (budowa obserwatorium).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2002, s. 85.

Giedroyć Józef Arnulf, syn Jana i Konstancji, ur. 24.07. lub 29.06.1754 w Kosakowszczyźnie-Giedrojciach, zm. 17.07.1838 w Olsiadach (Alsėdžiai) na Żmudzi; doktor teologii, ksiądz katolicki, biskup żmudzki. Będąc klerykiem w seminarium w Worniach został kanonikiem inflanckim; w 1781 wyświęcony na księdza i po święceniach objął parafię w Łajżewie (Laižuva) na Żmudzi przy granicy łotewskiej, następnie wyjechał do Rzymu na studia, z Rzymu wyjechał do Neapolu, podróżował po Europie, przez rok mieszkał w Paryżu, był w Holandii i w Niemczech, po czym wrócił na Litwę. W 1786 został kanonikiem żmudzkim, w 1788 – archidiakonem. Przez pewien czas mieszkał w Warszawie. W Akademii Wileńskiej jako ekstern uzyskał stopień doktora teologii. 11.04.1791 prekonizowany biskupem tytularnym Orthosias i koadiutorem bpa Jana Stefana Giedrojcia na Żmudzi. Po śmierci biskupa J.A. Giedroyć rządy w diecezji objął 13.05.1802. Wybudował nową katedrę w Worniach, dbał o rozwój oświaty wśród ludu żmudzkiego. Brał udział w pracach Komisji Biblijnej, przetłumaczył Nowy Testament na język żmudzki, wydany w 1816 w Wilnie, napisał kilka prac naukowych, m.in. *Rozprawę o języku litewskim.*

V. Biržiška, *Aleksandrynas*, t. II. Chicago 1963, s. 207-218; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*. Warszawa 2000, s. 116.

Gilibert Jean Emmanuel, ur. 21.06.1741 w Lyonie we Francji, zm. 2.09.1814 tamże; profesor Szkoły Głównej Litewskiej, botanik, lekarz. Urodził się w niezamożnej rodzinie, jego stryj, ksiądz katolicki, zamierzał wykształcić go na księdza, jednakże Jean Emmanuel interesował się botaniką. W owych czasach nie było studiów przyrodniczych, więc wstąpił na Wydział Lekarski uniwersytetu w Montpellier, gdzie studiował w l. 1760-1764 i uzyskał doktorat; po ukończeniu studiów medycznych otworzył praktykę lekarską, a w wolnych chwilach zajmował się botaniką, założył w Lyonie ogród botaniczny. W 1768 został powołany na katedrę w kolegium medycyny w Lyonie. Wykładał tu anatomię, chirurgię i nauki przyrodnicze. W 1775 Antoni Tyzenhauz zaprosił Giliberta do Grodna, gdzie uczony założył szkołę medyczną, szpital, aptekę, gabinet anatomiczny i ogród botaniczny. W Grodnie zebrał obszerny zielnik, który stał się podstawą jego studiów nad florą litewską: *Flora Lithuanica incholata* (1781-1782). W 1781 rektor Szkoły Głównej Litewskiej, Marcin Poczobutt-Odlanicki, zaprosił Giliberta do Wilna, gdzie został profesorem historii naturalnej; do Wilna przywiózł kolekcję roślin i minerałów. Założył przy ulicy Zamkowej 22 pierwszy na Litwie ogród botaniczny. W Wilnie pracował do 1783, a po opuszczeiu Litwy powrócił do Lyonu Tam nadal zajmował się praktyka lekarską, wykładał w miejscowym kolegium botanikę, był dyrektorem ogrodu botanicznego.

Wielka encyklopedia powszechna PWN, t. 4. Warszawa 1964, s. 234.

Gimbutas Marija (Gimbutienė Marija), ur. 21.01.1921 w Wilnie – zm. 2.02.1994 w Los Angeles; amerykańska archeolog pochodzenia litewskiego, profesor Uniwersytetu Kalifornijskiego, badaczka europejskich religii i kultur neolitycznych i z epoki brązu. Urodzona jako Marija Birutė Alseikaitė, była córką Danieliusa Alseiki (Daniel Olsejko), w 1931 z rodzicami przeniosła się do Kowna i tam w l.1931-1938 uczyła się w gimnazjum „Aušra". W 1938 wstąpiła na Uniwersytet Witolda Wielkiego w Kownie, w 1940 przeniosła się na litewski Uniwersytet Wileński, który ukończyła w 1942, po ukończeniu uniwersytetu wyszła za mąż za inżyniera Jurgisa Gimbutasa (1918-2001) i wyjechała z nim do Niemiec, gdzie studiowała archeologię; doktorat uzyskała w 1946 w Tybindze. Od 1950 pracowała w Peabody Museum Uniwersytetu Harvarda w Cambridge.

Lietuvių enciklopedija, t. 1. Boston 1953, s. 130; *Biographical Dictionary Completing the Twentieth Century*, Cambridge, Massachusetts.

Ginkiewicz Michał, ur. ok. 1594, zm. 4.04.1663 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, teolog, jezuita. Po dwuletnim nowicjacie uczył w Akademii Wileńskiej w l. 1617-1619 humaniorów poetyki i wymowy;studia filozoficzne i teologiczne odbył w Rzymie; po powrocie wykładał w Akademii Wileńskiej filozofię, teologię moralną i dogmatyczną oraz Pismo św.; w 1636 otrzymał doktorat teologii i urząd protokanclerza Akademii; w l. 1641-1644 był rektorem kolegium w Nieświeżu, potem – prepozytem domu profesów w Warszawie w l. 1644-1646 oraz w Wilnie do 1650; przez 7 lat był penitencjariuszem bazyliki watykańskiej; w l.1661-1663 był rektorem Akademii Wileńskiej i wznowił jej działalność przerwaną podczas okupacji moskiewskiej Wilna.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 125.

Ginko Tadeusz, syn Hieronima i Filomeny ze Smolskich, ur. 2.04.1917 w Kiejminach koło Wilna, zm. w 1984; profesor, lekarz. W 1935 ukończył Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, w l. 1935-1939 studiował medycynę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, od 1938 pracował jako zastępca asystenta w Zakładzie Histologii USB. Dyplom lekarza otrzymał w 1941 na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie. Od 1941 działał w AK, pod kierunkiem prof. M. Reichera uczestniczył w tajnym nauczaniu na Wydziale Lekarskim USB, prowadząc ćwiczenia z histologii; pracował w laboratorium i w szpitalu w Świrze, był lekarzem oddziałów AK przebywających na tym terenie; od 1944 był szefem sanitarnym II Zgrupowania majora „Węgielnego", na tym stanowisku uczestniczył w bitwie pod Krawczunami; po rozbrojeniu żołnierzy AK na Wileńszczyźnie został osadzony w Miednikach i następnie wywieziony do Kaługi, gdzie pracował w obozowym punkcie sanitarnym. W 1946 przyjechał do Polski i zamieszkał z rodziną w Pile, w 1947 przeniósł się do Płońska, a po ukończeniu Kursu Doskonalenia Oficerów w Łodzi (1948-1949) został skierowany do Okręgowego Szpitala Wojskowego w Toruniu. W 1950 podjął pracę w organizującej się w Zabrzu Klinice Chirurgicznej, obronił pracę doktorską; w 1965 obronił habilitację i uzyskał tytuł docenta, w 1976 został mianowany profesorem nadzwyczajnym; w 1981 – wybrany prorektorem ds. dydaktyki i wychowania Śląskiej Akademii Medycznej w Katowicach. Jako uzdolniony artysta-plastyk był autorem licznych rysunków, karykatur i rzeźb oraz projektów sztuki użytkowej. Napisał *Wspomnienia 1939-1946*, Bydgoszcz 2009.

W. Ginko, (w:) *Z dziejów Almae Matris Vilnensis*. Kraków 1996, s. 339; J. Malinowski, (w:) *Słownik Polski Walczącej na Kresach Północno-Wschodnich Rzeczypospolitej*, t. 1. Bydgoszcz 1995, s. 55.

Gintyłło Jan Chryzostom, ur. 14.11.1788 w Galindach koło Olsiadów, zm. 25.07.1857 w Olsiadach na Litwie; profesor teologii Uniwersytetu Wileńskiego, ksiądz katolicki. Uczył się w Kalwarii Żmudzkiej i w Telszach, po ukończeniu 4 klas pracował w sądzie w Telszach; w l. 1807-1808 uczył się w seminarium duchownym w Krasławiu (Łotwa), w l. 1808-1812 studiował w Seminarium Głównym w Wilnie; w 1809 uzyskał stopień kandydata teologii, w 1812 został wyświęcony na księdza i do końca 1813 był wikarym w Lucynie (Ludze, Łotwa), w l. 1814-1815 studiował literaturę na Uniwersytecie Wileńskim, w 1815 otrzymał stopień magistra, w l. 1816-1821 był prefektem i zastępcą profesora Pisma św. w Wyższym Seminarium Duchownym, w l. 1817-1821 kierował katedrą Pisma św.; w 1821 uzyskał stopień doktora teologii, w 1822 został kanonikiem kapituły żmudzkiej; popierany przez rząd rosyjski objął stanowisko sufragana w 1838 i administratora diecezji żmudzkiej w 1844; niezatwierdzony przez Watykan w 1850 przekazał diecezję biskupowi Maciejowi Wołonczewskiemu (Motiejus Valančius); zgromadził znaczny księgozbiór, był znawcą języka hebrajskiego i arabskiego. Posiadał bibliotekę ok. 20 tys. woluminów. Ostatnie lata życia spędził w Olsiadach.

Lietuvių enciklopedija, t. 7. Boston 1956, s. 266.

Girsztowt Polikarp, ur. 15.02.1827 w Grynkiszkach k. Kiejdan, zm. 12.11.1877 w Warszawie; profesor Szkoły Głównej w Warszawie, doktor medycyny. Według *Litewskiej encyklopedii* (bostońskiej), jego prawdziwe nazwisko – Juzumas (Juzumowicz), pochodził z rodziny chłopskiej, kupił dokumenty szlachcica Girsztowta i pod tym nazwiskiem wstąpił do szkoły w Kiejdanach, w 1847 ukończył z wyróżnieniem gimnazjum wileńskie, w l. 1847-1852 studiował w Akademii Wojskowo-Chirurgicznej w Petersburgu, uzyskując w 1853 dyplom doktora medycyny; pracował w szpitalach wojskowych w czasie wojny krymskiej 1853-1856 oraz w klinice w Petersburgu; od 1857 był profesorem Akademii Medyko-Chirurgicznej, Szkoły Głównej i rosyjskiego uniwersytetu w Warszawie; zakładał i redagował czasopisma medyczne. Współpracował z „Tygodnikiem Ilustrowanym", w okresie powstania styczniowego był przewodniczącym Tajnej Komisji Lekarskiej, przekazywał instrumenty chirurgiczne dla powstańców, wydał m.in. prace: *Odczyty i spostrzeżenia chirurgiczne* (1869), *Chirurgia ogólna i szczegółowa* (1860). Został zamordowany przez własnego lokaja.

Lietuvių enciklopedija, t 7. Boston 1956, s. 285.

Glaser Stefan, ur. 20.01.1895 w Tarnowie, zm. 30.04.1994 w Brukseli; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Uniwersytetu w Liége, Katolickiego Uniwersytetu w Leuven, prawnik, adwokat. Do gimnazjum uczęszczał w Tarnowie i we Lwowie. Studia prawnicze rozpoczął w Wiedniu, kontynuował je następnie we Lwowie, gdzie w 1918 uzyskał stopień doktora. Habilitował się na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego w zakresie prawa i postępowania karnego. W latach 1920-1924 wykładał na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, w latach 1923-1924 pełnił funkcję dziekana Wydziału Prawa tego Uniwersytetu. W 1924 przeniósł się na Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie, gdzie objął Katedrę Prawa i Postępowania Karnego. W 1930 był jednym z sygnatariuszy tzw. protestu brzeskiego, w którym profesorowie wielu polskich uczelni protestowali przeciwko aresztowaniu opozycyjnych posłów i ich osadzeniu w Twierdzy Brzeskiej i skazaniu w procesie brzeskim. W odwecie został pozbawiony katedry i w 1934, w wieku 39 lat, przeniesiony na emeryturę. Od tej chwili aż do wojny Stefan Glaser wykonywał praktykę adwokacką w Warszawie, biorąc udział w kilku znanych politycznych procesach, broniąc m.in. Stanisława Cywińskiego, Władysława

Tempkę. Reprezentował również Stanisława Kota. Przez cały ten czas kontynuował pracę naukową. W okresie międzywojennym opublikował kilkanaście książek i sto kilkadziesiąt artykułów. Po klęsce wrześniowej przedostał się do Francji, gdzie dołączył do rządu gen. Władysława Sikorskiego. Byl m.in. przedstawicielem rządu w komisji Narodów Zjednoczonych do Spraw Zbrodni Wojennych. Był inicjatorem, współtwórcą, następnie dziekanem Wydziału Prawa Polskiego na Uniwersytecie w Oksfordzie oraz współorganizatorem Polskiego Wydziału Medycyny na Uniwersytecie w Edynburgu i Polskiej Szkoły Architektury przy uniwersytecie w Liverpoolu. Po wojnie Stefan Glaser wykładał na uniwersytecie w Liége, Katolickim Uniwersytecie w Leuven. Przez pewien czas na uniwersytecie w Gandawie. Stał się znanym na świecie specjalistą w zakresie prawa karnego, byl m.in. jednym z pomysłodawców Konwencji o niestosowaniu przedawnienia zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości, która została przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych dnia 26 listopada 1968.

M. Cieślak, *Stefan Glaser (1895-1984)*. „Państwo i Prawo" 1985, z. 4, s. 104.

Glixelli Stefan, ur. 13.09.1888 we Lwowie, zm. 28.11.1938 w Krakowie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, filolog romanista. Po ukończeniu gimnazjum w Chyrowie studiował w l. 1907-1910 na Uniwersytecie Lwowskim, następnie – we Fryburgu i na Sorbonie, doktorat uzyskał w 1914; po powrocie do kraju był nauczycielem we Lwowie; w 1919 został powołany na stanowisko profesora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; habilitację uzyskał na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie i został profesorem filologii romańskiej. W l. 1926-1930 był prodziekanem i dziekanem Wydziału Humanistycznego USB; w 1933 usunięty z katedry przez ministra Janusza Jędrzejewicza za protest przeciw ograniczeniu wolności uniwersytetów. Wyjechał z Wilna i został lektorem języka polskiego na uniwersytecie w Bukareszcie, tam m. in. opracował w języku rumuńskim dzieje literatury polskiej z wypisami. Pod koniec życia uzyskał nominację na profesora filologii romańskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2002, s. 89.

Głębocki Kazimierz, żył w XIX/XX w.; prawnik, zastępca profesora prawa cywilnego na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, na USB pracował do 1934 roku.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 114.

Godebski Jan, ur. 25.01.1646 w pow. pińskim, zm. 26.10.1691 w Warszawie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1663; w 1672-1676 studiował teologię w Rzymie; wykładał w Nieświeżu i Warszawie; w l. 1678-1681 był profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej, w l. 1684-1686 – profesorem teologii dogmatycznej, w l. 1686-1687 – prawa kanonicznego; w l. 1687-1688 był wicerektorem Akademii Wileńskiej, w 1688-1691 – rektorem w Krożach.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 128.

Godebski Marcin, ur. 9.11.1655, zm. 7.08. 1709 w Wilnie; profesor teologii w Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1671; był profesorem w Płocku i Połocku, prefektem szkół w Warszawie i Pińsku; w l. 1697-1699 – profesorem teologii w Akademii Wileńskiej; w l. 1700-1703 – rektorem kolegium w Pińsku, w 1704 – wicerektorem Akademii Wileńskiej, w 1705-1709 – rektorem domu nowicjatu z kościołem św. Ignacego w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 128.

Godlewski Franciszek, ur. 10.10.1772, zm. 21.04.1838 w Wilnie; doktor teologii, ksiądz katolicki, pijar. W wileńskim kolegium pijarów studiował matematykę, na Uniwersytecie Wileńskim uzyskał tytuł doktora teologii; w 1797 został kaznodzieją akademickim przy kościele św. Jana, był prefektem i nauczycielem w konwikcie wileńskim, został tytularnym kanonikiem brzeskim i dziekanem trockim; był członkiem Towarzystwa Filomatów, przekładał utwory Corneille'a i Racine'a, wydał kilka zbiorów kazań.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2002, s. 90.

Godłowski Włodzimierz Józef, ur. 7.11.1900 w Stryju, zm. 04.1940 w Katyniu w Rosji; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz neurolog i psychiatra. Był docentem na Uniwersytecie Jagiellońskim, od 1938 – profesorem w Katedrze Neurologii USB w Wilnie, badał anatomię i fizjologię mózgu. Jako podporucznik rezerwy Wojska Polskiego dostał się do niewoli sowieckiej, był więziony w obozie w Kozielsku, a następnie zamordowany w lesie katyńskim.

E. Herman, *Neurolodzy polscy*. Warszawa 1958, ss. 233-239.

Godziszewski Tadeusz, syn Karola i Natalii z Walencików, ur. 22.11.1904 w Kazimierzu n. Wisłą, zm. 3.03.1977 w Toruniu; profesor, rzeźbiarz, pedagog. W 1923 ukończył z wyróżnieniem Szkołę Rzemiosł Budowlanych w Kazimierzu n. Wisłą, w której jednym z nauczycieli był Tadeusz Breyer, profesor warszawskiej Szkoły Sztuk Pięknych, dzięki stypendium przyznanemu mu przez sejmik puławski mógł kontynuować naukę w krakowskiej Państwowej Szkole Przemysłu Artystycznego, którą ukończył w 1925; jego nauczycielem w klasie rzeźby był Jan Raszka, w którego prywatnej pracowni jeszcze później podnosił kwalifikacje. W l. 1927-1932 studiował na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, dyplom otrzymał w pracowni Henryka Kuny w 1938. Już podczas studiów należał do współzałożycieli „Cechu św. Łukasza", uczestniczył w przygotowaniach i wystawianiu szopek akademickich, opracowując pomysłowe główki znanych postaci życia wileńskiego. Sprawował kierownictwo artystyczne periodyku studenckiego „Alma Mater Vilnensis" oraz czasopism „Żagary" i „Poprostu". Jego dzieła rzeźbiarskie wykonane w czasie pobytu w Wilnie otwiera cykl supraport dla WSH w Warszawie (1928) i pomnik na cmentarzu wojskowym w Wilejce (1929). W l. 1928-1932 na zamówienie klubu Smorgonia wykonał w brązie cykl głów karykatur znanych osobistości: profesorów uniwersytetu, luminarzy dziennikarstwa, idoli młodzieży, będących częściowo replikami postaci szopek akademickich, częściowo wykonanych od nowa: *Głowa Stefana Ehrenkreutza*, brąz, 1928; *Głowa Franciszka Bossowskiego*, brąz, 1929; *Głowa Juliusza Kłosa*, brąz, 1930; *Głowa Henryka Dembińskiego*, brąz, 1930; *Głowa Stanisława Cata-Mackiewicza*, brąz, 1931; *Głowa Waleriana Charkiewicza*, brąz, 1931. W 1934 uzyskał nagrodę za pomnik (niewykonany) Kaspra Bekiesza w Wilnie. Do znaczących dzieł artysty należały: krucyfiks dla kaplicy św. Piotra w katedrze oraz płaskorzeźba *Fortuna*, 1938, uznana za pracę dyplomową i umieszczona na fasadzie gmachu Banku Gospodarstwa Krajowego w Wilnie. Po wybuchu II wojny światowej najpierw pracował w wileńskim PCK, a następnie powrócił do działalności rzeźbiarskiej. W 1940-1941 wykonał m.in. rzeźbę *Ogrodniczka* oraz kompozycję *Żniwiarka*; od lipca 1941 do kwietnia 1942 pracował jako robotnik w Zarządzie Zieleni Miejskiej, a w maju został wywieziony do obozów niemieckich na Pomorzu Zachodnim, gdzie w następstwie eksperymentów medycznych nabawił się gruźlicy kości i częściowo ogłuchł. W końcu 1943 w ciężkim stanie powrócił do Wilna i po wielomiesięcznym leczeniu odzyskał stopniowo zdrowie. W 1944 uczestniczył już w urządzaniu wnętrz kościo-

ła w Cudzeniszkach (obecnie na Białorusi), wykonując kilka detali i ołtarzowych rzeźb drewnianych. W kwietniu 1945 wyjechał z Wilna i początkowo osiadł w Łodzi, następnie przeniósł się do Torunia, gdzie pracował na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika jako adiunkt, profesor nadzwyczajny, kierownik Zakładu Rzeźby Wydziału Sztuk Pięknych. Jest twórcą szeregu pomników, płaskorzeźb, portretów w gipsie, brązie, drewnie i granicie. Został pochowany na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

Wileńskie środowisko artystyczne 1919-1945, katalog. Olsztyn b.d. (1989), s. 59; J. Poklewski, *Polskie życie artystyczne w międzywojennym Wilnie*. Toruń 1994, s. 141; J. Bełkot, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 3. Toruń 2002, s. 72-74; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994*. Toruń 1995, s. 221.

Gojlewicz Bonawentura, ur. w 1752 w powiecie rosieńskim na Żmudzi, zm. 23.08.1834 w Worniach na Żmudzi; doktor filozofii, ksiądz katolicki, pisarz religijny. Uczył się w szkole w Rosieniach, od 1773 w Akademii Wileńskiej, gdzie otrzymał stopień doktora filozofii, w 1781 wstąpił do Seminarium Duchownego w Worniach, w 1783 otrzymał święcenia kapłańskie, w 1784 został proboszczem w Worniach, w 1791 otrzymał godność kanonika i został sekretarzem przy konsystorzu, następnie – godność prałata i był oficjałem kurii biskupiej, od 1813 był wikariuszem generalnym. Wydał kilka zbiorków religijnych w języku litewskim, m.in. *Mokslas krikščioniško įstatymo* (1821), *Metai šventi, arba Jubileušas dalis* (1826).

V. Biržiška, *Aleksandrynas*, t. 2, Čikaga 1963, s. 182-183; V. Vanagas, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius 2001, s. 143.

Golański Filip Nereusz, ur. 30.08.1753 w Krakowskiem, zm. 26.01.1824 w Wilnie; doktor teologii i filozofii, ksiądz katolicki, pijar. Kształcił się w kolegium pijarskim w Podolińcu na Spiszu, w jakiejś uczelni uzyskał doktorat teologii i filozofii, uczył w szkołach pijarskich i Collegium Nobilium w Warszawie; od 1787 był zastępcą profesora, od 1792 profesorem literatury łacińskiej i polskiej w Szkole Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego, w 1803 został profesorem Pisma św. i homiletyki na Uniwersytecie Wileńskim oraz cenzorem książek w l. 1803-1823, występował często na posiedzeniach naukowych, wygłaszał mowy w duchu oświecenia i kazania, był autorem licznych prac i przekładów (m. in. Plutarcha i Goethego), jego dzieło *O wymowie i poezji* wydano w Wilnie trzykrotnie: w 1786, 1788 i 1808, projektował uproszczenie pisowni polskiej.

J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832*. Białystok 1993, s. 30.

Głowacki Jakow Fiodorowicz, ur. 17.10. 1814 we wsi Czepiele koło Brodów w województwie lwowskim, zm. 13.05.1888 w Wilnie; profesor, historyk Galicji. Ród Gołowackich pochodził z rodziny polskiej Głowackich, herbu Prus. Urodził się w rodzinie księdza greko-katolickiego. W domu Gołowackich rozmawiano w języku polskim i rosyjskim. Młody Gołowacki od 1820 uczył się w gimnazjum we Lwowie, w 1825 wstąpił do gimnazjum dominikanów, które w 1832 ukończył i wstąpił na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Lwowskiego, w 1841 ukończył uniwersytet i w tymże roku ożenił się z Marią Buraczyńską, w 1842 został greko-katolickim księdzem, pracował jako proboszcz w Mikitińcach, tam wiele czasu poświęcał na badania naukowe dotyczące rękopisów galicyjskich i folkloru Rusinów, swoje prace wydawał w Wiedniu w języku niemieckim. Od 1848 wykładał język rosyjski i literaturę, wydał kilka prac o języku i literaturze rosyjskiej, uzyskał doktorat i w 1858 został dziekanem wydziału filozoficznego, a w 1864 wybrano go na rektora Uniwersytetu Lwowskiego. W 1867 z powodu jego prac rusofilskich

władze Austro-Węgier oraz polskie społeczeństwo Lwowa zaczęły w prasie atakować Gołowackiego. W związku z nieprzychylną mu atmosferą zdecydował się wyjechać do Cesarstwa Rosyjskiego. W 1868 zamieszkał w Wilnie, gdzie przyjął prawosławie i dzięki pomocy gubernatora A.Ł. Potapowa otrzymał posadę przewodniczącego Komisji Archeograficznej (1867-1888), był także przewodniczącym Komisji ds. Biblioteki Publicznej oraz opiekunem muzeum. Wydał kilka prac naukowych w języku rosyjskim, m.in. *Wiadomości historyczne o Bukowinie* (1869), *Czerwono-ruska literatura* (1871), *Materiały do historii Galicji* (1886). Pochowany w Wilnie na cmentrzu prawosławnym na Lipówce.

Bolszaja enciklopiedija russkogo naroda. Moskwa 1995.

Gołuchowski Wojciech Józef, ur. 11. lub 14.04.1797 w Łączkach Kucharskich w Galicji, zm. 22.11.1858 w Garbaczu w powiecie opatowskim; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, filozof mesjanistyczny, uważany za prekursora romantyzmu w Polsce. Pochodził z rodziny ziemiańskiej. W 1808 stracił ojca, w 1809 rozpoczął naukę w Rycerskiej Akademii Terezjańskiej w Wiedniu, gdzie po ukończeniu gimnazjum studiował matematykę. W 1816 wydał rozprawę *Ansicht des Einflusses der Mathematik auf die Bildung des Menschen*[1] a w następnym przedmowę do *Skizzen einer Reise nach Konstantinopol* barona Stürmera, dołączając własne trygonometryczne obliczenie odległości Konstantynopola od Wiednia. Publikował też artykuły w wiedeńskim czasopiśmie „Der Wanderer". W połowie 1817 przybył do Warszawy i – choć nie miał żadnego stopnia uniwersyteckiego – podjął starania o katedrę „matematyki pośredniej" na tworzącym się uniwersytecie, której jednak nie otrzymał. Jesienią tego roku zapisał się jako słuchacz na Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. W następnym roku starał się, znów bez powodzenia, o stanowisko docenta prywatnego filozofii. W 1820 otrzymał stopień magistra obojga praw i administracji, przedstawiając dwie prace: jedną z prawa rzymskiego (po łacinie), drugą (po polsku) dotyczącą genezy „nauki finansowej" (*Naukę finansową czy utworzyły dawne wieki, czy też czasy teraźniejsze?*). Przez pewien czas wygłaszał bezpłatne prelekcje z filozofii, a w roku akademickim 1820/1821 prowadził jako lektor (bezpłatnie i poza planem) wykłady z prawa natury; uczył także w Liceum Warszawskim matematyki i greki. W 1820 napisał (po łacinie) trzy prace na konkurs ogłoszony przez Radę Uniwersytetu, otrzymując w dziedzinie prawa pierwszą, zaś z teologii – drugą nagrodę za pracę o różnicy między chrześcijańskim a filozoficznym pojęciem cnoty. Na początku 1821 zgłosił swą kandydaturę na profesora logiki, metafizyki i filozofii moralnej Uniwersytetu Wileńskiego, posyłając rozprawę konkursową, do której dołączył *Plan dawania Filozofii*, wykaz bibliografii (*Celniejsi pisarze Filozofii, z których tę naukę pożytecznie czerpać można*) oraz wspomnianą pracę w języku niemieckim, „wprawdzie nie bezpośrednio się filozofii tyczącą, lecz zupełnie ze stanowiska filozoficznego napisaną". 1 czerwca 1821 Rada Uniwersytetu, prawdopodobnie pod wpływem pozytywnej opinii Jana Śniadeckiego, wybrała go na „profesora extraordynaryjnego", z pensją i obowiązkami „profesora ordynaryjnego", polecając mu objąć je od 1 września tego roku. Dopiero po upływie półtora roku, 30 grudnia 1822, dzięki interwencji księcia Adama Jerzego Czartoryskiego, kuratora Wileńskiego Okręgu Naukowego, władze rosyjskie wyraziły na to zgodę. Po wysłaniu rozprawy Gołuchowski nie czekał jednak na rozstrzygnięcie konkursu i uzyskawszy zwolnienie z Uniwersytetu, udał się (na koszt własny) w „uczoną podróż do Francji i Niemiec" w celu „wydoskonalenia się w zawodzie filozoficznym i prawnym". Do wyjazdu doszło prawdopodobnie z inspiracji J.K. Szaniawskiego, który zaprotegował młodego Polaka m.in. F. Schellingowi. Pod wpływem tego filozofa Gołuchowski napisał

pracę *Die Philosophie in ihrem Verhältnisse zum Leben ganzer Völker und einzelner Menschen* (*Filozofia w stosunku do życia całych narodów i oddzielnych ludzi*), opublikowaną w 1822 w Erlangen. Uważana jest ona za „manifest romantyzmu" w filozofii polskiej, a rok jej publikacji zbiega się z datą pierwszego wydania *Ballad i romansów* Adama Mickiewicza. W 1821 Uniwersytet w Heidelbergu nadał Gołuchowskiemu stopień doktora filozofii na podstawie napisanej po łacinie pracy o platońskiej koncepcji państwa. Stopień doktora nadał mu też (bez przeprowadzania egzaminu) Wydział Literatury Uniwersytetu Jagiellońskiego, ale dyplomu, z powodu nieobecności, Gołuchowski nie odebrał. W sierpniu 1822 Gołuchowski wrócił do kraju, mając nadzieję na objęcie katedry od nowego roku akademickiego. 4 kwietnia 1823 Gołuchowski zapisał w swym Dzienniku: *Odebrałem dziś na koniec od Uniw. Wileńskiego urzędowe doniesienie o mojej nominacyi na profesora filozofii.* 27 października przedstawił wykład inauguracyjny *O zadaniu filozofii.* Wykłady młodego profesora cieszyły się olbrzymią popularnością i przyciągały szerokie rzesze wileńskiej inteligencji; uczęszczały na nie także miejscowe damy, m.in. księżna Czetwertyńska. Gołuchowski zyskał sobie opinię doskonałego mówcy. Aura uznania otaczająca nowego profesora wzbudziła podejrzenia władz rosyjskich. Zażądały one, by wykłady z filozofii odbywały się jedynie dla studentów; podjęły także działania mające na celu kontrolowanie i cenzurowanie ich treści, a 29 stycznia 1824 wymogły ich zawieszenie, co było efektem ogólnej atmosfery *fermentu politycznego* panującego w ówczesnym Wilnie. Senator Nikołaj Nowosilcow, przebywający wówczas w Wilnie w związku z toczącymi się tam procesami, sporządził dla Wielkiego Księcia Konstantego krytyczny raport o wileńskim filozofie i polecił nakazanie Gołuchowskiemu opracowanie nowego programu. Wprowadzone modyfikacje nie usunęły jednak podejrzeń senatora, który 9 sierpnia 1824 zalecił usunięcie Gołuchowskiego z katedry. Pięć dni później ukaz carski nakazał Gołuchowskiemu opuszczenie Litwy. Wraz z nim wydaleni zostali także Joachim Lelewel, Ignacy Daniłowicz oraz Michał Bobrowski. Maurycy Mochnacki w *Powstaniu narodu polskiego* (Paryż 1834) przedstawiał Gołuchowskiego i Lelewela jako ideologów „dążności moralnej i patriotycznej promienistych", jako dostarczycieli teorii dla praktycznych działań Tomasza Zana i jego towarzyszy. Wydalenie z Wilna zakończyło karierę akademicką Gołuchowskiego. Powrócił on do Warszawy, skąd 3 lipca 1825 napisał po francusku (nie znał rosyjskiego) list do Nowosilcowa, będącego wówczas także kuratorem Wileńskiego Okręgu Szkolnego, „w sprawie krzywdy z powodu usunięcia go z katedry". Odpowiedzi nie było. Kilka lat później załamany na duchu Gołuchowski opuścił stolicę, by zająć się gospodarstwem rolnym. Ożenił się z wdową po swym młodszym bracie Leopoldzie i ok. 1829 osiadł w Garbaczu w powiecie opatowskim, gdzie młoda para zakupiła zadłużony i zaniedbany majątek. Podczas powstania listopadowego Gołuchowski powołany został na stanowisko radcy Komisji Oświecenia. Po upadku powstania wrócił na wieś i do końca życia zajmował się gospodarstwem. Trzykrotnie (1839, 1845-46 i 1851 r.) podróżował po Europie. Podczas drugiej z tych podróży spotkał się z Schellingiem i innymi filozofami niemieckimi, ale do działalności akademickiej już nie powrócił, mimo propozycji objęcia katedry filozofii we Wrocławiu. W drugiej połowie lat 40. XIX w. pod wpływem ówczesnych wydarzeń rewolucyjnych, zainteresował się problematyką społeczną, a zwłaszcza kwestią chłopską. Opublikował wtedy *O chłopach*, a także anonimowo: *Kwestia włościańska w Polsce oraz Rozbiór kwestii włościańskiej w Polsce i w Rosji w r. 1850.*

B.J. Gawecki, PSB, t.8, s. 262

Gombiner Abraham Abel (Awraham Abele Halewi z Gąbina, Magen Awraham, Abraham

Kalisch), ur. w 1634 w Gąbinie, zm. w 1682 w Kaliszu; żydowski filozof, cadyk, asystent rabina kaliskiego, dajan, autor komentarzy do Szulchan Aruch. Abraham Abel Gombiner był synem rebe Chaima Gombinera z rodu Lewitów. Po śmierci rodziców opuścił Gąbin i udał się do Wilna, gdzie pobierał nauki u Jakuba Izaaka Gombinera. Po rzezi Wilna dokonanej w 1655 przez kozaków atamana Zołotareńki przybył do Kalisza i tam zamieszkał na stałe. Gombiner był jednym z najwybitniejszych talmudystów swoich czasów, co jasno widać w jego komentarzu na Szulchan Aruch – Orach Chajim, zatytułowanym „Magen Awraham", który napisał, mając lat trzydzieści. Tekst został wydany drukiem w 1692. Praca ta miała ogromny wpływ na praktyki religijne wyznawców judaizmu. Wśród Żydów aszkenazyjskich czasy modlitw ustala się wg jego opracowania. Oprócz komentarzy napisał także książkę *Zajit Raanan* (Drzewo Zielonej Oliwki) wydane w Dessau w 1704, zawierającą kabalistyczne rozważania, do których dołączył część swojego komentarza do Tory. *Szemen Sason* (Olej Radości/Przyjemności), a także komentarz na *Szulchan Aruch-Ewen ha ezer*, wraz ze specjalnym esejem na temat właściwej wymowy żydowskich imion w oficjalnych dokumentach, a także uwagi do traktatów *Zewahim* i *Menachot*. Gombiner pisał także religijną poezję. Jego ostatnim życzeniem było, by jego imię oraz tytuły prac były jedynym epitafium – *Magen Awraham* – pochowano go na starym cmentarzu żydowskim w Kaliszu.

I. Marcinkowska, *Megen Abraham-Tarcza Abrahama.* „Calisia" 2005, nr 3-4.

Gorski Stanisław Batys, ur. 6.05.1802 w Dwórce k. Kobrynia, zm. 3.05.1864; botanik florysta, entomolog, lekarz, farmaceuta. W l. 1814-1818 uczył się w gimnazjum w Świsłoczy i w Grodnie, studiował medycynę i nauki przyrodnicze na Uniwersytecie Wileńskim, specjalizował się w farmacji i farmakologii. W ciagu kilku lat był pomocnikiem profesora botaniki Wolfganga. Od 1830 roku piastował honorową posadę kierownika Ogrodu Botanicznego w Wilnie, kontynuował tradycje słynnych profesorów, K. Wittrela, J. Giliberta, G. Forstera oraz S. Jundziłła. W 1832 został kierownikiem katedry farmacji, farmakologii i botaniki Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie. Botanikę wykładał po łacinie, farmację i farmakologię po polsku, ale od 1839 roku był zmuszony prowadzić wykłady po rosyjsku. W 1834 roku sporządził katalog roślin hodowanych w szklarniach Ogrodu Botanicznego. Opracował i wydał w 1836 roku w Wilnie obszerny podręcznik zoologii według zasad systemu K. Linneusza. Gorski, jako jeden z pierwszych polskich botaników nawiązał kontakt z naukowcami Europy Zachodniej. W 1840 roku wyjechał za granicę w celach naukowych. Dał szczegółowy opis Ogrodu Botanicznego w Palermo. W latach 1840-1841 zawiózł duży zielnik i liczne okazy roślin do kilku placówek naukowych w Wiedniu, Padwie, Florencji, Neapolu, Palermo i Bazylei. Najwięcej współpracował z naukowcami austriackimi, mianowicie z profesorem L. Reichenbachem, który często wykorzystywał dorobek Gorskiego w swoich pracach. W 1841 roku po zamknięciu katedry, otrzymał stopień profesora i ponownie wyjechał za granicę, ale rok później powrócił na Wileńszczyznę, by kontynuować działalność naukową. Nawet po likwidacji Wileńskiej Medyko-Chirurgicznej Akademii i przeniesieniu jej majątku do Kijowa, kontynuował badania naukowe i stał się słynnym nie tylko na Litwie, ale również dobrze znanym naukowcem w europejskich kręgach akademickich. Sporządził katalog 1205 roślin Litwy, opisał i zamieścił rysunki 10 nowych, po raz pierwszy opisanych gatunków roślin, był pierwszym poważnym badaczem flory Puszczy Białowieskiej, przeprowadzał badania chemiczne i mineralogiczne. Opublikował pracę *Badania o sztucznych diamentach Becquerele'a i o doprowadzeniu kwasu węglanego do stanu ciekłego i zsiadłego przez Faraday'a.* Prowadził badania nad szkodnikami, szczególnie ozimin, badał drobnoustroje wód i jezior Wileńszczyzny. Wydał

pracę p.t. *Zoologia albo historia naturalna zwierząt* w trzech tomach. Gorski prowadził rozległą naukową korespondencję z naukowcami europejskimi. Opisał sześć nowych, rzadko spotykanych gatunków roślin, wśród których *Glyceria Lituanica*, znana jeszcze pod nazwą *Manna litewska*. Nazwisko Gorskiego zostało uwiecznione w nazwach niektórych owadów i roślin. Są to, gąsienicznik *Tryphon Gorskii* i roślina z gromady bauhiniowych, *Gorskia Conjugata*. Profesor Bolle opisał nowy rodzaj rośliny afrykańskiej z Mozambiku i uznając wielkie zasługi naukowe Gorskiego, na cześć jego dał roślinie nazwę *Copoifera Gorskiana*. Profesor Ratzenburg nazwał jednego z gąsieniczników *Tryphon Gorscii*. W 1842 mieszkał w Postawach u ornitologa Konstantego Tyzenhauza, z którym łączyła go wielka przyjaźń. Przebywając u Tyzenhauza większość czasu poświęcał badaniom zoologicznym. W 1847 roku przez kilka lat pracował w Muzeum Przyrodniczym i bibliotece w Berlinie. Cenną pracą są tablice, wydane w Berlinie przy finansowym wsparciu K. Tyzenhauza, dotyczące nowych, lub rzadkich gatunków roślin, przeważnie flory wodnej Litwy. Zostały opisane nowe gatunki rdestnic: *Potamogeton Tyzenhauzi*(na cześć wspierającego go moralnie i finansowo przyjaciela), *Potamogeton Wolfgangi* (na cześć przyjaciela, również botanika z Połukni z powiatu trockiego), *Potamogeton Lithuanicus*, *Potamogeton Eburneus*. Opisał sześć nowych gatunków traw, m.in. *Glyceria Lithuanica*. W 1851 zamieszkał w majątku Adolfa Kublickiego Polesie w powiecie święciańskim, gdzie zajmował się też ogrodnictwem. W 1852 roku w Berlinie ukazało się dzieło *Analecta ad entomographiam provinciae occidentali-meridionalis Imperii Rossici* z tablicami. Po powstaniu styczniowym i po konfiskacie majątku Kublickiego i zesłaniu go na Sybir za udział w powstaniu Gorski odebrał sobie życie.

Wielka encyklopedia powszechna PWN, t. 4. Warszawa 1964, s. 330; Z. Siemienowicz, *Akademia Medyko-Chirurgiczna w Wilnie.*

Gorszwiłło Krzysztof, ur. 25.07.1671 w pow. lidzkim, zm. 21.04.1721 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1687; w Akademii Wileńskiej był w l. 1701-1702 profesorem retoryki, w 1706-1709 – filozofii, w l. 1712-1717 – teologii i prawa kanonicznego, w l. 1720-1721 był rektorem Akademii; ponadto wykładał w Grodnie i Warszawie, w l. 1717-1720 był rektorem w Płocku; napisał sztukę *Exilium sapientis in Dionysio*, wystawioną w Wilnie w 1696.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 131.

Gos (Gossius, Górski), Szymon, ur. ok. 1568 w Przasnyszu, zm. 19.01.1616 w Warszawie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Wstąpił do zakonu w 1589, w 1609 otrzymał w Akademii Wileńskiej – w obecności króla Zygmunta III stopień doktora filozofii i nauk wyzwolonych; wykładał w Akademii Wileńskiej przez 7 lat retorykę, filozofię i teologię dogmatyczną oraz prawa natury; wydawał w Wilnie dzieła polemiczne przeciwko arianom.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 131.

Goskowicz Andrzej, zwany też Szeligą, ur.?, zm. w 1491; doktor dekretów, ksiądz katolicki, biskup. W 1443 jako Andreas Petri Goschovicz de Vilna rozpoczął studia na uniwersytecie w Krakowie, w 1446 został bakałarzem, w 1450 uzyskał stopień mistrza, a potem doktora dekretów. Przed 1470 był już archidiakonem wileńskim. Jego narodowość nie jest jasna, z pochodzenia był to mieszczanin wileński. Prekonizowany przez papieża Sykstusa IV w dniu 27.08.1481.

P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny.* Warszawa 2000, s. 428; J. Ochmański, *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu*. Poznań 1972, s. 15. V. Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*. Vilnius 2002, s. 239-242.

Gostkowski Rajmund Aleksander, ur. 30.08. 1885, zm. 20.07.1966; profesor USB, archeolog i historyk. Ukończył gimnazjum w Krakowie w 1903, studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1907, w Wiedniu w 1909 i 1915, w École Française d'Athène w 1923-1924 oraz w Berlinie w 1927; w l. 1928-1939 był profesorem archeologii klasycznej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W latach 1945-1950 oraz 1957-1960 był profesorem archeologii na Uniwersytecie Łódzkim, natomiast w latach 1950-1957 związany był z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, wykładał także na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu; ogłosił m.in. *Wykopaliska w Pompei* (1927), *Wychowanie fizyczne w starożytności* (1928), *Kapłani i kapłanki w sztuce kreteńsko-mykeńskiej* (Wilno 1936).

K. Kucharski, *Konspiracyjny ruch niepodległościowy w Wilnie.* Bydgoszcz 1994, s. 8; *Wileński słownik biograficzny.* Bydgoszcz 2008, s. 132.

Górski Konrad Józef August, pseud. Golimunt, Tomasz Wronowski, syn Jana i Heleny z Rozdajczerów, ur. 22.04.1895 w Wągrach, w województwie łódzkim, zm. 7.04.1990 w Toruniu; historyk i teoretyk literatury, edytor, krytyk literacki i teatralny, profesor. Pochodził z rodziny ziemiańskiej, pozbawionej majątku za udział w powstaniu styczniowym. Wykształcenie elementarne zdobywał w domu; w 1904 wstąpił do gimnazjum rosyjskiego w Warszawie, a w 1905 przeniósł się do prywatnego gimnazjum Wojciecha Górskiego, które stało się szkołą z polskim językiem wykładowym. Maturę zdał w 1913. Studia prawnicze rozpoczął w Dorpacie (obecnie Tartu, Estonia). Mieszkał w Warszawie utrzymując się z dawania lekcji prywatnych, sam przygotowywał się do egzaminów i jeździł do Dorpatu, by je zdawać. Jednocześnie prowadził drogą samouctwa rozległe studia filozoficzne. W 1915 uciekając przed wojskiem niemieckim, wyjechał na Żmudź, łudząc się, że będzie mógł kontynuować studia w Dorpacie. Do Warszawy wrócił w 1918 i na Uniwersytecie Warszawskim rozpoczął studia filozoficzne, następnie przeniósł się na polonistykę; w tymże roku rozpoczął pracę jako nauczyciel gimnazjalny. W 1920 wstąpił ochotniczo do wojska i wziął udział jako artylerzysta w wojnie polsko-bolszewickiej. Pod kierunkiem prof. J. Ujejskiego przygotował pracę doktorską na temat *Ewolucja stosunku Mickiewicza do racjonalizmu i wieku oświecenia w latach młodzieńczych* i obronił na UW w 1921. Jako krytyk literacki debiutował w 1923 szkicem *O „Księdze ubogich" Kasprowicza.* W roku akad. 1922/23 był lektorem języka polskiego na Uniwersytecie Karola w Pradze, studiując jednocześnie bohemistykę. Rok ak. 1927/1928 spędził w Lille jako lektor języka polskiego na tamtejszym uniwersytecie, dojeżdżając do Paryża dla zbierania materiałów w Muzeum Mickiewicza. Habilitował się w 1927 na Uniwersytecie Warszawskim na podstawie rozprawy *Grzegorz Paweł z Brzezin. Monografia z dziejów polskiej literatury ariańskiej XVI w.* (druk 1929). W 1930 rozpoczął wykłady na UW jako docent. W 1934 przeniósł się do Wilna i został mianowany profesorem nadzwyczajnym na Uniwersytecie Stefana Batorego. W 1935 wydał studium literackie *François Mauriac*, w 1936 monografię *Stanisław Krzemiński. Człowiek i pisarz*, natomiast w 1938 ukazał się zbiór studiów i artykułów pt. *Literatura a prądy umysłowe*. Opracował podręcznik historii literatury i języka polskiego dla I klasy liceów ogólnokształcących wraz z wypisami (1938). Czas wojny i okupacji spędził w Wilnie, wykładał na tajnych kompletach uniwersyteckich oraz w zakonspirowanej szkole teatralnej w Wilnie. Napisał na zlecenie polskiego rządu na emigracji oraz wileńskiego Biura Informacji i Propagandy AK książkę *Divide et impera*, zbierającą dowody praw Polski do posiadania Wilna (ukończona w 1944, ukazała się drukiem w 1995). Napisał też w Wilnie książkę *Poezja jako wyraz* (Toruń 1946). Z Wilna do Torunia

przybył w maju 1945. Był współorganizatorem Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, na którym został profesorem literatury polskiej, a także pierwszym dziekanem Wydziału Humanistycznego (1945-1947). W 1950 został pozbawiony prawa prowadzenia wykładów na UMK i władze skierowały go do pracy naukowo-edytorskiej w Instytucie Badań Literackich PAN. W 1957 wrócił na UMK, gdzie pracował aż do przejścia na emeryturę w 1965 (wykłady prowadził do 1970). Pracując na UMK wydał następujące książki: *Tekstologia i edytorstwo dzieł literackich* (1975), *Mickiewicz. Artyzm i język* (1977), *Mickiewicz-Towiański* (1986), *Mickiewicz-Lelewel* (1986), *Adam Mickiewicz* (1989), ponadto: *Jan Kasprowicz. Studia* (1977), *Rozważania teoretyczne. Literatura, muzyka, teatr* (1984). Uczestniczył w życiu naukowym i literackim, był członkiem wielu towarzystw naukowych i literackich. Był żonaty z Martą z d. Makomaska. Pochowany na cmentarzu w Laskach k. Warszawy obok wcześniej zmarłej żony.

S. Lelkowski, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 1. Toruń 1998, s. 108-110; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994*. Toruń 1995, s. 234-236.

Górski Walerian, ur. w 1790, zm. w 1874 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, inżynier technolog. Kształcił się w szkole nowogródzkiej, studiował na Uniwersytecie Wileńskim, doktorat uzyskał w 1816, następnie 4 lata studiował mechanikę za granicą; w 1821 objął katedrę mechaniki na Uniwersytecie Wileńskim, urządził bulwar nad Wilenką pod Górą Bekieszową w 1821 i w 1828 most wiszący nad rzeką Wilenką; po zamknięciu uniwersytetu w 1832 pracował w Wydziale Technicznym Rządowej Komisji Spraw Wewnętrznych w Warszawie; w 1850 wrócił do Wilna otrzymawszy w spadku dom i bogaty księgozbiór szwagra M. Polińskiego; wydał m.in. *Pismo podręczne dla budującego drogi żelazne* (1842), przekład dzieła Biota, pierwszy w Polsce podręcznik inżynierii kolejowej. Jego uczniem był Ignacy Domeyko. Pozostawił księgozbiór złożony z 12 tys. tomów, dokumentów i rycin, sprzedany hr. A. Tyszkiewiczowi.

J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832*. Białystok 1993, s. 31.

Grabowski (Grabkowski) Adam, ur. ok. 1627 na Mazowszu, zm. 6.06.1672 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1642 w Wilnie; w l. 1663-1667 był misjonarzem dworskim biskupa chełmińskiego Andrzeja Olszowskiego; w l. 1667-1670 – profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej, w l. 1670-1671 – prefektem szkół i profesorem matematyki w Warszawie.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 133.

Gralewski (Grelewski) Jakub, ur. 2.07.1655 na Mazowszu, zm. 18.08.1702 w Warszawie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Był profesorem w kolegiach w Nowogródku, Nieświeżu, Pułtusku i Pińsku, prefektem szkół w Warszawie i Połocku; w Akademii Wileńskiej był w 1687-1688 profesorem poetyki i retoryki, w l. 1696-1700 – profesorem teologii; napisał sztukę *Pacis Foedera* (Wilno 1688).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 134.

Grobnicki Florian, ur w 1684? w województwie połockim, zm. w 1762; doktor teologii, duchowny unicki, arcybiskup, metropolita. Pochodził z rodziny szlacheckiej, wstąpił do zakonu bazylianów, ukończył kolegium papieskie we Lwowie i prawdopodobnie Akademię Wileńską, posiadał stopień doktora teologii; wykładał filozofię w szkole bazyliańskiej w Żyrowicach, był ihumenem klasztoru św. Trójcy w Wilnie, od 1713 oficjał metropolity, następnie koadiutor (zastępca) arcybiskupa połockiego, w l. 1716-1719 był biskupem

unickim witebskim, w l. 1719-1762 – arcybiskupem połockim oraz w l. 1748-1762 – metropolitą kijowskim; działał jako misjonarz na rzecz poszerzenia religii unickiej na Białorusi; sprzeciwiał się przechodzeniu duchownych unickich na obrządek łaciński. Pochowany w soborze św. Sofii w Połocku.

S. Kazulia, (w:) *Wialikaje Kniastwa Litouskaje. Encykłapiedyja*, t. 1. Minsk 2005, s. 550.

Groddeck (Grodek) Gotfryd Ernest, ur. 17.11.1762 w Gdańsku, zm. 1.04.1825 w Wilnie, wg innych danych w Kijowcu w guberni mińskiej w posiadłości Łaskich; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, filolog klasyczny. Był synem prof. Beniamina Groddecka (24.09.1720-05.06.1776) – nauczyciela literatury greckiej i języków wschodnich (w latach 1749-1776) w Gdańskim Gimnazjum Akademickim. Gotfryd E. Groddeck ukończył istniejące od 1558 roku Gdańskie Gimnazjum Akademickie. Od 1782 studiował w Getyndze pod kierunkiem Christiana Gottloba Heynego, doktorat uzyskał w 1786. Za pośrednictwem Johanna Gottfrieda Herdera został bibliotekarzem i nauczycielem w Puławach. W latach 1787-1793 był wychowawcą i nauczycielem synów Adama Kazimierza Czartoryskiego: Adama Jerzego i Konstantego. Ożenił się z Joanną d'Edling (ślub odbył się 19 marca 1789 roku we Włostowicach – obecnie dzielnica Puław), z którą miał kilkoro dzieci. W latach 1793-1796 przebywał w Łańcucie, gdzie uczył Henryka Lubomirskiego, późniejszego kuratora Zakładu im. Ossolińskich. W 1796 roku wrócił do Puław jako bibliotekarz Czartoryskich. Pisał dla niemieckich czasopism naukowych liczne recenzje dotyczące życia literackiego w Polsce (m.in. dotyczące twórczości Grzegorza Piramowicza).W 1804 został profesorem języka i literatury greckiej na Uniwersytecie Wileńskim, od 1807 roku łacińskiej. Był także, od 3 września 1804 prefektem biblioteki uniwersyteckiej. Współredagował „Dziennik Wileński" (1805-1806) i współpracował z „Tygodnikiem Wileńskim". Z inicjatywy Groddecka powstała 5 stycznia 1806 „Gazeta Literacka Wileńska", która przestała wychodzić z końcem 1806. W 1814 roku wznowiono „Dziennik Wileński" – do składu redakcji wszedł Groddeck. Był członkiem lóż masońskich *Gorliwy Litwin* oraz *Doskonała Jedność*. Opublikował wiele prac naukowych, m.in. historię literatury greckiej *Initia historiae Graecorum* (1811).U Grodecka studiowali niektórzy filomaci, m.in. Adam Mickiewicz, Józef Jeżowski, Tomasz Zan, Jan Czeczot.

S. Młodecki, *Gotfryd Ernest Groddeck. Studium biograficzne na podstawie notat Mikołaja Malinowskiego*. „Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej" 1956, z. 6, s. 301-350.

Grodzicki Stanisław, ur. w 1541 w Poznaniu, zm. 4.03.1613 tamże; profesor Akademii Wileńskiej, teolog, jezuita. Studiował w Akademii Lubrańskiego w Poznaniu, we Frankfurcie n. Odrą, w Wittemberdze oraz w Akademii Krakowskiej, gdzie w 1561 uzyskał bakalaureat; początkowo libertyn, zajmujący się handlem w Poznaniu, wstąpił w 1571 w Rzymie do zakonu jezuitów i w rzymskim kolegium uzyskał doktorat teologii; w 1575-1582 kierował kolegium jezuickim w Pułtusku, w 1582 został przełożonym misji krakowskiej, wygłaszał kazania na dworze Anny Jagiellonki; w 1586 objął katedrę teologii dogmatycznej w Akademii Wileńskiej, w 1590 został kanclerzem Akademii, wpływał na program i organizację szkół jezuickich w Polsce; od 1594 działał w Poznaniu, Lwowie i Krakowie, należał do komisji cenzurującej przekład *Biblii* Jakuba Wujka.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 135.

Grodzieński Chaim Ojzer, ur. w 1863 w miasteczku Iwje k. Wołożyna, zm. w 1940 w Wilnie; uczony talmudysta, rabin. Studiował w jesziwie w Ejszyszkach i w Wołożynie, gdzie zyskał miano *illuja*. Był uczniem rabina Ch. Sołowiejczyka. Mając 20 lat poślubił wnuczkę

rabiego I. Salantera, twórcy ruchu *musar* (żydowski ruch pietystyczny). Po śmierci teścia w 1887 został jednym z *dajanów* (sędzia sądu rabinackiego) wileńskich. Wkrótce wysunął się na czoło ich grona. Stworzył elitarną grupę zaawansowanych naukowo studentów, tzw. Kibuc Rabiego Chaima Ojzera. Był jednym z inicjatorów zwołania konferencji ortodoksów w Wilnie w 1909, podczas której doszło do powstania ortodoksyjnej organizacji Kneset Izrael. Brał udział w konferencji katowickiej w 1912, która doprowadziła do powstania *Agudy* (Związek Izraela, Związek Prawdziwie Wiernych). W tym ugrupowaniu odgrywał czołową rolę, podobnie jak w litewskich kręgach ortodoksyjnych. Był jednym z głównych oponentów trendów modernizacyjnych w życiu żydowskim i dezintegracji gmin żydowskich w Polsce i na Litwie a zwłaszcza syjonizmu i nauczania przedmiotów świeckich. Jego głównym dziełem były *responsy* (gatunek literatury rabinackiej), wydane pt. *Achi'ezer* (t. 1-3, 1922, 1925, 1939), które przyczyniły się do ugruntowania jego renomy, jako jednego z ważniejszych autorytetów talmudycznych w Polsce. Jego obecność w Wilnie sprawiła, że właśnie tam kierowali się wykładowcy i studenci jeszіw z terenów zajętych przez Związek Radziecki. Jego rękopisy zginęły podczas II wojny światowej.

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 1. Warszawa 2003, s. 518.

Gromadska Melityna, ur. 18.02.1917 w Rzeczycy, zm.?; profesor biologii. Gimnazjum ukończyła w 1934 w Krzemieńcu; w l. 1934-1939 studiowała na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Stefana Batorego. W okresie okupacji pracowała w biurach. W 1945 zatrudniła się w Pracowni Zoologicznej na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Od 1947 pracowała na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu; była pracownikiem naukowym Katedry Ochrony Przyrody i Ekologii UMK; w l. 1958-1969 dziekan Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UMK; od 1969 kierownik Zakładu Ekologii Zwierząt. W 1967 odeszła na emeryturę. Pochowana na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 341.

Grużewski Jan, ur. ok. 1580, zm. 12.08.1646 w Warszawie; rektor Akademii Wileńskiej, teolog, jezuita. Studia filozoficzne odbył w Akademii Wileńskiej i w Rzymie. W 1609 w Wilnie uzyskał doktorat teologii, w Akademii wykładał filozofię i teologię scholastyczną, w l. 1618-1625 był rektorem Akademii Wileńskiej, zmuszonym do zawieszenia zajęć z powodu zarazy w l. 1624-1630, dzięki jego staraniom założono szpital; w 1628-1631 był prepozytem domu profesów w Warszawie i kaznodzieją Zygmunta III; w l. 1631-1641 był w Akademii Wileńskiej profesorem teologii i prokanclerzem, w l. 1642-1645 został ponownie rektorem Akademii, zorganizował wydział prawa w 1644; w 1645 został przełożonym prowincji litewskiej jezuitów.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 136.

Gryglewicz Teofil, ur. w 1873, zm. 26.07. 1936; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz bakteriolog. Po ukończeniu gimnazjum filologicznego w Kaliszu studiował medycynę na Uniwersytecie Warszawskim, dyplom lekarza otrzymał w 1900, uzupełniał studia lekarskie w Berlinie i Petersburgu, w1909 uzyskał stopień doktora nauk lekarskich w Wojskowej Akademii Medycznej w Petersburgu; w l. 1906-1911 pracował w Zakładzie Serologicznym w Warszawie i Instytucie Serologii Towarzystwa Naukowego Warszawskiego (1912-1919); w 1921 został profesorem bakteriologii i serologii USB w Wilnie i zorganizował dobrze zaopatrzony zakład; ogłosił kilkanaście prac, m.in. podręcznik *Bakteriologia i serologia* (1928,1936).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 137.

Gucewicz Wawrzyniec herbu Syrokomla (uszlachcony w 1790), ur. przed 5.08.1753 w Migańcach (Migonys) koło Kupiszek (Kupiškis), zm. 21.12.1798 w Wilnie; architekt, reprezentant klasycyzmu, działał głównie na Litwie. Pochodził z rodziny litewskiej, używał polskiego imienia i nazwiska. Urodził się we wsi Migańce (Migonys) w parafii kupiskiej w rodzinie chłopskiej. Był synem Szymona i Katarzyny Masiulis z domu Montrym-Żakowicz. Został ochrzczony 5 sierpnia 1753. Wpis w księdze parafialnej brzmi: *babtisavi infantem n(omi)ne Laurentium patris Symoni Masulis et Matris Catharinae Masulowa de villa Migance*. Nazwisko Gucewicz pochodziło od matki chrzestnej, późniejszej żony ojca. Dodatek *Stuoka* w nazwisku jest dodawany przez historyków litewskich. Sam podpisywał się też *Wawrzyniec Montrym Żakowicz Gucewicz*. Uczył się w szkole pijarów w Poniewieżu. Aby uzyskać wyższe wykształcenie wstąpił do Seminarium Wileńskiego, w którym był w l.1773-1774, uczęszczając jednocześnie na wykłady architektury Knakfusa w Akademii. Zrezygnował z kariery duchownej i na koszt biskupa Massalskiego w 1776-1777 był na studiach w Rzymie, potem odbył z nim podróż zagraniczną. W Hamburgu zamawiał materiały dla odbudowy katedry wileńskiej. W 1779-1780 kształcił się w Paryżu pod kierunkiem reprezentantów klasycyzmu w architekturze: Soufflota, Rondeleta, La Patte'a, Ledoux i Blondela. Po powrocie na Litwę Gucewicz kończy budowę pałacu w Werkach, przebudowuje katedrę wileńską (za co dostał medal od króla Stanisława Augusta). W 1785r. przebudował Ratusz w Wilnie. W 1790 r. na Sejmie otrzymał szlachectwo (herb Syrokomla). Gdy w Wilnie zostaje założona Szkoła Inżynierów Korpusu Litewskiego zostaje tam profesorem architektury i topografii. W latach 1793-1794 oraz 1797-1798 był profesorem Uniwersytetu Wileńskiego, kierownikiem katedry architektury. W powstaniu kościuszkowskim w 1794 zaciąga się do pospolitego ruszenia, zostaje ranny przy Woronowie, wraca do Wilna. Zmarł nagle 21 grudnia 1798 na skutek upadku z rusztowania przy renowacji kaplicy św. Kazimierza w katedrze w Wilnie. Pochowany został w kościele św, Stefana w Wilnie, w którym tablica nagrobna głosi: „D. O. M. Tu w Bogu spoczywa Wawrzyniec Gucewicz Architekt Profesor Akademii Wileńskiej Zmarły w 1798 roku W 45 swojego życia Prosi o westchnienie do Boga Za swoją duszę." Zaprojektował ratusz w Wilnie, katedrę w Wilnie, pałac biskupi w Wilnie (pałac Napoleona, obecnie Daukantasa), niektóre budynki zespołu pałacowego w Werkach (rozpoczęte przez Marcina Knakfusa – centralny pałac, pawilon i karczmę), ratusz w Widzach (obecnie Białoruś), katedrę w Mejszagole, kościół w Suderwie, kościół w Janowie pod Kownem, dom Karpiów przy ul. Trockiej w Wilnie i inne. Jego architekturę charakteryzuje monumentalność oraz majestatyczność form, optymalna więź budynku z otoczeniem. Gucewicz był także zwolennikiem funkcjonalności i unikał stosowania zbędnej dekoracji. Pełny tego obraz widzimy w gmachu ratusza wileńskiego. Jasna barwa, gładkie podpory, wysunięty portyk, silny akcent fasady, oszczędność w dekoracji są podstawowymi cechami neoklasycyzmu Gucewiczowskiego. Jego twórczość wywarła wielki wpływ na twórczość większości architektów okresu klasycyzmu na Litwie.

A.H. Kirkor, *Przechadzki po Wilnie*. Wilno 1956; S. Łoza, *Architekci i budowniczowie w Polsce*. Warszawa 1954, s. 106; M. Rupeikienė, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 4. Vilnius 1988, s. 123;

Gurland Chaim Jonasz, ur. w 1843 w Klecku, Białoruś, zm. w 1890 w Odessie; rabin, uczony żydowski. W 1860 ukończył szkołę rabinów w Wilnie; na uniwersytecie w Petersburgu studiował języki semickie; w 1863 otrzymał tytuł magistra. W 1873 został inspektorem Instytutu Nauczycielskiego w Żytomierzu. Od 1888 – rabin Odessy.

Jewrejskaja elektroniczeskaja enciklopedija.

Gutkowski Mieczysław Witold, ur. 9.07. 1893 w Szumlinie, zm. 17.09.1943 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, prawnik. Gimnazjum ukończył w Warszawie, następnie studiował prawo na Uniwersytecie Petersburskim, po ukończeniu studiów pozostał na tym Uniwersytecie jako asystent w Katedrze Nauki Skarbowości. Napisał wówczas kilka prac z zakresu finansów Królestwa Polskiego. W 1917 brał również udział w Komisji Likwidacyjnej do spraw Królestwa Polskiego. Po I wojnie światowej rozpoczął pracę w Ministerstwie Skarbu w Warszawie, gdzie zajmował się głównie pracami z zakresu ekonomii, prawa skarbowego i gospodarki państwowej oraz metodologią nauk finansowych, był wówczas jedynym z niewielu naukowców zajmujących się tym zagadnieniem w Polsce. W 1924 powołany został na USB w Wilnie, z tytułem profesora nadzwyczajnego (w 1936 uzyskał tytuł profesora zwyczajnego). Jako pedagog uniwersytecki, wykształcił wielu młodych specjalistów. W latach 1931-1939 wydawał i redagował wydawnictwo zbiorowe dla naukowców „Prace seminarium ze skarbowości i prawa skarbowego oraz ze statystyki". Podczas pobytu w Wilnie zaangażował się w sprawy ogólnopaństwowe. Był przewodniczącym Komisji do spraw Finansowania Miast Polskich, które zaciągnęły zobowiązania finansowe w bankach amerykańskich na rozbudowę infrastruktury komunikacyjnej. Równolegle został delegatem Ministerstwa Skarbu na Ziemię Wileńską i członkiem zarządu m.st. Warszawy. W procesach politycznych z 1936 został obrońcą studentów (głównie związanych z lewicą), co spowodowało iż posądzano go o sprzyjanie komunizmowi. Postawa ta miała przypuszczalnie wpływ na umieszczenie go na „czarnej liście" polskich intelektualistów, sporządzanej przez Litwinów dla administracji niemieckiej, przed wkroczeniem sił niemieckich do Wilna w 1941. Mieczysław Gutkowski był represjonowany od początku wojny, usunięto go najpierw z mieszkania, które wraz z żoną zajmował przy ul. Wielkiej. Wraz z innymi profesorami zwolnionymi przez władze litewskie z Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (uczelnia została zamknięta), popadł w kłopoty materialne. Spowodowało to, iż głównym źródłem utrzymania stała się dla niego wyprzedaż majątku prywatnego. Aresztowany przez Litwinów i przez nich natychmiast rozstrzelany w nocy z 16 na 17 września w podziemiach budynku litewskiej policji bezpieczeństwa Saugumy w Wilnie. Według innych źródeł rozstrzelany na Ponarach w odwecie za wykonanie wyroku przez Kedyw na funkcjonariuszu litewskiej policji bezpieczeństwa Marijonasie Padabie. Autor prac, m. in.: *Finanse miast Królestwa Polskiego za lata 1815-1915* (1917), *Zarys ustawodawstwa z dziedziny skarbowości i gospodarki państwowej oraz komunalnej w 1925 r. na ogólnym tle sytuacji gospodarczej Polski* (1927)

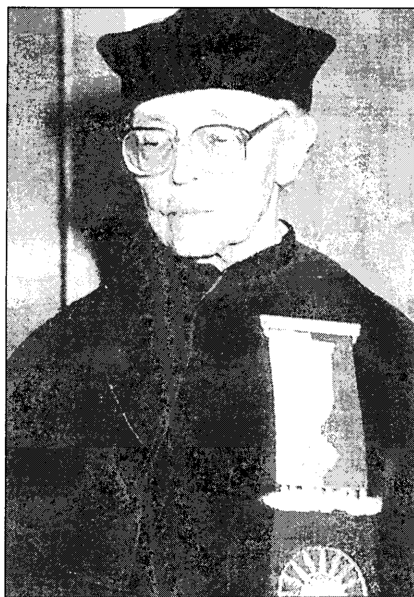
T. Czeżowski, *Wspomnienia.* „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 1977, nr 3, s. 427.

Gutt Jerzy, ur. w 1769, zm. 20.10.1836 w Wilnie; farmaceuta i aptekarz wileński. Pochodził z bawarskiej rodziny, osiadłej od pokoleń w Wilnie. Pracował jako urzędnik farmacji w zarządzie gubernialnym, następnie prowadził własną aptekę przy ulicy Wielkiej, gdzie posiadał także dużą kamienicę (zwaną domem Gutta). W 1805 był w gronie członków-założycieli Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego, w latach 1806-1817 pełnił funkcję skarbnika towarzystwa. Redagował pierwsze polskie pismo specjalistyczne „Pamiętnik Farmaceutyczny Wileński", wydawane przez Wydział Farmaceutyczny Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego. Na łamach tego periodyku ogłosił m.in. *Postrzeżenia względem olejku lotnego z gałek muszkatołowych* (1820), *O sposobie robienia czarnego siarczyku żywego srebra (aethiopsmin)* (1820), *Wiadomość o fałszowaniu kubeby* (1822) oraz przekład pracy J. A. Buchnera *Rzecz o ważno-*

ści farmacji we względzie naukowo-politycznym z dołączeniem myśli o jej podniesieniu (1822). W 1832 mimowolnie przyczynił się do śmierci księżnej Stefanii Radziwiłłowej-Wittgensteinowej. Za pośrednictwem zięcia Mikołaja Malinowskiego przygotował truciznę rzekomo dla cara Mikołaja I, a w rzeczywistości dla księżnej, którą chciał zamordować mąż, feldmarszałek rosyjski Ludwik Wittgenstein. Kilka lat później Gutt zamierzał zgłosić sprawę wymiarowi sprawiedliwości, ale wkrótce sam padł ofiarą zabójstwa. Za winnego śmierci aptekarza uznano służącego Malinowskiego W. Skorupskiego, którego skazano na zesłanie. Gutt został pochowany na cmentarzu ewangelickim w Wilnie. Był członkiem loży masońskiej.

A. Śnieżko, *Jerzy Gutt*, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 9. 1960-1961.

Jerzy Hoppen

Wilhelmina Iwanowska

H

Halewi (Rabinowicz) Izaak, ur. w 1847 w Iwieńcu na Białorusi, zm. w 1914; talmudysta, historyk, rabin. Kształcił się w jesziwie w Wołożynie. Potem zamieszkał w Wilnie, gdzie początkowo zajmował się handlem, a następnie poświęcił się nauce, szczególnie badaniem Talmudu. Potem kilkakrotnie zmieniał miejsce zamieszkania, m.in. mieszkał w Bratysławie i Hamburgu.

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 1. Warszawa 2003, s. 549.

Halicki Bronisław, ur. w 1902, zm. w 1962, geolog, docent doktor geologii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Doktorat uzyskał na Uniwersytecie Jagiellońskim, studia pogłębiał we Francji, Norwegii i Szwecji; w l. 1933-1939 był adiunktem i docentem USB, badał stratygrafię, tektonikę i paleografię Tatr, Podhala oraz okolic Wilna i Nowogródka, był twórcą teorii siedmiu zlodowaceń, opartej na badaniach geologicznych dorzeczy Wilii, Niemna i Wilenki; od 1953 był profesorem Uniwersytetu Warszawskiego.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 141.

Harecki Maksim, pseud. Maksim Biełarus, Dzied Kuma, Maksim Iwanawicz, Mscisłauski, Amstisławskij, Maciej Myszka, Mizeryus Monda, ur. 6(18).02.1893 we wsi Mienszaja Bahaćkauka w powiecie mścisławskim, guberni mohylewskiej w rodzinie chłopskiej, zm. (rozstrzelany przez NKWD) 10.02.1938 w Smoleńsku; historyk, białoruski pisarz, tłumacz, historyk i teoretyk literatury. Uczył się w szkole cerkiewnej i w szkole agronomicznej, naukę kontynuował w Petersburgu. W l. 1913-1914 pracował w Wilnie jako kreślarz i mierniczy. Współpracę z prasą rozpoczął w 1909, publikując w piśmie polskojęzycznym „Litwa" artykuł *Rocznica Grunwaldzka*. Jako pisarz białoruski debiutował w „Naszej Niwie" w 1913 opowiadaniem *U łazni*. Na łamach tego pisma ukazały się i inne jego opowiadania o tematyce współczesnej, które weszły w skład wydanego w Wilnie w 1914 zbiorku *Ruń*. Ważną rolę w poszukiwaniu przez niego metody twórczej odegrała napisana w 1914 (opublikowana w 1919) opowieść dramatyczna *Anton*. W okresie pierwszej wojny światowej przebywał na froncie w Prusach Wschodnich. Ciężko ranny leczył się w szpitalu w Wilnie i w innych miastach, w końcu wojny walczył na Polesiu. Tematykę wojenną zawarł w opowiadaniach powstałych w l. 1915-1916 *Litouski chutarok*, *Ruski*, *Na etapie*, *Gienierał*. W 1917 przebywał w Smoleńsku. W 1918 pracował w redakcji komunistycznej gazety „Zwiezda", przeniesionej do Wilna. Miasta tego nie opuścił po wycofaniu się Armii Czerwonej. Odegrał znaczącą rolę w organizowaniu białoruskiego życia literackiego w Wilnie. Wykładał język białoruski i literaturę w gimnazjum białoruskim, na kursach nauczycielskich, to on dostrzegł talent poetycki wówczas uczennicy Natalli Arsieniewej. W Wilnie kontynuował twórczość literacką, pisząc szereg opowiadań, artykułów m.in. *Ab biełaruskich piśmiennikach*. W l. 1920-1921 redagował gazetę „Nasza Dumka", na łamach której zamieścił powieść opartą na kanwie wydarzeń z 1917 roku – *Dźwie duszy*. Redagował też pismo „Biełaruskija Wiedamasci". W okresie wileńskim powstało wiele jego opowiadań i większość obrazków dramatycznych m.in.: *Muterka*, *Atruta*, *Świecki czaławiek*. Znany też jako uczony: w 1920

opublikował pracę *Historyja biełaruskaje litaratury*, (wyd. nast. 1921,1924), w roku 1921 przetłumaczoną na język polski pt. *Krótki zarys historii literatury białoruskiej*, wydaną nakładem „Nowin Wileńskich", a w 1922 u B. Kleckina ukazały się jego wypisy z literatury pt. *Chrystamatyja biełaruskaje litaratury XI w. – 1905*. Był autorem słowniczka *Niewialiczki biełaruska-maskouski słounik*. W roku 1922 został aresztowany przez władze polskie i osadzony na Łukiszkach, następnie zmuszony do udania się na Litwę. W tymże roku powrócił do Wilna. W 1923 wyjechał z rodziną do ZSRR, mieszkał w Mińsku i w Gorkim (Niżnij Nowgorod). Wykładał język i literaturę białoruską na uniwersytecie. W 1930 został po raz pierwszy aresztowany i zesłany na pięć lat do Wiatki. Ponownie osadzono go w więzieniu w listopadzie 1937 i 10 lutego1938 rozstrzelano w Smoleńsku.

Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny slounik, t. II, Mińsk 1993, s. 148-155; *Historyja biełaruskaj litaratury XX stahoddzia*, t. I, 381-426; I. Czyhryn, *Pamiż byłym i buduczym: proza Maksima Hareckaha*. Minsk 1994.

Hartknoch Krzysztof Jan, ur. w 1644 w Jabłonce pod Pasymiem na Mazurach, zm. 3.01.1687 w Toruniu; historyk, duchowny ewangelicki, kaznodzieja. Z powodu trudnych warunków materialnych nie mógł ukończyć teologii ewangelickiej w Królewcu. Był nauczycielem domowym w Kownie, a w 1665 został pastorem i rektorem szkoły ewangelickiej w Wilnie oraz kaznodzieją polskim i niemieckim. Od 1667 zajmował się prywatnym nauczaniem w Gdańsku u jednego z magnatów polskich, a jednocześnie kształcił się w tamtejszym gimnazjum. Przez jakiś czas był kaznodzieją w Słupsku. W 1670 wykładał na uniwersytecie w Królewcu i jednocześnie kończył rozpoczęte niegdyś studia. W 1677 osiadł na stałe w Toruniu jako nauczyciel gimnazjum; tu rozwinął aktywną działalność pedagogiczną. Specjalizował się w dziejach Prus, Pomorza i Żmudzi oraz w zagadnieniach ustrojowych Polski. W 1678 ogłosił w Jenie swą pierwszą pracę pt. *Respublica Polonica duobus libris illustrata*. Później wydał kilka innych prac historycznych.

K. Piwarski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 9, s. 296-297; „Warmia i Mazury" 1958, nr 2; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*. Warszawa 1963, s. 108.

Hastowski (Hasłowski) Stanisław, ur. 17.09. 1703 na Mazowszu, zm. 4.06.1772 w Wilnie; wicerektor Akademii Wileńskiej, jezuita. W l. 1741-1742 był profesorem teologii moralnej w Akademii Wileńskiej, w l. 1748-1749 – profesorem teologii i prawa kanonicznego, w l. 1749-1760 – prefektem drukarni, w l. 1756-1758 – dziekanem Wydziału Teologicznego Akademii Wileńskiej; w l. 1759-1760 – wicerektorem Akademii; w l. 1762-1766 – prepozytem domu profesów w Wilnie, w l. 1766-1772 – dziekanem Wydziału Prawa Kanonicznego Akademii Wileńskiej; ponadto był profesorem kolegiów jezuickich w Pułtusku, Warszawie i Pińsku oraz prefektem szkół w Mińsku.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 143.

Haustein Beniamin, ur. w 1778 w Saksonii, zm. 06.1836 w Wilnie; adiunkt Uniwersytetu Wileńskiego, anglista i germanista. Kształcił się na uniwersytecie w Lipsku. Sprowadzony został na Litwę w końcu XVIII w. na stanowisko lektora języka niemieckiego. W 1804 został adiunktem na Uniwersytecie Wileńskim. Na tym stanowisku pozostał aż do zamknięcia uniwersytetu w 1832. Równocześnie uczył na uniwersytecie języka angielskiego. Opracował i wydał *Gramatykę języka angielskiego, czyli sposób krótki i łatwy uczenia się po angielsku* (1806), wydał też gramatykę języka niemieckiego i wypisy z literatury niemieckiej. Uczniami Hausteina byli m.in. Juliusz Słowacki i Wincenty Pol. Był masonem, należał do loży „Gorliwy Litwin". Poza uniwer-

sytetem utrzymywał wraz z żoną Franciszką pensję żeńską, która istniała w l. 1804-1830 i uważana była w Wilnie za wzorową. Pochowany na cmentarzu ewangelickim w Wilnie. Grób nie zachował się, natomiast nagrobek w l. 60-tych XX w. został przeniesiony na cmentarz na Rossie.

L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 157.

Hay (Hayus) John, ur. ok. 1546, zm. w 1608; filozof, profesor Akademii Wileńskiej, Anglik z pochodzenia. Studiował w Lovanium, do Polski przybył w 1570, wykładał w Akademii Wileńskiej retorykę i w 1572-1575 filozofię; wychował kilku wybitnych profesorów filozofii; potem był profesorem w kolegiach francuskich.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 143.

Hechell Fryderyk Bogumił, ur. w 1795 w Wilnie, zm. w 1851; profesor historii medycyny, lekarz. Był synem bałtyckiego Niemca, w l. 1811-1813 studiował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Wileńskiego, w 1818 uzyskał dyplom doktora medycyny; w 1819 został członkiem Cesarskiego Towarzystwa Lekarskiego w Wilnie; po kilkunastoletniej podróży i studiach za granicą był od 1835 profesorem historii medycyny, medycyny sądowej i policji lekarskiej w Krakowie.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 143.

Hedemann Otton, ur. w 1887, zm. 16.05. 1937 w Brasławiu; historyk, nauczyciel szkół średnich. Po ukończeniu studiów w Kijowie i utracie majątku k. Homla został nauczycielem historii w Brasławiu i badaczem ziem północno-wschodnih RP; ogłosił w Wilnie m.in. następujące prace: *Historia powiatu brasławskiego* (1930), *Dzisna i Druja – magdeburskie miasta* (1934), *Dawne puszcze i wody* (1934), *Szkoły walerianowskie xx Pijarów Łużeckich* (1937), pośmiertnie ukazały się *Dzieje Puszczy Białowieskiej w Polsce przedrozbiorowej* (Warszawa 1939).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 144.

Heling (Göhling) Karol, ur. w 1804, zm. w 1886; doktor nauk medycznych, pracownik Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie. Pochodził ze Śląska, z rodziny luterańskiej. Ojciec jego był nauczycielem muzyki, który poszukając pracy przyjechał do Moskwy, ale w 1812 stracił całe mienie w spalonej podczas wycofywaniem się przed Napoleonem Moskwie. Karol Heling, w 1819 rozpoczął studia w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Moskwie na koszt rządu. Będąc jeszcze studentem, był ordynatorem kliniki akademickiej. W 1823 skończył studia ze srebrnym medalem i został skierowany do Kozłowskiego Pułku Piechoty, gdzie pełnił funkcje lekarza batalionowego. Od 1825 pracował w Tulczynie jako ordynator, a później awansował na szefa kancelarii polowej w sztabie generalnym Drugiej Armii Rosyjskiej oraz został inspektorem aptek wojskowych. W 1826 napisał rozprawę *De scorbuto* i otrzymał promocję na doktora medycyny. Podczas wojny z Turcją w l. 1828-1829 brał udział w licznych kampaniach wojennych. Walczył z dżumą, szybko rozpowszechniającą się na terenach objętych wojną. W l. 1830-1831, w czasie powstania listopadowego, był lekarzem naczelnym szpitali ruchomych carskich armii w Polsce. Uczestniczył w reorganizacji służby zdrowia w Polsce na wzór rosyjski, szczególnie w systemie opieki medycznej wojska. Od 1834 został inspektorem Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie; był rzetelnym wykonawcą carskich poleceń, bardzo nielubiany przez studentów. Po zamknięciu akademii w 1842 Heling podał się do dymisji, ale zdążył wydać pracę *Doświadczenie policji cywilnej*. Minister Oświaty Rosji, Uwarow, zaproponował mu Katedrę Medycyny Publicznej w Dorpacie,

ale Heling propozycji nie przyjął. Po nabyciu majątku Świrany w powiecie święciańskim, poświęcił się gospodarowaniu na wsi. W 1854 został członkiem Komitetu Statystycznego, a od 1857 pracował jako dyrektor więzienia w Święcianach. W 1861-1862 był przedstawicielem rządu rosyjskiego ds. zwolnienia chłopów z pańszczyzny, a nawet opowiadał się, by chłopom zostawiać nie tylko ich domy, ale także przydział ziemi koło domu. Ostatnie miesiące życia spędził w swoim domu na Zarzeczu w Wilnie. Pochowany na cmentarzu Ewangelickim w Wilnie.

Z. Siemienowicz, *Akademia Medyko-Chirurgiczna w Wilnie.*

Henrichson Jan, ur. 24.05.1665 w Reszlu, zm. 15.08.1706 w Wilnie; profesor retoryki i filozofii, ksiądz katolicki, jezuita, pedagog. Był długoletnim profesorem retoryki i filozofii w Braniewie, w 1704-1706 profesorem Akademii Wileńskiej i kaznodzieją w Wilnie. W 1700 ogłosił w Braniewie rozprawę teologiczną.

„Komunikaty Warmińsko-Mazurskie" 1961, s. 168; T. Oracki, *Polski słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla.* Warszawa 1963, s. 113.

Herberski Wincenty Onufry, ur. 23.01.1783 w Słonimie, zm. 29.11.1826 w Wilnie; profesor medycyny, lekarz okulista. Początkowo kształcił się w szkole powiatowej w Słonimie, potem w gimnazjum w Wilnie. W 1803 wstąpił na Wydział Fizyko-Matematyczny Uniwersytetu Wileńskiego. W 1804 otrzymał stypendium od A. Pocieja i wyjechał do Petersburga, by tam zdobyć wykształcenie rolnicze, studiował także pedagogikę, fizykę, chemię i teorię gospodarstwa wiejskiego. Jesienią 1806 wrócił do Wilna i rozpoczął studia medyczne. W 1808 uzyskał stopień kandydata filozofii, a w 1811 – dyplom magistra medycyny, rok później, w 1812, uzyskał stopień doktora medycyny. Po ukończeniu studiów medycznych zajął się praktyką lekarską. Dzięki poparciu prof. Józefa Franka w 1814 został adiunktem w jego klinice. Równocześnie był lekarzem chorób wewnętrznych i chirurgiem w wileńskim szpitalu Towarzystwa Dobroczynności. W 1816 wykładał na Uniwersytecie Wileńskim chirurgię praktyczną. W 1817 prof. J. Frank wysłał Herberskiego za granicę w celu wyspecjalizowania się w okulistyce. Studiował w Wiedniu pod kierunkiem znanego okulisty, prof. Beera, tam nauczył się dokonywać złożonych operacji oka. Następnie pogłębiał wiedzę okulistyczną we Włoszech, Francji i Anglii. Wrócił do Wilna w 1823 i od razu otrzymał nominację na profesora medycyny. Był w Wilnie jednym z najbardziej wykształconych lekarzy, najbieglejszym okulistą i specjalistą w zakresie chorób płucnych (wprowadził metodę osłuchiwania klatki piersiowej). Dorobił się znacznego majątku, z którego przed śmiercią ufundował testamentalnie 4 stypendia dla studiującej młodzieży. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

„Kurier Litewski" 1826, nr 151; L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego.* Wilno 1939; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 93.

Herburt Mamert, ur. w 1789 na Wołyniu, zm. 18.02.1873 w Wilnie; uczony paleograf, ksiądz katolicki. Był dziekanem katedry wileńskiej i znanym w swoim czasie uczonym, paleografem; w latach 1822-1829 był regensem (przełożonym) Głównego Seminarium Duchownego w Wilnie. Wydał m.in. *Katalog archiwum Kapituły Wileńskiej* w siedmiu tomach in folio, zawierający teksty dokumentów z lat 1502-1800. Należał on do stronnictwa prorządowego prałata Niemekszy, tłumaczył na język rosyjski teksty liturgiczne i zobowiązał się używać tego języka w nabożeństwach kościelnych. Zmarł w zapomnieniu. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim na Zarzeczu w Wilnie.

E. Małachowicz, *Wilno. Dzieje. Architektura. Cmentarze.* Wrocław 1996, s. 271-272; A.

Kasperavičienė, J. Surwiło, *Zarzecze. Cmentarz Bernardyński.* Wilno 1997, s. 69.

Hermanowicz Witold, ur. w 1904, zm. w 1984; profesor chemii. Studiował na Uniwersytecie Stefana Batorego w l. 1925-1937 i był asystentem na USB, pracował w Państwowym Zakładzie Higieny w Wilnie; po II wojnie światowej zamieszkał w Warszawie, w l. 1945-1975 był profesorem Politechniki Warszawskiej; publikował prace dotyczące chemii sanitarnej, uzdatniania wody i oczyszczania ścieków.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 146.

Hiller Stanisław Kazimierz, syn Józefa i Julii z d. Jarzęcka, ur. 28.12.1891 w Łodzi, zm. 5.07.1965 w Gdańsku; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz. W 1912 rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, w 1914 przerwał je, ponieważ w sierpniu 1914 wstąpił do 1 Kompanii Kadrowej Legionów; w Legionach i potem w Wojsku Polskim służył do końca wojny; dyplom doktora medycyny uzyskał w 1921 na UJ; w l. 1921-1927 był starszym asystentem w Zakładzie Biologii i Embriologii UJ; w 1927 został docentem na tej uczelni, od 1929 – profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; na USB był dwukrotnie dziekanem i prorektorem. Do czasu wybuchu II wojny światowej kierował Katedrą i Zakładem Histologii i Embriologii Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Należał do najwybitniejszych histologów i embriologów polskich. Dwukrotnie, w latach 20. i 30. przebywał w Stanach Zjednoczonych AP jako stypendysta Fundacji Rockefellera, prowadząc badania w pracowniach prof. Chambersa, pioniera badań na żywych komórkach przy użyciu opracowanej przez siebie metody mikrochirurgii. Prof. Hiller był jednym z pionierów histochemii w Polsce. Podczas wojny w Wilnie prowadził tajne nauczanie; w 1945 wyjechał do Gdańska i tam w Akademii Medycznej zorganizował Katedrę Histologii i Embriologii; kierował tą Katedrą do swojej śmierci w roku 1965. Redagował „Folia Morphologica", był prezesem Gdańskiego Towarzystwa Naukowego i członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 343.

Hintz Grzegorz, ur. ok. 1600 w Dobrym Mieście, zm. 26.01.1653 w Braniewie; doktor teologii, teolog i pedagog, jezuita. Kształcił się w kolegium jeuickim w Braniewie, doktorat teologii i pedagogiki uzyskał w Akademii Wileńskiej na podstawie rozprawy *Spes Rustici.* Był profesorem (1642), rektorem (1646-1649) kolegium braniewskiego. W latach następnych przebywał w Wilnie sprawując różne funkcje w zakonie, aż doszedł do stanowiska prowincjała litewskiego(w 1649). Pod koniec życia wrócił do Braniewa.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku,* t. 1, Olsztyn 1984, s. 54-55.

Hintz Walenty, ur. 14.02.1734, zm. po 1780; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. W l. 1766-1767 i 1770-1773 był profesorem filozofii Akademii Wileńskiej; w l. 1767-1770 – profesorem w Krożach, potem był kaznodzieją w Reszlu i Św. Lipce oraz profesorem teologii w Braniewie.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 147.

Hińcza Marcin, ur. 28.10.1592, zm. 23.02. 1668; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Rzymie w 1613; w Wilnie wykładał teologię moralną, był rektorem kolegiów w Gdańsku, Toruniu, Jarosławiu, dwukrotnie w Krakowie; kierował domem profesów w Krakowie i Wilnie; dwa razy był prowincjałem; opublikował kilka dzieł religijnych, m.in. *Medytacye na Ewangelie* (1642).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 147.

Hladowicki Jakub, ur. 26.07.1646 na Litwie, zm. 30.05.1704 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej, jezuita, prowincjał litewski. Do zakonu wstąpił w 1664 w Wilnie; był profesorem w kolegiach jezuickich w Braniewie, Krożach i Pułtusku oraz prefektem szkół w Nieświeżu i Grodnie; w l. 1684-1689 – penitencjariuszem w Bazylice św. Piotra w Rzymie; w l. 1691-1693 – rektorem kolegium w Nieświeżu, w l. 1693-1698 – rektorem domu nowicjatu (św. Ignacego) w Wilnie; w l. 1698-1701 był prowincjałem litewskim jezuitów, w l. 1701-1704 – rektorem Akademii Wileńskiej.

Wileński słownik bograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 147.

Hleb-Koszańska Helena, ur w 1903 w Borysówce, zm. w 1983 w Warszawie; docent Uniwersytetu Warszawskiego, bibliotekarka, bibliograf. Pochodziła z guberni kurskiej, uczyła się w Moskwie i w Humaniu (1919-1920), następnie z rodziną przeniosła się do Wilna, gdzie uczyła się w Gimnazjum im. E. Orzeszkowej i tam w 1922 uzyskała świadectwo dojrzałości. Studiowała polonistykę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, równocześnie w klasie fortepianu w Konserwatorium Muzycznym pod kierunkiem Jacynowej. Studia na USB zakończyła doktoratem z filozofii. W l. 1928-1939 była kierownikiem Działu Książki w Bibliotece USB. Zorganizowała tam Ośrodek Dokumentacji i Studiów nad Lelewelem. Około 1930 oddelegowana do Leningradu do pracy w Komisji Rewindykacyjnej w zakresie zbiorów bibliotecznych. W 1937 przebywała w Paryżu i w Londynie na stypendium Funduszu Kultury Narodowej w związku z pracą nad bibliografią Lelewela. Pisała recenzje muzyczne do „Kuriera Wileńskiego". Po wybuchu wojny w 1939 do połowy grudnia tego roku nadal pracowała w Bibliotece. Po zwolnieniu jej przez władze litewskie z Uniwersytetu, pracowała z Adamem Łysakowskim w Czerwonym Krzyżu, z czasem została zatrudniona dorywczo w Bibliotece Miejskiej w Wilnie. Po II wojnie światowej wyjechała do Bydgoszczy, pracowała tam jako kierowniczka Biblioteki Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego i kierowniczka Działu Bibliotecznego w Instytucie Bałtyckim. Wezwana przez Łysakowskiego do Łodzi, do nowo powstającego Instytutu Książki, pracowała tam dwa lata (1947-1949) łącząc to z pracą asystenta w Katedrze Bibliotekoznawstwa na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Łódzkiego. Od 1949 pracowała w Bibliotece Narodowej, gdzie w 1951 została kierownikiem Instytutu Bibliograficznego, który prowadziła do emerytury (1971); wykładała również na Uniwersytecie Warszawskim, od 1955 docent; opublikowała ponad 100 pozycji naukowych, historycznych i bibliograficznych, m.in. *Kompozycja bibliografii specjalnej* (1949).

J. Hernik-Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*. Warszawa 1998, s. 43.

Hlebowicz Henryk, ur. 1.07.1904 w Grodnie, zm. 9.11.1941 w pobliżu Borysowa; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, ksiądz katolicki, błogosławiony (1999). Był synem Franciszka i Jadwigi z Chreptowiczów; ojciec jego był urzędnikiem, pracował w księgowości w miejscowym Banku Ziemskim, matka prowadziła gospodarstwo domowe. W 1912 ojca przeniesiono do Orenburga na Ural, tam ksiądz zaczął uczęszczać do prywatnej szkoły przy kościele ewangelickim, następnie uczył się w gimnazjum rosyjskim w Orenburgu i tu uzyskał świadectwo dojrzałości. 22.08.1921 z rodziną powrócił do Grodna, a we wrześniu tego roku wstąpił do Wyższego Seminarium Duchownego w Wilnie, które ukończył w 1924. Po ukończeniu Seminarium rozpoczął studia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, równocześnie pracował jako nauczyciel religii w szkołach powszechnych. 20.02.1927 otrzymał w Lublinie święcenia kapłańskie,

w tymże roku uzyskał tytuł magistra i przygotowywał pracę doktorską z apologetyki pod kierunkiem prof. Piotra Kremera. Po napisaniu pracy doktorskiej w 1928 wyjechał na studia filozoficzne do Angelicum w Rzymie. 19.10.1928 obronił w Lublinie pracę doktorską pt. *Jedność Kościoła Chrystusowego według św. Jana Chryzostoma*, którą w 1932 w Wilnie ogłosił drukiem. W Rzymie przygotował drugą rozprawę doktorską i w 1929 obronił pt. *De substantialitatae animae* (O substancjalności duszy).. Po powrocie do Wilna w 1929 został wikariuszem w parafii Wszystkich Świętych pod kierunkiem proboszcza ks. Józefa Songina. Był też prefektem Męskiego Seminarium Nauczycielskiego, ponadto zlecono mu opiekę nad działającym w szkołach podstawowych stowarzyszeniem pod nazwą „Kółka św. Teresy od Dzieciątka Jezus". W 1930 został dyrektorem diecezjalnym tego stowarzyszenia. Od marca 1930 zaczął się leczyć na gruźlicę, przebywał w sanatorium w Winikoli. Po powrocie z sanatorium został przeniesiony na wikariusza parafii pobernardyńskiej w Wilnie. Równocześnie prowadził wykłady z logiki, krytyki i ontologii w Seminarium Duchownym. W roku akademickim 1930/1931 rozpoczął wykłady na Wydziale Teologicznym USB i w Wileńskim Seminarium Metropolitalnym, wykładał logikę, krytykę i ontologię, a następnie, po odejściu z Uniwersytetu ks. prof. Bolesława Wilanowskiego, wykładał teologię fundamentalną i prowadził ćwiczenia z tej dyscypliny, został wówczas zastępcą profesora USB. Poza pracą naukową pełnił funkcję w kurii arcybiskupiej: sekretarza Sekcji Wiary, Kultu i Obyczajów oraz wchodził w skład Rady do Spraw Liturgii, Śpiewu i Muzyki Kościelnej. W kwietniu 1931 arcybp Romuald Jałbrzykowski mianował go moderatorem Sodalicji Mariańskiej Akademiczek. Ponadto został doradcą Iuventus Christiana, organizacji studenckiej, której kuratorem był ks. prof. Czesław Falkowski. We wrześniu 1935 został przeniesiony do Trok na stanowisko proboszcza tamtejszej parafii. Jako proboszcz zaktywizował parafię, uporządkował kościół i teren przykościelny oraz cmentarz grzebalny. Kupił dzwony i zbudował duży Dom Ludowy, który miał być miejscem zebrań i spotkań; zorganizował chór, który zyskał uznanie nawet poza Trokami. Od 1937 był kapelanem KOP „Troki". W 1939 Prezydium Rady Ministrów przyznało mu „Złoty Krzyż Zasługi". Z powodu powrotu gruźlicy w 1939 ks. Hlebowicz zrezygnował z funkcji proboszcza w Trokach. Po wybuchu II wojny światowej przebywał w Grodnie, a po zajęciu miasta przez wojska sowieckie udał się do Wilna i tu arcybp R. Jałbrzykowski skierował go do parafii pobernardyńskiej. Od 1941 wszedł w pracę konspiracyjną, zrezygnował z funkcji wikariusza; głosił kazania w kościołach: św. Anny, św. Jerzego oraz św. Ignacego; w konspiracji pracował w Akcji Ludowej i w Związku Walki Zbrojnej; był głównym redaktorem i wydawcą czasopism konspiracyjnych „Jutro Polski" i „Póki my żyjemy". W podziemiu pracował jako „Bolesław Szewik". We wrześniu 1941 abp R. Jałbrzykowski wysłał pierwszą grupę księży na tereny Białorusi zajęte przez Niemców, w tej grupie znalazł się ks. H. Hlebowicz, którego skierowano do Chotajewicz w rejonie pleszczenickim (po stronie sowieckiej), gdzie był proboszczem trzech parafii: Chotajewicze, Korzeń i Okołów w pobliżu miasteczka Pleszczenice. 7.11.1942 został aresztowany przez policję białoruską i przewieziony do Pleszczenic, 8.11. przewieziono go do Borysowa, gdzie rezydował niemiecki Gebietskommissar. 9.11.1942 Niemcy wywieźli księdza za miasto i tam go rozstrzelali. Miejsce pochówku nie jest znane. Grób symboliczny znajduje się w Laskach pod Warszawą. Beatyfikowany przez papieża Jana Pawła II w dniu 13.06.1999.

Ks. T. Krahel, *Błogosławiony Henryk Hlebowicz. Kapłan-męczennik*. Białystok 1999.

Hłasko Marian, ur. 15.08.1889, zm. w 1941? w powiecie trockim; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, chemik. W 1909

ukończył gimnazjum klasyczne w Żytomierzu, studiował na uniwersytecie w Kijowie i Krakowie; w 1915-1918 służył w wojsku rosyjskim i pracował naukowo w zakresie chemii fizycznej na Uniwersytecie Kijowskim, od 1919 – na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie w 1921 otrzymał stopień doktora; w l. 1921-1939 pracował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie jako zastępca profesora chemii nieorganicznej, od 1923 był profesorem zwyczajnym. Według informacji K. Jakutowicz, prof. Hłasko w okresie wkroczenia wojsk sowieckich na Wileńszczyznę przebywał na wsi w powiecie wileńsko-trockim i przed wkroczeniem Niemców na te tereny popełnił samobójstwo.

K. Jakutowicz, (w:) *Z dziejów Almae Matris Vilnensis*. Kraków 1996, s. 344.

Hłuszniewicz Michał, ur. w 1797 w Mińsku, zm. 9(21).07.1862 w Wilnie; uczony astronom. Po studiach w l. 1814-1818 na Uniwersytecie Wileńskim uzyskał stopień magistra filozofii, pracował w Obserwatorium Astronomicznym pod kierunkiem Jana Śniadeckiego, potem Jana Sławińskiego – wyniki obserwacji były publikowane przez „Astronomische Nachrichten" w Altonie i w wileńskim wydawnictwie „Extrait des observations faites à Vilno"; pracował przy triangulacji guberni mińskiej, grodzieńskiej, wileńskiej i kurlandzkiej, w l. 1843-1848 był dyrektorem Obserwatorium Astronomicznego w Wilnie. Pochowany przy kościele św. Stefana.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 148.

Hoffman (Ofman) Grzegorz Jerzy, ur. ok. 1597 na Żmudzi, zm. 4.10.1668 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1614 w Wilnie; w 1627-1631 był prefektem szkół i misjonarzem dworskim biskupa Abrahama Wojny w Krożach, w 1631-1633 – profesorem Pisma św. w Akademii Wileńskiej, w 1636 – teologii moralnej tamże; potem był rektorem kolegiów w Nieświeżu i Połocku.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 149.

Hołowin Ignacy, ur. 20.12.1666 r. na Żmudzi, zm. 4.10.1701 w Krożach; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, autor dramatów szkolnych. W l. 1683-1686 studiował w Akademii Wileńskiej filozofię, a w l. 1691-1695 – teologię. Wykładał poetykę i retorykę w kolegiach w Krożach i Kownie. W l. 1698-1701 był profesorem Akademii Wileńskiej. W Wilnie wystawił dwa dramaty szkolne: *Convivium tyrannidis* (1696) i *Regnum Phraatis* (1698).

R. Plečkaitis, *Feodalizmo laikotarpio filosofija Lietuvoje*, Vilnius, 1975, s. 427; V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų*, Vilnius, 1981, s. 210; *Lietūvių literaturos enciklopedija*, Vilnius, 2001, s. 178.

Hołownia Adrian, imię chrzestne Jan, ur. 9.04.1750 w majątku Pyszniki na Witebszczyźnie, zm. 1.02.1831 w Wilnie; doktor filozofii i filologii, ksiądz unicki, greckokatolicki biskup orszański i sufragan wileński – ostatni biskup unicki w Wilnie. Pochodził z katolickiej bojarskiej rodziny herbu własnego, tj. Hołownia (2. odmiana). Wychowany w szkole jezuickiej, w 1766 przeszedł na obrządek unicki i wstąpił do zakonu bazylianów, po odbyciu nowicjatu w Berezweczu, przybierając imię Adriana, na miejsce chrzestnego imienia Jan. Po okresie studiów na Uniwersytecie Wileńskim oraz Alumnacie Papieskim w Wilnie i po uzyskaniu doktoratu filozofii i filologii, rozpoczął karierę w unickiej hierarchii kościelnej, od sekretarza diecezjalnego metropolity w 1778 do biskupa sufragana wznowionej metropolii litewsko-wileńskiej w 1809. Na tym stanowisku był on faktycznym rządcą diecezji z siedzibą w klasztorze bazylianów, gdzie ulokował też konsystorz, a cerkiew św. Trójcy przekształcił w katedrę unicką. Dawny pałac metropolitów i cerkiew Przeczystej Bogurodzicy były bowiem w ruinie od 1794, a metropolita Jozafat Bułhak przebywał głównie

w Petersburgu. W 1812 biskup Hołownia złożył podpis na akcie przyłączenia się obywateli Wielkiego Księstwa Litewskiego do Konfederacji Generalnej Królestwa Polskiego, popierając Napoleona, za co poniósł konsekwencje w postaci oskarżeń i nękania represjami przez władze rosyjskie. Jako biskup i człowiek już stary, działał w okresie osaczania i planowanego zniszczenia unii przez jawnych i ukrytych wrogów pod przewodem apostaty Józefa Siemaszki. Ograniczenie i niszczenie kościoła unickiego rozpoczęto w 1828 ukazem Mikołaja I, likwidującym diecezję wileńską i przeniesieniem biskupa Hołowni w stan spoczynku. Opór stawiał jeszcze wikariusz brzeski Leon Jaworowski, lecz w 1839 na soborze w Połocku dokonano likwidacji unii. Szykanowany przez ludzi Siemaszki i władze rosyjskie sędziwy biskup zmarł w Wilnie, pochowany w kaplicy na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

E. Małachowicz, *Wilno. Dzieje. Architektura. Cmentarze*. Wrocław 1996, s. 274.

Hołowka (Hołowko, Hołówko, Hołłowka, Hołłówka) Kazimierz Alojzy, ur. 3.03.1718 w pow. pińskim, zm. po 1783; profesor geografii i retoryki, jezuita. Studiował w kolegiach w Nowogródku, Grodnie i Wilnie, gdzie uzyskał stopień magistra filozofii i sztuk wyzwolonych, wykładał w szkołach jezuickich w Wilnie, Warszawie i Pińsku; w Szkole Głównej Litewskiej wykładał geografię i retorykę, napisał i wydał pierwszy na Litwie podręcznik geografii, a od 1747 wydawał „Kalendarze Historyczne".

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 149.

Hołubowicz Włodzimierz, ur. 20.06.1908 w Krasnodarze w Rosji, zm. 7.04.1962 w Sztokholmie; archeolog, profesor archeologii, archeolog i etnograf. W 1928 zdał jako eksternista maturę w Kuratorium Okręgu Szkolnego Wileńskiego; w l. 1928-1932 studiował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie prawo, historię i etnografię, w l. 1932-1939 pracował w Muzeum Archeologicznym USB, w l. 1934-1939 – jako korektor i reporter kryminalny w „Kurierze Wileńskim"; w l. 1940-1941 – w Muzeum Sztuki w Wilnie, prowadził badania archeologiczne na Górze Zamkowej w Wilnie; w l. 1941-1943 był pracownikiem fizycznym przy plantowaniu tej góry, w l. 1943-1945 – pracownik fizyczny w Muzeum Historii Naturalnej w Wiedniu; magisterium z antropologii uzyskał na UAM w Poznaniu w 1947, doktorat na UMK w Toruniu w 1948; w l. 1946-1950 pracował na UMK w Toruniu, w l. 1951-1962 – w Katedrze Archeologii Polskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Kierował licznymi badaniami wykopaliskowymi, wydał wiele prac naukowych, m.in. *Studia nad metodami badań warstw kulturowych w prahistorii polskiej* (1948), *Garncarstwo wiejskie zachodnich terenówBiałorusi* (1950), *O metodzie publikacji źródeł archeologicznych* (1958), *Jak publikować źródła archeologiczne* (1961), *Garncarstwo wczesnośredniowieczne Słowian* (1965).

Wielka encyklopedia PWN, t. 11. Warszawa 2003, s. 434; *Wileński słownik biograficzny*. Bydgoszcz 2008, s. 150.

Homolicki Michał, syn Leona, ur. 22.11.1791 w Białowiczach w pow. Słonimskim, zm. 21.01.1861 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, lekarz. Był synem księdza unickiego. Uczył się w szkole bazylianów w Żyrowicach. W 1808 wstąpił na Wydział Lekarski Uniwersytetu Wileńskiego. Po uzyskaniu stopnia kandydata filozofii, a następnie magistra medycyny doktoryzował się w 1815. W tymże roku został wybrany na członka Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego, w którym później przez trzy lata był sekretarzem i wspólnie z Józefem Frankiem redagował tom I „Pamiętników Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego". W 1816 został sekretarzem Wydziału Nauk Lekarskich Uniwersytetu Wileńskiego, zlecono mu także wykłady z chirurgii teoretycznej i fizjologii. W 1819 został

adiunktem, a w 1824 otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego fizjologii. W 1827, z powodu słabego zdrowia, uwolnił się od obowiązków profesorskich, porzucił medycynę i zajął się historią. Napisał kilka prac o katedrze wileńskiej oraz z historii Litwy. Prace swoje publikował w czasopiśmie „Wizerunki i Roztrząsania Naukowe". W 1857 został jednym z pierwszych członków powstałej w Wilnie Komisji Archeologicznej. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

L. Janowski, *Słownik bio-nibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 136.

Hoppen Jerzy, syn Józefa i Eufrozyny z Michałowskich, ur. 23.03.1891 w Kownie, zm. 4.10.1969 w Toruniu; malarz, grafik, profesor UMK. Do gimnazjum humanistycznego uczęszczał w Kownie, które ukończył w 1913. W l. 1913-1914 studiował w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie; w l. 1914-1915 przebywał w Petersburgu. W 1915 przybył do Wilna, ale zbliżający się front zmusił go do opuszczenia miasta. Trafił do Kazania, gdzie oprócz malowania portretów zainteresował się grafiką; w 1919 należał w Krasnojarsku do artystycznego stowarzyszenia „Komuna Chudożnikow". We wrześniu 1921 wrócił do Wilna i z przerwami studiował malarstwo na Wydziale Sztuk Pięknych USB; dyplom uzyskał w 1934; wykładał w Szkole Rzemiosł Artystycznych w Wilnie; od 1931 kierował Zakładem Grafiki na Wydziale Sztuk Pięknych USB, w 1935 habilitował się i w l. 1937-1939 był docentem USB; był członkiem Wileńskiego Towarzystwa Artystów Plastyków, na pierwszej wystawie WTAP pokazał dwa drzeworyty (m.in. *Autoportret*), w l. 1940-1942 wykładał rysunek w Instytucie Sztuk Pięknych w Wilnie; w 1944 był kustoszem Muzeum Sztuki w Wilnie; od 1945 pracował w Referacie Kultury Komitetu Repatriacyjnego, gdzie zajmował się rewindykacją dzieł sztuki. Wiosną 1946 przybył do Torunia i od 1946 kierował Zakładem Grafiki na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, od 1951 jako profesor; był twórcą „graficznej szkoły wileńskiej"; oprócz grafiki uprawiał malarstwo portretowe i monumentalne, wiele uwagi poświęcał konserwacji zabytkowych polichromii, projektował również przedmioty sztuki użytkowej (projekt liter polskiego napisu na elewacji Ostrej Bramy, urna na serce króla Władysława IV). W malarstwie portretowymn ulegał często wpływom Sleńdzińskiego. W l. 1929-1931 restaurował freski ścienne w salach Franciszka Smuglewicza i Joachima Lelewela w Bibliotece Uniwersytetu USB; namalował szereg obrazów związanych z Wilnem, m.in. *Biczownicy wileńscy* 1934; cykl „Stare Wilno" 1924-1927.

A. Indriulaitis, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 2. Vilnius 1986, s. 35; J. Malinowski, *Kultura artystyczna Wilna 1893-1945*, (w:) *Wileńskie środowisko artystyczne 1919-1945*, katalog. Olsztyn b.d. (1989), s. 38; J. Poklewski, *Polskie życie artystyczne w międzywojennym Wilnie*. Toruń 1994, s. 109-114; J. Kotłowski, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 1. Toruń 1998; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994*. Toruń 1995, s. 267.

Hordyna Ignacy, ur. 20.08.1710 na Białorusi, zm. 3.04.1757 w Witebsku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1726; w 1728-1731 studiował w Wilnie filozofię, w l. 1734-1738 – teologię. W l. 1744-1745 był profesorem etyki w Akademii Wileńskiej, potem – prefektem szkół w Nowogródku, kaznodzieją i prefektem biblioteki w Mińsku, Słonimiu i Pińsku, prefektem biblioteki w Orszy.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 152.

Horno-Popławski Stanisław, ur. w 1902, zm. 1997; rzeźbiarz, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W l. 1923-1931 studiował w Szkole Sztuk Pięknych w War-

szawie w pracowni Breyera, w l. 1931-1936 przebywał we Francji; był zatrudniony jako asystent-instruktor w kierowanej przez B. Bałzukiewicza pracowni rzeźby na Wydziale Sztuk Pięknych USB w Wilnie. Wykonał liczne rzeźby portretowe: *Hadassa Gurewicz*, *Placyda Bukowska*; brał udział w konserwacji rzeźby, wykonał pomnik nagrobny kapelana Legionów, biskupa Władysława Bandurskiego (1937). Uczestniczył w wystawach w Wilnie i w innych miastach Polski. Lata wojny spędził jako jeniec w obozie Woldenberg. Po wojnie mieszkał w Białymstoku, a w l. 1946-1949 był profesorem Wydziału Sztuk Pięknych UMK w Toruniu, od 1949 kierownik Wydziału Rzeźby PWSSP w Gdańsku, od 1954 profesor zwyczajny. Wystawy indywidualne w Warszawie: 1957, 1962, 1970; w Gdańsku: 1968; w Sopocie: 1962; Tbilisi: 1967, 1977, Moskwie 1972.

Wileńskie środowisko artystyczne 1919-1945, katalog. Olsztyn b.d. (1989), s. 61.

Horodecki Ignacy, ur. w 1776, zm. 27.03.1824 w Wilnie; profesor mineralogii na Uniwersytecie Wileńskim. Ukończył szkołę podwydziałową w Postawach i uzyskał doktorat filozofii w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie; w l. 1799-1816 wykładał nauki matematyczno-przyrodnicze w gimnazjum wileńskim, pełniąc od 1814 funkcje pomocnicze na Uniwersytecie Wileńskim; w 1816 został adiunktem, w 1822 profesorem mineralogii, prowadził również praktyczne ćwiczenia z geologii w okolicach Wilna, w 1822 został członkiem Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego i członkiem korespondentem Towarzystwa Medycznego w Paryżu, prowadził rozległą korespondencję naukową. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński.* Wilno 1997, s. 44.

Horodecki Jan, ur. 10.08.1673 na Żmudzi, zm. 8.10.1721 w Wilnie; profesor filozofii, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1692 w Wilnie; studiował tam filozofię w l. 1696-1699; w l. 1708-1710 był profesorem filozofii i prefektem bursy i konwiktu w Pińsku, w l. 1710-1713 – profesorem filozofii, w 1713-1719 – profesorem teologii w Wilnie; w l. 1715-1718 był regensem Seminarium Papieskiego w Wilnie, w l. 1720-1721 – prepozytem wileńskiego domu profesów; w l. 1719-1720 – profesorem teologii scholastycznej i prawa kanonicznego w Warszawie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 153.

Horodecki Józef, ur. 18,03.1680 na Żmudzi, zm. 15.11.1723 w Krożach; profesor filozofii, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1696 w Wilnie; w l. 1712-1713 był kaznodzieją i prefektem szkół, w l. 1714-1717 – profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej; w l. 1717-1718 misjonarzem dworskim biskupa Konstantego Kazimierza Brzostowskiego; potem był profesorem teologii w Warszawie w l. 1718-1719 i Wilnie w l. 1719-1720 oraz rektorem kolegium jezuickiego w Krożach w l. 1720-1721.

Wileński słownik biograficzny pod red. H. Dubowika, L.J. Malinowskiego, Bydgoszcz 2008, s. 153.

Horodniczy Henryk (Horodničius Henrikas), ur. 3.09.1906 w Petersburgu, zm. 19.07.1989 w Malatach (Molėtai); litewski fizyk, profesor fizyki. Naukę rozpoczął w Petersburgu, w 1918 roku z rodzicami przeniósł się do Wilna i uczył się w litewskim Gimnazjum Witolda Wielkiego, które ukończył w 1924, w tymże roku wstąpił na Wydział Przyrodniczy Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie jako wolny słuchacz; w 1925 roku złożył państwowy egzamin dojrzałości i został normalnym studentem USB, w 1933 uzyskał tytuł magistra filozofii. W l. 1926-1928 uczył matematyki w litewskim seminarium nauczycielskim Towarzystwa „Rytas", a w l. 1928-1931 i 1934-1940 pracował jako nauczyciel matematyki i fizyki w Gimnazjum Witolda Wiel-

kiego w Wilnie, równocześnie w l. 1929-1940 był asystentem i starszym asystentem w Katedrze Fizyki Eksperymentarniej USB. W 1943 uzyskał stopień doktora fizyki, od 1944 do 1945 pracował w litewskim Uniwersytecie Wileńskim na stanowisku prorektora, następnie do emerytury pracował jako docent i profesor fizyki na Uniwersytecie Wileńskim.

L. Kimtis, *Buostabusis kelių kartų fizikų mokytojas*. „Fizikų žinios" 2006, nr 30.

Horodničiūtė, (Horodniczówna) **Otrębska** Elena, ur. 29.03.1910 w Petersburgu, zm. 29.06.1982 w Poznaniu; językoznawczyni, pedagog. Była siostrą Henrikasa Horodničiusa, żoną prof. Jana Otrębskiego. Uczyła się w Gimnazjum Witolda Wielkiego w Wilnie, następnie studiowała językoznawstwo na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, pracę magisterską na temat języka Konstantyna Szyrwida obroniła w 1934. W l. 1932-1939 była nauczycielką języka litewskiego w gimnazjach litewskich w Święcianach i w Wilnie. W l. 1940-1945 pracowała w redakcji „Słownika języka litewskiego", w 1940-1945 wykładała na Uniwersytecie Wileńskim; w 1945 z mężem prof. Janem Otrębskim wyjechała do Poznania, gdzie pomagała mu w pracy nad *Gramatyką języka litewskiego.*

Opr. M. Jackiewicz.

Horodyski Władysław Franciszek, ur. w 1885 w Przemyślu, zm. 28.01.1920 w Wilnie; doktor filozofii, z-ca profesora USB. Filozofię studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim w l. 1903-1907. Stopień doktora uzyskał w 1907 na podstawie rozprawy *Najnowsze próby ujęcia cech zasady przyczynowości*, natomiast stopień doktora habilitowanego w 1919, na podstawie rozprawy *Lambert a Kant.* Jako historyk filozofii specjalizował się w filozofii polskiej, zwłaszcza okresu romantyzmu. Na USB od jesieni 1919 wykładał historię filozofii polskiej pierwszej połowy XIX w. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie, w kolumbarium południowym. Po zniszczeniu tego kolumbarium w 1937 szczątki zmarłego przeniesiono do kolumbarium północnego, które zostało zniszczone w latach 50-tych XX w.

M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 193.

Horoszkiewiczówna Walentyna, córka Stanisława i Eugenii z Ubyszów, ur. w 1890 we Lwowie, zm. 25.03.1949 w Wilnie; doktor filozofii. Po ukończeniu Gimnazjum im. Królowej Jadwigi w Krakowie, w 1908 wstąpiła na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego; studiowała polonistykę i germanistykę do 1913. W l. 1909-1911 była nauczycielką domową w Zagórzu k. Dąbrowy Górniczej. Podczas I wojny światowej pełniła przez pewien czas ochotniczą służbę pielęgniarską w szpitalu wojskowym dla jeńców rosyjskich w Krakowie, następnie pracowała w obozie dla internowanych w Hold w Danii. Po wojnie, w lutym 1919, została mianowana referentką w departamencie nauki i szkół akademickich Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie. W listopadzie 1920 została sekretarzem Wydziału Lekarskiego na Uniwersytecie Poznańskim, w 1921 – sekretarzem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Na USB uzyskała stopień doktora filozofii na podstawie rozprawy *Etyka Towiańskiego, jej źródła i promieniowanie.* Była znawczynią idei towianizmu, napisała dwa artykuły, oparte na materiałach archiwalnych: *O bezstronną opinię o Towiańskim* (1935) i *Andrzej Towiański, ale który?* (1935). Jest autorką szczegółowego życiorysu prof. Ludwika Janowskiego (1923). Jak podaje Adam Wrzosek, opiekowała się w ostatnich latach życia prof. Marianem Zdziechowskim i Bronisławem Żongołłowiczem. Bibliotekę Żongołłowicza przejęła po jego śmierci. W czasie II wojny światowej pracowała jako kierownik administracyjny drukarni. Po wojnie pozostała w Wilnie. Zmarła po nieudanej operacji w szpitalu. Pochowana na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

A. Wrzosek, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 10, s. 13; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 44.

Hostowski (Hostousky, Hostovius) Baltazar, ur. w 1534, zm. 7.06.1600 w Chomotowie; doktor teologii, wykładowca teologii polemicznej, działacz kontrreformacyjny, jezuita. Był z pochodzenia Czechem; w 1555 wstąpił w Rzymie do zakonu jezuitów, kształcił się w Kolegium Rzymskim, otrzymując w 1562 doktorat i święcenia; w 1563 towarzyszył nuncjuszowi Janowi Franciszkowi Commendone w podróżach wizytacyjnych po Polsce; w 1565 został wiceprowincjałem, dyrektorem gimnazjum w Braniewie; w 1569 na życzenie kardynała Hozjusza i biskupa Protasewicza został organizatorem kolegium jezuickiego w Wilnie, zadbał o pomieszczenia, podjął wykłady teologii polemicznej i prowadził dysputy z różnowiercami; w 1572 przeniesiono go do Czech, gdzie oddał się działalności kontrreformacyjnej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 153.

Houletus (Houling, Howlet) Jan, ur. ok. 1547, zm. 14.09.1589 w Wilnie; profesor teologii scholastycznej, jezuita. W l. 1582-1587 był prefektem szkół we Fryburgu, w l. 1587-1589 – profesorem teologii scholastycznej w Akademii Wileńskiej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 153.

Hozjusz Stanisław, ur. 5.05.1504 w Krakowie, zm. 5.08.1579 w Capranica k. Rzymu; doktor obojga praw, ksiądz katolicki, teolog, biskup, kardynał. Był synem Ulryka, horodniczego wileńskiego, dzieciństwo spędził w Wilnie, kształcąc się w domu. W l. 1519-1524 studiował w Akademii Krakowskiej, następnie był nauczycielem młodzieży na dworach biskupów; uzyskał doktorat obojga praw; w 1538 został sekretarzem królewskim, w 1543 przyjął święcenia kapłańskie; w 1548 przychylnie ustosunkował się do małżeństwa Zygmunta Augusta z Barbarą Radziwiłłówną, w 1549 został biskupem chełmińskim, w 1551 – warmińskim; zwalczał reformację, w 1564 sprowadził do Polski jezuitów, od 1569 przebywał w Rzymie.

Wielka encyklopedia PWN, t. 11. Warszawa 2002, s. 480.

Hrebnicki-Doktorowicz Adam, syn Stanisława i Konstancji z domu Saniszcza, ur. 6.01.1858 w folwarku Ciotcze w powiecie lepelskim, guberni witebskiej, zm. 13.10.1941 w Duksztach w d. powiecie brasławskim (obecnie Litwa); profesor pomolog, sadownik. W l. 1870-1878 uczył się w gimnazjum w Dźwińsku (obecnie Daugavpils). Po ukończeniu gimnazjum ze złotym medalem wstąpił na Wydział Sadownictwa Instytutu Leśnego w Petersburgu. Podczas studiów w 1883 napisał pracę dyplomową na temat znaczenia krochmalu dla drzew (*Krochmal kak zapasnoj materiał naszich dieriewjew*). Za pracę tę otrzymał złoty medal. W 1884 został asystentem przy Instytucie Leśnym. Wówczas rozpoczął badania nad sadownictwem. W okresie wakacji letnich często bywał u przyjaciela Władysława Stankiewicza w Berżnikach koło Dukszt. Tu poznał siostrę Stankiewicza, Stanisławę i pojął ją za żonę. W posagu teść dał 24 ha ziemi. A. Hrebnicki w l. 1890-1904 założył w miejscowości Staniszki duży sad owocowy, miejscowość tę nazwał Raj (od 1923 oficjalna nazwa, obecnie Rojus). Od 1902 był profesorem sadownictwa i ogrodnictwa Instytutu Leśnego w Petersburgu. Zimą wykładał na uczelni, wakacje letnie spędzał w sadzie pomologicznym w Raju. W czasie wojny światowej i po rewolucji bolszewickiej przebywał w Piotrogrodzie; dopiero w 1922 opuścił Piotrogród i z rodziną zamieszkał na stałe w folwarku Raj. Polskie Stowarzyszenie Sadowników wybrało go na członka rzeczywistego. W 1934 ze swoimi jabłkami uczestniczył w wystawie w Warszawie. W je-

sieni 1939, gdy Raj włączono do Litwy, rząd litewski powołał go na doradcę w sprawach sadownictwa Ministerstwa Rolnictwa LR. Zmarł w Duksztach i na tamtejszym cmentarzu został pochowany.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 2. Vilnius 1986, s. 36.

Hreczyna Grzegorz, ur. 6.01.1796, zm. 20.02.1840; profesor matematyki na Uniwersytecie Kijowskim, matematyk. W 1816 ukończył matematykę na Uniwersytecie Wileńskim ze stopniem kandydata, w 1817 uzyskał tytuł magistra filozofii; w 1819 został zastępcą profesora matematyki w Liceum Krzemienieckim, po jego likwidacji – adiunktem i profesorem Uniwersytetu Kijowskiego w l. 1834-1839, w 1840 był profesorem Uniwersytetu Charkowskiego.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 154.

Hryniewicz Jan Stanisław Kostka, ur. w 1791 w majątku Stawiszcze na Ukrainie, zm. 12.12. 1866 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, filolog klasyczny. Po ukończeniu gimnazjum w Winnicy w 1814, rozpoczął studia filologii klasycznej na Uniwersytecie Wileńskim. Był uczniem prof. G.F. Groddecka. W 1818 uzyskał topień kandydata filozofii. Pierwszą pracę ogłosił drukiem w 1920 w Wilnie. W l. 1819-1821 uczył w gimnazjum wileńskim języków starożytnych, następnie prowadził lektorat języka łacińskiego na Uniwersytecie Wileńskim. We wrześniu 1818 został pomocnikiem adiunkta przy katedrze filologii klasycznej Uniwersytetu Wileńskiego. W tym czasie wydał dwie komedie Plautusa oraz gramatykę grecką. Dopiero w 1829 został profesorem filologii klasycznej, a od 1830 prowadził wykłady z literatury łacińskiej. Po zamknięciu uniwersytetu, w 1832, nowo powołane Akademia Medyko-Chirurgiczna i Akademia Duchowna powierzyły Hryniewiczowi wykłady z języków starożytnych, mianując go jednocześnie profesorem nadzwyczajnym, a w 1835 – zwyczajnym. We wrześniu 1840 na dwa lata przed zamknięciem obu akademii (1842) niespodziewanie zwolniono go z zajmowanych stanowisk, przyznano mu jednak dożywotnią pensję. Po zwolnieniu z pracy przestał zajmować się filologią klasyczną, pozostał w Wilnie i tłumaczył na język polski francuskie powieści.

S. Skimina, (w:) *Polski słownik biograficzny* t. 10, s. 58; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 181.

Hryniewiecki (Hryniewicki) Karol, syn Franciszka i Izabeli z Gogolewskich, ur. 24.12.1841 we wsi Pulsy w powiecie bielskim, zm. 14.04.1929 we Lwowie; profesor Akademii Duchownej, ksiądz katolicki, biskup wileński. Ukończył gimnazjum w Białymstoku, następnie od 1861 uczył się w Seminarium Duchownym w Mińsku, brał udział w powstaniu styczniowym; od 1864 studiował w Akademii Duchownej w Petersburgu, po studiach w 1867 przyjął święcenia kapłańskie, przez rok był wikariuszem i kapelanem w Orszy, kanonikiem mohylewskim; od 1869 do 1879 był profesorem w Akademii Duchownej i Seminarium Duchownego w Petersburgu i jego rektorem. 15.03.1883 prekonizowany biskupem wileńskim, sakrę biskupią przyjął 25.04.1883, ingres do katedry odbył 3.05.1883. Za swoją działalność patriotyczną i walkę z rusyfikacją 29.01.1885 został aresztowany i zesłany do Jarosławla n. Wołgą, gdzie przebywał do 1890, w tymże roku zwolniony bez prawa powrotu do diecezji. 30.12.1889 zrezygnował w Rzymie ze swego urzędu, mianowany 19.01.1891 arcybiskupem tytularnym Perge. Wyjechał do Lwowa, gdzie rezydował, był proboszczem w Tyczynie, kanonikiem lwowskim i asesorem tamtejszej kurii arcybiskupiej. W Wilnie przebywał w l. 1919-1920, odwiedził wówczas kilka parafii, następnie powrócił do Lwowa.

P. Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i ojczyzny w latach 1861-1915*. Część

druga, tom 1. Sandomierz 1936, s. 513-516; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny.* Warszawa 2000, s. 157; V. Petkus, *Vilnaius vyskupai Lietuvos istorijoje.* Vilnius 2002, s. 623-630.

Hryszkiewicz (Ryszkiewicz) Wojciech, ur. 24.04.1665 na Żmudzi, zm. 25.08.1710 w Krożach; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1683 w Wilnie; w 1696-1697 był profesorem retoryki, w l. 1703-1704 – profesorem teologii polemicznej i języka hebrajskiego w Akademii Wileńskiej; ponadto był profesorem w kolegiach w Krożach, Nieświeżu i Połocku oraz misjonarzem w Szadowie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 156.

Hurynowicz Janina, pseud. Docent, Ira, córka Józefa i Marii z Malickich, ur. 10.11.1894 w Krystynopolu w powiecie święciańskim, zm. 2.10.1967 w Toruniu; lekarz, fizjolog, neurolog, docent USB, profesor UMK. W 1911 ukończyła ze złotym medalem szkołę średnią (Instytut Maryjski) w Wilnie; w 1912 zdała maturę jako ekstern w gimnazjum męskim w Ufie w Rosji. W l. 1912-1918 studiowała medycynę w Żeńskim Instytucie Medycznym w Petersburgu, uzyskując w kwietniu 1918 dyplom lekarza z odznaczeniem. W l. 1918-1921 pracowała na wielu odpowiedzialnych stanowiskach lekarskich w różnych szpitalach Rosji; w końcu 1918 została ordynatorem szpitala psychiatrycznego w Ufie, następnie w randze kapitana otrzymała stanowisko młodszego, a potem starszego ordynatora szpitala Polskiej Dywizji Syberyjskiej. Za tę służbę została odznaczona Krzyżem Walecznych; w styczniu 1920 wraz z większością dywizji dostała się do niewoli bolszewickiej i jako jeniec została ordynatorem oddziału neurologicznego szpitala jeńców wojennych w Wierchnie-Udinsku. W 1921 wróciła do Wilna, gdzie została ordynatorem Oddziału Neurologicznego Szpitala Wojskowego. Następnie do 1933 – pracowała jako asystent, potem adiunkt Kliniki Neurologicznej USB. W 1927 na podstawie rozprawy pt. *Wpływ insuliny na układ nerwowy wegetatywny* uzyskała stopień doktora medycyny na Wydziale Lekarskim USB. Tego roku wyjechała też na staż naukowy do Paryża, gdzie w ciągu dwóch lat zdobyła głęboką wiedzę z neurofizjologii. Po powrocie do Wilna w 1930 obroniła rozprawę habilitacyjną pt. *Nerwy iteratywne w świetle badań metodą chronaksji.* Od 14.12.1933 została zatrudniona jako docent w Zakładzie Fizjologii Wydziału Lekarskiego, gdzie do 1938 kierowała samodzielną pracownią neurofizjologiczną. Po wybuchu wojny i zamknięciu USB pracowała w Miejskim Szpitalu Neurologicznym w Wilnie. Jako zastępca dyrektora szpitala neurologicznego działała czynnie w konspiracji. Z narażeniem życia leczyła rannych i chorych partyzantów, przyjmowała na listę chorych ludzi ukrywających się, zaopatrywała w zaświadczenia chorobowe osoby zagrożone wywózką na roboty przymusowe w Niemczech. Brała czynny udział w wojskowej służbie zdrowia Okręgu Wileńskiego AK. Udostępniła własne mieszkanie dla prac konspiracyjnych, wykorzystując fakt przyjmowania w domu chorych. Za działalność konspiracyjną w 1944 została odznaczona Krzyżem Zasługi z Mieczami. W maju 1945 wyjechała do Torunia, gdzie najpierw pracowała jako lekarz, a od 1.09.1945 została organizatorem i kierownikiem Katedry Neurofizjologii i Fizjologii Porównawczej na UMK. W 1946 otrzymała mianowanie na profesora zwyczajnego. Z uczelnią toruńską czynnie związana była przez 20 lat. Ogłosiła drukiem ponad 90 publikacji naukowych, poświęconych przede wszystkim fizjologii. Była aktywnym członkiem wielu towarzystw naukowych. W 1946 została członkiem korespondentem PAU. Rodziny nie założyła. Pochowana na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

J. Bełkot, K. Przybyszewski, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 3. Toruń 2002, s. 95-97; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersy-*

tetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 271-272.

Hussarzewski Tomasz, ur. 13.12 1732 w Warszawie, zm. 13.12.1807 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, historyk, ksiądz katolicki, misjonarz. W l. 1752-1756 studiował filozofię i teologię w zgromadzeniu księży misjonarzy w Warszawie. W 1756-1769 wykładał w seminariach w Łowiczu, Warszawie i Wieluniu. W l. 1769-1791 był regensem seminarium diecezjalnego w Wilnie, a w l. 1782-1805 – profesorem historii powszechnej w Szkole Głównej Litewskiej i na Uniwersytecie Wileńskim. Napisał m.in. prace: *Książka jubileuszowa na diecezję Wileńską.* Wilno 1776; *Raport... o Kursie historii starożytnej w r. akademickim 1802-1803.* Wilno 1930; Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie, w kolumbarium południowym. Gdy w 1937 kolumbarium uległo zniszczeniu, szczątki zmarłego przeniesiono do kolumbarium północnego. Po jego zrujnowaniu szczątki uległy zniszczeniu. Zachowała się tablica epitafijna, na podstawie której ustalono daty urodzin i śmierci. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie.* Wrocław 1993, s. 163; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 193; M. Rybko, (w:) *Wialikaje Kniastwa Litouskaje. Encykłapiedyja*, t. 1. Minsk 2005, s. 562.

Bronisław Jamontt

Aleksander Januszkiewicz

I

Indan Franciszek, ur. 25.07.1913 w Rydze, zm.?; filozof, doktor nauk humanistycznych. W 1931 ukończył Państwowe Gimnazjum im. J. Słowackiego w Kowlu, w 1937 filozofię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W 1939 był nauczycielem w Liceum im. J. i J. Śniadeckich w Wilnie; w l. 1940-1943 – robotnik w budownictwie w Wilnie, w l. 1943-1944 był buchalterem w prywatnej wytwórni naczyń kuchennych w Wilnie, w l. 1944-1945 – nauczyciel w Gimnazjum z polskim językiem nauczania w Nowej Wilejce (od 1.02.1945 – dyrektor tego gimnazjum). W 1945 wyjechał do Torunia i w l. 1945-1948 pracował w III Państwowym Gimnazjum i Liceum im. T. Kościuszki w Toruniu. W 1948 uzyskał doktorat na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika pod kierunkiem prof. H. Elzenberga na podst. pracy: *Podstawowe pojęcia i twierdzenia etyki Emila Durkheima.* W l. 1952-1960 wykładał w Wyższej Szkole Rolniczej w Olsztynie oraz w l. 1945-1961 – na UMK.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 274-275.

Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie. Inauguracja działalności Instytutu, po wstępnych przygotowaniach organizacyjnych, nastąpiła na zebraniu ogólnym 23 lutego 1930. Władzami Instytutu były: Zebranie Ogólne, na posiedzeniach którego m.in. realizowano wnioski Rady Administracyjnej, zatwierdzano budżet i dokonywano wyboru prezesa; 15-osobowa Rada Administracyjna, do kompetencji której należało m.in. ogólne kierowanie całością prac Instytutu oraz powoływanie sekcji naukowych i członków; Zarząd, załatwiający sprawy bieżące opracowujący projekty preliminarzy budżetowych i przygotowujący warsztaty dla pracy naukowej, a także Dyrektor i Redaktor Wydawnictw Ogólnych. Podstawowym zadaniem Instytutu, według statutu zatwierdzonego 17 stycznia 1930, było gromadzenie i opracowywanie materiałów dotyczących Związku Radzieckiego (szczególnie sporządzano wypisy do odpowiednich kartotek z gazet i czasopism radzieckich); wiele uwagi poświęcano również historii, etnografii i językoznawstwu ziem, które wchodziły w skład Litwy, Estonii, Łotwy, Białorusi i Ukrainy. Roczny budżet Instytutu wynosił około 100 tys. zł. Główne pozycje stanowiły subwencje: Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz Ministerstwa Spraw Wojskowych. Roczny budżet Szkoły Nauk Politycznych działającej przy Instytucie wynosił ponad 80 tys. zł. rocznie. W 1930 utworzono Sekcje: Historyczno-Prawną (przewodniczący Stefan Ehrenkreutz), Literatury i Językoznawstwa (przewodniczący Jan Otrębski), Etnograficzno-Geograficzną (przewodnicząca Cezaria Ehrenkreutzowa), Gospodarczą (przewodniczący Władysław Zawadzki). W ramach poszczególnych sekcji, poza Gospodarczą, istniały podsekcje; ponadto w Instytucie zorganizowano kilka tzw. referatów specjalnych, poświęconych m.in. stosunkom gospodarczym, politycznym, prawnym i mniejszościowym w ZSRR oraz państwom bałtyckim (Estonii, Litwie i Łotwie). W końcu czerwca 1936 działały następujące Sekcje: Filologiczna (przewodniczący prof. J. Otrębski, sekretarz Halina Turska-Jabłońska); Gospodarcza (przewodniczący prof. Witold Staniewicz, sekretarz doc. Stanisław Swianiewicz)

Historyczno-Prawna (przewodniczący prof. S. Ehrenkreutz) z grupami: historyczną (przewodniczący prof. S. Ehrenkreutz, sekretarz prof. Henryk Łowmiański) i prawniczą (przewodniczący prof. Eugeniusz Waśkowski, sekretarz doc. Wiktor Sukiennicki); Etnologiczna (przewodnicząca prof. Cezaria Baudouin de Courtenay-Jędrzejewiczowa, sekretarz dr Maria Znamierowska-Prüfferowa) i Fizjograficzna (przewodniczący prof. Mieczysław Limanowski, sekretarz Jan Baudouin de Courtenay). Z referatów naukowych Instytutu działały: 1) referat gospodarczy prowadzony prez S. Swianiewicza; przedmiotem badań tego referatu była gospodarka ziem północno-wschodnich Rzeczypospolitej oraz ekonomika ZSRR; 2) referat polityczno-ustrojowy ZSRR prowadzony przez W. Sukiennickiego; 3) referat „Baltico-slavica" pod kierownictwem prof. Erwina Koschmiedera, poświęcony gromadzeniu i opracowywaniu materiałów z zakresu archeologii, etnografii i filologii ziem nadbałtyckich (litewskich, łotewskich, estońskich) oraz ziem sąsiednich słowiańskich (polskich, białoruskich, ukraińskich); 4) referat litewski, powstały w maju 1936, pozostawał pod kierownictwem Janusza Ostrowskiego, miał przede wszystkim charakter informacyjny. Przy niektórych referatach prowadzone były seminaria dla słuchaczy wyższych kursów i absolwentów istniejącej przy Instytucie Szkoły Nauk Politycznych. Takie seminaria z dużym powodzeniem prowadzili S. Swianiewicz i W. Sukiennicki (oba seminaria utworzone zostały w 1934); jesienią 1935 utworzono seminarium do badania stosunków kulturalnycn w republikach sowieckich (oświata, nauka, wychowanie, teatr, sztuki plastyczne itp.). Seminarium to – przekształcone w 1937. w referat kultury i oświaty – prowadził prof. Bolesław Wilanowski. Organizowane przez Instytut liczne odczyty, często zgrupowane w cykle, m.in. poświęcone Ukrainie, Litwie, wrażeniom z podróży po krajach będących przedmiotem zainteresowań Instytutu, aspektom prawa radzieckiego, wygłaszane były przez prelegentów miejscowych oraz przybyłych ze wszystkich większych ośrodków naukowych Polski i zagranicy. Jednocześnie z uruchomieniem prac Instytutu rozpoczęły się w marcu 1930 wykłady w Wyższej Szkole Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie, przemianowanej w 1933 na Szkołę Nauk Politycznych w Wilnie. Szkoła była utrzymywana przez Instytut i podlegała Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego; na mocy rozporządzenia Rady Minstrów z 17 października 1932 została zaliczona do prywatnych zakładów naukowych, jednak bez prawa nadawania stopni magisterskich. Szkoła miała za zadanie „krzewić nauki i umiejętności związane ze stanem obecnym i historią ziem i formacji państwowych, położonych między Morzem Czarnym a Bałtyckim oraz ludów tereny te zamieszkujących". Dział podstawowy wykładów obejmował liczne aspekty prawoznawstwa, ekonomię, historię, geografię, etnografię, socjologię. Dział specjalny studiów składał się z około 20 przedmiotów monograficznych, poświęconych w większości sprawom ZSRR (nauka w ZSRR, sztuka, wychowanie i nauczanie, sprawy wyznaniowe i narodowościowe, polityczne, ustrojowe, gospodarcze i inne). Po wysłuchaniu trzyletniego kursu wykładów i złożeniu egzaminów absolwent szkoły obowiązany był przedstawić pracę i złożyć egzamin dyplomowy. Dyplom Szkoły dawał prawo zajmowania stanowisk urzędniczych pierwszej kategorii w służbie państwowej. W semestrze wiosennym 1936 grono wykładowców Szkoły liczyło 17 profesorów uniwersyteckich i docentów habilitowanych (m.in.: S. Ehrenkreutz, Stanisław Gorzuchowski, Iwo Jaworski, Wacław Komarnicki, Michał Król, Henryk Łowmiański, Marian Morelowski, Kazimierz Moszyński, W. Staniewicz, Stanisław Swianiewicz, Wiktor Sukiennicki, E. Waśkowski, B. Wilanowski, Bronisław Wróblewski), 9 wykładowców specjalistów oraz 7 lektorów języków obcych i pomocniczych pracowników naukowych. Liczba słuchaczy w marcu 1936 wynosiła 319, w grudniu 1932 r. – 198

słuchaczy; w ponad 90% byli oni narodowości polskiej. Instytut i działająca przy nim Szkoła Nauk Politycznych w drugiej połowie lat trzydziestych były atakowane z różnych stron. Jedni zarzucali obu tym placówkom, że służyły natężeniu „agitacji bolszewickiej" i tworzeniu z Wilna centrum komunizującej młodzieży na całą Polskę (m.in. grupa konserwatystów wileńskich ze Stanisławem Cat-Mackiewiczem na czele). Drudzy upowszechniali opinię o szpiegowskiej działalności Instytutu i Szkoły przeciwko Związkowi Radzieckiemu. Tego rodzaju postawienie spraw spowodowało w 1936 powołanie przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego specjalnej komisji międzyministerialnej do zbadania zarzutów. Nie potwierdziła ona oskarżeń kierowanych przeciwko Instytutowi i Szkole. Naciski prawdopodobnie spowodowały, że od 1938 w Szkole ograniczono znacznie liczbę przedmiotów „sowietoznawczych". Instytut wydawał publikacje książkowe jako prace poszczególnych sekcji. Sekcja Gospodarcza opublikowała: S. Swianiewicz: *Lenin jako ekonomista* (Wilno 1930); B. Cyruliński: *Koncesje zagraniczne w ZSRR* (Wilno 1935). Sekcja Filozoficzna wydała: J. Otrębski: *Przyczynki słowiańsko-litewskie,* seria I (Wilno 1930); E. Koschmieder: *Przyczynki do zagadnienia homonii w hirmosach rosyjskich* (Wilno 1932); J. Krzyżanowski: *Byliny. Studium z dziejów rosyjskiej epiki ludowej* (Wilno 1934); J. Otrębski: *Przyczynki słowiańsko-litewskie*, seria II (Wilno 1935) a Sekcja Etnograficzna: W. Dynowski: *Barwne kufry chłopskie z okolic Wileńszczyzny i Polesia* (Wilno 1934). Sekcja Historyczno-Prawna wydała: B. Jasinowski: *Wschodnie chrześcijaństwo a Rosja na tle rozbioru pierwiastków cywilizacyjnych Wschodu i Zachodu* (Wilno 1933); A. Deruga: *Piotr Wielki a unici i unia kościelna 1700-1711* (Wilno 1936); S. Wysłouch: *Posługi komunikacyjne miast na prawie magdeburskim w W. Ks. Litewskim do połowy XVI w.* (Wilno 1936) a Sekcja Prawno-Polityczna – W. Sukiennicki: *Ewolucja ustroju Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w świetle oficjalnych publikacji władzy radzieckiej* (Wilno 1938). W latach 1933-1934 wydano 2 tomy „Rocznika Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wchodniej w Wilnie"; w tomie I zamieszczono artykuły dotyczące Litwy oraz Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi i problemów państwa w prawie karnym ZSRR; w tomie II zawarto kilkanaście artykułów z zakresu ekonomiki ZSRR, będących wynikiem prac Sekcji Gospodarczej Instytutu. Ponadto Instytut wydał 3 obszerne tomy „Balticoslavica" (w l. 1933-38), wydawnictwa ciągłego. Komitet redakcyjny „Balticoslavici" początkowo tworzyli: Włodzimierz Antoniewicz, C. Baudouin de Courtenay-Ehrenkreutzowa, E. Koschmieder z Polski oraz Jaho Kalima z Finlandii i Oskar Looratis z Estonii. Następnie do komitetu powołano m.in. Juliana Krzyżanowskiego i K. Moszyńskiego. Współpracownicy Instytutu wywodzili się w przeważającej mierze ze środowiska związanego z Uniwersytetem Stefana Batorego w Wilnie oraz z uczelniami warszawskimi i krakowskim ośrodkiem slawistycznym. Instytut utrzymywał stałe kontakty z przedstawicielami państw bałtyckich, szczególnie z Łotwą, Estonią i Finlandią, sporadycznie – z ZSRR. Żywe zainteresowanie jego działalnością przejawiali Niemcy. Księgozbiór Instytutu Zarząd oddał, na mocy specjalnej umowy zawartej w 1932 a zatwierdzonej przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w 1933, Bibliotece Państwowej im. Wróblewskich w Wilnie. Według stanu z 25 kwietnia 1936 księgozbiór ten liczył 5320 tytułów wydawnictw zwartych (6192 wol.), 1038 tytułów wydawnictw ciągłych (2462 wol) oraz 1222 tytułów nie skatalogowanych. Wybuch II wojny światowej przerwał działalność Instytutu i Szkoły Nauk Politycznych. Latem 1940 nastąpiły aresztowania znajdujących się w Wilnie członków kierownictwa tych instytucji (m.in. Wielhorskiego, Sukiennickiego; Swianiewicz już w 1939 jako oficer wojska polskiego dostał się do niewoli sowieckiej). Radzieckie władze bezpieczeństwa (NKWD) wysunęły wówczas tezę o „szpiegowskiej" roli

Instytutu i Szkoły. Prezesami Instytutu byli: Jan Rozwadowski (1930-1935), Stanisław Kętrzyński (1935-1939); dyrektorami Instytutu byli: Janusz Jędrzejewicz (1930-1931), Władysław Wielhorski (1931-1939); prezesem Zarządu był Stefan Ehrenkreutz (1930-1939), sekretarzami Zarządu byli: Kazimierz Okulicz (1930-1936), Teodor Bujnicki (1936-1939).

Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej w Wilnie. „Ateneum Wileńskie" 1930 R.7, s. 405-407; W. Wielhorski, *Wspomnienia z przeżyć w niewoli sowieckiej*. Londyn 1965, s. 38; J. Róziewicz, *Słownik polskich towarzystw naukowych*, t. II, część 2. Warszawa 1994, s. 60-64.

Ivinskis Zenonas, syn Juozapasa i Aurelii, ur. 25.05.1908 we wsi Kaušėnai w powiecie telszewskim na Żmudzi, zm. 24,12.1971 w Bonn; litewski profesor historii, historyk. Uczył się w szkole powszechnej w Telszach, następnie w gimnazjum w Płungianach (Plungė), a świadectwo dojrzałości otrzymał w gimnazjum w Telszach. W 1925 wstąpił na Wydział Filozoficzno-Teologiczny Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie, gdzie studiował historię Litwy. Po ukończeniu studiów w 1929 wyjechał na stypendium do Berlina, gdzie w 1932 roku uzyskał stopień doktora na podstawie pracy *Geschichte des Bauernstandes in Litauen von den ältesten Zeiten bis zum Anfang des 16. Jahrhunderts*, wydaną w 1933. Następnie pracował w archiwach Berlina i Gdańska, gdzie zbierał materiały do pracy habilitacyjnej pt. *Lietuvių ir prūsų prekybiniai santykiai XVI a. pusėje* (Litewko-pruskie stosunki handlowe w połowie XVI w.), którą obronił w 1933 na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie. W l. 1933-1935 odbył obowiązkową służbę wojskową. W 1935 został docentem Uniwersytetu Witolda Wielkiego, w 1940 otrzymał nominację na profesora i przeniósł się na litewski Uniwersytet Wileński, gdzie wykładał historię. W 1941 powrócił do Kowna, gdzie do 1942 był dziekanem Wydziału Filozoficznego. W 1943 Niemcy zamknęli wszystkie wyższe szkoły na Litwie, więc Ivinskis pozostawał bez pracy. Jesienią 1944 wyjechał do Niemiec, gdzie kontynuował pracę naukową. Od 1949 mieszkał i pracował w Rzymie. W 1963 przeniósł się do Bonn, gdzie pracował na tamtejszym uniwersytecie. Tam po raz drugi obronił habilitację i wykładał historię Polski i krajów Bałtyckich. Po jego śmierci w 1978 w Rzymie została wydana jego praca *Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties* (Historia Litwy do śmierci Witolda Wielkiego).

Lietuvių enciklopedija, t. 9. Boston 1956, s. 199-200.

Iwanowska Wilhelmina, ur. 2.09.1905 w Wilnie, zm. 16.05.1999 w Toruniu; profesor astronomii w Insytucie Astronomii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. W 1923 ukończyła Gimnazjum i Liceum SS. Nazaretanek w Wilnie, w 1929 ukończyła Wydział Astronomii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, w 1933 obroniła doktorat pod kierunkiem prof. W. Dziewulskiego na podst. pracy: *Obserwacje fotograficzne gwiazdy zmiennej RX Aurigae*. W 1937 uzyskała habilitację. Od 1927 pracowała w Obserwatorium Astronomicznym USB kierowanym przez Władysława Dziewulskiego. W 1940 była pracownikiem fizycznym w zakładzie krawieckim w Wilnie, w l. 1941-1944 pracowała w zakładach prowiantowych tamże, w l. 1940-1944 zajmowała się tajnym nauczaniem w Wilnie, w l. 1944-1945 pracowała w szkole średniej w Bezdanach. W 1945 z kolegami i koleżankami z USB wyjechała do Łodzi. Została jedną z założycielek Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz toruńskiej szkoły astronomii i radioastronomii. Brała udział w badaniach na temat między innymi ruchu gwiazd w przestrzeni, fotometrii fotograficznej, gwiazd zmiennych, widm gwiazdowych oraz ewolucji galaktyk. Była zapraszana na wykłady nie tylko na europejskich ale i na amerykańskich uniwersytetach. Została też wiceprezesem Międzynarodowej Unii Astronomicznej oraz członkiem Polskiej Akademii Nauk. Była założycielką

Toruńskiego Centrum Astronomicznego PAN. Otrzymała tytuł doktora honoris causa trzech uczelni wyższych: University of Leicester (Wielka Brytania), University of Manitoba w Winnipeg (Kanada), Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Otrzymała honorowe obywatelstwo miasta Winnipeg, a 31 lipca 1997 również i Torunia. Imieniem Wilhelminy Iwanowskiej nazwano jedną z ulic Torunia w dzielnicy Podgórz.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 278.

Iwanowski Leonard, syn Stanisława i Antoniny z Bykowskich, ur. w 1845 w Lebiodce koło Wasiliszek w powiecie lidzkim, zm. w 1921; przyrodnik, pomolog, inżynier chemik. Był prezesem Komitetu Technicznego przy Ministerstwie Skarbu w Petersburgu. Towarzyszył Mendelejewowi do Anglii i był tłumaczem jego słynnego wykładu o periodycznym układzie pierwiastków w Royal Chemical Society; zwolennik i propagator pracy organicznej i oświaty, przez wiele lat był opiekunem i sponsorem studentów Polaków, przyczynił się do powstania gimnazjum w Lidzie, za co został honorowym obywatelem tego miasta, w rodzinnym majątku Lebiodka wprowadzał nowczesne metody gospodarowania, był wybitnym pomologiem, członkiem Zarządu Warszawskiego Towarzystwa Ogrodniczego, założył szkołę ogrodniczą z językiem polskim, co było ewenementem w ówczesnych warunkach.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 161.

Iwanowski Tadeusz (Tadas Ivanauskas), syn Leonarda ur. 16.12.1882 w Lebiodce koło Żołudka w powiecie lidzkim, zm. 1.06.1971 w Kownie; litewski naukowiec, profesor biologii i zoologii Uniwersytetu Kowieńskiego i Uniwersytetu Wileńskiego. Naukę rozpoczął w domu, następnie w 1901 ukończył gimnazjum w Warszawie, a w 1903 10 Gimnazjum Męskie w Petersburgu; w l. 1903-1905 studiował na Wydziale Fizyko-Matematycznym Uniwersytetu Petersburskiego, tam nawiązał stosunki z studentami Litwinami, nauczył się języka litewskiego. W l. 1905-1909 studiował biologię na Sorbonie w Paryżu. W 1909 powrócił na Uniwersytet Petersburski, który ukończył w 1910 otrzymując dyplom I-go stopnia. Tamże w 1910 zorganizował naukowe laboratorium „Zootom" i kierował tym zakładem do 1915; w l. 1916-1918 pracował w Ministerstwie Rolnictwa w Petersburgu; w 1918 powrócił na Litwę i razem z żoną Honoratą założył szkołę litewską we wsi Musteika koło Marcinkiańców; w l. 1919-1921 pracował jako doradca w Departamencie Rolnictwa w Kownie; w 1919 założył tam Muzeum Zoologiczne; od 1922 do 1940 wykładał w Katedrze Biologii i Zoologii Uniwersytetu Kowieńskiego, w 1929 stanął na czele tamtejszego Instytutu Zoologicznego. W 1940 przeniósł się na litewski Uniwersytet Wileński, na którym pracował do czerwca 1956.W 1929 doprowadził do otwarcia pierwszej w Europie stacji badawczej ptaków na przylądku Ventė. W 1923 Założył Kowieński Ogród Botaniczny. Uwieńczeniem jego dzieła było otwarcie w 1938 pierwszego na Litwie ZOO. Od 1956 do 1970 prowadził zajęcia na powstałym w miejsce zlikwidowanego uniwersytetu Kowieńskim Instytucie Medycznym. Napisał i wydał 37 książek i broszur, m.in. *Lietuvos paukščiai* (Ptaki litewskie). Braćmi Ivanauskasa byli polski polityk Jerzy Iwanowski i białoruski polityk Wacłau Iwanouski.

P. Zajančkauskas, G. Vaitonis, *Akademikas Tadas Ivanauskas: gyvenimo ir kūrybinės veiklos akimirkos*. – Vilnius 2007, s. 96.

Iwanowski Wacław (Wacłau Iwanouski), ur. 25.05.1880 w folwarku Lebiodka Iwanowska koło Żołudka w powiecie lidzkim, zm. 7.12.1943 w Mińsku; profesor Politechniki Warszawskiej (1924-1939), Uniwersytetu Wileńskiego (1939-1941), doktor nauk technicznych, białoruski działacz narodowy, polityk i wydawca. W 1904 ukończył Uni-

wersytet Petersburski ze stopniem inżyniera, po czym pracował tam jako nauczyciel i wykładowca. Zaangażował się w socjalistyczny ruch białoruski, zakładając Białoruską Partię Rewolucyjną. W latach 1904-1905 zasiadał w KC Białoruskiej Socjalistycznej Hromady. Zakładał partyjną drukarnię w Mińsku i wydawnictwo „Hramada" w Petersburgu, później miał swój udział w powstaniu oficyny „Zahlianie sonca i u nasza wakonca" w stolicy Rosji. Współpracował z czasopismami „Nasza dola" i „Nasza niwa" pod pseudnimem Waciuk Trojca. W międzyczasie opracował pierwszy słownik współczesnej mowy białoruskiej. W czasie I wojny światowej przebywał w Wilnie, gdzie kierował Białoruskim Towarzystwem Wydawniczym, pomagał w otwarciu księgarni Wacława Łastowskiego, przyłączył się również do towarzystwa pomocy białoruskim ofiarom wojny założonego przez Iwana Łuckiewicza. W 1917 wziął udział w Zjeździe Ogólnobiałoruskim w Mińsku, przychylnie odniósł się do rewolucji w Rosji, wiążąc zwycięstwo bolszewików z rozwiązaniem problemu państwowości białoruskiej. W 1918 został ministrem oświaty w rządzie Białoruskiej Republiki Ludowej, w maju 1919 roku aresztowany przez bolszewików i wywieziony do Smoleńska. Po zwolnieniu pracował w komisariacie oświaty Litewsko-Białoruskiej Republiki (Lit-Bieł). Jesienią 1919 rozpoczął współpracę z polskimi władzami. Na początku 1920 oficjalnie reprezentował władze Białoruskiej Republiki Ludowej w negocjacjach o ewanetualnej federacji polsko-białoruskiej. W październiku tego roku objął urząd ministra handlu w rządzie Litwy Środkowej. Po podpisaniu Traktatu Ryskiego wycofał się z polityki, przez cały okres dwudziestolecia międzywojennego pracował na Politechnice Warszawskiej na stanowisku profesora. Jesienią 1939 wrócił do Wilna, gdzie wykładał na Uniwersytecie Wileńskim. Po wejściu wojsk niemieckich na Białoruś objął kierownictwo Białoruskiego Komitetu Narodowego w Wilnie, później mianowano go burmistrzem Mińska. W 1943 roku przewodniczył Białoruskiej Radzie Powierniczej przy komisarzu W. Kubem, zachowując łączność z polskim podziemiem niepodległościowym. 6 grudnia 1943 został zraniony strzałem pistoletu przez nieznanych sprawców na ulicy, zmarł następnego dnia w szpitalu. Był bratem Tadeusza Iwanowskiego, przyrodnika i działacza litewskiego oraz Jerzego Iwanowskiego, polskiego działacza politycznego, a także Stanisława, adwokata wileńskiego.

Wacłau Iwanouski. 1880-1943. Minsk 1990; J. Turonek, *Iwanowski i adradżennie Biełarusi.* „Maladość" 1994, nr 8-9.

Iwaszkiewicz Janusz, ur. 16.02.1879, zm. 4.08.1944 w Warszawie; historyk. Studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Warszawskiego i na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego (1903-1906, historia). Od 1922 pracowal na USB jako zastępca profesora, specjalista od dziejów Litwy i Rusi w XVIII i XIX w, habilitował się w 1924 na Uniwersytecie Poznańskim. W 1930 mianowany profesorem nadzwyczajnym historii nowożytnej na USB, w 1938 profesor zwyczajny. W Wilnie zaprzyjaźniony ze środowiskiem naukowo-literackim, był członkiem Szubrawii. W czasie wojny przebywał w Wilnie; wzięty przez Niemców jako zakładnik wraz z grupą stu intelektualistów, potem zwolniony, ukrywał się stale, w 1944 przeniósł się do Warszawy. Zginął 4 sierpnia jako jeden z wielu rozstrzelanych tego dnia cywilnych mieszkańców Śródmieścia (mieszkał przy ul. Koszykowej)

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 109.

Izaak ben Abraham z Trok, ur. w 1533, zm. w 1594; teolog-polemista karaimski. Był sekretarzem gminy Karaimów w Trokach; autor *Twierdzy wiary*, 1593 – apologii judaizmu (w języku hebrajskim).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2002, s. 113.

J

Jablonskis Jonas, pseud. Rygiškių Jonas, ur. 30.12.1860 we wsi Kubilėliai koło Kudirkos Naumiestis, zm. 23.02.1930 w Kownie; litewski językoznawca i tłumacz, twórca współczesnego języka litewskiego. Uczył się w szkole początkowej w Nowym Mieście, w 1872 wstąpił do gimnazjum w Mariampolu, które ukończył w 1881 ze złotym medalem, po czym studiował filologię klasyczną na Uniwersytecie Moskiewskim (ukończył w 1885).Po studiach nauczał łaciny i greki w gimnazjum w Mitawie, następnie od 1896 pracował jako nauczyciel w Tallinie, od 1901 Poniewieżu, Grodnie i Brześciu nad Bugiem. Ze względu na zaangażowanie w litewski ruch odrodzeniowy władze wysłały go do Pskowa. W latach 1904-1905 mieszkał w Wilnie, pracował w redakcjach „Vilniaus žinios" i „Lietuvos ukininkas".W czasie I wojny światowej na krótko znalazł się w Wieliżu, później pracował w gimnazjum litewskim w Woronežu, jesienią 1918 przyjechał do Wilna, skąd w 1919, już bardzo chory, przeniósł się do Kowna, gdzie wykładał językoznawstwo na Uniwersytecie Kowieńskim. Publikował artykuły na temat języka litewskiego w gazetach „Auszra", „Varpas", „Lietuvos žinios", „Vairas", wydał podręczniki języka litewskiego: *Lietuvių kalbos gramatika* (1922), *Lietuvių kalbos vadovėlis* (1925), *Linksniai ir prielinksniai* (1928). Jest on twórcą nowoczesnego języka litewskiego i autorem wielu neologizmów w języku litewskim, m.in. *vandenilis, deguonis, atvirukas, pirmadienis, antradienis, vienaskaita, daugiskaita, ateitis, praeitis, degtukas, pieštukas, pojūtis, įtaka, pažanga, tiesė, kreivė, vadovėlis, teismas.*

Lietuvių enciklopedija, t. 9. Boston 1956, s. 232-233.

Jablonskis Konstantinas, syn Jonasa i Konstancji, ur. 23.08.1892 w Mitawie (obecnie Jełgawa, Łotwa), zm. 28.07.1960 w Wilnie; profesor litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego, prawnik, historyk. Uczył się w gimnazjum w Poniewieżu, następnie studiował w Instytucie Psychoneurologicznym w Petersburgu, w 1911 przeniósł się na Uniwersytet Moskiewski, gdzie studiował prawo; od 1916 służył w armii rosyjskiej. Po zakończeniu I wojny światowej powrócił na Litwę do Kowna i w l. 1919-1920 pracował w Centralnej Bibliotece, w l. 1920-1925 był członkiem Państwowej Komisji Archeologicznej, w 1929 został członkiem Litewskiego Towarzystwa Historycznego. W 1933 na Uniwersytecie Witolda Wielkiego uzyskał dyplom magistra prawa i do 1938 pracował w Sądzie Okręgowym miasta Kowna. Od 1935 był lektorem na Uniwersytecie Witolda Wielkiego. W 1940 pracował w Wilnie na stanowisku dyrektora Archiwum Państwowego, od 1940 – docent litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego, od 1941 – profesor. Do końca życia mieszkał w Wilnie i pracował na uniwersytecie, a także w Akademii Nauk LSRR. Ogłosił ponad 30 prac naukowych.

Lietuvių enciklopedija, t. 9. Boston 1956, s. 232-233.

Jabłonowski Szymon, ur. ok. 1604, zm. 3.08. 1674 w Płocku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. W 1632 uzyskał doktorat teologii w Akademii Wileńskiej i wstąpił do zakonu jezuitów; w Wilnie był profesorem prawa kanonicznego i teologii moralnej w 1644-1645 oraz Pisma św. w 1645, ponadto wykładał w Płocku i był rektorem w Orszy.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 163.

Jabłoński Aleksander, syn Władysława i Marii z Bilińskich, ur. 26.02.1898 w Woskriesienowce w guberni kurskiej w Rosji, zm. 9.09.1980 w Warszawie; fizyk, profesor. Po uzyskaniu matury w 1916 w Charkowie, rozpoczął studia fizyki na Uniwersytecie Charkowskim. Po kilku miesiącach je przerwał, wstępując do Wojskowej Szkoły Inżynierskiej w Kijowie. Po jej ukończeniu służył początkowo w randze praporszczyka (chorążego) w wojsku rosyjskim, a później przeszedł do I Korpusu Polskiego gen. J. Dowbor-Muśnickiego. Po rozformowaniu tego Korpusu powrócił do Charkowa i ponownie wstąpił na uniwersytet, by studiować fizykę. W końcu 1918 znowu przerwał studia i z grupą Polaków studiujących w Charkowie wyjechał do Warszawy, gdzie wstąpił do Wojska Polskiego. Służąc w stopniu porucznika, wstąpił na Uniwersytet Warszawski. Studia te zostały jeszcze raz przerwane wiosną 1920 z powodu wybuchu wojny polsko-bolszewickiej, w której wziął udział w 14 Batalionie Saperów, za udział w tej wojnie otrzymał Krzyż Walecznych. Po zakończeniu wojny podjął – po raz czwarty – studia fizyki na UW, jednocześnie studiował w Konserwatorium Warszawskim. W l. 1921-1926 pracował jako skrzypek w orkiestrze Teatru Wielkiego w grupie pierwszych skrzypiec. W 1926 został młodszym asystentem w Zakładzie Fizyki Doświadczalnej UW. W 1930 uzyskał stopień doktora na podstawie dysertacji *O wpływie zmiany długości fali wzbudzającej na widma fluorescencji*. W l.1930-1931 jako stypendysta Fundacji Rockefellera przebywał na Uniwersytecie w Berlinie. Z Berlina wyjechał na kilka miesięcy do Hamburga. Po powrocie do Polski pracował w Zakładzie Fizyki Doświadczalnej UW nad zagadnieniami luminescencji. W 1934 habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim na podstawie rozprawy *O wpływie oddziaływań międzycząstkowych na zjawiska absorpcji i emisji światła*. W kwietniu 1938 przeniósł się do Wilna na Uniwersytet Stefana Batorego, gdzie kierował pracami spektroskopowymi. W sierpniu 1939 został zmobilizowany do 136. Kompanii Saperów. Po wybuchu wojny polsko-niemieckiej brał udział w walkach koło Ossowca, gdzie został ranny. Po agresji sowieckiej wraz ze swoją kompanią przekroczył 19.09.1939 granicę polsko-litewską i został internowany w obozie w Kołotowie. Zwolniony z internowania w grudniu 1939, przybył do Wilna i próbował kontynuować badania w dziedzinie teorii kształtu linii widmowych. Po włączeniu Litwy do ZSRR został aresztowany przez NKWD i w lipcu 1940 osadzony w obozie w Kozielsku, skąd w czerwcu 1941 po agresji Niemiec na ZSRR został wraz z innymi polskimi oficerami przewieziony do obozu w Griazowcu. Na początku września 1941 zwolniony z obozu, udał się do organizującej się Armii Polskiej. W grudniu t.r. został awansowany do stopnia kapitana i przydzielony do batalionu saperów stacjonującego w Kołtulance w Uzbekistanie. Tam zachorował na żółtaczkę i nabawił się malarii. Następnie z Uzbekistanu z armią Andersa przedostał się do Iranu, dokąd przybył 22.08.1942, a stamtąd został przeniesiony do centrum szkolenia saperów do Iraku. Ze względu na chorobę, otrzymał zwolnienie z wojska i przyjął posadę wykładowcy fizyki na Polskim Wydziale Lekarskim w Edynburgu, gdzie pracował do listopada 1945 r., kiedy to powrócił, do Warszawy. Podjął pracę w Katedrze Fizyki Doświadczalnej UW. W 1946 przeniósł się na UMK do Torunia, gdzie od razu został mianowany profesorem zwyczajnym. Organizował tu od podstaw ośrodek badań fizycznych, rozpoczął budowę gmachu Collegium Physicum przy ul. Grunwaldzkiej 5. Na UMK przepracował do emerytury, był członkiem rzeczywistym PAN, członkiem PAU i kilku innych towarzystw naukowych. Brał także aktywny udział w życiu muzycznym. Pochowany w grobie rodzinnym na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

J. Szudy, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 3. Toruń 2002, s. 98-101; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994*. Toruń 1995, s, 280-281.

Jachnowicz Jan, ur. 1584 na Litwie, zm. 11.04.1668 w Wilnie; ksiądz katolicki, jezuita. Studia filozoficzne odbył w Braniewie w 1616-1618, teologiczne – w Wilnie 1618-1622, był współpracownikiem Konstantego Szyrwida i został po nim kaznodzieją litewskim, był regensem alumnatu papieskiego w l. 1631-1634. Piastował stanowisko *domus professae de Vilna praepositus* w l. 1652-1655. Był także rektorem kolegiów jezuickich w Smoleńsku i Krożach. Wydał *Pieśni duchowne* w języku polskim i litewskim (1660), *Naukę katechizmu* (Wilno 1628), *Mowy katechizmowe* (Wilno 1638) Zwalczał reformację pisząc po polsku i po litewsku, jego *Ewangelie polskie i litewskie...* miały 40 wydań w l. 1647-1900.

Słownik teologów polskich, t. 2. Warszawa 1982, s. 99.

Jagmin Janusz, ur. w 1896, zm. w 1948 w Poznaniu; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, rolnik. Ukończył średnią szkołę rolniczą w Datnowie w rejonie kiejdańskim; w l.1919-1923 studiował wSzkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie i na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Poznańskiego, gdzie w 1924 uzyskał dyplom inżyniera, a w 1929 doktorat nauk roln.; w l. 1929-1939 pracował w Studium Rolniczym Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego USB, przechodząc funkcje od asystenta do profesora w 1936; zajmował się głównie uprawą i przerobem roślin włóknistych, zakładając w 1929 w Wilnie Lniarską Centralną Stację Doświadczalną; w 1945 został kierownikiem Katedry Roślin Przemysłowych Uniwersytetu Poznańskiego; napisał ponad 130 prac naukowych.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 165.

Jakowicki Ignacy, syn Stanisława, ur. w 1794 w Mińsku Lit., zm. 28.12.1847 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, lekarz medycyny i weterynarii, mineralog. Studia ukończył na Uniwersytecie Wileńskim w 1819, w latach 1820-1824 nauczał fizyki i matematyki w szkołach w Mołodecznie, Krożach i Wilnie, a po śmierci prof. Horodeckiego został powołany na katedrę mineralogii Uniwersytetu Wileńskiego. Wykłady prowadził wg swego podręcznika pt. *Krótki wykład oryktognozji i geognozji* (Wilno 1825); opublikował ponadto książki: *Mineralogia dla sztuk, rzemiosł, fabryk i rolnictwa* (1827) oraz *Obserwacje geognostyczne w guberniach zachodnich i północnych państwa rosyjskiego* (1830). Od 1832 w Akademii Medyko-Chirurgicznej wykłady prowadził po rosyjsku. Uzupełnił tam studia medyczne, otrzymał też tytuł lekarza weterynarii i prowadził wykłady o fizjologii zwierząt, zooterapii i farmakologii. Przy Akademii zorganizował okazały gabinet mineralogiczny (wywieziony po jej likwidacji do Petersburga), którego opis w języku rosyjskim opublikował w 1836. Był członkiem kilku towarzystw naukowych, a w ostatnim roku życia ordynatorem szpitala św. Jakuba w Wilnie. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 295.

Jakowicki Władysław Marian, ur. 19.09 1885 w Witebsku, zm. po 1940 w ZSRR; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, rektor USB w l. 1936-1937, podpułkownik, lekarz I Brygady Legionów Polskich. Ukończył w 1903 gimnazjum klasyczne w Witebsku. Następnie przez 3 lata do 1905 studiował medycynę na Uniwersytecie Moskiewskim. Po rewolucji 1905 przeniósł się do Lwowa, gdzie na Uniwersytecie Lwowskim w 1910 uzyskał dyplom lekarza. W następnym roku nostryfikował dyplom na Uniwersytecie Kijowskim. Od zakończenia studiów do wybuchu wojny był asystentem w klinice położ-

niczo-ginekologicznej Uniwersytetu Lwowskiego. Po wybuchu wojny zaciągnął się do oddziałów Józefa Piłsudskiego. Od końca grudnia 1914 był lekarzem I baonu 1. Pułku Piechoty Legionów. Mianowany 1 stycznia 1915 podporucznikiem lekarzem już 26 stycznia objął stanowisko naczelnego lekarza 1. Pułku Piechoty Legionów Polskich. Funkcję tę pełnił do 25 kwietnia 1917 awansując do stopnia kapitana. Z 1. Pułkiem przeszedł całą drogę bojową. Po rozwiązaniu Legionów został z nich zwolniony i powrócił do Lwowa na swoje dawne stanowisko. Po odzyskaniu niepodległości wstąpił do Wojska Polskiego. Od grudnia 1918 był ordynatorem oddziału chirurgicznego szpitala wojskowego w Chełmie. 1 kwietnia 1920 został mianowany podpułkownikiem. 18 marca 1921 przeniesiony do rezerwy, do 1924 pracował w klinice położnictwa Uniwersytetu Warszawskiego jako adiunkt. W 1923 uzyskał habilitację. Z dniem 1 października 1925 objął katedrę położnictwa i ginekologii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Wkrótce został profesorem nadzwyczajnym i kierownikiem kliniki. W latach 1929-1930 był dziekanem wydziału lekarskiego, a w latach 1936-1937 rektorem Uniwersytetu. Po wybuchu II wojny światowej i zajęciu Wilna przez Sowietów został z końcem września 1939 aresztowany i wywieziony do ZSRR, gdzie prawdopodobnie został zamordowany około 1940-1942. Władysław Jakowicki należał do wielu towarzystw naukowych m.in. Lwowskiego Towarzystwa Lekarskiego, Warszawskiego Towarzystwa Lekarskiego, Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego i pełnił w nich wiele funkcji do prezesury włącznie. Był także współredaktorem „Ginekologii Polskiej" oraz autorem wielu prac naukowych.

Z. Filar, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 10, s. 337; A.Cz. Żak *Rokitna 1915*. Warszawa 1994.

Jaksa (Jaxa) Jakub, ur. 15.07.1743 w Wielkopolsce, zm. po 1792; profesor Szkoły Głównej Litewskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1759 w Wilnie, w 1769-1773 studiował teologię w Pińsku. Po kasacie zakonu był profesorem w szkołach Komisji Edukacji Narodowej w Pińsku, potem – profesorem literatury łacińskiej i polskiej w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie w l. 1777-1787, w l. 1787-1792 – prorektorem szkół w Pińsku, w l. 1785-1790 – wizytatorem generalnym szkół na Litwie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 166.

Jakubielski (Jakobielski) Antoni Franciszek, ur. w 1809, zm. w 1871; doktor teologii, ksiądz katolicki. Do gimnazjum uczęszczał w Białymstoku, tytuł magistra teologii uzyskał w 1833 na Uniwersytecie Wileńskim; uczył w Seminarium Duchownym w Kamieńcu Podolskim, był tam sekretarzem kapituły, kapelanem biskupa i dziekanem; w 1839-1857 wykładał w Akademii Duchownej w Wilnie i w Petersburgu, w 1843 uzyskał stopień doktora teologii; w l. 1857-1860 był rektorem Akademii Duchownej w Petersburgu, wydalony z Petersburga wrócił do Kamieńca, gdzie był prepozytem kapituły katedralnej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 116.

Jakubowicz Maksymilian, ur. w 1785 na Wołyniu, zm. 14.04.1853 w Żytomierzu; profesor Uniwersytetu Kijowskiego i Moskiewskiego, filozof, filolog i pedagog. Studiował filologię grecką i łacińską na Uniwersytecie Wileńskim pod kierunkiem G.E. Grodka, uzyskując magisterium; uczył języków starożytnych w szkołach w Łucku, Święcianach, Świsłoczy, Warszawie. Od 1.09.1824, aż do zamknięcia tej placówki w 1832 nauczał języka i literatury łacińskiej oraz kultury starożytnej w Liceum Krzemienieckim; był też kierownikiem gabinetu numizmatycznego. W 1834 w nowo organizowanym Uniwersytecie Kijowskim objął stanowisko profesora zwyczajnego literatury rzymskiej (wykłady prowadził po łacinie). Tu też kierował ga-

binetem numizmatycznym, a w 1836 pełnił obowiązki dziekana Wydziału Filozoficznego. Gdy przypadła rocznica 25-lecia jego pracy zawodowej, przyznano mu emeryturę i odznaczenie, z prawem wykładania na dalsze 5 lat, wkrótce jednak został przeniesiony na Uniwersytet Moskiewski. Pracował tam do 1842, następnie powrócił do Wilna, aż wreszcie osiadł na stałe w Żytomierzu. J. zaliczony jest przez H. Struvego do tzw. filozofów katolickich, reprezentujących kierunek filozofii tradycjonalistycznej. W Wilnie opublikował kilka części *Gramatyki języka polskiego* (1823-1827) i *Gramatyki języka łacińskiego* wraz z wypisami (1825-1826) oraz 3 tomy *Chrześcijańskiej filozofii życia w porównaniu z filozofią naszego wieku panteistyczną* (1853).

J. Sochoń, (w:) *Polska encyklopedia filozoficzna.*

Jamontt Bronisław, syn Kazimierza i Marii z Świackiewiczów, ur. 5.08.1886 w Dokudowie koło Lidy, zm. 4.02.1957 w Toruniu; artysta-malarz, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego. Uczył się w wileńskiej Szkole Rysunkowej Iwana Trutniewa i G. F. Rybakowa, uczęszczając również do gimnazjum, które ukończył w 1907. Od 1908 przez dwa lata studiował prawo w Petersburgu. Kontynuował tam dorywczo studia artystyczne; zapoznał się też z bogatymi zbiorami malarskimi, interesowali go przede wszystkim pejzażyści, m.in. Isaak Lewitan. W 1909 odbył po raz pierwszy podróż do Krakowa i Zakopanego; zetknął się wówczas z twórczością Jana Stanisławskiego; pracował w plenerze z jego uczniami, S. Podgórskim, A. Neumannem i W. Leonhardem. W 1910 powrócił z Petersburga do Wilna. Podobno pracował jako nauczyciel rysunku w dworach podwileńskich. W l. 1910-1939 wyjeżdżał na wakacyjne studia plenarne do Krakowa i Zakopanego oraz Krzemieńca, Kazimierza nad Wisłą, Lublina, Grodna i nad Bałtyk. W czasie pierwszej wojny światowej przebywał poza Wilnem na kilkuletniej tułaczce. W 1918/1919 w Homlu pracował jako nauczyciel rysunku w szkole realnej Polskiej Macierzy Szkolnej. Po powrocie do Wilna w 1920 pracował zrazu jako urzędnik w administracji państwowej, później uczył rysunku w gimnazjach wileńskich i malarstwa na różnych kursach. W 1920 był jednym z założycieli Wileńskiego Towarzystwa Artystów Plastyków, którego członkiem zarządu pozostawał do końca istnienia Towarzystwa. W 1928 podjął na nowo studia malarskie na Wydziale Sztuk Pięknych USB w Wilnie i kontynuował je z przerwami do 1934. W 1928 przebywał krótko w Paryżu i Brukseli, a w 1930 we Włoszech (Rzym, Florencja). W 1931 został starszym asystentem przy katedrze malarstwa pejzażowego u Ferdynanda Ruszczyca. Od 1.10.1936 był zastępcą profesora a od 1.01.1937 do 15.12.1939 profesorem nadzwyczajnym malarstwa pejzażowego. Po drugiej wojnie światowej, w lipcu 1945, osiadł w Toruniu. Należał do grona organizatorów Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Zorganizował Sekcję Sztuk Pięknych złączoną z Wydziałem Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu; od 23.08.1945 był jej prodziekanem. Po przekształceniu tej Sekcji w styczniu 1946 w Wydział Sztuk Pięknych został jego dziekanem; od 23.08.1946 – profesor zwyczajny pejzażu i martwej natury. W 1953 uzyskał stopień doktora nauk o sztuce. Debiutował w 1915 na VII wiosennej wystawie obrazów w Wilnie, a zakończył działalność wystawienniczą w 1955 ekspozycją jubileuszową w Toruniu z okazji 40-lecia swego debiutu. Brał udział w wystawach w Brukseli (1928/29), Hadze i Amsterdamie (1929), Bukareszcie (1930), Kopenhadze (1930/31), Gdańsku (1930), Moskwie (1933), Rydze (1934), Berlinie i Monachium (1935); w USA (Pittsburgh 1931/32, 1934, 1937/38; St. Louis 1932; Baltimore 1932, 1935; San Francisco 1934). Po drugiej wojnie światowej uczestniczył w wystawach lokalnych i ogólnopolskich. Był artystą uznawanym, zdobywał liczne odznaczenia i nagrody, m.in. wielki medal złoty

w 1924 za *Pejzaż z kaskadą*, a w 1933 i 1934 nagrody za *Kościół Franciszkanów w Wilnie* i *Cerkiew w Drohobyczu*, przyznane przez Senat USB. Namalował wiele prac związanych z Wilnem i Wileńszczyzną, m.in. *Motyw starego Wilna*, 1909; *Pejzaż za rzeką*, olej; *Pejzaż wiejski*, olej; *Pejzaż z łódką*, 1928; *Pejzaż nadrzeczny*, gwasz 1928; *Podwórko przy ulicy Tatarskiej w Wilnie*, tempera 1931; *Fragment Wilna*, 1933; *Ulica Żydowska w Wilnie*, 1934; *Wiatrak*, tempera1937; *Chata wśród drzew*, tempera 1938; *Kościół św. Michała w Wilnie*, olej 1941; *Wilno*, tempera 1943; *Zaśnieżone podwórko*, 1944; *Zaułek Skopówka w Wilnie*, akwarela 1954.

F. Lubierzyński, *Sylwetki naszych plastyków. Bronisław Jamontt.* „Wileński Przegląd Artystyczny" 1927, nr 4; S. Podhorska-Okołów, *Obrazy Jamontta.* „Odra" 1947, nr 22; St. Kubaszewska, M. Liczbińska, H. Załęska, (w:) *Słownik artystów polskich*, t. 3. Wrocław, s. 189-191;J. Kotłowski, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 1. Toruń 1998, s. 123-125; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994.* Toruń 1995, s. 288-290.

Janczukowicz Paweł, ur. w 1906 w Baranowiczach, zm. w 1973; profesor Politechniki Gdańskiej, inżynier budownictwa lądowego. Od 1927 pracował w Oddziale Drogowym PKP w Wilnie oraz studiował architekturę na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; w l. 1931-1936 pracował w przedsiębiorstwie budowlanym w Warszawie i studiował na Wydziale Inżynierii Lądowej Politechniki Warszawskiej; w l. 1936-1939 był kierownikiem robót w Zarządzie Miejskim w Wilnie i wykładał w Państwowej Szkole Technicznej na Holenderni; w 1939 był porucznikiem saperów w Armii „Polesie", zbiegł z niewoli niemieckiej i dostał się do Armii Polskiej na Zachodzie; od 1945 pracował przy odbudowie Gdańska, od 1950 wykładał na Politechnice Gdańskiej, w l. 1955-1961 jako profesor.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 167.

Jankowski Józef, ur. 3.02.1711, zm. po 1780; rektor Akademii Wileńskiej w l. 1769-1772, ksiądz katolicki, jezuita. Studia humanistyczne włącznie z retoryką ukończył w kolegium jezuickim w Pułtusku, następnie 12.08.1731 wstąpił do zakonu jezuitów. Po dwuletnim nowicjacie w Wilnie i rocznym nauczaniu gramatyki w Dyneburgu odbył w latach 1734-1737 studia filozoficzne w Połocku. Powrócił następnie do Dyneburga jako profesor retoryki i poetyki, następnie w l. 1739-1743 studiował teologię w Pińsku. W l. 1766-1769 był przełożonym w Collegium Nobilium w Wilnie; w tym czasie nawiązał kontakty z magnatami litewskimi, rodzicami konwiktorów, zakupił sąsiednią kamienicę i urządził w niej kaplicę konwiktorską. Przed objęciem stanowiska rektora Akademii otrzymał stopień doktora teologii. W okresie od 24.08.1769 do 4.11.1772 pełnił obowiązki rektora Akademii Wileńskiej.

R. Jakubėnas, *Prasa Wielkiego Księstwa Litewskiego w II połowie XVIII wieku.* Kraków 2005, s. 219.

Jankowski Placyd, pseud. John of Dycalp, syn Gabriela i Anny z Łytkowskich, ur. 20. 09.1810 we wsi Wojska na Grodzieńszczyźnie, zm. 11.03.1872 w Żyrowiczach w Nowogródzkiem; doktor teologii, ksiądz unicki, później prawosławny; poeta, prozaik. Syn księdza unickiego, uczęszczał do gimnazjum w Świsłoczy i szkoły bazylianów w Brześciu, w 1830 ukończył studia teologiczne w seminarium głównym Uniwersytetu Wileńskiego; w l. trzydziestych XIX w. włączył się w akcję likwidacji Kościoła unickiego. W 1833 uzyskał doktorat w Akademii Duchownej w Wilnie, w 1839 został księdzem prawosławnym, w l. 1845-1847 był proboszczem cerkwi św. Mikołaja w Wilnie, następnie w Białawicach. Pod koniec życia pisał w języku rosyjskim. Z twórczości polskiej najbardziej znane są:

Pisma przed-ślubne i przed-splinowe (t. 1-2 1841), *Powieść składana* (razem z J.I. Kraszewskim 1843), *Doktor Panteusz w przemianach* (1845), wiersze: *Opowiadania wierszem* (1846), wspomnienia pt. *Kilka wspomnień uniwersyteckich* (1854). W historii literatury pozostał jako jeden z pierwszych tłumaczy Szekspira z oryginału. Ogłaszał rosyjskie publikacje o wymowie antypolskiej.

W. Charkiewicz, *Placyd Jankowski*. Wilno 1928; B. Konarska, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 10, s. 547.

Janowski Ludwik, syn Wiktora i Franciszki z Turowiczów, ur. 7.08.1878 w Mławie, zm. 18.11.1921 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, historyk kultury. Jego ojciec był adwokatem, po śmierci ojca w 1880 matka z dwoma synami przeniosła się na Ukrainę do Białej Cerkwi. Wkrótce wyszła powtórnie za mąż za Karola Mikulskiego i przeprowadziła się z synami do Stawiszcza. Do gimnazjum uczęszczał w Białej Cerkwi, które ukończył w 1897. Następnie studiował historię na Uniwersytecie Kijowskim. Podczas studiów pracował naukowo: pisał zwięzłą historię Uniwersytetu Wileńskiego. W l. 1900-1901 ukazywały się jego publikacje w czasopiśmie „Kraj". W 1903 ukończył uniwersytet ze stopniem kandydata nauk historycznych i wyjechał na dalsze studia do Krakowa. Tam pod kierunkiem prof. Józefa Tretiaka studiował literaturę polską. W 1904 wrócił do Kijowa i objął posadę nauczyciela języka greckiego w IV gimnazjum. W 1908 prof. Tretiak zaprosił Janowskiego do pracy na Uniwersytecie Jagiellońskim. W 1909 uzyskał na UJ stopień doktora filozofii, a w 1912 został docentem literatury ukraińskiej. W okresie pobytu w Krakowie w l. 1909-1914 wydał wiele prac naukowych i kilka książek, m.in. *Uniwersytet Charkowski w początkach swego istnienia. 1805-1820* (1911). I wojna światowa zaskoczyła go na leczeniu w Bad Neuheim. Nie mogąc wrócić ani na Ukrainę, ani do Krakowa, wyjechał do Szwajcarii. W czasie pobytu w Szwajcarii zawarł znajomość z Ignacym Paderewskim, Henrykiem Sienkiewiczem i Szymonem Askenazym. W czercu 1917 wyjechał do Kijowa, gdzie został dyrektorem polskiego żeńskiego gimnazjum i profesorem Wyższych Polskich Kursów Naukowych. W l. 1917-1919 był rektorem tej uczelni. W 1919 został aresztowany przez bolszewików, ale wkrótce zwolniony na skutek interwencji byłego członka „Proletariatu", Feliksa Kona. Po zwolnieniu z więzienia wyjechał do Wilna, gdzie został mianowany profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego. W 1920 został profesorem zwyczajnym, pełnił też obowiązki dziekana wydziału. Przez pewien czas był dyrektorem biblioteki USB. Napisał wiele prac dotyczących dziejów Uniwersytetu w Wilnie, m.in.: *Uniwersytet Wileński i jego znaczenie* (1903), *W promieniach Wilna i Krzemieńca* (1923), *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego* (1939). Pochowany na cmentarzu na Rossie.

L. Krakowiecka, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 10, s. 569; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 173.

Jantzen Kazimierz, ur. 19.11.1885, zm. 5.10.1940 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, meteorolog, astronom. Studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim, w Getyndze i Monachium, gdzie w 1912 uzyskał doktorat filozofii w zakresie astronomii. W l. 1912-1914 pracował w Obserwatorium Astronomicznym w Poczdamie, w czasie I wojny światowej został internowany w Rosji, po powrocie do kraju był asystentem w Obserwatorium Astronomicznym Uniwersytetu Warszawskiego i wykładowcą na Politechnice i w Wojskowym Instytucie Geograficznym. Na Uniwersyetecie Stefana Batorego w Wilnie w l. 1921-1923 był adiunktem Obserwatorium Astronomicznego, w l. 1923-1929 zastępcą profesora, w 1926 habilitował się w zakresie astronomii i w l. 1929-1939 był

profesorem meteorologii USB; wykładał także matematykę, geodezję i kartografię; obok zwykłych obserwacji meteorologicznych prowadził pionierskie pomiary wiatrów górnych przez obserwację ruchu balonów. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 170.

Januszkiewicz Aleksander, ur. 17.02.1872 w Zarudyńcach na Podolu, zm. 1955 w Kaliszu; profesor USB, doktor medycyny. Do szkoły średniej uczęszczał w Niemirowie, ukończył ją w 1893. Studiował medycynę w Kijowie, gdzie uzyskał dyplom lekarza *cum eximia laude* w 1899, a stopień doktora medycyny – w 1910. Zajmując się prywatną praktyką, pracował jednocześnie jako asystent nadetatowy przy Katedrze Szczegółowej Patologii i Terapii Chorób Wewnętrznych na Uniwersytecie Kijowskim (1899-1904), a w latach 1904-1912 w katedrze Kliniki Wewnętrznej IV kursu (fakulteckiej). Służył w charakterze lekarza wojskowego powołanego z rezerwy w czasie wojny rosyjsko-japońskiej i w czasie I wojny światowej. W 1921 został mianowany profesorem zwyczajnym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Prowadził Katedrę i Klinikę Chorób Wewnętrznych na Antokolu w Wilnie, w szpitalu wojskowym. W latach 1921-1923 był dziekanem Wydziału Lekarskiego. W okresie 1930-1932 pełnił funkcję rektora. Jego asystentami byli między innymi Wacława Wróblowa, Jerzy Śmigielski i inni późniejsi pracownicy naukowi Akademii Lekarskiej w Gdańsku. Po II wojnie światowej prof. wybrał sobie Kalisz na miejsce stałego pobytu. Tutaj, aż do śmierci, sprawował funkcję honorowego konsultanta szpitala miejskiego, jak również przewodniczącego Kaliskiego Towarzystwa Lekarskiego, wciąż jednogłośnie wybieranego na kolejne kadencje. Był wielkim klinicystą i znawcą nadciśnienia tętniczego. Podał etiopatogenetyczny podział nadciśnienia tętniczego oraz uzasadnił termin „choroba nadciśnieniowa" w klinice chorób wewnętrznych (1929). Od 1938 członek korespondent Polskiej Akademii Umiejętności, od 1950 członek rzeczywisty PAN.

B. Krupa-Wojciechowska, „Nadciśnienie tętnicze", t. 6, 2002, nr 4.

Januszkiewicz Stanisław, ur. w 1903, zm.?; lekarz – rentgenolog. Od 1939 był docentem rentgenologii w Zakładzie Chorób Wewnętrznych USB. Po 1945 pracował w Gliwicach.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 19.

Jaroszewicz Józef, ur. 22.01.1793 w Bielsku Podl., zm. 1.02.1860 tamże; profesor historii, prawnik. W 1812 ukończył gimnazjum w Białymstoku, w 1813 wstąpił na Uniwersytet Wileński, który w 1815 ukończył ze stopniem magistra obojga praw; w l. 1815-1826 wykładał prawo w Liceum Krzemienieckim; w l. 1827-1832 był profesorem Uniwersytetu Wileńskiego, jego słuchaczem był m.in. Juliusz Słowacki. Po zamknięciu uniwersytetu był członkiem Tymczasowego Komitetu Szkolnego, po uzyskaniu emerytury przeniósł się do Bielska Podl. i zajął się badaniem dziejów Litwy, utrzymując kontakt z Lelewelem; opublikował m.in. trzytomowy *Obraz Litwy pod względem cywilizacji od czasów najdawniejszych do końca XIII w* (Wilno 1844-1845), *Zarys dziejów pogańskich Litwy* (1859), współpracował z „Pamiętnikiem Warszawskim", wydał prace o Bielsku, Drohiczynie, Supraślu.

Wialikaje Kniastwa Litouskaje. Encyklapiedyja, t. 2. Minsk 2007, s. 784; T. Szałabryt, *Iosif Jaraszewicz i jaho spadczyna*. „Hopłas Radzimy" 1998, s. 33.

Jaroszewicz-Halicka Antonina, ur. w 1908 na Witebszczyźnie, zm. w 1973; profesor chemii i petrografii. W l. 1925-1930 studiowała chemię i petrografię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; doktorat uzyskała w 1939, po wojnie wyjechała do Polski, od 1950 była

dyrektorem Muzeum Ziemi w Warszawie, profesorem została w 1955.

I. Sławińska, (w:) *Z dziejów Almae Matris Vilnensis*. Kraków 1996, s. 349.

Jasienica Paweł zob. Beynar Leon Lech

Jasinowski Bogumił, syn Izydora i Heleny z Weintraubów, ur. 26.031883 w Warszawie, zm. w 1969 w Santiago de Chile; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, historyk filozofii i kultury. W 1901 ukończył IV gimnazjum w Warszawie, następnie w l. 1901-1905 studiował prawo na Uniwersytecie Warszawskim. W l. 1906-1909 kontynuował studia na uniwersytetach w Berlinie i Monachium, w 1909-1910 – w Charkowie studiował prawo i w 1910 uzyskał stopień naukowy kandydata praw; następnie w l. 1913-1916 studiował w Zurychu i tam w 1916 uzyskał doktorat. Pracował przez kilka lat jako adwokat w Warszawie. W 1918 habilitował się na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim z historii filozofii i został kierownikiem Katedry Historii Filozofii na tej uczelni. W 1920 objął Katedrę Filozofii w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie i pracował tam do 1924. Lata 1926-1930 spędził na badaniach z dziedziny historii filozofii w Paryżu, w l. 1930-1931 był docentem w I Katedrze Filozofii Uniwersytetu Warszawskiego. W 1931 przeniósł się na Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie, gdzie został profesorem nadzwyczajnym i kierownikiem Katedry Filozofii. Po wybuchu II wojny światowej wyemigrował do Ameryki Południowej. Nie zaprzestał pracy dydaktycznej, w l. 1944-1945 wykładał historię filozofii na uniwersytecie w Buenos Aires, historię filozofii średniowiecznej, neoplatonizm i teorię prawa na uniwersytecie w Santiago de Chile (w l. 1945-1954 kierował Katedrą Historii Filozofii Średniowiecznej) oraz historię filozofii na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie w Londynie (w l.1955-1969, kierował Katedrą Historii Filozofii).W 1930 został członkiem-korespondentem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Należał także do Towarzystwa Prawniczego w Warszawie (od 1917), Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Polskiego Towarzystwa Naukowego na Obczyźnie. Zajmował się historią filozofii, historią kultury i nauki oraz prawem państwowym. Określił stanowisko neoplatonizmu w historii filozofii. Badał poglądy filozoficzne i historiozoficzne Gottfrieda Wilhelma Leibniza, Heinricha Rickerta, Wilhelma Windelbanda oraz dorobek socjologiczny Edwarda Abramowskiego. Wykazywał związki między teorią kopernikańską a filozofią neoplatońską, pitagorejską i augustiańską. Interesował się również parlamentaryzmem rosyjskim. Wydał m.in. następujące prace: *Parlamentaryzm, Duma Państwowa i reprezentacja polska* (1907), *Teoria doboru naturalnego a teoria poznania* (1911), *O istocie neoplatonizmu i jego stanowisku w dziejach filozofii* (1917-1918), *Die analytische Urteilsehre Leibnizens in ihrem Verhaeltniss zu seiner Metaphysik* (1918), *Historia neoplatonizmu* (1918), *Konflikt rozumu i wiary a rozwój dziejowy filozofii* (1922), *Sur l'esprit veritable de la philosophie italienne* (1930), *Wschodnie chrześcijaństwo a Rosja. Na tle rozbioru pierwiastków cywilizacyjnych Wschodu i Zachodu* (1933), *La renaissance de l'atomisme au XIX s. et ses proemisses historiques* (1942), *Copoernico como sabio, hombre de fe y patriota* (1943), *La revelacion de la Edad Media* (1944), *El problema de la Historia y su lugar en el conocimiento del Derecho* (1945), *Bosquejo pragmatico de Filosofia del Derecho* (1946), *Naturaleza a Historia* (1956), *Saber y dialectica* (1957), *Renacimiento Italiano y Pensamiento Moderno* (1968).

Biogramy uczonych polskich, Część I: *Nauki społeczne*, zeszyt 1: A-J, Wrocław 1983; J. Hernik Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie 1927-1939*. Warszawa 1998, s. 227.

Jasiński Feliks, syn Stanisława, ur. 15(27). 09.1856 w Warszawie, zm. 18(30).11.1899

w Petersburgu; inżynier-mechanik. W 1877 ukończył Instytut Komunikacji w Petersburgu, w l. 1878-1889 pracował jako inżynier miejski w Wilnie; od 1890 – profesor w Instytucie Komunikacji w Petersburgu, zajmował się problemami mechaniki, wydał m.in. *Opyt razwitija teorii prodolnogo izgiba* (1894), *Izbrannyje raboty po ustojcziwosti szatych stierżniej* (Moskwa-Leningrad 1952).

Russkij biograficzeskij słowar'.

Jasiński Wacław, ur. 11.08.1881 w Godziszewie, w powiecie janowskim, w woj. lubelskim, zm. 17.05.1936 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz-pediatra. Wykształcenie średnie zdobył w IV Gimnazjum w Warszawie w 1899. Medycynę studiował na Uniwersytecie Warszawskim, gdzie w 1904 uzyskał dyplom lekarza *cum eximia laude*. W l. 1904-1911 specjalizował się w pediatrii w szpitalu dziecięcym Anny Marii w Łodzi. W l. 1911-1918 pracował w szpitalu dziecięcym w Lublinie, w l. 1911-1921 był także lekarzem wojskowym w Szpitalu Okręgowym w Lublinie. Równocześnie w l. 1911-1921 wykładał anatomię, fizjologię i higienę w szkołach średnich i w seminarium nauczycielskim w Lublinie. W l. 1921-1922 był asystentem w klinice pediatrycznej Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie pod kierunkiem prof. Franciszka Groera. W 1922 uzyskał we Lwowie stopień doktora wszechnauk lekarskich i przygotowywał się do habilitacji. W 1922 został powołany na katedrę pediatrii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Tamże w 1922 zorganizował klinikę pediatryczną w Szpitalu Miejskim dla Dzieci, następnie przeniósł ją do Szpitala Wojskowego na Antokolu. W 1924 zorganizował dla dzieci kolonię leczniczą im. J. Śniadeckiego w Druskienikach. W l. 1931-1932 pełnił obowiązki dziekana Wydziału Lekarskiego USB; w 1933 został mianowany profesorem zwyczajnym. Brał czynny udział w pracach wielu towarzystw naukowych. W 1934 został prezesem Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego. Redagował „Pamiętnik Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego". Ogłosił 65 prac naukowych z zakresu pediatrii. Duże zasługi położył nad zorganizowaniem pierwszych szczepień ochronnych przeciw gruźlicy (1924) i błonicy (1931). Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

Z. Filar, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 11 s. 54; „Słowo" 1936, maj; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 39-40.

Jaśkiewicz Jan Dominik Piotr, ur. 6.07.1749 we Lwowie, zm. 14.11.1809 w Krakowie; lekarz nadworny Stanisława Augusta Poniatowskiego od 1783. Pochodził znobilitowanej lwowskiej rodziny ormiańskiej. W 1775 uzyskał doktorat medycyny w Szkole Głównej Litewskiej. Dzięki wsparciu króla Stanisława Augusta Poniatowskiego i osobistej protekcji Hugona Kołłątaja Komisja Edukacji Narodowej 28 kwietnia 1780 przyznała mu katedrę historii naturalnej i chemii w Szkole Głównej Koronnej w Krakowie. Wraz z Kołłątajem i Janem Śniadeckim rozpoczął reformę w duchu oświecenia, podupadłej Akademii Krakowskiej. Był twórcą polskiego słownictwa naukowego w mineralogii. Chemii polskiej przyswajał najnowsze osiągnięcia nauki światowej. W 1781 wygłosił odczyt na posiedzeniu Académie Royale des Sciences w Paryżu i został zaliczony w poczet jej członków. W 1784 (rok po braciach Montgolfier) wraz z Janem Śniadeckim skonstruował pierwszy w Polsce balon. Był propagatorem myśli Antoine'a Lavoisiera na gruncie polskim. W 1787 wycofał się z pracy naukowej i osiadł w Pińczowie. W 1789 został konsyliarzem Komisji Skarbu Koronnego do spraw robót górniczych. Rozpoczął próbną eksploatację złóż węgla kamiennego w okolicach Siewierza. Podjął jedne z pierwszych na świecie prób otrzymania koksu. Po wybuchu insurekcji kościuszkowskiej został formalnie szefem Wydziału Instrukcji Narodowej Rady Najwyższej Narodowej, jednak w rzeczywistości jej pracami kierowali

jego zastępcy. Od 1800 był członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

S. Czarnecki, *Jan Jaśkiewicz i jego rola w dziejach nauk geologicznych w Polsce*. „Przegląd Geologiczny", t. 30, nr 10, s. 513-518.

Jaśkiewicz Zbigniew, ur. 8.05.1918 w miejscowości Jerino w Rosji, zm.?; profesor, doktor nauk prawnych, prawnik. W 1936 ukończył Gimnazjum w Różanymstoku, od 1936 studiował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie prawo, które ukończył w 1947 na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. W 1945 został wywieziony do Zagłębia Donieckiego w ZSRR, gdzie przebywał do 1946, następnie wyjechał do Torunia. W 1948 uzyskał doktorat pod kierunkiem prof. L. Kurowskiego na podst. pracy: *Przebudowa podatku dochodowego w Polsce po wojnie*. Nominację na docenta otrzymał w 1955; w l. 1952-1962 pracował w Wyższej Szkole Ekonomicznej w Sopocie, na UMK w l. 1946-1952 i 1961-1970.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 302.

Jaśkiewiczowa Jadwiga, ur. 13.04.1918 w Pskowie, zm.?; prawnik, doktor nauk prawnych, profesor. W 1931 ukończyła szkołe średnią w Wilnie, w l. 1937-1937 studiowała prawo na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, a ukończyła w 1947 na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. W 1950 uzyskała doktorat pod kierunkiem prof. L. Kurowskiego na podst. pracy: *Problem rodziny w polskim prawie skarbowym*. W l. 1947-1952 pracowała na UMK, a po 1952 – na Uniwersytecie im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 302.

Jaworski Iwo Leopold, syn Władysława Leopolda, ur. 12.11.1898 w Krakowie, zm. 24.03.1959 we Wrocławiu; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Wrocławskiego, historyk prawa. Ukończył gimnazjum im. Jana Sobieskiego w Krakowie w 1916, doktorat na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego uzyskał w 1921, w l. 1918-1920 służył w Wojsku Polskim; od 1922 kierował katedrą historii prawa zachodniej Europy na Uniwersytecie Stefana Batorego jako zastępca profesora, od 1932 jako profesor (po habilitacji w 1929); w 1939 był dziekanem Wydziału Prawa USB; był ponadto kuratorem stowarzyszenia młodzieży akademickiej „Odrodzenie", prezesem klubu dyskusyjnego „Włóczęgów" i współpracownikiem miesięcznika „Włóczęga"; był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Polskiego Towarzystwa Historycznego oraz Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej, od 1934 – radnym miasta Wilna; w l. okupacji był aktywnym uczestnikiem konspiracyjnej działalności Wydziału Prawa USB; po wojnie był profesorem w Krakowie i Wrocławiu. Napisał m.in. *Zarys dziejów m. Wilna* (1929) oraz *Historia ustroju państw zachodnio-europejskich* – podręcznik wydany w Wilnie w 1931, którego uzupełnione wydania ukazały się w 1947 i 1961.

Wielka encyklopedia PWN, t. 12. Warszawa 2002, s. 483.

Jaworski Zygmunt Władysław, ur. w 1872, zm. w 1952; profesor hodowli zwierząt. Ukończył gimnazjum im. Nowodworskiego w Krakowie; w l. 1892-1895 kształcił się na Studium Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego; doktorat uzyskał w 1898; w 1899 badał stosunki rolnicze na Litwie i Żmudzi; w l. 1922-1923 – na Polesiu i Wileńszczyźnie, wykładał rolnictwo w Cieszynie i Czernichowie; w 1926 habilitował się na Wydziale Rolnym UJ; od 1928 prowadził wykłady z mleczarstwa i hodowli bydła na UJ; od 1936 – na Studium Rolniczym USB, od 1938 jako profesor; od 1945 ponownie pracował na UJ; opublikował m.in. *Bydło bezrogie Wileńszczyzny* (1926).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 177.

Jelski Aleksander, ps. Bocian, ur. 4.06.1834 w Dudziczach, zm. 27.08.1916 w maj. Zamość; historyk, polski działacz społeczny, pisarz i etnograf, od 1892 członek Komisji Historii Sztuki Akademii Umiejętności w Krakowie. Ukończył gimnazjum klasyczne w Mińsku w 1852, w l. 1852-1856 odbył służbę wojskową uzyskując w wojnie tureckiej stopień st. porucznika; gospodarował w majątku Zamość w powiecie ihumeńskim. Napisał przeważnie pod pseudonimem „Litwin-obywatel" lub „Bocian z nad Ptycza" wiele artykułów, broszur, prac popularnych publikowanych m.in. w „Kurierze Wileńskim" i innych czasopismach polskich. Z ważnych jego prac można wymienić: *Rys dziejów gospodarstwa krajowego w zestawieniu z obyczajami narodu i dolą ludu* (1898), *O fabryce szkła i zwierciadeł w Urzeczu* (1899), *O pasiarni Radziwiłłowskiej w Słucku* (1894). W „Słowniku geograficznym" zamieścił ok. 10 tysięcy opisów miejscowości ziemi mińskiej. Przełożył *Pana Tadeusza* na język białoruski. Zgromadził znaczną bibliotekę i cenne zbiory historyczne, numizmatyczne, etnograficzne oraz galerię obrazów polskich i obcych. Zbiory te uległy częściowemu zniszczeniu w czasie rewolucji bolszewickiej 1917-1918.

W. Bieńkowski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 11, s. 148.

Jelski Kazimierz, ur. 4.03.1782 w Ejsymontach koło Grodna, zm. 03.1867 w Wilnie; rzeźbiarz, architekt. Uczęszczał do gimnazjum w Wilnie w l. 1796-1800, ucząc się równocześnie rzeźby u ojca, następnie w l. 1801-1809 studiował rzeźbę i architekturę w Szkole Sztuk Pięknych Uniwersytetu Wileńskiego pod kierunkiem Michała Szulca (architektura) i André Le Bruna (rzeźba), także malarstwo pod kierunkiem Franciszka Smuglewicza i Jana Rustema. Słuchał także wykładów z literatury, fizyki, chemii, historii naturalnej, mineralogii, fizjologii, anatomii i wymowy. W 1808 otrzymał stopień kandydata sztuk pięknych, w 1810 – magistra sztuki. Na koszt Izabeli Broel-Platerowej w 1809 przez 3 miesiące studiował rzeźbę w Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu. Po śmierci Le Bruna w 1811 przez trzy lata nauczał bezpłatnie rzeźby na Uniwersytecie Wileńskim; w 1814 przyznano mu pensję 150 rubli rocznie „za nadzór i uporządkowanie sali rzeźby, modeli szkoły rysunkowej i udzielanie początków rzeźby pod ogólnym nadzorem Rustema"; w 1815 uposażenie podwyższono do 300 rubli. Po ogłoszeniu w 1822 rozprawy *O związkach architektury, skulptury i malarstwa*, otrzymał stopień adiunkta, w 1829 notowany jako profesor. Był pierwszym profesorem rzeźby wykształconym w kraju; zasłużył się poważnie w dziedzinie dydaktyki. Katedrę wyposażył w pomoce naukowe, do programów studiów wprowadził wykłady z anatomii i kompozycji ornamentalnej. W jego pracowni, otwartej także dla amatorów, kształcili się m.in. rzeźbiarze: Klemens Boryczewski, Franciszek Smokowski, Jan Ostrowski, malarze: Tytus Byczkowski, Kazimierz Kowalewski, Kanuty Rusiecki, Feliks Siwicki, Wincenty Smokowski, Wincenty Szurkowski, Rafał Ślizień i architekt Feliks Rumbowicz. Po likwidacji katedry rzeźby w 1826 pozostał na uczelni do 1832 jako opiekun gabinetu rzeźby i wykonawca ornamentów zdobiących budynki uniwersyteckie. W 1833 bezskutecznie zabiegał o posadę profesora rzeźby w Szkole Sztuk Pięknych w Krakowie. W 1843 czynił starania, by otworzyć szkołę rzeźby w Wilnie. Pierwszą jego pracą był udział w dekorowaniu katafalku bpa wileńskiego Ignacego Józefa Massalskiego w 1794. W katedrze wileńskiej w l. 1796-1800 wykonał m.in. rozety sklepieniowe. Przebywając w l. 1801-1803 w Krasławiu k. Dyneburga wykonał do kaplicy św. Donata przy kościele Misjonarzy „czterostronny ołtarz" ze złoconymi rzeźbami z dekoracją o motywach girland kwiatowych, owoców i kłosów. W 1804 ozdobił cyborium

i wykonał 4 olbrzymie posągi proroków do ołtarza głównego w kościele świętych Piotra i Pawła w Wilnie. Z inicjatywy Izabeli Broel-Platerowej rzeźbił w 1807 w Krasławiu popiersie jej męża, Kazimierza Konstantego, wg obrazu Antona Graffa, i z natury samej inicjatorki oraz członków jej rodziny: Ludwika, Konstantego, Józefiny i Ludwiki Zyberk-Platerówny. W tymże roku wykonał figury świętych do ołtarza głównego kościoła Misjonarzy w Krasławiu. W l. 1826-1832 uczestniczył w ozdabianiu pomieszczeń uniwersyteckich. Stworzył wiele rzeźb, zwłaszcza popiersi profesorów Uniwersytetu Wileńskiego, m.in. Ludwika Henryka Bojanusa, Franciszka Smuglewicza, Stefana Stubielewicza, Adama Bielkiewicza, ponadto arystokratów: Joachima Chreptowicza, Adama Czartoryskiego, Józefa Poniatowskiego; płaskorzeźby, np. *Śmierć Barbary Radziwiłłówny*; trzy posągi na frontonie kościoła ewangelickiego przy ulicy Zawalnej w Wilnie, zrzucone i zniszczone przez komunistów w 1953; nagrobki Józefa Kossakowskiego i Tomasza Wawrzeckiego w katedrze; nagrobek R. Romerowej w kościele w Trokach; w 1837 restaurował ratusz w Kownie; w 1839 wykonywał prace rzeźbiarskie w kościele w Pożajściu pod Kownem. Dla Liceum Krzemienieckiego sporządził modele porządków architektonicznych, a dla Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego wyrzeźbił w drewnie figurę krowy. W tym okresie powstała rzeźba *Akt restytucji Uniwersytetu Wileńskiego w 1803 roku* z postaciami cara Aleksandra I, kuratora Adama Czartoryskiego, rektora bpa Hieronima Stroynowskiego i personifikacją uczelni, płaskorzeźba *Zawarcie pokoju paryskiego w 1813* (obie nie zachowały się), wykonał także nieduże figurki z gliny: *Morfeusz i Bachantki*, płaskorzeźby: *Wenera i Adonis*, *Herkules z hydrą lernejską* i *Popiersie Aleksandra Macedońskiego* (nie zachowane). Wykonał wiele medalionów, m.in. Piotra I, Katarzyny II, Stanisława Augusta, Dionizego Jakutowicza, Justyna Hrebnickiego, Jana Śniadeckiego. Zajmował się również wyceną i konserwacją rzeźby; był rzeczoznawcą na licytacji krucyfiksów pochodzących z kościoła św. Jana w Wilnie (1827), odnawiał sztukaterie w klasztorze i kościele Kamedułów w Pożajściu k. Kowna (1839). Pod koniec życia, będąc w niedostatku, trudnił się stawianiem młynów parowych i urządzaniem kuchni angielskich w dobrach okolicznych ziemian.

M. Baliński, *Opisanie statystyczne Wilna*. Wilno 1835, s. 99; J. Frank, *Pamiętniki*, t. 3. Wilno 1913, s. 215; V. Drėma, (w:) *Słownik artystów* polskich, t. 3. Wrocław 1979, s. 279-281; T. Adomaitis, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 2. Vilnius 1986, s. 118; L. Drobau, (w:) *Encykłapiedyja litaratury i mastactwa Biełarusi*, t. 1. Minsk 1985, s. 417.

Jeśmianowicz Leon, syn Anatola i Ireny z Doroszków, ur. 27.04.1914 w Drui, zm. 29.12.1989 w Toruniu; matematyk, profesor UMK. W 1920 rodzice przenieśli się do Wilna. Tego roku umarł ojciec, a matka z trojgiem dzieci przeniosła się najpierw do Łodzi, a potem do Grodna, gdzie w 1932 Jeśmianowicz ukończył Gimnazjum Humanistyczne. W l. 1933-1937 studiował matematykę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, a przez dwa pierwsze lata również rysunek na Wydziale Sztuk Pięknych. Po ukończeniu studiów otrzymał stypendium z Funduszu Kultury Narodowej i rozpoczął pracę na stanowisku młodszego asystenta na USB. W 1939 miał przygotowaną rozprawę doktorską, ale wybuch wojny uniemożliwił jej obronę. W okresie okupacji prowadził gimnazjalne i uniwersyteckie komplety tajnego nauczania oraz pracował jako robotnik. W marcu 1945 wraz z rodziną wyjechał do Lublina. W lipcu 1945 na UMCS obronił rozprawę doktorską pt. *O jednoznaczności szeregów Schlomilcha*. 1.10.1945 został zatrudniony na Uniwersytecie Marii Curie Skłodowskiej jako starszy asystent. W 1946 podjął pracę jako adiunkt w Katedrze Matematyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika i przeniósł się do Torunia. W 1949 został zastępcą profesora, w 1954

docentem, a w 1964 otrzymał tytuł profesora. Organizował olimpiady matematyczne, pełnił szereg stanowisk na uczelni. Był w Toruniu znanym działaczem społecznym. Pochowany w Toruniu na cmentarzu przy ul. Grudziądzkiej.

B. Kamiński, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 2. Toruń 2000, s. 121-123; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994*. Toruń 1995, s. 306-307.

Jezierski Karol, ur. 1.05.1712 na Białorusi, zm. 10.01.1774 w Grodnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1728 w Wilnie; w l. 1743-1746 był prefektem szkół i biblioteki w Grodnie i Pułtusku; w l. 1747-1749 – prefektem szkół i sekretarzem Akademii Wileńskiej, w l. 1748-1753 – profesorem metafizyki i etyki, następnie filozofii i teologii w Akademii Wileńskiej; potem był prefektem szkół w Pińsku i Grodnie oraz profesorem w kolegium w Połocku, ogłosił pracę *Philosophiae Aristotelicae compendium* (Wilno 1749).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 181.

JIWO, właśc. Jidiszer Wisnszaftłecher Instytut (Żydowski Instytut Naukowy) – placówka naukowa powołana na konferencji żydowskich naukowców w Berlinie w 1925, z siedzibą w Wilnie, rozwijająca nowe rozumienie żydowskiej historii i kultury, w opozycji do Wissenschaft des Judentums. Stała się ona wkrótce najważniejszą świecką naukową instytucją jidyszystyczną. Celem JIWO, powiązanego z kręgami socjalistycznymi i fołkistycznymi, było: zbieranie materiałów oraz rejestracja wszelkich przejawów życia żydowskiego, badanie najnowocześniejszymi metodami jego przeszłości i teraźniejszości, szkolenie badaczy wszystkich dziedzin. Planowano przekształcenie tej placówki w żydowską uczelnię wyższą, czego jednak nie udało się zrealizować. Najważniejszymi sekcjami JIWO były: filologiczna, historyczna, ludoznawcza, gospodarczo – statystyczna i psychologiczno-pedagogiczna; prowadzono badania młodzieży (od 1934) i badania sztuki (od 1935). Biblioteka JIWO przed zniszczeniem getta wileńskiego posiadała ok. 100 tys. woluminów i tyleż rękopisów. Centrala Bibliograficzna do 1936 zarejestrowała 200 tys. jednostek. W Archiwum JIWO znajdowały się dokumenty sięgające roku 1600, manuskrypty oraz 10 tys. roczników czasopism. Muzeum posiadało dzieła sztuki, zbiory ludoznawcze, do których zaliczono synagogalne oraz bogatą kolekcję materiałów ikonograficznych. Wykonano z nich Muzeum Teatrologiczne im. E.R. Kamińskiej, posiadające kilka tysięcy fotografii, plakatów i makiet; jako jedyne doczekało się ekspozycji stałej. Aktywność edytorska JIWO skupiała się na publikacji: rozpraw, źródeł oraz czasopism; ogółem w l. 1925-1936 ogłoszono ok. 6 tys. tytułów prac. JIWO miało także swe oddziały w Berlinie, Warszawie i Nowym Jorku. W 1940 centrala JIWO została przeniesiona do Nowego Jorku.

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 1. Warszawa 2003, s. 691-692.

Jocher Adam Benedykt, ur. 23.12.1791 w Wilnie, zm. 3.04.1860 tamże; adiunkt Uniwersytetu Wileńskiego, bibliotekarz, bibliograf. Był synem księgarza wileńskiego Leonarda Jochera. Po studiach (1807-1811) na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Wileńskiego był nauczycielem w domach prywatnych i w gimnazjum w Kownie. W 1819 wrócił do Wilna; był czynny w Towarzystwie Szubrawców. Od 1.09.1827 pracował jako pomocnik bibliotekarza L. Sobolewskiego w Bibliotece Uniwersyteckiej w Wilnie, gdzie brał m.in. udział w katalogowaniu zbioru numizmatycznego przywiezionego z Liceum Krzemienieckiego, w l. 1820-1831 wykładał język łaciński na Uniwersytecie Wileńskim. Po likwidacji Uniwersytetu, od 1.09.1832 był zatrudniony na stanowisku starszego pomocnika bibliotekarza w Bibliotece nowo otwartej

Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie; wraz z B. Zajączkowskim wykonał tam większość prac związanych z przyjęciem i skatalogowaniem 16 tys. tytułów książek i 2 tys. numizmatów z dawnej Biblioteki Uniwersyteckiej. W l. 1832-1842 był też prawdopodobnie bibliotekarzem Biblioteki Akademii Duchownej w Wilnie. Po przeniesieniu Akademii Medyko-Chirurgicznej do Kijowa (1842) Jocher zajął się gospodarką we wsi Pelisze, pow. wiłkomierski. W l. 1844-1845 wykładał łacinę w gimnazjum w Kownie, następnie był nauczycielem dzieci Eustachego Tyszkiewicza i poświęcił się pracy naukowo-literackiej. Od 1856 – za poparciem Tyszkiewicza został członkiem nowo powstałej Komisji Archeologicznej w Wilnie i pracował w niej do śmierci. Opublikował wiele artykułów (głównie w czasopismach wileńskich), ogłosił kilka rozpraw językoznawczych, zajmował się też przekładami. W 1837 przystąpił do pracy nad redagowaniem drugiej edycji *Historii literatury polskiej* F. Bentkowskiego. W l. 1840-1857 ogłosił *Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce od wprowadzenia do niej druku po rok 1830 włącznie z pism Janockiego, Bentkowskiego, Ludwika Sobolewskiego, Ossolińskiego, Juszyńskiego, Jana Winc. i Jerz. Samuela Bandtków itd. Wystawiony przez... Obraz* był efektem podjętych przez J. Zawadzkiego w 1824 prac nad drugim poprawionym i uzupełnionym wydaniem dzieła Bentkowskiego. Z zamierzonego dzieła ukazały się tylko 3 tomy: w 1840, 1842 i 1844. Pozostały po Jocherze księgozbiór prywatny, ofiarowany został przez spadkobierców w 1899 Bibliotece Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. Zmarł na tyfus 3 kwietnia 1860 w Wilnie. Został pochowany na cmentarzu na Rossie.

S. Sierotwiński, (w:) *PSB* t. 11, s. 250; S. Sierotwiński, (w:) *Słownik pracowników książki polskiej*. Warszawa 1972, s. 378-379;

Josef ben Izaak ha-Lewi, zw. Józefem z Litwy, ur. w 1580 lub 1590 na Litwie, zm.? w Grodnie; filozof religii, rabin, talmudysta, Młodość spędził w Pradze, gdzie zdobył wykształcenie religijne oraz zapoznał się z filozofią żydowską i chrześcijańską, a następnie został wykładowcą religii i filozofii.

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 1. Warszawa 2003, s. 704.

Joszua Heszel ben Josef, ur. w 1578 lub 1590 w Wilnie, zm. w 1648 w Krakowie; uczony talmudysta, rabin. Kształcił się pod kierunkiem Samuela ben Fejbusza z Przemyśla. W l. 1634-1639 był rabinem kolejno w Przemyślu, Tykocinie, Grodnie i Lwowie. Jest autorem *Meginne Szlomo* (1715) – komentarzy do ośmiu traktatów talmudycznych. Pozostawił po sobie kilka dzieł w rękopisach.

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 1. Warszawa 2003, s. 706.

Józefowicz Edmund, ur. 29.11.1911 w Rewlu (obecnie Tallin, Estonia), zm.?; prawnik, kustosz biblioteki, doktor nauk prawnych. Uczył się w Gimnazjum im. Stefana Batorego w Wołkowysku, maturę otrzymał w 1933 w Gimnazjum im. A. Mickiewicza w Wilnie; w 1939 ukończył Szkołę Nauk Politycznych przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej w Wilnie; w l. 1941-1943 ukończył w Wilnie Konspiracyjny Kurs Kultury, w 1949 na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika ukończył prawo, a w 1962 uzyskał dyplom bibliotekarza. W 1972 uzyskał doktorat pod kierunkiem prof. J. Starościanka na podst. pracy: *Aspekty administracyjno-prawne kształtujące stosunki służbowe bibliotekarzy w bibliotekach naukowych w PRL*. W l. 1940-1941 pracował w Bibliotece Litewskiej Akademii Nauk (dawna im. E. i E. Wróblewskich); w czasie okupacji dawał lekcje prywatne, pracował jako robotnik, działał w Armii Krajowej; w l. 1944-1945 pracował w Zarządzie Majątków Państwowych w Wilnie. W 1945 wyjechał do Łodzi, następnie przeniósł się do Torunia, gdzie pracował w Bibliotece Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s, 309.

Józefowiczowa Barbara, z d. Krysiniel, ur. 4.12.1906 w Wilnie, zm. 19.05.1991 w Toruniu; docent doktor nauk humanistycznych, filolog. W 1924 ukończyła Gimnazjum Humanistyczne w Wilnie, w l. 1924-1929 studiowała filologię klasyczną na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie oraz w l. 1929-1931 w Monachium, w 1931 uzyskała doktorat na Uniwersytecie Ludwika Maksymiliana w Monachium na podst. pracy: *Der Plautinische Poenulus und sein Attisches Vorbild*. W l. 1931-1933 była nauczycielką w Gimnazjum im. J. Słowackiego i Gimnazjum im. A. Mickiewicza w Wilnie, w l. 1933-1936 – w Gimnazjum im. Ks. A. Czartoryskiego w Wilnie, w l. 1936-1938 przebywała na stypendium w Berlinie, w l. 1940-1941 pracowała w Gimnazjum Państwowym w Wilnie, w l. 1941-1944 była sekretarką w niemieckim przedsiębiorstwie Landbewirtschaftungsgesellschaft Nebenstelle w Wilnie, w l. 1944-1945 – urzędniczką w Wydziale Zdrowia Urzędu Miejskiego w Wilnie. W 1945 wyjechała do Łodzi i rozpoczęła tam pracę jako nauczycielka. W 1945 przeniosła się do Torunia i do 1977 pracowała na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika na stanowisku, asystenta, adiunkta i docenta. Pochowana na Cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 310.

Jundziłł Józef, ur. 6.01.1794 w Hormanach w powiecie lidzkim, zm. 5.04.1877 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, botanik. Był synowcem Stanisława Bonifacego Jundziłła. Kształcił się w szkole bazylianów w Borunach i w gimnazjum w Wilnie; w l. 1812-1817 studiował na Wydziale Fizyko-Matematycznym Uniwersytetu Wileńskiego, uzyskując stopień magistra; już w okresie studiów był pomocnikiem w Wileńskim Ogrodzie Botanicznym i Gabinecie Historii Naturalnej; prze 3 lata przebywał za granicą słuchając wykładów i zwiedzając ogrody botaniczne, odbył także podróż botaniczną po Wileńszczyźnie; w 1824 objął wykłady z botaniki na Uniwersytecie Wileńskim, w 1825 został adiunktem, w 1828 – profesorem, od 1824 był również dyrektorem Ogrodu Botanicznego; wydał w Wilnie w 1830 *Opisanie roślin w Litwie, na Wołyniu, Podolu i Ukrainie dziko rosnących, jako i oswojonych*; po likwidacji uniwersytetu, w l. 1833-1857 gospodarował na roli, w 1857 wrócił do Wilna i ostatnie 20 lat życia spędził w mieście nad Wilią, pochowany na cmentarzu Bernardyńskim na Zarzeczu.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 327-328.

Jundziłł Stanisław Bonifacy, ur. 6.05.1761 w Jasieńcu w powiecie lidzkim, zm. 18.04.1847 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, botanik, zoolog, pijar. Uczył się w szkole pijarskiej w Lidzie, w 1777 wstąpił do nowicjatu księży pijarów w Lubieszowie. W 1779 został nauczycielem w szkołach, a później w wileńskim konwikcie pijarów. W l. 1781-1783 był słuchaczem kursu filozofii w klasztorze pijarskim na Śnipiszkach w Wilnie, równocześnie od 1782 w Szkole Głównej Litewskiej studiował fizykę, a w 1783 – chemię. W 1784 otrzymał święcenia kapłańskie, następnie do 1786 był nauczycielem w szkole pijarskiej w Szczuczynie; w l.1786-1787 w Szkole Głównej Litewskiej studiował chemię i zoologię, ponadto w 1787 był słuchaczem lekcji Forstera z botaniki. W l. 1790-1792 wykładał w szkole pijarskiej w Wilnie botanikę i zoologię, od 1792 był profesorem Szkoły Głównej Litewskiej a następnie Uniwersytetu Wileńskiego, w 1798 uzyskał stopień doktora w 1802 – tytuł profesora. W 1792-1797 przebywał za granicą, gdzie pogłębiał wiedzę z botaniki i zoologii. Reorganizował, uzupełnił Ogród Botaniczny u stóp Góry Zamkowej w Wilnie, którym opiekował się przez 37 lat. Wydał dzieła: *Botanika stosowana* (1799), *Zoologia krótko*

zebrana (cz. 1-3, 1807), urządził gabinet mineralogiczny i został członkiem Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, wydawał pismo humorystyczne „Bibliophobia", wyśmiewające ówczesnych półmędrców, był współredaktorem „Dziennika Wileńskiego", napisał wydane w 1905 *Pamiętniki...*, twórca wielu polskich nazw botanicznych. W 1827 przeszedł na emeryturę, chociaż nadał pracował naukowo; po niefortunnym upadku zmarł po kilku dniach. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

Wielka encyklopedia PWN, t. 5. Warszawa 1965, s. 345; E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 310.

Jundziłł Witold, ur.?, zm. w 1937 w Wilnie; asystent na Uniwersytecie Stefana Batorego. Był członkiem Polskiej Organizacji Wojskowej; w l. 1919-1920 w Wojsku Polskim walczył z bolszewikami. Następnie po ukończeniu USB pracował na uniwersytecie. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński.* Wilno 1997, s. 45.

Jundziłł Zygmunt, ur. w 1880, zm. w 1953 w Londynie, zastępca profesora prawa na Uniwersytecie Stefana Batorego w l. 1922-1927, działacz społeczny i polityczny, senator z ramienia BBWR, prawnik, poseł na Sejm Wileński w 1922, radny m. Wilna w 1928-1933, od 1927 kierował z ramienia USB fundacją żemłosławską; senator RP w l. 1930-1935; w 1939 wszedł w skład Komitetu Polskiego, utworzonego pod rządami Litwy na początku listopada 1939; współpracował z „Kurierem Wileńskim" i „Gazetą Codzienną"; w czerwcu 1940 wyjechał do Warszawy, we wrześniu 1941 przyjechał do Wilna po żonę i syna, następnie z rodziną powrócił do Warszawy; od 1944 na emigracji, mieszkał w Londynie.

Teraz będzie Polska. Warszawa 1988, s. 58; F. Ruszczyc, *Dziennik, cz. Druga. W Wilnie 1919*-1932. Warszawa 1996, s. 589;G. Eberhard, *Pisarz dla dorosłych, opowieść o Józefie Mackiewiczu.* Warszawa 2008, s. 236-237.

Juniewicz Michał, ur. 21.09.1709 na Białorusi, zm. 23.07.1760 w Nowej Wsi k. Pułtuska; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1724 w Wilnie; w Akademii Wileńskiej był profesorem retoryki w l. 1737-1738; profesorem filozofii w l. 1741-1744, prefektem szkół w l. 1744-1746, profesorem teologii scholastycznej i dziekanem Wydziału Filozoficznego w Akademii Wileńskiej w l. 1747-1749; w l. 1750-1754 był prokuratorem prowincji litewskiej jezuitów, w l. 1754-1760 – rektorem kolegium w Pułtusku.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 185.

Juraha (Giedroyć) Jan Benedykt, ur. 30.03. 1697 w Pielece w pow. oszmiańskim, zm. 23.02.1757 w Słucku; rektor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1714 w Wilnie, studiował filozofię w Wilnie w 1716-1718 oraz teologię w Warszawie w l. 1723-1727; w l. 1730-1733 był w Akademii Wileńskiej profesorem filozofii, w l. 1735-1736 – profesorem teologii polemicznej i wiceregensem Seminarium Papieskiegio; w l. 1745-1752 – rektorem domu nowicjatu z kościołem św. Ignacego w Wilnie, w l. 1752-1755 – rektorem Akademii Wileńskiej, w l. 1755-1757 – prowincjałem litewskim jezuitów; poza tym wykładał w Warszawie i Płocku oraz był prefektem szkół w Nieświeżu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 185.

Juraha (Juracha, Giedroyć) Kazimierz, ur. 6.01.1700 na Litwie, zm. 17.04.1757 w Mińsku; doktor filozofii, ksiądz katolicki, jezuita, bibliograf. Absolwent retoryki w Akademii Wileńskiej i filozofii w Połocku; uczył w gimnazjach w Krożach i Grodnie; w l. 1725-1729 studiował teologię w Warszawie, w 1730 był kaznodzieją i dyrektorem biblioteki kolegium w Nieświeżu, w 1731 – profesor etyki w Aka-

demii Wileńskiej; doktoryzował się i w 1732 objął katedrę filozofii w Warszawie; w l. 1736-1740 przebywał na dworze Anny Katarzyny Radziwiłłowej jako nauczyciel jej syna Hieronima; w l. 1740-1746 był prokuratorem prowincji litewskiej; w l. 1746-1748 – dyrektorem archiwum prowincji jezuitów (w domu profesów św. Kazimierza w Wilnie); na prośbę J.A. Załuskiego opracował bibliografię prac jezuitów: *Bibliotheca scriptorum Societatis Jesu Provinciae Lithuania.* W ostatnich latach życia był rektorem kolegiów w Łomży, Grodnie i Mińsku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 131.

Jurewicz Fortunat, syn Jana, ur. ok. 1801 w powiecie taraszczańskim guberni kijowskiej, zm. 18.11.1827; uczony zoolog i lekarz, wykładowca na Uniwersytecie Wileńskim, filareta. Uczęszczał do szkoły w Humaniu, ukończył ją 15 września 1818. W tym samym 1818 roku podjął studia medyczne na Uniwersytecie Wileńskim, w 1825 je ukończył. Jego nauczycielami byli Stanisław Bonifacy Jundziłł (1761-1847) i Ludwik Henryk Bojanus (1776-1827). W 1822 jako asystent tego ostatniego powtarzał po polsku wykłady, w 1823 otrzymał oficjalne polecenie wykładania anatomii porównawczej i zoologii pod jego kierunkiem, potem samodzielnie. Kierował gabinetami anatomicznym i zoologicznym. Wiadomo że Bojanus typował Jurewicza na profesora anatomii porównawczej w projektowanym Instytucie Weterynarii. W 1826 jego karierę przerwała choroba psychiczna, w której napadzie zniszczył szafę w gabinecie zoologicznym, zawierającą część cennego zbioru entomologicznego Karola Hermana de Perthéesa (1740-1815). W następnym roku załamany nieszczęśliwą miłością i przyznaniem katedry zoologii Edwardowi Karolowi Eichwaldowi, popełnił samobójstwo topiąc się w Wilence. Razem z Jundziłłem wydał *Opisy różnych przedmiotów historii naturalnej* (Wilno, 1820). Również z Jundziłłem napisany podręcznik zoologii przeznaczony dla szkół powiatowych nie został wydany. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

Słownik biologów polskich. Warszawa 1987, s. 241.

Jurgiewicz Władysław Norbert, ur. 27.11. (9.12.) 1818 w Wilnie, zm. 6.12.1898 w Odessie; profesor Uniwersytetu Odesskiego, filolog klasyczny. Uczył się w Wilnie i Kownie; studiował filologię klasyczną w Instytucie Pedagogicznym w Petersburgu oraz w 1842 w Lipsku; w 1847 obronił pracę magisterską i został adiunktem na Uniwersytecie Charkowskim; od 1858 pracował w Liceum księcia Richelieu w Odessie, przekształconym w 1885 w uniwersytet, w 1867 uzyskał tam doktorat i został profesorem.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 187.

Jurgutis Vladas, ur. 17.11.1885 we wsi Joskaudai koło Połągi (Palanga), zm. 9.01.1966 w Wilnie; profesor ekonomii, ksiądz rzymskokatolicki, ekonomista i działacz społeczny na Litwie, organizator i pierwszy prezes Banku Litwy, nieoficjalny ojciec litewskiej waluty narodowej lita. W 1902 ukończył progimnazjum w Połądze, naukę kontynuował w seminarium duchownym w Kownie i Akademii Duchownej w Petersburgu. Od 1910 do 1913 studiował ekonomię w Monachium. W czasie I wojny światowej przebywał w Saratowie i Astrachaniu, gdzie pełnił posługę proboszcza. Po powrocie na Litwę w 1918 pracował jako profesor w Żmudzkim Seminarium Duchownym. Zaangażował się w działalność polityczną przystępując do chrześcijańskiej demokracji, w latach 1919-21 był członkiem jej komitetu centralnego. Posłował na Sejm Ustawodawczy Litwy (1920-1922), szefował komisjom finansów i budżetu. W 1920 prowadził pertraktacje pokojowe z Polską. Od stycznia do września 1922 pełnił funkcję ministra spraw zagranicznych w gabinecie Ernestasa Galvanauskasa. W 1922 prezydent mianował go pierwszym

w historii Litwy prezesem banku narodowego. Od 1925 prowadził zajęcia na Uniwersytecie Kowieńskim, po włączeniu Wilna do Litwy w 1939 przeniósł się na litewski Uniwersytet Wileński, gdzie pracował na Wydziale Ekonomicznym. Później (1941-1943) szefował Litewskiej Akademii Sztuki. Za antyniemiecką działalność był zesłany do obozu koncentracyjnego w Stutthofie. Po powrocie na Litwę w 1945 kontynuował pracę jako profesor na Uniwersytecie Wileńskim. Był autorem kilku prac dotyczących ekonomii: *Finansų ir mokslo pagrindai"*, *„Pinigai"* (1938)

Lietuvių enciklopedija, t. 10. Boston 1957, s. 143-144.

Jurgutis Vytautas, syn Aleksandrasa, ur. 10.09.1908 w Tomsku na Syberii, zm. 14.08. 1993 w Wilnie; adiunkt litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego, litewski prawnik, bibliograf. W l. 1923-1933 studiował prawo na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie (do 1930 Uniwersytet Kowieński), w l. 1934-1935 – na uniwersytecie w Brukseli, w 1935 – w Gratzu. W l. 1935-1944 był wykładowcą na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie, od 1944 pracował na litewskim Uniwersytecie Wileńskim, był kierownikiem Katedry Prawa Karnego; w l. 1945-1957 przebywał w obozach GUŁAG-u, najpierw w Uchcie i później w Workucie; w 1957 powrócił na Litwę i w l. 1957-1993 pracował w Bibliotece Narodowej im. M. Mażwydasa, w 1988 został zrehabilitowany.

Juocevičius-Khiva, *Vytautas Jurgutis (1908).* (w:) *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 9. Vilnius 2007.

Juška Antanas, ur. 14.01.1902 we wsi Gelažiai w powiecie poniewieskim na Żmudzi, zm. 19.03.1985 w Wilnie; litewski astronom, doktor filozofii, działacz społeczny. W 1925 ukończył uniwersytet w Getyndze, w 1929 uzyskał stopień naukowy doktora filozofii. W l. 1925-1927 był nauczycielem w Poswolu (Pasvalys), w l. 1927-1930 – w Wyłkowyszkach (Vilkaviškis), w l. 1930-1936 – w gimnazjum w Birżach; w l. 1937-1939 – w 5-tym Gimnazjum w Kownie; w 1939-1940 był dyrektorem Teatru Państwowego w Kownie; od października 1939 był pełnomocnikiem Ministerstwa Oświaty na Wileńszczyznę, w l. 1941-1942 – dyrektorem Departamentu Zarządzania w Ministerstwie Nauki i Sztuki; w l. 1929-1944 – wykładowcą na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie, od 1941 docent, później pracował w Instytucie Pedagogicznym w Wilnie. Wydał kilka książek na temat astronomii: *Astronomijos vadovėlis* (1928), *Matematinės analizės pagrindai, vadovėlis* (1934, 1941, *Fizika, vadovėlis* (1940), *Vilniaus byla* (1940, 1990), *Kelionė po Saulės sistemą* (1958), *Mėnulis* (1960), *Saulės sistema ir jos vystymasis* (1960), *Mikalojus Kopernikas* (1962), *Nuo Žemės iki Plutono* (1964), *Žvaigždynų pasauliai* (1972).

S. Matulaitytė, *Antanas Juška (1902).* (w:) *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. 9. Vilnius 2006.

Juszkiewicz Antoni (Antanas Juška), ur. 16. 06.1819 w Dowiatach koło Rosień na Żmudzi, zm. 1.11.1880 w Kazaniu (Rosja); etnograf, leksykograf, ksiądz katolicki. W 1843 ukończył Seminarium Duchowne w Wilnie; był wikarym w Jeziorosach, Obelach, Antazowie i w Wilkach. Był też kapelanem w szkole szlacheckiej w Wiłkomierzu; w l. 1865-1871 – proboszczem w Welonie nad Niemnem. W 1879 wyjechał do Kazania do brata Jana, gdzie zmarł. Opracował słownik polsko-litewski i litewsko-polski (wydany częściowo w 1897-1922). Na Litwie zebrał ok. 7 tys. pieśni ludowych, i zapisał ok. 2 tys. melodii; współpracował z prof. Janem Baudouin de Courtenay, który w Kazaniu ogłosił zebrane przez Juszkiewicza *Lietuviškos dainos*, t. 1-3, 1880-1883; *Lietuviškos svodbinės dainos*, 1883; *Svodbinė rėda veliuonyčių lietuvių*, 1880; w Krakowie prof. Jan Baudouin de Courtenay wydał jego *Melodie ludowe litewskie*, 1900.

V. Vanagas, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 210.

K

Kaczkowski Karol Maciej, ur. w 1797 w Warszawie, zm. w 1867 w Chersoniu na Ukrainie; profesor doktor medycyny, generał-sztabsmedyk armii powstania listopadowego. Studia medyczne ukończył na Uniwersytecie Wileńskim, w 1820 uzyskał dyplom lekarza i praktykował w Krzemieńcu, rozwijając szeroką działalność społeczną. Od 1829 profesor terapii na Uniwersytecie Warszawskim i jednocześnie praktyk w Warszawie – dał się poznać jako propagator higieny i profilaktyki. Po wybuchu powstania 1830 wstąpił do wojska jako szeregowiec-ochotnik, lecz już na początku 1831 powołany na stanowisko naczelnego lekarza w randze generała. Po powstaniu internowany w Elblągu – zorganizował tam szpital dla żołnierzy powstania. W 1832 uzyskał amnestię i osiedlił się na Wołyniu, od 1834 był lekarzem i działaczem społecznym we Lwowie, Żytomierzu i Odessie. W 1863 podejrzany o udział w przygotowaniach do powstania administracyjnie został zesłany do guberni woroneskiej. Był autorem licznych prac z zakresu higieny i terapii; prekursor nowoczesnej medycyny wojskowej. Wydał *Dziennik podróży do Krymu odbytej w 1825* (1829), napisał pamiętniki z lat 1808-1831 (wyd. we Lwowie 1876).

H.P. Kosk, *Generalicja polska*, t. 1. Pruszków 1998, s. 211.

Kader Bronisław, syn Andrzeja, ur. 23.04. 1863 w Wilnie, zm. 24.10.1937 w Krakowie; profesor medycyny, chirurg. Był synem kalwińskiego duchownego Andrzeja Kadera, w 1881 ukończył gimnazjum w Wilnie, w 1889 ukończył Uniwersytet w Dorpacie, tamże doktoryzował się w 1897; był asystentem profesora Wahla, w 1899 objął katedrę chirurgii na Uniwersytecie Jagiellońskim. Jako pierwszy opisał objaw Wahla-Kadera, jest też autorem sposobu wytwarzania gastrostomii oraz pomysłodawcą używanego do dziś haka jelitowego. Przed objęciem Katedry Chirurgii w Krakowie pracował we Wrocławiu u profesora Jana Mikulicza-Radeckiego. Operowany z powodu guza przysadki mózgowej, stracił wzrok. Zmarł w Krakowie w 1937; pochowany na cmentarzu ewangelickim w Wilnie. Grób nie zachował się.

J. Bogusz, *Bronisław Kader*. „Pol. Med .Scien. Hist. Bull". 1964.7, 1, 33-34.

Kaliński Wilhelm, ur. w 1747 w Warszawie lub w Wielkopolsce, zm. 20.01.1789 w Wilnie; profesor Szkoły Głównej Litewskiej, ksiądz, misjonarz. W 1762 wstąpił do Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Warszawie, po ukończeniu studiów filozoficznych i teologicznych w Seminarium św. Krzyża otrzymał w 1772 święcenia kapłańskie i został wykładowcą w seminarium; w l. 1774-1781 był profesorem historii Kościoła w seminarium duchownym przy kościele św. Ignacego w Wilnie oraz cenzorem ksiąg i doradcą biskupa I. Massalskiego. Od 1782 był profesorem Szkoły Głównej Litewskiej w Wilnie, kiedy to objął katedrę teologii moralnej i historii Kościoła. Największym jego wkładem w rozwój kultury polskiej jest prowadzenie dziennika w latach 1787-1788, który stanowi doskonałą ilustrację życia elit wileńskich w epoce oświecenia. W dzienniku zapisywał nawet najdrobniejsze wydarzenia, które mu się przytrafiły w ciągu dnia. Oprócz notatek dotyczących jego stanu

zdrowia, opisał w swoim dzienniku czołowe postaci wileńskiego życia kulturalnego tamtych czasów, które zresztą dobrze znał. To właśnie jego zapiski pozwoliły uściślić życiorys pisarki Anny Mostowskiej. Nie wiadomo dlaczego przerwał pisanie dziennika – być może przyczyną był pogarszający się stan zdrowia. Rękopis przechowywany jest w bibliotece w Kórniku, doczekał się wydania drukiem w roku 1968: W. Kaliński, *Dziennik 1787-1788*, oprac. Ł. Kurdybacha, [w serii:] *Archiwum Dziejów Oświaty*, t. IV, Wrocław 1968. Opublikował liczne zbiory kazań i mów, m.in. *Kazania miane podczas wielkiego jubileuszu* (Wilno 1776), *Mowa o fałszywej i prawdziwej chwale* (Wilno 1779).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 193.

Kallenbach Józef Henryk, ur. 24.11.1861 w Kamieńcu Podolskim, zm. 12.09.1929 w Krakowie; historyk literatury polskiej. Ukończył Państwowe IV Gimnazjum Męskie im. Jana Długosza typu staroklasycznego we Lwowie; był profesorem uniwersytetu we Fryburgu (1889-1901), profesorem literatury polskiej we Lwowie (1905-1915), Warszawie (1915-1916) i w Wilnie w l. 1919-1920; członkiem Akademii Umiejętności, członkiem zamiejscowym Towarzystwa Naukowego we Lwowie, dyrektorem Muzeum i Biblioteki Czartoryskich w Krakowie. Wykładał literaturę polską przedrozbiorową i romantyzm. W okresie lwowskim Kallenbach badał przede wszystkim twórczość Adama Mickiewicza i Krasińskiego, zajął się też Słowackim. Ważne i niektóre cenne do dziś są jego prace dotyczące literatury staropolskiej. W 1926 Uniwersytet Stefana Batorego przyznał mu tytuł doktora *honoris causa*. Choć zmarł w Krakowie, ma grób na cmentarzu Łyczakowskim, gdyż uważał Lwów za swoje miasto. Wydał m.in. prace: *Adam Mickiewicz*, t. 1-2 (1897, 1926), *Zygmunt Krasiński, życie i twórczość lat młodych 1812-1838*, t. 1-2 (1904), *Czasy i ludzie* (1905), *Twórczość Sienkiewicza* (1917), *Towianizm na tle historycznym* (1925) i inne.

Wielka encyklopedia powszechna PWN, t. 5. Warszawa 1965, s. 389.

Kałkowski Włodzimierz, ur. 1.01.1911w Głogowie małopolskim, zm. po 1985; biolog, jezuita. W l. 1936-1939 studiował biologię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W 1942 aresztowany przez Niemców i wywieziony do obozu w Poniewieżyku na Litwie. Studia biologiczne ukończył w 1946 na Uniwersytecie Jagiellońskim. Habilitował się w 1952 i wykładał na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, od 1962 pracował w Zakładzie Ekologii PAN; od 1985 przeszedł na emeryturę.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 352.

Kamieński Cezary, ur. w 1765, zm. w 1827; adiunkt na Uniwersytecie Wileńskim, astronom, bazylianin. W 1781 wstąpił do klasztoru bazylianów w Berezweczu, święcenia otrzymał w 1790 i udał się na studia do Rzymu; w l. 1797 (1799?)-1814 był adiunktem astronomii na Uniwersytecie Wileńskim, pomocnikiem w Obserwatorium Astronomicznym, od 1808 – wykładowcą; w 1812 wszedł do Komisji Oświecenia i Religii, jako prowincjał bazylianów przeciwstawiał się władzom carskim, dążącym do kasacji unii i oderwania bazylianów od Kościoła rzymskiego.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 193-194.

Kamieński Leon, ur. w 1899, zm. po 1960; chemik, docent doktor na Uniwersytecie Stefana Batorego od 1936; po 1945 pracował na Politechnice Gdańskiej.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiąta rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 115.

Kanigowski Zygmunt, ur. 8.07.1909 w Wading River N.J. (USA), zm. w 1968; profe-

sor medycyny. W 1915 przyjechał do Polski, gimnazjum ukończył w Mławie, studiował medycynę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, którą ukończył w 1934. W l. 1934-1939 był asystentem, następnie adiunktem w Klinice Neurologicznej USB. Równocześnie był ordynatorem oddziału neurologicznego w Szpitalu św. Jakuba w Wilnie. Jako współpracownik prof. Maksymiliana Rosego, brał udział w badaniach mózgu Józefa Piłsudskiego. W 1939 walczył we Lwowie, skąd wrócił do Wilna. W l. 1941-1945 był ordynatorem oddziału neurologicznego męskiego szpitala na Zwierzyńcu w Wilnie. Był żołnierzem Armii Krajowej (pseud. Ordynator) w 3. Batalionie Pułku im. Bolesława Chrobrego. W 1945 wyjechał do Polski i w l. 1945-1954 organizował oddział neurologii w Olsztynie, był ordynatorem tego oddziału. W 1950 w Akademii Medycznej w Gdańsku uzyskał doktorat medycyny. W 1954 został kierownikiem Katedry i Kliniki Neurologii Akademii Medycznej w Białymstoku; w 1962 został profesorem, pełnił funkcje prodziekana i prorektora. Jest autorem wielu cennych publikacji naukowych.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 352.

Karaffa-Korbut Kazimierz Wacław, ur. 26.04.1878 w Lepsińsku na Syberii, zm. 22.01.1935 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz, higienista. Urodził się w rodzinie zesłańca 1863; jego ojciec pochodził z Witebszczyzny. Początkowe nauki pobierał w Lipsińsku, następnie kształcił się w gimnazjum w Taszkiencie, które ukończył ze złotym medalem. Po ukończeniu szkoły średniej studiował matematykę na Wydziale Fizyko-Matematycznym Uniwersytetu Petersburskiego, a następnie wstąpił do Wojskowej Akademii Lekarskiej, którą ukończył w 1906. Na podstawie konkursu został stypendystą Instytutu Kształcenia Profesorów. W ciągu trzech lat pracował w Chirurgicznej Klinice Akademii Lekarskiej prof. Fiodorowa; tam też otrzymał stopień doktora medycyny. W l. 1909-1914 pracował jednocześnie przy katedrze higieny u prof. Lewaszowa i w Wojskowej Pracowni Sanitarnej u prof. Raczewskiego. W 1911 w ciągu 7 miesięcy przebywał w Dreźnie podczas Międzynarodowej Wystawy Higienicznej jako kierownik rosyjskiego działu higieny wojskowej. W tymże roku został wysłany za granicę, pracował w Paryżu w Instytucie Pasteurowskim, w Berlinie w Landesanstalt für Wasserhigiene u prof. Kolkwitza i Thiemego, w Halle u prof. Abderhaldena; poza tym zwiedził szereg miast w Niemczech, Francji, Anglii, Austrii i Szwajcarii, studiując tam urządzenia sanitarną, oraz sanitarna organizację wojskową. W 1914 habilitował się przy katedrze higieny w Akademii Lekarskiej w Petersburgu. Podczas I wojny światowej pracował na froncie jako epidemiolog i kierownik laboratorium frontu zachodniego. W 1916 został mianowany kierownikiem katedry higieny w Akademii Lekarskiej, a w 1918 został wybrany na profesora zwyczajnego w Instytucie Doskonalenia Lekarzy. W 1818 otrzymał katedrę higieny zawodowej i wykładał w trzech uczelniach jednocześnie. W 1921 został mianowany profesorem nadzwyczajnym higieny na Uniwersytecie Jagiellońskim, a w 1922 został profesorem zwyczajnym na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W 1927 otrzymał stypendium fundacji Rockefellera i w ciągu 3 miesięcy zwiedzał naukowe ośrodki higieny Anglii, Francji, Szwajcarii i Włoch. W 1933 został wybrany na członka-korespondenta Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. Ogłosił drukiem przeszło 120 prac z zakresu chirurgii, higieny ogólnej, bakteriologii i higieny pracy. Wydał podręcznik higieny pt. *Higiena pracy* (1928 i 1933). Pochowany na cmentarzu św. Piotra i Pawła przy ul. Słonecznej w Wilnie.

K.R., *Profesor Kazimierz Karaffa-Korbut.* „Alma Mater Vilnensis" 1935, s. 7-8.

Karaffa-Korbut Władysław Michał, ur. 12.10.1880 na Syberii, zm. w 1951; profesor

Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, chemik. W 1900 ukończył ze złotym medalem gimnazjum w Taszkiencie, w 1906 ukończył Uniwersytet Kazański ze stopniem kandydata nauk fizyko-matematycznych; w Instytucie Politechnicznym w Petersburgu w 1910 uzyskał tytuł inżyniera-metalurga, w 1914 został adiunktem w katedrze elektrochemii; do 1923 pracował na uczelniach Piotrogrodu, od 1923 był profesorem chemii farmaceutycznej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, w 1929 wydał pierwszy polski podręcznik tego przedmiotu; w l. 1941-1945 brał udział w tajnym nauczaniu w Wilnie, w 1945 wyjechał do Polski i został profesorem Uniwersytetu Łódzkiego. Ogłosił z dziedziny chemii ponad 18 prac naukowych, w ich liczbie podręcznik uniwersytecki: *Chemja farmaceutyczna* (1929).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 195.

Karawajew Władimir Afanasjewicz, ur. w 1811, zm. w 1892 w Kijowie; doktor medycyny, chirurg, oftalmolog. W 1831 ukończył Uniwersytet Kazański, był uczniem słynnego rosyjskiego chirurga Pirogowa. W l. 1832-1833 był ordynatorem w Szpitalu Wojskowym w Petersburgu; w l. 1836-1838 studiował w Dorpacie, gdzie w 1838 na podstawie pracy *De phlebitide traumatica* uzyskał stopień doktora wszechnauk lekarskich, w l. 1839-1840 krótko pracował w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie. W 1840 roku otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego chirurgii i opuścił Akademię. Wyjechał do Kijowa na Uniwersytet św. Włodzimierza, gdzie rozpoczął wykłady 7 grudnia 1840. Uważa się go za prekursora ukraińskiej oftalmologii. W 1843 założył katedrę oftalmologii w Kijowie. Opracował oryginalny sposób usuwania zaćmy, wynalazł oftalmologiczną fiksacyjną pinsetę. Wykonał ponad 3881 operacji ogólnochirurgicznych i tysiące oftalmologicznych. Nauczał studentów operacji, korzystając z przygotowanych, uprzednio zamoczonych w spirytusie preparatów. Opublikowane w 1851 roku *Lekcje operacyjnej chirurgii profesora W. Karawajewa*, są jednym z pierwszych podręczników operacyjnej chirurgii na świecie. W 1885 roku została wydana uzupełniona *Operacyjna chirurgia*, a w 1886 wydał *Atlas operacyjnej chirurgii.*

Bolszaja enciklopiedija t. 9. Petersburg 1899, s, 512; Z. Siemionowicz, *Akademia Medyko-Chirurgiczna w Wilnie.*

Karczewski Wincenty, ur. w 1789, zm. w 1832; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, astronom. W l. 1807-1811 studiował astronomię na Uniwersytecie Wileńskim pod kierunkiem Jana Śniadeckiego, w 1811 uzyskał stopień magistra; w l. 1811-1818 pracował jako pomocnik w Obserwatorium Astronomicznym w Wilnie; w l. 1814-1818 jako zastępca profesora wykładał astronomię na Uniwersytecie Wileńskim; w l. 1818-1821 studiował w Paryżu, potem uczył matematyki w Kielcach, kierował obserwatorium krakowskim, w l. 1826-1831 był ponownie pomocnikiem astronoma Obserwatorium Uniwersytetu Wileńskiego; publikował podręczniki, prace popularne i tłumaczenia książek o astronomii.

A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński.* Wilno 1997, s. 45.

Kardymowicz Irena, ur. 29.04.1899 w Rzeżycy (obecnie Rezekne, Łotwa), zm. 1980; chemik, mineralog, doktor nauk przyrodniczych, docent. W 1926 ukończyła gimnazjum w Wilnie; w 1936 – chemię i mineralogię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w 1947 uzyskała doktorat pod kierunkiem E. Passendorfera na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu na podst. pracy: *Skały krystaliczne okolic Korca na Wołyniu.* W l. 1920-1922 była nauczycielką w szkole polskiej w Rzeżycy; w l. 1926-1939 pracowała w Zakładzie Mineralogii i Petrografii USB w Wilnie; w l. 1943-1944 na tajnych kursach

uniwersyteckich w Wilnie wykładała mineralogię. W 1945 wyjechała do Torunia i w l. 1945-1949 pracowała w Katedrze Mineralogii i Petrografii UMK w Toruniu, w l.1949-1953 pracowała w Muzeum Ziemi w Warszawie, w l. 1953-1965 kierowała Pracownią Petrografii w Instytucie Geologicznym w Warszawie, w 1954 uzyskała tytuł docenta.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 324.

Kariger Jan, ur. 28.08.1664 w Prusach, zm. 13.05.1729 w Prelach k. Dyneburga; leksykograf, ksiądz katolicki, jezuita. Kształcił się w kolegium jezuickim w Braniewie, wstąpił do zakonu w 1679 i odbył nowicjat w Wilnie; studiował filozofię w Nieświeżu w l. 1682-1685, teologię – w Warszawie i Braniewie w l. 1690-1693; uczył w kolegiach jezuickich, m.in. w Grodnie. Pracował przez 20 lat jako misjonarz na Inflantach; wygłaszał kazania także po łotewsku i opracował słownik łotewski.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 140.

Karlic (Karelitz) Abraham Jeszajahu, zwany Charon Isz, ur. w 1878 w Kossowie na Grodzieńszczyźnie, zm. w 1953; rabin, autorytet rabiniczny, uczony talmudysta. Mieszkał m.in. w Kiejdanach, Mińsku, Stołpcach, gdzie spędził okres I wojny światowej, a od 1920 – w Wilnie. Był związany i przyjaźnił się z rabinem Ch. O. Grodzieńskim. Tytuł jego pierwszego większego dzieła – *Chazon isz* (hebr. Wizja człowieka), będącego zbiorem nowel do *Szulchan Aruch*, a głównie do *Orach Chajim* (1911) – sprawił, że zaczęto go tak nazywać. W 1933 wyemigrował do Palestyny i osiadł w Bnej Brak. Założona przez niego jesziwa cieszyła się dużym uznaniem, przyciągając wielu studentów i uczonych z całego świata.

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 1. Warszawa 2003, s. 759.

Karłowicz Jan Aleksander Ludwik, syn Aleksandra i Antoniny z domu Mołochowiec, ur. 28.05.1836 w Subortowiczach (Subartonys) koło Merecza (Merkinė) na Litwie, zm. 14.06.1903 w Warszawie; etnograf polski, muzykolog, językoznawca, członek Akademii Umiejętności w Krakowie. Pochodził z rodziny szlacheckiej, herbu Ostoja. W l. 1847-1852 uczęszczał do gimnazjum w Wilnie, następnie w l. 1853-1857 na uniwersytecie w Moskwie studiował filologię i historię. W latach 1857-1859 uzupełniał wykształcenie w Collège de France w Paryżu i w Heidelbergu; problematykę teorii i historii muzyki zgłębiał w Konserwatorium Muzycznym w Brukseli w l.1859-1860, studiował ponadto historię i filozofię na uniwersytecie w Berlinie w l. 1865-1866, m.in. u Leopolda Rankego; na uczelni berlińskiej obronił w 1866 doktorat na podstawie pracy *De Boleslai Primi bello Kioviensi*. Rok później przedstawił rozprawę habilitacyjną *Don Karlos, królewicz hiszpański. Szkic biograficzno-historyczny* w Szkole Głównej Warszawskiej, ale nie uzyskał habilitacji. Przez pewien czas pracował jako kancelista Sądu Powiatowego w Wilnie (1862). W 1865 roku wziął ślub z Ireną, córką Edmunda Sulistrowskiego(1814-1871). Małżeństwo zamieszkało w dobrach Karłowicza w Podzitwie, w gminie ejszyskiej, po śmierci Edmunda przenieśli się do majątku Wiszniewo (obecnie Białoruś, rejon smorgoński). Z małżeństwa miał czworo dzieci, m.in. syna Mieczysława, wybitnego kompozytora, taternika. W 1871 był krótko pracownikiem naukowym warszawskiego Konserwatorium Muzycznego. Na Litwie działał na rzecz tworzenia instytucji samopomocy społecznej na wsi, wspólnie z Konstantym Skirmuntem prowadził Bank Włościański w Szemetowszczyźnie. W 1876 odbył podróż do Filadelfii. W 1882 uznał iż nie może na Litwie prowadzić działalności naukowej (planował zająć sie słownikiem języka polskiego) i sprzedał Wiszniewo hrabiemu Butenejow-Chreptowiczowi, co w czasach rusyfikacji poczytano mu za zdradę. Wraz z rodziną prze-

prowadził się do Heidelbergu, Drezna, Pragi, na koniec do Warszawy. Ze sobą woził ogromny księgozbiór (cztery tysiące pozycji). Od 1899 prowadził wykłady z etnografii na Kursie Pedagogicznym w Warszawie. Od 1887 był członkiem-korespondentem Akademii Umiejętności w Krakowie. Należał również m.in. do Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (1872 członek-korespondent), Société des Traditions Populaires w Paryżu (1880), Litewskiego Towarzystwa Literackiego (1881), Towarzystwa Ludoznawczego we Lwowie (1895 założyciel, później członek honorowy), Towarzystwa Przyrodników im. Mikołaja Kopernika, American Folklore Society, Folklore Society w Londynie, Akademii Nauk i Sztuk Pięknych w Zagrzebiu, Towarzystwa Ludoznawczego w Pradze. Honorowe członkostwo nadało mu Warszawskie Towarzystwo Śpiewacze „Lutnia". W Warszawskim Towarzystwie Muzycznym zakładał Sekcje im. Stanisława Moniuszki (1891) i im. Fryderyka Chopina (1899). W 1888 był jednym z współtwórców Muzeum Etnograficznego w Warszawie. Pełnił funkcję prezesa Kasy Literackiej w Warszawie. Jego zainteresowania naukowe obejmowały folklor literacki, etnografię muzyczną, język polski, religioznawstwo, językoznawstwo porównawcze, lituanistykę, krajoznawstwo, notacje muzyczne. Wspólnie z Adamem Antonim Kryńskim i Władysławem Niedźwiedzkim opracował najobszerniejszy (do połowy XX w.) *Słownik języka polskiego* (1900-1927, 8 tomów), obejmujący ok. 280 tysięcy haseł. Prowadził badania porównawcze nad podaniami polskimi, wykazał czeskie pochodzenie legendy o Piaście. Badał pochodzenie imion oraz proces ich przekształcania się w nazwiska i nazwy miejscowości, wyjaśnił etymologię słowa „Polska". Opisał wiele nieznanych ludowych instrumentów muzycznych oraz przedstawił opis budowy dawnej polskiej chaty chłopskiej. Zaproponował oryginalny sposób znakowania nut (*Project of a New Way of Writing Musical Notes*, 1876).Współpracował z miesięcznikiem geograficzno-etnograficznym „Wisła" (1897-1899), wspólnie z A.A. Kryńskim założył „Prace Filologiczne" (1884). Utrzymywał bliskie kontakty naukowe m.in. z Hieronimem Łopacińskim, Zygmuntem Glogerem, Oskarem Kolbergiem, także z Elizą Orzeszkową. Ogłosił kilka przekładów (m.in. *Zasady etyki* Herberta Spencera) oraz wiele własnych prac naukowych, m.in.:*O Żydzie wiecznym tułaczu* (1873), *O języku litewskim* (1875), *Piękna meluzyna i królewna Wanda* (1876), *Słoworód ludowy* (1878), *Przyczynek do zbioru przysłów, piosenek, ucinków i przypowieści od nazw rodowych i miejscowych* (1879), *Przysłowia od nazwisk* (1879), *O imieniu Polaków i Polski* (1881), *Die Mythen, Sagen und Legenden der Zamaiten* (1883, 2 tomy), *Chata polska* (1884), *Systematyka pieśni ludu polskiego* (1885), *Słownik wyrazów obcego a mniej jasnego pochodzenia* (1894-1905, 3 zeszyty; 1898 nagroda Akademii Umiejętności w Krakowie), *Słownik gwar polskich* (1900-1911, 6 tomów), *Lud. Rys ludoznawstwa polskiego* (1903).

Biogramy uczonych polskich, Część I: *Nauki społeczne*, zeszyt 2: K-O (pod redakcją Andrzeja Śródki i Pawła Szczawińskiego), Ossolineum, Wrocław 1984; Z. Hauser, *Śladami Karłowiczów*, „Spotkania z zabytkami" 2002, nr 8, 8/2002.

Karnicki Aleksander, syn Edwarda i Eugenii z Milewiczów, ur. w 1872 w Gródku w powiecie Mołodeczno, w woj. wileńskim, zm. 16.11.1935 w Wilnie; profesor ginekologii. Pochodził z rodziny ziemiańskiej, był synem lekarza wojskowego, ziemianina powiatu Mołodeczno. Gimnazjum i studia medyczne ukończył w Petersburgu, w 1895 otrzymał dyplom lekarza *cum eximia laude* w Wojskowej Akademii Medycznej. Tamże w 1990 uzyskał stopień doktora medycyny. Specjalizował się w zakresie położnictwa i ginekologii w Zakładzie Położniczym Cesarzowej Marii pod kierunkiem prof. ginekologii Antoniego Krassowskiego. Już w 1898 został mianowa-

ny etatowym asystentem i repetytorem z położnictwa, w 1902 został st. asystentem, następnie profesorem ginekologii i ordynatorem oddziału ginekologicznego; podczas I wojny światowej był wicedyrektorem tego Zakładu. Zorganizował w Petersburgu tajne Koło Lekarzy Polaków jako filię Towarzystwa Dobroczynności przy kościele św. Katarzyny, które przekształciło się później w Towarzystwo Lekarzy i Przyrodników Polskich w Petersburgu. W 1921 wrócił do kraju i osiedlił się w Wilnie. 1 lipca 1921 założył w Wilnie Państwową Szkołę Położnych i został jej dyrektorem. Był jednym ze współorganizatorów szpitala kolejowego na Wilczej Łapie w Wilnie, a następnie został ordynatorem oddziału położniczo-ginekologicznego w tym szpitalu. Karnicki szczególnie zabiegał o kształcenie położnych w Polsce. Był jednym z organizatorów i założycieli Wileńskiego Towarzystwa Ginekologicznego, którego w 1925 został pierwszym prezesem. Ogłosił kilkanaście prac naukowych z zakresu ginekologii i położnictwa.

P. Szarejko, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 12, s. 66; „Słowo" listopad, 1935; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 36.

Karpowicz Michał Franciszek, ur. 4.10.1744 w Kamieńcu, zm. 5.11.1803 w Berżnikach; profesor teologii dogmatycznej, ksiądz misjonarz, biskup wigierski. Uczył się w kolegium jezuickim w Brześciu w l. 1757-1761, święcenia kapłańskie otrzymał w 1767 w Zgromadzeniu Księży Misjonarzy w Warszawie, z którego wystąpił w 1774; wykładał w Warszawie i Krakowie oraz w seminarium diecezjalnym w Wilnie, w 1783-1794 był profesorem teologii dogmatycznej Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie; wygłaszał liczne kazania i ogłaszał je drukiem, entuzjastycznie powitał Konstytucję 3 Maja, otrzymał od Stanisława Augusta medal „Merentibus" (1778) i Order św. Stanisława (1792); w 1794 został członkiem rządu powstańczego, poszukiwany przez Rosjan schronił się w zaborze pruskim i złożył przysięgę wierności Fryderykowi Wilhelmowi, który w 1797 mianował go biskupem wigierskim.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 199.

Karpowicz Stanisław, ur. 24.02.1864 k. Baranowicz, zm. 16.06.1921 w Otwocku; pedagog. Uczył się w gimnazjum w Rydze i Słucku, organizował tajne kółka samokształceniowe, w wyniku szykan przerwał naukę; w l. 1884-1892 pracował jako nauczyciel prywatny w Wilnie i Dokurniszkach, w 1892 przeniósł się do Warszawy, organizował kółka samokształceniowe, wykładał na pensjach, zapoznawał się z działalnością placówek wychowawczych za granicą, publikował liczne artykuły, wykładał pedagogikę na Uniwersytecie dla Wszystkich; w l. 1914-1915 przebywał w Wołkowysku i Czombrowie, w 1915 był wychowawcą w internacie w Moskwie, od 1918 był docentem na Wydziale Pedagogicznym Wolnej Wszechnicy Polskiej; wydał ok. 70 publikacji, m.in. *Indywidualność i jej kształcenie* (1912).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 199.

Karski Maciej, ur. 24.02.1662, zm. 10.02.1717 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej w l. 1710-1713, ksiądz katolicki, jezuita, prawnik. W 1680 wstąpił do nowicjatu jezuitów w Wilnie, studiował filozofię w Akademii Wileńskiej w l. 1683-1686 oraz teologię i prawo w Warszawie 1689-1693; przygotował czwarte wydanie *Statutu Wielkiego Księstwa Litewskiego* (Wilno 1693); w dobie wojny północnej popierał Stanisława Leszczyńskiego; wykładał w Płocku, Warszawie i Połocku; w Akademii Wileńskiej uzyskał doktorat teologii; w 1709 został rektorem w Połocku, w 1710 – w Akademii Wileńskiej (zorganizował zdewastowaną podczas wojny bibliotekę), w 1713-1716 był prowincjałem litewskim, potem – prepozytem domu profesów w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 142.

Karwacki Maciej, ur. 30.03.1686 w Prusach, zm. 10.04.1756 w Nowogródku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. W l. 1720-1732 był profesorem matematyki, języka hebrajskiego i greckiego oraz prefektem drukarni Akademii Wileńskiej; wykładał ponadto w Braniewie, Reszlu, Łomży i Nowogródku; był superiorem w Mitawie i prefektem szkół w Słonimiu; wydał w Wilnie w 1725 gramatykę grecką, której egzemplarze się nie zachowały.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 200.

Karwat Aleksander, ur. 31.03.1660 na Warmii, zm. 19.02.1736 w Reszlu; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1678; w Akademii Wileńskiej uzyskał doktorat teologii i prawa kanonicznego; w l. 1702-1704 był profesorem prawa kanonicznego, w l. 1705-1706 – profesorem teologii moralnej w Akademii Wileńskiej; w l. 1702-1704 był ponadto prefektem szkół w Wilnie; wykładał również w Warszawie, Pińsku, Braniewie, Krożach i Reszlu. W l. 1708-1711 był rektorem kolegium w Reszlu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 200.

Karwowski Michał, ur. 27.09.1652 w Prusach, zm. 24.01.1706 w Nieświeżu; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1671 w Wilnie i w 1676-1684 studiował w Akademii Wileńskiej filozofię i teologię; był profesorem etyki w l. 1687-1688 w Akademii Wileńskiej; w l. 1694-1697 – profesorem etyki i prefektem szkół, w l. 1699-1700 – profesorem teologii moralnej i prefektem szkół; ponadto wykładał w kolegiach w Połocku, Pińsku i Krożach oraz był prefektem szkół w Nieświeżu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 200.

Kempisty Stefan Jan, ur. 23.07.1882 w Zamościu, zm. 08.1940 w Wilnie; matematyk, profesor. W 1909 ukończył szkołę handlową w Lublinie, w 1911 uzyskał na Sorbonie w Paryżu stopień licencjata; w 1918 doktoryzował się na Uniwersytecie Jagiellońskim, w 1924 habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim; w l. 1921-1925 był zastępcą profesora, a w 1925-1939 profesorem na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; aresztowany przez władze radzieckie, zmarł tragicznie w sierpniu 1940 roku w więzieniu w Wilnie; zajmował się głównie teorią funkcji rzeczywistych i publikował liczne rozprawy z tej dziedziny.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 204.

Kętrzyński Stanisław, syn Wojciecha i Wincentyny de Rautenberg-Klińskiej, ur. 10.09.1876 we Lwowie, zm. 26.05.1950 w Warszawie; polski historyk, prezes Instytutu Naukowo-Badawczego w Wilnie, dyplomata, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, członek Polskiej Akademii Umiejętności. Uczęszczał do gimnazjum im. Franciszka Józefa we Lwowie (1886-1895), studiował historię na Uniwersytecie Lwowskim w l. 1895-1899, m.in. u Ludwika Finkla. Uzupełniał studia w Akademii Paleograficznej w Rzymie (1899-1901), na uniwersytecie w Monachium i w École des Chartes w Paryżu (1901-1902). W 1900 obronił doktorat na Uniwersytecie Jagiellońskim na podstawie pracy *Kazimierz Odnowiciel, 1034-1058*, przygotowanej pod kierunkiem Stanisława Smolki. Pracował jako archiwariusz w Archiwum Akt Dawnych wKrakowie, od 1904 był dyrektorem Biblioteki Ordynacji Krasińskich w Warszawie. Lata 1910-1913 spędził na badaniach archiwalnych w Rzymie. W 1913 habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim po przedstawieniu pracy *O elementach chronologicznych dokumentów Kazimierza Wielkiego* (promotor Stanisław Krzyżanowski). W l. 1917-1918 wykładał historię dyplomatyki na Uniwersytecie Jagiellońskim, w l. 1918-1922 był

związany z Uniwersytetem Warszawskim – jako docent i od 1920 profesor nadzwyczajny w Katedrze Historii Polski Wieków Średnich i Nauk Pomocniczych Historii. Kierował także Archiwum Akt Dawnych w Warszawie (1919-1920).W l. 1922-1923 pełnił funkcję dyrektora Departamentu Politycznego Ministerstwa Spraw Zagranicznych; był zwolennikiem liberałów i rządów centrowych, zrezygnował z funkcji w resorcie po objęciu teki przez Romana Dmowskiego. Był następnie posłem RP w Moskwie (1925-1927) i Hadze (1927-1931). W 1932 powrócił do pracy w Katedrze Historii Polski Wieków Średnich i Nauk Pomocniczych Historii Uniwersytetu Warszawskiego, w 1934 objął jej kierownictwo oraz został profesorem zwyczajnym. W latach 1935-1939 był prezesem Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej z siedzibą w Wilnie. W czasie II wojny światowej uczestniczył w tajnym nauczaniu uniwersyteckim w Warszawie (pracował zarazem jako kustosz w Bibliotece Ordynacji Krasińskich); jego księgozbiór naukowy został skonfiskowany przez Niemców, a wiele materiałów spłonęło podczas powstania warszawskiego. Sam Kętrzyński został aresztowany przez gestapo w listopadzie 1943, był więziony na Pawiaku, potem w krakowskim klasztorze św. Michała i w obozie koncentracyjnym Auschwitz-Birkenau. Po wojnie pracował krótko na Uniwersytecie Jagiellońskim (1945-1946) i Uniwersytecie Warszawskim (ponownie kierownik Katedry Historii Polski Wieków Średnich i Nauk Pomocniczych Historii 1946-1947). W 1947 przeszedł na emeryturę, zmarł w 1950 po chorobie serca. Od 1908 był członkiem rzeczywistym, od 1930 członkiem zwyczajnym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego; w latach 1913-1924 i 1945-1950 przewodniczył Komisji Historycznej TNW. W 1929 został powołany na członka-korespondenta Polskiej Akademii Umiejętności, w 1938 – na członka czynnego tej akademii. Należał również do Towarzystwa Naukowego we Lwowie, Polskiego Towarzystwa Heraldycznego, Polskiego Towarzystwa Historycznego. W pracy naukowej Stanisław Kętrzyński zajmował się dyplomatyką, sfragistyką, historią średniowieczną Polski, bibliotekoznawstwem. Badał m.in. genealogię Piastów oraz genezę urzędu kanclerza w Polsce. Zajmował się życiem i działalnością Mieszka I. Na przykładzie analizy pieczęci Przemysława II, Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego podkreślał rolę sfragistyki w badaniach historycznych. Analizował kronikę Wincentego Kadłubka. Wiele uwagi poświęcił problematyce rozbicia dzielnicowego oraz powstaniu stolicy Polski w Krakowie. Współpracował z pismami „Przegląd Historyczny", „Przegląd Demokratyczny" oraz wydawnictwem „The Cambridge History of Poland". Ogłosił wiele prac naukowych.

Biogramy uczonych polskich, Część I: Nauki społeczne, zeszyt 2: K-O (pod redakcją Andrzeja Śródki i Pawła Szczawińskiego), Ossolineum, Wrocław 1984.

Kierbedź Stanisław, syn Waleriana i Wiktorii z Eydrygiewiczów, ur. 10.03.1810 w majątku Nowy Dwór (Naudvaris) koło Poniewieża na Litwie, zm. 19.04.1899 w Warszawie; absolwent Uniwersytetu Warszawskiego, inżynier, generał-major, pomocnik profesora. Uczył się w szkole pijarskiej w Poniewieżu, w 1826 ukończył gimnazjum klasyczne w Kownie. W l. 1826-1828 studiował matematykę i fizykę na Uniwersytecie Wileńskim. Mając lat 18 uzyskał dyplom uniwersytecki i wyjechał do Petersburga, gdzie w 1831 ukończył celująco z drugą lokatą Instytut Korpusu Inżynierów Komunikacji. W tymże roku został korepetytorem, a w l. 1837-1849 był pomocnikiem profesora, wykładał w Instytucie budownictwo i mechanikę praktyczną. Przedmioty te wykładał również od 1834 na kursach oficerskich Szkoły Głównej Wojenno-Inżynieryjnej, od 1838 w Instytucie Górniczym, w Szkole Głównej Inżynierów Polowych i w Szkole Korpusu Morskiego. W l. 1841-1843 wykładał mechanikę ogólną na Uniwer-

sytecie Petersburskim. Od czerwca 1837 do września 1838 przebywał wraz z profesorem D. Mielnikowem na studiach w Niemczech, Austrii, Szwajcarii, Francji, Anglii, Belgii i Holandii. W Paryżu uczęszczał na kursy specjalne w École des Ponts et Chaussées, a Anglii studiował w British Association for the Advancement of Science w Newcastle. Po powrocie do Petersburga podjął działalność pedagogiczną, którą wobec nawału zajęć praktycznych zakończył w 1849. Zajmował się budową kościoła katolickiego św. Stanisława w Petersburgu i pracował jako zastępca Mielnikowa, dyrektora Kolei Mikołajewskiej (Petersbursko-Moskiewskiej). W 1842 wystąpił z projektem zbudowania stałego mostu żelaznego przez rzekę Newę w Petersburgu, powierzono mu dyrekcję tej budowy; roboty trwały osiem lat. Powstał most z lanego żelaza o siedmiu przęsłach stałych i jednym zwodzonym, 342 m. długi, 20 m. szeroki – nazwany mostem Błagowieszczeńskim, potem Mikołajewskim, dziś Porucznika Szmidta. Most został otwarty 18.11.1850; car Mikołaj I mianował Kierbedzia generał-majorem, a Petersburska Akademia Nauk powołała go na członka korespondenta w dziale fizyki i matematyki, a w 1858 na członka honorowego. W 1852 po objęciu funkcji zastępcy dyrektora budowy kolei Petersbursko-Warszawskiej, Kierbedź został wydelegowany za granicę dla zbadania nowoczesnego budownictwa mostów żelaznych. Stał się inicjatorem budowy żelaznych mostów kratowych w Rosji i w Polsce, wprowadził w nich własne udoskonalenia. W l. 1853-1854 wyjeżdżał ponownie za granicę, do Niemiec, Anglii i Belgii dla pogłębienia swej wiedzy. W l. 1853-1857 zbudował na rzece Łudze pierwszy w Rosji most kratowy o rozpiętości przęseł 55 m. W 1854 przedłożył projekt połączenia Kolei Petersbursko-Warszawskiej z Królewcem, za co otrzymał wysokie odznaczenie pruskie. W l. 1856-1859 wybudował kolej żelazną z Petersburga do Peterhofu (obecnie Pietrodworiec) z odnogą do Krasnego Sioła. Przystąpił następnie do budowy mostu Aleksandryjskiego w Warszawie, zwanego później mostem Kierbedzia, który otwarto w 1864, a na jego podporach spoczywa obecnie konstrukcja mostu Śląsko-Dąbrowskiego. W 1863 Kierbedzia odwołano do Petersburga na stanowisko członka Rady Ministerstwa Komunikacji. W 1872 został prezesem komisji budowy portów w Petersburgu i Kronsztadzie. W l. 1873-1874 kierował budową kanału między Kronsztadem a Petersburgiem. W 1881 został mianowany rzeczywistym tajnym radcą. W l. 1886-1887 zastępował wielokrotnie ministra komunikacji. Kierbedź umieszczał liczne artykuły w rosyjskiej literaturze fachowej. Władał biegle pięcioma językami obcymi: rosyjskim, niemieckim, francuskim, angielskim i włoskim. Dom jego w Petersburgu był ośrodkiem całej Polonii. 8.08.1891 podał się do dymisji i zamieszkał w Warszawie. Był prezesem Warszawskiego Towarzystwa Homeopatycznego, któremu pozostawił cenną bibliotekę. Swój bogaty księgozbiór techniczny podarował za życia bibliotece Politechniki Lwowskiej. Pochowany w Warszawie na Cmentarzu Powązkowskim.

S. Szenic, *Cmentarz Powązkowski 1891-1918*. Warszawa 1983, s. 104-109.

Kierśnicki Atanazy Ludwik, ur. 15.07.1678 w Holszanach w powiecie oszmiańskim, zm. 13.01.1733 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, pisarz, publicysta. Uczył się w Wilnie i Pińsku, następnie wykładał w kolegiach jezuickich w Grodnie, Warszawie, Drohiczynie i Słucku, później był profesorem Akademii Wileńskiej. Był znanym kaznodzieją; wydał *Klucz do skarbów serdecznych* (Słuck 1723, Wilno 1725) oraz *Wolny głos kazań niedzielnych* (Warszawa 1727).

Myslicieli i aswietniki Biełarusi. Encykłapiedyczny dawiednik. Minsk 1995, s. 237.

Kieturakis Zdzisław, ur. 25.11.1904 w Mstowie pod Częstochową, zm. 7.11.1971 w Gdań-

sku; profesor zwyczajny, chirurg, przedstawiciel tzw. „wileńsko-gdańskiej szkoły chirurgicznej". W 1926 ukończył gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie i rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; w l. 1931-1933 odbył służbę wojskową w Szkole Podchorążych Sanitarnych w Warszawie i w 86. Pułku Piechoty w Mołodecznie. W 1934 został asystentem prof. Kornela Michejdy, kierownika Kliniki Chirurgicznej; od lutego 1939 – adiunktem na USB. Doktorat medycyny uzyskał 12.02.1938. Od 1940 pracował w szpitalu św. Jakuba, był ordynatorem oddziału gruźlicy kostnej, a od 1942 – oddziału chirurgii ogólnej; w l. 1942-1944 prowadził oddział chirurgiczny Szpitala Czerwonego Krzyża w Wilnie; a od 1 sierpnia 1944 do 30 lipca 1945 był ordynatorem Szpitala Czerwonego Krzyża w Kownie. Był uczestnikiem ruchu oporu, organizował pomoc lekarską chirurgiczną, operował rannych żołnierzy AK Okręgu Wileńskiego. Po wyjeździe w końcu 1945 z Wilna do Gdańska na prośbę prof. Michejdy został adiunktem kliniki chirurgii Akademii Medycznej w Gdańsku. W 1948 habilitował się i od tego roku kierował III kliniką chirurgii. W 1949 został profesorem nadzwyczajnym, w 1962 – profesorem zwyczajnym. Był prorektorem AM w Gdańsku – dwie kadencje. Kierowana przez niego klinika w latach 60-tych należała do najlepszych ośrodków chirurgii ogólnej w kraju. Był twórcą jednego z pierwszych w Polsce oddziału intensywnego nadzoru pooperacyjnego oraz zespołu anestezjologicznego. Jako pierwszy w Polsce wszczepił w 1963 rozrusznik serca. Ukształtował liczną kadrę naukową. Był członkiem honorowym Polskiego Towarzystwa Chirurgów. Pochowany na cmentarzu Srebrzysko w Gdańsku.

Z. Wajda, (w:) *Z dziejów Almae Matris Vilnensis*. Kraków 1996, s. 353.

Kirstejn (Kirschtein, Kirstein) Michał 13.10. 1649 prawdopodobnie na Warmii, zm. 7.11. 1705 w Pińsku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita, autor traktatów teologicznych. Do zakonu wstąpił w Wilnie i tam odbył nowicjat (1666-1668), retorykę studiował. w Połocku (1668-1670), filozofię i teologię w Braniewie (1672-1679). W l. 1670-1672, 1679-1680 i w 1682-1684 nauczał w Braniewie gramatyki, syntaksy, retoryki i filozofii. Potem wykładał filozofię w Akademii Wileńskiej (1684-1687), prawo kanoniczne w Warszawie (od 1687), teologię w Braniewie (1689) i w Warszawie (od 1692). Był również kaznodzieją niemieckim w Wilnie (od 1698) i superiorem misji jezuickiej w Królewcu (od 1699). Ostatnie lata życia spędził w Pułtusku (1703) oraz w Pińsku (od 1704), gdzie był profesorem teologii moralnej. Pozostawił w rękopisie kilka traktatów teologicznych, napisanych w języku łacińskim. Rękopis jego wykładów z fizyki i metafizyki (wygłoszonych w 1.1683-1684 w Braniewie) znajduje się w Bibliotece Akad. Nauk w Wilnie.

Słownik teologów t. II s. 277-278; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmi, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII* wieku, t. 1. Olsztyn 1984, s. 126.

Kisielewski Mateusz, ur. 15.09.1738 na Litwie, zm. przed 15.05.1802 w Kurlandii; profesor architektury w Szkole Głównej Litewskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1761 w Wilnie; po kasacie zakonu był profesorem architektury i rysunków w Szkole Głównej Litewskiej w l. 1773-1774 i w l. 1777-1781 oraz w Pińsku w l. 1774-1777; w 1781 sporządził projekt odbudowy wieży ratuszowej w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 209.

Kisling (Kissling, Kiessling) Gotlieb (Jan Bogumił), ur. w 1790, zm. po 1846; adiunkt sztycharstwa na Uniwersytecie Wileńskim. Uczył się rytownictwa na Uniwersytecie Wileńskim, głównie u Jana Saundersa w l. 1811-1818, osiągając znaczną biegłość w różnych technikach graficznych, rytował najczęściej

portrety oraz ryciny wg obrazów; w 1822 jako stypendysta uniwersytetu wyjechał na dalszą naukę do Niemiec, Włoch i Francji; po powrocie do Wilna został adiunktem i prowadził w l. 1828-1831 uniwersytecką szkołę sztycharstwa; po zamknięciu uniwersytetu przeniósł się do Petersburga, potem mieszkał w Witebsku i Moskwie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 209.

Kitnowski Piotr, ur. 29.09.1630 w Kitnowie na Pomorzu, zm. 14.05 1691 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, pedagog. Studiował w kolegium jezuickim w Braniewie; w 1648 wstąpił do zakonu jezuitów, studiował w Akademii Wileńskiej retorykę i filozofię, w kolegium Burghausen – teologię; po powrocie do kraju w 1662 uczył w Braniewie, od 1670 – w Akademii Wileńskiej poetyki, filozofii oraz teologii, uzyskał tam również doktorat z filozofii i teologii, w 1684-1688 był rektorem Akademii Wileńskiej; w 1687 – delegatem prowincji litewskiej na kongregację zakonu w Rzymie, od 1688 był prepozytem domu profesów w Wilnie.

J. Jasėnas, (w:) *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t 10. Vilnius 2006, s. 186.

Klaczko Julian, właśc. Jehuda Lejb, syn Hersza Lejby i Taby Lei Gruendberg, ur. 6.11.1825 w Wilnie, zm. 26.11.1906 w Krakowie; członek Akademii Umiejętności w Krakowie, polski krytyk literacki, historyk sztuki, publicysta polityczny, eseista. Pochodził z zamożnej rodziny żydowskiej, był synem wileńskiego kupca. Uczęszczał do gimnazjum w Wilnie, następnie studiował filozofię na uniwersytecie w Królewcu (1842-1847, uzyskał w 1847 doktorat na podstawie pracy *De rebus Franco-Gallicis saeculi XV*), skąd przeniósł się do Heidelberga, gdzie związał się z Georgem Gervinusem i jego liberalnym „Deutsche Zeitung". W 1848 przedostał się do Wielkiego Księstwa Poznańskiego, by zaciągnąć się do oddziałów Ludwika Mierosławskiego. W czasie powstania brał udział w pracach Komitetu Narodowego, a jako kurier jeździł do Berlina. Po upadku insurekcji i zerwaniu z pobudek ideowych z niemieckimi liberałami, udał się na emigrację do Paryża. W tym czasie zdecydował się na zmianę wyznania (chrzest i zmiana nazwiska w 1856). W Paryżu został współwydawcą emigracyjnych „Wiadomości Polskich" (1856-1862) oraz pisał do francuskich „Revue de Paris", „Revue Contemporaine" i „Revue des Deux Mondes" (od 1862). Z tego okresu znany jest jego atak na rodzący się nurt realistyczny w Polsce, który przybrał formę ostrej krytyki powieści Józefa Korzeniowskiego *Krewni*. Był również nauczycielem prywatnym synów Zygmunta Krasińskiego oraz współpracował z Hotelem Lambert. Od 1856 członek Komitetu Wydawniczego Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu. W 1870 został mianowany austriackim radcą dworu przy Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Przez krótki czas (do klęski Francji w 1871 r.) miał bezpośredni wpływ na politykę europejską. Korespondent Akademii Francuskiej (1888), członek Akademii Umiejętności w Krakowie (1872), doktor *honoris causa* Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek honorowy Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (1861), kawaler Legii Honorowej (1896). W l.1870-1871 pełnił mandat poselski do sejmu galicyjskiego. Był krytykiem literackim, zajmował się historią sztuki włoskiej i polską literaturą romantyczną. W publikacji *Wieczory florenckie* (wydanie oryginalne *Causeries florentines*, 1880; tłumaczenie polskie Stanisław Tarnowski) omówił twórczość wybitnych artystów włoskiego Odrodzenia, m.in. Michała Anioła. Ogłosił ponadto m.in .:*Sztuka polska* (1858), *Korespondencya Mickiewicza*[1] (1861), *La poesie polonaise au dix-neuvième siècle et le poète anonyme* (1862), P*oeta bezimienny* (1862), *Półwysep Krymski w poezji* (1863), *Anneksya w dawnej Polsce* (1869), *Św. Franciszek z Asyżu i gotycyzm włoski* (1892-1893), *Rzym i Odrodzenie. Juliusz II* (1898), *Pisma polskie* (1902). Był

także autorem wielu pism politycznych oraz okolicznościowych poezji. W opinii m.in. Stanisława Tarnowskiego był jednym z najwybitniejszych umysłów XIX-wiecznej Europy, przyjaźnił się z Dezyderym Chłapowskim (od czasu powstania wielkopolskiego). Dom rodzinny Klaczki opisał Józef Ignacy Kraszewski w *Powieści bez tytułu*.

Biogramy uczonych polskich, Część I: *Nauki społeczne*, zeszyt 2: K-O (pod redakcją Andrzeja Śródki i Pawła Szczawińskiego), Wrocław 1984.

Klage Tomasz, zob. Clage T.

Klatt Jan, ur. 25.06. (lub 7.09) 1671 w woj. nowogródzkim, zm. 8.05.1735 w Pińsku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. W l. 1690-1700 studiował filozofię i teologię w Akademii Wileńskiej, był tam w l. 1708-1711 profesorem filozofii, w l. 1717-1719 – teologii; ponadto wykładał w kolegiach w Pińsku i Braniewie; był prefektem szkół w Połocku i Nieświeżu, rektorem kolegiów w Nieświeżu, Krożach i Poszawszu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 211.

Klaws (Claus, Klaus) Jerzy, ur. 14.04.1641 w Prusach, zm. 31.03.1701 w Poszawszu na Żmudzi; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w Wilnie, tu odbył nowicjat i studia filozoficzne. Teologię studiował w Braniewie (1667-1671) i tu przyjął święcenia kapłańskie (1670). Nauczał w szkołach jezuickich w Reszlu (1665-1666, 1671-1672), Braniewie (1666-1667, 1674-1676, 1682-1688), Wilnie (1677-1680, 1690-1692), Warszawie (1688-1690) i Poszawszu (1699-1700). Był rektorem kolegium w Nieświeżu (1693-1696) oraz regensem seminariów duchownych w Braniewie (1674-1675) i w Wilnie (1696-1698).Jest autorem kilku traktatów teologicznych.

Słownik teologów t. II s. 283-284. – *Encyklopedia. Orgelbranda.* XIV. Wyd. 1 s. 746; *Podręczna Encyklopedia Kościelna*, t. XXI-XXII, wyd. 1910.

Klepacz Michał, ur. 23.07.1893 w Warszawie, zm. 27.01.1967 w Łodzi; profesor filozofii chrześcijańskiej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, ksiądz katolicki, biskup łódzki, filozof katolicki. Uczył się w gimnazjum w Warszawie oraz w seminarium duchownym w Kielcach, w l. 1915-1918 studiował w Akademii Katolickiej w Piotrogrodzie, uzyskując stopień kandydata teologii, magisterium i doktorat uzyskał w 1932 roku na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim; w l. 1937-1939 był profesorem filozofii chrześcijańskiej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; w l. 1942-1944 więziony przez Niemców na Łukiszkach oraz w obozach pracy na Litwie; od jesieni 1944 ponownie wykładał w Seminarium Duchonym w Wilnie, w 1945 przeniósł się do Białegostoku, gdzie również był wykładowcą w tamtejszym seminarium duchownym. 20.12.1946 mianowany biskupem łódzkim, sakrę biskupią przyjął 13.04.1947 w Białymstoku, ingres odbył 20.04.1947. Po uwięzieniu kardynała prymasa S. Wyszyńskiego w 1953 był przewodniczącym episkopatu, uległym wobec władz. Napisał m.in. *Idea Boga w historiozofii Augusta Cieszkowskiego na tle ówczesnych prądów umysłowych* (1933), *Karol Hubert Rostworowski* (1938).

P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*. Warszawa 2000, s. 204-205; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 152.

Klikowicz Stanisław, ur. 31.08.1853 w Wilnie, zm. 20.01.1911 w Kazaniu; docent doktor medycyny, lekarz. Ukończył studia medyczne *cum eximia laude* w Medyko-Chirurgicznej Akademii w Petersburgu. W drodze konkursu został pracownikiem kliniki terapeutycznej w Petersburgu. Uczestniczył w wojnie rosyjsko-tureckiej w 1877-1878 i otrzymał wówczas odznaczenie za zwalczanie duru

brzusznego. W 1881 uzyskał stopień doktora medycyny. W sierpniu 1882 został powołany do służby wojskowej i przeniesiony do szpitala wojskowego w Wilnie, skąd udał się na dwuletnie studia do Niemiec, Anglii i Francji. Po powrocie w 1886 uzyskał w Petersburgu tytuł docenta chorób wewnętrznych. Do śmierci pozostał w służbie wojskowej. Jako lekarz wojskowy pracował kolejno w Smoleńsku, Moskwie, Torżku, Niżnim Nowgorodzie i Kazaniu. W 1894 Uniwersytet Moskiewski powierzył mu prowadzenie wykładów z diagnostyki chorób wewnętrznych. W 1906 przeniesiony został do Kazania, gdzie dał się poznać jako aktywny działacz miejscowej Polonii. Był tam prezesem Polskiego Towarzystwa Dobroczynności. Od 1909 ciężko chorował. Zmarł z powodu wylewu krwi do mózgu. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

Polski słownik biograficzny, t. 12; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 56-57.

Klinger Andrzej, ur. ok. 1595 w Ornecie, zm. 13.02.1664 w Reszlu; doktor filozofii, jezuita, prowincjał litewskiej prowincji jezuitów, rektor i profesor kolegiów jezuickich, teolog nadworny. Był synem Jana, burmistrza Ornety. Kształcił się w kolegium jezuickim i w Seminarium Papieskim w Braniewie oraz w Collegium Germanicum w Rzymie, gdzie w 1620 wstąpił do zakonu jezuitów. Wróciwszy na Warmię w 1623, przez trzy lata wykładał filozofię w kolegium braniewskim, a w l. 1626-1630 był profesorem filozofii i teologii w Akademii Wileńskiej, gdzie uzyskał stopień magistra nauk wyzwolonych i filozofii (1628). Wkrótce zdobył także doktorat filozofii. Po powrocie na Warmię został przełożonym misji jezuitów w Prusach Książęcych. Wspólnie z sekretarzem królewskim, S. Sadorskim, założył w 1630 rezydencję jezuicką w znanym miejscu odpustowym – Świętej Lipce na Warmii. Był spowiednikiem bpa warmińskiego, Jana Alberta Wazy, potem jego nadwornym teologiem. Gdy ten został kardynałem, Klinger towarzyszył mu w podróży do Rzymu i był obecny przy jego śmierci w 1634. Być może pod wpływem Klingera kard. Jan Albert zapisał znaczne sumy jezuitom reszelskim. Po powrocie z Rzymu, Klinger był rektorem kolegium jezuickiego w Reszlu (1631-1636) i w Braniewie (1636-1640), potem rektorem nowicjatu w Wilnie. W 1649 objął godność przełożonego litewskiej prowincji jezuitów, do której należeli także jezuici warmińscy. Wkrótce został nadwornym teologiem królewicza Karola Ferdynanda, bpa płockiego, brata Władysława IV; po jego śmierci (maj 1655) przebywał w Warszawie, a podczas najazdu szwedzkiego uszedł z Polski do Czech, gdzie do 1660 pracował w Eger (Węgry) i w Pradze. Od listopada 1661 był ponownie rektorem kolegium w Reszlu.

Z. Nowak, (w:) PSB, t. 12, s. 634-635; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej*, t. 1. Olsztyn 1984, s. 131.

Klinger Piotr, ur. w 1581 na Warmii, zm. w lipcu 1619 w Braniewie; profesor Akademii Wileńskiej, autor komentarzy biblijnych. Do jeuitów wstąpił w 1598; nowicjat odbywał w Rydze (1598-1600), filozofię studiował w Braniewie (1601-1604), a teologię w Akademii Wileńskiej (1605-1609). Studiował także prawo zakonne; wkrótce rozpoczął działalność pedagogiczną jako wykładowca retoryki w Połocku (1610-1612), teologii polemicznej w Braniewie (1612-1614) i Pisma Św. w Akademii Wileńskiej. Podjąwszy ponownie wykłady z teologii w Braniewie (1617) był tamże prefektem studiów oraz Seminarium Papieskiego i bursy (1617-1619). W Bibliotece Jagiellońskiej w Krakowie znajduje się rękopis jego pracy, zawierający komentarze biblijne *(Commentaria in Cantica Canticorum, Apocalipsim et librum Jop... scripta Vilnae A.D. 1616).*

Słownik teologów t. II s. 288; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej*, t. 1. Olsztyn 1984, s. 131.

Kluczyński Wincenty, ur. 30.09.1847, zm. 10.02.1917; ksiądz katolicki, arcybiskup metropolita mohylewski, administrator apostolski diecezji mińskiej. Uczył się w Dyneburgu, w 1865-1867 studiował w Seminarium Duchownym w Wilnie oraz w l. 1867-1871 w Akademii Katolickiej w Petersburgu, gdzie uzyskał stopień magistra teologii. W l. 1871-1898 był profesorem w Seminarium Duchownym w Wilnie; w 1883 został kanonikiem honorowym, a w 1896 – rzeczywistym wileńskim, w 1905 uzyskał doktorat teologii. 7.04.1910 prekonizowany arcybiskupem mohylewskim i administratorem apostolskim diecezji mińskiej, sakrę biskupią przyjął 6.05.1910, bronił języka polskiego w nabożeństwach. Zrezygnował z rządów w archidiecezji 6.08.1914; 22.09.1914 mianowany biskupem tytularnym Philippolis, przebywał następnie na Kaukazie i na Krymie.

P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny.* Warszawa 2000, s. 204-205.

Kłągiewicz Andrzej Benedykt, ur. 1.01.1767 w północno-wschodniej Litwie w pobliżu granicy z Łotwą, zm. 27.12.1841 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, ksiądz katolicki, biskup sufragan wileński, biskup wileński. Pochodził z litewskiej rodziny chłopskiej. Ukończył szkołę w Iłukszcie (Łotwa), po ukończeniu szkoły w 1788 wstąpił do Szkoły Głównej Litewskiej (d. Akademia Wileńska) i już po roku uzyskał stopień kandydata filozofii. W l. 1789-1797 był profesorem w Kolegium Jezuickim w Krożach, po czym powrócił na studia do Szkoły Głównej Litewskiej, a w 1801 studiował w misjonarskim seminarium duchownym i w 1802 otrzymał święcenia kapłańskie. Do 1808 pełnił różne stanowiska w konsystorzu wileńskim, od 1808 był kapelanem w Seminarium Duchownym w Wilnie, a następnie został jego regensem (1810-1816), w l. 1815-1828 był profesorem teologii dogmatycznej i historii Kościoła na Uniwersytecie Wileńskim. 15.03.1830 prekonizowany biskupem tytularnym Chrysopolis i sufraganem wileńskim, był także w l. 1828-1840 administratorem diecezji. Przeciwnik powstania listopadowego, nawoływał do spokoju i uległości wobec władz, ale protestował z powodu wymordowania mieszkańców Oszmiany, za co został zesłany na 14 miesięcy w głąb Rosji; w l. 1836-1838 przeprowadził restaurację katedry wileńskiej. Po zamknięciu Uniwersytetu Wileńskiego w 1833 utworzył Akademię Duchowną w Wilnie. 14.12.1840 został mianowany biskupem wileńskim, ingres do katedry odbył 29.06.1841. Pochowany w katedrze wileńskiej.

P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*. Warszawa 2000, s. 206; V. Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*. Vilnius 2002, s. 575-592.

Kłos Juliusz Stefan, ur. 8.08.1881 w Warszawie, zm. 5.01.1933 w Wilnie; inżynier-architekt. Gimnazjum ukończył w Kaliszu, studia wyższe na Wydziale Inżynieryjno-Budowlanym Politechniki Warszawskiej ukończył w 1908. W l. 1909-1911 pracował jako inżynier w Urzędzie Budowlanym w Grazu. W 1912 w Warszawie założył własne biuro budowlane i zajął się głównie architekturą kościelną i pałacową. Do 1914 przebudował i odrestaurował pałace Lubomirskich, Radziwiłłów, Sobańskich i inne. W 1914 zorganizował kursy architektoniczne dla studentów architektury, zdających egzaminy do politechnik zagranicznych. Uczestniczył w organizacji Wydziału Architektury na Politechnice Warszawskiej; w l. 1916-1920 wykładał na tymże wydziale. W 1920 powołano go na Katedrę Architektury Wydziału Sztuk Pięknych USB w Wilnie; w l. 1926-1929 był dziekanem tego wydziału. Jako historyk architektury opublikował wiele prac z tej dziedziny, m.in. *Wieś i miasteczko* (1916), *Odbudowa wsi polskiej* (1915), *Projekty nowych szkół ludowych* (1917); *Wilno. Przewodnik krajoznawczy* (1923,1929,1937). W 1922 na zlecenie Delegatury Rządu opracował studium o architekturze Wilna pt. *Polskie Wilno.*

Z prac architektonicznych: budowa dworu B. Wojciechowskiego w Kamionie w powiecie skierniewickim, kościoła w Mieżanach w powiecie brasławskim na Wileńszczyźnie (1923-1928). Zaprojektował i wybudował kolonie urzędnicze w Brasławiu, Duniłowiczach i Postawach (obecnie Białoruś); restytuował dziedziniec Piotra Skargi (dziś Wielki) USB i przeprowadził remont zabudowań pobernardyńskich, przystosowując je do potrzeb Wydziału Sztuk Pięknych USB. Uczestniczył w odnawianiu wileńskich kościołów: św. Kazimierza, św. Ignacego, Najświętszego Serca Jezusa (Wizytek). W l. 1929-1932 kierował jako konsultant pracami konserwatorskimi ruin na Górze Zamkowej w Wilnie i ruin zamku w Trokach, prowadzonymi przez architekta Jana Borowskiego. Ostatnią większą jego pracą było sporządzenie szczegółowych pomiarów katedry wileńskiej oraz przeprowadzenie podstawowych robót konserwacyjnych katedry. Prace te doprowadziły do odnalezienia grobów królewskich. Był też działaczem społecznym, należał do wielu organizacji i towarzystw, m.in. był wiceprezesem Towarzystwa Miłośników Wilna i prezesem Stowarzyszenia Architektów w Wilnie. Zmarł nagle. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

J. Samujło, A. Śnieżko, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 13, s. 70; S. Łoza, *Architekci i budowniczowie w Polsce*. Warszawa 1954, s. 147, M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 99-100;

Kmicic Adam, ur. 21.10.1662 na Białorusi, zm. 29.01.1702 w Wilnie; ksiądz katolicki, jezuita. Nowicjat w zakonie jezuitów odbył w Wilnie w l. 1681-1683, studiował filozofię w Akademii Wileńskiej w l. 1683-1686, a teologię w Rzymie w l. 1687-1691; nauczał filozofii w Warszawie w l. 1692-1694 i w Akademii Wileńskiej w 1697-1700.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 155.

Kmita Stanisław, ur. 8.05.1703 na Białorusi, zm. 19.02.1761 w Warszawie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1720 w Wilnie; w Akademii Wileńskiej był w l. 1743-1745 profesorem teologii moralnej, w l. 1754-1758 – profesorem prawa kanonicznego i wicekanclerzem Akademii, w l. 1756-1758 jednocześnie regensem Seminarium Papieskiego; wykładał ponadto w Mińsku, Nieświeżu, Braniewie, Warszawie i Połocku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 217.

Knakfus (Knackfuss) Jan Chrzciciel, ur.?, zm. W 1794 w Wilnie; profesor architektury, architekt, kapitan artylerii litewskiej. Był pierwszym profesorem architektury w Akademii Wileńskiej; zaprojektował m.in. obserwatorium astronomiczne z Białą Salą (1782-1786), sale wykładowe i kilka domów w Wilnie; uczył Wawrzyńca Gucewicza.

Wileński słownik biograficzny, Wyd. II. Bydgoszcz 2008, s. 217.

Knakfus Marcin, ur. ok. 1740 w Wólce w województwie warszawskim, zm. ok. 1821 na Litwie; profesor architektury, architekt. W 1768 przybył do Wilna, był kapitanem polnej buławy WKL, architektem biskupa Ignacego Jakuba Massalskiego w Werkach pod Wilnem; w l. 1768-1773 – wykładowca w szkole Litewskiego Korpusu Inżynierskiego; od 1773 architekt w wydziale szkolnym Prowincji Litewskiej Komisji Edukacji Narodowej; w l. 1773-1775 w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie wykładał architekturę; uczestniczył w powstaniu kościuszkowskim 1794 na Litwie; 26.08.1774 nabył dworek Serejkiszki nad Wilenką za 6000 zł. Był radnym miasta Wilna. Według jego projektów zbudowano w l. 1775-1776 zespół budynków w Werkach, m.in. oficyny i hotelik szlachecki; przybudówkę do obserwatorium astronomicznego Szkoły Głównej Litewskiej (1782-1788); budynek szkoły parafialnej w Traszkunach w d. powiecie wiłkomierskim; wykonał plan

zabudowy ulicy Wielka Pohulanka w Wilnie; Ogrodu Botanicznego w Serejkiszkach (1784, wspólnie z Stanisławem Bonifacym Jundziłłem); rekonstruował pałace Łopacińskich przy ul. Skopówka 4 w Wilnie; de Reussów przy placu Biskupim w Wilnie; Abramowiczów przy ul. Wielkiej (obok kościoła św. Kazimierza); Tyzenhauzów przy ul. Niemieckiej (ok. 1790); rekonstruował Zielony Most (1791); nadzorował budowę kościoła Dominikanów w Trokach; wykonał rekonstrukcje budynków Uniwersytetu Wileńskiego. Ugodził się 31.05.1778 z ks. Antonim Skawińskim o sporządzenie „obrysu" (projektu) kościoła św. Bartłomieja kanoników regularnych na Zarzeczu w Wilnie. Sporządził w 1787 plany przedmieść wileńskich oraz „obrys" starego zamku wileńskiego i koszar tzw. „Ogińskiego".

S. Łoza, *Architekci i budowniczowie w Polsce*. Warszawa 1954, s. 148; F. Sliesoriūnas, *Nauji duomenys apie Martyno Knakfuso veikla*. „Lietuvos istorijos metraštis" 1978. Vilnius 1979; K. Čerbulėnas, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 2. Vilnius 1986, s. 346.

Kochański Adam, ur. 5.08.1631 w ziemi dobrzyńskiej, zm. 17.05.1700 w Cieplicach; matematyk, fizyk, ksiądz katolicki, jezuita, konstruktor zegarów. Po ukończeniu szkoły średniej w Toruniu przebywał w l. 1652-1655 w nowicjacie jezuitów w Wilnie i na studiach filozoficznych w Akademii Wileńskiej, gdzie ujawniły się jego zdolności matematyczne; władze zakonne przenosiły go potem z jednego kolegium do drugiego, mimo to zdołał nawiązać kontakt ze znanymi uczonymi (m.in. z Leibnizem) i napisać wiele cennych rozpraw, zwłaszcza z zakresu matematyki, m.in. *Analecta mathematica* 1659; pracował ponadto nad udoskonaleniem mechanizmów zegarowych.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 156-157.

Kodatis Bernardas Otonas Liudvikas, ur. 18. 06.1879 w Berlinie, zm. 5.07.1957 w Chicago; profesor litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego, astronom. Pochodził z rodziny emigrantów litewskich, po śmierci rodziców wychowywał go wuj w duchu litewskości. W 1899 ukończył gimnazjum w Poczdamie, w 1904 – seminarium nauczycielskie w Oranienburgu. W l. 1906-1910 studiował astronomię i matematykę na Uniwersytecie Berlińskim, gdzie też później uzyskał stopień doktora filozofii na podst. pracy *Die Bestimmung des Langenunterschiedes des Landeszentralen* (Kaunas-Potsdam 1936). W 1910 ożenił się z Litwinką Viktorią Gruzdytė (1882-1954). W okresie I wojny światowej służył w armii niemieckiej, w l. 1916-1918 pracował w gazecie niemieckiej wydawanej w Kownie, następnie został wysłany do Wilna, gdzie służył w Wojskowym Wydziale Politycznym, tutaj związał się z ruchem litewskim, za co został obwiniony o zdradę i więziony w Tylży. W 1919 został zwolniony z więzienia i wówczas przeniósł się do Kowna, przy tym zrzekł się obywatelstwa niemieckiego. W l. 1919-1922 pracował w Ministerstwie Oświaty jako inspektor generalny, od 1922 jako docent na Uniwersytecie Kowieńskim wykładał matematykę i astronomię. W październiku 1939 przybył do Wilna i od listopada przejmował Obserwatorium Astronomiczne, od grudnia 1939 został profesorem astronomii i matematyki w litewskim Uniwersytecie Wileńskim, będąc równocześnie dyrektorem Obserwatorium Astronomicznego, należał do Związku Szaulisów. Latem 1944 wyjechał z rodziną do Niemiec i do 1951 roku tam mieszkał, a w 1951 emigrował do USA.

Lietuvių enciklopedija, t. 12.Boston 1957, s. 185.

Kognowicki Kazimierz, ur. 10.02.1746 w Łanczunowie (Lančiūnava) koło Kiejdan, zm. 22.03.1825; doktor filozofii, ksiądz katolicki, jezuita, historyk. Uczęszczał do szkół jezuickich w Kownie, Wilnie i Poszawszu; wstąpił do zakonu w 1764, w 1767-1770 studiował filozofię w Akademii Wileńskiej, w l.

1772-1773 teologię w Grodnie; po kasacie zakonu ukończył teologię w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie i uzyskał doktorat z filozofii i nauk wyzwolonych; w 1774-1781 był nauczycielem w kolegium jezuickim w Grodnie, w l. 1783-1789 – kaznodzieją trybunalskim tamże, potem został zastępcą przełożonego kolegium w Dyneburgu i Połocku oraz w l. 1815-1820 był doradcą rektora w Mohylewie; napisał m.in. przewodnik turystyczny *Droga rzymska* (1783) oraz *Życie Sapiehów* (3 tomy ukazały się w l. 1790-1792, dalsze trzy tomy pozostały w rękopisie).

W. Pazdniakou, (w:) *Wialikaje Kniastwa Litouskaje. Encykłapiedyja*, t. 1. Minsk 2005, s. 684.

Kojałowicz-Wijuk Kazimierz, ur. 1617 w Kownie, zm. 9.11.1674 w Połocku (Białoruś); profesor i rektor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, pisarz religijny. W 1634 wstąpił do zakonu jezuitów w Wilnie, studiował retorykę w Nieświeżu w l. 1636-1637, filozofię w Akademii Wileńskiej w l. 1638-1641 i teologię w l. 1643-1647, został wówczas oficjalnym panegirystą zakonu i wydał na użytek szkolny *Panegirici Heroum* (Wilno 1668); wykładał w Braniewie i Połocku, w 1652 został profesorem teologii w Akademii Wileńskiej, w 1654 uzyskał doktorat filozofii i teologii; po najeździe moskiewskim uporządkował zrujnowane gmachy Akademii jako wicerektor w 1657 i rektor w l. 1659-1662; w 1660 wznowił nauczanie; w l. 1661-1668 był kaznodzieją w kościele akademickim, był także prefektem studiów; od 1672 – rektor kolegium jezuickiego w Połocku. Ułożył zbiór kazań *Modi LX sacra orationis varie formandae* (1644), wydał książkę pt. *Gratiae saeculares* (1640) a także w języku polskim *Kazania o Męce Pańskiej* (1675); pisał też dedykacje i panegiryki poświęcone arystokratom litewskim.

D. Jackevičius, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 240; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 157.

Kojałowicz-Wijuk Piotr, ur. w 1622 w Kownie, zm. 12.06.1654 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Był inicjatorem *Elogiorum episcoporum vilnensium* (Nekrologów biskupów wileńskich). W l. 1647-1654 był profesorem Akademii Wileńskiej.

J.J. Jadacki, *Sławni wilnianie filozofowie*. Wilno 1994, s. 62.

Kojałowicz-Wijuk Wojciech herbu Kościesza odmienna, ur. w 1609 w Kownie, zm. 6.10.1677 w Warszawie; profesor Akademii Wileńskiej, historyk i teolog, heraldyk, jezuita. Urodzony w mieszczańsko-szlacheckiej rodzinie, w 1627 wstąpił w Wilnie do zakonu jezuitów, w l. 1629-1632 studiował w Nieświeżu filozofię, w l. 1634-1638 – teologię w Akademii Wileńskiej, w 1641 uzyskał magisterium z filozofii i uczył w Akademii m.in. retoryki, teologii i logiki, pełniąc jednocześnie funkcje kaznodziei i cenzora. W 1653 został mianowany rektorem Akademii Wileńskiej. W połowie lipca 1655 wyjechał do Warszawy na kongregację prowincjonalną jezuitów; 8.08.1655 Wilno zostało zdobyte i spustoszone przez wojska moskiewskie. W czasie trwającej do 2.12.1661 moskiewskiej okupacji miasta stracił większość swego dorobku rękopiśmiennego. W 1656 został spowiednikiem i doradcą biskupa wileńskiego K. Dowgiałły Zawiszy, w l. 1662-1666 był prepozytem domu profesów w Wilnie, potem w Warszawie. Pierwsze jego publikacje to polemiki teologiczne, odznaczające się erudycją i starannością językową. Jego głównym dziełem jest *Historia Lithuana* (cz. 1-2, Gdańsk 1650 – Antwerpia 1669), wzorowana na kronice Macieja Stryjkowskiego, ponadto opracował i napisał: wielki herbarz litewski pt. *Herbarz rycerstwa Wielkiego Księstwa Litewskiego* tj. *Compendium* (wyd. dopiero w 1897) oraz *Nomenclator*, *O rzeczach do wiary należących. Rozmowy teologa z różnymi wiary prawdziwej przeciwnikami* (1671), *Miscellanea rerum ad statum ecclesiasti-*

cum in Magno Lithuaniae Ducatu pertinentia (1650) i 30 innych, pomniejszych dzieł. Zmarł podczas zarazy.

W. Dworzaczek, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 13, s. 270; W. Dworzaczek, (w:) *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 1. Warszawa 1984, s. 456; J.J. Jadacki, *Sławni Wilnianie filozofowie*. Wilno 1994, s. 62-72.

Kojdanower Aaron Samuel (Szmuel) ben Izrael; Aaron Samuel z Kojdanowa, zw. maharszakiem, ur. w 1614 w Wilnie, zm. w 1676 w Krakowie; rabin, wybitny talmudysta; ojciec Cwi Hirsza Kojdanowera. Wykształcenie rabinackie zdobywał w Wilnie i w Brześciu Litewskim. Był rabinem w Białej koło Brześcia. Przed wojskami kozackimi uszedł do Wilna (1648). Następnie przebywał w Lublinie, gdzie zginęły dwie jego córki i utracił bibliotekę (1656). Przed prześladowaniami uciekł na Morawy. Pełnił funkcje rabina kolejno: w Nikolsburgu, Głogowie, Frankfurcie n. Menem. Na starość powrócił do Polski i osiadł w Krakowie.

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 1. Warszawa 2003, s. 801.

Kolankowski Ludwik, syn Karola i Marii z Jabłońskich, ur. 21.06.1882 w Pniewie, w ówczesnej Galicji, zm. 19.03.1956 w Toruniu; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, historyk, bibliotekarz, polityk, Do szkoły uczęszczał w Nadwornej, a następnie skończył gimnazjum w Stanisławowie. Studiował historię na Uniwersytecie Lwowskim. Doktoryzował się w 1906 na podstawie rozprawy *Kandydatura Jana Albrechta Hohenzollerna na biskupstwo płockie (1522-1523)*, Lwów 1908. Od 1.09.1905 do 28.021906 pracował jako woluntariusz w Bibliotece Uniwersytetu Lwowskiego, a od 1.09.1906 – w Bibliotece Jagiellońskiej. 1.12.1906 wyjechał na studia do Berlina, a po powrocie od 26.02.1907 znów podjął pracę w Bibliotece Jagiellońskiej. W 1913 ogłosił rozprawę *Zygmunt August, wielki książę Litwy do 1548*, na podstawie tej pracy habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim. W listopadzie 1918 powołano go do centralnych urzędów odradzającego się państwa: był naczelnikiem Wydziału Wschodniego Sekcji Politycznej Ministerstwa Spraw Zagranicznych, 19.12.1918 został szefem sekcji litewsko-białoruskiej; był Generalnym Komisarzem Cywilnym Ziem Wschodnich przy Zarządzie Wojskowym. 5.05.1919 otrzymał nominację na pełnomocnika Naczelnika Państwa do spraw Uniwersytetu Wileńskiego; położył duże zasługi przy jego organizacji. W 1920 na własną prośbę opuścił MSZ. Następnie pełnił szereg stanowisk w administracji państwowej. W 1924 po wycofaniu się z działalności politycznej wrócił do Krakowa, gdzie wykładał w UJ. Od 1931 został profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, w tym czasie wyszły dwie jego prace: *Dzieje Wielkiego Księstwa Litewskiego za Jagiellonów* (Warszawa 1930) i *Wiedza o Polsce. Zarys podręcznikowy* (1932). Od 1937 został profesorem Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. Okupację 1939-1944`spędził w częściowo zniszczonej Bibliotece Zamoyskich, ratując w niej wiele cennych zabytków rękopiśmiennych. Od 1.03.1945 organizował Uniwersytet Łódzki, był profesorem Uniwersytetu Łódzkiego, następnie organizował Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, był pierwszym rektorem UMK; członek wielu towarzystw naukowych i od 1934 Polskiej Akademii Umiejętności. Pochowany na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

A. Gieysztor, (w:) *PSB*, t. 13, s. 289-292; J. Długosz, J. Jachowski, (w:) *Słownik pracowników książki polskiej* Warszawa 1972, s. 428; A. Tomczak, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 1. Toruń 1998, s. 139-141; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994*. Toruń 1995, s. 345-346.

Kolbuszewski Kazimierz Tadeusz, syn Antoniego, wł. nazwisko Kobzdaj, ur. 27.01.1884 w Przemyślu, zm. 1.02.1943 na Majdanku,

w obozie koncentracyjnym; historyk literatury, publicysta. Pochodził z rodziny chłopskiej, ojciec był pracownikiem poczty. Uczył się w Gimnazjum św. Anny w Krakowie, świadectwo dojrzałości uzyskał w 1902. Studiował na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, przeniósł się na Uniwersytet Lwowski. Poza filologią polską studiował – germańską. Od 1.09.1906 był zastępcą nauczyciela w Stryju, w 1907 po złożeniu egzaminów, został nauczycielem, w Stryju pracował do 1909. W 1909 – jak podaje Jerzy Starnawski – „przeprowadził Kobzdaj doktoryzację na Uniwersytecie Lwowskim (...). Studia o Słowackim z 1909 były chyba debiutem Kobzdaja, przyszłego Kolbuszewskiego". Habilitację uzyskał na podstawie dzieła *Postyllografia polska XVI i XVII wieku* (Kraków 1921). Z początkiem 1922/1923 powołany został przez władze Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie na katedrę historii literatury polskiej. W l. 1924-1926 był dziekanem. Na USB był Kolbuszewski profesorem nadzwyczajnym do 1929, po czym otrzymał nominację na profesora zwyczajnego. Zajmował się literaturą staropolską i okresu stanisławowskiego. Przez kilka lat uczył języka polskiego w Gimnazjum SS. Nazaretanek w Wilnie. W 1933 przeniósł się do Lwowa, gdzie na Uniwersytecie Jana Kazimierza pracował do 1939, od 1937 był redaktorem „Pamiętnika Literackiego". W l. 1940-1941 na przemianowanym przez Sowietów Uniwersytecie Iwana Franki we Lwowie wykładał literaturę niemiecką. W 1942 został aresztowany przez Gestapo i 1 lutego 1943 przewieziony do obozu koncentracyjnego na Majdanku, gdzie zmarł.

M. Piszczkowski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 13, s. 306; J. Starnawski, *Sylwetki wileńskich historyków literatury*. Bydgoszcz 1997, s. 129-134;

Komarnicki Wacław, syn Tytusa i Józefy z Suszyńskich, ur. 29.07.1891 w Warszawie, zm. 19.03.1954 w Londynie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, prawnik, działacz polityczny, minister sprawiedliwości w rządzie emigracyjnym, członek Polskiej Akademii Umiejętności. Był bratem Tytusa (dyplomaty, autora prac historyczno-prawnych). Uczęszczał go Gimnazjum Górskiego w Warszawie, w latach 1909-1914 studiował prawo i filozofię na Uniwersytecie Lwowskim i uniwersytecie w Dorpacie (obecnie Tartu, Estonia). Po studiach pracował jako nauczyciel historii na pensji I. Sikorskiej w Warszawie. Od 1917 działał w Lidze Państwowości Polskiej (członek Zarządu) oraz Związku Odbudowy Państwa Polskiego (sekretarz), w latach 1918-1921 był radcą prawnym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych. Obronił w tym czasie doktorat praw na Uniwersytecie Jagiellońskim (1920). Brał udział w wojnie z bolszewikami oraz w negocjacjach rozjemczych w Baranowiczach. Od 1921 był profesorem nadzwyczajnym i kierownikiem Katedry Prawa Państwowego i Nauki o Państwie Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, od 1923 profesorem zwyczajnym. W l. 1924-1927 pełnił funkcję dziekana Wydziału Prawa. Prowadził ponadto wykłady z prawa politycznego w Szkole Nauk Politycznych w Warszawie (1929-1939). Pełnił mandat poselski z ramienia Stronnictwa Narodowej Demokracji (1928-1935); w Sejmie zajmował się głównie problematyką konstytucyjną i oświatową; krytycznie odnosił się do konstytucji kwietniowej 1935. Prowadził również działalność samorządową, w latach 1927-1939 był członkiem Koła Chrześcijańsko-Narodowego w Radzie Miasta Wilna, a 1934-1939 wchodził w skład Rady Naczelnej Związku Miast Polskich. Po wybuchu II wojny świtowej przebywał w obozie dla jeńców wojennych w Griazowcu koło Wołogdy (do 1941). Wyjechał następnie do Anglii, gdzie kontynuował pracę na St. Andrews University (wykładał tam już od 1924). W 1942 objął tekę Ministra Sprawiedliwości w rządzie londyńskim, wbrew zaleceniom władz Stronnictwa Narodowego; wywołało to konflikt w partii i powstanie grupy opozycyjnej z Marianem Seydą na czele. Ko-

marnicki był ministrem do dymisji premiera Stanisława Mikołajczyka w listopadzie 1944, później wycofał się z życia politycznego. Od 1945 wykładał prawo państwowe i prawo międzynarodowe publiczne na Uniwersytecie w Oksfordzie (kierował Katedrą Prawa Państwowego Polskiego Wydziału Prawa) i londyńskiej Polskiej Szkole Nauk Politycznych. W 1949 prowadził wykłady w Akademii Prawa Międzynarodowego w Hadze, gdzie omawiał zagadnienie określenia agresora w nowoczesnym prawie międzynarodowym. Od 1938 był członkiem-korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności. Należał także do szeregu innych towarzystw naukowych, polskich i zagranicznych, m.in. Polskiego Instytutu Administracyjnego, Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, rumuńskiego Instytutu Nauk Administracyjnych, Société de Legislation Comparée w Paryżu, Institut International de l'Histoire Politique et Constitutionelle. Ogłosił szereg prac naukowych, m.in.:*Powstawanie państw ze stanowiska nauki o państwie i prawa międzynarodowego* (1916), *O prawach i zobowiązaniach nowopowstałego państwa* (1918), *Ustrój państwowy Austro-Węgier* (1918), *Polskie prawo polityczne. Geneza i system* (1922), *Zarys ustroju państwowego Rzeczypospolitej Polskiej* (1923), *Geneza terytorium państwowego Polski ze stanowiska prawa narodów* (1925), *O zmianie konstytucji polskiej* (1927), *Odbudowa państwowości polskiej na ziemiach wschodnich* (1929), *Ustrój państwa polskiego* (1932), *O projekcie nowej Konstytucji* (1937), *Ustrój państwowy Polski współczesnej* (1937), *Nowy ustrój państwowy Związku Sowietów* (1938), *Rola prawnika w powojennej Polsce* (1942).

Biogramy uczonych polskich, Część I: Nauki społeczne, zeszyt 2: K-N (pod redakcją Andrzeja Śródki i Pawła Szczawińskiego), Ossolineum, Wrocław 1984.

Koneczny Feliks, ur. 1.11.1862 w Krakowie, zm. 10.02.1949 tamże; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, historyk i historiozof, twórca oryginalnej koncepcji cywilizacji. W latach 1883-1888 studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim, stopień doktora uzyskał za pracę: *Najdawniejsze stosunki Inflant z Polską do roku 1393*. W l.1889-1890 prowadził badania w archiwach watykańskich. Następnie pracował w bibliotekach Akademii Umiejętności i Uniwersytetu Jagiellońskiego, jednocześnie działał m.in. w Klubie Słowiańskim, Towarzystwie Szkoły Ludowej, Uniwersytecie Ludowym. W tym czasie publikował liczne artykuły w czasopismach: „Czas", „Przegląd Polski", „Przegląd Powszechny" i „Świat Słowiański". Od 1919 pracował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie gdzie habilitował się w 1920 pracą *Dzieje Rosji*. W 1922 uzyskał tytuł profesora. W latach 1922-1929 kierował katedrą historii Europy Wschodniej. Został zmuszony do udania się na przedwczesną emeryturę za krytykę Józefa Piłsudskiego. Po wojnie zatrudniony na Uniwersytecie Jagiellońskim, lecz odsunięty od działalności dydaktycznej, w latach 1946-1948 publikował liczne artykuły poświęcone głównie kwestiom samorządu i historii gospodarczej w „Niedzieli". W pracach historycznych Koneczny zajmował się historią Europy Środkowej i Wschodniej głównie w okresie średniowiecza i wczesnej nowożytności. Interesowały go zwłaszcza kwestie związane z zakonem krzyżackim, oraz stosunki Polski i Litwy ze wschodnimi sąsiadami. Obok prac naukowych publikował także dzieła popularyzatorskie i podręcznikowe, jak: *Dzieje narodu polskiego dla młodzieży* (1889), *Dzieje Śląska* (1897) czy *Dzieje Polski za Piastów* (1902) i *Dzieje Polski za Jagiellonów* (1903).W swoich pracach historycznych podkreślał pozytywny wpływ Kościoła katolickiego na rozwój społeczeństwa (ukazując m.in. jak w konfliktach władzy państwowej z Kościołem rodziły się samorządy i przekonanie o prawach społeczeństwa względem władcy), oraz dominującą rolę idei w historii, tak np. w *Teorii Grunwaldu*" (1910) pokazał, że zwycięstwo nad zakonem

krzyżackim było wynikiem nie tyle przewagi militarnej, ile wyższości idei samostanowienia narodów, opracowanej przez Stanisława ze Skalbimierza i Pawła Włodkowica nad będącymi podstawą moralną i prawną, dla roszczeń krzyżackich, uniwersalizmami cesarskim i papieskim. Często podkreślał też fałszywość teorii deterministycznych, ukazując wpływ wybitnych jednostek na dzieje. Uwypuklał narodowościowy charakter konfliktów polsko-niemieckich, a później polsko-krzyżackich i jego zdaniem negatywną rolę Żydów w dziejach Polski. Przykładał także dużą wagę do badań rozwoju administracji – *Dzieje administracji w Polsce* (1924), oraz rozwoju gospodarczego – *Rzut oka na polskie dzieje gospodarcze* (1918). Z biegiem czasu Koneczny publikował coraz mniej prac historycznych a coraz więcej historiozoficznych. Pierwszą pracą historiozoficzną Konecznego było opublikowane w 1921 *Polskie Logos i Ethos*. Są to rozważania o celu Polski, jako państwa i Polaków jako narodu. Cel taki pojmował on, nie jako coś danego z góry, ale jako wybraną w sposób wolny, ideę przewodnią, wokół której koncentrują się wysiłki narodu w danym okresie historycznym. Celem Polski, zdaniem Konecznego, było (czy też powinno być) głoszenie i dowodzenie nadrzędności prawa moralnego nad dążeniem do skuteczności w polityce, a także rozpowszechnianie idei dobrowolnej unii między narodami, której najdoskonalszy przykład widział w Uniach polsko litewskich. W dalszych latach publikuje szereg artykułów i broszur historiozoficznych, m.in.: *Różnolitość cywilizacyjna Słowiańszczyzny* (1925), *Bizantynizm niemiecki* (1927), *Kościół w Polsce wobec cywilizacji* (1928), *Zawisłość ekonomii od etyki* (1932), w których kształtował własne rozumienie podstawowych dla swojej historiozofii pojęć takich jak: cywilizacja, trójprawo, pięciomian bytu, personalizm, indywidualizm, gromadność. Historiozofia Konecznego uzyskała swój ostateczny kształt w książce *O wielości cywilizacyj* (1935).

L. Gawor, *O wielości cywilizacji. Filozofia społeczna Feliksa Konecznego*". Lublin 2002; J. Skoczyński J, *Koneczny. Teoria cywilizacji.* Warszawa 2003.

Kongiel Roman, ur. 29.06.1904 w Wilnie, zm. 23.06.1960 w Warszawie; st. asystent Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, geolog. W 1923 ukończył Gimnazjum im. J. Lelewela w Wilnie, w 1929 – geologię i palenteologię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w 1935 uzyskał doktorat pod kierunkiem prof. M. Limanowskiego na podst. pracy *W sprawie wieku siwaka w okolicach Puław*. W 1937 przebywał na stypendium na uniwersytecie w Kopenhadze. W l. 1931-1932 był nauczycielem geografii i biologii w Seminarium Nauczycielskim im. T. Zana w Wilnie, od 1927 do 1939 był asystentem i st. asystentem w Zakładzie Geologii USB w Wilnie, w 1940-1945 pracował w Litewskim Oddziale Komitetu ds. Geologii jako inżynier; uczestniczył w Wilnie w tajnym nauczaniu. W 1945 wyjechał do Torunia, od 1945 do 1960 pracował w Katedrze Geologii i Paleontologii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika; w 1948 uzyskał na UMK habilitację na podst. pracy: *O przedstawicielach rodzaju* Echinocorys *z danu Danii, Szwecji i Polski.*

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 351.

Kononowicz Kazimierz, ur. 2.03.1714 na Litwie, zm. 19.08.1759 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Wykładał w Połocku, Pińsku i Słucku. W l. 1756-1759 był profesorem teologii i prawa kanonicznego oraz dziekanem Wydziału Filozoficznego w Akademii Wileńskiej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 224.

Kononowicz Maciej, ur. 23.02.1711 na Litwie, zm. 11.05.1778 w Dyneburgu; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Wykładał

w wielu kolegiach jezuickich; w l. 1756-1758 był profesorem Pisma św. w Akademii Wileńskiej, w 1769-1772 – rektorem domu III probacji z kościołem św. Rafała w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 224.

Kontrym Kazimierz ur. w 1776 w Bohdanowie w powiecie oszmiańskim, zm. 11.06. 1836 w Szydłowie (Šiluva) w powiecie rosieńskim; adiunkt – bibliotekarz Uniwersytetu Wileńskiego, pisarz, publicysta i działacz polityczny. Brał udział w powstaniu kościuszkowskim 1794 jako żołnierz artylerii, w 1795 został w Wilnie regentem wydziału kryminalnego, w 1797 – archiwistą Sądu Nadwornego, w 1795 – sekretarzem cenzury wileńskiej, w 1803 – buchalterem Uniwersytetu Wileńskiego, w 1805 – pomocnikiem bibliotekarza uniwersytetu z tytułem adiunkta, w 1808 – sekretarzem uniwersytetu. W 1812 pracował w Komisji Rządzącej, w 1814 wrócił na stanowisko pomocnika bibliotekarza Uniwersytetu Wileńskiego; w 1816 był współzałożycielem „Wiadomości Brukowych", wileńskiego tygodnika satyrycznego, który ukazywał się w latach 1816-1822. W 1816 wydawał z Grodkiem „Gazetę Literacką", wznowił i współredagował w l. 1815-1818 „Dziennik Wileński" oraz w l. 1820-1822 „Dzieje Dobroczynności Krajowej i Zagranicznej". W 1817 był współzałożycielem Towarzystwa Szubrawców, oraz Towarzystwa Typograficznego Wileńskiego; współpracował z Józefem Zawadzkim prowadząc w imieniu jego firmy różne akcje w sprawach uczelni, nauki i literatury, za współdziałanie z filomatami został w 1825 usunięty z uniwersytetu z zakazem mieszkania w Wilnie, wydalony także z Warszawy, mieszkał u rodziny na wsi. W czasie powstania listopadowego, w latach 1830-1831, był członkiem władz powstańczych na Litwie.

Z. Skwarczyński. *Kazimierz Kontrym. Towarzystwo Szubrawców*, Łódź, 1961.

Korcik Antoni, ur. 28.05 1892 w Krasnymstawie, zm. 24.10.1969 w Lublinie; filozof-logik, profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, ksiądz katolicki. Do szkoły średniej uczęszczał w Puławach, Hrubieszowie, Zamościu i Odessie, gdzie w 1916 zdał maturę i rozpoczął studia na Uniwersytecie Odesskim. W 1917 wstąpił do Seminarium Duchownego w Żytomierzu, w 1920 przyjął święcenia kapłańskie i rozpoczął studia w zakresie filologii klasycznej i filozofii na Wydziale Humanistycznym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego; w 1922 przeniósł się na sekcję filozoficzną Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warszawskiego. Tu w 1926 otrzymał tytuł magistra filozofii, a w 1930 uzyskał stopień naukowy doktora filozofii. Od 1932 do 1939 prowadził wykłady zlecone z historii filozofii na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W 1935 odbył podróż naukową do Hanoweru, Berlina i Lipska. W l. 1942-1944 był internowany najpierw w Szałtupiu, a następnie w Poniewieżyku na Litwie. Od 1945 do 1963 pracował na KUL w Lublinie, gdzie był docentem, a później profesorem. Prowadził wykłady z logiki matematycznej i logiki tradycyjnej. Główną dziedziną jego badań była historia logiki. Jego dorobek naukowy obejmuje ok. 40 pozycji, m.in. wydał książki: *Teoria konwersji zdań asertorycznych u Arystotelesa w świetle teorii dedukcji* (Wilno 1937), *Teoria sylogizmu zdań asertorycznych u Arystotelesa na tle logiki tradycyjnej* (Lublin 1948).

T. Kwiatkowski, (w:) *Księga Jubileuszowa 50-lecia Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*. Lublin 1969.

Korman, (Rohrman), Jan, ur. 3,11.1634 na Litwie, zm. 13.09.1686 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Studiował teologię w Rzymie i przez 3 lata był penitencjariuszem w Bazylice św. Piotra; w l. 1670-1671 był profesorem teologii moralnej w Akademii Wileńskiej, potem pracował w Warszawie i następnie w l. 1675-1678 – profesorem

teologii w Akademii Wileńskiej, tamże w l. 1679-1686 – profesorem etyki i prawa kanonicznego; opublikował *Assertiones Canonicae de regularibus et transeuntibus religionem* (Wilno 1686).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 228.

Korniłow Iwan Pietrowicz, ur. w 1811, zm. w 1901; geograf, pisarz, rosyjski działacz państwowy. Służył w gwardii rosyjskiej w Petersburgu, później – na Syberii, był też inspektorem szkół państwowych w Okręgu Moskiewskim. W l. 1864-1868 był Kuratorem Wileńskiego Okręgu Naukowego. W Wilnie założył Towarzystwo Geograficzne, zorganizował bibliotekę publiczną i rosyjskie archiwum. Propagował wydawanie książek litewskich w alfabecie cyrylickim. Był rusyfikatorem Wilna i Wileńszczyzny. Wydał w.in. *Sbornik matieriałow dla istorii proswieszczenija* (Wilno 1893), *Pamiati grafa M.N. Murawjowa* (Sankt-Pietierburg 1896), *Russkoje dieło w Siewiero-Zapadnom kraje. Matieriały dla istorii Wilenskogo uczebnogo okruga, prieimuszczestwienno w Murawjowskuju epochu* (Sankt-Pietierburg 1901).

Korniłow Iwan Pietrowicz, Słowar' F.A. Brokgauza i E.A. Efrona.

Korona Marek, ur. ok. 1590, zm. w 1651; doktor teologii, franciszkanin. Doktorat teologii uzyskał we Włoszech, w 1618 kierował studium krakowskim, w 1620 pełnił obowiązki regensa studium i wikarego w Wilnie, w 1621 został definitorem prowincji polskiej; w 1625 przeszedł do prowincji litewsko-ruskiej, był regensem studiów i gwardianem we Lwowie i w Wilnie; w l. 1636-1639 – prowincjałem; opublikował m.in. historyczny opis konwentów ruskich i litewskich w 1637 oraz *Rozmowę theologa katolickiego z rabinem żydowskim przy arianinie* (1645).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 229.

Korotaj Władysław, syn Tomasza i Anny z Janczów, ur. 9.02.1912 w Kiejdanach, zm. 12.08.1994 w Warszawie; pracownik naukowy w IBL w Warszawie, polonista. Po ukończeniu gimnazjum klasycznego im. Juliusza Słowackiego w Wilnie studiował w l. 1931-1939 polonistykę na USB. W 1939 uzyskał absolutorium (magisterium w 1951 w Warszawie) i podjął pracę jako nauczyciel w szkole „Dziecko Polskie". Po wybuchu II wojny światowej, będąc członkiem Szarych Szeregów, rozpoczął pracę na tajnych kompletach ucząc polskiego i historii. Od lipca 1941 należał do AK (pseud. Brzeski). Po akcji Ostra Brama, w której uczestniczył, w 1944 został internowany do Kaługi. W styczniu 1946 przyjechał do Polski. Przez krótki okres był wychowawcą Domu Dziecka „Anusia" w Konstancinie k. Warszawy. W`październiku 1948 rozpoczął pracę w Instytucie Badań Literackich w Warszawie, w Pracowni Staropolskiej. W l. 1949-1952 był jednocześnie asystentem na Uniwersytecie Warszawskim. Zajmował się problematyką literatury staropolskiej. Opublikował szereg artykułów i prac naukowych, m.in. *Dramat staropolski od początków powstania Sceny Narodowej. Bibliografia* (1965), *Bibliografia dzieł Jana Kochanowskiego*. Zbierał materiały do historii Wilna, a także wileńskiego harcerstwa.

K. Korotajowa, (w:) *Z dziejów Almae Matris Vilnensis*. Kraków 1996, s. 355-356.

Korowicki (Korewicki, Kurowicki) Aleksander, ur. w 1797, zm. w 1864; profesor prawa cywilnego na Uniwersytecie Wileńskim. Uczył się w Drohiczynie i Białymstoku; studiował nauki prawne i historyczne na Uniwersytecie Wileńskim, w 1821 uzyskał tytuł magistra, Od 1823 do 1832 wykładał tam prawo cywilne. Po zamknięciu Uniwersytetu od 1841 został profesorem prawa polskiego i litewskiego na uniwersytecie w Moskwie, pracował tam do 1859. Znany był z licznych prac, które obok wartości naukowych pisane były dobrą polszczyzną.

J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832*. Białystok 1993, s. 34.

Korsak Jan, ur. 24.06.1704 na Białorusi, zm. 23.12.1773 w Żodziszkach na Wileńszczyźnie (dziś Białoruś); profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, autor utworów religijnych. W 1720 wstąpił do zakonu jezuitów, w l. 1723-1726 studiował filozofię w Akademii Wileńskiej, następnie uczył w szkołach jezuickich w Warszawie, Pułtusku i Pińsku. W l. 1734-1740 był kaznodzieją i bibliotekarzem w Mścisławiu, Grodnie, Warszawie i Nieświeżu. W Akademii Wileńskiej uzyskał doktorat i wykładał w niej w l. 1740-1743 logikę, fizykę i metafizykę, w 1743-1747 – teologię w Akademii Wileńskiej i w Połocku, w 1755-1759 – rektor kolegium jezuickiego w Żodziszkach nad Wilią. W l. 1747-1759 w Wilnie wydał kilka książeczek na tematy moralne, m.in. *Trybut powinney wdzięczności Świętemu Kazimierzowi* (1751).

B. Natonski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 14, s. 106; K. Mačiulytė, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 244.

Korsak Rafał Kazimierz, ur. 22.10.1717 na Białorusi, zm. w 1778 w Nieświeżu; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Był wiceregensem Seminarium Papieskiego oraz profesorem teologii moralnej i filozofii w Akademii Wileńskiej; potem wykładał w Witebsku, Orszy i Nieświeżu; w l. 1759-1760 był profesorem teologii polemicznej w Wilnie; w 1766-1767 wicekanclerzem Akademii Wileńskiej, w l. 1768-1772 regensem Seminarium Papieskiego, w l. 1772-1773 – instruktorem III probacji w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 231.

Korycki Karol, ur. 3.11.1702 w Dzitrykach w pow. lidzkim, zm. 10.12.1789 w Rzymie; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, pedagog. W 1717 wstąpił do zakonu jezuitów w Wilnie, studiował filozofię w Połocku w l. 1720-1723 i teologię w Warszawie w l. 1726-1730; w kolegium jezuitów w Warszawie w l. 1730-1732 był profesorem wymowy; w l. 1733-1736 wykładał w seminarium nauczycielskim w Słucku; doktoryzował się z filozofii w Akademii Wileńskiej i był tam profesorem do 1739; w l. 1739-1746 był kaznodzieją i profesorem teologii w Warszawie, w 1746 – penitencjariuszem w bazylice św. Piotra w Rzymie, w l. 1755-1763 prowincjałem prowincji mazowieckiej, potem rektorem w Nieświeżu; w 1765 był asystentem polskim, czyli zastępcą generała zakonu. Po kasacie zakonu jezuitów był więziony w l. 1773-1776 w zamku św. Anioła w Rzymie; próbował jeszcze utrzymać resztki zakonu na Białorusi.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 167-168.

Korycki Michał, ur. 7.09.1714 w Dytrykach koło Lidy, zm. 10.03.1781 w Mińsku; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, poeta. Kształcił się w kolegium jezuickim w Bobrujsku, do zakonu jezuitów wstąpił w 1730 w Wilnie; w l. 1732-1733 studiował pedagogikę w Słucku, w l. 1733-1736 filozofię w Akademii Wileńskiej, następnie uczył w Wilnie i Warszawie, gdzie rozpoczął studia teologiczne, ukończone w Akademii Wileńskiej w 1742. W l. 1742-1744 był profesorem wymowy w Mińsku i w Akademii Wileńskiej, w l. 1746-1748 wykładał w Słucku; po uzyskaniu w Akademii Wileńskiej stopnia doktora filozofii był w niej w l. 1750-1756 profesorem oraz sekretarzem i w l. 1753-1756 kierownikiem biblioteki; w l. 1765-1770 pełnił obowiązki prowincjała mazowieckiego i zajmował się modernizacją szkolnictwa, potem był dyrektorem biblioteki w Bobrujsku; przez wiele lat pełnił funkcję kaznodziei. Wydał *Kazanie na pogrzebie Sapiehy, koadiutora wileńskiego* (1755), łaciński poemat *Avium comitia* (1778, 1781) oraz *Carmina*... (wydane w 1817 w Płocku).

L. Piechnik, *Odrodzenie Akademii Wileńskiej 1730-1773*, t. 4, Rzym 1990, s. 43; K. Mačiulytė, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 224.

Korytyński Feliks, ur. 18.05.1718 na Mazowszu, zm. 30.08.1769 w Rzepichowie k. Nieświeża; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1733, studiował tam w 1736-1739 filozofię i w 1743-1747 – teologię. Wykładał w Krożach, Pułtusku, Drohiczynie i Warszawie; w 1749-1750 i 1753-1754 był profesorem retoryki w Akademii Wileńskiej, w l. 1756-1759 – profesorem filozofii w wileńskim Collegium Nobilium; w l. 1762-1763 – prokuratorem prowincji litewskiej; napisał tragedię *Innocentia pietate servata* (Wilno 1750)

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 232.

Koryzna Mikołaj Aleksander, ur. 26.07.1691 na Żmudzi, zm. 24.02.1740 w Szadowie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1707 w Wilnie; był prefektem szkół w Iłukszcie, Połocku, Kownie, Łomży i Krożach; w l. 1726-1727 – był profesorem teologii moralnej w Akademii Wileńskiej i prefektem bursy w Wilnie; potem był profesorem w kolegiach w Reszlu i Krożach; w l. 1735-1736 był ponownie profesorem teologii moralnej w Akademii Wileńskiej; opublikował dramat szkolny *Mare Rubrum* (Warszawa 1718).

Wileński słownik biograficzny Bydgoszcz 2008, s. 232.

Korza Benjamin, ur. w 1762, zm. w 1809; ksiądz katolicki. Był profesorem historii Kościoła w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie, a w l. 1799-1803 – teologii moralnej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 168.

Korzeniewski (Korzeniowski) Alojzy, ur. w 1766, zm. 4.07.1833 w Wilnie; doktor nauk wyzwolonych i filozofii, ksiądz katolicki, dominikanin, fizyk. Śluby zakonne złożył w 1782; w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie uzyskał doktorat nauk wyzwolonych i filozofii; uczył w kolegium w Mereczu, potem w l. 1790-1806 był nauczycielem fizyki i organizatorem gabinetu fizycznego w Grodnie, przetłumaczył podręcznik *Fizyka* R.J. Haüy (wydany w Połocku w 1802 i w Wilnie w 1806); od 1809 działał w Wileńskim Towarzystwie Dobroczynności (od 1817 był prezesem); w 1812 udzielał pomocy cofającym się Francuzom; przed 1817 uzyskał na Uniwersytecie Wileńskim doktorat teologii, opublikował w Warszawie 4-tomowy zbiór *Kazania niedzielne* (1824-1825) a w Wilnie wydał dwie broszury zwalczające masonerię.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 168.

Korzeniowski (Korzeniewski) Józef, ur. 19. 03.1806 w powiecie słuckim, zm. 21.05.1870 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, lekarz-chirurg. Po ukończeniu gimnazjum w Nieświeżu w 1821 wstąpił początkowo na Wydział Fizyczny Uniwersytetu Wileńskiego, ale po dwóch latach studiów przeniósł się na Wydział Medycyny. Jako student odznaczał się zdolnościami i pilnością. W 1827 został lekarzem I stopnia i pozostał przy uniwersytecie jako pomocnik prosektora anatomii. Dyplom doktora medycyny otrzymał w 1829. W 1831 wyjechał do Brześcia, a później do Witebska leczyć chorych na cholerę. Po otwarciu Akademii Medyko-Chirurgicznej został w niej pomocnikiem profesora kliniki chirurgicznej. W 1834 mianowany został adiunktem kliniki. W 1835 mianowano go profesorem-adiunktem, a w 1837 – profesorem nadzwyczajnym; w 1840 został profesorem zwyczajnym i dyrektorem kliniki chirurgicznej. W l. 1836-1837 pełnił obowiązki sekretarza naukowego akademii, w l. 1837-1839 przebywał w celach naukowych za granicą. Po zamknięciu akademii pozostał w Wilnie. Znany był na całej Litwie jako doskonały chi-

rurg operator. Od 1829 był czynnym członkiem Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego. Ogłosił wiele prac naukowych w językach łacińskim i polskim. Długo chorował. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego.* Wilno 1939; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 181-182.

Koschmieder Erwin, ur. w 1895, zm. w 1977; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, językoznawca, slawista. W l. 1931-1936 był profesorem i kierownikiem Katedry Filologii Słowiańskiej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; po jego ustąpieniu Katedra została połączona z Katedrą Języka Polskiego; był w l. 1933-1938 redaktorem biuletynu „Balticoslavica", wydawanego przez Instytut Naukowo-Badawczy Europy Wschodniej. Po II wojnie światowej działał w Monachium w Niemczech.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB Londyn 1950, s. 111.

Kosiński Karol, ur. w 1887 w Wilnie, zm. w 1939?; lekarz-antropolog, asystent na USB. W 1906 ukończył I gimnazjum w Wilnie; studiował medycynę na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie w 1914 uzyskał dyplom doktora wszechnauk lekarskich; podczas I wojny światowej pracował w szpitalach Czerwonego Krzyża; w l. 1919-1929 był starszym asystentem w Zakładzie Anatomii Topograficznej USB, w 1926 wydał podręcznik *Anatomia topograficzna kończyny górnej*; niedopuszczony do habilitacji z pozanaukowych powodów, przeniósł się do ośrodka zdrowia w Liskowie pod Kaliszem, gdzie od 1933 redagował kwartalnik „Liskowianin"; powołany do wojska w 1939 był dowódcą szpitala wojskowego w stopniu majora, po działaniach wojennych zaginął.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 233.

Kosmowski Jan, ur. 27.05.1629 na Podlasiu, zm. 22.09.1694 w Pińsku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. W l. 1656-1664 studiował teologię w Austrii; w 1672-1673 – profesorem retoryki w Nieświeżu, w l. 1673-1674 był profesorem w Akademii Wileńskiej, wystawił wówczas 2 sztuki w teatrze szkolnym; potem był prefektem szkół lub wykładał w Warszawie, Połocku i Witebsku, w`1681-1684 był rektorem w Połocku, w 1691-1692 – superiorem w Drohiczynie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 233-234.

Kossakowski Bronisław, ur. 20.09.1687 w woj. mińskim, zm. 3.01.1722 w Nieświeżu; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1705 w Wilnie; był profesorem retoryki w Drohiczynie w l. 1719-1720 i w Akademii Wileńskiej w 1720-1721; opublikował sztukę *Arcanum cordis* (Wilno 1721).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 234.

Kossakowski Kalikst, ur. w 1792 w Didkiemis (Wielka Wieś) koło Szyłeli na Żmudzi, zm. 6.06.1866 w Okmianie (Akmena) na Żmudzi; językoznawca, badacz języka litewskiego, ksiądz katolicki. Uczył się w gimnazjum w Krożach i w Seminarium Duchownym w Worniach, święcenia kapłańskie przyjął w 1818, w l. 1825-1832 studiował na Uniwersytecie Wileńskim, gdzie uzyskał doktorat teologii. Był wikariuszem i proboszczem w Sałantach, Kołtynianach, a od 1836 proboszczem w Okmianie na Żmudzi; był też prałatem katedry żmudzkiej, pełnił różne funkcje w kapitule żmudzkiej; ogłosił w języku polskim gramatykę języka litewskiego pt. *Gramatyka języka Żmudzkiego* (Wilno 1832), ponadto w języku litewskim ogłosił kilka książeczek, m.in. *Girtybė ir blaivystė* (Pijaństwo i trzeźwość, 1859), *Pasaka apie pašnekesnį tarp velnio ir šinkorių* (Opowieść o rozmowie diabła z szynkarzem, 1861). W 1869 wydał li-

terami rosyjskimi tłumaczenie na język litewski kazań ks. M. Białobrzeskiego.

V. Vanagas, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija.* Vilnius 2001, s. 222.

Kossakowski Remigiusz, przydomek Korwin, ur. 1.10.1730 na Żmudzi, zm. 12.11.1780 w Paryżu; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1753 w Wilnie, w Akademii Wileńskiej studiował filozofię w l. 1756-1759 i teologię w l. 1760-1764; był profesorem w Akademii Wileńskiej w l. 1765-1768; potem – kaznodzieją w Wilnie i Grodnie; po kasacie zakonu został w 1774 korespondentem paryskim Komisji Edukacji Narodowej, realizował zlecenia Szkoły Głównej Litewskiej, przyczynił się do przyjęcia M. Poczobutta na członka korespondenta Akademii Francuskiej i zarejestrowania odkrytej przez niego w 1773 konstelacji „Ciołek Królewski".

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 236.

Kossakowski Stanisław Aleksander Władysław Alojzy, ur. 3.07.1837 w Wojtkuszkach, zm. 4.11.1905 tamże; uczony heraldyk. W l. 1879-1883 był burmistrzem Wiłkomierza, brał udział w życiu kulturalnym Warszawy, organizował w swym pałacu wieczory literackie oraz amatorskie przedstawienia (także w Wilnie), wydał *Monografie historyczno-genealogiczne niektórych rodzin polskich* (3 tomy: 1859, 1860, 1872) i dostarczał artykuły do *Złotej księgi...* T. Żychlińskiego, napisał *Wspomnienia z przeszłości.*

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 236.

Kossowski Władysław, ur. 16.02.1693 na Podlasiu, zm. 12.09.1753 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. W l. 1724-1725 był profesorem retoryki w Akademii Wileńskiej, w l. 1735-1737 – profesorem teologii tamże; w l. 1751-1753 – profesorem prawa kanonicznego i wicekanclerzem Akademii; ponadto był penitencjariuszem w Bazylice św. Piotra w Rzymie w l. 1729-1733 oraz profesorem kolegiów w Orszy, Warszawie i Połocku, prefektem szkół w Nieświeżu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 237.

Koszarska Janina z d. Wiścicka, ur. 13.11. 1914 w majątku Wygoda na Łotwie, zm. 6.08.1985 w Szczecinie; doktor medycyny. W l. 1934-1939 studiowała medycynę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, dyplom uzyskała w 1941 na Uniwersytecie Wileńskim (litewskim), doktorat w 1967 w Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie. Pracowała jako asystent, starszy asystent Oddziału Chorób Wewnętrznych Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie, potem była adiunktem na tejże uczelni. Opublikowała 20 artykułów naukowych medycznych. Pochowana w Szczecinie.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 357.

Koszarski Józef, ur. 1.11.1913 w Opatowie, zm.?; profesor medycyny, chirurg. W l. 1934-1939 studiował medycynę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, po wojnie dyplom lekarza uzyskał w 1946 na Uniwersytecie Poznańskim, w 1950 – stopień doktora medycyny, habilitacja w 1960, profesorem zwyczajnym został w 1983. Był asystentem Oddziału Chirurgicznego Szpitala PCK w Szczecinie, organizator i kierownik III Kliniki Chirurgicznej Pomorskiej Akademii Medycznej. Członek Towarzystwa Chirurgów Polskich. Autor ponad 50 publikacji z dziedziny chirurgii narządów wewnętrznych jamy brzusznej oraz traumatologii.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 357.

Kościałkowski Stanisław, syn Józefa i Ludwiki z Eysmontów, ur. 24.10.1881 w Grodnie, zm. 2.09.1960 w Pitsford Hall k. Northampton; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego

w Wilnie, historyk. Był synem lekarza i działacza społecznego, powstańca styczniowego. W Grodnie w 1900 skończył gimnazjum rosyjskie. Studiował historię i literaturę polską przez rok na Uniwersytecie Warszawskim, a następnie na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W 1905 obronił pracę doktorską *Rola polityczna Antoniego Tyzenhauza*. Następnie wyjechał do Rzymu jako stypendysta Akademii Umiejętności. W roku 1906 zamieszkał w Wilnie, pracując jako nauczyciel języka polskiego w rosyjskich gimnazjach rządowych. W 1915, w czasie okupacji niemieckiej, został członkiem tajnego Komitetu Edukacyjnego, przystępując do organizowania polskiego szkolnictwa, zarówno średniego, jak i wyższego. Z jego inicjatywy od września 1915 zaczęły funcjonować dwie szkoły średnie: męska, późniejsze Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta, oraz gimnazjum żeńskie, nazwane następnie imieniem Elizy Orzeszkowej, pisarki, z którą rodzina Kościałkowskich była zaprzyjaźniona. Stanisław Kościałkowki przez pewien czas pełnił nadzór nad obiema szkołami, uczył też w nich historii i literatury polskiej. Jednocześnie brał udział w pracach komitetu organizacyjnego Uniwersytetu Wileńskiego i został w 1919 członkiem tymczasowego senatu tej uczelni. W 1921 objął stanowisko zastępcy profesora USB, a w 1937 został profesorem zwyczajnym. W czasie pracy na uniwersytecie pełnił różne funkcje, m.in. prodziekana Wydziału Humanistycznego. Jego zainteresowania naukowe koncentrowały się przede wszystkim na historii Wielkiego Księstwa Litewskiego. Za zasługi dla USB i kultury polskiej Stanisław Kościałkowski w 1929 został odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Uniwersytet Stefana Batorego został rozwiązany 15 grudnia 1939. Profesor Kościałkowski nie przerwał pracy, prowadząc w latach 1940-1941 tajne zajęcia ze studentami u siebie w domu. Jednocześnie opiekował się zbiorami Towarzystwa Przyjaciół Nauk. 14 czerwca 1941 roku został aresztowany przez NKWD i 20.06. wywieziony do obozu Gary nad Soświą na północnym Uralu. Zwolniony w styczniu 1942, przedostał się wraz z armią Andersa do Iranu. Rozwinął tam działalność kulturalną i wydawniczą, tworząc Towarzystwo Studiów Irańskich. Wykładał także na Polsko-Irańskim Uniwersytecie Ludowym oraz na kursach dla nauczycieli. W 1945 Stanisław Kościałkowski przeniósł się do Bejrutu, także tam organizując życie kulturalne i szkolnictwo: stworzył Instytut Polski Naukowy z dwuletnim Studium Polonistycznym. Pobyt na Bliskim Wschodzie wykorzystał do badań nad historią stosunków polsko-irańskich oraz polsko-libańskich i syryjskich. W roku 1950 wyjechał do Anglii, zamieszkując w Pitsford Hall koło Northampton. Uczył w szkole sióstr nazaretanek, wykładał także na Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie w Londynie, nie przyjmując jednak wyboru na jego rektora. Wydał m.in.: *Ze studiów nad dziejami ekonomii królewskich na Litwie*, Wilno 1914; *Aleksander Zdanowicz*, Wilno 1918; *Michał Eustachy Brensztejn*, Wilno 1938; *Les Polonais et leurs relations avec le Liban a travers les siècles. Polacy a Liban w toku dziejowym*, Teheran 1943; *Polonica bibliograficzne irańskie z roku 1945, tudzież uzupełnienia do lat 1942-44* (współautor), Bejrut 1949; *Polonica bibliograficzne libańskie z lat 1942-1949* (współautor), Bejrut 1949; *Wstęp do studiów historycznych*, Londyn 1954; *Antoni Tyzenhauz: podskarbi nadworny litewski*, Londyn 1971.

S. Kościałkowski, *Raptularz*. Londyn 1973; J. Hernik Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*. Warszawa 1998, s. 116; *Była taka szkoła*. Londyn 1987.

Kotarbiński Mieczysław, syn Miłosza, brat Tadeusza, filozofa i prakseologa, ur. 3.01. 1890 w Warszawie, zm. w czerwcu 1943 tamże; malarz, grafik, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W 1907 studiował w warszawskiej Klasie Rysunkowej pod kierunkiem ojca Miłosza Kotarbińskiego; od

1908 – w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, w l. 1912-1913 i 1924 w Paryżu studiował sztukę dekoracyjną i grafikę; w l. 1921-1923 był profesorem działu zdobnictwa i grafiki na Wydziale Sztuk Pięknych USB w Wilnie; od 1923 – był profesorem Szkoły Sztuk Pięknych potem ASP w Warszawie, gdzie prowadził pracownię metaloplastyki. Z okresu wileńskiego znane są jego prace: *Portret żony*, *Portret młodzieńca*, *Akt leżącej dziewczyny*. Rozwijał wielostronną działalność w dziedzinie rzemiosła artystycznego i architektury wnętrz. Opublikował artykuły: *Wyspiański czy Konieczny* „Wiadomości Literackie" 1933, nr 6, s. 4 oraz *Ferdynand Ruszczyc* „Arkady" 1938, s. 5-9. Rozstrzelany przez Niemców.

Wielka encyklopedia powszechna PWN, t. 6. Warszawa 1965, s. 108-109; H. Kubaszewska, (w:) *Słownik artystów polskich*, t. 4. Wrocław 1986, s. 173-175; J. Poklewski, *Polskie życie artystyczne w międzywojennym Wilnie*. Toruń 1994, s. 159.

Kotlarczyk Józef, syn Józefa i Michaliny z Nagurskich, brat Zygmunta, ur. 4.04.1922 w Szawlach, zm. 1.11.1994 w Toruniu; malarz, grafik, wykładowca na UMK. W 1924 przeniósł się z rodzicami z Szawel do Grudziądza. W 1936 Kotlarczykowie przeprowadzili się do Wilna, gdzie Józef ukończył Wydział Budowlany Państwowej Szkoły Technicznej im. Marszałka Józefa Piłsudskiego. W szkole średniej zainteresował się malarstwem. W l. 1942-1944 był członkiem Armii Krajowej. Zajmował się wykonywaniem map i fabrykowaniem fałszywych dokumentów i pieczątek. Przebywając na Żmudzi w polskich dworach wykonywał ich szkice. Stały się one później inspiracją dla wspólnej z bratem Zygmuntem pracy pt. *Pan Tadeusz Adama Mickiewicza w drzeworytach*. Jeden z głównych drzeworytów przedstawiający historyczny dwór w Soplicowie, został wykonany ze szkicu dworu w Gudelach na Żmudzi. W 1944 na Żmudzi został przez Armię Czerwoną aresztowany, ale udało mu się zbiec podczas konwoju. W 1945 z rodziną wyjechał do Torunia, gdzie na UMK podjął studia malarskie. Dyplom ukończenia studiów otrzymał w 1951 w pracowni prof. Tymona Niesiołowskiego. Po ukończeniu studiów związał się na całe życie z Wydziałem Sztuk Pięknych UMK, pracę pedagogiczną zakończył na stanowisku docenta. Od 1950 brał udział w wystawach oddziałowych i okręgowych, a od 1954 – w wystawach ogólnopolskich i zagranicznych, zdobył wiele nagród i wyróżnień; był członkiem „Grupy Toruńskiej"; jego prace znajdują się w wielu muzeach, m.in. w Muzeum Narodowym w Warszawie i Krakowie, w muzeach w Bydgoszczy, Chorzowie, Gdańsku, Grudziądzu, Toruniu, Wrocławiu i Zielonej Górze. Pochowany na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 173; J. Żenkiewicz, M. Żenkiewicz, *Józef Kotlarczyk (1922-1994), nauczyciel, artysta malarz i grafik*. „Wileńskie Rozmaitości" 2004 nr 1, s. 15; T. Zakrzewski, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 4. Toruń 2004, s. 130-131.

Kotlarczyk Zygmunt, syn Józefa i Michaliny z Nagurskich, brat Józefa, ur. 17.01.1917 w Charkowie, zm. 9.10.1996 w Toruniu; malarz, grafik. W 1918 z rodzicami przyjechał do Szawel na Litwie; do 1924 mieszkał w Szawlach na Żmudzi, potem uczył się w Grudziądzu, w Korpusie Kadetów w Chełmnie oraz w 1936-1938 w Gimnazjum im. Joachima Lelewela w Wilnie, gdzie uzyskał maturę, w tymże gimnazjum miał swoją pierwszą wystawę akwarel; odbył służbę wojskową i brał udział w kampanii 1939, po jej zakończeniu szczęśliwie przedostał się do Wilna; początkowo ukrywał się jako robotnik rolny w majątku pod Wilnem; w l. 1940-1941 studiował malarstwo w litewskim Instytucie Sztuk Pięknych w Wilnie. Po zajęciu Litwy i Wilna przez wojska niemieckie, został usunięty z uczelni. W l. 1942-1944 należał do Armii Krajowej,

sporządzał mapy operacyjne i opracowywał instrukcje saperskie; w 1945 wyjechał do Torunia, gdzie w l. 1945-1951 na Wydziale Sztuk Pięknych UMK studiował malarstwo, uzyskując dyplom artysty malarza; w l. 1948-1961 był nauczycielem w Państwowym Liceum Technik Plastycznych w Bydgoszczy, w l. 1960-1993 pracował na Wydziale Sztuk Pięknych UMK (od 1970 docent, od 1991 profesor nadzwyczajny); uczestniczył w wielu wystawach, był członkiem „Grupy Toruńskiej".

T. Zakrzewski, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 4. Toruń 2004, s. 131-133.

Kotłubaj Edward, ur. w 1823 w Wilnie, zm. 14.02.1879 w Petersburgu; inżynier dróg żelaznych, historyk z zamiłowania i bibliograf. Urodził się w rodzinie ziemiańskiej pochodzenia tatarskiego. Gimnazjum ukończył w Mitawie, a studia w Akademii Inżynieryjnej w Petersburgu. Początkowo pracował w Kijowie jako inżynier wojskowy przy budowie twierdzy, ale wkrótce osiadł w ojcowskim majątku Kurkliszki. Mieszkając przez pewien czas u rodziców w pobliżu Nieświeża, miał dostęp do archiwum Radziwiłłów na zamku, które znakomicie wykorzystał, opracowując i publikując źródłowe dzieła: *Galeria Nieświeska portretów Radziwiłłowskich opisana historycznie przez...*(Wilno 1857) z drzeworytami Michała Starkmana; *Życie Janusza Radziwiłła* (Wilno-Witebsk, 1859). Po utracie majątku w 1963 (skonfiskowany za ukrywanie oddziałów powstańczych) zajął się pracą inżynierską przy budowie kolei w różnych miastach Rosji. Kontynuował jednak badawczą pracę historyczną, publikując: *Atlas genealogiczno-historyczny*, *Dzieje wojenne Polski* (doprowadzone do Jana III) oraz kilka opracowań historycznych. Jedno z nich pt. *Jadwiga Jagiellonka, elektorowa brandenburska* wydano pośmiertnie w 1898 (w *Księdze pamiątkowej A. Mickiewicza*). Towarzystwa naukowe we Lwowie i Pizie powołały go na członka. Chorował na gruźlicę, zmarł w Petersburgu, pochowany został na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 326.

Kotwicz Władysław, syn Ludwika i Agaty z Wojszwiłłów, ur. 20.03.1872 w m. Ossowo koło Lidy, zm. 3.10.1944 w Czarnym Borze pod Wilnem; profesor orientalistyki. W l. 1882-1890 uczył się w gimnazjum w Wilnie. W 1891 wstąpił na Wydział Języków Wschodnich uniwersytetu w Petersburgu. Studiował filologie Dalekiego Wschodu, tj, język mongolski, mandżurski i chiński. W 1895 uzyskał dyplom I stopnia i jako wyróżniający się zdolnościami absolwent otrzymał stypendium naukowe. Od 1896 rozpoczął pracę w sekcji wschodniej Kancelarii Ministra Finnasów w Petersburgu, przeszedł wszystkie szczeble urzędnicze do kierownika wydziału włącznie. Równocześnie pracował naukowo. W 1900 jako docent prywatny uzyskał zgodę na wykłady z filologii mongolskiej na Uniwersytecie Petersburskim. Stopień docenta etatowego otrzymał w 1917, zaś profesora – w 1923. W l. 1920-1922 był dyrektorem Instytutu Żywych Języków Wschodnich w Piotrogrodzie. W 1922 został powołany w poczet członków korespondentów Akademii Nauk Rosyjskiej SSR. W 1923 przyjechał do Polski i objął katedrę Dalekiego Wschodu na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie. Na stanowisku tym pracował do wybuchu II wojny światowej. Był wybitnym uczonym-orientalistą. Prace naukowe pisał w języku polskim, rosyjskim i francuskim. Jest autorem, m.in. prac: *Gramatyka języka mongolskiego* (1902), *Zagadki i przysłowia kałmuckie* (1905), *Literatura mandżurska* (1920), *O rolę ludów koczowniczych w historii* (1926), *Elementy tureckie w języku mandżurskim* (1938). Był członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności (od 1926) i członkiem rzeczywistym PAU od 1927. Pełnił funkcję prezesa Polskiego Towarzystwa Orientalistycznego w l. 1923-1937 i 1937-1939. Często przebywał w Wilnie, gdzie zaskoczył go wybuch II wojny

światowej. Lata wojenne spędził w Czarnym Borze pod Wilnem u krewnych. Tu napisał *Gramatykę języka litewskiego w zarysie*, którą wydał w 1940 w Wilnie. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

A. Zajączkowski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 14, s. 507. M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu* Olsztyn 1993, s. 162.

Kowalczewski Mieczysław, ur. 26.04.1898 w Odessie, zm. 13.04.1943 w Warszawie; astronom, doktor astronomii i fizyki. W l. 1915-1923 studiował astronomię na Uniwersytecie Warszawskim i pracował tam w l. 1920-1923 jako asystent; na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie był asystentem w l. 1923-1928 w Zakładzie Astronomii, a w 1928-1930 – w Zakładzie Meteorologii; doktorat w zakresie astronomii i fizyki uzyskał w 1931 na USB; w l. 1931-1939 pracował na Politechnice Warszawskiej oraz w 1932-1939 – w gabinecie astronomicznym Wolnej Wszechnicy Polskiej; prowadził obserwacje fotograficzne gwiazd niemych, popularyzował astronomię, m.in. w „Uranii"; w czasie wojny został zwolniony z obozu jenieckiego, ale rozstrzelany na Pawiaku w Warszawie za posiadanie ulotek konspiracyjnych.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 240.

Kowalewski Józef Szczepan, syn Michała, ur. 9.01.1801 we wsi Brzostowica Wielka koło Grodna, zm. 7.11.1878 w Warszawie; profesor Uniwersytetu Kazańskiego, orientalista, badacz języka mongolskiego i lamaizmu. Urodził się w rodzinie księdza unickiego Michała, sam jednak był wyznania rzymskokatolickiego. Po ukończeniu liceum w Świsłoczy (1809-1817) rozpoczął w 1817 studia filologii klasycznej na Wydziale Literackim Uniwersytetu Wileńskiego. Rok później wstąpił do stowarzyszenia Filomatów, gdzie działał razem z Mickiewiczem, Czeczotem i Zanem. Wszyscy oni wspominają go w swoich wierszach z tego okresu (Mickiewicz w swym pośmiertnie wydanym wierszu: *Jamby. Na imieninach Józefów: Jeżowskiego i Kowalewskiego*). Po ukończeniu uniwersytetu wykładał łacinę i język polski w liceum wileńskim, jednocześnie wydał swoje przekłady literatury łacińskiej, m.in. *Metamorfoz* Owidiusza oraz opracowane przez siebie żywoty Longinusa. 23 października 1823 został aresztowany za minioną działalność filomacką, wkrótce zwolniony z więzienia został jednak skazany na zesłanie do Kazania z jednoczesnym nakazem podjęcia tam studiów orientalistycznych. Miał prawo do podróży bez konwoju. Po przybyciu do Kazania 25 grudnia 1824 podjął studia arabskiego, perskiego i tatarskiego na tamtejszym uniwersytecie. W kwietniu 1828 został delegowany przez swoją uczelnię w podróż do Buriacji celem opanowania mongolskiego. Od 15 lipca 1828 mieszkał w Irkucku. 18 stycznia 1828 odbył miesięczną podróż do Urgi w Mongolii jako członek poselstwa rosyjskiego, a w marcu 1829 wyjechał na rok w rejon Wierchnieudinska przy granicy z Mongolią, gdzie zbierał materiały i studiował lamaizm, kulturę buriacką oraz język mongolski. 4 sierpnia 1830 wyjechał przez Urgę do Pekinu jako sekretarz misji dyplomatycznej i osoba odpowiedzialna za gromadzenie materiałów naukowych o kulturze Chin i języku chińskim. W Chinach przebywał do sierpnia 1831, studiując chiński oraz lamaizm. W drodze powrotnej, celem kontynuacji studiów nad kulturą Buriacji oraz językiem mongolskim zatrzymał się w okolicach Wierchnieudińska aż do wiosny 1833, gdy wrócił do Kazania. W maju tego roku zdał w Petersburgu egzamin państwowy z mongolskiego i objął stworzoną przez siebie katedrę mongolistyki w Kazaniu (pierwsza katedra mongolistyki w Europie), wykładał także literaturę rzymską oraz historię. Na Uniwersytecie Kazańskim został profesorem nadzwyczajnym (1834), w 1837 – zwyczajnym, trzykrotnie był dziekanem (1837-1841; 1845-1849; 1854-1858), a w l. 1854-1860 – rektorem uniwersytetu

(z krótkimi przerwami). Jednocześnie od 1844 był dyrektorem i wykładowcą w liceum kazańskim oraz okresowo inspektorem szkolnictwa w guberni. W 1846 otrzymał główną nagrodę naukową Rosji – Nagrodę Demidowa. W 1862 powrócił do Polski, gdzie w latach 1862-1878 był wykładowcą historii na Uniwersytecie Warszawskim (od 1869 pod nazwą Szkoła Główna)]. W związku z bardzo ugodową postawą wobec władz carskich i nieuczestniczeniem w powstaniu styczniowym piastował od 1862 do 1878 stanowisko dziekana wydziału filologiczno-historycznego, akceptując rusyfikację uczelni. Nazwiskiem Kowalewskiego nazwano szczyt (3903 m n.p.m.) w górach Tawan Bogd w Mongolii. Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim. Główną pracą Kowalewskiego był wydany w latach 1844-1849 *Słownik mongolsko-rosyjsko-francuski* (Dictionnaire mongol-russe-français, Mongolsko-russko-francuzskij słowar'), będący jednym z pierwszych europejskich opracowań tej tematyki. Drugim głównym dziełem Kowalewskiego była wydana w 1836-1837 *Mongolskaja Chrestomatija*, zawierająca wybór mongolskich tekstów (głównie liturgicznych) wraz z omówieniem gramatyki i innych zagadnień językowych. W 1835 wydał *Krótką gramatykę mongolskiego języka literackiego*, a z lat 1835-1837 pochodzi jego praca o kosmologii buddyjskiej. Kowalewski zebrał też znaczną kolekcję rękopisów i druków mongolskich oraz materiałów etnograficznych, których większość przekazał Uniwersytetowi Kazańskiemu, a część Uniwersytetowi Wileńskiemu. Jego zbiory przechowywane w Warszawie zostały spalone przez żołnierzy rosyjskich w czasie powstania styczniowego w 1863.

W. Kotwicz, *Józef Kowalewski (1801-1878). Orientalista*. Wrocław 1948.

Kownas Stefan, ur. w 1898, zm. 16.12.1978 w Szczecinie; botanik, profesorw WSR w Szczecinie. W 1928 ukończył Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, po ukończeniu uniwersytetu od 1928 do 1939 pracował jako nauczyciel w Gimnazjum im. Śniadeckich w Wilnie, jednocześnie w 1935 rozpoczął pracę naukową przy Katedrze Botaniki Ogólnej u prof. Wiśniewskiego na USB. W czasie wojny brał udział w tajnym nauczaniu w Wilnie oraz pełnił funkcje kierownika technicznego w wytwórni chemicznej. W 1945 przyjechał do Torunia, gdzie w 1946 rozpoczął pracę naukową w charakterze asystenta, później adiunkta przy Zakładzie Botaniki Ogólnej Uniwersytetu Mikołaja Kopernika specjalizując się w zakresie paleobotaniki i dendrołogii. W 1950 uzyskał stopień naukowy doktora, w 1954 został mianowany profesorem katedry Botaniki w Wyższej Szkole Rolniczej w Szczecinie. Zorganizował tu od podstaw katedrę, gromadząc zbiory, zielniki, aparaturę do zajęć praktycznych. Pełnił funkcje dziekana Wydziału Rolnego, a także w latach 1956-1962 funkcję prorektora do spraw nauki. Jest współautorem podręcznika *Botanika dla Wyższych Szkół Rolniczych.*

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego. Kraków, 1936, s. 131-132.

Kowzan Ludwik, ur. 21.08.1737 na Litwie, zm. 1792 w Krożach, ksiądz katolicki, jezuita. W l. 1768-1769 był profesorem retoryki i poetyki w Collegium Nobilium przy Akademii Wileńskiej, zaś w 1771-1773 – profesorem filozofii w kolegium w Krożach na Żmudzi.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 176.

Kozakiewicz Angelina, ur. 26.06.1914 w Abakańsku na Syberii, zm. 28.08.1972; doktor medycyny, adiunkt Kliniki Chorób Oczu w Akademii Medycznej w Gdańsku. W l. 1933-1939 studiowała na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Dyplom lekarski uzyskała na Uniwersytecie Witolda

Wielkiego w Kownie w 1941 (nostryfikacja w 1946 w Akademii Medycznej w Gdańsku). Pracowała jako lekarz ogólny w Wilnie, po przyjeździe do Gdańska w 1945, od 1946 do 1972 była pracownikiem naukowo-dydaktycznym Akademii Medycznej w Gdańsku; doktorat medycyny uzyskała w 1951, była adiunktem w Klinice Chorób Oczu AM w Gdańsku.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 358.

Kozakiewicz Jerzy, ur. 6.03.1919 w Minusińsku na Syberii, zm.?; profesor medycyny, dermatolog i wenerolog. Gimnazjum ukończył w Słonimiu, w l. 1937-1939 studiował medycynę na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Podczas okupacji niemieckiej był żołnierzem Armii Krajowej okręgu Nowogródek, brał udział w akcji Ostra Brama, następnie internowany w Kałudze. W 1946 przyjechał do Polski; od 1947 do 1983 był pracownikiem naukowym w Akademii Medycznej w Gdańsku; w 1953 uzyskał doktorat, w 1961 – habilitację, od 1975 – profesor. Autor 70 prac naukowych, współautor 3 podręczników.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 358.

Koźmiński Zygmunt, ur. w 1899, zm. 09. 1939 pod Lwowem; biolog, docent Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Od 1936 był docentem biologii USB w Wilnie, w 1939 powołany do służby wojskowej poległ pod Lwowem we wrześniu 1939.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 117.

Kraczkowski Ignatij, syn Juliana, ur. 16.03. 1883 w Wilnie, zm. 24.01.1951 w Leningradzie; akademik AN ZSRR, arabista, założyciel radzieckiej szkoły arabistyki. Ukończył gimnazjum w Wilnie, w l. 1901-1905 studiował na Wydziale Języków Wschodnich Uniwersytetu Petersburskiego. Pracował na Uniwersytecie Petersburskim, a później – Leningradzkim. Przełożył na język rosyjski *Koran*, opublikował ponad 450 prac naukowych o języku arabskim, wydał książkę autobiograficzną *Nad arabskimi knigami* (1949).

Russkij biograficzeskij słowar'

Kraczkowski Julian Fomicz, ur. w. 1840 we wsi Obiaty, w powiecie kobryńskim, zm. 25.07/6.08.1903 w Wilnie; duchowny prawosławny. Był synem organisty cerkwi unickiej. Ukończył seminarium duchowne prawosławne w Wilnie, następnie Akademię Duchowną w Petersburgu; był pod wpływem Józefa Siemaszki. Po ukończeniu studiów pracował jako dyrektor seminariów nauczycielskich m.in. w Wilnie. W 1888-1902 był prezesem Wileńskiej Komisji Archeograficznej, w czasie jego prezesury ukazało się 14 tomów *Akt* Komisji, które opatrzył niewiele wartymi przedmowami. Był także prezesem Komisji Bibliotecznej w Wilnie. Wydał w języku rosyjskim *Byt zapadno-russkogo sielanina.* Moskwa 1874; *K istorii staroj Wilny, Topografia Wilny w XVI i XVII w.*

Bolszaja enciklopiedija, t. 11. Petersburg 1903, s. 485; S. Lisowski, *Uniwersytecka Biblioteka Publiczna w Wilnie za czasów rosyjskich.* „Ateneum" 1934, nr 17. s. 257.

Krajewski Andrzej, ur.?, zm. w 1878 w Wilnie; pedagog. Był profesorem Instytutu Szlacheckiego w Wilnie. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

E. Małachowicz, *Wilno.* Wrocław 1996, s. 372.

Kraker, (Craker, Krakier, Crakerus), Leonard, ur. ok. 1549 w Poznaniu, zm. 16.04.1605 w Jarosławiu; rektor Akademii Wileńskiej w l. 1595-1600, ksiądz katolicki, jezuita, profesor filozofii. Kształcił się w Akademii Lubrańskiego i w kolegium jezuickim w Braniewie; do zakonu jezuitów wstąpił w Rzymie w 1569 i w l. 1570-1573 studiował w rzymskim kolegium filozofię. Uczył w kolegiach jezuic-

kich w Wilnie i Pułtusku; po przekształceniu w 1578/1579 wileńskiego kolegium w Akademię został w niej pierwszym profesorem filozofii w l. 1578-1586 (uzyskał wówczas magisterium sztuk wyzwolonych i filozofii), w 1591-1595 wykładał w Akademii Wileńskiej teologię (doktorat uzyskał w 1594); w 1595 był rektorem w Jarosławiu, w l. 1596-1600 – rektorem Akademii Wileńskiej, potem kierownikiem duchownym w Poznaniu i Jarosławiu; reprezentował filozofię opartą na poglądach Arystotelesa i św. Tomasza z Akwinu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 179.

Krasiński Adam Stanisław, ur. 24.12.1810 w Wełniczach koło Dubna na Wołyniu, zm. 9.05.1891 w Krakowie; językoznawca, ksiądz katolicki, biskup wileński. Uczył się u bazylianów w Huszczy i u pijarów w Międzyrzeczu Koreckim. W 1827 wstąpił do zakonu pijarów, ukończył Wyższe Seminarium Duchowne w Wilnie, gdzie uzyskał tytuł magistra teologii, następnie był nauczycielem w kolegium pijarskim w Wiłkomierzu; po kasacie zakonu pijarów studiował w l. 1835-1837 w Akademii Duchownej w Wilnie i został nauczycielem w szkole polskiej przy kościele św. Stanisława w Petersburgu; w 1839 był kaznodzieją katedralnym w Wilnie, w 1842 – proboszczem w Giedrojciach, w 1853 – asesorem Kolegium Duchownego w Petersburgu; w 1856 uzyskał doktorat teologii i w 1858 został biskupem wileńskim, konsekracja odbyła się 8.02.1858 w kościele św. Katarzyny w Petersburgu, w katedrze wileńskiej – dopiero 22.06. tego roku. Biskup dbał o podniesienie poziomu umysłowego księży, propagował bractwa trzeźwości, urządzał „obiady czwartkowe" dla literatów; starał się przeciwdziałać manifestacjom patriotycznym, ale nie potępił powstania styczniowego; w 1863 został zesłany do Wiatki w głębi Rosji, w 1882 – zwolniony z zakazem powrotu do Wilna; na krótko wyjechał do Rzymu, gdzie był przyjęty przez papieża Leona XIII, zrzekł się godności biskupa wileńskiego i wyjechał do Krakowa, gdzie zmarł. Podczas zesłania zajmował się pracą naukową, wydał m.in. *Gramatykę polską dla dzieci* (Wilno 1837, kilka wydań), *Prawo kanoniczne krótko zebrane* (Wilno 1861) oraz *Słownik synonimów polskich* (1885), który przyniósł mu członkostwo Akademii Umiejętności i doktorat Uniwersytetu Jagiellońskiego; tworzył też wierszowane aforyzmy: *Sto zdań dwuwierszowych* (1887-1890).

V. Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*. Vilnius 2002, s. 607-620.

Krasnodębski Adam Kwiryn, ur. 8.12.1628 w Grannem n. Bugiem?, zm. 14.03.1702 w Warszawie; filozof, doktor teologii, jezuita. Nauki początkowe pobierał u jezuitów wileńskich (być może w Akademii). 8 sierpnia 1645 wstąpił do zakonu jezuitów, nowicjat odbywał w domu św. Ignacego w Wilnie. Następnie kształcił się w kolegium jezuickim w Pułtusku (1647-1650), w którym też wykładał w l. 1650-1653 w niższych klasach. Studia w kolegium w Braniewie (1653-1655) przerwał z powodu okupacji miasta przez wojska brandenburskie w latach 1655-1663. Kontynuował je w Trnavie na Słowacji, gdzie też otrzymał święcenia kapłańskie. Około 1661 pojawił się znów w Litwie, w 1662 przeniósł się do Pułtuska, a w rok później – do Reszla. Następnie do końca życia był wykładowcą w różnych kolegiach jezuickich. W Wilnie spędził łącznie niecałe dziewięć lat, w l. 1683-1684 był wykładowcą Akademii Wileńskiej, tu też został promowany na doktora teologii. Głównym jego dziełem jest podręcznik *Philosophia Aristotelis explicata* (Wykład filozofii Arystotelesowskiej, Warszawa 1678).

J.J. Jadacki, *Sławni wilnianie filozofowie*. Wilno 1994, s. 72.

Krasnopolski Otton, ur. w 1877, zm. w 1971; inżynier architekt, rzeźbiarz, zastępca profesora Uniwersytetu Stefana Batorego. Ukoń-

czył gimnazjum w Mińsku, w 1898 rozpoczął studia w Cesarskiej Wyższej Szkole Technicznej w Moskwie, z której w 1902 został wydalony za udział w demonstracjach; w l. 1903-1908 studiował w Szkole Politechnicznej we Lwowie, potem – rzeźbę w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie i Akademii Juliena w Paryżu; w 1920 uzyskał dyplom inżyniera architekta na Politechnice Lwowskiej; w l. 1921-1927 był zastępcą profesora na Wydziale Sztuk Pięknych USB – w katedrze budownictwa i mechaniki budowlanej; w l. 1922-1945 wykładał statykę budowli w Państwowej Szkole Technicznej w Wilnie i budownictwo wiejskie w Studium Rolniczym USB, czasowo był również wizytatorem szkół zawodowych w wileńskim Kuratorium Szkolnym; od 1945 mieszkał i pracował w Gdańsku, w 1960 uzyskał doktorat na Wydziale Architektury Politechniki Gdańskiej.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 247.

Krassowski Apolinary Filemon, ur. w 1818 w Wilnie, zm. 18.06.1875 w Petersburgu; profesor, inżynier, generał-major armii rosyjskiej. Był synem profesora Uniwersytetu Wileńskiego, gimnazjum ukończył w Wilnie, następnie – Instytut Inżynierów Komunikacji w Petersburgu. Pełnił służbę w instytucjach wojskowych i w administracji rządowej w Petersburgu; w l. 1849-1864 profesor Uniwersytetu Petersburskiego i dyrektor Szkoły Inżynierów Budownictwa. Pułkownik od 1863, następnie przeniósł się do ministerstwa komunikacji i w jego strukturach zajmował wysokie stanowiska, zdobywając rangę generała. Zmarł w Petersburgu w trakcie pełnienia obowiązków służbowych. Autor licznych prac, m.in. *Kurs architektury cywilnej* (1851).

H.P. Kosk, *Generalicja polska,* t. 1. Pruszków 1998, s. 257.

Krassowski Kajetan Justyn, syn Nikodema i Karoliny z Dzierożyńskich, ur. 7.08.1784 w miejscowości Iskrzyń w powiecie oszmiańskim, zm. 20.09.1854 w Kocjanowiczach; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, doktor filozofii, fizyk, agronom, pisarz rolniczy. Szkołę średnią ukończył w Słucku, potem studiował nauki matematyczno-fizyczne na Uniwersytecie Wileńskim i uzyskał w 1806 stopień kandydata, w 1807 – magistra, w 1810 – doktora filozofii; w l. 1808-1811 uczył w gimnazjach w Wilnie i Witebsku, w 1814-1819 prowadził wykłady z fizyki na Uniwersytecie Wileńskim, w 1819-1822 – wykłady z gospodarstwa wiejskiego; opracował m.in. podręcznik *Ogrodnictwo* (1821, 1823), ogłosił również broszurę *Sposób stawiania budowli z wrzosu i gliny* (1834, 1839); w połowie 1822 przerwał wykłady i ustąpił katedrę Oczapowskiemu; w l. 1823-1834 był dyrektorem gimnazjum wileńskiego, w l. 1825 i 1828 pełnił równocześnie funkcje wizytatora zakładów naukowych guberni wileńskiej. W 1834 przeszedł na emeryturę i gospodarował w Kocjanowiczach. Był teściem astronoma Piotra Sławińskiego. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego.* Wilno 1939; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 165.

Kraszewski Józef Ignacy, pseud. m.in. Bolesław Bolesławita, ur. 28.07.1812 w Warszawie, zm. 19.03,1887 w Genewie: powieściopisarz, poeta, historyk. Po uzyskaniu matury w Świsłoczy w 1829-1830 studiował na Uniwersytecie Wileńskim, od grudnia 1830 do marca 1932 był więziony za udział w konspiracji. Od 1934 mieszkał na Wołyniu, był społecznym kuratorem gimnazjum w Żytomierzu, w Wilnie jednak wydawał książki oraz redagował dwumiesięcznik „Athenaeum" (1841-1852). W 1860-1862 redagował w Warszawie „Gazetę Codzienną" (od 1861 zmieniony tytuł: „Gazeta Polska"). Zagrożony aresztowaniem 3.02.1963 wyjechał do Drezna, w 1883-1885 był więziony za współpracę z wywiadem francuskim. Z Wilnem związane są jego

2 dzieła historyczne: *Wilno od początków jego do roku 1750* (Wilno 1840-1842) oraz *Litwa starożytna* (Wilno 1850). Napisał wiele powieści historycznych i obyczajowych, m.in. związanych z Wilnem *Poeta i świat* (1839), *Pamiętniki nieznajomego* (1855), *Kościół Święto-Michalski w Wilnie* (1833).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 248.

Kraszewski Witold Józef, ur. w 1874 w Łomży, zm. w 1943; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, chemik, Gimnazjum ukończył w Dorpacie, studiował w Zurychu i na politechnice w Karlsruhe, na której uzyskał w 1900 stopień inżyniera chemika; pracował w laboratoriach w Warszawie, Winnicy i Łodzi, w l. 1918-1919 był asystentem na Uniwersytecie Warszawskim i Politechnice Warszawskiej; w 1919 został starszym asystentem i adiunktem katedry chemii organicznej USB; w l. 1923-1938 był profesorem chemii technicznej USB; był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika; opracował sposób konserwowania drożdży suchych oraz sposób otrzymywania z pakuł lnu i konopi – włókien sztucznego jedwabiu i materiałów wybuchowych; pisał podręczniki, m.in. *Podręcznik do badań produktów spożywczych* (1917, 1930).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 248.

Kraujelis Petras, ur. 8.07.1882 w Żagarach koło Malat, zm. 14.08.1933 w Wilnie; lektor języka litewskiego na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, ksiądz katolicki. Litwin z pochodzenia, był działaczem narodowym litewskim. Ukończył Seminarium Duchowne w Wilnie, następnie w 1908 – Akademię Duchowną w Petersburgu. Po ukończeniu Akademii przyjechał do Wilna i został wikarym w kościele Wszystkich Świętych; w 1910 został przeniesiony do Grodna, potem do Trok i do Wilna – od 1912 proboszcz kościoła litewskiego św. Mikołaja; w l. 1912-1933 był profesorem w Seminarium Duchownym w Wilnie, w 1931 był lektorem języka litewskiego na USB; pracował też wiele lat w kościele św. Jana. W l. 1911-1914 redagował pisma „Aušra" (Zorza), od 1920 – „Lietuvos Kelias" (Droga Litewska), „Vilniaus Garsas" (Głos Wileński), „Garsas" (Głos), „Vilniaus Varpas" (Dzwon Wileński). Współpracował z innymi litewskimi pismami, wydawanymi w Wilnie. W latach 1922-1933 był przewodniczącym Towarzystwa Oświatowego „Rytas" (Poranek). Za swą działalność litewską był kilkakrotnie więziony przez władze polskie. Pochowany na cmentarzu św. Piotra i Pawła w Wilnie.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 2. Vilnius 1986, s. 386; R. Mackonis, *Dvylika vilniaus kunigų*. Vilnius 1994, s. 21-26; E. Małachowicz, *Wilno. Dzieje. Architektura. Cmentarze*. Wrocław 1996, s. 390.

Kretzmer Eustachy, ur. 1623 w Lidzbarku, zm. 1687; doktor filozofii, ksiądz katolicki. Kształcił się w Reszlu i w Akademii Wileńskiej, gdzie otrzymał doktorat filozofii. Był kanonikiem w Dobrym Mieście na Warmii (1650), sekretarzem kapituły (od 1640) i kanonikiem we Fromborku.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*. Warszawa 1963, s. 150.

Kretzmer (Kreczmar, Kretschmer, Krejzmer) Marcin, ur. 19,11.1631 w Lidzbarku Warm., zm. 19.05.1696 w Braniewie; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, kompozytor. Kształcił się w kolegium jezuickim w Reszlu, do zakonu wstąpił w Wilnie w 1650; w l. 1652-1655 studiował w seminarium nauczycielskim i na Wydziale Filozoficznym Akademii Wileńskiej. W czasie najazdu moskiewskiego przebywał w Austrii, ukończył tam studia teologiczne i uczył w kolegiach jezuickich; po powrocie był kaznodzieją niemieckim i profesorem filozofii w Braniewie; w 1670 uzyskał stopień magistra filozofii

w Akademii Wileńskiej i wykładał w niej logikę, fizykę i metafizykę w 1670-1673, potem do 1677 był profesorem teologii w Braniewie; w 1678 został doktorem teologii w Akademii Wileńskiej i dyrektorem studiów wyższych w Warszawie; w 1686 Akademia Wileńska nadała mu doktorat prawa i godność prokanclerza; posiadał znaczną wiedzę muzyczną, pisał motety, muzykę do mszy, nieszporów, litanii i hymnów; w 1679 wydał w Warszawie mowy *Panegyricae orationes...*

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 182.

Krėvė-Mickevičius (właśc. Mickevičius) Vincas, syn Juozasa i Marė Kinderaitė, ur. 19.10.1882 w Subortowiczach (Subartonys) koło Merecza na Litwie, zm. 7.07.1954 w Marple Township w Pensylwanii, USA, litewski pisarz i filolog, wykładowca na uniwersytetach w Kownie, Wilnie i Pensylwanii, slawista, teoretyk literatury, minister spraw zagranicznych oraz w 1940 premier Litwy. Uczył się w szkole początkowej w Mereczu, w Petersburgu złożył egzamin z 4 klasy gimnazjum i wstąpił do Seminarium Duchownego w Wilnie, jednak naukę przerwał po dwóch latach w 1900. W 1904 złożył egzamin maturalny w Kazaniu i zapisał się na studia filologiczne na Uniwersytecie Kijowskim, które ukończył we Lwowie, uzyskując w 1908 tytuł doktora filologii. Pracował w Kijowie jako nauczyciel, następnie w 1909 wyjechał do Baku (Azerbejdżan), gdzie pracował jako nauczyciel gimnazjum. Trzy lata później miał swój udział w powstaniu lokalnego Uniwersytetu Narodowego, w którym nauczał języków obcych. 2 listopada 1918 został mianowany konsulem litewskim w Azerbejdżanie, po likwidacji azerskiej państwowości 12 maja 1920 przyjechał do Kowna, gdzie pracował jako sekretarz komisji podręcznikowej w ministerstwie oświaty. Po założeniu Uniwersytetu Kowieńskiego rozpoczął karierę profesora literatury i języków słowiańskich. Od 1925 do 1937 roku był również dziekanem Wydziału Filozofii Uniwersytetu Kowieńskiego (od 1930 Uniwersytet Witolda Wielkiego). Po wejściu na Litwę wojsk sowieckich i utworzeniu proradzieckiego rządu Justasa Paleckisa w czerwcu 1940 wszedł w jego skład jako wicepremier oraz minister spraw zagranicznych. 24 czerwca 1940 awansował na szefa rządu (Paleckis został prezydentem),30 czerwca wraz z grupą litewskich posłów wziął udział w politycznej pielgrzymce do Moskwy, gdzie dowiedział się od Mołotowa, że Litwa zostanie włączona do ZSRR. Po powrocie z Moskwy do Kowna podał się do dymisji. Poświęcił się pracy naukowej – wykładał na Uniwersytecie Wileńskim oraz kierował litewską Akademią Nauk. Gdy 17 marca 1943 Niemcy zamknęli Uniwersytet Wileński, Krėvė ukrywał się na prowincji i później w Kownie. W obliczu powracających na Litwę wojsk radzieckich, w 1944 wyjechał do Austrii, a po zakończeniu wojny przejściowo przebywał w obozie dla dipisów w Glasenbach koło Salzburga, pracując tam jako nauczyciel. W 1947 wyjechał do Stanów Zjednoczonych, aż do 1953 roku wykładał literaturę i języki słowiańskie na Uniwersytecie w Pensylwanii, gdzie jako asystent profesora wykładał język i literaturę rosyjską oraz język i literaturę polską. Dorobek pisarski Krėvė-Mickevičiusa oprócz dramatów historycznych, zbiorów folkloru litewskiego i powieści, obejmuje również nowele, opowiadania czy baśnie inspirowane kulturą Orientu (*Rytų pasakos*, 1930). Krėvė-Mickevičius wniósł ogromny wkład w rozwój języka litewskiego i jego słownictwa. Był rozważany jako kandydat do literackiej Nagrody Nobla. W miejscowości Subartonys znajduje się obecnie muzeum jego imienia, z kolei w Wilnie, w kamienicy w której mieszkał do 1943, istnieje izba jego pamięci.

M. Jackiewicz, *Leksykon kultury litewskiej*. Warszawa 2005, s. 124.

Kridl Manfred Edward Robert, syn Edwarda Józefa i Wiktorii Teofilii z Załęskich, ur. 11.10.1882 we Lwowie, zm. 4.02.1957

w Nowym Jorku; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, historyk i teoretyk literatury. Był synem Czecha, kapitana w wojsku austriackim, i Polki. W l. 1892-1901 uczęszczał do Szkoły Realnej we Lwowie, w l. 1902-1905 studiował filologię polską na Uniwersytecie Lwowskim. Od 1906 był nauczycielem szkół warszawskich. Debiutował rozprawą *Stosunek Mickiewicza do Lamennais'go w epoce towianizmu* (Warszawa 1907). W 1909 uzyskał doktorat na podstawie pracy *Mickiewicz i Lamennais. Studium porównawcze.* Studiował także we Fryburgu (Szwajcaria). W 1921 habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim na podstawie rozprawy *Antagonizm wieszczów*, która wyszła drukiem w 1925. Wykłady wygłaszał od 1922/1923 na Uniwersytecie Warszawskim, równoczesnie pracował w szkolnictwie. W latach 1928-1932 zajmował katedrę literatur słowiańskich na Uniwersytecie Brukselskim. W 1932 został profesorem literatury polskiej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Wkrótce, pisze Jerzy Starnawski, „katedra Kridla stała się naprawdę *par excellence* katedrą teorii literatury.(...) Stał się pierwszą osobą polonistyki wileńskiej i skupił przy sobie grono zasłuchanych w mistrzu uczniów. Nie był oratorem, nie błyszczał jako prelegent, ale jako kierownik studiów doskonale wiedział, czego chciał (...). W ciągu niewielu przecież lat wileńskiej profesury był dydaktykiem niezwykle szczęśliwym: wytworzył szkołę". W Wilnie był czynnym działaczem lewicowym. Poprzedził przedmową *Antologię poezji społecznej 1924-1933* zredagowaną przez Zbigniewa Folejewskiego i Czesława Miłosza (Wilno 1933). W maju 1938 został prezesem Klubu Demokratycznego w Wilnie, w kwietniu 1939 wszedł do władz naczelnych Stronnictwa Demokratycznego jako wiceprezes zarządu głównego w Warszawie. Od tragicznego września 1939 był aktywnie zagażowany w Komitecie Pomocy Uchodźcom. W zimie 1940 udało mu się wyjechać do Brukseli, stamtąd wyjechał do Paryża i następnie do USA. W l. 1940-1948 wykładał język i literaturę polską w Northampton (Massachusetts) Smith College; w 1948 objął katedrę historii literatury polskiej ufundowaną przez rząd PRL, nazwaną imieniem A. Mickiewicza w Columbia University w Nowym Jorku. Wykładał do 1955 jako profesor zwyczajny. Ogłaszał liczne artykuły i książki, m.in. podręcznik *Literatura polska XIX w.* (1925-1933), *Wstęp do badań nad dziełem literackim* (Wilno 1936), *Literatura polska na tle rozwoju kultury* (1945, przekład angielski 1956).

B. Klimaszewski, E.R. Nowakowska, W. Wyskiel, *Mały słownik pisarzy polskich na obczyźnie 1939*-1980. Warszawa 1992, s. 185-186; T. Bujnicki, *Opinia Stanisława Pigonia o Manfredzie Kridlu przedstawiona Radzie Wydziału Humanistycznego USB w 1931.* „Ruch Literacki" 1996, R. 37, z. 6, s. 743-748; J. Starnawski, *Sylwetki wileńskich historyków literatury.* Bydgoszcz 1997, s. 171-189.

Kropowicz Jerzy, ur. 23.04.1658 w Kownie, zm. 6.02.1722 w Poszawszu; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1676; w l. 1694-1697 był profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej, w l. 1710-1712 – profesorem teologii tamże; ponadto był prefektem szkół w Dyneburgu, Pińsku, Orszy, Iłłukszcie i Krożach oraz w l. 1703-1710 – profesorem teologii w kolegium w Pińsku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 250.

Krośniewicki (Crosnievicius, Krosnowiczki, Krosnowski, Krośniewicz) Baltazar, ur.?, zm. w 1624; doktor teologii. duchowny kalwiński, teolog i pedagog. Kształcił się w gimnazjum kalwińskim w Wilnie, potem w Heidelbergu, Altdorfie i Bazylei, gdzie uzyskał doktorat teologii; w 1606 został ordynowany na ministra i objął funkcję rektora gimnazjum w Kryłowie; w l. 1611-1624 odgrywał dużą rolę w życiu zborów kalwińskich na Litwie, w 1611 był ministrem w Wilnie i zrzucono

go podczas tumultu z I piętra; oceniał książki, był członkiem komisji przygotowującej nowe wydanie *Katechizmu* (1621).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 182.

Król Michał, ur. w 1900, zm. w 1942 w Wilnie; prawnik, od 1932 docent doktor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, wykładał prawo międzynarodowe. Był absolwentem USB.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB Londyn 1950, s. 111.

Kruopas Jonas, ur. 23.04.1908 we wsi Sakalinė w rejonie Taurogi (Tauragė), zm. 17.10.1975 w Wilnie; docent, językoznawca. W 1937 ukończył Uniwersytet Kowieński, następnie wykładał język litewski w Instytucie Pedagogicznym w Kłajpedzie. Od 1940 mieszkał w Wilnie, w l. 1945-1951 był docentem na Uniwersytecie Wileńskim, w l. 1955-1964 był zastępcą dyrektora Instytutu Języka Litewskiego Akademii Nauk LSRR. W l. 1961-1975 kierował Wydziałem Słownika Języka Litewskiego.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 2. Vilnius 1987.

Krupowicz Jan, ur. 24.11.1905 w Wilnie, zm. 28.02.2007 w Lublinie; Profesor Akademii Rolniczej w Lublinie, chemik. Od 1928 uczył się w Gimnazjum im. J. Lelewela w Wilnie, w l. 1929-1931 pracował jako nauczyciel na Wileńszczyźnie, w l. 1933-1937 uczył na kursach maturalnych dla dorosłych w Wilnie; w l. 1931-1939 studiował na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W Wilnie działał jako sportowiec, był członkiem Myśli Mocarstwowej, był też działaczem „Białego Krzyża". W październiku 1939 został aresztowany przez NKWD, przebywał w więzieniu w Starej Wilejce, w Mińsku i Orszy, a następnie w łagrze w republice Komi, gdzie przebywał do do 1942; po zwolnieniu pracował w polskich domach dziecka w Azji Środkowej: w Jangaryku, Urgenczu, uczył chemii i fizyki w polskiej szkole w Odessie, a w l. 1944-1946 był dyrektorem polskiego domu dziecka w Samarkandzie w Uzbekistanie, w 1946 kierował transportami powrotu polskich dzieci do kraju, przyjechał do Gostynina, stamtąd do Gdańska i w 1947 zgłosił się na Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu. Tu uzyskał magisterium, następnie w 1950 doktorat, w 1954 został docentem. W 1964 przeniósł się do Akademii Rolniczej w Lublinie, gdzie pracował jako profesor do emerytury; pełnił tam szereg stanowisk, był dziekanem i prorektorem; opublikował ponad 120 prac: monografie, podręczniki, skrypty, artykuły naukowe.

Kto jest kim w Polsce. Warszawa 2001, s. 454. *Jubileusz 95-lecia urodzin profesora Jana Krupowicza* „Aktualności Akademii Rolniczej" 2000; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994*. Toruń 1995, s. 376.

Krupowicz Maurycy, ur. 13.09.1823 w Grodnie, zm. 24.01.1891 w Warszawie; kandydat filozofii, historyk, archiwista, bibliotekarz. Studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu w Dorpacie w l. 1842-1846, uzyskując stopień kandydata filozofii; pracował w archiwach w Grodnie w l. 1846-1851 i Wilnie w l. 1852-1865, był sekretarzem naukowym Komisji Archeologicznej w Wilnie; w l. 1866-1867 był dietariuszem w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego, od 1879 pracował w Komitecie Cenzury; był współpracownikiem „Kuriera Wileńskiego", wydał w 1858 w Wilnie *Zbiór dyplomatów rządowych i aktów prywatnych posługujących się do rozjaśnienia dziejów Litwy...*

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 252.

Kruszyński Jan, ur. 12.07.1903 w Wilnie, zm. 14.01.1967; docent Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz. Studiował medy-

cynę na USB, w 1925 uzyskał dyplom lekarza medycyny, w 1930 doktoryzował się, w 1936 uzyskał habilitację na USB; w l. 1925-1939 zajmował w Zakładzie Histologii i Embriologii USB kolejno stanowiska: asystenta, st. asystenta, adiunkta i docenta. W 1939 wcielony został do Korpusu Ochrony Pogranicza, był jeńcem wojennym w Kozielsku, w 1941 po zwolnieniu z obozu wstąpił do Armii Polskiej pod wodzą gen. Władysława Andersa i brał udział w całej jej kampanii, ukończył służbę w 1947 w Anglii w stopniu majora, został wykładowcą histologii na uniwersytecie w Liverpoolu, był członkiem kilku towarzystw naukowych.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 252.

Krüger (Krygier) Andrzej, ur. 19.11.1646 w Barczewie na Warmii, zm. 4.02.1712 w Wilnie; doktor teologii, jezuita, teolog i prawnik. Pochodził z rodziny mieszczańskiej, która w okresie od XVI–XVIII w. wydała wielu księży i jezuitów. Kształcił się w kolegium jezuickim w Braniewie, do zakonu wstąpił w Wilnie w 1666. Kilka lat uczył gramatyki w Braniewie, następnie kontynuował studia filozoficzne w Akademii Wileńskiej w l. 1671-1674. Wróciwszy do Braniewa, uczył poetyki, a sam studiował tamże teologię. Kontynuował studia (prawo kanoniczne) w Akademii Wileńskiej w l. 1676-1679. Był profesorem wymowy w Braniewie i w Reszlu w l. 1679-1681, wykładowcą logiki, matematyki, fizyki, metafizyki i etyki w Nieświeżu w l.1682-1685. Jego skrypt wykładów filozoficznych *Argo philosophica triennali navigationi exposita* był przez długi czas obowiązującym podręcznikiem w Akademii Wileńskiej. Przez dwa następne lata nauczał w Braniewie i w Krożach (na Żmudzi), a po uzyskaniu doktoratu teologii w Akademii Wileńskiej w 1687 rozpoczął w niej wykłady teologii scholastycznej, egzegezy Biblii oraz teologii polemicznej (od 1692 tylko teologii scholastycznej i prawa kanonicznego). Wkrótce, również w Akademii Wileńskiej, doktoryzował się z prawa kanonicznego (1694). W l. 1696-1697 był nadwornym teologiem biskupa warmińskiego, J.S. Zbąskiego, potem objął profesurę prawa kanonicznego w Akademii Wileńskiej, w której sprawował także funkcję prefekta szkół wyższych (1697) oraz prokanclerza (1703). Biskup K. Brzostowski powołał go na teologa diecezji i asesora w konsystorzu. K. przyczynił się do wzbogacenia biblioteki Akademii Wileńskiej, zakupując dla niej osobiście w Gdańsku znaczną ilość wydawnictw. Wydał m.in. pracę *Resolutio canonico-theologica dubiorum quorundam...* (Wilno 1700). Trzej jego bracia: Leonard (1651-1679), Franciszek (1658-1729) i Zygmunt (1661-1710) działali jako jezuici w Polsce.

B. Natoński, (w:) PSB t. 15, s. 448-449; Słownik teologów t. 2, s. 449. – Enc. Orgelbr. XVI *a.* 166; Enc. Kość. XI *a.* 442; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, t. 1. Olsztyn 1984, s. 159.

Krüger (Crügerus, Krieger, Krygier) Oswald, ur. ok. 1698 w Prusach, zm. 6.05.1655 w Grodnie; profesor Akademii Wileńskiej, matematyk, astronom, jezuita. W l. 1618-1620 odbywał nowicjat w Wilnie; w 1623-1625 studiował filozofię w Akademii Wileńskiej, uzyskując w 1639 stopień doktora filozofii i nauk wyzwolonych; uczył matematyki w Połocku, Pułtusku, Nieświeżu i w Wilnie (1632 i 1634-1648), w l. 1641-1648 był jednocześnie regensem alumnatu papieskiego i seminarium diecezjalnego w Wilnie; zajmował się też sprawami inżynierii wojskowej i sztuki artyleryjskiej, w 1655 został inżynierem królewskim, nadzorującym budowę machin wojennych w Grodnie; wydał m.in. podręcznik *Arithmetica practica in usum iuventutis* (Wilno 1635).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 252.

Krüger Tomasz, ur. 14.11.1674 w Prusach, zm. 30.09.1719 w Pińsku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1692 w Wilnie; był profesorem filozofii w Warszawie w l. 1711-1713; w Akademii Wileńskiej w l. 1713-1716 i w Braniewie w l. 1716-1717 oraz profesorem teologii w kolegium w Pińsku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 253.

Krüger Zygmunt, ur. 8.01.1661 w Prusach, zm. 27.04.1710; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. W l. 1696-1697 i 1701-1704 był profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej, popularny retor i panegirysta.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 252.

Krynicki Jan (Krinickij Iwan), syn Andrzeja, ur. 2.07.1797 w Zwinigródku, zm. 12.09.1838 w Georgiewsku; profesor zoologii Uniwersytetu Charkowskiego. Po ukończeniu gimnazjum w Humaniu w l. 1818-1820 studiował fizykę i matematykę na Uniwersytecie Wileńskim i po jego ukończeniu wykładał rolnictwo. Za udział w Związku Filaretów został w 1824 zesłany do Rosji. Od 1825 był profesorem zoologii na Uniwersytecie Charkowskim. Opublikował wiele prac naukowych, dotyzących owadów, pajęczaków, mięczaków i ptaków. Jego imieniem nazwano wiele nowych gatunków.

Enciklopiediczeskij słowar' Brokhauza i Efrona, Sankt Pietierburg 1890-1907.

Krzyszkowski Seweryn, imię zakonne Innocenty, ur. 3.01.1789 w Kamieńcu Podolskim, zm. 1855, doktor teologii, ksiądz, trynitarz, pisarz religijny, pamiętnikarz. Do zakonu wstąpił w 1800, przebywał i wykładał w klasztorach w Kamieńcu, Brahiłowie, Beresteczku i Łucku; w Akademii Wileńskiej uzyskał w 1821 stopień magistra, w 1823 – doktora teologii; w l. 1824-1831 wykładał w klasztorach benedyktynów w Horodyszczu i Berezie Kartuskiej, w 1831 został wykładowcą, potem prokuratorem i definitorem litewskiej prowincji trynitarzy; w l. 1839-1856 był przełożonym wileńskiego klasztoru na Antokolu. Pozostawił pamiętniki.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 184.

Krzyżanowski Bronisław, ur. 21.02. lub 20.11.1876 w Abelach k. Jeziorosów (Zarasai) na Litwie, zm. 17.01.1943 w Wilnie, prawnik, członek Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej, polski działacz polityczny na Litwie, poseł do Sejmu Wileńskiego, parlamentarzysta II RP, obrońca w procesach politycznych. Ukończył II Gimnazjum w Wilnie, później studiował prawo i nauki przyrodnicze w Moskwie. W 1895 przeniósł się do Krakowa, gdzie rozpoczął naukę na Uniwersytecie Jagiellońskim – w 1901 roku uzyskał tam tytuł doktora praw. Już w czasach studenckich zaangażowany w lewicową działalność polityczną, zapisał się do Polskiej Partii Socjalistycznej. W 1905 współorganizował wraz z tzw. krajowcami Polskie Stronnictwo Demokratyczne na Litwie. W 1913 wybrano go do rady miejskiej Wilna. W styczniu 1922 roku został posłem na Sejm Litwy Środkowej z listy Polskiego Stronnictwa Ludowego Ziemi Wileńskiej, reprezentując okręg Komaje. Wraz z resztą partii był przeciwnikiem bezpośredniej inkorporacji tych ziem do RP – opowiadał się za nadaniem Wileńszczyźnie autonomii w ramach państwa polskiego. W marcu 1922 wybrano go delegatem Sejmu Wileńskiego do Warszawy, został posłem na sejm ustawodawczy. Po wyborach w listopadzie 1922 piastował mandat senatora RP, należał do Klubu Parlamentarnego „Piasta".W wyniku sporów co do polityki narodowościowej wystąpił z PSL „Piast", po czym znalazł się w „Wyzwoleniu", w którym pozostał do 1925. W tym samym roku związał się z nowopowstałą Partią Pracy (w latach 1926-1928 reprezentował jej zarząd główny) i Sejmowego Klubu Pracy. Przeciwnik rządów nacjona-

listyczno-chłopskich z lat 1923-1926, w 1926 opowiedział się za przewrotem wojskowym J. Piłsudskiego. Na krótko przed wybuchem II wojny światowej współorganizator (1938) i prezes (1939) wileńskiego oddziału Stronnictwa Demokratycznego. W czasie przynależności Wilna do Litwy (1939-1940) był prezesem Komitetu Polskiego w tym mieście. Udzielał się naukowo – był członkiem Instytutu Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie, jak również kuratorem Biblioteki im. Eustachego i Emilii Wróblewskich. Obrońca w procesach politycznych: zarówno w okresie carskim (1905-1911), jak i w II RP (1927 w procesie „Hromady", w 1937 w procesie grupy „Po prostu"). Od wczesnej młodości związany z masonerią – najpierw rosyjską (od 1911 członek wileńskiej loży „Jedność"), później polską (w 1920 adoptowany do loży „Tomasz Zan" w Wilnie).

Teraz będzie Polska. Warszawa 1988, s. 58.

Krzyżanowski Kazimierz Maria, ur. w 1893, zm. w 1927; profesor prawa administracyjnego na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie.

M.J.

Krzyżański Godzimir Mirosław, ur. 31.10. 1907 w Siergiejewie, zm. w 1965 w Krakowie?; profesor matematyki. W 1927 ukończył Gimnazjum im. J. Lelewela w Wilnie, studiował matematykę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, w 1931 uzyskał tytuł magistra filozofii, w 1934 obronił doktorat na USB; w l. 1932-1936 uczył w Drohiczynie, w l. 1936-1940 w Gimnazjum OO. Jezuitów w Wilnie, w l. 1943-1945 – pracował w szkole handlowej w Wołożynie i w szkole średniej w Iwieńcu. W 1945 wyjechał do Krakowa i w l. 1945-1948 był nauczycielem akademickim w Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie; w 1948 habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim i został profesorem matematyki na Politechnice Krakowskiej; napisał 40 prac poświęconych funkcjom rzeczywistym oraz równaniom cząsteczkowym rzędu drugiego, jako jeden z pierwszych badał asymptotyczny przebieg rozwiązań równania parabolicznego.

Matematycy polscy; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2008, s. 255-256.

Kubicki Benedykt, ur. 21.03.1874 w Święcianach, zm. 18.02.1951 w Łodzi; profesor malarstwa na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, malarz. Uczył się w Szkole Rysunkowej w Wilnie pod kierunkiem Iwana Trutniewa, studiował w Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu (ukończył w 1897) i w Monachium u A. Ażbégo, S. Grocholskiego, Hollosy'ego. W 1900 brał udział w dekorowaniu pawilonów działu rosyjskiego na Wystawę Powszechną w Paryżu. W 1901 otrzymał z ASP w Petersburgu świadectwo uprawniające do nauczania rysunku w szkołach średnich. W l. 1902-1919 w Taganrogu w Rosji prowadził własną szkołę malarstwa i rysunku, tworzył scenografie malarskie, wystawiał, brał udział w życiu artystycznym i kulturalnym. Od 1919 pracował na Wydziale Sztuk Pięknych USB w Wilnie, od 1920 profesor malarstwa. W 1945 przeniósł się do Łodzi. Malował realistyczne portrety: *Portret matki* 1902; *Portret Stanisława Białasa* ok. 1923; *Portret prof. Stanisława Władyczki*, ok. 1923; *Portret prof. Józefa Ziemackiego* 1926; *Portret prof. Ruszczyca* 1932; *Autoportret* ok. 1934. W początkach twórczości Kubicki podejmował także motywy rodzajowe: *Kalwaria* 1897, *Cyganiątko* 1898.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 2. Vilnius 1986, s. 414; J. Malinowski, *Kultura artystyczna Wilna 1893-1945*, (w:) *Wileńskie środowisko artystyczne*, katalog. Olsztyn b.d. (1989), s. 26.

Kucewicz Franciszek, ur. 4.10.1631 na Mazowszu, zm. 21.05.1699 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej w l. 1688-1691, jezuita. W 1652 wstąpił do zakonu jezuitów, od 1656 studiował filozofię w Grazu, w l. 1659-1663

teologię w Trnovie; w l. 1670-1672 był profesorem filozofii, w l. 1672-1674 – teologii moralnej i profesorem matematyki w kolegium jezuickim w Warszawie. W 1674 przybył do Wilna i w l. 1674-1680 był profesorem teologii i prawa kanonicznego w Akademii Wileńskiej, w l. 1692-1694 – sekretarzem prowincji litewskiej jezuitów, w l. 1688-1691 – rektorem Akademii Wileńskiej; w l. 1698-1699 – prepozytem domu profesów, w l. 1694-1698 – prowincjałem litewskim jezuitów. W 1698 założył misję jezuicką w Szeduwie na Litwie.

Visuotinė lietuvių enciklopedija, t. XI. Vilnius2007, s. 183.

Kucharski Kazimierz, pseud. „Szczepan", syn Józefa i Anny Szmyd, ur. 30.11.1894 w Starej Wsi na Rzeszowszczyźnie, zm. 1.10.1956 w Basso del Grapa k. Wenecji; doktor nauk humanistycznych, ksiądz katolicki, jezuita, żołnierz AK. Po ukończeniu 4 klas gimnazjum w Sanoku wstąpił w 1910 do nowicjatu jezuitów. Maturę zdał w 1916 w Chyrowie, w l. 1918-1922 studiował filozofię i teologię z przerwą na czas wojny w 1920 roku, w czasie której z grupą kleryków pełnił w Wojsku Polskim ochotniczą służbę sanitarną. Po otrzymaniu święceń kapłańskich dokształcał się dalej, ucząc równocześnie w szkołach jezuickich w Chyrowie i Pińsku, a od 1925 w gimnazjum w Wilnie. Rozpoczął w tym czasie studia polonistyczne na USB i w 1936 doktoryzował się pod kierunkiem prof. Stanisława Pigonia, broniąc pracy pt. *Twórczość literacka Stanisława Chołoniewskiego.* W 1934 wydał w Wilnie broszurę pt. *Rola zmysłów w życiu duchowym człowieka.* W Gimnazjum OO. Jezuitów uczył języka polskiego, literatury polskiej i propedeutyki filozofii. Poświęcał się pracy społeczno-charytatywnej, organizując opiekę nad chorymi i biednymi. Otaczał opieką szkoły wiejskie w okolicy jeziora Narocz. Urządzał spotkania młodzieży polskiej i litewskiej. Zorganizował nową korporację akademicką „Concordia". W czasie zamieszek studenckich w 1936 na tle akcji „Numerus clausus" był rozjemcą w rokowaniach przedstawicieli studentów z władzami uniwersytetu. Ogłaszał artykuły na tematy aktualne w „Słowie", „Alma Mater Vilnensis", „PAX" i innych pismach. Był znakomitym kaznodzieją i uznanym powszechnie autorytetem moralnym. Po wybuchu wojny w 1939 założył w Wilnie Towarzystwo Samopomocy Obywatelskiej, prowadząc akcję charytatywną na rzecz uchodźców wojennych. Był współorganizatorem i członkiem ścisłego kierownictwa okręgu wileńskiego SZP-ZWZ; kierował komórką legalizacji, uczestniczył w redagowaniu i wydawaniu podziemnej gazetki „Polska w Walce". 25 maja 1941 został aresztowany przez NKWD. Po miesięcznym pobycie w więzieniu śledczym, wywieziono go do więzienia w Gorkim (obecnie Niżni Nowgorod). Więzienie opuścił w końcu listopada 1941 ze zrujnowanym zdrowiem, po krótkiej kuracji pełnił do czerwca 1942 obowiązki kapelana Ambasady Polskiej w Kujbyszewie. W czerwcu 1942 wstąpił do Armii Polskiej tworzonej przez gen. W. Andersa i został kapelanem w randze kapitana w Centrum Wyszkolenia w miejscowości Wreskaja. Po ewakuacji z Rosji pełnił funkcję starszego kapelana II Kopusu w Centrum Wyszkolenia Armii Polskiej na Wschodzie (w Iraku), następnie w Palestynie, gdzie otrzymał awans na majora i nominację na starszego kapelana 7. DP w San Brasilio koło Bari we Włoszech. Pod koniec sierpnia 1944 zachorował na gruźlicę, kiedy czuł się zdrowszy, pracował w Rozgłośni Radia Watykańskiego i w Papieskim Kolegium Polskim w Rzymie. We Włoszech pisał artykuły, wydał studium *Historia poczt polowych Armii Polskiej na Wschodzie.* W 1994 w Bydgoszczy ukazała się jego książka pt. *Konspiracyjny ruch niepodległościowy w Wilnie w okresie od września 1939 do 25 maja 1941.* Zmarł w sanatorium.

K. Tarka, *Dawanie siebie. Postać i czyny księdza Kazimierza Kucharskiego T.J.* „Magazyn Wileński" 1992, nr 7, s. 3-4; L. Tomaszewski,

Wileńszczyzna lat wojny i okupacji 1939-1945. Warszawa 1999, s. 683-684.

Kuczkowski Tomasz, ur. w 1786 na Wołyniu, zm. 20.09.1843 w Warszawie; doktor medycyny, prezes Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie. W 1807 uzyskał stopień lekarza 1. Klasy ze złotym medalem w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Petersburgu. Od 1810 służył jako lekarz wojskowy, w 1817 został sztabslekarzem oddzielnego korpusu litewskiego; w 1819 uzyskał stopień doktora medycyny; od 1828 był generał-sztabslekarzem armii Królestwa Polskiego, od 1832 główny lekarz szpitali Królestwa Polskiego; w l. 1834-1840 był prezesem Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie, starał się wprowadzić w uczelni dyscyplinę wojskową, wydawał studentów zamieszanych w spisek Szymona Konarskiego, znany był pod przezwiskiem *Łapsza*, ale też dbał o poziom naukowy Akademii, opublikował wiele prac; w 1840 przeniósł się do Warszawy. Pochowany na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie.

J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832*. Białystok 1993, s. 35.

Kuczyński Edward, syn Piotra i Zofii z Pawłowskich, ur. 20.10.1905 w Worończy k. Nowogródka, zm. 23.08.1958 w Gdańsku; grafik, pedagog, docent UMK. W 1927 uzyskał świadectwo dojrzałości w Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Wilnie; w l. 1927-1934 studiował na Wydziale Sztuk Pięknych USB w Wilnie: rysunek i malarstwo u Benedykta Kubickiego, Ferdynanda Ruszczyca i Ludomira Sleńdzińskiego, grafikę u Jerzego Hoppena i liternictwo u Bonawentury Lenarta; dyplom artysty grafika uzyskał w 1939. Jednocześnie uczęszczał na kursy introligatorstwa. W l. 1935-1936 uczył rysunku i liternictwa w wileńskiej Szkole Rzemiosł i Przemysłu Artystycznego. Był członkiem założycielem Grupy Wileńskiej, powstałej w 1937. Do 1940 uczył w Ognisku Metodycznej Nauki Rysunku przy Gimnazjum im. Zygmunta Augusta w Wilnie. W l. 1940-1942 pracował jako introligator i rysownik. W 1942 przebywał w obozie pracy przymusowej w Prawieniszkach pod Kownem; po wyjściu stamtąd był zatrudniony jako grafik w Zakładach Poligraficznych „Vaizdas" w Wilnie. W 1946 osiadł w Toruniu i objął stanowisko starszego asystenta, a później zastępcy profesora w Katedrze Grafiki na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika(w l. 1952-1954 był prodziekanem, 1954-1956 – dziekanem). Uprawiał przede wszystkim drzeworyt, ale także techniki metalowe i sporadycznie linoryt. Najbardziej znane prace z okresu wileńskiego: *Młyn w Karolinkach w Wilnie*, drzeworyt, 1935; *Kościół św. Jana*, linoryt, 1938; *Kościół św. Anny*, linoryt, 1938; *Wilno – kościół św. Anny*, drzeworyt, 1939; *Wilno – Ostra Brama*, drzeworyt, 1939; *Wilno – Wydział Sztuk Pięknych*, drzeworyt, 1939; *Wilno – Przedmieście Pohulanka*, drzeworyt, 1939; *Troki*, drzeworyt, 1939. *Aleja w Prawieniszkach*, 1942. Uprawiał też ekslibrisy: III Zakonu Franciszkańskiego w Wilnie, drzeworyt, 1937; Biblioteki Parafialnej w Kolonii Wileńskiej, drzeworyt, 1938; Paula Zacina, drzeworyt, 1951; w okresie wileńskim projektował znaczki, reklamy i napisy reklamowe. Wystawiał w Wilnie w 1939, 1940. Po wojnie w wielu miastach polskich. Pochowany na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

M. Turwid, *Edward Kuczyński i Jerzy Dulewicz*. „Pomorze" 1958, nr 17, s. 3; J. Hoppen, *Wspomnienie o Edwardzie Kuczyńskim*. „Pomorze" 1959, nr 1, s. 2; J. Puciata-Pawłowska, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 16, s.83; J. Kotłowski, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 2. Toruń 2000, s. 155-157; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994*. Toruń 1995, s. 386.

Kudzinowski Czesław ur. 8.10.1908 w Wodziłówce, zm. 2.03.1988 w Poznaniu; profesor Uniwersytetu Poznańskiego, językoznawca. Pierwsze nauki pobierał u swojej babki. W 1921 po krótkich kursach przygotowawczych zdał do

II klasy Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Białymstoku. Po ukończeniu gimnazjum podjął studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Korzystając jednak z interdyscyplinarnego sposobu studiowania tj. swobodnego uczestniczenia w zajęciach, wykładach i seminariach różnych dyscyplin humanistycznych, uczestniczył w zajęciach z językoznawstwa, które wkrótce stało się jego pasją. Porzucił studia na Wydziale Teologicznym przenosząc się na indoeuropeistykę. Stopień magisterski otrzymał w 1935 r. W tym roku otrzymał stypendium z Funduszu Kultury Narodowej. Wyjechał do Helsinek, gdzie przez dwa lata specjalizował się w językoznawstwie ugrofińskim. Po powrocie z Helsinek jesienią 1937 ponownie wyjechał jako stypendysta do Budapesztu. Akademicką edukację w Budapeszcie zakończył obroną doktoratu w czerwcu 1939 napisanego w języku węgierskim. Podczas II wojny światowej prowadził zajęcia na działającym potajemnie Uniwersytecie Stefana Batorego. Jednocześnie działał w konspiracji podrabiając dokumenty umożliwiające Polakom życie podczas okupacji. Pracował także w wytwórni cukierków „Fortuna".Jesienią 1944 został aresztowany przez NKWD. Po kilkumiesięcznych przesłuchaniach został wysłany do obozu w Jełszance, a stamtąd do Gruzji. Podczas pobytu w obozach Kudzinowski zasłynął jako człowiek mówiący wszystkimi językami świata. Po II wojnie światowej przyjaciele Kudzinowskiego z Wilna rozpoczęli jego poszukiwania, które trwały ponad rok. Jego repatriacja nastąpiła 27 grudnia 1946. Wycieńczony i schorowany przybył do Łodzi, gdzie po krótkiej terapii w szpitalu rozpoczął zajęcia na Uniwersytecie Łódzkim. Po dwóch latach pracy w Łodzi przeniósł się do Poznania, z którym związał czterdzieści lat swojego życia. Trafił na organizujący się w powojennej rzeczywistości Uniwersytet Poznański. Do najważniejszych dzieł jakie opublikował należą: przygotowane do druku teksty Oskara Kolberga, wydane jako tom 53. pt. *Litwa;* trzy tomy *Biblii Litewskiej Chylińskiego*; podręcznik *Gramatyka języka fińskiego*; obszerny *Słownik fińsko-polski* oraz *Indeks do Daukšos Postile*, który uważał za „dzieło swojego życia".Kudzinowski skupiał się również na problematyce rodzimej gwary knyszyńskiej. Badania nad tą problematyką prowadził często w swojej drewnianej chacie w rodzinnej wsi Wodziłówka. Przybywał tam w każde wakacje, największą izbę zamieniając na zakład naukowy. Czesław Kudzinowski był fundatorem prywatnego stypendium naukowego przeznaczonego dla studentów pochodzących z okolic Knyszyna, tzw. Stypendium Ziemi Knyszyńskiej.

S. Radecki, Polskie Radio, Białystok.

Kukolnik Paweł, ur. 5.07.1795 w Zamościu, zm. 15.09.1884 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, historyk i poeta rosyjski, cenzor wileński. Pochodził ze słowackiej rodziny, która dla kariery przesiedliła się do Rosji. Był synem Polki – katoliczki i Słowaka-unity. W jezuickiej akademii w Połocku uzyskał doktorat praw. W l. 1810-1824 był urzędnikiem w Petersburgu. Dla ułatwienia kariery przeszedł w 1824 na prawosławie. W 1824 dzięki poparciu Nowosilcowa mianowany został profesorem historii powszechnej i statystyki, po Joachimie Lelewelu, na Uniwersytecie Wileńskim, mimo że historią nigdy się nie zajmował. Po zamknięciu uniwersytetu w 1832 został profesorem w nowo otwartej Akademii Duchownej. W latach 1829-1841 i 1851-1865 był cenzorem w Wilnie, a nawet przez 2 lata prezesem Komitetu cenzury. Napisał kilka popularnych artykułów z historii i etnografii Litwy, które dedykował Murawiewowi.

Ilustrowana Encyklopedia Trzaski, Everta i Michalskiego (1924-1927).

Kulesza Aleksander, ur. 17.02.1676 na Podlasiu, zm. 9.03.1720 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita; w l. 1702-1705 był socjuszem misji do Persji, w 1712-1720 – profesorem matematyki, języka greckiego i hebrajskiego w Akademii Wileńskiej

oraz prefektem drukarni w Wilnie; drukarnię zaopatrzył w czcionki greckie i hebrajskie, wzbogacił bibliotekę Akademii Wileńskiej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 259.

Kulesza Eugeniusz, ur. 8.03.1891 w Warszawie, zm. 30.06.1941 za Dźwiną po stronie łotewskiej; doktor teologii, ksiądz katolicki, marianin. Uczył się w gimnazjum w Warszawie oraz w Rosji; po powrocie do kraju i po uzyskaniu matury wstąpił na Uniwersytet Jagielloński, najpierw na medycynę, a następnie na antropologię. W 1915 wstąpił do Zgromadzenia Księży Marianów na Bielanach w Warszawie; śluby zakonne złożył w 1916 i skierowany został na studia we Fryburgu; święcenia kapłańskie otrzymał w 1921 z rąk biskupa wileńskiego Jerzego Matulewicza w kościele w Raśnie k. Brześcia n/Bugiem, dokąd wrócili marianie. Po święceniach dalej studiował we Fryburgu i w 1924 uzyskał doktorat z teologii życia wewnętrznego. Wrócił wówczas do Warszawy na Bielany, pracował w prowadzonej przez marianów szkole; w 1936 został rektorem Kolegium Mariańskiego na Bielanach, a w 1938 – dyrektorem białoruskiego Gimnazjum im. Króla Stefana Batorego w Drui i przełożonym klasztoru marianów tamże. W końcu 1938 wojewoda Ludwik Bociański zlikwidował gimnazjum, więc kurator okręgu szkolnego wileńskiego zaproponował ks. Kuleszy od 1.09.1939 objęcie stanowiska dyrektora w Brasławiu; w grudniu 1939 władze sowieckie przejęły wszystkie szkoły, więc ks. Kulesza pozostał w Drui i poświęcił się pracy duszpasterskiej. 30.06.1941 przybyła do klasztoru w Drui gromada czerwonoarmiejców, wywlekli księdza na dwór i łodzią przeprawili się na prawy, łotewski brzeg Dźwiny, wsadzili księdza do samochodu i wywieźli w kierunku wsi Łupanty i tam w polu zamordowali dwoma strzałami. Po zajęciu Drui przez Niemców siostry eucharystki przeprawiły się na prawy brzeg rzeki, w Łupantach odnalazły przysypane w dole ciało księdza i przywiozły do Drui. Pogrzeb odbył się 8.07.1941, ciało pochowano w murowanym grobie koło kościoła. Po wojnie bolszewicy zamknęli kościół, a grób ks. Kuleszy zrównali z ziemią. Dopiero po 1990 kościół wierni odzyskali i odnowili mogiłę księdza.

T. Krahel, *Doświadczeni zniewoleniem*. Białystok 2005, s. 73-74.

Kulesza Jan Alojzy, ur. 18.06.1660 na Podlasiu, zm. 13.01.1706 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1677, studiował filozofię w Połocku w l. 1681-1684, teologię w Akademii Wileńskiej w l. 1686-1690; był profesorem teologii moralnej w Akademii Wileńskiej; od 1695 jako misjonarz zachęcał prawosławnych do unii, napisał dzieło polemiczne: *Wiara prawosławna pismem świętym, soborami, Oycami SS mianowicie greckiemi y historyą kościelną...objaśniona* (Wilno 1704, 1711).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 259.

Kulikowska Anna, z d. Żukowska, ur. 15.12. 1920 w Wilnie, zm.?; psycholog, doktor nauk humanistycznych. W 1938 ukończyła Gimnazjum Żeńskie w Wilnie. W 1945 wyjechała do Polski; w 1952 ukończyła psychologię na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. W 1966 uzyskała doktorat pod kierunkiem prof. A. Lewickiego na temat: *Badania eksperymentalne nad sztywnością operacji pojęciowych u dzieci w wieku lat 7-10.*

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 390.

Kulwieć (Culva, Culviensis) Abraham (lit. Abraomas Kulvietis), ur. ok. 1510 w Kulwie koło Janowa na Litwie, zm. 6.06.1545 tamże lub w Wilnie; profesor Uniwersytetu w Królewcu, pastor ewangelicki, propagator reformacji na Litwie. Kształcił się w Krakowie, Lowanium, Wittemberdze, Lipsku i Sienie. Dzięki protekcji królowej Bony założył

w Wilnie szkołę dla młodzieży szlacheckiej, gdzie szerzył protestantyzm; prześladowany przez biskupa Holszańskiego przeniósł się w 1542 do Królewca, gdzie został profesorem uniwersytetu. Był pierwszym w historii tego uniwersytetu profesorem greki i hebrajskiego. Był jednocześnie wpływowym i poufnym doradcą księcia Albrechta, przyjaźnił się z Seklucjanem. Tłumaczył na język litewski pieśni religijne. Zmarł nagle przebywając w Wilnie lub w rodzinnym majątku w Kulwie.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*. Warszawa 1963, s. 155; L. Gineitis, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2000, s. 258.

Kułakowski Henryk, ur. 01.1808, zm. 7.02.1890 w Warszawie; profesor farmakologii, lekarz. Uczył się u bazylianów w Borunach i w gimnazjum w Mińsku; w l. 1825-1828 studiował prawo na Uniwersytecie Wileńskim, po kilku latach wstąpił do Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie i w 1837 otrzymał dyplom lekarza I kl., został asystentem Jędrzeja Śniadeckiego oraz prosektorem przy Zakładzie Anatomii, w 1842 uzyskał doktorat; po zamknięciu Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie przeniósł się do Akademii Petersburskiej; w 1849 został tam profesorem farmakologii, w 1871 – naczelnym lekarzem Towarzystwa Dróg Żelaznych; od 1842 był członkiem Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego.

Wileński słownik biograficzny Bydgoszcz 2008, s. 261.

Kumelski Norbert Alfons, syn Antoniego, ur. 6.06.1802 na Wołyniu, zm. 9.08.1853 w Warszawie; podbibliotekarz Uniwersytetu Wileńskiego, przyrodnik, popularyzator wiedzy. W l. 1815-1821 uczęszczał do szkoły powiatowej w Międzyrzeczu Koreckim; w l. 1819-1821 uczył też w niej języka niemieckiego; w l. 1821-1824 studiował na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym i Lekarskim Uniwersytetu Wileńskiego i uzyskał stopień magistra. W 1827 Cesarskie Towarzystwo Badaczów Przyrody w Moskwie wybrało go swoim członkiem zwyczajnym. Był również członkiem Cesarskiego Towarzystwa Rolniczego w Moskwie i Ekonomicznego Towarzystwa w Petersburgu oraz członkiem Archikonfraterni Literackiej w Warszawie. 24.12. 1828 mianowany został podbibliotekarzem Uniwersytetu Wileńskiego. W 1829 udzielono mu stypendium na trzyletni pobyt w Austrii, Niemczech, Francji i Anglii celem zapoznania się z metodami nowoczesnej produkcji, gdyż zamierzano powierzyć mu objęcie projektowanej katedry technologii. Do kraju wrócił w 1833, już po zamknięciu Uniwersytetu Wileńskiego. Mieszkał jeszcze przez kilka lat w Wilnie, potem przeniósł się do Warszawy i został sekretarzem-tłumaczem języka rosyjskiego w biurze Komisji Rządowej Sprawiedliwości oraz członkiem „Gazety Rządowej". Już w Wilnie rozpoczął działalność pisarską i umieszczał liczne artykuły w „Dzienniku Wileńskim". Napisał cztery podręczniki dotyczące nauk geologiczno-mineralogicznych oraz podręcznik zoologii.

S. Szenic, *Cmentarz Powązkowski 1851-1890*. Warszawa 1982, s. 35-36.

Kuna Henryk, syn Adama Kauna i Leokadii z Bywalskich, ur. 16.11.1879 lub 1885, w Warszawie, zm. 17.12.1945 w Toruniu; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, rzeźbiarz, pedagog. Pochodził z ortodoksyjnej rodziny żydowskiej; wczesną młodość spędził w Grójcu i Ciechanowie, pobierając nauki rabinackie. Dzięki pomocy ciechanowskiego lekarza-społecznika Franciszka Rajkowskiego zdecydował się poświęcić rzeźbie, porzucając swe dotychczasowe środowisko. Ok. 1900 przeniósł się do Warszawy, gdzie uczył się w pracowni Piusa Welońskiego, następnie wyjechał na studia do Krakowa. W l. 1902-1904 studiował w Akademii Sztuk Pięknych pod kierunkiem Konstantego Laszczki, przyswajając sobie w tym czasie język i kulturę polską. W 1903 otrzymał nagrodę w konkursie akademickim

na rzeźbę z cyklu *Śmierć*. W 1908 przebywał przez kilka tygodni u Elizy Orzeszkowej w Grodnie. W 1910 wyjechał do Paryża, gdzie w pracowni kamieniarza Pellecota uczył się ciosania w kamieniu i marmurze, pracując jako robotnik. W 1912 osiadł w Warszawie, tu przyjął chrzest; w 1915 ożenił się z aktorką Ewą Krauze. Od 1921 był członkiem Rytmu. Wystawiał z nim w kraju w l. 1922-1932 i na wielu pokazach sztuki polskiej za granicą. W pierwszej połowie 1924 prowadził kursy rzeźby dla malarzy w Szkole Sztuk Pięknych w Warszawie. W tym roku wyjechał do Paryża, skąd powrócił w 1930 do Warszawy. W tymże roku wszedł do Rady IPS, w 1934 został wybrany do Rady Związku Zawodowego Artystów Rzeźbiarzy. W 1936 objął katedrę rzeźby na Wydziale Sztuk Pięknych USB w Wilnie; w 1936-1939 był profesorem USB; na zajęcia dojeżdżał z Warszawy, gdzie miał pracownię przy ulicy Czackiego. W l. 1940-1942 mieszkał w Świdrze pod Warszawą, później ukrywał się we własnym mieszkaniu w Warszawie, a po powstaniu warszawskim w Milanówku u Jana Szczepkowskiego. Po wyzwoleniu, mianowany profesorem rzeźby monumentalnej na Wydziale Sztuk Pięknych w Toruniu, pojechał tam w październiku 1945, ale choroba serca nie pozoliła mu już podjąć pracy. Tworzył rzeźby figuralne, akty, portrety; w 1931 wykonał projekt pomnika Adama Mickiewicza w Wilnie, nagrodzony i zakwalifikowany w 1932 do wykonania; w 1933 ukończył drewniany model posągu i gipsowe odlewy płaskorzeźb. Miał to być sześciometrowy posąg poety z brązu, stojący na wysokim granitowym cokole w postaci Światowida o czterech twarzach-maskach, głowicy i trzonie pokrytym 12 płaskorzeźbami (w 3 kondygnacjach) ze scenami z *Dziadów*. Nagonka prasowa przeciw Kunie i jego dziełu rozpętana przez dziennik „Słowo", sprawiła, że zabrakło funduszów na realizację projektu. Planowane na 1935 odsłonięcie pomnika nie doszło do skutku. Ukończone, a nie zmontowane jeszcze poszczególne części pomnika zniszczyli w 1939 Sowieci. W Państwowym Instytucie Sztuki (Akademii Sztuk Pięknych) w Wilnie zachowało się sześć płaskorzeźb ze scenami z *Dziadów*: *Na cmentarzu*, *Cela Konrada*, *U senatora*, *Widmo złego pana*, *Spotkanie Konrada z księdzem Piotrem*, *Na zesłanie* z różowego granitu, *Maska*, *Droga na cmentarz*; w 1988 płaskorzeźby Kuny ułożono przy pomniku Adama Mickiewicza dłuta Gediminasa Jokubonisa na skwerze przy kościele Bernardynów w Wilnie. Pochowany w Alei Zasłużonych na Powązkach w Warszawie.

H. Kubaszewska, (w:) *Słownik artystów polskich*, t. 4. Wrocław 1986, s. 358-362; F. Ruszczyc, *Dziennik. W Wilnie 1919-1932*. Warszawa 1996, s. 144; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 190-191.

Kundzicz Tadeusz, ur. 25.11.1747 w Bryczynie koło Birż na Litwie, zm. 15.01.1829 w Wilnie; profesor matematyki w Szkole Głównej Litewskiej, ksiądz katolicki, jezuita, biskup sufragan trocki. Uczył się w Grodnie, studiował w Akademii Wileńskiej, gdzie uzyskał stopień doktora nauk wyzwolonych i filozofii; w 1762 wstąpił do zakonu jezuitów; wykładał w kolegium poetykę; po kasacie zakonu 8.12.1773 otrzymał święcenia kapłańskie, został proboszczem w Międzyrzeczu w dekanacie wołkowyskim, następnie w latach 1777-1803 był profesorem matematyki w Szkole Głównej Litewskiej; w 1796 został kanclerzem kurii biskupiej, w l. 1803-1807 był prefektem seminarium nauczycielskiego przy Uniwersytecie Wileńskim. W 1808 został biskupem sufraganem trockim, rządził także w l. 1810-1812 i 1815-1821 diecezją wileńską. Wydał *Gramatykę francuską krótko zebraną*, która w l. 1801-1828 miała kilkanaście wydań.

J. Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych...* Wilno 1912, s. 87; V. Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*. Vilnius 2002, s. 842-843;

Kuratowski Roman, ur. 13.05.1890 w Warszawie, zm. 16.11.1964 w Londynie; praw-

nik, Za udział w strajku szkolnym w 1905 został wydalony z warszawskiego gimnazjum rządowego, ukończył gimnazjum polskie im. gen. Chrzanowskiego w 1908 oraz wydział prawa na Uniwersytecie w Petersburgu w 1912, gdzie do 1915 był asystentem; w 1922 doktoryzował się na uniwersytecie w Paryżu. W l. 1922-1923 był zastępcą profesora prawa cywilnego na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Po 1923 prowadził kancelarię adwokacką w Warszawie, ogłaszał liczne artykuły. Podczas wojny był członkiem audytoriatu wojskowego przy Sztabie Naczelnego Wodza w Anglii w randze kapitana; w 1944-1947 wykładał na polskim Wydziale Prawa Uniwersytetu w Oxfordzie, potem rozwijał praktykę adwokacką w Londynie.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 262-263.

Kurczewski Jan, syn Marcina, ur. 8.06.1854 w Sołach, w powiecie oszmiańskim, zm. 30.07.1916 w Wilnie; historyk diecezji wileńskiej, ksiądz katolicki, kaznodzieja. Urodził się w rodzinie organisty, dzieciństwo spędził w Daniuszewie koło Smorgoń, uczył się w domu i w szkole parafialnej w Oszmianie. W 1874 rozpoczął naukę w Seminarium Duchownym w Wilnie; po 3 latach nauki jako diakon został wysłany na studia do Akademii Duchownej w Petersburgu, które ukończył w 1881 roku. 19.07.1881 przyjął święcenia kapłańskie w Wiekszni na Żmudzi z rąk biskupa Aleksandra Bereśniewicza. Po otrzymaniu święceń kapłańskich został profesorem w Seminarium Duchownym w Wilnie oraz prefektem w II Gimnazjum tamże. Z seminarium i gimnazjum został usunięty w 1886 przez władze carskie, ponieważ nie zgodził się na upowszechnienie wśród uczniów gimnazjum książeczek do nabożeństwa w języku rosyjskim. W styczniu 1887 objął probostwo w Kiemieliszkach w powiecie święciańskim; po 2 latach pracy powrócił do Wilna na proboszcza parafii św. Jakuba i Filipa. Pełniąc tu obowiązki proboszcza przez jakiś czas był wiceoficjałem konsystorza, a także towarzyszył biskupom S.A. Zwierowiczowi i E. Roppowi w wizytacjach parafii. W 1901 zrzekł się probostwa i znowu został profesorem Seminarium Duchownego w Wilnie. W 1911 zrzekł się profesury i poświęcił się pracy naukowej. Był też uzdolnionym kaznodzieją. Wydał kilka tomów swoich kazań, m.in. *Kazania świąteczne.* Wilno 1897; *Kazania przygodne.* T. 1-4. Wilno 1899-1914; *Wykład Przenajświętszej Ofiary Mszy św. w 30 naukach niedzielnych.* Wilno 1898. *Konferencje i nauki rekolekcyjne.* Warszawa 1906; *Gospodarz i sługa wobec prawa Bożego.* Wilno 1906. Jako historyk był ceniony przez wileńskie koła naukowe, które wybrały go na prezesa założonego w 1907 Wileńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. To stanowisko piastował aż do śmierci. Mając dostęp do archiwów kościelnych, badał dzieje diecezji wileńskiej. Owocem tych badań były jego książki: *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych* (Wilno 1912), *Kościół zamkowy, czyli katedra wileńska w jej dziejowym, liturgicznym, architektonicznym i ekonomicznym rozwoju,* 3 t. Wilno 1908-1916. Zmarł nagle podczas głoszenia kazania w katedrze wileńskiej. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

M. Żywczyński, (w:) *Polski słownik biograficzny,* t. 16, s. 231; T. Krahel, *Ksiądz Jan Karczewski jako duszpasterz.* „Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku" 1977, nr 4, s. 119-127; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 178-179; E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie.* Wrocław 1993, s. 178-179; *Wileński słownik biograficzny,* Bydgoszcz 2002, s. 191.

Kurhanowicz Tomasz, ur. w 1801 w Brześciu n. Bugiem, zm. 26.10.1865 w Warszawie; profesor filologii. Ukończył szkołę średnią w Żyrowicach oraz Wydział Literatury i Sztuk Pięknych Uniwersytetu Wileńskiego ze stopniem kandydata w 1823; uczył wymowy i języków starożytnych w gimnazjach wileńskich, m.in. był nauczycielem Juliusza Słowackiego,

potem uczył w Kownie, Białymstoku i Grodnie; w 1833 został profesorem języka polskiego w Instytucie Pedagogicznym w Petersburgu, od 1840 był nauczycielem w Warszawie i profesorem języka rosyjskiego w Warszawskiej Akademii Duchownej w l. 1846-1859; wydawał w l. 1832-1865 szkolne podręczniki gramatyki polskiej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 263.

Kurkowska-Pekszyna Helena, ur. w 1900, zm. 4.01.1971 w Łodzi; botanik. Po uzyskaniu absolutorium w 1924 została asystentką przy Zakładzie Botaniki Ogólnej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, gdzie pracowała do 1928. W l. 1932-1939 pracowała jako nauczycielka w Państwowym Gimnazjum i Liceum im. E. Orzeszkowej w Wilnie. W czasie wojny i okupacji brała udział w tajnym nauczaniu. W 1945 wyjechała do Łodzi, gdzie najpierw pracowała w szkolnictwie, następnie od 1950 rozpoczęła pracę w Katedrze Systematyki i Geografii Roślin na Uniwersytecie Łódzkim w charakterze asystentki, a później adiunkta.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego. Kraków. 1936, s. 132.

Kurowski Leon, ur. 3.02.1907 w Smoleńsku, w Rosji, zm. w 1998 w Warszawie; profesor, prawnik, ekonomista,. W l. 1922-1927 uczył się w Państwowym Gimnazjum Koedukacyjnym w Słonimie; w 1932 ukończył prawo skarbowe na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w 1937 uzyskał doktorat pod kierunkiem prof. M. Gutowskiego na podst. pracy *Podział wydatków budżetowych w zwyczajnym budżecie polskim*. W l. 1932-1939 pracował w Okręgowej Izbie Kontroli w Wilnie, w l. 1940-1941 był dyrektorem fabryki papieru w Kuczkoryszkach k. Nowej Wilejki, w l. 1941-1944 – buchalterem w tej papierni, w l. 1943-1944 był buchalterem w papierni w Grzegorzewie pod Wilnem. W 1944 wyjechał do Lublina i był tam dyrektorem Biura Prezydialnego Krajowej Rady Narodowej, w l. 1945-1951 – podsekretarzem stanu w Ministerstwie Skarbu, w l. 1945-1952 wykładał na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu (rektor 1951-1952). W l. 1959-1968 pracował w ONZ jako doradca finansowy rządu Indonezji, Republiki Mali i Republiki Nigru. W l. 1944-1945 był profesorem na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, w l. 1949-1977 – na Uniwersytecie Warszawskim.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 393-394.

Stanisław Kościałkowski

Manfred Kridl

L

Lach Szyrma Krystyn, syn Adama i Katarzyny z Heyduków, ur. 17.12.1790 w Wojnasach, zm. 21.04.1866 w Devonport; filozof, pisarz i publicysta, tłumacz, działacz polityczny. Urodził się w rodzinie chłopskiej noszącej nazwisko Lach. Jego ojciec przeszedł na luteranizm; w 1789 ożenił się z Katarzyną Heydukówną. Lach Szyrma otrzymał imię Chrystian, które spolszczył na Krystian, później Krystyn. W latach 1797-1803 uczęszczał do szkółki w rodzinnej wsi. Wychowaniem uzdolnionego chłopca zajął się pastor J. F. Schrage w Wieliczkach, który na swój koszt wysłał go w 1804 roku do szkoły miejskiej w Królewcu, z perspektywą „kształcenia się na pastora". Tu zaopiekował się chłopcem Ignacy Żegota Onacewicz, który rozbudził w nim świadomość narodową i namówił na studia w Wilnie. Wówczas młody Lach przyjął przydomek Szyrma (od nazwiska znanego na Polesiu rodu szlacheckiego). Gimnazjum ukończył w 1811, potem studiował na Oddziale Literatury i Sztuk Wyzwolonych Uniwersytetu Wileńskiego, gdzie w 1813 uzyskał stopień magistra filozofii. Z rekomendacji rektora Jędrzeja Śniadeckiego otrzymał posadę nauczyciela domowego u księcia Konstantego Adama Czartoryskiego, który powierzył mu opiekę nad synem Adamem. Przebywając w Sieniawie i Puławach, pod wpływem panującej tam atmosfery, rozpoczął działalność literacką od tłumaczeń autorów starożytnych. Strony rodzinne odwiedził dwukrotnie (pieszo) w 1812 i 1819. To wówczas pewnie zebrał Lach Szyrma materiały do późniejszego artykułu o Górze Marcinowskiej. Napisał w nim: „Lud naokoło osiadły jest polski, mówiący dialektem ludu województwa augustowskiego i całego Mazowsza, i zdaje się być jednego z nim pochodzenia". Poglądem tym wyprzedził o ponad 40. lat ustalenia historyków: niemieckiego – M. Toeppena i polskiego – Wojciecha Kętrzyńskiego. A dzięki zainteresowaniom etnograficznym znalazł się w gronie prekursorów romantyzmu. Zachował się też opis podróży z 1819 autorstwa samego Szyrmy. Umieściła go, podpisując kryptonimem K. L. S., Klementyna z Tańskich Hoffmanowa w swoich *Dziejach*. Z 1819 pochodzi jego przeróbka *Lenory* Burgera. W 1820 roku odbył Lach Szyrma ze swym wychowankiem podróż do Szwajcarii i Anglii. W 1823 wydał w Edynburgu pracę *Letters Literary and Political on Poland...* uznaną „za pierwszą w języku angielskim syntezę dziejów kultury i literatury polskiej i słowiańskiej". Po powrocie do kraju w 1824 roku otrzymał katedrę filozofii na Uniwersytecie Warszawskim. Oprócz filozofii wykładał także antropologię, prawo natury i logikę. W tym samym roku uzyskał doktorat z filozofii. Jego trzytomowe dzieło *Anglia i Szkocja. Przypomnienia z podróży...* (Warszawa, 1828) zyskało dużą popularność i dało mu członkostwo zwyczajne Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Podczas powstania listopadowego „samorzutnie" utworzył Gwardię Akademicką, zostając jej dowódcą w stopniu pułkownika. Za zbyt radykalną działalność usunięty został przez Chłopickiego i wysłany z misją Rządu Narodowego do Anglii. Aresztowany na granicy pruskiej, przez kilka tygodni przebywał w więzieniu we Wrocławiu. Po powrocie do Warszawy wstąpił jako ochotnik do korpusu gen. H. Ramoriny, a po jego kapitulacji w Galicji przedostał się do Anglii i osiadł najpierw w Edynburgu, potem w Devonport. Na emigracji należał do konserwatywnego

obozu zwolenników A.J. Czartoryskiego Był jednak przede wszystkim pisarzem i publicystą, członkiem emigracyjnych towarzystw literackich, autorem kilkudziesięciu artykułów o Polsce, tłumaczem na angielski utworów polskich pisarzy i poetów, m. in. *Ksiąg narodu i pielgrzymstwa* Adama Mickiewicza. Drukował też korespondencje i tłumaczenia z angielskiego w czasopismach polskich, jak „Gazeta Codzienna", „Gazeta Warszawska", „Czas". W 1846 uzyskał obywatelstwo angielskie. Zmarł 21 kwietnia 1866 roku w Devonport. Po śmierci Lacha Szyrmy ukazał się jego autobioraficzny *Pamiętnik mego życia* (Londyn 1873).

W. Chojnacki, W. Zajewski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 16, s. 390.

Lande Jerzy Władysław, ur. 13.11.1886 w Dorpacie (obecnie Tartu, Estonia), zm. 10.12.1954 w Krakowie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, prawnik, taternik. Naukę rozpoczął w V Gimnazjum w Warszawie. Tu zaprzyjaźnił się z późniejszym filozofem i luminarzem kultury polskiej Tadeuszem Kotarbińskim. Maturę ze złotym medalem uzyskał w Petersburgu w 1905, po czym wstąpił na Wydział Prawa tamtejszego uniwersytetu, który ukończył w 1910. W czasie studiów był uczniem m.in. Leona Petrażyckiego – wybitnego teoretyka prawa, który bardzo silnie wpłynął na poglądy naukowe Landego. Po ukończeniu uniwersytetu wrócił do kraju i zamieszkał w Warszawie, gdzie do 1917 zajmował się adwokaturą. Pracował w organizacjach społecznych: Straży Obywatelskiej, sądownictwie obywatelskim, Radzie Głównej Opiekuńczej, Ministerstwie Sprawiedliwości. Brał czynny udział w pracach Towarzystwa Prawniczego, Towarzystwa Psychologicznego i Instytutu Filozoficznego. W 1921 został zastępcą profesora, od 1925 profesorem teorii i filozofii prawa na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, a od 1929 na Uniwersytecie Jagiellońskim. Wkrótce po wybuchu II wojny światowej Lande wraz z innymi profesorami i docentami UJ został wywieziony do hitlerowskiego obozu koncentracyjnego w Sachsenhausen, gdzie spędził trzy miesiące. Jak wszyscy, dawał tam koleżeńskie wykłady ze swojej specjalności. Podczas dalszych lat okupacji brał udział w tajnym nauczaniu. Wrócił do pracy na uniwersytecie natychmiast po zakończeniu wojny. Umarł w wieku 68 lat; został pochowany na Cmentarzu Salwatorskim w Krakowie. Jerzy Lande był kontynuatorem myśli Leona Petrażyckiego. Zajmował się psychologicznymi i socjologicznymi uwarunkowaniami prawa. W czasie pracy w Wilnie opublikował pierwsze książki: *Norma a zjawisko prawne. Rozważania nad podstawami teorii prawa na tle krytyki systemu Kelsena* (1925) oraz *Zarys historii filozofii prawa w Polsce od początku XIX wieku* (1928). Wychował profesorów i doktorów trzech katedr teorii prawa. Jego prace naukowe, prawnicze i filozoficzne zostały wydane pośmiertnie w *Studiach z filozofii prawa.* Zajmował się fotografią od 1903. Jego pasja wyrosła z krajoznawstwa, dlatego znany jest przede wszystkim z fotografii krajobrazu. Zajmował go również portret oraz fotografia architektury. Od 1909 uprawiał w Tatrach turystykę i taternictwo, początkowo ze znanym przewodnikiem Bartłomiejem Obrochtą, któremu później poświęcił wspomnienie: *U Bartka w Roztoce.* Z Janem Małachowskim i Mariuszem Zaruskim uczestniczył w pierwszym zimowym wejściu na Kozie Czuby. Jako pierwszy przeszedł całą grań Kościelca. Prowadził w góry wycieczki studenckie, uczył techniki i wspinaczki skalnej.

J. Sunderland, *Jerzy Lande* [w:] *Estetyka i sztuka fotografii*. Kraków 1979.

Langmajer Józef, ur. w 1750 na Węgrzech, zm. w 1810; profesor Szkoły Głównej Litewskiej, lekarz. Węgier, doktor filozofii i medycyny, sprowadzony przez M. Poczobutta do Wilna. Wykładał jako profesor w Szkole Głównej Litewskiej w l. 1784-1802 patologię i terapię szczegółową oraz farmakologię,

potem przeniósł się do Wiednia; od 1807 był członkiem Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 268.

Langsdorf Karl Christian von, syn Georga Melchiora i Marii Margareth z domu Koch, ur. w 18.05.1757 w Nauheim w Niemczech, zm. 10.06.1834 w Heidelbergu; profesor mechaniki i technologii na Uniwersytecie Wileńskim w l. 1804-1808. Potem przeniósł się do Heidelbergu, gdzie został rektorem uniwersytetu; w Wilnie ukazała się jego praca *Principia staticae et mechanicae corporum solidorum et fluidorum*.

D. Drüll, *Carl Christian Langsdorf*, (w:) *Heidelberger Gelehrtenlexikon, Vol. 2*, Heidelberg 1803-1932, 1986, s. 155-156.

Laskowski (Laszkowski) Paweł, ur. ok. 1611 na Mazowszu, zm. 23.06.1664 w Wilnie, profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1636 w Wilnie; w l. 1645-1646 był profesorem matematyki w Smoleńsku; w Akademii Wileńskiej był profesorem filozofii i matematyki w l. 1647-1650, w l. 1663-1664 – profesorem matematyki i teologii moralnej, w l. 1653-1654 – regensem Seminarium Papieskiego; ponadto wykładał w Połocku i w l. 1658-1661 był rektorem kolegium w Płocku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 268.

Laterna Marcin, ur. 1552 w Drohobyczu, zm. 30.09.1598; doktor filozofii, ksiądz katolicki, jezuita, kaznodzieja, autor literatury religijnej. Syn mieszczanina, kształcił się w Kaliszu i Wilnie, gdzie uzyskał doktorat; w 1571 wstąpił do zakonu jezuitów w Braniewie. Znany był jako wybitny polski kaznodzieja w Braniewie, Wilnie, Krakowie, Lwowie i Grodnie. Przez siedem lat prowadził kolegium jezuickie we Lwowie. Jako kapelan i spowiednik króla Stefana Batorego brał udział w wyprawach wojennych. W dniu 30.09.1598 został zamordowany w Szwecji przez fanatyków religijnych, według innych źródeł wracał okrętem ze Szwecji i wtedy utopili go w morzu stronnicy Karola Sudermańskiego. Ogłosił zbiór modlitw pt *Harfa duchowna*, który miał 25 wydań oraz inne prace.

Encyklopedia Orgelbranda, t. 9, s. 177; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*. Warszawa 1963, s. 161.

Lauksmin (Lauxmin, Łauksmin) Zygmunt, ur. w 1597 na Żmudzi, zm. 11.09 1670 w Wilnie, ksiądz katolicki, jezuita, pedagog. Do zakonu jezuitów wstąpił w Wilnie w 1616, studiował retorykę w Połocku w l. 1618-1619, filozofię w l. 1619-1622 i teologię w l. 1625-1629 w Akademii Wileńskiej; wykładał retorykę w Połocku i Nieświeżu. W Akademii Wileńskiej uzyskał magisterium filozofii w 1637, doktorat teologii w 1642 i był w niej profesorem filozofii w l. 1635-1638 i teologii w l. 1638-1643; potem był rektorem kolegiów jezuickich w Płocku, Połocku i Krożach oraz profesorem w kolegium w Braniewie; w l. 1655-1658 – wicerektorem Akademii Wileńskiej i w ostatnich latach życia jej prokanclerzem; był dwukrotnie delegatem litewskim na kongregację jezuitów w Rzymie (1652 i 1661); napisał podręcznik retoryki *Praxis oratoria sive praecepta artis oratoriae* (1648), który miał 11 wydań za granicą, oraz podręcznik muzyki *Ars et praxis musicae* (Wilno 1667).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 196.

Lebensohn Abraham Ber, ur. w 1794 w Wilnie, zm. w 1879 tamże; uczony żydowski, gramatyk i biblista. Był lektorem języka hebrajskiego i aramejskiego w szkole rabinów w Wilnie; przywódca żydowskiego ruchu oświeceniowego; autor poezji i dramatów hebrajskich oraz prac z biblistyki, był centralną postacią haskali na Litwie. Otrzymał wykształcenie religijne, poza tym był samoukiem w dziedzinie nauk świeckich. Interesował się

też kabałą i mistyką. Jego głównym dziełem było *Szirej sfat Kedesz* (Wiersze w świętym języku, wyd. t. 1 1842, t. 2 1856). Autor kilku komentarzy biblijnych.

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 2. Warszawa 2003, s. 20.

Le Brun (Lebrun) André Jean, syn Jana, ur. 1737 w Paryżu, zm. 30.09.1811 w Wilnie; profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Wileńskiego, rzeźbiarz, malarz. Był Francuzem, zapewne pochodzenia flamandzkiego. Od 1756 studiował w Akademii Królewskiej Malarstwa i Rzeźby w Paryżu, następnie w l. 1759-1768 w Rzymie. Od 5.05.1765 wzmiankowany jest jako członek Akademii św. Łukasza. Był też członkiem Akademii Malarstwa i Rzeźby w Marsylii. Polecony Stanisławowi Augustowi Poniatowskiemu przez Pigalle'a, otrzymał propozycję zatrudnienia na dworze królewskim w Warszawie. Le Brun przybył do Warszawy 23.05.1768 i odtąd prawie 30 lat pracował jako nadworny rzeźbiarz Stanisława Augusta. W 1773 został wysłany przez króla do Rzymu dla dalszych studiów; przebywał tam przez 5 lat. Na początku 1779 wrócił do Warszawy i został „pierwszym rzeźbiarzem króla". Po abdykacji króla i jego wyjeździe do Grodna wezwany przezeń Le Brun opuścił Warszawę 25.02.1795, udając się do Grodna, a następnie do Petersburga, w nadziei objęcia stanowiska nadwornego rzeźbiarza na dworze carskim. Stanowiska nie uzyskał, ale przebywał w Petersburgu do 1803. Dn. 30.07.1803 otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego nowo utworzonej katedry rzeźby (z pensją roczną 1000 rubli) na Uniwersytecie Wileńskim. Przybył do Wilna 9.11.1803, a na początku 1804 rozpoczął zajęcia. Na stanowisku tym pozostał do śmierci. W Wilnie na wniosek władz uniwersytetu z 4.10.1804 wykonał modele popiersi Władysława Jagiełły i Aleksandra I (nie zachowane). W inwentarzu wileńskiej pracowni, sporządzonym po jego zgonie 10.10.1811, wymienione są portrety wykonane w gipsie w l. 1795-1811: maski – Pawła I, Katarzyny II, Aleksandra I, Elżbiety Piotrowny, Marii Fiodorowny, Stanisława Augusta; popiersia – Adama Czartoryskiego, Konstantego Czetwertyńskiego, Jarosława Potockiego, Ludwika Platera, Piotra I, Michała Kleofasa Ogińskiego i inne. Znajdował się tam też relief ze sceną *Wskrzeszenia Akademii Wileńskiej*. Po zamknięciu Uniwersytetu Wileńskiego większość tych prac wywieziono do uniwersytetu w Kijowie, gdzie zaginęły. Pod koniec życia wykonywał także modele i płaskorzeźby służące jako pomoce naukowe w szkole rysunkowej Uniwersytetu Wileńskiego. Przypisywany mu jest też marmurowy relief *Wenera Kowieńska* z ok. 1811, będący portretem Karoliny Wagnerówny, skopiowany w 1821 przez Kazimierza Kowalewskiego. Twórczość rysunkowa podporządkowana była w całości jego działalności rzeźbiarskiej. Znane rysunki pochodzące z okresu od końca lat 60-tych XVIII w. do 1793 są albo wykonanymi z natury studiami rzeźb antycznych, albo oryginalnymi projektami kompozycji rzeźbiarskich.

T. Mańkowski, *André Le Brun, rzeźbiarz Stanisława Augusta*. „Sprawozdania Polskiej Akademii Umiejętności" 1947, t. 48, nr 1; R. Janonienė, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 2. Vilnius 1986, s. 499; *Słownik artystów polskich*, t. t. 5. Warszawa 1993, 4-13; S. Kalembka, *Zaczęło się od profesora Smuglewicza*. „Znad Wilii", 1997 nr 8, s. 4.

Lednicki Wacław, syn Aleksandra, ur. 28.04. 1891 w Moskwie, zm. 29.10.1967 w Berkeley stan Kalifornia USA; historyk literatur słowiańskich, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Ukończył Gimnazjum Miedwiednikowa w Moskwie. Studia filologiczne odbył na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, potem na uniwersytecie w Moskwie. W 1918 przyjechał do Polski; od 1926 był docentem na USB i wykładowcą literatury rosyjskiej; w 1928 obronił pracę habilitacyjną na Uniwersytecie Jagiellońskim i został tam profesorem, pracował do 1939, wykładał na uniwersytecie

w Brukseli; od 1937 członek Polskiej Akademii Umiejętności; w l. 1933-1939 prezes Polskiego Towarzystwa dla Badań Europy Wschodniej i Bliskiego Wschodu. W 1939 wyjechał do USA, w l. 1940-1944 profesor Uniwersytetu Harvarda, w l. 1944-1962 profesor Uniwersytetu Kalifornijskiego w Berkeley. Zajmował się głównie badaniem twórczości Aleksandra Puszkina; wydał m.in. prace: *Przyjaciele Moskale* (1935), *Pushkin's „Bronze Horseman"* (1955), *Russian-Polish Cultural Relations* (1944), *Poland and the World* (1943), *Pamiętniki* (tom 1, Londyn 1963).

Wielka encyklopedia PWN, t. 15. Warszawa 2003, s. 408.

Legeżyński Stanisław Emil Władysław, ur. 2.09.1895, zm. w 1970; profesor bakteriologii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz mikrobiolog, weterynarz. Uczył się i studiował we Lwowie, w 1918 służył w Wojsku Polskim w stopniu porucznika służby sanitarnej. W 1923 został na Uniwersytecie Jagiellońskim doktorem wszechnauk lekarskich, w 1926 ukończył Aklademię Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie; w 1929 habilitował się w niej z bakteriologii i higieny zwierząt; w l. 1930-1938 był profesorem bakteriologii i higieny, w l. 1938-1939 profesorem mikrobiologii na USB w Wilnie; podczas okupacji pracował w laboratoriach, w l. 1944-1946 był zastępcą kierownika w Instytucie Higieny w Wilnie; od 1946 był profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Akademii Medycznej w Białymstoku; napisał 70 prac, wychował wielu uczniów.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 270.

Lehman Fryderyk, ur. w 1887, zm. po 1835; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, rytownik. Niemiec do Wilna sprowadzony przez prof. L.H. Bojanusa z Pragi, uczył sztycharstwa na Uniwersytecie Wileńskim w l. 1820-1828, potem po objęciu katedry przez G. Kislinga – nadal uczył oraz sztychował mapy i pomoce dla szkół i był przez nie opłacany do 1831. Sztychował m.in. ryciny do dzieła L. H. Bojanusa *Anatomia testitudinis.*

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 276.

Leibowic (Lejbowic) Baruch Ber, ur. w Słucku, zm. w 1939 w Wilnie; uczony żydowski, rabin. Już ok. 1881 wykładał dwa porządki Talmudu w jesziwie w Wołożynie. Był tam ulubionym uczniem Ch. Sołowiejczyka i wkrótce zyskał miano illuja. Pojął za żonę córkę rabina Abrahama Zimmermana z Hanuska, po którym objął stanowisko rabinackie. Był rabinem w Mińsku, Krzemieńczuku i Wilnie, także w Kamieńcu Litewskim. Po wybuchu II wojny światowej przeniósł się z uczniami w okolice Wilna, przekazanego Litwie przez Związek Sowiecki, gdzie zmarł.

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny,* t. 2. Warszawa 2003, s. 24.

Lelesz Edmund Władysław, ur. 4.12.1893, zm. 24.01.1963 w Rzymie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, biochemik i fizjolog. Studiował w Instytucie Agronomicznym w Nancy w l. 1912-1915, gdzie uzyskał dyplom inżyniera; w l. 1916-1920 pracował we Francji, po powrocie do kraju w 1920 był asystentem w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, od 1923 pracował na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na stanowisku asystenta, w 1927 habilitowany w zakresie przemiany materii i energii u człowieka i zwierząt. W 1929 mianowany profesorem tytularnym. Od 1928 do 1930 pracował w Warszawie na stanowisku dyrektora Sekcji Biochemii i Nauki o Żywieniu Instytutu Higieny, od 1930 do 1939 był profesorem fizjologii i nauki żywienia zwierząt w Studium Rolniczym USB. Prowadził pionierskie badania nad rolą witamin. W 1940 wyjechał z Wilna do Zurychu, potem zamieszkał we Włoszech, gdzie kierował Fundacją J. Umiastowskiej; był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 270.

Lelewel Joachim, ur. 22.03.1786 w Warszawie, zm. 29.05.1861 w Paryżu; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, historyk, działacz niepodległościowy. Jego dziadek, Henryk Loelhoeffel de Loewensprung, lekarz nadworny króla Augusta III, ożenił się z Konstancją Jauch, córką generała artylerii koronnej. Ich syn Karol Maurycy był kapitanem gwardii koronnej. Ożenił się on z Ewą Szeluttówną, córką cześnika rzeczyckiego. Byli to rodzice Lelewela, który urodził się i wychował w otoczeniu polskim. Początkowe nauki pobierał w domu rodzinnym, następnie uczył się w warszawskim konwikcie pijarów. Na studia wyższe 18-letni Lelewel wyjechał do Wilna, gdzie na uniwersytecie w latach 1804-1808 studiował filologię i historię. Pierwszą pracę naukową wydał w 1807. Po ukończeniu uniwersytetu w 1808 wyjechał do Warszawy, a w 1809 został nauczycielem historii w Liceum Krzemienieckim. W 1811 zwolnił się ze stanowiska nauczyciela w Krzemieńcu i wyjechał do Warszawy. Tutaj wstąpił na służbę do Ministrestwa Spraw Wewnętrznych na stanowisko aplikanta, lecz wkrótce podał się do dymisji. W Warszawie zaczął pisać historię Polski. W 1815 rektor Uniwersytetu Wileńskiego powołał go na stanowisko zastępcy profesora, mimo że Lelewel nie miał stopnia naukowego. Do Wilna przyjechał w kwietniu 1815 i rozpoczął wykłady z historii powszechnej. Jego wykłady cieszyły się dużym powodzeniem u słuchaczy, ale jego poglądy i sposób bycia zraziły doń rektora Jana Śniadeckiego. W 1818 Lelewel ogłosił w Wilnie pracę pt. *Dzieje starożytności*. W tymże roku, nie doczekawszy się stabilizacji na katedrze, wyjechał z Wilna do Warszawy, gdzie został podbibliotekarzem w Publicznej Bibliotece przy Uniwersytecie Warszawskim, równocześnie wykładał bibliografię. 10 czerwca 1820 na Uniwersytecie Jagiellońskim otrzymał tytuł doktora *honoris causa*, a 1821 – nominację na profesora historii Uniwersytetu Wileńskiego na podstawie rozprawy konkursowej *O historii, jej rozgałęzieniu i naukach związek z nią mających*. Prowadził wykłady z historii powszechnej, historii historiografii i metodologii historii. W 1924 w związku z procesem filaretów został z uniwersytetu usunięty. Opuścił Wilno 17 października 1824. Po powrocie do Warszawy wstąpił w 1825 do Towarzystwa Patriotycznego W 1829 wybrany posłem na Sejm, zyskał popularność wystąpieniami w obronie Konstytucji i demokracji. W czasie powstania listopadowego 1830 powołano go na członka rządu (Rady Administracyjnej, później Rządu Narodowego). 19 stycznia 1831 został prezesem Towarzystwa Patriotycznego. Po upadku powstania 4 października 1831 opuścił Polskę i w grudniu tego roku przybył do Paryża. Tu stanął na czele Komitetu Narodowego Polskiego, nawiązał kontakt z lewicą francuską, karbonaryzmem i masonerią. Zwróciło to uwagę władz francuskich, które nakazały mu opuścić Francję. W lipcu 1833 wyjechał do Belgii i na resztę życia osiadł w Brukseli. Po upadku Komitetu Narodowego próbował bezskutecznie połączyć wszystkie grupy demokratyczne na emigracji. W 1837 założył organizację Zjednoczenie Emigracji Polskiej. Był członkiem Międzynarodowego Towarzystwa Demokratycznego w Brukseli. Po upadku Wiosny Ludów nie brał już udziału w życiu politycznym. Rozległa wiedza i pionierskie studia Lelewela, poświęcone naukom pomocniczym historii, m.in. geografii historycznej oraz numizmatyce, zyskały mu uznanie nauki europejskiej. Nie skorzystał jednak z proponowanej mu katedry na uniwersytecie w Brukseli. W 1851 został członkiem korespondentem Towarzystwa Literackiego w Paryżu. Opublikował wiele prac naukowych, m.in. *Bibliograficznych ksiąg dwoje* (1823-1826), *Polska, dzieje i rzeczy jej* (t. 1-20, 1854-1864), *Polska wieków średnich: czyli Joachima Lelewela w dziejach narodowych polskich spostrzeżenia 1786-1861* (1856) i inne. W maju 1861 dwaj przyjaciele, S. Gałę-

zowski i E. Januszkiewicz, zabrali schorowanego L. z Brukseli i wywieźli do Paryża, aby zapewnić mu tutaj lepszą opiekę. Pochowany został na cmentarzu w Montmartre. Z okazji 350-lecia Uniwersytetu Wileńskiego szczątki Lelewela 9 października 1929 przywieziono do Wilna i pochowano na cmentarzu na Rossie przy cmentarnej kaplicy, pod dzwonnicą; postawiono tam w 1933 popiersie Lelewela dłuta Bolesława Bazukiewicza. Bogaty zbiór map i atlasów przekazał w testamencie Uniwersytetowi Wileńskiemu.

T. Korzon, *Joachim Lelewel. Album biograficzny zasłużonych Polaków i Polek w XIX w.* Warszawa 1901; S. Kieniewicz, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 17, s. 21.

Lenartowicz Kazimierz, ur.?, zm. w 1841; profesor filozofii w Akademii Duchownej w Wilnie, pijar. Kształcił się na Uniwersytecie Wileńskim, a potem w Getyndze. W Akademii Duchownej w Wilnie wykładał filozofię, był znany jako doskonały wykładowca.

J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832*. Białystok 1993, s. 37.

Lenkiewicz Gabriel, ur. 15.03.1722 k. Połocka, zm. 10.11.1798 w Połocku; profesor matematyki i architektury, jezuita, matematyk, architekt. Do zakonu jezuitów wstąpił w Wilnie w 1745, w l. 1748-1751 studiował filozofię w Nieświeżu i uczył w tamtejszym gimnazjum; w l. 1752-1754 studiował w Akademii Wileńskiej matematykę, fizykę, astronomię i architekturę; w l. 1754-1758 – teologię w Warszawie; był profesorem matematyki i wiceregensem w warszawskim Collegium Nobilium; w l. 1762-1765 słuchał wykładów z matematyki, fizyki i architektury w Kolegium Rzymskim i poznawał zabytki Italii i Niemiec; po powrocie do kraju wykładał w Nieświeżu w l. 1765-1768, potem był profesorem architektury i kierownikiem budowy kolegium w Połocku, przebudował kaplicę Bożego Ciała przy kościele św. Jana w Wilnie; w 1795 został wikariuszem generalnym jezuitów białoruskich, działających tam jeszcze mimo kasaty zakonu w 1773.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 271-272.

Leonow Iwan, ur. w 1809, zm. w 1854 w Kijowie?; profesor anatomii w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie. pochodził z rodziny oficera wojsk rosyjskich. Ukończył gimnazjum w Charkowie, a następnie studia lekarskie na Uniwersytecie Charkowskim. W 1830 rozpoczął praktykę lekarską jako lekarz powiatowy w guberni archangielskiej. Z własnej inicjatywy pojechał do Kremenczuga, gdzie grasowała cholera i za wyniki w walce z tą chorobą otrzymał pierścień cesarski oraz prawo dalszej pracy na Uniwersytecie Charkowskim. W 1834 został adiunktem w katedrze anatomii, a w 1837 otrzymał stopień doktora medycyny po napisaniu rozprawy *De cordis arteriarumque aneurysmatibus in genere*. W 1839 przyjechał do Wilna i pracował w Akademii Medyko-Chirurgicznej jako adiunkt. W 1840 został profesorem anatomii patologicznej w akademii. Publikował artykuły w ówczesnym magazynie naukowym Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego „Druh zdrawija". W 1842 wyjechał do Kijowa, gdzie w 1843 został profesorem zwyczajnym. Wykładał anatomię patologiczną, oraz medycynę sądową. Był także ordynatorem szpitala wojskowego w Kijowie. Napisał w 1847 rozprawę *Pogląd na epidemiczną cholerę w ogóle*. Opublikował kilka prac o samobójstwach wskutek powieszenia się, a także o naukowych aspektach używania leków, popularnych wsród ludności ukraińskiej.

Z. Siemienowicz, *Akademia Medyko-Chirurgiczna w Wilnie*.

Lewicki Andrzej Justyn, ur. w 1775, zm. w 1830; doktor nauk filozoficznych, filolog klasyczny. Ukończył pod kierunkiem E. Grodka studia na Uniwersytecie Wileńskim, uzyskując w 1805 stopień doktora filo-

zofii, był nauczycielem łaciny w gimnazjum wileńskim, w l. 1815-1817 wykładał język i literaturę łacińską jako adiunkt na Uniwersytecie Wileńskim, potem został dyrektorem gimnazjum w Białymstoku, w 1823 – dyrektorem Liceum Krzemienieckiego.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 274.

Lewicki Grigorij, ur. w 1852, zm. w 1918; profesor Uniwersytetu Dorpackiego, astronom, w 1903 był tam rektorem, w l. 1908-1911 – kurator Okręgu Naukowego Wileńskiego.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 274.

Lewiński Wacław, ur. 3.08.1897 na Krymie, zm. 17.05.1947 w Łodzi; profesor prawa. Uczył się w gimnazjum w Tomsku na Syberii i rozpoczął tam studia medyczne, które kontynuował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie w l. 1922-1925; podczas studiów pracował jako młodszy asystent przy Katedrze Naeurochirurgii; potem studiował chemię w Wilnie i we Lwowie, w l. 1926-1929 był st. asystentem Zakładu Medycyny Sądowej USB, był uczniem profesorów Sergiusza Schilling-Siengalewicza i Wiktora Grzywo-Dąbrowskiego. W 1929 przeniósł się do Lwowa, w 1935 został st. asystentem Zakładu Medycyny Sądowej Uniwersytetu Warszawskiego; podczas okupacji prowadził wykłady na tajnych kursach lekarskich. Po II wojnie światowej był pierwszym kierownikiem Katedry Medycyny Sądowej na Uniwersytecie Łódzkim, zajmował on to stanowisko bardzo krótko, bo od powstania katedry do maja 1947, kiedy zmarł.

W. Korowajczyk, *Naukowe Wilno w powojennej Łodzi* „Nasza Gazeta” 1996, 3-9.II., s. 10.

Lewulis Henryk, ur. w 1908 w Wilnie, zm. w 1966; profesor architektury, inżynier architekt. Ukończył Państwową Szkołę Techniczną w Wilnie, w l. 1937-1939 studiował na Politechnice Lwowskiej, dyplom uzyskał po wojnie na Politechnice Wrocławskiej; w l. 1927-1930 był technikiem budowlanym w firmie B. Malinowskiego w Wilnie, od 1928 – w biurze konstrukcyjnym przy Urzędzie Wojewódzkim Wileńskim; w l. 1931-1937 – kierownik nadzoru robót wojskowych w Okręgowym Urzędzie Budownictwa w Grodnie; w l. 1937-1939 kierował robotami w firmie B. Rosiński i Ska; w okresie okupacji – w krośnieńskim oddziale firmy „Tor”, w 1944 wstąpił do Ludowego Wojska Polskiego, w 1945 ukończył kurs dowódców dywizjonu w Wyższej Szkole Artyleryjskiej w Leningradzie; w l. 1946-1949 pracował na Politechnice Wrocławskiej, w l. 1949-1962 – we Wrocławskim Biurze Projektów Budownictwa Przemysłowego, w 1958 objął kierownictwo Katedry Budownictwa i Materiałów Budowlanych Politechniki Wrocławskiej, w 1962 został profesorem nadzwyczajnym.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 274-275.

Leyko Emil Bronisław, ur. 5.05.1888 (wg innych danych w 1897), zm. 3.05.1975 w Łodzi; profesor farmakologii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie od 1937; kapitan Wojska Polskiego; od 1945 pracował w Akademii Medycznej w Łodzi. Niezwykle barwna postać, o której krążyły legendy i liczne anegdoty.

W. Korowajczyk, „Nasza Gazeta” 1996, 3-9. II., s. 10.

Lilienthal Franciszek, ur. 28.10.1717 w Reszlu, zm. 26.12.1770 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Po ukończeniu studiów filozoficznych w 1735 wstąpił do zakonu jezuitów; teologię studiował w Akademii Wileńskiej w l. 1741-1745, był tam profesorem filozofii w l. 1748-1751 oraz kaznodzieją w kościele św. Kazimierza w Wilnie w l. 1753-1765; w 1763 otrzymał stopień doktora teologii i był profesorem teologii scholastycznej w Akademii Wileńskiej

w l. 1763-1767; od 1767 był zastępcą mistrza nowicjatu w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 201.

Limanowski Mieczysław Bolesław Wincenty, syn Bolesława i Wincentyny z Szarskich, ur. 6.01.1876 we Lwowie, zm. 25.01.1948 w Toruniu; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, geolog, geograf. Uczył się w szkołach elementarnych w Szwajcarii i Francji, a następnie w gimnazjach Lwowa i Krakowa. W 1897 zdał z odznaczeniem maturę w Wyższej Szkole Realnej we Lwowie. W latach 1897-1899 studiował inżynierię na Politechnice Lwowskiej, gdzie pod wpływem prof. Niedźwiedzkiego zainteresował się geologią Tatr; od 1899 publikował artykuły geologiczne, a także wygłaszał wykłady na temat literatury i kultury. W 1907 wyjechał do Lozanny, gdzie ukończył studia geologiczne i uzyskał stopień doktora. Po powrocie do kraju w1908 współpracował z Komisją Fizjograficzną Akademii Umiejętności, Muzeum Dzieduszyckich we Lwowie i Muzeum Tatrzańskim w Zakopanem. W l. 1913-1915 przebywał głównie w Warszawie. W czerwcu 1915 jako poddany austriacki został wywieziony do Moskwy. W Moskwie pracował w Komisji Kulturalno-Oświatowej przy Domu Polskim. Razem z Juliuszem Osterwą nawiązał kontakt ze słynnym rosyjskim reżyserem i reformatorem teatralnym Konstantym Stanisławskim. W czasie pobytu w Moskwie utrzymywał bliski kontakt z Teatrem Polskim i moskiewską Polonią, był recenzentem teatralnym w polskich gazetach. W grudniu 1918 wrócił do kraju i zamieszkał w Warszawie. Założył i prowadził Polskie Studio Sztuki i Teatru, rozpoczął wykłady w Warszawskiej Szkole Dramatycznej. W jesieni 1919 razem z Juliuszem Osterwą założył i w latach 1919-1927 prowadził teatr Reduta. W 1919 zaczął pracować w Państwowym Instytucie Geologicznym. Z ramienia Instytutu prowadził badania na Pomorzu, tworząc podwaliny stratygrafii utworów czwartorzędowych w Polsce. Pracował też nad zagadnieniami ogólnymi dotyczącymi tektonicznej budowy Polski. W 1925 wraz z Redutą przeniósł się do Wilna. Od 1927 pracował na Uniwersytecie Stefana Batorego – był profesorem geografii, kierownikiem sekcji fizjograficznej Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej Wojnę i okupację spędził w Wilnie w ciężkich warunkach, pozostawał wówczas bez pracy. 14.07.1945 wraz z grupą profesorów USB przybył do Torunia i rozpoczął pracę na UMK. 5.04.1946 został mianowany profesorem zwyczajnym geografii na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UMK. W 1947 został przeniesiony w stan spoczynku. Pochowany na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

M. Kalinowska, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 3. Toruń 2002, s. 136-137; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994*. Toruń 1995, s. 413-414.

Limont Krzysztof Damazy, ur. 11.12.1664 k. Lidy, zm. 3.10.1728 w Drohiczynie; rektor Akademii Wileńskiej w l. 1713-1716, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w Wilnie w 1680 i studiował w Akademii Wileńskiej w l. 1683-1686 filozofię i w l. 1690-1694 – teologię; w Wilnie był w l. 1697-1699 profesorem etyki, w l. 1711-1713-sekretarzem prowincjała jezuitów, w 1713 – wiceprowincjałem litewskim, w l. 1713-1716 – rektorem Akademii Wileńskiej; ponadto był prefektem szkół, rektorem lub superiorem kolegiów w Mińsku, Grodnie, Drohiczynie, Płocku i Warszawie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 275.

Lipnicki Augustyn, ur. 14.10.1821, zm. w 1912 w Wilnie; doktor teologii, ksiądz katolicki, pisarz. Pochodził ze szlachty witebskiej, ukończył Seminaiun Duchowne w Wilnie i Akademię Duchowną w Petersburgu. W Wilnie pracował jako profesor seminarium, katecheta szkoły, a jako kaznodzieja

został członkiem kapituły. Naraził się jednak społeczeństwu nieudaną mową na pogrzebie Władysława Syrokomli; po powstaniu 1863 został zesłany na 10 lat na Sybir. Po zwolnieniu z powodu zakazu pobytu w Wilnie zamieszkał i działał przez 10 lat wśród Polaków w Mitawie. W podeszłym wieku powrócił do Wilna i pomagał biskupowi Hryniewieckiemu. Opublikował kilka prac, m. in. *Zasady kaznodziejstwa*, *Życie i cuda św. Kazimierza*, *Historia kaplicy Ostrobramskiej*, *Pogląd na dzieje literatury polskiej* i inne.

E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie*. Wrocław 1993, s. 173.

Lisowski Stanisław, ur. 1.01.1880 w Wilnie, zm. 5.10.1964 w Toruniu; bibliotekarz, bibliograf. Ukończył gimnazjum w Wilnie i studia prawnicze w Petersburgu; w l. 1911-1916 pracował w Bibliotece Cesarskiej Akademii Nauk w Petersburgu, w l. 1922-1927 – w Archiwum Państwowym w Lublinie oraz jako ekspert przy rewindykacji zbiorów z Rosji Sowieckiej; w l. 1928-1945 pracował w Bibliotece Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, organizował dział starodruków, pełnił funkcję wicedyrektora, opracowywał artykuły poświęcone historii biblioteki, m.in. w pracy zbiorowej *Biblioteki wileńskie*, 1932; od 1945 pracował w Bibliotece Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, opracował katalog jej inkunabułów.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 277.

Lobenwein Johann, ur. 31.01.1758 w Wiedniu, zm. 12.01.1820 w Wilnie; profesor anatomii i fizjologii na Uniwersytecie Wileńskim, rektor Uniwersytetu Wileńskiego w l. 1816-1818. W 1778 otrzymał stopień magistra chirurgii, w 1785 doktoryzował się w Jenie. Na zaproszenie księcia Golicyna przyjechał do Petersburga, później zamieszkał w Rydze, gdzie wykładał w Szkole Chirurgicznej. W 1787 jednocześnie zaproponowano mu stanowisko profesora anatomii w Petersburgu i Wilnie. Zdecydował się na Wilno, gdzie – po otrzymaniu nominacji na profesora w 1788 z ramienia Komisji Edukacyjnej – przystąpił energicznie do pracy oraz uczenia się języka polskiego. Był jednym ze zdolniejszych profesorów anatomii. Od roku 1799 trzykrotnie był obierany dziekanem Wydziału Lekarskiego. Jako dziekan zaprowadził wzorowy ład i porządek na Wydziale. Zainicjował uroczysty obrzęd nadawania stopni doktorów medycyny i magistrów medycyny, na wzór uniwersytetu w Oxfordzie. W 1805 należał do założycieli Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego, którego był pierwszym wiceprezesem. Poza pracą naukową zajmował się praktyką prywatną. W 1812 wraz z trzema profesorami cudzoziemcami wyjechał do Petersburga przed wojskami Napoleona. Po powrocie w 1815 został mianowany zastępcą rektora Uniwersytetu. W 1816-1818 pełnił obowiązki rektora po Janie Śniadeckim. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 279; L. Narkowicz, *Znani i nieznani profesorowie medycyny Uniwersytetu Wileńskiego I poł. XIX w.* Bydgoszcz 2001, s. 65-.71.

Lock Edward, ur. ok. 1618, zm. 8.12.1670 w Dublinie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita, Irlandczyk. Do zakonu wstąpił w 1639 w Wilnie, w l. 1649-1652 był profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej, w l. 1653-1655 – teologii scholastycznej w Braniewie; podczas wojen szwedzkich wyjechał z Polski.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 277.

Lorentz Stanisław, ur. 28.04.1899 w Radomiu, zm. 15.03.1991 w Warszawie; doktor filozofii, muzeolog i historyk sztuki. Ukończył Gimnazjum W. Górskiego w Warszawie w 1916; studiował historię sztuki na Uniwersytecie Warszawskim w l. 1916-1919 i w 1924 uzyskał doktorat filozofii, był asystentem i starszym asystentem w l. 1922-1926. W latach 1929-1935 był konserwatorem zabytków

województwa wileńskiego i nowogródzkiego. Po rezygnacji ze stanowiska był wykładowcą konserwatorstwa i zabytkoznawstwa na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Przeprowadził restaurację zamkowych murów w Wilnie, Miednikach, Krewie i Nowogródku, a także Bazyliki Wileńskiej; opracował biografie wileńskich architektów J.K. Glaubitza i J. Zaora. W latach 1936-1982 (przerwa w czasie II wojny światowej) pełnił funkcję dyrektora Muzeum Narodowego w Warszawie. Podczas okupacji niemieckiej zasłużył się w akcji ratowania dóbr kultury polskiej i najcenniejszych zabytków znajdujących się w polskich zbiorach. Po 1945 działał na rzecz odbudowy zabytków i muzeów. W latach 1945-1951 stał na czele Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków, a w 1947 został profesorem Uniwersytetu Warszawskiego, w 1949 został członkiem PAU, w 1952 PAN. W latach 1965-1969 był posłem na Sejm. Był ekspertem UNESKO ds. ochrony zabytków, szczególnie zaangażowany w sprawę odbudowy Zamku Królewskiego w Warszawie. Napisał m.in. wspomnienia *Album wileńskie* (1986).

Wielka encyklopedia PWN, t. 16. Warszawa 2003, s. 136.

Loupia Franciszek, ur. 23.03.1717 w Królewcu, zm. 20.12.1791 w Połocku, profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. W l. 1746-1755 wykładał w kolegiach jezuickich. W 1756-1760 był penitencjariuszem w Bazylice św. Piotra w Rzymie, w l. 1766-1767 – sekretarzem prowincjała, w 1767-1773 – profesorem prawa kanonicznego i wicekanclerzem Akademii Wileńskiej; po kasacie zakonu jezuitów w Polsce przebywał początkowo w zaborze pruskim, a od 1780 – w Połocku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 278.

Loupia Ludwik, ur. 23.08.1701 na Mazowszu, zm. 9.11.1764 w Połocku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1717; w l. 1731-1746 wykładał w kolegiach jezuickich, w l. 1746-1748 był profesorem teologii oraz dziekanem Wydziału Filozofii i Teologii Akademii Wileńskiej; potem pełnił funkcje prefekta szkół, superiora lub rektora w innych ośrodkach.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 278.

Lutosławski Wincenty, syn Franciszka Dionizego, ur. 6.06.1863 w Drozdowie k. Łomży, WEP podaje Warszawę, zm. 17.06.1954 w Krakowie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, filozof, filolog, działacz społeczny. Dzieciństwo spędził w rodzinnym Drozdowie. Ukończył niemieckie gimnazjum w Mitawie (obecnie Jełgawa, Łotwa) Studiował chemię na Uniwersytecie w Dorpacie, w 1885 uzyskał stopień kandydata w zakresie chemii, w 1886 w zakresie filozofii. Następnie studiował w Rzymie, Paryżu i Londynie; w 1887 uzyskał magisterium z filozofii. W 1889 osiedlił się z rodziną na kilka lat w Krakowie, gdzie wykładał na Uniwersytecie Jagiellońskim. Był wykładowcą m.in. 1901-1902 i 1912-1916 na uniwersytecie w Genewie, 1904-1906 – na uniwersytecie w Londynie, w l. 1916-1919 – w Paryżu. W 1919 został profesorem filozofii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i pracował tu do 1931. Po przejściu na emeryturę osiadł w Krakowie, gdzie jeszcze w l. 1946-1948 wykładał na Uniwersytecie Jagiellońskim. Wincenty Lutosławski przejawiał także aktywność jako członek Ligi Narodowej. Założył Koło Filaretów oraz pismo *Eleusis*, stowarzyszenie Eleuteria uważane za zalążek polskiego harcerstwa. W 1913 założył tzw. Kuźnicę w Chateau Barby we Francji. W czasie Kongresu Wersalskiego opracowywał ekspertyzy dla delegacji polskiej. Do największych zasług Wincentego Lutosławskiego należy chronologiczne uporządkowanie *Dialogów* Platona. Podjął także próbę opracowania polskiego narodowego systemu filozoficznego łączącego platoński idealizm z mesjanizmem polskiego romantyzmu. Stworzył i popularyzował przez

wiele lat własny system filozoficzny, eleuteryzm, będący oryginalną wersją romantycznego mesjanizmu polskiego. Znany był jako obrońca sprawy polskiej i polskości Gdańska. Osiągnął popularność za granicą, w Polsce był krytykowany z różnych pozycji, m.in. przez S. Brzozowskiego, T. Micińskiego, T. Boya-Żeleńskiego. Jego żoną była poetka Sofia Perez Eguia y Casanova. Wydał m.in. prace: *Metafizyka współczesna* (1889), *Nieśmiertelność duszy* (1909), *Rozwój potęgi woli przez psychofizyczne ćwiczenia* (1909, 1992), *The Knowledge of Reality* (1930), *Praca narodowa* (1922), *Tajemnica powszechnego dobrobytu* (1936), *Jeden łatwy żywot* (1933, 1994) – autobiografia.

H. Floryńska, *Wincenty Lutosławski – metafizyka jaźni i narodu,* (w:) *Polska myśl filozoficzna i społeczna*, t. 3. Warszawa 1977; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 16. Warszawa 2003, s. 233.

Mieczysław Limanowski

Stanisław Lisowski

Ł

Łagowski Jan, ur. ok. 1619 na Litwie, zm. 21.06.1687 w Krożach; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Uczył filozofii i teologii w kolegiach jezuickich, był rektorem kolegiów w Łomży, Krożach; w l. 1671-1673 był profesorem teologii w Akademii Wileńskiej, w l. 1677-1678 – profesorem prawa kanonicznego i prefektem szkół, w l. 1680-1683 – regensem Seminarium Papieskiego i profesorem teologii pozytywnej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 280.

Łapczyński Kazimierz, ur. 16.03.1823 w Kupiszkach na Litwie, zm. 14.12.1892 w Warszawie; botanik, etnograf, inżynier budowlany. W l. 1840-41 uczył się na oddziale matematyczno-przyrodniczym (był to dwuletni kurs dodatkowy przy gimnazjum wojewódzkim w Warszawie). W l. 1841-42 odbył bezpłatną aplikację w Dyrekcji Komunikacji Lądowych i Wodnych w Warszawie, a 1843 otrzymał nominację na inżyniera w biurze rysunku. W 1846 za udział w przygotowaniach do powstania został przymusowo wcielony do wojska w Dagestanie na Kaukazie. W 1857 z powodu choroby uzyskał pozwolenie na powrót do Warszawy. Prowadził badania botaniczne i ludoznawcze, ogłaszał artykuły i książki, m.in. *Z powiatu trockiego do Szczawnicy* (1908), *Flora Litwy w „Panu Tadeuszu"* (1894).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 280.

Łaski Marcin, ur. w 1799 w Płocku, zm. 15.09.1853 w Petersburgu; doktor teologii, ksiądz katolicki. W Seminarium Głównym w Wilnie uzyskał w 1827 magisterium z teologii, w 1841 – doktorat teologii w Akademii Duchownej w Wilnie; w 1832 został asesorem konsystorza archidiecezji mohylewskiej, w 1842 – oficjałem, doradcą arcybiskupa I. Pawłowskiego, od 1842 – administratorem archidiecezji, wyznaczonym przez rząd rosyjski, ale nie zatwierdzonym przez Rzym za uległość wobec władz.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 205.

Łastowski Wacław (Łastoŭski Vacłaŭ), syn Justyna, pseud. Włast, Łast, J. Sulimirski, ur. 8.11.1883 w Koleśnikach koło Dzisny na Wileńszczyźnie, zm. 23.01.1938 w Saratowie w Rosji; białoruski filolog, literaturoznawca i historyk, publicysta, działacz społeczny i narodowy, premier rządu Białorusi w latach 1919-1923.W 1902 wstąpił do PPS na Litwie, w l. 1904-1905 studiował na Uniwersytecie Petersburskim, następnie wyjechał do Rygi, gdzie współpracował z lokalnymi działaczami białoruskimi. Od 1906 do 1908 był członkiem Białoruskiej Socjalistycznej Hromady (BSH). Po przeprowadzce do Wilna objął funkcję sekretarza redakcji „Naszej Niwy", później redagował czasopismo „Homan" (1916-1917). W czasie I wojny światowej przebywał w Wilnie, gdzie stanął na czele Białoruskiego Towarzystwa Wydawniczego oraz kierował „Białoruską księgarnią" („Biełaruskaja kniharnia"). W marcu 1918 wszedł w skład Rady Białoruskiej Republiki Ludowej, w listopadzie tego roku został członkiem litewskiej Taryby. Od grudnia 1919 kierował pracami rządu Białoruskiej Republiki Ludowej w Mińsku, 17 grudnia 1919 aresztowany przez Polaków, wypuszczony po dwóch miesiącach – wy-

jechał do Rygi, później do Kowna (na czele emigracyjnego rządu stał do marca 1923). Organizował antypolską partyzantkę na Białorusi. Od 1923 do 1927 wydawał w Kownie, a później Pradze czasopismo „Krywicz". Po przewrocie A. Smetony w grudniu 1926 wyjechał na Białoruś, gdzie pracował jako dyrektor Państwowego Muzeum Białoruskiego w Mińsku oraz dziekan katedry etnografii przy Inbelkulcie. W 1928 przyjęty na członka Białoruskiej Akademii Nauk. 21 lipca 1930 został aresztowany przez NKWD, oskarżony o stworzenie nacjonalistycznej organizacji „Sajuz wyzwalennia Biełarusi", postanowieniem sądu pozbawiony funkcji członka BAN oraz zesłany do Saratowa. Ponownie aresztowany w sierpniu 1937, tym razem skazany na karę śmierci. Całkowicie zrehabilitowany dopiero w 1988, częściowo już w 1958 (z drugiego wyroku). Żoną Łastowskiego była Maria z Iwanowskich Łastowska (1872-1957), litewska pisarka, pisząca razem z siostrą Zofią po mężu Przybylewską pod pseudonimem „Lazdynų pelėda" („Sowa z leszczyniaka"). Wydał m.in. następujące prace: *Karotkaja historyja Bielarusi* (Wilno 1910), *Szto treba wiedać kożnamu bielarusu?* (Mińsk 1918), *Padruczny rasijska-kryuski (biełaruski) słounik* (Kowno 1924), *Historyja bielaruskaj (kryuskaj) kniei: Sproba pajasnicielnaj knihapisi ad kanca X da paczatku XIX stahoddzia* (Kowno 1926).

Biełoruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t. IV, M.1994, s. 16-20; *Historyja bielaruskaj litaratury XX stahoddzia*, t. I, M.1992, s. 427-446.

Ławski Stanisław, ur. 16.11.1696 w Inflantach, zm. 25.03.1743 w Połocku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1713; w l. 1728-1732 był prokuratorem prowincji litewskiej, w l. 1733-1736 – profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej, a w 1736-1739 – profesorem teologii. Potem był prefektem szkół w Połocku i Pińsku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 282.

Łęczycki (Lancicius) Mikołaj, ur. 10.12.1574 w Nieświeżu, zm. 30.03.1653 w Kownie; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, pisarz religijny. Uczęszczał do szkoły przy kalwińskim zborze w Wilnie, przeszedł na katolicyzm, od 1592 uczył się w Seminarium Duchownym w Wilnie, studiował w Akademii Wileńskiej, w 1592 wstąpił do zakonu jezuitów; w l. 1593-1601 studiował w Kolegium Rzymskim i w l. 1601-1606 pracował w archiwum zakonu. Po powrocie do Wilna w 1607-1609 wykładał egzegezę biblijną, teologię polemiczną i język hebrajski w Akademii Wileńskiej. W l. 1609-1614 wykładał we Lwowie, w 1615-1617 przebywał w Rzymie, w l. 1617-1620 był rektorem kolegium w Kaliszu, potem profesorem kolegiów w Poznaniu i Krakowie. W l. 1631-1633 – przełożonym prowincji litewskiej w Wilnie; w l. 1635-1642 wykładał w Czechach, w l. 1643-1649 – w Nieświeżu, w l. 1649-1652 był duchowym opiekunem domu jezuickiego w Braniewie. Napisał wiele prac religijnych, najważniejsza jego praca to *De piis erga Deum et coelites affectibus* (1650), przełożona na język polski, niemiecki, francuski i angielski.

B. Natoński, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 18, s. 347-350; K. Mačiulytė, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija.* Vilnius 2001, s. 272.

Łęski Aleksander, ur. w 1810, m. w 1856 w Wilnie; filozof. Kształcił się w gimnazjum wileńskim, gdzie kolegował z Andrzejem Towiańskim, późniejszym „prorokiem mistykiem", studiował filozofię na Uniwersytecie Wileńskim. Napisał i opublikował rozprawę *Wzrost i upadek Kartaginy – historycznie opisany przez... kandydata filozofii* (Wilno 1817). Należał do loży masońskiej „Gorliwy Litwin". Jego syn Hilary, ziemianin, był fundatorem gmachu dla Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie w pobliżu Wilii. A. Łę-

ski pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 282.

Łobojko Iwan Nikołajewicz, ur. w 1786, zm. w 1861; profesor Uniwersytetu Wileńskiego. Z pochodzenia Ukrainiec, ukończył Uniwersytet Charkowski, podejrzany o kontakty z dekabrystami; w l. 1822-1832 był profesorem historii, języka i literatury rosyjskiej na Uniwersytecie Wileńskim, członkiem uczelnianej komisji śledczej przeciw filaretom (był życzliwie usposobiony do oskarżonych studentów); w l. 1833-1842 wykładał w wileńskiej Akademii Duchownej i Medyko-Chirurgicznej; w 1842 przeniósł się do Rosji. Badał twórczość rosyjskojęzycznych poetów i sprzyjał rozwojowi języka rosyjskiego na Litwie. W 1827 roku wydał antologię wierszy poetów wileńskich, piszących po rosyjsku. Zajmował się także paleografią i archeologią, był jednym z pierwszych naukowców badających kurhany żmudzkie. Opublikował pracę, opisującą litewskie i polskie miasta.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 283.

Łopaciński Euzebiusz Marian Jan Stanisław, pseud. Ananke, ur. 1.03.1882 w Kijowie, zm. 19.06.1961 w Warszawie, historyk, archiwista; dokonał wypisów archiwalnych dotyczących historii Polski, jej sztuki i kultury (tzw. *Teki Archiwalne Euzebiusza Łopacińskiego*); po 1918 współorganizator Archiwum Państwowego w Wilnie. Ukończył gimnazjum w Rydze, studiował historię na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz Uniwersytecie Dorpackim, przez wiele lat podróżował za granicą; ok. 1911 zaczął pracę w dziale rękopisów Biblioteki Krasińskich w Warszawie; w czasie I wojny światowej mieszkał w Petersburgu; w l. 1918-1944 pracował w Archiwum Państwowym w Wilnie, które zorganizował z W. Studnickim; od 1945 – w Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków w Warszawie i Gdańsku; przed wojną zgromadził bogaty materiał archiwalny z zakresu historii i sztuki Wilna i okolic; opublikował wiele artykułów na tematy wileńskie, m.in. w „Słowie", „Przeglądzie Wileńskim", „IKC", po wojnie – w „Biuletynie Historii Sztuki i Kultury".

Wielka Encyklopedia PWN, tom 16, Warszawa 2003, s. 293.

Łosiewski Krzysztof, ur. 23.03.1649 na Mazowszu, zm. 5.05.1712 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej w l. 1697-1701, ksiądz katolicki, jezuita. Do zakonu wstąpił i nowicjat odbył w Wilnie w 1667-1669; w Akademii Wileńskiej studiował filozofię w l. 1672-1675 i teologię w l. 1676-1680; uczył retoryki w szkołach jezuickich w Warszawie 1680-1681 i Wilnie 1681-1683, filozofii w Wilnie 1683-1686; w 1689 uzyskał stopień doktora filozofii i był profesorem teologii scholastycznej w Akademii Wileńskiej w l. 1689-1697, potem – profesorem teologii dogmatycznej i prawa kanonicznego w Warszawie 1692-1696 i w Wilnie 1696-1697; w l. 1697-1701 był rektorem Akademii Wileńskiej, później – rektorem i prepozytem domu profesów w Warszawie 1701-1704 i w Wilnie 1706-1709, w końcu – prowincjonałem litewskim zakonu jezuitów 1709-1712.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 208-209.

Łosiewski Stanisław, ur. 8.05.1657 na Mazowszu, zm. 15.04.1706 w Warszawie; profesor Akademii Wileńskiej, filozof, matematyk, jezuita. Do zakonu wstąpił i odbył nowicjat w Wilnie w l. 1672-1674, filozofię studiował w Krożach na Żmudzi w l. 1674-1677, teologię w Akademii Wileńskiej w l. 1681-1685; nauczał filozofii w kolegiach jezuickich w Warszawie w l. 1688-1690 i w Wilnie w l. 1690-1693; w l. 1693-1696 i 1700-1702 był profesorem teologii dogmatycznej i polemicznej w Akademii Wileńskiej, w l. 1696-1700 i 1703-1706 – profesorem w kolegium jezuickim w Warszawie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 285.

Łoś Aniela z d. Dziewulska, ur. w 1916, zm. w 2004 w Warszawie; docent, astronom i fizyk. W 1939 ukończyła studia na Uniwersytecie Stefana Batorego w zakresie astronomii. W czasie II wojny światowej działała w tajnym nauczaniu i w Armii Krajowej; aresztowana przez NKWD w 1944, powróciła do Polski w grudniu 1955. Podjęła pracę w Instytucie Meteorologii i Hydrologii, a od 1959 w Instytucie Geofizyki PAN; była kierownikiem Zakładu Fizyki Atmosfery na stanowisku docenta. W 1993 wydała książkę *Konwój strzela bez uprzedzenia* o przeżyciach w łagrze sowieckim.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 366.

Łowmiańska Maria, ur.?, zm.? w Poznaniu; doktor nauk humanistycznych, historyk. Ukończyła historię na Uniwersytecie Stefana Batorego, tu obroniła doktorat. Po II wojnie światowej mieszkała w Poznaniu. Wydała pracę *Wilno przed najazdem moskiewskim 1655* (Wilno 1929).

M.J.

Łowmiański Henryk, ur. 22.08.1898 w Daugadzie k. Wiłkomierza, zm. 4.09.1984 w Poznaniu; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, historyk-mediewista, autor m.in. monumentalnych *Początków Polski* (w sześciu tomach, tom VI wydano już po śmierci autora). Studia rozpoczęte w 1916 na Uniwersytecie Kijowskim, przerwane po zajęciu Ukrainy przez Niemców, kontynuował od 1919 w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; doktoryzował się w 1924 pracą *Wchody miast litewskich w XVI wieku* (promotor prof. Kazimierz Chodynicki). Był to pierwszy doktorat z historii na odnowionym Uniwersytecie Wileńskim. W l. 1923-1929 był asystentem; w l. 1925-1926 pogłębiał wiedzę w Paryżu. W 1932 habilitował się pracą *Studia nad początkami państwa polskiego*, a 1933 został powołany na zastępcę profesora przy Katedrze Europy Wschodniej, w 1934 został profesorem nadzwyczajnym. W l. 1929-1933 pracował w Archiwum m. Wilna, był członkiem Wileńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Od 1938 członek Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. W l. 1943-1945 zatrudniony w wileńskim archiwum. W 1945 z Wilna przeniósł się najpierw do Łodzi, a później do Poznania, gdzie na Uniwersytecie Poznańskim objął Katedrę Historii Europy Wschodniej. W 1946 został profesorem zwyczajnym. Od 1950 był kierownikiem Zespołu Katedr Historii, następnie od 1956 do przejścia na emeryturę w 1968 – dyrektorem Instytutu Historii UAM. Od 1956 członek Polskiej Akademii Nauk. Zainteresowania badawcze Łowmiańskiego w okresie wileńskim skupiały się głównie wokół problematyki dziejów społeczno-gospodarczych Wielkiego Księtwa Litewskiego, państwa krzyżackiego oraz Prus pogańskich; wydał m.in. prace: *Stosunki gospodarcze na Litwie XIII w.* (1927); *Studia nad początkami społeczeństwa i państwa litewskiego*, (1931-1932); *Podstawy gospodarcze formowania się państw słowiańskich* (1953); *Zagadnienia roli Normanów w genezie państw słowiańskich* (1957); *Geneza państwa ruskiego jako wynik procesu wewnętrznego* (1962); *Religia Słowian i jej upadek (w. VI-XII)* (1979);*Studia nad dziejami Wielkiego Księstwa Litewskiego* (1983); *Studia nad dziejami Słowiańszczyzny, Polski i Rusi w wiekach średnich* (1986); *Prusy – Litwa – Krzyżacy* (1989); *Zaludnienie państwa litewskiego w wieku XVI: zaludnienie w roku 1528* (1998); *Polityka Jagiellonów* (1999). Jego uczniami byli: prof. Juliusz Bardach, prof. Artur Kijas, prof. Marceli Kosman, prof. Jerzy Ochmański, prof. Barbara Topolska, prof. Leonid Żytkowicz. Zginął tragicznie 4 września 1984, potrącony przez tramwaj w czasie przechodzenia przez jezdnię.

Wielkopolski słownik biograficzny, Warszawa-Poznań 1981, s. 435-436; *Słownik historyków polskich*. Warszawa 1994.

Łukaszewicz Jan, ur. 3.12.1641 k. Pińska, zm. 17.08.1721 w Wilnie; jezuita, profesor Akademii Wileńskiej. Do zakonu wstąpił w 1663 w Wilnie; w l. 1679-1682 był profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej, w l. 1683-1684 – profesorem prawa kanonicznego i teologii moralnej; w l. 1688-1691 – sekretarzem prowincjała zakonu jezuitów, w l. 1698-1702 – rektorem domu nowicjatu z kościołem św. Ignacego; ponadto pełnił różne funkcje w innych ośrodkach jezuickich.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 287.

Łukaszewicz Józef, syn Dementego, wnuk profesora Uniwersytetu Wileńskiego Adama Bielkiewicza, ur. 14.12.1863 w Bykówce koło Miednik w powiecie wileńskim, zm. 19.10.1928 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, geolog, rewolucjonista. W 1875 rozpoczął naukę w gimnazjum klasycznym w Wilnie. Jako uczeń ósmej klasy związał się z nielegalnymi stowarzyszeniami polskimi. Po ukończeniu gimnazjum w 1883 wstąpił na Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Uniwersytetu Petersburskiego, studiował botanikę, miał zamiar poświęcić się tej dziedzinie nauki. Brał czynny udział w organizacjach studenckich. W 1885 zetknął się z rosyjskim rewolucjonistą Piotrem Szewyriowem, potem poznał Aleksandra Uljanowa, starszego brata Włodzimierza Lenina. Był współorganizatorem Terrorystycznej Frakcji Narodnej Woli (1886). Uczestniczył w przygotowaniu zamachu na cara Aleksandra III, współpracował m.in. z Bronisławem Piłsudskim, bratem Józefa, późniejszego marszałka Polski. Na przełomie grudnia 1886/stycznia 1887 opracowano plan zamachu, którego datę wyznaczono na 1/13 marca 1887, a Łukaszewicz dostarczył zamachowcom środków wybuchowych. Spisek jednak wykryto i Łukaszewicz został aresztowany 14.03.1887 i wraz z innymi uczestnikami spisku, m.in. Aleksandrem Uljanowem i Piotrem Szewyriowem został skazany na śmierć. Za namową adwokata złożył podanie o ułaskawienie. Wyrok śmierci zamieniono na bezterminowe ciężkie roboty. Po wyroku został osadzony w twierdzy szliselburskiej, w której przebywał 18 i pół roku. Zwolniony został dzięki rewolucji 10.11.1905 i wrócił do rodzinnej Bykówki. W więzieniu drogą samokształcenia zdobył rozległą wiedzę. Po roku pobytu w rodzinnym majątku otrzymał zezwolenie na powrót do Petersburga. Wstąpił ponownie na uniwersytet i ukończył studia w 1907. W l. 1906-1911 ogłosił wiele artykułów naukowych oraz trzytomowe dzieło *Nieorganiczeskaja żyźń ziemli* (1906), *Żyźń gornych porod* (1909), *Strojenie ziemli w swiazi s jejo istorijej* (1911). W pracach swych przedstawił wiele oryginalnych teorii z zakresu geologii dynamicznej i geofizyki. Otrzymał za nie nagrodę Rosyjskiej Akademii Nauk. W l. 1909-1913 odbył liczne podróże naukowe (Włochy, Kaukaz, Egipt, Turcja, Grecja). W 1914 prowadził badania geologiczne w Tatrach i Karpatach. W 1916 objął Katedrę Geomorfologii na Wyższych Kursach Geograficznych w Piotrogrodzie, a następnie został pierwszym rektorem Instytutu Geograficznego w tym mieście. W 1918 wyjechał do Wilna. W listopadzie 1919 objął stanowisko wizytatora szkół w Komisji Generalnej Ziem Wschodnich. 1.01.1920 został zastępcą profesora w Katedrze Geologii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, w lipcu 1920 mianowano go profesorem nadzwyczajnym i kierownikiem Zakładu Geologii Fizycznej, stanowisko to pełnił do śmierci. Chorował ciężko od 1925. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

S. Czarniecki, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 18, s. 545, Kraków; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 185-186.

Łukaszewski Hilary, ur. w 1798, zm. po 1870; prawnik, profesor prawa rzymskiego na Uniwersytecie w Kazaniu. Ukończył Liceum Krzemienieckie i w 1822 Wydział Prawa Uni-

wersytetu Wileńskiego ze stopniem kandydata nauk; był więziony w związku z procesem filaretów i skazany w 1824 na wyjazd w głąb Rosji; od 1826 uczył łaciny w gimnazjach w Ufie i Kazaniu; w l. 1828-1845 wykładał prawo rzymskie i literaturę starożytną na uniwersytecie w Kazaniu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 288.

Łysakowski Adam Gracjan, ur. 18.12.1895 w Stanisławowie (ob. Iwano-Frankowsk), zm. 30.09.1952 w Warszawie, doktor filozofii, bibliotekarz, teoretyk nauki o książce; w 1913 ukończył w Kołomyi gimnazjum klasyczne oraz szkołę muzyczną, w 1915 odbył kampanię wojenną w wojsku austriackim, po odzyskaniu niepodległości przez Polskę służył do 1925 w Wojsku Polskim; był kierownikiem Biblioteki Wojskowej we Lwowie w stopniu kapitana, w 1926 uzyskał na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie dyplom doktora filozofii; w l. 1925-1928 pracował w Bibliotece Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; potem krótko w bibliotekach uniwersyteckich Poznania i Warszawy; w l. 1930-1939 był dyrektorem Biblioteki Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, zastosował w niej katalog przedmiotowy i opracował jego teorię, redagował wileńską bibliografię regionalną; w czasie II wojny światowej w l. 1940-1941 pracował w Bibliotece Wileńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, w 1943 był więziony jako zakładnik, w 1944 brał udział w ratowaniu zbiorów bibliotecznych w Warszawie; w l. 1946-1949 był dyrektorem Państwowego Instytutu Książki w Łodzi, następnie Instytutu Bibliograficznego w Warszawie; w 1948 habilitował się na Uniwersytecie Łódzkim.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 289.

Kornel Michejda

Ryszard Mienicki

M

Machnowska-Kondrat Wanda, ur. 16.05.1919 w Siemianówce w Besarabii (Mołdawii), zm.?; profesor medycyny, lekarz. Ukończyła gimnazjum im. A. Czartoryskiego w Wilnie w 1937, w tymże roku wstąpiła na Wydział Lekarski Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; dyplom lekarza medycyny uzyskała na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w 1946, stopień doktora habilitowanego w 1967, a tytuł profesora – w 1979. Zorganizowała oddział, następnie Klinikę Chirurgii Plastycznej w Akademii Medycznej w Gdańsku, którą kierowała do przejścia na emeryturę w 1982.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 367.

Mackiewicz Cyprian, żył w XVIII w.; prawnik, po 1712 w Szkole Głównej Litewskiej wykładał prawo cywilne.

Mokslas senajeme Vilniau Universitete. Vilnius 1999, s. 35.

Mackiewicz Tadeusz, ur. 28.10.1745 na Litwie, zm. 04.1792 w Wilnie; profesor Szkoły Głównej Litewskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1761; do 1783 był profesorem historii i geografii w Collegium Nobilium w Wilnie, potem – profesorem literatury łacińskiej i polskiej oraz sekretarzem Kolegium Moralnego w Szkole Głównej Litewskiej, od 1787 – kierownikiem biblioteki Szkoły Głównej Litewskiej w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 293.

Mahrburg Stanisław, ur. w 1899, zm. w 1974; doktor medycyny, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Studia lekarskie ukończył w 1914 w Dorpacie, w l. 1914-1918 był ordynatorem rosyjskiego szpitala polowego w stopniu kapitana; w l. 1918-1923 był lekarzem w Wojsku Polskim, epidemiologiem, komendantem szpitala w Białej Podlaskiej; od 1924 pracował w Zakładzie Anatomii Patologicznej USB w Wilnie, w 1927 uzyskał doktorat, w 1932 – habilitację, w 1939 został profesorem; od 1939 był prosektorem w szpitalach wileńskich, w l. 1941-1943 prowadził w Wilnie tajne nauczanie; po 1945 był profesorem na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej i w Akademii Lekarskiej w Lublinie.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 293.

Makarij Bułgakow, imię świeckie Michaił, ur. 19.09.1816 w Nowooskolu kurskiej guberni, zm. 9.06.1882 w Czerkizowie pod Moskwą; duchowny prawosławny, arcybiskup wileński, teolog prawosławny. Pochodził z rodziny prawosławnego duchownego, uczył się w szkole wiejskiej, następnie w seminarium duchownym w Białgorodzie, później w seminarium w Kursku; potem studiował w Akademii Duchownej w Kijowie, którą ukończył w 1841; w tymże roku wstąpił do zakonu i przyjął imię Makarij; był profesorem w Akademii Duchownej; w 1842 został przeniesiony do Akademii Duchownej w Petersburgu, gdzie pracował do 1857, następnie był biskupem tambowskim, w 1859 mianowano go biskupem charkowskim a w 1868 został arcybiskupem wileńskim i litewskim; w 1879 mianowany metropolitą moskiewskim. W Wilnie przebywał rzadko, ponieważ jako członek świętego Synodu Prawosławnego miał wiele obowiązków w Petersburgu. Przebywając w Wilnie

mieszkał w swojej rezydencji w Trynopolu. Był znanym teologiem prawosławnym, autorem prac religijnych, m.in. *Prawosławnoje dogmaticzeskoje bogosłowije* (5 tomów), *Istorija russkoj cerkwi* (12 tomów).

Bolszaja enciklopiedija, pod red. S.N. Jużakowa, t. 4. S.-Petersburg, bd., s. 43; W. Nowinskij, *Oczerk istorii prawosławija w Litwie.* Vilnius 2005, s. 311.

Malewski Szymon, syn Andrzeja, ur. w 1759 w powiecie kowieńskim, zm. 12.02.1832 w Wilnie; profesor prawa i ekonomii politycznej, rektor Uniwersytetu Wileńskiego w l. 1817-1822. Ukończył szkołę powiatową w Kownie, studiował dwa lata na Uniwersytecie w Krakowie, skąd wrócił do Wilna, kształcił się w Szkole Głównej Litewskiej, gdzie w 1785 otrzymał stopień doktora i został mianowany profesorem ekonomii politycznej. Długi czas pełnił funkcję sekretarza Uniwersytetu Wileńskiego. Od 1810 był dziekanem Wydziału Prawa i Nauk Politycznych, od 1817 do 1822 – rektorem Uniwersytetu. Otrzymał naganę i dymisję za „nieporządki" wśród młodzieży, czyli istnienie tajnych towarzystw. Zgodnie z jego wolą pochowany został w Turgielach.

Z. Makowiecka, (w:) *Polski słownik biograficzny,* t. 19, s. 317; J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832.* Białystok 1993, s. 37.

Malinowski Adolf, ur. 16.12.1891 na Łotwie, zm. 12.10.1962 w Gdańsku; lekarz psychiatra, pułkownik WP, asystent w klinice psychiatrycznej USB, doktor nauk medycznych. Ukończył gimnazjum i wojskową akademię medyczną w Petersburgu, uzyskując w 1914 dyplom lekarza, pełnił służbę lekarza pułkowego w armii rosyjskiej, potem – w I Korpusie gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego, w 1920 wstąpił do Wojska Polskiego, pracował w szpitalu wojskowym w Grodnie, w l. 1924-1934 był starszym ordynatorem oddziału dla nerwowo chorych na Antokolu w Wilnie, w l. 1929-1930 prowadził filię III Wojskowego Szpitala Okregowego w Druskienikach; w 1924-1927 był asystentem w klinice psychiatrycznej USB, w l. 1932-1934 – w Zakładzie Higieny USB; w 1934 przeniósł się do Centrum Wyszkolenia Sanitarnego w Warszawie; w 1939 dowodził 91 szpitalem ewakuacyjnym w Brześciu n. Bugiem; podczas okupacji niemieckiej był st. ordynatorem w Szpitalu Ujazdowskim, w czasie powstania warszawskiego zorganizował szpital na Czerniakowie; od 1945 pracował w wojskowych szpitalach w Krakowie i Oliwie; w 1947 uzyskał doktorat w Akademii Medycznej w Gdańsku i został adiunktem kliniki psychiatrycznej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 297.

Malinowski Feliks Władysław, ur. 8.11.1871 lub w 1872 w Zawadach, zm. 30.12.1947 tamże; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz dermatolog. W 1893 ukończył gimnazjum w Warszawie, medycynę studiował w Dorpacie i Warszawie, gdzie w 1898 uzyskał dyplom lekarza; specjalizował się w dermatologii w klinikach uniwersyteckich w Wiedniu, Berlinie i Paryżu, w l. 1901-1915 pracował w Szpitalu św. Łazarza w Warszawie, potem w szpitalu wenerycznym; w 1919 uzyskał na Uniwersytecie Jagiellońskim doktorat wszechnauk lekarskich, habilitował się w 1922 i został docentem na Uniwersytecie Warszawskim; w l. 1929-1935 był profesorem dermatologii USB, potem przeniósł się do Warszawy; ogłosił ok. 100 prac, założył i redagował w 1906-1922 „Przegląd Chorób Skórnych i Wenerycznych", przewodniczył Wileńskiemu Towarzystwu Dermatologicznemu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 297.

Malinowski Leszek Jan, ur. 9.04.1925 w Wilnie, zm. 6.03.2010 w Bydgoszczy; polonista, historyk sztuki, docent WSP w Bydgosz-

czy. Uczył się w gimnazjach OO. Jezuitów oraz im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. W 1942 zdał maturę na tajnym komplecie i rozpoczął studia na tajnym USB, m.in. u profesorów Konrada Górskiego i Mariana Morełowskiego. Od października 1939 działał w konspiracji, w 1944 był żołnierzem 3. Brygady AK „Szczerbca" i uczestniczył w Operacji „Ostra Brama". Po zdradzie sowieckiej uciekł z internowania w Miednikach i wyjechał do Lublina. W 1945-1946 zorganizował przerzut ok. 1000 osób zagrożonych aresztowaniem do Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, w związku z tym był w 1946-1955 poszukiwany przez UB. Jesienią 1946 r. zamieszkał w Bydgoszczy , dojeżdżając na studia do Lublina i Torunia. W 1949 został na KUL magistrem historii sztuki, w 1950 - magistrem filologii polskiej na UMK w Toruniu, w 1962 uzyskał na UMK doktorat nauk humanistycznych. W Bydgoszczy uczył w szkołach średnich, był ponadto w 1958-1995 docentem Wyższej Szkoły Pedagogicznej. W wydawnictwach Bydgoskiego Tow. Naukowego drukował artykuły m.in. o polskiej powieści historycznej, o publicystyce Witolda Bełzy i Adama Grzymały-Siedleckiego, opublikował też monografię Mariana Turwida. W l. 1990-2010 był prezesem bydgoskiego Oddziału Tow. Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej, wydawcą i redaktorem 120 numerów „Wileńskich Rozmaitości" oraz 100 książek serii „Biblioteka Wileńskich Rozmaitości". W tej serii ukazały się jego autorstwa: *Burza na Kresach*, *Wileńskie Kiermasze* i *Strzępy wspomnień*. Zredagował ponadto: *Wileński słownik biograficzny*, monografie gimnazjów OO. Jezuitów i im. Króla Zygmunta Augusta oraz 4 książki poświęcone wileńskiej Armii Krajowej (*Stanisław Kiałka*, *Łączniczki*, *Sanitariuszki*, *1. Brygada AK „Juranda"*). Jako przewodniczący Komisji Historycznej OW AK był redaktorem 41 numerów „Pamiętnika Okręgu Wileńskiego AK".

W. Czarnecki, (w:) *Słownik Polski Walczącej na Kresach Płn.-Wsch.*, t. 4, s. 182.

Malinowski Mikołaj, ur. 17.12.1799 w Machnówce w powiecie bracławskim na Podolu, zm. 29.06.1865 w Wilnie; historyk. Pochodził z rodziny szlacheckiej, początkowo uczył się w Niemirowie, następnie w szkole bazylianów w Barze oraz w gimnazjum w Winnicy. Od 1820 studiował historię na Uniwersytecie Wileńskim. Należał do Towarzystwa Filaretów, za co od listopada 1823 do kwietnia 1924 był więziony. Po uwolnieniu z więzienia pracował naukowo pomagając Joachimowi Lelewelowi w przygotowaniu do wydania drugiego tomu *Bibliograficznych ksiąg dwojga*. W sierpniu 1826 wyjechał do Petersburga, na tamtejszym uniwersytecie studiował historię i bibliografię. Zajmował się *Dopełnieniami* do drugiego wydania *Literatury polskiej* Feliksa Bentkowskiego. Książę Ludwik Wittgenstein, ożeniony z córką księcia Dominika Radziwiłła, Stefanią Radziwiłłówną, powierzył mu sprawę masy poradziwiłłowskiej. Z tego powodu Malinowski wrócił do Wilna, ożenił się z córką aptekarza Anną Guttówną, i został najpierw sekretarzem, a potem generalnym prokuratorem Komisji Radziwiłłowskiej. Po ukończeniu prac nad spuścizną Radziwiłłowską wrócił do pracy nad historią, głównie XVI wieku. Opracował i wydał takie zabytki historyczne, jak *Jerozolima wyzwolona* w przekładzie Piotra Kochanowskiego (1826), *Pamiętniki o dawnej Polsce za Zygmunta Augusta* (1847-1851), *Żywoty arcybiskupów gnieźnieńskich* Bużeńskiego w tłumaczeniu Szyszki (1852-1860), obszerny życiorys Macieja Stryjkowskiego w warszawskim wydaniu *Kroniki* tegoż (1846). Prace te opatrzył komentarzem. Oddzielnie wydał *Źródła do dziejów Polski* (1843, 1844), *Dzieje Korony Polskiej i WK Litewskiego przez Wapowskiego* (1846-1849). Współpracował z „Dziennikiem Wileńskim" za redakcji Adama Honornego Kirkora. W l. 1856-1864 aktywnie działał w Komisji Archeologicznej, założonej przez hr. Eustachego Tyszkiewicza. Pod koniec życia był zupełnie ociemniały, prace dyktował

sekretarzom na podstawie źródeł angielskich i francuskich. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

S. Młodecki, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 19, s. 357; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 75-76.

Małkowski Stanisław, pseud. Kazimierz Zalewski, ur. 22.08.1889 w Radzyniu Podlaskim, zm. 21.12.1962 w Warszawie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, petrograf i mineralog, muzeolog,. Ukończył Szkołę Handlową Zgromadzenia Kupców w Warszawie, studiował w Towarzystwie Kursów Naukowych i na Uniwersytecie Jagiellońskim; w l. 1917-1921 był asystentem Pracowni Mineralogicznej Towarzystwa Naukowego Warszawskiego; w 1918 uczestniczył w walkach o Lwów; w l. 1921-1934 pracował w Państwowym Instytucie Geologicznym w Warszawie, w l. 1931-1933 wykładał w Wolnej Wszechnicy Polskiej, w 1932 założył Towarzystwo Muzeum Ziemi w Warszawie. W l. 1934-1939 był profesorem mineralogii i petrografii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; badał skały krystaliczne Wołynia i Polesia oraz ich bazaltowe przedpola. W Wilnie uzupełniał aparaturę badawczą, wzbogacił kolekcję zbiorów drogą kupna, wymiany i darów, a także bibliotekę. W 1935 zainicjował kartowanie petrograficzne Wileńszczyzny i obszarów przyległych w skali 1:100000; był jednym z organizatorów działu mineralogii w Muzeum Przyrodniczym USB. W 1941 wyjechał do Warszawy, w 1944 został aresztowany przez Niemców i wywieziony do obozu w Sachsenhausen, z którego wyszedł w 1945. Po wojnie pozostał w Warszawie i w 1946 zorganizował Muzeum Ziemi i był jego dyrektorem w l. 1949-1959. Ogłosił ponad 150 prac.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego. Kraków 1996, s. 148-149.

Małunowiczówna Leokadia, ur. 4.07.1910 w Baku (Azerbejdżan), zm. 1.05.1980 w Lublinie; filolog klasyczna, asystentka Uniwersytetu Stefana Batorego, profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Do Polski rodzina Małunowiczów przyjechała w 1919 roku, a w 1922 roku przeprowadziła się do Wilna. Ukończyła Gimnazjum im. Elizy Orzeszkowej w Wilnie w 1929, następnie studiowała historię i filologię klasyczną na Uniwersytecie Stefana Batorego. Na studiach wraz z Antonim Gołubiewem i Stanisławem Stommą współtworzyła uniwersyteckie czasopismo „Pax". Dyplom magisterski uzyskała w 1936 roku, będąc już asystentką w Katedrze Filologii Klasycznej. W roku 1938 uzyskała stypendium z Funduszu Kultury Narodowej na roczne studia w Rzymie. Podczas wojny i okupacji mieszkała w Wilnie; w 1945 wyjechała do Torunia, gdzie znalazła zatrudnienie jako asystentka na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, tam też uzyskała stopień doktora (promotorem pracy *Treść i zakres terminu „Sacramentum" u Hilarego z Poitiers* był Stanisław Skimina). W wyniku czystki w 1949 roku została zwolniona wraz z grupą innych naukowców z Wilna. W 1950 roku została adiunktem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Od 1953 roku kierowała filologią łacińską, początkowo obejmując kierownictwo seminarium, a w chwili formalnego powołania II Katedry Filologii Klasycznej w 1965 roku zostając jej kierownikiem. Praca badawcza Leokadii Małunowiczówny koncentrowała się głównie na problematyce chrześcijańskiej antyku, a przede wszystkim na procesach rodzenia się i wzrostu chrześcijaństwa. Z jej inicjatywy w 1969 roku został na KUL powołany Międzywydziałowy Zakład Badań nad Antykiem Chrześcijańskim, noszący obecnie nazwę Instytutu Badań nad Antykiem Chrześcijańskim. Filologią klasyczną łacińską na KUL Leokadia Małunowiczówna kierowała aż do śmierci w 1980 roku. Wydała m.in. następujące prace: *Podręcznik łaciny kościelnej*, Warszawa 1954; *Libanios:*

Wybór mów (przekład i opracowanie), pierwsze wydanie Wrocław 1953; *Wstęp do filologii klasycznej wraz z metodologią pracy umysłowej i naukowej*, pierwsze wydanie Lublin 1960; *Roma Christiana: podręcznik łaciny chrześcijańskiej*, pierwsze wydanie Lublin 1969; *Antologia listu starochrześcijańskiego* (redakcja), Lublin 1976.

Była taka szkoła, Londyn 1987; *Profesor Lola*, (w:) Irena Sławińska, *Szlakami moich wód*, Lublin 2004; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Materiały do biografii*, Toruń 1995.

Manasse (Menasze Ben Josef z Ilji, Menasze Iljer), ur. w 1767 w Smorgoniach, zm. w 1831 w Ilji na Wileńszczyźnie; rabin o skrajnie postępowych poglądach, talmudysta, prekursor haskali (oświecenia żydowskiego). Wykształcenie talmudyczne, uzyskane w domu ojca, uzupełniał jako samouk (matematyka, mechanika, języki). Należał do kręgu związanego z Wielkim Gaonem Wileńskim. Doszedł do przekonania, że komentarze do Talmudu często odchodzą od ścisłego wykładu tekstu, a część nakazów *Szulchan Aruch* (kodyfikacja prawa religijnego) nie ma podstawy na Prawie. Uznany za heretyka, ledwie uszedł przed klątwą rabinów. Wyruszył do Berlina, lecz dotarł tylko do Królewca. Później wędrował jako prywatny nauczyciel po ziemiach kresowych, wcielonych do Rosji i Galicji. W 1827 został rabinem w Ilji koło Wilejki na Wileńszczyźnie. Po roku ustąpił z tego stanowiska nie mogąc pogodzić się z okrucieństwem poboru kantonistów (wcielanie młodocianych (12-25 lat) Żydów do carskiego wojska przez gminy żydowskie). Prześladowany przez przeciwników, miał trudności z publikowaniem dzieł, pozbawionych aprobaty rabinów. Opowiadał się za „produktywizacją" Żydów, występując m.in. przeciwko zwyczajowi utrzymywania młodych ludzi przez teściów. Jeszcze większe oburzenie wśród ortodoksów wywołało jego dzieło *Alfej Menasze* (cz. 1, 1822; cz.2 wydał jego wnuk w 1905), w którym dowodził, że Prawo wykładane przez rabinów winno ulegać przemianom, wraz ze zmianami uwarunkowań zewnętrznych.

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 2. Warszawa 2003, s. 97.

Mancewicz Eugeniusz Ignacy, ur. 2.12.1881 w Wilnie, zm.? lekarz-stomatolog, doktor nauk medycznych. W 1903 ukończył gimnazjum w Tule w Rosji, w l. 1908-1914 studiował stomatologię na Uniwersytecie Moskiewskim. W 1923 nostryfikował dyplom na Uniwersytecie Poznańskim, tamże uzyskał doktorat pod kierunkiem prof. I. Hofmana. W l. 1918-1922 był lekarzem-stomatologiem przy Sztabie Rewolucyjnym w Moskwie; w l. 1922-1932 pracował w Katedrze Anatomii Opisowej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; w l. 1924-1940 – organizator i dyrektor Polikliniki Stomatologicznej w Wilnie, w l. 1940-1941 pracował w Szpitalu św. Jakuba tamże; w l. 1941-1945 był kierownikiem II Polikliniki Miejskiej w Wilnie. W 1945 wyjechał do Torunia i od 1.12.1945 do 1952 pracował na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika jako lektor języka rosyjskiego oraz w Katedrze Postępowania Karnego, a także w Ośrodku Zdrowia w Toruniu.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 445.

Marcinkiewicz Jan, ur. w 1912 w Halinowie na Wileńszczyźnie, zm. w 1995; profesor ekologii. W 1930 ukończył Gimnazjum im. Piramowicza w Dziśnie, studiował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, ukończył Politechnikę Lwowską oraz Szkołę Rezerwy Artylerii we Włodzimierzu Wołyńskim w stopniu podchorążego plutonowego rezerwy; brał udział w wojnie 1939, przedostał się do Wojska Polskiego na obczyźnie, walczył w Egipcie, w obronie Tobruku, gdzie został ranny, i w kampanii włoskiej; ukończył kurs broni pancernej w angielskim centrum wyszkolenia; został zdemobilizowany w stop-

niu kapitana, osiadł w Anglii; w 1981 uzyskał w Polskim Uniwersytecie na Obczyźnie stopień doktora filozofii w zakresie ekologii, w 1985 został w PUNO profesorem ekologii; publikował liczne prace naukowe i redagował czasopisma, m.in. „Rocznik PUNO", „Kwartalnik Kresowy".

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 299-300.

Marcinkiewicz Józef, syn Klemensa i Aleksandry z Chodakiewiczów, ur. 30.03.1910 w kolonii Cimoszka pod Sokółką, zm. w kwietniu 1940 w Katyniu, w Rosji; docent Uniwersytetu Stefana Batorego, matematyk. W l. 1929-1933 studiował matematykę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, po studiach został asystentem prof. Antoniego Zygmunda, w 1935 uzyskał doktorat, w l. 1935-1936 odbywał staż na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, habilitował się w 1937; był najmłodszym doktorem habilitowanym na USB. W 1939 otrzymał stypendium i wyjechał do Paryża i Londynu. Jednak na wieść o mobilizacji w kraju, wrócił w sierpniu 1939 do Polski, został zmobilizowany, wziął udział w kampanii wrześniowej 1939, walczył w obronie Lwowa, tam dostał się do niewoli sowieckiej, był internowany w Kozielsku, następnie został zmordowany w Katyniu. Był narzeczonym Ireny Sławińskiej. Napisał 55 prac naukowych, wprowadził do nauki „przestrzenie Marcinkiewicza" i „całki Marcinkiewicza". Prace Marcinkiewicza oprócz oryginalnych i ważnych wyników zawierają wiele pomysłów, do dzisiaj nie do końca wykorzystanych, które wciąż inspirują matematyków. Jednym z ważniejszych wyników uzyskanych przez niego jest tzw. twierdzenie interpolacyjne Marcinkiewicza, które jest daleko idącym uogólnieniem twierdzenia Riesza-Thorina o interpolacji w przestrzeniach L^p. Stosując je, otrzymał wiele twierdzeń z teorii szeregów trygonometrycznych. W serii prac Marcinkiewicz wskazał na istotne różnice własności wielomianów interpolacyjnych funkcji ciągłych i wielomianów aproksymacyjnych sum częściowych tzw. szeregu Fouriera funkcji. W teorii prawdopodobieństwa znane jest twierdzenie Marcinkiewicza, które mówi o tym, że funkcja wykładnicza, której podstawą jest liczba e, a wykładnikiem wielomian stopnia wyższego niż dwa, nie jest funkcją charakterystyczną żadnej zmiennej losowej. W 1964 wydano w Warszawie jego *Dzieła wybrane*. Od 1998 nagrody-stypendia im. J. Marcinkiewicza ufundowane przez prof. Irenę Sławińską są przyznawane dla nauczycieli i uczniów szkół polskich na Litwie.

R. Brazis, *Gwiazda nauki*. „Magazyn Wileński" 2000, nr 6. A. Zygmund, *Józef Marcinkiewicz*, (w:) *Józef Marcinkiewicz Collected Papers*, Warszawa 1964.

Marcinowski Józef, ur. w 1897, zm. w 1980; orientalista, bibliofil, wykładowca uniwersytecki, ksiądz katolicki. Ukończył studia na Wydziale Teologii Uniwersytetu Stefana Batorego, w 1925 otrzymał święcenia kapłańskie; następnie ukończył Instytut Orientalny w Rzymie; był asystentem Wydziału Teologii USB; w 1946 zorganizował Seminarium Duchowne we Wrocławiu i do 1953 był jego rektorem; w l. 1953-1956 był proboszczem w Niemczy, potem – wikariuszem generalnym; w 1972 został prepozytem kapituły katedralnej we Wrocławiu, bogaty księgozbiór z zakresu teologii orientalnej przekazał w testamencie Seminarium Duchownemu we Wrocławiu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 300.

Margolis Rachela, córka Samuela i Emmy, ur. 20.10.1921 w Wilnie, zm.?; docent doktor biologii. Uczyła się w Gimnazjum im. Elizy Orzeszkowej w Wilnie, maturę uzyskała w 1939, w tymże roku wstąpiła na romanistykę USB, po roku przeniosła się na Wydział Biologii Uniwersytetu Wileńskiego (litewskiego); od lipca 1941 ukrywała się w Wilnie u rodzin polskich, w marcu 1942 dobrowolnie poszła do getta, gdzie przebywali jej rodzice

i brat. W getcie wstąpiła do Zjednoczonej Partyzanckiej Organizacji (*Fareinikte Partizaner Organizacje-FPO*), we wrześniu 1943 rozpoczęło się powstanie w getcie wileńskim, w którym R. Margolis brała udział. Po zdławieniu powstania przez faszystów R. Margolis z grupą partyzantów wyszła z getta i nocami razem z kolegami udała się do partyzantów sowieckich, stacjonujących nad jeziorem Narocz. Zimą 1944 przeszła do partyzantki żydowskiej Henryka Zimanasa do Puszczy Rudnickiej, gdzie doczekała wyzwolenia przez Armię Radziecką w lipcu 1944. Od razu wróciła z mężem Chaimem do Wilna i jesienią rozpoczęła studia biologiczne na Uniwersytecie Wileńskim. Po ukończeniu studiów pozostała przy Katedrze Biologii, obroniła pracę doktorską (kandydacką), uzyskała tytuł docenta i pracowała naukowo do emerytury. Po przejściu na emeryturę zajęła się organizowaniem Żydowskiego Muzeum w Wilnie i przez kilkanaście lat była jego kustoszem. Na początku XXI wieku wyjechała do córki Emmy do Izraela. Z Wilnem utrzymywała stałe kontakty. Napisała i wydała w Polsce *Wileńskie wspomnienia* (Warszawa 2005).

M. Jackiewicz (na podstawie książki R. Margolis *Wileńskie wspomnienia*).

Marquart (Markwart) Jan Jakub, ur. 8.12. 1641 na Warmii, zm. 4.04.1719 w Reszlu; profesor matematyki w Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, pedagog. Kształcił się na Warmii i w Wilnie. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1664. Był kaznodzieją i profesorem teologii, gramatyki i matematyki w l. 1686-1687 w Akademii Wileńskiej; ponadto wykładał w szkołach jezuickich w Nieświeżu, Połocku, Braniewie, Reszlu oraz był spowiednikiem Anny, córki Zygmunta III. Przez 6 lat prowadził misję jezuicką w Królewcu.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*. Warszawa 1963, s. 187.

Marszałkowicz Jan, ur. w 1868, zm.?; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, rolnik-hodowca; ukończył gimnazjum w Nowym Sączu, studiował na uniwersytetach w Grazu, Halle i Krakowie, w 1893 złożył egzamin dyplomowy na Studium Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego; w l. 1893-1901 pracował na roli; w l. 1901-1911 był inspektorem hodowlanym w Towarzystwie Gospodarczym Lwowskim, w l. 1911-1913 prowadził studia nad bydłem polskim w Mińszczyźnie; w l. 1914-1915 był dyrektorem Związku Handlowego Kółek Rolniczych, w l. 1915-1918 – delegatem rolniczym i żywnościowym w starostwie lwowskim; w l. 1924-1928 – profesorem kontraktowym fizjologii zwierząt i żywienia na Studium Rolniczym USB w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 302.

Marynowska Anna, ur. w 1898, zm.?; lekarz pediatra. Od 1936 była docentem w Zakładzie Pediatrii USB w Wilnie.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 119.

Masini Józef Dominik, ur. 2.02.1670 na Mazowszu, zm. 3.08.1733 w Wilnie; profesor etyki w Akadeii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1686 w Wilnie, był tam prefektem szkół w l. 1710-1712 i 1713-1714 oraz profesorem etyki w Akademii Wileńskiej w l. 1713-1714; ponadto był prefektem szkół w Łomży, Pułtusku i Grodnie oraz superiorem w Drohiczynie.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 302.

Masłowski Piotr, ur. 10.06.1919 w Warszawie, zm.?; profesor, biochemik. W 1939 ukończył Liceum im. A. Mickiewicza w Wilnie; w czasie wojny i okupacji pracował jako buchalter w Zarządzie Majątków Państwowych w Głębokiem na Wileńszczyźnie; w 1950 na Uniwersytecie Poznańskim ukończył chemię. W l. 1950-1969 pracował w Katedrze

Chemii w Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie; w 1950 uzyskał doktorat na Uniwersytecie Poznańskim pod kierunkiem prof. A. Lewandowskiego na podst. pracy: *Studia badawcze nad wysokonapięciową elektrochromatografią aminokwasów*; od 1974 profesor; w l. 1969-1989 pracował na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 455.

Massalski Ignacy Jakub, ur. 30.07.1726 w Oleszycach k. Grodna, zm. 28.06.1794 w Warszawie; doktor obojga praw, ksiądz katolicki, biskup wileński. Pochodził z książęcego rodu; ukończył Collegium Nobilium w Wilnie, a także Akademię Wileńską, studiował w Warszawie i Rzymie, gdzie w 1752 uzyskał stopień doktora obojga praw, jego dysertację *De praecipuis Ecclesiae Romanae placitis* wydano w 1755 w Rzymie; był proboszczem w Wołpie i Różanie, kanonikiem wileńskim i warszawskim, od 1748 pisarz i referendarz litewski. 29.03.1762 prekonizowany biskupem wileńskim, sakrę biskupią przyjął 27.07.1762. Zwolennik niezależności Litwy, dążył do utworzenia metropolii w Wilnie. Uczestniczył aktywnie w działalności politycznej: lawirował między królem, konfederacją barską a Rosją. Współzałożyciel i przewodniczący Komisji Edukacji Narodowej, prezes Komisji Rozdawniczej Litewskiej, członek Rady Nieustającej, przeciwnik Konstytucji 3 Maja. Dbał o rozwój kultury, rozwinął szkolnictwo parafialne, przyczynił się do rozwoju Akademii Wileńskiej. Mało zajmował się życiem religijnym diecezji, prowadząc świecki tryb życia. Za przystąpienie do Targowicy powieszony podczas insurekcji kościuszkowskiej.

P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*. Warszawa 2000, s. 285; V. Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*. Vilnius 2002, s. 515-555.

Massalski Władysław, syn Jana, ziemianina, ur. 30.01.1859 na Litwie, zm. 24.09.1932 w Warszawie; kandydat nauk, geograf, botanik, rolnik. Gimnazjum ukończył w Wilnie, w l. 1879-1883 studiował botanikę na Uniwersytecie Petersburskim. W 1883 uzyskał stopień kandydata nauk. W l. 1884-1886 pracował jako asystent w Katedrze Botaniki Lekarskiej w Petersburgu; w l. 1887-1909 pracował w Ministerstwie Dóbr Państwowych w departamencie melioracji rolnych. W 1885 z ramienia Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego AN w Petersburgu wyjechał do Azji Mniejszej, Turkiestanu i na Zakaukazie w celu badania flory oraz stosunków fizjograficznych i gospodarczych. Z zakresu botaniki opisał z tej podróży nowe gatunki rodzaju *Rhododendrum* (*Nowyje rododiendry Jugo-zapadnogo Zakawkazja*, Tiflis 1886). W 1886 ponownie delegowany do okręgu karskiego i na pogranicze Azji Mniejszej (Jezioro Tortumskie). W l. 1887-1907 zwiedził Europę Wschodnią, Rosję europejską, Kaukaz i Azję Śodkową. Zajmował się głównie problematyką rolniczą, zwłaszcza melioracją i uprawą bawełny. Organizował na ten temat zjazdy i pokazy. W l. 1909-1917 podjął inwentaryzację torfowisk Rosji, opracował plany melioracji Polesia, prowadził obserwacje botaniczne, gleboznawcze i ekonomiczno-rolnicze. Sprawozdania z tych prac publikował w redagowanym przez siebie wydawnictwie „Jeżegodnik Diepartamienta Gosudarstwiennych Imuszczestw". W l. 1919-1922 był profesorem geografii w Taszkiencie. W 1922 wrócił do Polski i pracował początkowo w Ministerstwie Rolnictwa, w l. 1924-1925 – w Najwyższej Izbie Kontroli. W l. 1926-1932 był prezesem Polskiego Towarzystwa Geograficznego.

J.O. *Słownik biologów polskich*. Warszawa 1987, s. 360.

Massonius Marian Piotr, ur. 1.02.1862 w Kursku, zm. 20.07.1945 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, filozof i pedagog. Rodzina pochodziła z Nowogród-

ka, był synem pułkownika armii rosyjskiej. Kształcił się prywatnie w Kursku, a następnie w l. 1872-1878 w gimnazjum mińskim i w l. 1878-1881 w IV Gimnazjum w Warszawie, tam też rozpoczął studia na wydziale prawa, które potem przerwał. W 1884 wydał książkę *Szkice estetyczne*. Następnie studiował filozofię w Pradze, Brnie, Monachium i Lipsku, gdzie 1890 uzyskał doktorat. W l. 1890-1891 przebywał w Petersburgu, gdzie był współredaktorem czasopisma polskiego „Kraj", po krótkim pobycie w Sosnowcu (1891-1895) zamieszkał na dłużej w Warszawie (1895-1914). Założył tu i prowadził miesięcznik krytyczno-bibliograficzny „Książka", należał do redakcji Wielkiej Encyklopedii Powszechnej. Uczył tajnie filozofii. Od 1905 uczył filozofii jawnie na Wyższych Kursach Naukowych (później Wolna Wszechnica Polska) w Warszawie, wykładał też estetykę w Szkole Dramatycznej. W 1906 był posłem do Dumy oraz`członkiem Komitetu Wykonawczego Rady Polskiej Ziemi Mińskiej (1917-1918). W marcu 1919 został aresztowany przez bolszewików i osadzony w Mińsku, Bobrujsku i Smoleńsku. W 1920 zwolniony w ramach wymiany osiadł w Wilnie. Tam został profesorem na USB i pracował do emerytury w 1932, wykładał filozofię i pedagogikę, był członkiem Wileńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Znany jako klerykał i pesymista. Zmarł po długiej chorobie, pochowany został na cmentarzu na Rossie w Wilnie. Opublikował m.in. *Racjonalizm w teorii poznania Kanta* (1989), *Agnostycyzm* (1904), studium krytyczne: *Władysław Tatarkiewicz „Historia filozofii"* („Przegląd Filozoficzny" 1932).

J.J. Jadacki, *Sławni wilnianie filozofowie*. Wilno 1994, s. 72; J. Hernik Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*. Warszawa 1998, s. 108.

Maśliński Antoni, ur. 13.07.1917 w Wilnie, zm. w 1994; profesor historii sztuki na KUL. W 1936 zdał maturę w Gimnazjum im. K. Chodkiewicza w Lidzie. Studiował polonistykę i historię sztuki na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W 1944 wstąpił do 2. Brygady Armii Krajowej, był m.in. kronikarzem oddziału; chroniąc się przed aresztowaniem wstąpił do wileńskiego Seminarium Duchownego; w 1945 wyjechał do Białegostoku, potem do do Lublina i w l. 1945-1987 był związany z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim; tam w 1949 uzyskał tytuł doktora filozofii, habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim w 1965. Jest autorem publikacji: *Architektura renesansu włoskiego wobec antyku rzymskiego. Innowacje twórcze*, Lublin 1954; *Architektura antyku w interpretacji baroku*, Lublin 1962; *Zagadnienia manieryzmu*, Lublin 1977; *Humanizm w sztuce. Antyk i człowiek*, Kraków 1978, Lublin 1993; *Barok. Apogeum sztuki nowożytnej*, Lublin 1995.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 370; *Dictionary of International Biography*, Cambridge, t. XI i XV; *Who's Who the World*, Chicago, wyd. 4.

Matulewicz Jerzy Bolesław (Jurgis Boleslovas Matulaitis, Matulevičius,), syn Andriusa i Ursuli, ur. 13.04.1871 we wsi Ługinė k. Mariampola na Litwie, zm. 27.01.1927 w Kownie; doktor teologii, ksiądz katolicki, marianin, biskup wileński, błogosławiony. Pochodził z rodziny chłopskiej Uczył się w gimnazjum w Mariampolu, ale z powodu gruźlicy kości przerwał naukę, kontynuował ją później, dzięki kuzynowi, w gimnazjum w Kielcach, tam zmienił nazwisko Matulaitis na brzmienie polskie – Matulewicz. Po ukończeniu gimnazjum wstąpił do Seminarium Duchownego w Kielcach, następnie uczył się w seminarium warszawskim i w Akademii Duchownej w Petersburgu. W 1898 otrzymał święcenia kapłańskie; potem podjął dalsze studia we Fryburgu szwajcarskim, gdzie uzyskał doktorat; po powrocie do Polski został profesorem prawa kanonicznego oraz łaciny w Seminaium Duchownym w Kielcach; był też działaczem chrześcijańsko-społecznym w Warszawie. Założył Stowarzyszenie Robotników Chrze-

ścijańskich i organizował kursy społeczne. Jesienią 1907 został powołany na katedrę socjologii w Akademii Duchownej w Petersburgu. W 1909 wstąpił do zakonu marianów w Warszawie na Bielanach, odnowił ten zakon i w 1911 został jego generałem. Założył też żeńskie zgromadzenie Sióstr Ubogich od Niepokalanego Poczęcia NMP. 23.10.1918 prekonizowany biskupem wileńskim, rządy w diecezji objął 8.12.1918, a sakrę biskupią przyjął 11.12.1918. W Wilnie założył żeńskie zgromadzenie – Sióstr Służebnic Jezusa Chrystusa w Eucharystii (eucharystki), przeznaczone do pracy wśród ludności białoruskiej. W związku z działalnością kół prawicowych polskich przeciwko niemu – 14.07.1925 zrezygnował z rządów w diecezji i 1.09.1925 mianowany został arcybiskupem tytularnym Adulis oraz wizytatorem apostolskim na Litwie, zamieszkał w Rzymie, dokąd przeniósł dom generalny marianów. W styczniu 1927, przebywając na Litwie, zachorował na ostre zapalenie wyrostka robaczkowego. Umarł 27.01.1927 w Kownie. Uroczysty pogrzeb odbył się w katedrze kowieńskiej, a w 1934 jego ciało przeniesiono do mariańskiego kościoła w Mariampolu. Beatyfikowany 28.06.1987 przez Jana Pawła II w Rzymie.

P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*. Warszawa 2000, s. 287; V. Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*. Vilnius 2002, s. 675-694.

Matusewicz Andrzej, ur. ok. 1760 na Wileńszczyźnie, zm. 6.04.1816 w Wilnie; profesor położnictwa, generał sztabsmedyk wojsk litewskich. Uczył się w Królewskiej Szkole Lekarskiej w Grodnie, potem w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie, w której uzyskał w 1797 stopień doktora medycyny i chirurgii, został wiceprofesorem i – po odbyciu dodatkowych studiów w Wiedniu – w 1800 profesorem patologii chirurgicznej i sztuki położniczej W 1803 przeszedł do Uniwersytetu Wileńskiego. W 1794 powołany przez Tadeusza Kościuszkę na naczelnego lekarza wojsk powstańczych Litwy z tytułem generała. Wobec rychłego upadku powstania działalności podjąć nie zdołał. Zorganizował praktykę kliniczną w szpitalu św. Jakuba w Wilnie, był jednym z założycieli Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego. Autor podręczników i prac naukowych, m.in. wydał przekład *Początków nauki położniczej* J.J. Plencka (Wilno 1806).

H.P. Kosk, *Generalicja polska*, t. 2. Pruszków 2001, s. 22.

Matusiak Stanisław, ur. 2.01.1895 w Krakowie, zm. według relacji żony Zofii Matusiakowej w 1945 w Nowosybirsku, wg PSB ok. 1948 w Donieckim Zagłębiu Węglowym, wg. J. Kozłowskiego „zginął jako major AK pod Lwowem" w 1948; malarz, ilustrator, wykładowca Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Po nauce w gimnazjum wstąpił do Wolnej Akademii Sztuk Pięknych we Lwowie. W roku akademickim 1913/1914 uczęszczał do pracowni Teodora Axentowicza w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie. W czasie pierwszej wojny światowej służył w wojsku, odznaczony orderem Virtuti Militari. W 1918 osiadł we Lwowie. W pierwszych poczynaniach artystycznych pomagał mu Jan Bołoz-Antoniewicz. Od 1923 do 1930 pracował na Wydziale Sztuk Pięknych USB. Kontynuował tu nurt ekspresjonizującej twórczości: *Św. Franciszek* ok. 1925; był autorem drzeworytów do książki Władysława Zahorskiego *Podania i legendy wileńskie* 1925; wykonał malowidła ścienne w kościele garnizonowym św. Ignacego (nie istnieje); ponadto: *Portret prof. Stefana Srebrnego*, ok. 1923-1930, olej; *Jesień*, 1926, olej; współpracował z „Tygodnikiem Wileńskim", zabierał głos jako krytyk sztuki; był mistrzem zwyczajnym „Cechu św. Łukasza". Od 1930 działał we Lwowie, w 1933 założył tam i prowadził szkołę malarstwa i zdobnictwa „Fresk"; w czasie drugiej wojny światowej w Armii Krajowej w stopniu majora; w czasie wojny tworzył obrazy o tematyce religijnej. Aresztowany w kwietniu 1945 we Lwowie; sądzony i zesłany.

Wileńskie środowisko artystyczne 1919-1945, katalog. Olsztyn b.d. (1989), s. 72; I. Trybowski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 20, s. 215; *Słownik artystów polskich*, t. 5. Warszawa 1993, s. 445-446; J. Poklewski, *Polskie życie artystyczne w międzywojennym Wilnie*. Toruń 1994; F. Ruszczyc, *Dziennik. W Wilnie 1919-1932*. Warszawa 1996, s. 256.

Matysikowa Zofia z d. Tomaszewicz, ur. 4.08.1917 w Odessie (Ukraina), zm.?; doktor nauk chemicznych, chemik. W 1935 ukończyła Gimnazjum SS. Nazaretanek w Wilnie, do 1939 uzyskała absolutorium z chemii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W l. 1942-1944 pracowała w fabryce pasty do obuwia w Wilnie, w l. 1942-1945 w Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej tamże. W 1945 wyjechała do Torunia, gdzie w 1946 na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika uzyskała magisterium z chemii. W 1950 na UMK otrzymała doktorat pod kierunkiem prof. W. Zacharewicza na podst. pracy: *Izomeryzacja L-pinenu do borneoli*. W l. 1952-1987 pracowała na Uniwersytecie Gdańskim.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 458.

Mayenowa Maria Renata, z domu Rachela Gurewicz, I voto Kapłanowa, ur. 2.06.1910 w Białymstoku, zm. 7.05.1988 w Warszawie; teoretyk literatury. Ukończyła Gimnazjum Humanistyczne D.D. Druskina w Białymstoku, w l. 1927-1932 studiowała polonistykę na USB uzyskując magisterium i w 1939 doktorat; uczyła w gimnazjum żydowskim w Wilnie, w l. 1939-1941 była asystentką na Uniwersytecie Wileńskim (litewskim); podczas okupacji niemieckiej ukrywała się na Brasławszyźnie (woj. wileńskie); w 1945 wyjechała do Polski, w l. 1946-1948 studiowała w Pradze, od 1948 współzałożycielka Instytutu Badań Literackich, w l. 1957-1968 była zastępcą dyrektorem ds. naukowych IBL, ale zrezygnowała z funkcji w atmosferze szykan pomarcowych 1968; w 1954 została profesorem nadzwyczajnym, w 1976 – zwyczajnym; redaktor naukowy wydawnictw zbiorowych i serii: *Słownik polszczyzny XVI w.*, *Poetyka. Zarys encyklopedyczny*; *Poetyka opisowa* (1949), autorka książki *Poetyka teoretyczna* (1974) oraz prac z dziedziny wersologii: *O sztuce czytania wierszy* (1964), *O języku poezji Jana Kochanowskiego* (1983).

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 370.

Mazowiecki Michał, ur. 29.09.1600 w Ostrowcu, zm. 23.02.1684 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej w l. 1683-1684, ksiądz katolicki, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1636, retorykę studiował w Połocku w l. 1638-1639, filozofię w Wilnie w l. 1642-1645, teologię w Braniewie w l. 1645-1649; był profesorem filozofii w Braniewie (1653), rektorem i superiorem w Reszlu (1664-1667), prowincjałem litewskim w Wilnie (1679-1683). W l. 1670-1672 był profesorem prawa kanonicznego w Akademii Wileńskiej, w l. 1683-1684 – jej rektorem. Ogłosił drukiem: *Panegyricus funebris...* (Wilno 1644) i *Sacerdos oraris...* (1658).

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*. Warszawa 1963, s. 189; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 224.

Merczyng Henryk, ur. w 1860, zm. w 1916; fizyk, profesor Instytutu Inżynierów Komunikacji w Petersburgu; pionier badań nad polskim antytrynitaryzmem; działacz Jednoty Kościoła Ewangelicko-Reformowanego w Wilnie; autor prac z historii reformacji w Polsce; inicjator edycji dokumentów polskiej reformacji.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 307.

Meysztowicz Walerian, syn Aleksandra Michała, ur. 24.06.1893 w Pojościu k. Poniewieża na Litwie, zm. 29.05.1982 w Rzymie;

profesor prawa kanonicznego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, ksiądz, pamiętnikarz. Do gimnazjum uczęszczał w Petersburgu, podczas pierwszej wojny światowej służył w wojsku rosyjskim, w l. 1918-1920 walczył jako wachmistrz z bolszewikami w kawaleryjskim oddziale Jerzego Dąmbrowskiego, odznaczony Orderem Wojennym Virtuti Militari. W 1921 wstąpił do Seminarium Duchownego w Wilnie, był kapelanem Stowarzyszenia Młodzieży Katolickiej „Odrodzenie", sekretarzem arcybiskupa Romualda Jałbrzychowskiego, od 1932 radcą ambasady RP przy Watykanie; od 1937 profesorem prawa kanonicznego Uniwersytetu Stefana Batorego; we wrześniu 1939 został kapelanem 1. pułku ułanów. Po napaści sowieckiej przez Litwę dotarł do Rzymu, został infułatem i członkiem kapituły Bazyliki św. Piotra. Założył w Rzymie Polski Instytut Historyczny, współredagował serie „Antemurale" i „Sacrum Poloniae Millenium". Wydał m.in. *Dobra kościelne w Wielkim Księstwie Litewskim* (1935) oraz tomy wspomnień: *Poszło z dymem.* (Londyn 1973), *To co trwałe* (1974), *Gawędy o czasach i ludziach* (1983).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 226; *Wielka encyklopedia PWN,* t. 17. Warszawa 2003, s. 310.

Mękalski Wojciech, ur. 1.02.1620 na Mazowszu, zm. 2.02.1690 w Wilnie; profesor prawa kanonicznego w Akademii Wileńskiej, jezuita. Wykładał w Braniewie, Krożach i Reszlu; w l. 1663-1664 był prefektem szkół, w 1664-1667 – rektorem w Pułtusku; w l.1667-1671 – profesorem teologii scholastycznej, w 1671-1688 – profesorem teologii moralnej i prawa kanonicznego w Akademii Wileńskiej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 309.

Mianowski Józef, ur. w 1804 w parafii Śmiła pow. humański, obecnie Ukraina, zm. 6.01.1879 w Sinigaglii k. Rzymu; profesor Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie, lekarz fizjolog, chirurg, Po ukończeniu w 1827 roku studiów medycznych na Uniwersytecie Wileńskim pracował jako asystent Jędrzeja Śniadeckiego w klinice chorób wewnętrznych, przyjaźnił się z Juliuszem Słowackim. W 1831 ożenił się z Aleksandrą, córką profesora Bècu, która zmarła rok później podczas pierwszego porodu. Józef Mianowski na trwałe zapisał się w historii nauki polskiej. Był wykładowcą fizjologii i terapii ogólnej oraz zoofizjologii na weterynarii. Od 1838 zastępca profesora w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie (pracował tam do 1842). W tym czasie trzykrotnie odznaczany przez cara pierścieniem brylantowym. Przez jakiś czas ukrywał w swojej klinice chorego emisariusza Szymona Konarskiego. W 1840 został aresztowany i poddany ciężkiemu śledztwu. Po ponad pół roku wyszedł na wolność i został zrehabilitowany. W 1942 wyjechał do Petersburga, gdzie objął katedrę psychiatrii w tamtejszej Akademii Medyko-Chirurgicznej, zarządzał również kliniką ginekologiczną i dziecięcą. W 1848 otrzymał stanowisko nadwornego lekarza córki cara Mikołaja I, Marii Leuchtenberskiej. Przeszedł na emeryturę w 1860 roku, pozostał jednak nadal lekarzem Marii i wielu arystokratycznych rodzin, miał rozliczne kontakty na dworze carskim. W latach 1862-1869 był rektorem warszawskiej Szkoły Głównej, jedynej w owym czasie polskiej uczelni wyższej w zaborze rosyjskim. Swoim rektorskim przemówieniem inauguracyjnym z 25 listopada 1862, w którym przypominał związki Polski z kulturą Zachodu, zyskał sobie ogromną popularność. W okresie powstania styczniowego 1863 Mianowski wpierał studentów i chronił przed represjami (wykorzystał w tym celu swoje znajomości wśród rosyjskiego dworu i arystokracji), celowo pomniejszając wobec władz carskich ich udział w powstaniu. Wielu spośród uczestniczących w walkach figurowało na sfałszowanych listach obecności Szkoły. W końcowej fazie powstania i po jego upadku do Szkoły Głównej zapisało się wielu uczestników, zata-

jając swą powstańczą przeszłość. Dzięki Józefowi Mianowskiemu Szkoła Główna uniknęła represji popowstaniowych i była swoistym azylem dla młodzieży, której udało się wyjść z powstania. W 1867 wybrany na wiceprezesa Towarzystwa Zachęty Sztuk Pięknych. W 1868 zabiegał o przemianowanie Szkoły Głównej na Uniwersytet Warszawski. Sukces okupiony został jednak rusyfikacją uczelni, co spowodowało u Mianowskiego rozgoryczenie i decyzję o opuszczeniu kraju. Przeniósł się do Włoch do Sinigaglii, gdzie wybudował sobie piękną willę. Zamieszkał tam ze swoją drugą żoną, Rosjanką niemieckiego pochodzenia, Nadieżdą Haller, która po śmierci Józefa Mianowskiego wystawiła mu neogotyckie mauzoleum (zniszczone ostrzałem artyleryjskim w 1944 roku a następnie odbudowane na własny koszt przez żołnierzy II Korpusu). Józef Mianowski zmarł bezpotomnie. Dla uczczenia jego pamięci w 1881 założono w Warszawie Kasę im. Józefa Mianowskiego, wspierającą prowadzących badania naukowe.

S. Szenic, *Cmentarz Powązkowski 1891-1918. Zmarli i ich rodziny*. Warszawa 1983, s. 348.

Mianowski Krzysztof Maciej, ur. w 1923, zm. w 2000; profesor doktor habilitowany nauk technicznych. Ukończył gimnazjum i Liceum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, w czasie wojny był związany z konspiracyjną działalnością niepodległościową; w l. 1943-1944 był żołnierzem 6 Brygady Partyzanckiej AK, został ranny w 1944 podczas akcji w Wornianach; w l. 1945-1950 studiował na Wydziale Budownictwa Lądowego Politechniki Warszawskiej, w l. 1949-1964 pracował jako projektant w różnych instytucjach, w l. 1964-1689 był pracownikiem naukowym w Instytucie Techniki Budowlanej; autor dwóch monografii i ok. 100 prac doświadczalnych i teoretycznych dotyczących zagadnień wytrzymałości konstrukcji oraz dwóch utworów literackich: *W srebrzystej krainie* (1997) i *Na złamanie karku – kresowa opowieść wojenna* (1999) i pamiętnika *Dwadzieścia młodych lat w Wilnie* (2001).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 309.

Mianowski Mikołaj, ur. w 1780 w Łucku na Wołyniu, zm. 16.04 1843 w Solecznikach w powiecie wileńskim; profesor medycyny, rektor Uniwersytetu Wileńskiego. Studiował nauki przyrodnicze w Szkole Głównej Wileńskiej, uzyskując w 1801 doktorat filozofii, potem studiował medycynę na Uniwersytecie Wileńskim, w 1804 uzyskał magisterium, w 1807 – doktorat medycyny; był lekarzem domowym Aleksandra Chodkiewicza, pomocnikiem S. Jundziłła w Ogrodzie Botanicznym w Wilnie, od 1810 został adiunktem, wykładowcą fizjologii na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Wileńskiego, od 1812 – również wykładowcą anatomii; w 1817 dokształcał się za granicą w położnictwie i w 1818 objął wykłady z tego przedmiotu na Uniwersytecie Wileńskim, zorganizował klinikę położniczą w szpitalu św. Jakuba; od 1807 był członkiem Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego, od 1817 – Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk; od 1809 należał do loży masońskiej „Gorliwy Litwin", był członkiem Towarzystwa Szubrawców pod pseud. Protrimpos; w 1831-1832 pełnił obowiązki rektora Uniwersytetu Wileńskiego i brał udział w tworzeniu Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie, był w niej profesorem w l. 1832-1842 i prezydentem w l. 1840-1842; ogłosił kilkanaście rozpraw w czasopismach wileńskich oraz podręcznik *Nauka sztuki położniczej dla niewiast* (Wilno 1818 i 1825). W 1834 nabył od Chodkiewiczów majątek Małe Soleczniki w powiecie wileńskim. Pochowany na cmentarzu w Małych Solecznikach.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 3. Vilnius 1987, s. 66; J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832*. Białystok 1993, s. 37.

Michalska Irena, z d. Malinowska, ur. w 1910, zm. w 2000; profesor doktor habilitowana, mikrobiolog. Uczyła się w szkole Heleny Kuncewiczowej w Wilnie oraz w gimnazjach im. E. Orzeszkowej i SS. Nazaretanek, w którym w 1930 uzyskała maturę. W 1937 ukończyła studia w zakresie botaniki na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, była asystentką w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin USB u prof. W. Moychy. W 1945 wyjechała do Bydgoszczy, gdzie rozpoczęła pracę w Instytucie Rolniczym (PINGW) na stanowisku st. asystenta, potem adiunkta i kierownika Działu Mikrobiologii; w 1959 uzyskała doktorat, w 1965 habilitowała się, w 1973 otrzymała nominację na profesora i została kierownikiem Oddziału Instytutu Fizjologii i Żywienia Zwierząt PAN w Bydgoszczy; kierowała też Pracownią Mikrobiologiczną; w l. 1990-1991 drukowane były w „Wileńskich Rozmaitościach" jej wspomnienia *Moje wileńskie szkoły*.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 133.

Michalski Andrzej, ur. w 1904, zm. w 1973; botanik; w 1935 ukończył studia na USB, w 1929-1939 był asystentem, potem adiunktem w Zakładzie Systematyki i Geografii Roślin oraz inspektorem Ogrodu Botanicznego USB. Przez 2 lata był nauczycielem w Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. W czasie wojny pracował w Instytucie Higieny, potem w Wodociągach Miejskich i Stacji Sanitarno-Epidemiologicznej w Wilnie. Od 1945 pracował w instytutach rolniczych w Bydgoszczy, w 1951-1961 był kierownikiem Oddziału Instytutu Ochrony Roślin, w 1946 założył w Bydgoszczy ogród botaniczny, którym kierował do 1971 r.

Michalski Eugeniusz, ur. w 1891, zm. w 1968 w Łodzi, profesor chemii; w l. 1922-1939 pracował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, doktorat i habilitację uzyskał na USB, od 1945 był profesorem chemii na Uniwersytecie Łódzkim, był specjalistą w dziedzinie elektrochemicznych metod analizy chemicznej.

W. Korowajczyk, „Nasz Czas". 2000, nr 12.

Michejda Kornel, ur. 26.10.1887 w Bystrzycy na Śląsku Cieszyńskim, zm. 5.11.1960 w Krakowie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w l.1922-1939, chirurg. Był synem pastora ewangelickiego zboru w Bystrzycy nad Olzą. Gimnazjum ukończył w 1905 w Cieszynie, w tymże roku wstąpił na Wydział Lekarski Uniwersytetu Jagiellońskiego. Stopień doktora wszechnanuk lekarskich otrzymał w 1911. Po studiach przez rok był elewem w Klinice Chorób Wewnętrznych prof. Walerego Jaworskiego, następnie pracował do września 1912 w szpitalu w Ołomuńcu na Morawach, w 1913 przez trzy miesiące – w Klinice Chirurgii UJ prof. B. Kadera. Poczas I wojny światowej został powołany do wojska, został przydzielony do kliniki chirurgii na zapleczu wojskowym w Krzeszowicach. W 1918 zgłosił się ochotniczo do Wojska Polskiego, przydzielony został do szpitala wojskowego w Wadowicach. Do Wilna przyjechał 30.09.1922 i pracował na USB do 1939: był dziekanem Wydziału Lekarskiego USB; w 1939 został prezesem Towarzystwa Chirurgów Polskich; podczas II wojny światowej pracował w szpitalach powiatowych na Wileńszczyźnie, wykładał na tajnym uniwersytecie, organizował służbę sanitarną AK, pomagał ukrywającym się Żydom; w 1945 wyjechał do Gdańska, w l. 1945-1948 kierował kliniką chirurgiczną Akademii Medycznej w Gdańsku, w l. 1948-1958 był profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, potem Akademii Medycznej w Krakowie, w l. 1950-1953 był jej rektorem; napisał wiele prac naukowych, opublikował między innymi *Diagnostykę chirurgiczną. Podręcznik dla lekarzy* (1955), *Potrzebna pomoc chirurga* (1955), był także redaktorem czasopisma, „Polski Przegląd Chirurgów".

A. Stanek, *Historia chirurgii w Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie w latach 1919-1939*. Gdańsk 1995.

Michniewicz Marian, ur. 5.12.1922 w Wilnie, zm. 30.04.2008 w Toruniu; profesor fizjologii roślin. W 1940 uzyskał w Wilnie maturę i rozpoczął studia biologiczne na Uniwersytecie Wileńskim. Był żołnierzem AK w 3. Brygadzie „Szczerbca" i brał udział m.in. w Akcji „Ostra Brama". Zagrożony aresztowaniem w 1944 wyjechał do Białegostoku i zastał wcielony do LWP. Studia kontynuował od 1945 na UMCS w Lublinie. W 1948 uzyskał magisterium, zaś w 1951 stopień doktora nauk matematyczno-przyrodniczych. W 1953 przeniósł się do Torunia, gdzie został kierownikiem katedry fizjologii roślin Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. W 1964 uzyskał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1971 tytuł profesora zwyczajnego. W l. 1956-1958 był prodziekanem, a w l. 1958-1961 dziekanem Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UMK. W 1971 został członkiem korespondentem, a w 1986 członkiem rzeczywistym PAN. Stworzył w Toruniu najsilniejszy w Polsce ośrodek badań nad mechanizmami wzrostu roślin, rozpoczął w kraju badania nad homonami roślinnymi i ich roli w morfogenezie roślin. Dorobek naukowy prof. Michniewicza obejmuje 150 różnych publikacji.

J. Kopcewicz, *Marian Michniewicz*. „Gazeta Wyborcza" 2008, 12. Grudnia.

Mickiewicz Adam Bernard, ur. 24.12.1798 w Zaosiu k. Nowogródka, zm. 26.11.1855 w Konstantynopolu; poeta, profesor Collège de France. W 1807-1815 uczył się w szkole dominikanów w Nowogródku, w 1815-1819 studiował na Wydz. Literatury i Sztuk Wyzwolonych Uniwersytetu Wileńskiego. Działał w stowarzyszeniach Filomatów i Filaretów. W 1819-1823 był nauczycielem w szkole kowieńskiej W 1823 był więziony i zesłany do Rosji (1824-1829). Na emigracji przebywał Dreźnie i Paryżu. W 1839/40 był profesorem Uniwersytetu w Lozannie, w 1840-1852 – prof. literatury słowiańskiej w Collège de France w Paryżu. Wykłady opublikowano w oryginale francuskim i w przekładzie polskim.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 311.

Mickiewicz Aleksander Julian, syn Mikołaja I Barbary z Majewskich, ur. w 1801 w Nowogródku, zm. 16.11.1871 w Guberni pod Kobryniem; profesor prawa na Uniwersytecie św. Włodzimierza w Kijowie, brat Adama Mickiewicza. Był trzecim synem Mikołaja i Barbary. Po ukończeniu gimnazjum w Nowogródku studiował na wydziale prawnym Uniwersytetu Wileńskiego (1819-1826). W 1822 zdobył nagrodę za pracę o wpływie prawodawstwa rzymskiego na prawo polskie i litewskie. Rozprawę, opatrzoną przypisami Joachima Lelewela, opublikowano w „Dzienniku Warszawskim". Był także aktywnym członkiem Towarzystwa Filaretów oraz Związku Filadelfistów. Za udział w tych towarzystwach został aresztowany przez władze rosyjskie i uwięziony na pięć miesięcy. Nikogo nie wydał, a z braku dowodów nie został skazany na zesłanie. Z dyplomem magistra praw wyjechał na kilka miesięcy do Petersburga, odwiedził też w Moskwie Adama, tworzącego wówczas ostatnie strofy *Konrada Wallenroda*. Bracia nigdy więcej się nie spotkali. Aleksander Mickiewicz został wykładowcą prawa polskiego, litewskiego i rzymskiego w Liceum Krzemienieckim. Po zlikwidowaniu Liceum przeniesiono go do Kijowa, gdzie w 1835 roku objął katedrę prawa rzymskiego na Uniwersytecie św. Włodzimierza. Ponownie zmuszony do zmiany uczelni, zamieszkał w Charkowie, gdzie pracował w tamtejszym uniwersytecie. W 1840 pojął za żonę córkę sędziego nowogródzkiego Teresę Terajewiczównę, z którą miał dwoje dzieci – Franciszka i Marię. Około 1859 powrócił na Litwę z zamiarem odkupienia Zaosia lub rodzinnego domu w Nowogródku, skonfiskowanego w ramach represji za udział najstarszego brata Franciszka w powstaniu

listopadowym. Plany się nie powiodły, nabył więc niewielki majątek Gubernia pod Kobryniem na Polesiu. Mieszkał tam do końca życia, zajmując się gospodarstwem i pracą naukową. Przygotowywał do druku *Encyklopedię prawa* oraz *Kurs prawa rzymskiego*. Pod koniec życia niemal całkowicie stracił wzrok. Upadek powstania styczniowego, w którym brał udział jego syn, i zabiegi o utrzymanie majątku jeszcze bardziej podkopały jego zdrowie. Został pochowany na cmentarzu katolickim w Kobryniu, dziewiętnastowieczny nagrobek szczęśliwie przetrwał.

E. Ziółkowska, *Profesor Mickiewicz*. „Mówią wieki", 2009, nr 3.

Mickiewicz Józef, ur. 12.06.1741 na Litwie, zm. 5.07.1817 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, fizyk, jezuita. Uczył się w Grodnie, w 1761 wstąpił do zakonu jezuitów; w Akademii Wileńskiej studiował filozofię i matematykę, uzyskując stopień doktora filozofii i nauk wyzwolonych, w 1772 ukończył studia teologiczne i otrzymał święcenia kapłańskie. Potem kształcił się w naukach fizycznych oraz uczył w wileńskim konwikcie szlacheckim i w Akademii, gdzie w 1775 został kierownikiem gabinetu fizycznego; po przekształceniu Akademii w Szkołę Główną Litewską był w l. 1781-1804 profesorem fizyki eksperymentalnej; w 1794 był zastępcą rektora w Szkole Głównej Litewskiej, w 1805 został cenzorem ksiąg, w 1806-1807 był honorowym prezesem Towarzystwa Nauk i Umiejętności, w 1806/1807 – zastępcą rektora, w l. 1799, 1804 i 1811 – dziekanem Wydziału Fizyczno-Matematycznego; wydał m.in. *Uwagi o meteorologii i o sposobie robienia obserwacji meteorologicznych* (Wilno 1813).

L. Uziębło, *Ksiądz Józef Mickiewicz*. „Kwartalnik Litewski" 1910, t. 1, s. 81-88.

Mienicki Marian, ur. 14.02.1890 w Sielihorach, zm. 21.02.1966 w Łodzi; profesor medycyny, dermatolog. Gimnazjum ukończył w Orle w Rosji w 1911, medycynę w 1918 na Uniwersytecie w Dorpacie (obecnie Tartu, Estonia), studia uzupełniał w Paryżu; w czasie I wojny światowej był lekarzem w wojsku rosyjskim, w 1919 – w pułku ułanów wileńskich, potem – ordynatorem szpitali wojskowych – także w Wilnie; w l. 1922-1939 pracował w Klinice Dermatologicznej Uniwersytetu Stefana Batorego jako asystent i adiunkt, doktoryzował się na USB w 1926, habilitował się w 1932; podczas okupacji był ordynatorem w szpitalu „Sawicz" na Bakszcie w Wilnie, uczestniczył w tajnym nauczaniu, przez 2 miesiące był więziony jako zakładnik w obozie w Prawieniszkach; w 1945 wyjechał do Łodzi, gdzie w l. 1945-1957 pracował w szpitalu w Łodzi, w l. 1954-1960 był profesorem łódzkiej Akademii Medycznej; opublikował 53 prace naukowe.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 312.

Mienicki Ryszard, syn Wincentego i Zofii ze Słuszko-Ciapińskich, ur. 28.07.1886 w Sielihorach w powiecie lepelskim, Białoruś, zm. 29.01.1956 w Toruniu; historyk i archiwista, profesor UMK. Gimnazjum klasyczne ukończył w Rydze w 1904, następnie rozpoczął studia historyczne na uniwersytecie w Petersburgu, jednak rychło przeniósł się na Uniwersytet Jagielloński w Krakowie. Studiował tu pod kierunkiem Wiktora Jermaka, Wincentego Zakrzewskiego i Stanisława Krzyżanowskiego. W 1910 otrzymał doktorat za rozprawę *Ostatnie lata Hieronima Radziejowskiego*. Po ukończeniu studiów zamieszkał w Witebsku, a następnie osiadł w Warszawie i tu został zatrudniony przy kwerendzie kodeksu dyplomatycznego Mazowsza. Równocześnie studiował w Dorpacie (obecnie Tartu, Estonia) prawo, uzyskując w 1915 absolutorium. W tymże roku został powołany do wojska rosyjskiego, ukończył Wojennoje Aleksiejewskoje Uczilisczce i wziął udział w walkach na froncie. W 1917 przeszedł do I Korpusu Polskiego jako oficer 5. pułku piechoty. Później brał udział w kampaniach 1919-1920,

m.in. jako oficer 78. pułku piechoty bronił Płocka. W 1921 wyszedł z wojska i podjął pracę w Archiwum Państwowym w Wilnie. Tu napisał i wydał monografię *Archiwum akt dawnych w Wilnie 1793-1922*, która stała się podstawą do jego habilitacji na Uniwersytecie Stefana Batorego w 1923. Odtąd prowadził na USB wykłady z dziejów Europy Wschodniej, a później także z archiwistyki. W archiwum wileńskim piastował stanowiska: starszego archiwisty (1923), kustosza (1927) i od wiosny do grudnia 1939 – dyrektora Archiwum Wileńskiego. W Wilnie opracował następujące książki: *Wileńska Komisja Archeograficzna* (1925), *Archiwum Murawiewowskie w Wilnie* (1937), *Archiwum Akt Dawnych w Witebsku* (1939). W 1938 uzyskał tytuł profesora; w Wilnie był postacią znaną, ceniony na uniwersytecie, szanowany i lubiany w archiwum, udzielał się też społecznie. W Wileńskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk pełnił funkcję członka zarządu i zastępcy przewodniczącego Wydziału III, był też zastępcą prezesa wileńskiego oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego. Lata II wojny światowej (do lipca 1944) przetrwał w archiwum wileńskim. W pożarze miasta w 1944 utracił bibliotekę i cały własny warsztat naukowy, w tym rękopisy kilku prac i cenny, pisany od lat pamiętnik. Wiosną 1945 Mienicki wraz z rodziną wyjechał z Wilna do Kielc, gdzie miał zapewnią posadę w archiwum, jednakże z Kielc w sierpniu 1945 przeniósł się do Krakowa i prowadził tu wykłady zlecone na Uniwersytecie Jagiellońskim. W październiku 1945 otrzymał nominację na katedrę Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1954, prowadził m.in. wykłady z historii Rosji; od 1951 był kierownikiem Katedry Archiwistyki na Wydziale Humanistycznym, stał rzeczywistym organizatorem archiwistyki toruńskiej. Jednakże wkrótce został odsunięty od dzieła, które pomyślnie w Toruniu rozpoczął. 21.02.1955 Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego zwolniło go na czas nieograniczony od zajęć dydaktycznych i organizacyjnych. W niecały rok później, 29.01.1956 Mienicki zmarł w Toruniu i został pochowany na cmentarzu NMP.

A. Tomczak, (w:) *PSB*, t. 20, s. 800; Tenże, (w:) *Toruńscy twórcy nauki i kultury (1945-1985)*. Warszawa-Poznań-Toruń 1989, s. 213-219; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994*. Toruń 1995, s. 467.

Mierzejewski (Mierzeyewski-Szeliga) Władysław Eugeniusz, ur. 3.08 1882 w Arensburgu, zm. 20.09.1959 Brockum; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, zoolog, anatom. W 1903 ukończył rosyjskie gimnazjum w Arensburgu na wyspie Ozylii, studiował w Warszawie i Krakowie w 1906-1911, w 1911 uzyskał stopień naukowy doktora filozofii; w l. 1914-1919 był był nauczycielem gimnazjum w Arensburgu, w l. 1922-1939 – profesorem anatomii porównawczej USB w Wilnie; wybuch II wojny światowej zastał go na Ozylii, zadeklarował się jako Niemiec i został kustoszem zbiorów zoologicznych i wykładowcą na niemieckim Uniwersytecie Poznańskim; w 1945 osiadł w Niemczech Zachodnich; ogłosił liczne prace, dotyczące ornitologii i entomologii, także herpetologii Wileńszczyzny (1935).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 313.

Mieszczerski Jerzy, ur. 9.10.1917 w Mińsku Mazowieckim, zm.?; profesor dr hab. medycyny. Gimnazjum im. Tadeusza Kościuszki w Słonimie ukończył w 1936, następnie studiował na Wydziale Lekarskim USB od 1936 do 15.12.1939, a w 1940/1941 we Lwowie; 20.06.1941 został wywieziony na Syberię. W 1944 z I Armią WP wrócił do Polski, studia medyczne ukończył 15.12.1945 na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; doktorat medycyny uzyskał w 1949 w Pomorskiej Akademii Medycznej w Szczecinie, habilitację – w Akademii Medycznej w Gdań-

sku w 1967, a w 1978 – tytuł profesora. W l. 1970-1988 kierował Kliniką Ginekologiczną Akademii Medycznej w Gdańsku.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 372.

Mikulski Antoni Feliks, ur. 26.11.1872 w Stawiszczach na Kijowszczyźnie, zm. 14.04.1925 w Wilnie; profesor psychiatrii Uniwersytetu Stefana Batorego. W Kijowie ukończył gimnazjum i studia matematyczne oraz medycynę w 1889. Tamże został asystentem w Klinice Psychiatrycznej prof. Jana Sikorskiego, w l. 1902-1905 był ordynatorem kolonii dla umysłowo chorych w Odynkowie pod Jekatierinosławiem. Podczas wojny rosyjsko-japońskiej był lekarzem wojskowym na froncie mandżurskim. W l. 1906-1907 studiował psychiatrię w Monachium, specjalizował się w psychologii eksperymentalnej. W 1907 przyjechał do Lwowa, gdzie został asystentem w szpitalu psychiatrycznym. W 1909 uzyskał na Uniwersytecie Lwowskim stopień naukowy doktora medycyny. W 1913 został dyrektorem szpitala psychiatrycznego w Kochanówce pod Łodzią i wykładowcą na kursach pedagogicznych. W l. 1919-1921 był w Wojsku Polskim i w stopniu majora pełnił obowiązki lekarza frontowego. W 1923 został profesorem psychiatrii na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Był też lekarzem wojskowym w stopniu majora, członkiem wielu towarzystw naukowych i autorem prac naukowych. Założył w Wilnie pracownię psychologiczną; opublikował łącznie 36 prac naukowych w języku polskim, rosyjskim i niemieckim. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

T. Zakrzewski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 21, s. 175; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 127;. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie*. Wrocław 1993, s. 301.

Mikulski (Mikalski) Dominik, ur. ok. 1630 na Litwie, zm. 12.06.1686 w Pińsku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1646 w Wilnie; wykładał w Koszycach, Nieświeżu i Krożach, był prefektem szkół w Orszy, w Pińsku i Połocku; w Akademii Wileńskiej w l. 1678-1679 był profesorem teologii moralnej i prawa kanonicznego; w l. 1680-1681 – profesorem teologii pozytywnej i moralnej; w l. 1681-1682 – profesorem prawa kanonicznego; napisał tragedię *Belisarius*, wystawioną w Krożach ok. 1667.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 314.

Miłosz Czesław ur. 30.06.1911 w Szetejniach na Litwie, zm. 14.08.2004 w Krakowie; poeta, eseista,profesor literatur słowiańskich, laureat Nobla w 1980. W l. 1921-1929 uczył się w Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, w l. 1929-1934 studiował prawo na USB uzyskując magisterium. W 1931 był współzałożycielem grupy literackiej „Żagary". W l. 1935-1937 pracował jako referent literacki w wileńskiej rozgłośni Polskiego Radia, w 1937-1939 – w centrali PR w Warszawie. Ewakuowany we wrześniu 1939 do Rumunii, wrócił do Wilna, latem 1940 przedostał się do Warszawy, pracował jako woźny w Bibliotece Uniwersyteckiej i uczestniczył w podziemnej działalności kulturalnej. Od końca 1945 pracował w dyplomacji PRL w Waszyngtonie i w Paryżu. W 1951 uzyskał azyl polityczny we Francji. W 1960 został profesorem Uniwersytetu Kalifornijskiego w Berkeley. W 1969 wydał po angielsku *Historię literatury polskiej* (przekład polski 1993). Dwa zbiory wierszy opublikował w Wilnie: *Poemat o czasie zastygłym* (1933) i *Trzy zimy* (1936). Na emigracji liczne tomy poezji i zbiory esejów publikował w Instytucie Literackim w Paryżu. Otrzymał doktoraty honoris causa wielu uczelni.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 317.

Miłuński Maciej, ur. 22.02.1646 na Mazowszu, zm. 16.08.1719 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił

w 1665 w Wilnie; w Akademii Wileńskiej studiował w l. 1669-1672 filozofię, w l. 1673-1677 teologię, uzyskał stopień doktora teologii i prawa kanonicznego; w Akademii Wileńskiej w l. 1677-1678 był profesorem retoryki, w l. 1689-1696 – teologii moralnej i prawa kanonicznego oraz regensem Seminarium Papieskiego; w 1702 był sekretarzem prowincjała, w l. 1702-1706 – prepozytem domu profesów w Wilnie; ponadto wykładał w Połocku i Warszawie, był prefektem szkół i rektorem kolegium w Pińsku, rektorem kolegium w Nieświeżu; wydał w Wilnie 2 łacińskie dzieła religijne: *Explanatio iuris ecclesiastici canonico-morales...* (1705) i *Discursus ascetici de regia via S. Ignatii...* (1713).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 317.

Minkiewicz Adam, ur. 11.08.1684 w pow. oszmiańskim, zm. 18.03.1740 w Żodziszkach; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1699, w l. 1701-1710 studiował w Akademii Wileńskiej; w 1711-1712 wykładał retorykę w Grodnie; w Akademii Wileńskiej był był profesorem w l. 1712-1714 retoryki, w 1714-1715 – etyki, w 1715-1718 – filozofii; w 1718-1722 był teologiem biskupa K.K. Brzostowskiego, w 1737-1738 – biskupa J. Karpa; ponadto był rektorem kolegiów w Nieświeżu i Pińsku. Wydał *Ex universa philosophia theses* (Wilno 1718). W l. 1713-1714 wystawił w Wilnie 3 łacińskie dramaty szkolne, pisał także kazania okolicznościowe i panegiryki.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 318.

Minkiewicz Stanisław, ur. 5.02.1877 w Chełmie Lubelskim, zm. 2.02.1944 w Puławach; biolog, w 1935 habilitował się na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Był organizatorem, kierownikiem oddziałów oraz w l. 1934-1935 i 1939-1944 dyrektorem Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach; autor prac z entomologii.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 318.

Minkiewicz Stanisław, ur. w 1899, zm. 17. 09.1943 w Wilnie; chemik, docent doktor na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, pracował w Katedrze Chemii Nieorganicznej. Rozstrzelany przez Niemców jako zakładnik.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 115.

Miram Edward, ur. w 1811 w Mitawie na Łotwie, zm. w 1887 w Kijowie. Studiował medycynę w Medyko-Chirurgicznej Akademii w Petersburgu oraz Uniwersytecie Dorpackim. W 1834 roku przeniósł się do Wilna, ukończył Wileńską Medyko-Chirurgiczną Akademię w 1836 roku i został prosektorem akademickim, wykładał anatomię porównawczą oraz zoologię. Koledzy i wykładowcy nie lubili Mirama, który był kłótliwym człowiekiem. Był jednak protegowany przez wpływowego profesora Eichwalda. W 1840 roku Miram wyjechał na półtora roku na staż naukowy za granicę, pogłębiając wiedzę z fizjologii, ogólnej patologii, zoologii i anatomii porównawczej. Po powrocie w 1842 roku, w celu otrzymania stopnia doktora medycyny bronił rozprawy *Dissertatio de ossibus nasi*, w której zwrócił uwagę na różnice kości nosowej prawej i lewej u rozmaitych zwierząt. Został adiunktem oraz kierował gabinetem zootomicznym. Był najlepszym helmintologiem akademii, opisał rozmaite rodzaje robaków i ich anatomię. Odkrył, że w kości czołowej psów i koni ukrywa się pięcioustnik tasiemcowaty. Badał kanały słuchowe u zwierząt, szczególnie u bobrów. Wkrótce jednak w związku z zamknięciem akademii musiał przenieść się do Kijowa na Uniwersytet św. Włodzimierza. W ciągu lat 1854-62 pełnił funkcję dziekana wydziału lekarskiego. Mocno angażował się w zwalczanie i leczenie chorób infekcyjnych, wydając także kilkanaście

prac naukowych. Z powodzeniem prowadził także praktykę pediatryczną.

Z. Siemienowicz, *Akademia Medyko-Chirurgiczna w Wilnie*.

Mirowicz Anatol, ur. 15.11.1903 w Ozierkach w Rosji, zm. w 1996 w Warszawie; profesor Uniwersytetu Warszawskiego, filolog, językoznawca. W 1930 ukończył jako ekstern Gimnazjum im. Stefana Batorego w Warszawie, w 1934 – filologię niemiecką na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w l. 1936-1939 był nauczycielem w Gimnazjum im. św. Kazimierza w Nowej Wilejce, w l. 1938-1939 – w Państwowym Liceum im. J. i J. Śniadeckich przy USB w Wilnie; w 1936-1939 był asystentem przy Katedrze Językoznawstwa Indoeuropejskiego i Katedrze Filologii Słowiańskiej USB w Wilnie; w l. 1944-1945 uczył w Progimnazjum Polskim w Trokach. W 1945 wyjechał do Torunia i tutaj z początku pracował jako nauczyciel w Państwowym Gimnazjum. W 1947 uzyskał na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika doktorat pod kierunkiem prof. S. Urbańczyka na podst. pracy: *O grupach syntaktycznych z przydawką*. W l. 1948-1949 pracował w WSP w Gdańsku, w l. 1951-1953 – na Uniwersytecie Łódzkim jako zastępca profesora, od 1952 do 1974 – na Uniwersytecie Warszawskim jako profesor.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 475-476.

Misztołt Antoni Alojzy, ur. 28.05.1685 w woj. nowogródzkim, zm. 25.11.1740 w Witebsku; ksiądz katolicki, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w Wilnie w 1700; uczył się w kolegium jezuickim w Nieświeżu, w l. 1706-1709 i w 1710-1714 studiował filozofię w Akademii Wileńskiej, w 1721 uzyskał stopień magistra sztuk wyzwolonych i filozofii, w 1724 – doktorat filozofii; wykładał w kolegiach jezuickich oraz w l. 1721-1725 w Akademii Wileńskiej; potem był rektorem kolegium w Nowogródku, w gimnazjum w Połocku i w kolegium w Witebsku; opracował dzieje rodziny magnackiej Sapiehów: *Historia Illustrissimae Domus Sapiehanae* (Wilno 1724).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 233.

Moczarski Zygmunt, ur. 8.03.1876 w Warszawie, zm. 14.08.1957 w Poznaniu; biolog, zootechnik, lekarz medycyny, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Od 1911 wykładał hodowlę i anatomię zwierząt na Kursach Przemysłowo Rolniczych w Warszawie (obecnie Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego); od 1919 profesor Uniwersytetu Poznańskiego, w początkowych latach trzydziestych był profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, następnie powrócił do Poznania; w czasie okupacji niemieckiej aresztowany i więziony, m.in. w Poznaniu, Warszawie i Pilaszkowie; w 1945 powrócił do Poznania i do 1948 pracował na Uniwersytecie Poznańskim; od 1947 członek PAU, od 1952 –PAN; jeden z organizatorów Polskiego Towarzystwa Zootechnicznego; prace z zakresu zoometrii, genetyki zwierząt i ewolucjonizmu; pisał podręczniki, m.in. *Hodowla ogólna zwierząt* (1934), *Chów owiec* (1935).

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 116; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 17. Warszawa 2003, s. 548.

Modelski Teofil Emil, ur. 16.11.1881 we Lwowie, zm. 5.03.1967 w Krakowie; profesor uniwersytetów we Lwowie, Wilnie i Wrocławiu, historyk mediewista, archiwista. Był synem powstańca 1863, studiował historię na Uniwersytecie Lwowskim, doktorat uzyskał tamże w 1909; w l. 1906-1014 współpracował z L. Finklem przy *Bibliografii historii polskiej*. Zatrudnił się w Archiwum Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, równocześnie pełnił obowiązki kierownika archiwum przy dowództwie Okręgu Korpusu we Lwowie (1918-1924). Jesienią 1924 został powołany na profesora nadzwyczajnego historii średnio-

wiecznej powszechnej i nauk pomocniczych historii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, był kierownikiem Katedry Historii Średniowiecznej, na tym stanowisku pozostał w Wilnie do 1930. Lata wileńskie były wypełnione szczególnie aktywną działalnością naukową, dydaktyczną i społeczną. W 1929 objął redakcję „Ateneum Wileńskiego". W l. 1930-1939 ponownie pracował we Lwowie jako profesor zwyczajny i kierownik Archiwum UJK; w l. 1932-1936 był redaktorem „Kwartalnika Historycznego". Po II wojnie światowej był jednym z organizatorów Uniwersytetu Wrocławskiego, w l. 1946-1950 był kierownikiem archiwum, ratował od zagłady cenne archiwalia. Ostatnie lata życia spędził w Krakowie, gdzie zmarł. Spoczywa na cmentarzu Rakowickim.

M. Haisig, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 21, s. 519; K. Puchowski, (w:) *Z dziejów Almae Matris Vilnensis*. Kraków 1996, s. 379.

Modzelewski (Modzelowski, Modzelewski) Zachariasz, ur. 5.11.1648 na Mazowszu, zm. 13.07.1710 w Nieświeżu; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Wstąpił do zakonu jezuitów w 1668 i odbył nowicjat w Wilnie; ukończył seminarium pedagogiczne i uczył w Grodnie i Nowogródku; w l. 1673-1676 studiował filozofię, w 1678-1682 – teologię w Akademii Wileńskiej, w 1685 uzyskał stopień magistra nauk wyzwolonych i filozofii i został w Akademii Wileńskiej profesorem filozofii i etyki (1689-1691), potem był dyrektorem studium filozoficznego w Połocku, rektorem kolegium w Łomży (1694-1699) oraz dyrektorem innych szkół; wydał m. in. *Theses ethico-politicae de societae humana*... Wilno 1690) oraz żywoty świętych, m.in. *Chwalebne niektórych Sług Bożych dzieła* (Wilno 1703).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 234.

Monikowski Kazimierz, ur. 1.05.1890, zm.?; profesor Uniwersytetu Łódzkiego. Ukończył USB w Wilnie, tam uzyskał doktorat. Od 1948 kierownik Katedry Nauki o Środkach Spożywczych Uniwersytetu Łódzkiego.

W. Korowajczyk, „Nasza Gazeta" 1996, 3-9. II, s. 10.

Morelowski Marian, syn Jana, 2.03.1884 w Wadowicach, zm. 24.07.1963 we Wrocławiu; historyk sztuki, romanista, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego. Studiował historię sztuki i filologię romańską na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, kontynuował w Wiedniu, gdzie był uczniem prof. Dvořaka, później studiował historię sztuki i filologię romańską w Sorbonie i w École des Hautes Études w Paryżu. Stopień naukowy doktora filozofii uzyskał w 1912 w Wiedniu. Wybuch I wojny światowej zastał go na Wileńszczyźnie w majątku rodzinnym pierwszej żony, z którą Rosjanie wywieźli go do Rosji – jako obywatela austriackiego. W Moskwie Morelowski był współorganizatorem Towarzystwa Opieki nad Zabytkami Polskimi w Rosji, w l. 1921-1926 wchodził w skład delegacji przejmującej polskie zabytki od władz sowieckich; w l. 1926-1929 był kustoszem Państwowych Zbiorów Sztuki na Wawelu. W tym czasie opublikował już prace: *Arrasy wawelskie Zygmunta Augusta*, *Artyści polscy na wychodźstwie w Rosji XVII wieku*, *Katedra unicka w Połocku*, *Nieznani artyści polscy XVI i XVII wieku*, *Zwierzęta i groteski w arrasach Jagiellońskich*, *Sztuka Rosji współczesnej*, *Losy skarbca Koronnego od czasów rozbiorów*, *Zbiory dereczyńskie Sapiehów*. W 1930 został zastępcą profesora historii sztuki na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, habilitację uzyskał w 1931 na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, w 1934 został profesorem. W Wilnie opublikował m.in. *Zarys sztuki wileńskiej z przewodnikiem po zabytkach między Niemnem a Dźwiną* (Wilno 1939), *Drzwi gnieźnieńskie a rękopisy leodyjskie w Berlinie i Brukseli*, *Geneza stylu kościoła św. Anny i formy bramy Subocz w Wilnie*, *Giuseppe Rusconi a rzeźba w kościele uniwer-*

syteckim św. Jana w Wilnie – artykuły te ogłosił w „Pracach i Materiałach: Sprawozdania Sekcji Historii Sztuki Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie". Na USB pełnił też stanowisko prodziekana Wydziału Sztuk Pięknych, w l. 1931-1939 był przewodniczącym Sekcji Historii Sztuki Wileńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W czasie II wojny światowej przebywał w Wilnie i prowadził tajne wykłady. W 1945 wyjechał do Lublina, gdzie do 1949 pracował na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, w l. 1949-1960 był profesorem Uniwersytetu Wrocławskiego. Prowadził tam badania nad sztuką na Śląsku.

„Magazyn Wileński", 2003, nr 8; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 18. Warszawa 2003, s. 96;.J. Hernik Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*. Warszawa 1998, s. 123.

Morykoni (Morikoni) Karol, ur. 1.09.1693 na Litwie, zm. 2.05.1742 w Warszawie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1709; w Akademii Wileńskiej był profesorem filozofii w l. 1728-1731, w l. 1731-1734 – profesorem teologii moralnej, w l. 1734-1735 – teologii scholastycznej, w l. 1740-1745 – sekretarzem prowincjała; ponadto był profesorem i rektorem kolegium w Warszawie, prefektem szkół w Nieświeżu, rektorem kolegium w Pułtusku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 325.

Moszyński Julian Albin, syn Jana i Marii z Sadowskich, ur. 1.03.1809 w Ciszowie w guberni augustowskiej, zm. 3.09.1857 w Wilnie; doktor medycyny, lekarz, założyciel szkoły akuszerek w Wilnie. Gimnazjum ukończył w 1829 w Białymstoku, w tymże roku wstąpił na Wydział Lekarski Uniwersytetu Wileńskiego, po zamknięciu Uniwersytetu Wileńskiego w 1832 studia medyczne kontynuował w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie, którą ukończył w 1834 ze srebrnym medalem. W listopadzie 1835 otrzymał stopień lekarza klasy pierwszej. Po studiach wyjechał do Poniewieża, gdzie praktykował jako lekarz. W sierpniu 1838 wyjechał do Niemiec. Podróż tę później opisał i wydał w dwóch tomach pt. *Podróż do Prus, Saksonii i Czech, odbyta w latach 1838 do 1839*. Po powrocie do kraju w 1841 napisał rozprawę naukową, a 30 czerwca Akademia Medyko-Chirurgiczna przyznała mu stopień doktora medycyny. Odtąd na stałe osiedlił się w Wilnie. W 1842 Towarzystwo Lekarskie Wileńskie wybrało go na swego członka. W tymże roku został mianowany rządowym lekarzem przy pierwszej ochronce dla dzieci, a w 1846 został dyrektorem tego zakładu. W 1849 mianowano go naczelnym lekarzem szpitala św. Jakuba w Wilnie. Był założycielem pierwszej w Wilnie szkoły akuszerek, w której kształcił bezpłatnie ubogie kobiety. Był znanym i cenionym lekarzem w Wilnie. Kilkakrotnie wybierano go na prezesa lub wiceprezesa Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego. Napisał popularną książkę pt *Rady dla matek, czyli sposób utrzymania zdrowia kobiety, od urodzenia aż do późnej starości* (1850) oraz podręcznik *Pierwsze zasady sztuki położniczej* (1855). W artykule pt. *Troki pod względem zdrowia* dowodził, że klimat trocki jest bardzo sprzyjający dla osób chorujących na płuca.

M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 131-132.

Moszyński Kazimierz Teofil Franciszek, pseud. Kazimierz Rutski, ur. 5.03.1887 w Warszawie, zm. 30.03.1959 w Krakowie; etnograf, etnolog, slawista, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego. Po ukończeniu gimnazjum realnego w Warszawie, studiował w latach 1906-1909 biologię i fizjologię ogólną w Szwajcarii. Na wieść o śmierci ojca przerwał studia i wrócił do Polski, a następnie w 1910 zdał na Akademię Sztuk Pięknych w Krakowie, by uczyć się rysunku u Józefa Mehoffera. Pod wpływem atmosfery i zainteresowań Młodej Polski, a zwłaszcza pod urokiem Stanisława Wyspiańskiego planował stworzyć dramat historyczny o walce pogań-

skiej Słowiańszczyzny z chrześcijaństwem i szukając materiału do tych zamysłów literackich zaczął interesować się kulturą ludu wiejskiego. Już w tym czasie pojawiła się w jego umyśle idea, by poprzez badania kultury ludowej próbować odtwarzać zamierzchłą przeszłość. Aby zbierać materiał etnograficzny na wsi, w latach 1912-1917 pracował jako nauczyciel domowy na Ukrainie, w Łowiczu i na Żmudzi przygotowujący młodzież w wiejskich dworach do egzaminów w zakresie klas gimnazjalnych. Równocześnie prowadził terenowe badania etnograficzne i dokształcał się na podstawie lektury w zakresie etnologii, socjologii, filozofii, językoznawstwa i archeologii. W tym okresie, dzięki wsparciu Kasy im. Józefa Mianowskiego podjął też pierwsze systematyczne badania etnograficzne na wschodnim Polesiu, które po 6 tygodniach musiał przerwać w związku z wybuchem I wojny światowej. W 1918 wrócił do Warszawy, gdzie pracował początkowo jako wychowawca w internacie, od 1919 jako sekretarz w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Brał udział w wojnie 1920. 1 września 1922 został starszym asystentem, a w 1924 kierownikiem Oddziału Etnologii Słowiańskiej Instytutu Antropologicznego w Towarzystwie Naukowym Warszawskim i odtąd mógł się całkowicie poświęcić pracy naukowej. Dzięki znaczącemu dorobkowi naukowemu, na wniosek i przy poparciu Kazimierza Nitscha i Jana Rozwadowskiego 1 stycznia 1926. mianowano go zastępcą profesora i kierownikiem Katedry Etnografii Słowian w Studium Słowiańskim Uniwersytetu Jagiellońskiego. W 1930 został profesorem nadzwyczajnym, w 1934 – zwyczajnym. Od 1 września 1935 do wiosny 1945 przebywał w Wilnie, gdzie do końca 1939 kierował Katedrą Etnologii i Etnografii Uniwersytetu Stefana Batorego. W maju 1945 powrócił do Krakowa i odtąd aż do śmierci kierował Katedrą Etnografii Słowian UJ. Ogłosił drukiem: *Badania nad pochodzeniem i pierwotną kulturą Słowian* (1925), *Polesie Wschodnie* (1928), *Ethnographische Studien in Ostpolen* (1929), *Kultura ludowa Słowian* (1929-1939), oraz liczne pomniejsze rozprawy i przyczynki. Od 1929 redagował dział etnograficzny „Ludu Słowiańskiego". Pochowany został w grobowcu rodzinnym na Cmentarzu Bródnowskim w Warszawie.

J. Klimaszewska, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 22, s. 123; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 239.

Moszyński Tomasz, w zakonie Antoni, ur. 30.09.1800 na Wołyniu, zm. 3.08.1893 w Lubieszowie, pow. Pińsk; doktor teologii, bibliograf, ksiądz katolicki, pijar, zbieracz książek, pedagog. Studiował na Uniwersytecie Wileńskim, w 1824 był więziony w związku z procesem Filomatów. Był profesorem literatury, historii i prawa w szkołach pijarskich, rektorem Kolegium w Lubieszowie i opiekunem jego biblioteki, następnie przebywał w Pińsku, Mińsku i Petersburgu, gdzie się doktoryzował. W 1869 wrócił do Pińska, od 1883 przebywał w Lubieszewie. Podczas pierwszego pobytu w Pińsku (ok. 1858) zgromadził tam księgozbiór – początkowo ok. 4 tys., później 6 tys. tomów, zawierający cenne druki, rękopisy. Biblioteka Moszyńskiego zawierała głównie polonica z XVI-XVIII w., oraz dzieła w języku francuskim, łacińskim i niemieckim, historyczne, filozoficzne i z nauk ścisłych. Z powodu trudności materialnych Moszyński sprzedawał stopniowo swoje zbiory, część ich nabył C. Wilanowski z Warszawy, pozostałą część sprzedał za pośrednictwem księgarzy mińskich A. Wolańskiemu. Pozostawał w kontakcie z Towarzystwem Naukowym Krakowskim, był członkiem honorowym Akademii Umiejętności. Ogłosił szereg prac naukowych, w tym także bibliograficznych, m.in. *Do historii literatury polskiej dodatek* („Dziennik Wileński" 1825, t. 1, s. 243-251, 358-362, II 320-323), *Bibliografia o pismach periodycznych w Polsce do roku 1795* („Tygodnik Petersburski" 1840 nr 31-32) oraz *Bibliografia wileńska* (Tamże 1841, nr 2-3,5), *Słówko o bibliotekach prywatnych* („Athe-

naeum" 6; 1841 s. 269-273). Na propozycję Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu sporządził katalog jej dzieł teologicznych, ogłosił też *Wiadomość o rękopisach polskich Oddziału Teologicznego w Cesarskiej Bibliotece Publicznej w Petersburgu* („Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Filologicznego AU" 1874, t. 1, s. 233-333).

„Czas" 1893, nr 187; „Kraj" 1893, nr 38; „Przewodnik Bibliograficzny" 1893, s. 167; M. Krynicka, (w:) *Słownik pracowników książki polskiej*. Warszawa 1972, s. 607-608.

Moszyński Wacław, Aleksander, ur. 12.08. 1892 w Warszawie, zm. 18.10.1953 tamże; profesor doktor inżynier mechanik. W 1915 ukończył Instytut Elektrotechniczny i Mechaniki Stosowanej na Uniwersytecie w Nancy; w l. 1918-1920 służył w Wojsku Polskim, potem pracował w Borysławiu, Królewskiej Hucie, w Państwowej Wyższej Szkole Budowy Maszyn w Poznaniu, od 1930 – w Państwowej Wytwórni Aparatów Telegraficznych i Telefonicznych w Poznaniu oraz w Instytucie Techniki Uzbrojenia; na Politechnice Warszawskiej uzyskał stopień doktora nauk technicznych i w 1938 został profesorem w Katedrze Części Maszyn; w l. 1940-1942 wykładał w Państwowej Szkole Technicznej w Wilnie, w l. 1945-1946 – na Politechnice Łódzkiej, od 1947 – na Politechnice Warszawskiej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 326.

Mościcki Henryk Stanisław, syn Władysława i Stanisławy z Niedziałkowskich, ur. 30.10.1881 w Ciechanowcu Podlaskim, zm. 13.12.1952 w Krakowie; historyk, docent Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, profesor Uniwersytetu Warszawskiego i Jagiellońskiego, członek Polskiej Akademii Umiejętności. Uczęszczał do gimnazjum w Białymstoku, w latach 1902-1906 studiował historię na Uniwersytecie Lwowskim, m.in. pod kierunkiem Szymona Askenazego i Ludwika Finkla. Od 1906 był profesorem historii w Seminarium dla Nauczycieli Ludowych w Ursynowie, od 1916 dyrektorem tej szkoły. Kierował Katedrą Historii Polski w Towarzystwie Kursów Naukowych w Warszawie (1909-1918), następnie w Wolnej Wszechnicy Polskiej (1918-1930). W latach 1916-1920 wykładał zagadnienia polityki carskiej w XIX-wiecznej Polsce w Szkole Nauk Politycznych w Warszawie. W 1920 habilitował się z historii nowożytnej Polski na Uniwersytecie Jagiellońskim, był docentem w Katedrze Historii Polski i Litwy Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1920-1921), a od 1921 w Katedrze Historii Polski Nowożytnej Uniwersytetu Warszawskiego. Poza pracą na uczelni był naczelnikiem Wydziału Historyczno-Naukowego w Ministerstwie Spraw Zagranicznych (1918-1934). W 1936 został profesorem tytularnym Uniwersytetu Warszawskiego. W czasie okupacji niemieckiej mieszkał w Warszawie. W 1944 był więziony na Pawiaku i we Wrocławiu, po powstaniu warszawskim przeniósł się do Krakowa. Po wojnie był profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, pracował w Katedrze Historii Polski Nowożytnej i Najnowszej. W 1947 organizował obchody Roku Kościuszkowskiego w Krakowie. W 1918 został członkiem rzeczywistym Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, w 1945 członkiem-korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności. Należał także m.in. do Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. W poglądach politycznych sympatyzował z sanacją, był przeciwnikiem endecji oraz umiarkowanym antyklerykałem. Jego zainteresowania naukowe obejmowały historię Polski XIX wieku, historię Europy Wschodniej XVIII i XIX wieku oraz biografistykę. Zajmował się m.in. stosunkami polsko-litewskimi w latach 1815-1830 oraz rządami Michaiła Murawjowa na Litwie w okresie powstania styczniowego. Badał kontakty patriotycznej młodzieży wileńskiej z tajnymi związkami w Królestwie Polskim i dekabrystami (poświęcił temu pracę *Promieniści, filomaci i filareci*, 1916). Był autorem wielu biografii

postaci historii Polski przełomu XVIII i XIX wieku, m.in. Jana Henryka Dąbrowskiego, Jana Kilińskiego, Szymona Konarskiego, Tadeusza Kościuszki, Józefa Wybickiego; wydał wiele pamiętników, m.in. Józefa Wybickiego (1905), a także *Trzy po trzy* Aleksandra Fredry (1917), *Listy* (1917) i *Pisma* (1947) Tadeusza Kościuszki. Przygotował do wydania zbiór materiałów do dziejów Legionów Polskich we Włoszech *Ludzie wolni są braćmi* (1947). Był autorem wielu publikacji naukowych, m.in.: *Wilno i Warszawa w „Dziadach" Mickiewicza. Tło historyczne III części „Dziadów"* (1908); *Dzieje porozbiorowe Litwy i Rusi* (1910-1913, 2 tomy); *Generał Jasiński i powstanie kościuszkowskie* (1917); *Jan Kiliński szewc warszawski, pułkownik wojsk polskich* (1919); *Wilno – dzieje miasta, piękno Wilna, kulturalna godność Wilna* (1922); *Pozgonna cześć dla księcia Józefa* (1922); *Dzieje porozbiorowe Polski w aktach i dokumentach, 1772-1807* (1923); *Pod berłem carów* (1924); *Białystok. Zarys historyczny* (1933); *Historia XX wieku* (1935, z Janem Cynarskim); *Historiografia powstania styczniowego ostatnich lat piętnastu* (1938).

Biogramy uczonych polskich, Część I: *Nauki społeczne*, zeszyt 2: K-O (pod redakcją Andrzeja Śródki i Pawła Szczawińskiego), Wrocław 1984.

Mowszowicz Jakub, ur. 5.12.1901 w Wilnie, zm. 12.12.1983 w Łodzi; botanik, profesor doktor habilitowany. Pochodził z rodziny żydowskiego rzemieślnika. Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Uniwersytetu Stefana Batorego ukończył w 1931. Jako asystent wolontariusz pracował w Katedrze Botaniki Ogólnej u prof. Wiśniewskiego, jednocześnie był nauczycielem w szkole średniej; w 1936 uzyskał doktorat i został starszym asystentem w Katedrze Botaniki Ogólnej oraz kustoszem Muzeum Botanicznego; podczas okupacji niemieckiej przebywał w getcie, a po ucieczce z wileńskiego getta schronił się u prof. Kazimierasa Bieliukasa, późniejszego rektora litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego (1944-1946); w 1945 wyjechał do Łodzi i w październiku 1945 rozpoczął pracę na uniwersytecie, gdzie został kierownikiem Zakładu Systematyki i Geografii Roślin. W 1947 obronił pracę habilitacyjną *Conspectus florae Vilnensis*. W 1948 został mianowany profesorem; prowadził wykłady z systematyki roślin; był wybitnym znawcą flory Wileńszczyzny i regionu łódzkiego; wydał m.in. prace: *Krajowe chwasty polne i ogrodowe* (1955, wyd. 3 1986), *Przewodnik do oznaczania drzew i krzewów krajowych i aklimatyzowanych* (1979, wyd. 7 1986), *Pospolite rośliny naczyniowe Polski* (1970, wyd. 6 1983), *Zarys systematyki roślin* (1974, wyd. 3 1983).

I. Sokołowska-Rutkowska, *Profesor Jakub Mowszowicz*. (w:) *Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego. Kraków*. 1936, s. 140-143.

Moycho Wacław, ur. 3.07.1884 w Warszawie, zm. 16.09.1965 w Ciechocinku; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, fizjolog roślin. Szkołę średnią ukończył w Warszawie w 1903, studiował we Fryburgu, w Warszawie i na Sorbonie w Paryżu, gdzie w 1915 uzyskał stopień doktora nauk przyrodniczych; pracował we Francji na uniwersytecie i w zakładach przemysłowych; w l. 1919-1924 był zastępcą dyrektora w Państwowym Zakładzie Badania Środków Żywności w Warszawie; w l. 1921-1937 – adiunktem w SGGW, od 1928 pracował w Zakładzie Fizjiologii Roślin i Mikrobiologii Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie habilitował się w 1932; od 1932 prowadził wykłady zlecone na USB, w 1937-1939 był na USB profesorem chemii rolnej i mikrobiologii; w okresie okupacji wykładał na tajnym uniwersytecie w Warszawie, w l. 1945-1960 był profesorem Uniwersytetu Łódzkiego; prowadził prace nad związkami saponinowymi, chorobami wirusowymi tytoniu i pomidorów.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 326.

Mozołowski Włodzimierz Antoni Witold, ur. 8.05.1895 w Sanoku, zm. 6.05.1975 w Gdańsku; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, biochemik. Był żołnierzem legionów, w 1928 – lekarzem reprezentacji sportowej na Igrzyskach Olimpijskich w Amsterdamie; w 1934 był profesorem Akademii Medycyny Weterynaryjnej we Lwowie; od 1935 – na USB w Wilnie. W 1945 wyjechał do Gdańska, gdzie był profesorem w Akademii Medycznej, członek PAU. Pracował nad metabolizmem.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 327.

Muszyński Jan Kazimierz, ur. w 1884, zm. w 1957; botanik, profesor farmakologii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W 1905 był więziony w Cytadeli Warszawskiej, w l. 1915-1920 zarządzał plantacjami roślin leczniczych w Suchumi; w 1921-1939 na USB był kierownikiem katedry farmakologii. Od 1945 w Akademii Medycznej w Łodzi, gdzie założył miejski ogród botaniczny. Opracował przygotowany wg Fiłatowa wodny wyciąg z liści aloesu znany pod nazwą Biostymina. Autor wielu książek, m.in. *Ziołolecznictwo i leki roślinne*, *Farmakognozja* (1949 i 1957), *Uprawa i zbiór roślin leczniczych* (1946), *Ziołowa apteczka domowa* (1948). *Fitoterapia* (w:) *Podręczna encyklopedia lekarza praktyka – współczesne metody leczenia.* Współautor pracy zbiorowej *Vademecum fitoterapii* (1954 i 1956). Wiele przedwojennych publikacji z zakresu ziołolecznictwa innych autorów jest opatrzonych słowem wstępnym prof. Muszyńskiego.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 328.

Muyschel (Mojzel, Moyżel, Mujszel, Mujżel, Muyżel) Karol Justus, ur. 22.02.1799 w Rydze, zm. 7.02.1843 w Mokniunach; profesor zootomii i zoochirurgii, weterynarz. W 1818 ukończył gimnazjum w Dorpacie, w 1823 uzyskał na Uniwersytecie Wileńskim dyplom lekarza I klasy, podczas studiów należał do Związku Filaretów; w 1823-1829 wykładał zoochirurgię, farmację i anatomię zwierząt domowych w Szkole Weterynarii dla felczerów przy Uniwersytecie Wileńskim; w 1829 uzyskał stopień doktora medycyny, w l. 1829-1831 jako stypendysta uniwersytetu zwiedzał zagraniczne instytuty weterynaryjne i gospodarstwa hodowlane; w 1832 brał udział w organizowaniu Oddziału Weterynaryjnego Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie i wykładał w niej jako adiunkt, od 1836 jako profesor zootomii i zoochirurgii; w 1831 został członkiem Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego, był współtwórcą nowoczesnej polskiej weterynarii i słownictwa z tej dziedziny.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 328.

Muzeum Białoruskie im. Iwana Łuckiewicza w Wilnie, białoruska placówka naukowo-kulturalna mieszcząca się w latach 1921-1945 w Wilnie przy ul. Ostrobramskiej 9 – wraz z Białoruskim Towarzystwem Naukowym i Gimnazjum tworzyła centrum życia społecznego wileńskich Białorusinów w okresie II RP. Muzeum zostało powołane w 1921 – na cześć zmarłego w 1919 działacza odrodzenia białoruskiego i otrzymało nazwę im. Iwana Łuckiewicza. Na siedzibę placówki obrano klasztor bazylianów w Wilnie przy ul. Ostrobramskiej 9. Eksponaty pochodziły głównie z kolekcji zmarłego przedwcześnie Iwana Łuckiewicza, który w testamencie przekazał je muzeum. W posiadaniu placówki znajdował się m.in. Statut Wielkiego Księstwa Litewskiego z 1588 roku z drukarni Mamoniczów, tzw. ewangelie nowogródzkie z końca XIV wieku, Al-Kitab, książki drukowane w języku białoruskim w Iwiu, Wilnie, Supraślu, Nieświeżu i Słucku. W skład kolekcji bibliotecznej wchodziło ok. 14 tys. tomów druków starych i współczesnych, m.in. *„Triad cwietnaja"* (1491, Kraków), fragment biblii praskiej Franciszka Skoryny z 1517.Na czele placówki stał brat Iwana Łuckiewicza Anton, jej bieżącymi pracami kierowali kolejno:

Marian Pieciukiewicz (1904-1983) i Janka Szutowicz (1904-1973). Muzeum zarządzała Rada Muzealna jako sekcja Białoruskiego Towarzystwa Naukowego. Muzeum zostało zlikwidowane pod koniec 1944 przez władze sowieckie. Ta część kolekcji, która nie została zagrabiona podczas działań wojennych, została rozdzielona między różne placówki na terenie ZSRR (n.in. Muzeum Akademii Nauk Litewskiej SRR), niektóre cenne obiekty znajdują się na Białorusi.

L. Łuckiewicz, *Wandrouki pa Wilni*. Wilnia 1998, s. 108.

Muzeum Starożytności w Wilnie lub Muzeum Historyczne i Historii Naturalnej w Wilnie, założone w 1855 przez Eustachego Tyszkiewicza, otwarte w 1856 w budynku dawnego Uniwersytetu Wileńskiego; zamknięte w 1863, w 1865 zlikwidowane na polecenie Michaiła Murawiowa i zagrabione przez rosyjskie instytucje naukowe; ponownie zorganizowane przy Uniwersytecie Stefana Batorego w 1919, w 1941 zagrabione przez Litewską Akademię Nauk; drugie najstarsze polskie muzeum, drugie muzeum na Litwie, po *Baublisie* Dionizego Paszkiewicza w Bordziach-Bijotach na Żmudzi, dokumentowało historię Rzeczypospolitej Obojga Narodów na ziemiach zabranych; od 1992 zbiory muzeum znajdują się w posiadaniu Litewskiego Muzeum Narodowego w Wilnie.

E. Chwalewik, *Zbiory polskie w ojczyźnie i na obczyźnie...*, t. 2, Warszawa 1927, s. 494-495; H. Ilgiewicz, *Wileńskie towarzystwa i instytucje naukowe w XIX wieku*, Toruń 2005, s. 164.

Müller Stanisław, syn Jana i Elżbiety Krauzówny, ur. 17.07.1787, zm. w 15.06.1847 w Wilnie; leksykograf, lingwista. Ojciec jego Jan Müller kupiec, przeniósł się ze Lwowa do Wilna. Uczył się w Warszawie, początkowo prywatnie u guwernera Haukego, następnie w szkołach publicznych, które ukończył w 1800. Potem jako kapitan artylerii gwardii rosyjskiej odbył kampanię francuską w 1807 i turecką w latach następnych. Wskutek ran otrzymanych pod Szumlą opuścił wojsko, wrócił do Wilna i tu poświęcił się pracy naukowej. Owocem jej były dwa słowniki: *Słownik francusko-polski* (2 tomy, 1826) i *Słownik polsko-rosyjski* (3 tomy,1828-1830) wydane w Wilnie. Prócz tego pisywał zazwyczaj bezimiennie w „Tygodniku Wileńskim", „Wizerunkach i Roztrząsaniach Naukowych". Był sekretarzem loży masońskiej „Gorliwy Litwin", następnie członkiem honorowym loży „Doskonała Jedność", „Zum guten Hirten" i „Cnota Uwieńczona". Na rok przed śmiercią udał się za granicę w celach leczniczych. Zwiedził całe Włochy, był w Neapolu, Wenecji i Rzymie. Wrócił do Wilna bez jakiejkolwiek poprawy zdrowia i przeniósł się z miasta na przedmieście Popławy, jednej z piękniejszych wówczas okolic miasta. Tam w domku, zwanym „Belmont" zmarł. W rękopisie pozostawił *Pan-Lexicon* czyli słownik powszechny francusko-polski w czterech dużych in folio wypracowanych tomach. Zostawił też rękopisie wspomnienia z podróży do Niemiec i Włoch oraz wiele drobnych wierszyków dla przyjaciół. Miał brata Ksawerego, którego córka Aleksandra poślubiła w 1840 Stanisława Moniuszkę. Müllerowie mieli dom w Wilnie przy ulicy Niemieckiej, w tym domu mieszkał Moniuszko.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 315.

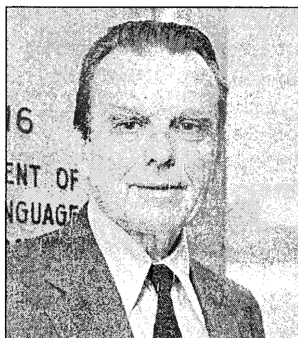
Mycielski Andrzej, ur. 20.12.1900 w Krakowie, zm. 6.10.1993 w Warszawie – prawnik, docent Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Ukończył studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, uzyskując doktorat w 1925, w 1933 habilitował się na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie i w 1934-1939 był na USB docentem; w czasie okupacji niemieckiej mieszkał pod Krakowem i uczestniczył w tajnym nauczaniu uniwersyteckim; po 1945 uczestniczył w reaktywowaniu Uniwersytetu Wrocławskiego, później kierował Zakładem Prawa

Państwowego na Uniwersytecie Wrocławskim, w latach pięćdziesiątych relegowany z uczelni m.in. w następstwie powoływania się na jego publikacje przez Stanisława Mikołajczyka. Wrócił po odwilży 1956. Wychował kilku profesorów m.in. Kazimierza Działochę i Janusza Trzcińskiego. Był współautorem projektu konstytucji, nad którą pracę rozpoczął Sejm kontraktowy. Autor licznych prac naukowych, m.in. podręczników prawa państwowego. Pochodził z rodziny hrabiów krakowskich.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 328.

Mykolaitis-Putinas Vincas, ur. 6.01.1893 w Piłociszkach (Pilotiškės) w rejonie preńskim, zm. 7.06.1967 w Koczergini (Kačerginė) pod Kownem; profesor literatury, litewski poeta, dramaturg. Pochodził z zamożnej rodziny chłopskiej. Po ukończeniu 4 klas gimnazjum w Mariampolu wstąpił do seminarium duchownego w Sejnach. Po ukończeniu seminarium w 1915 wyjechał na studia do Akademii Duchownej w Petersburgu. Jako poeta debiutował w języku litewskim w 1911 w piśmie „Šaltinis". W Piotrogrodzie w 1917 wyszedł drukiem pierwszy zbiór jego poezji pt. *Raudoni žiedai.* W tymże 1917 ukończył akademię i wyjechał na dalsze studia uniwersyteckie we Fryburgu, gdzie studiował filozofię. Studia filozoficzne pogłębiał na uniwersytecie w Monachium. W 1922 uzyskał stopień doktora filozofii, wrócił na Litwę i w l. 1923-1929 wykładał filozofię i teologię na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kowieńskiego, natomiast w l. 1928-1939 – literaturę litewską na Wydziale Humanistycznym UK. W 1928 otrzymał tytuł profesora. Równocześnie prowadził ożywioną działalność literacką. W latach dwudziestych i trzydziestych wydał kilka zbiorów wierszy i szereg utworów dramatycznych. W 1935 porzucił stan kapłański i założył rodzinę. Wcześniej, w 1933 wydał powieść z życia kleru pt. *Altorių šešely* (*W cieniu ołtarzy*, wyd. pol. 1959), w której zawarł krytyczną ocenę tego środowiska. W l. 1933-1937 był przewodniczącym Związku Pisarzy Litewskich. W 1940 zamieszkał w Wilnie, gdzie pracował jako profesor literatury na litewskim Uniwersytecie Wileńskim. Napisał kilkanaście prac naukowych, m.in. *Adomas Mickevičius ir lietuvių literatūra* (*Adam Mickiewicz i literatura litewska,* 1955). Na język litewski przełożył *Konrada Wallenroda* Adama Mickiewicza oraz 1-6 księgi *Pana Tadeusza*, *Sonety krymskie.* Był przyjazny Polakom i usiłował znaleźć trwałe podstawy więzi między narodem polskim i litewskim. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Tarybų Lietuvos rašytojai. Vilnius 1984; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 176; V. Zaborskaitė, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija.* Vilnius 2001, s. 329-331.

Czesław Miłosz

Stefan Narębski

N

Nadel Beniamin, ur. 1.11.1918 w Piotrogrodzie, zm.? historyk, doktor nauk humanistycznych. W 1936 ukończył gimnazjum w Wilnie, studiował na Uniwersytecie Stefana Batorego, w l. 1940-1941 na Uniwersytecie Białoruskim w Mińsku. W 1947 uzyskał doktorat na Uniwersytecie Leningradzkim pod kierunkiem prof. S.J. Łucje na podst. pracy: *Manumisje bosporańskie*; w l. 1944-1945 pracował na Uniwersytecie w Swierdłowsku, w l. 1944-1949 na Uniwersytecie Leningradzkim, w l.1949-1957 w Instytucie Pedagogicznym w Leningradzie, od 1948 w WSP w Gdańsku, od 1960 docent kontraktowy na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 489.

Nakcjanowicz Jakub, ur. 1.05.1725 na Białorusi, zm. w 1777 w Wilnie; profesor matematyki, teolog, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w Wilnie w 1742, studiował filozofię w Połocku w l. 1746-1749, teologię w Akademii Wileńskiej w l. 1751-1755, w 1759 uzyskał doktorat nauk wyzwolonych i filozofii, później – teologii i prawa kościelnego; w l. 1757-1758 wykładał matematykę w Iłukszcie, w 1758-1762 matematykę, w 1762-1788 i w 1768-1770 filozofię w Akademii Wileńskiej; w l. 1766-1768 fizykę i matematykę w Nowogródku, w 1771-1773 teologię i prawo kościelne w Grodnie, w l. 1773-1774 teologię w Akademii Wileńskiej. Ogłosił *Praelectiones mathematicae* (Wilno 1759, 1761) oraz *Propositiones philosophicae...* (1763, 1765, 1770).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 330.

Namysłowski Władysław, syn Władysława i Antoniny z Langnerów, ur. 1889 w Zagórzu koło Sanoka, zm. w 1957 w Toruniu; profesor prawa. Uczęszczał do gimnazjum w Nowym Sączu, a potem w Krakowie. Studiował na Wydziale Prawa Uniwersytetu Jagielońskiego (1907-1912). Był wicekonsulem, a następnie konsulem w Belgradzie (1919-1922), konsulem generalnym w Berlinie (1922-1925), konsulem w Hamburgu (1925-1930). Był też docentem Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie; w 1936 na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie prowadził zajęcia na Studium Dyplomatycznym z prawa konsularnego, wykładał ponadto w Wilnie. Po II wojnie światowej związał się na trwałe z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu, gdzie wykładał prawo międzynarodowe.

J. Gilas, (w:) *PSB*, t. 24, s. 510-511; tenże, (w:) *Toruńscy twórcy nauki i kultury (1945-1985)*. Warszawa-Poznań-Toruń 1989, s. 227-233.

Naramowski Adam Ignacy, ur. 10.05.1686 w Wielkopolsce, zm. 1.08.1736 w Warszawie; doktor filozofii, ksiądz katolicki, jezuita, pisarz historyczny. Uczył się w szkołach jezuickich w Poznaniu i Warszawie, do zakonu wstąpił w Wilnie i w l. 1707-1710 studiował w Akademii Wileńskiej filozofię, potem w l. 1712-1716 teologię w Warszawie, uczył w Warszawie i Grodnie. W 1722 został kaznodzieją w kościele św. Jana w Wilnie, w 1723 uzyskał doktorat filozofii w Akademii Wileńskiej; w 1726 otrzymał urząd kaznodziei w kolegiacie św. Jana w Warszawie. W l. 1731-1734 był rektorem kolegium w Pułtusku, potem prepozytem domu profesów i rektorem kolegium w Warszawie. Ogłaszał drukiem zbiory kazań oraz prace historyczne: *Facies rerum Sarma-*

ticarum... (Wilno 1724-25, 1726), *Aurorae solis Sarmatici*... (Wilno 1727).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 244.

Narbutowicz Jan, ur. 14.04.1665 na Żmudzi, zm. 20.02.1712 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1687 w Wilnie, wykładał w Krożach i Pińsku, w l. 1705-1712 był profesorem matematyki, języka hebrajskiego w Akademii Wileńskiej, prefektem drukarni Akademii.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 331.

Narbutt Daniel, zakonne imię Kazimierz, syn Kazimierza i Marianny z Nowickich, brat Teodora, historyka Litwy, ur. 3.01.1738 w Dokudowie koło Lidy, zm. 17.03.1807 w Radziwoniszkach w Nowogródzkiem; ksiądz katolicki, pijar, poeta, filozof. Kształcił się w Szczuczynie, gdzie w 1755 wstąpił do zakonu pijarów. Następnie w l. 1757-1759 uczył się w kolegium pijarskim w Lubieszowie i Dąbrowicy k. Pińska oraz w l. 1759-1761 w Collegium Nobilium w Wilnie. Po studiach w Rzymie, gdzie otrzymał w 1761 święcenia kapłańskie, wykładał kolejno w Dąbrowicy (historię, retorykę i język francuski), gdzie był też prefektem, i filozofię w Konwikcie Szlacheckim Wileńskim, gdzie zarządzał ponadto drukarnią pijarską. W Wilnie mieszkał prawie dziesięć lat. Około 1700 wyjechał do Niemiec i Francji jako opiekun synów podskarbiego litewskiego Michała Brzostowskiego. Po powrocie do kraju, w l. 1774-1775 przebywał na dworze warszawskim księcia Michała Fryderyka Czartoryskiego, kanclerza wielkiego litewskiego. Dzięki poparciu Eleonory Czartoryskiej został proboszczem w Radzyminie pod Warszawą. Następnie w l. 1784-1786 był proboszczem w Lidzie. W 1775 został na wniosek Komisji Edukacji Narodowej członkiem Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych. W 1777 wraz z Joachimem Litaworem Chreptowiczem zajął się uporządkowaniem systemów miar i wag w Wielkim Księstwie Litewskim i w Koronie. Za zasługi dla edukacji otrzymał 23.11.1793 Order św. Stanisława. Po trzecim rozbiorze Polski osiadł w majątku brata Dominika. Pierwsze prace naukowe w l. 1764-1765 pisał po łacinie, w późniejszych latach pisał wyłącznie po polsku. Główne jego prace to *Logika czyli rozważania i rozsądzania rzeczy nauka*... (Wilno 1769), *Z filozofii wybrane zadania*... (Wilno 1771). Pisał też wiersze drukowane anonimowo w „Monitorze" i „Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych".

J.J. Jadacki, *Sławni wilnianie filozofowie*. Wilno 1994, s. 96-103; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 245.

Narbutt Justyn, ur. ok. 1773 w powiecie lidzkim, zm. 25.09.1845 w Wilnie lub w Jurszyszkach w powiecie lidzkim. Historyk, uczestnik powstania kościuszkowskiego, pułkownik Wojska Polskiego. Był bratem stryjecznym historyka Teodora Narbutta. Ukończył Szkołę Główną Litewską, służył w wojsku i podczas powstania kościuszkowskiego w randze pułkownika dowodził pułkiem strzelców w bitwie pod Sołami 25.06.1794. Po klęsce powstania stale mieszkał w Jurszyszkach w powiecie lidzkim. W 1818 w Grodnie opublikował pierwszą pracę naukową pt. *Rysy pierwiastków narodu litewskiego*, zawierającą prehistorię i mitologię litewską. W 1842 ukazało się w Wilnie drugie dzieło Narbutta: *Dzieje wewnętrzne narodu litewskiego z czasów Jana Sobieskiego i Augusta II, królów panujących w Polsce. Wyciąg z różnych notacyjów i manuskryptów*. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

S. Burhardt, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 22, s. 533; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 142.

Narbutt Teodor Mateusz, syn Joachima, ur. 8.11.1784 w Szawrach k. Lidy, zm. 26.10.1864 w), historyk, badacz dziejów Litwy, bibliofil, inżynier wojskowości w stopniu kapita-

na. Uczestnik walk armii carskiej przeciwko Napoleonowi. Był ojcem Ludwika Narbutta, przywódcy powstania styczniowego na Litwie. W 1803 został absolwentem Wydziału Matematyczno-Inżynieryjnego Uniwersytetu Wileńskiego. Następnie wyjechał do Petersburga, gdzie pełnił służbę jako inżynier wojskowy. Uczestniczył w walkach pod Tylżą i Ostrołęką, gdzie został ranny (1807). W 1812 zwolniono go ze służby wojskowej. Powrócił do majątku w Szawrach, gdzie zajął się unowocześnianiem rozwiązań rolniczych oraz badaniami historycznymi. Aresztowano go pod zarzutem napisania antyrosyjskiego paszkwilu (1831), w latach 1846-1852 zaprojektował i wybudował kościół w Ejszyszkach pw. Wniebowstąpienia Pańskiego. Natomiast w 1864 został skazany na zesłanie na Syberię. Wyrok zapadł w związku z udziałem jego dzieci w powstaniu styczniowym (Ludwika, Bolesława i Teodory). Do wykonania wyroku nie doszło ze względu na chorobę, a następnie śmierć Narbutta. Teodor Narbutt prowadził badania historyczne (dotyczące Litwy) oraz archeologiczne (1810). Publikował artykuły w takich czasopismach jak m.in.: „Athenaeum", „Biblioteka Warszawska" i „Tygodnik Petersburski". Swoje opinie historyczne opierał m.in. na legendach. Fałszował również źródła historyczne, napisał m.in.: kronikę litewską, tzw. *rękopis raduński* opatrując go datą powstania w 1488 r. – dynastia Jagiellonów wywodziła się tam od Ja Gellona; *Dziennik poselstwa Krzyżaków do księcia Witolda*; *Rys historyczny ludu cygańskiego* (1830); *Wyborowe ody i kantaty Jana Babtysty Rousseau*/wierszem przetł. przez Teodora Narbutta (1832); *Horacego ody wszystkie*/wierszem pol. przeł. przez Teodora Narbutta (1835); *Dzieje starożytne narodu litewskiego* (t. 1-9, 1835-1841); *Pomniki do dziejów litewskich* (1846); *Dzieje narodu litewskiego w krótkości zebrane z dołączeniem potoku pochodzeń ludów narodu litewskiego* (1847); *Teodora Narbutta pomniejsze pisma historyczne szczególnie do historyi Litwy odnoszące się* (1856). Obok autentycznych archiwaliów ogłaszał falsyfikaty.

A. Jusupovič, *Najdalsza komandoria*, (w:) „Mówią Wieki", lipiec 2006.

Narbutt Wincenty, ur. w 1812, zm. w 1883 w Wilnie; historyk, paleograf języków słowiańskich. Był długoletnim pracownikiem Archiwum Akt Dawnych Trybunału W. Ks. Litewskiego w Wilnie. Krewny historyka Teodora Narbutta.

A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński.* Wilno 1997, s. 56.

Narewicz Andrzej, ur. 28.11.1658 na Żmudzi, zm. 8.08.1731 w Słonimiu; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1674 w Wilnie; w 1691-1693 był profesorem w Warszawie; w Akademii Wileńskiej wykładał filozofię w l. 1693-1696 i teologię polemiczną w l. 1696-1697; w l. 1697-1699 był prefektem szkół w Wilnie; w 1700-1711 i 1716-1731 – misjonarzem dworskim i obozowym Wiśniowieckich, w l. 1712-1716 – misjonarzem w Łahiszynie; w 1710 był w niewoli rosyjskiej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 332.

Narewicz Tomasz, ur. 21.12.1692 na Żmudzi, zm. 31.03.1757 w Pińsku; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, poeta, dramaturg. Od 1714 studiował w Akademii Wileńskiej, następnie był tam w 1727-1730 i 1737-1738 profesorem, później wykładał w kolegiach jezuickich w Warszawie, Słucku, Pińsku, Połocku i w Nieświeżu. Napisał dramat pt. *Caesar invictissimus Haliatus rex*, który wystawiono w Wilnie w 1718, wydał panegiryki pt. *Via flaminga* (Wilno1730), poświęcone wojewodzie wileńskiemu Kazimierzowi Ogińskiemu.

V. Zaborskaitė, *Prie Lietuvos teatro ištakų.* Vilnius 1981, s. 213; M. Vaicekauskas, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija.* Vilnius 2001, s. 348.

Narewicz Władysław, ur. 9.11.1656 na Żmudzi, zm. 1.08.1708 w Warszawie; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1671, filozofię studiował w Wilnie w l. 1676-1679, teologię w Nieświeżu w l. 1682-1683 i w Warszawie w l. 1683-1686; uczył w szkołach jezuickich, był profesorem teologii w Akademii Wileńskiej w l. 1696-1698 i 1699-1703, potem był rektorem w Pińsku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 245.

Narębska-Dębska-Kozłowska Barbara, córka Stefana, architekta, i Zofii z Olszanowskich, ur. 4.01.1921 we Włocławku, zm. 16.05.2000 w Aleksandrowie Kujawskim; docent UMK, grafik, pedagog. W 1939 uzyskała maturę w Gimnazjum SS. Nazaretanek w Wilnie i rozpoczęła studia na Wydziale Sztuk Pięknych USB w Wilnie, następnie studiowała w l. 1940-1941 i 1944 w Litewskiej Akademii Sztuki w Wilnie; w l. 1944/1945 była więziona na Łukiszkach w Wilnie oraz w łagrze we wsi Jełszanka pod Saratowem; w l. 1945-1950 studiowała grafikę i architekturę wnętrz pod kierunkiem J. Hoppena na Wydziale Sztuk Pięknych UMK w Toruniu; w l. 1950-1953 pracowała w CPLiA w Toruniu, w 1956-1961 – w toruńskim Biurze Wystaw Artystycznych, w l. 1960-1976 prowadziła zajęcia na Wydziale Sztuk Pięknych UMK w Toruniu (od 1969 docent); miała 65 wystaw indywidualnych i uczestniczyła w ponad 220 zbiorowych; w swych grafikach przedstawiała architekturę Wilna i Torunia; ukazały się drukiem jej wspomnienia *Łagier NKWD nr 0321* (2001). Z okresu wileńskiego znane są m.in. jej prace: *Chata*, 1940, drzeworyt; *Fragment Wilna przy kościele Bernardynów*, 1941; *Bernardyni*, 1942, werniks; *Kościół św. Jakuba*, 1942, litografia; *Kaziu*, 1942, litografia.

Wileńskie środowisko artystyczne 1919-1945, katalog. Olsztyn b.d. (1989), s. 74; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 245-246; Z. Jędrzyński, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 3. Toruń 2003, s. 164-166.

Narębski Stefan, syn Józefa i Konstancji z Karnickich, ur. 5.02.1892 w Groznym na Kaukazie, zm. 16.11.1966 w Warszawie, pochowany w Toruniu; profesor Uniwerstetu Stefana Batorego i Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, architekt, malarz, konserwator. Ojciec jego był lekarzem w Groznym, po śmierci ojca w 1899 wyjechał z matką do jej rodzinnego Wilna. W 1911 ukończył w Wilnie szkołę realną. W Wilnie należał do Organizacji Modzieży Narodowej „PET". Następnie w l. 1911-1916 studiował architekturę w Instytucie Inżynierów Cywilnych w Petersburgu, ale studiów nie ukończył ze względów finansowych. W Petersburgu działał w Związku Młodzieży Polskiej „ZET", był współorganizatorem tajnej Szkoły Wojskowej, związanej z POW. W 1919 rozpoczął pracę w Warszawie, równocześnie studiował na Wydziale Architektury Politechniki Warszawskiej. Dyplom architekta uzyskał w 1922 i objął stanowisko architekta miejskiego we Włocławku, działając w Polskim Towarzystwie Krajoznawczym i współredagując miesięcznik „Życie Włocławka i okolicy". Według jego projektu wzniesiono Muzeum Ziemi Kujawskiej we Włocławku. W 1928 został mianowany architektem miejskim w Wilnie. Kilka lat później otrzymał propozycję prowadzenia wykładów z konserwacji zabytków na Wydziale Sztuk Pięknych USB, a następnie projektowania wnętrz. W 1937 został profesorem nadzwyczajnym USB. Był członkiem Wileńskiego Towarzystwa Artystów Plastyków. Jego projektu są trumny, kryjące szczątki królewskie w krypcie katedralnej, wnętrze kaplicy i pomnik bpa Władysława Bandurskiego (wykonany przez S. Horno-Popławskiego) w katedrze; Sala Senatu Uniwersytetu; odnowienie krypty Lwa Sapiehy w kościele Św. Michała. W Wilnie zaprojektował kilka budynków, m.in. przebudował czynszową kamienicę przy placu Katedralnym na Pałac Ar-

cybiskupi; dokonał też odbudowy wileńskiego Ratusza i konserwacji ruin zamku Giedymina. Po zamknięciu uniwersytetu pracował początkowo w Promprojekcie, a następnie, wraz z W. Kieszkowskim i O. Klassą, prowadził antykwariat, w którym odbywało się tajne nauczanie. W 1943 był więziony jako zakładnik w obozie w Prawieniszkach pod Kownem. W 1945 wyjechał do Polski i osiedlił się w Toruniu, gdzie był jednym z organizatorów Wydziału Sztuk Pięknych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Kilkakrotnie pełnił obowiązki dziekana wydziału.

W. Narębski, *Profesor Stefan Narębski – projektant i odnowiciel zabytków Wilna.* „Nasza Gazeta", Wilno, 1996, 25-31.10, s. 7; A. Kobyliński, *Barbara Narębska-Dębska.* „Znad Wilii" 1997. 04.1-15, s. 5; B. Mansfeld, (w:) *Toruński słownik biograficzny* t. 2. Toruń 2000, s. 177-178.

Narmunth Mikołaj, ur. 1.01.1650 na Żmudzi, zm. 7.06.1704 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita, teolog i filozof. Wstąpiwszy do zakonu jezuitów, odbył nowicjat w Wilnie (1666-1668) oraz studiował filozofię i teologię (1671-1679). Nauczał w szkołach jezuickich w Warszawie (1668-1669, 1674-1675, 1687-692), Kownie (1670-1671), Wilnie (1685-1687), wykładał filozofię w Akademii Wileńskiej (1682-1685) oraz teologię i prawo kanoniczne (1685-1687). Zarządzał domem profesów w Warszawie (1692-1697) i domem nowicjatu w Wilnie (od 1702); był rektorem kolegium w Reszlu (1698-1701). Narmunth jest autorem kilku nie wydanych traktatów filozoficznych.

Słownik teologów, t. III s. 197-198; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVII wieku*, t. 2. Olsztyn 1988, s. 54.

Naruszewicz Adam Tadeusz Stanisław, ur. 20.10.1733 na Polesiu, zm. 8.07.1796 w Janowie Podlaskim; ksiądz katolicki, jezuita, biskup łucki, poeta, historyk, tłumacz. Potomek podupadłej rodziny magnackiej, uczył się w kolegium jezuitów w Pińsku, tam w 1748 wstąpił do zakonu; studiował w Akademii Wileńskiej, po kilkuletniej pracy nauczycielskiej w Wilnie studia w l. 1758-1762 uzupełniał za granicą, głównie w Lyonie, potem uczył wymowy, historii i języka francuskiego w warszawskim kolegium jezuickim. Za pośrednictwem Adama Kazimierza Czartoryskiego zbliżył się do króla Stanisława Augusta Poniatowskiego, z którym ok. 1770 związał się ściśle, stając się wyrazicielem jego poglądów politycznych, realizatorem planów kulturalnych i nadwornym poetą; należał do stałych uczestników obiadów czwartkowych; w l. 1771-1777 redagował „Zabawy Przyjemne i Pożyteczne". Po kasacie zakonu jezuitów w 1773 protekcja królewska zapewniła mu zasobne beneficje oraz w 1774 koadiutorię, a w 1788 probostwo w Niemenczynie i Oniksztach, a od 1775 biskupstwo smoleńskie, od 1790 łuckie; był też od 1781 pisarzem wielkim litewskim i w l. 1781-1786 sekretarzem Rady Nieustającej. W 1772-1773 wraz z F. Łojką i K. Wyrwiczem odpowiadał na argumenty mocarstw ościennych mające uzasadnić rozbiór Polski. Towarzyszył Stanisławowi Augustowi w podróży do Kaniowa; wydał w 1787 diariusz tej podróży i opis Krymu pt. *Tauryka*, sporządzony dla Katarzyny II. Podczas Sejmu Wielkiego pośredniczył między królem a Hugonem Kołłątajem; zwolennik ustawy majowej, brał udział w początku 1792 w organizowaniu w swej diecezji aprobujących ją sejmików, a 3 maja wygłosił kazanie podczas uroczystości rocznicowych w Warszawie. Po przystąpieniu króla do Targowicy wycofał się z życia politycznego. Debiutował w druku jako poeta w latach pięćdziesiątych łacińskimi panegirykami, ale jego dorobek poetycki, objęty w większości wydaniem Franciszka Bohomolca (*Dzieła*, t. 1-4 1778), kilkakrotnie przedrukowywanym w XIX w., powstał głównie w l. 1770-1774; od 1775 pracował na zlecenie króla nad *Historią narodu polskiego*, ukończoną do 1386; wyd. t. 2-7 1780-1786,

t. 1 1824. Pisał ody, satyry, np. *Chudy literat*, *Reduty*; sielanki, wprowadził do literatury polskiej sielankę moralną; był autorem dwu tragedii: *Gwido, hrabia Blezu* (1767-1770) i *Tankred* (1772-1773). Tłumaczył poezje Macieja Kazimierza Sarbiewskiego, Woltera, Tacyta, Horacjusza.

J. Platt, (w:) *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 14; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*. Warszawa 2000, s. 306-307.

Naruszewicz Kazimierz Adam, ur. 18.10.1730 na Litwie, zm. 4.04.1803 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. W 1745 wstąpił do zakonu jezuitów i studiował w kolegiach jezuickich; w l. 1751-1754 wykładał gramatykę w wileńskim konwikcie szlacheckim (potem Collegium Nobilium), w l. 1754-1755 studiował matematykę w Pradze, potem uczył w Warszawie w Collegium Nobilium i studiował teologię w l. 1757-1759; w Akademii Wileńskiej uzyskał magisterium z filozofii i doktorat z teologii, uczył w niej gramatyki; w l. 1762-1764 odbył podróż za granicę, w 1764 zarządzał drukarnią wileńską, w 1766 wykładał w Akademii matematykę i język hebrajski, w l. 1769-1773 był rektorem wileńskiego Collegium Nobilium, po przekształceniu Akademii w Szkołę Główną Litewską został sekretarzem tej uczelni.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 333.

Narwoysz przydomek: **Milikont** Franciszek Ksawery, ur. 15.01.1742 w Choduciszkach, zm. 25.06.1819 w Wilnie; ksiądz katolicki, jezuita, profesor matematyki, doktor filozofii, profesor Szkoły Głównej Wileńskiej. Nowicjat i seminarium nauczycielskie odbył w Wilnie w latach 1756-1760, w l. 1760-1761 studiował w Akademii Wileńskiej filozofię, w l. 1761-1763 matematykę, w l. 1765-1769 teologię; w 1772 uzyskał stopień doktora filozofii i nauk wyzwolonych; w l. 1767-1770 był profesorem matematyki w Akademii Wileńskiej. Po kasacie zakonu jezuitów działał u Antoniego Tyzenhauza podskarbiego litewskiego w Grodnie, gdzie jako inżynier pracował nad uspławnieniem Niemna, a następnie został wysłany do Holandii, Anglii i Niemiec dla zapoznania się z urządzeniami przemysłowymi. Po upadku Tyzenhauza w 1783 wrócił do Wilna do Akademii, przemianowanej już na Szkołę Główną Litewską. Od 1803 był członkiem Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, należał do loży masońskiej „Gorliwy Litwin". Był kanonikiem katedry wileńskiej; pracował także nad oznaczeniem geograficznego położenia miast litewskich.

E. Małachowicz, *Wilno. Dzieje. Architektura. Cmentarze.* Wrocław 1996, s. A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński.* Wilno 1997, s. 46; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 247.

Nève Jan de, ur. w 1785, zm. w 1839; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, romanista. Był początkowo adiunktem, od 1830 profesorem na katedrze języka i literatury francuskiej Uniwersytetu Wileńskiego, po likwidacji uczelni wykładał w Akademii Duchownej i Akademii Medyko-Chirurgicznej; przez wiele lat był cenzorem ksiąg; ogłosił w 1826 w Wilnie 3 podręczniki do nauki języka francuskiego. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

Z. Siemienowicz, *Akademia Medyko-Chirurgiczna w* Wilnie; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2008, s. 335.

Nielubowicz Jan, ur. 28.10.1915 w Warszawie, zm. 2.02.2000 tamże; profesor medycyny, współtwórca transplantologii w Polsce. Pochodził z rodziny lekarskiej. Jego ojciec, dr Kazimierz Nielubowicz, był chirurgiem i urologiem w Szpitalu Dzieciątka Jezus w Warszawie. Jego dziadek, dr Władysław Nielubowicz, był chirurgiem i dyrektorem szpitala w Krzemieńczugu na Ukrainie. W 1929 zmarł ojciec

Jana, zaś jego matka, Wanda Nielubowiczowa, zdecydowała się przenieść do Wilna. W Wilnie ukończył Gimnazjum im. A, Mickiewicza i w 1933-1936 studiował na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Stefana Batorego. W 1936 kontynuował studia na Uniwersytecie Warszawskim. Dyplom lekarza uzyskał 3 marca 1939. Po wybuchu wojny znalazł się na terytorium zajętym przez ZSRR. W 1940 na polecenie litewskich i radzieckich władz okupacyjnych rozpoczął praktykę lekarską w Wilnie i Kownie. Od 1943 był ordynatorem, jedynym lekarzem małego szpitala w Wołożynie (obecnie Białoruś). W 1945 powrócił do Warszawy i rozpoczął pracę w Klinice Chirurgicznej Szpitala Dzieciątka Jezus w Warszawie, tej samej, w której pracował kiedyś jego ojciec. W klinice tej pracował na różnych stanowiskach do roku 1975, kiedy to Klinika została podzielona i przeniesiona do nowo budowanego Szpitala przy ul. Banacha. W tym szpitalu pracował do 1986 roku, w którym to przeszedł na emeryturę. W 1959 został kierownikiem I Kliniki Chirurgicznej Akademii Medycznej w Warszawie. W latach 1974-1986 był dyrektorem Instytutu Chirurgii A.M. W 1947 obronił pracę doktorską: *Ropowice żołądka i jelit*. Stopień doktora habilitowanego uzyskał w 1952, tytuł profesora nadzwyczajnego chirurgii otrzymał 27 kwietnia 1962, a profesora zwyczajnego 1 lipca 1970. W 1958 dzięki Fundacji Rockefellera odbył roczny staż w Klinice Chirurgicznej Uniwersytetu Harvarda w Bostonie w USA, dzięki czemu miał możliwość lepszego zapoznania się z osiągnięciami chirurgicznymi na świecie. Był twórcą lub reformatorem wielu dziedzin chirurgii polskiej, m.in. w 1966 doprowadził do pierwszego udanego zabiegu transplantacji (przeszczep nerki) w Polsce. Od 1957 równolegle z pracą w Akademii Medycznej był kierownikiem Zakładu Chirurgii Doświadczalnej PAN. Od 1969 był członkiem korespondentem PAN, zaś od 1983 członkiem rzeczywistym PAN. Od 1.10.1981 do 30.09.1986 przez dwie kadencje był rektorem Akademii Medycznej w Warszawie.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 376.

Niemczewski Zachariasz, ur.w 1766 w powiecie rosieńskim, zm. 10.12.1820 w Wilnie; profesor matematyki na Uniwersytecie Wileńskim. Ukończył szkołę wydziałową w Krożach na Żmudzi, następnie studiował matematykę w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie, studia ukończył ze stopniem doktora filozofii i nauk wyzwolonych; od 1794 uczył matematyki w Grodnie; w l. 1797-1802 był wiceprofesorem w Szkole Głównej Litewskiej, następnie studiował we Włoszech, Francji i Szwajcarii. Od 1808 wykładał matematykę na Uniwersytecie Wileńskim. W 1809 został profesorem nadzwyczajnym, zwyczajnym – w 1810. W l. 1818-1820 był dziekanem oddziału nauk fizycznych i matematycznych Uniwersytetu Wileńskiego. Pełnił również obowiązki cenzora ksiąg świeckich i czynnie działał w Towarzystwie Szubrawców. Był człowiekiem wszechstronnie wykształconym, przed śmiercią zapisał znaczne sumy na stypendia, szpital i Wileński Dom Dobroczynny. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 323.

Niesiołowski Tymon, syn Norberta i Celiny z Dzikowskich, ur. 2.10.1882 we Lwowie, zm. 12.06.1965 w Toruniu; grafik, rzeźbiarz, pedagog. Dzieciństwo i wczesną młodość spędził w domu rodzinnym we Lwowie; uczył się w gimnazjum, skąd po 5 latach nauki usunięto go za udział w demonstracji pierwszomajowej. W 1898 i 1899 uczęszczał na oddział malarstwa dekoracyjnego w Szkole Przemysłowej. W l. 1900-1903 studiował w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie pod kierunkiem Józefa Mehoffera, Teodora Axentowicza i Stanisława Wyspiańskiego; w l. 1905-1926 z przerwami mieszkał w Zakopanem, był członkiem Stowarzyszenia „Sztuka Podhalańska" oraz grup „Pięciu" i „Formiści"; kolekcjonował góral-

skie malarstwo na szkle. W l. 1907-1912 podróżował po Europie, m.in. przebywał w Monachium i Paryżu. W czasie pierwszej wojny światowej pozostał w Zakopanem; miał wówczas pracownię w willi „Złotogłów" przy bulwarach Słowackiego 2. W 1926 przeniósł się do Wilna, gdzie zamieszkał przy ulicy Wiosennej 6. W l. 1926-1932 był tam dyrektorem nowo powstałej Szkoły Rzemiosł Artystycznych, a w 1928 przeniósł się na Wydział Sztuk Pięknych USB, początkowo jako adiunkt, od 1937 docent katedry malarstwa monumentalnego; prowadził zajęcia z projektowania tkanin, gobelinów i plakatów. W 1930 pracował przy restauracji obrazów w kościele św. Teresy w Wilnie. Był członkiem Wileńskiego Towarzystwa Artystów Plastyków. W l. 1928-1939 prowadził pracownię gobelinów i kilimów; brał udział w wielu wystawach. W okresie wileńskim malował głównie spokojne, klasycyzujące akty kobiet i studia portretowe dzieci: *Chłopiec w spiczastej czapce* 1930-1939; *Na brzegu morza* 1927; *Półakt* 1929; *Kompozycja* 1932; malował także sceny z cyrku: *Koncert w cyrku* 1927; *Koncert* 1933; ponadto: *Kawiarnia* 1935; *Wilno* 1936; *Kwiaty* 1925; *Wilno. Ulica wiosną* 1929; *Po kąpieli* 1933; w 1940 objął funkcję prezesa Związku Plastyków Wileńskich, został profesorem Akademii Sztuki Litewskiej SRR; uczestniczył w Wystawie Plastyków Wileńskich w 1940. Podczas okupacji niemieckiej rysował pocztówki i malował portrety na zamówienie, w 1944 zostało zniszczone jego wileńskie mieszkanie z większością prac. W 1945 w ramach tzw. repatriacji wyjechał z Wilna do Torunia, gdzie do 1960 pracował na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika jako profesor malarstwa sztalugowego; wszedł w skład „Grupy Toruńskiej". W okresie toruńskim stworzył m.in. *Portret Henryka Kuny* 1945; *Don Kichote i Sancho Pansa* 1953; *Arlekin* 1958. Ponadto jest autorem pomnika nagrobnego A. Dzikowskiej na Cmentarzu Antokolskim w Wilnie, rzeźb: *Popiersie kobiety*, *Portret córki*. Napisał *Wspomnienia* (1963).

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 3, Vilnius 1987, s. 208; J. Malinowski, *Kultura artystyczna Wilna 1893-1945*, (w:) *Wileńskie środowisko artystyczne 1919-1945*, katalog. Olsztyn b.d. (1989), s. 29; *Słownik artystów polskich*, t. 6. Warszawa 1998, s. 66-71; J. Poklewski, *Polskie życie artystyczne w międzywojennym Wilnie*, Toruń 1994; J. Kotłowski, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 1. Toruń 1998, s. 183-185.

Nieścierowicz (Nieszczerowicz) Marcin Kazimierz, ur. 12.02.1630 na Białorusi, zm. 19.07.1702 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1661 w Wilnie, wykładał w Braniewie, Nieświeżu i Warszawie; był profesorem teologii moralnej w Akademii Wileńskiej w l. 1675-1676, prefektem szkół w Nowogródku w 1677-1678 i Wilnie w 1678-1679, rektorem kolegium jezuickiego w Połocku w l. 1680-1683, prefektem szkół i profesorem teologii moralnej w Akademii Wileńskiej w l. 1683-1685, rektorem kolegium w Krożach w l. 1686-1688.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 338.

Niewiarowicz Adam, ur. w 1918, zm. 31.03. 1993 w Poznaniu; profesor na Wydziale Technologii Żywności w Akademii Rolniczej w Poznaniu. Ukończył Gimnazjum im. Zygmunta Augusta w Wilnie oraz studiował na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, tytuł magistra uzyskał w Akademii Rolniczej w Poznaniu. Tu pracował i zdobył kolejne stopnie naukowe. Przed emeryturą kierował Katedrą Technologii Drobiu i Jaj.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 377.

Niewodniczański Henryk, ur. 10.12.1900 w Wilnie, zm. 20.12.1968 w Krakowie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, fizyk. Ukończył Gimnazjum im. J. Lelewela w Wilnie w 1920, w l. 1920-1924 studiował fizykę

na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, w 1924 uzyskał absolutorium, a w 1926 obronił pracę doktorską. W l. 1921-1934 był asystentem prof. Wacława Dziewulskiego. W 1927 rozpoczął staż u prof. Waltera Gerlacha na Uniwersytecie w Tybindze. W 1932 habilitował się na USB; w 1935 zorganizował w Wilnie jedno z pierwszych laboratoriów fizyki jądrowej; w l. 1934-1937 otrzymał stypendium Fundacji Rockefellera na pracę naukową pod kierunkiem lorda Ernesta Rutherforda. Od 1937 do 1939 był profesorem Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; w 1939 wrócił do Wilna i w czerwcu 1939 objął Katedrę Fizyki Doświadczalnej USB. Podczas wojny wykładał na kompletach tajnego nauczania USB i pracował jako magazynier w fabryce elektrotechnicznej. W 1945 wyjechał do Wrocławia, gdzie w l. 1945-1946 pracował na tamtejszym uniwersytecie i na Politechnice Wrocławskiej; od 1946 – na Uniwersytecie Jagiellońskim; od 1947 członek PAU, od 1952 – PAN; od 1948 był dyrektorem Instytutu Fizyki Uniwersytetu Jagiellońskiego; twórca i dyrektor od 1955 Instytutu Fizyki Jądrowej w Krakowie. Jego prace naukowe dotyczyły głównie fizyki jądrowej niskich energii i spektroskopii atomowej; zajmował się również reakcjami fotojądrowymi, reakcjami jądrowymi bezpośredniego oddziaływania, spektroskopią jądrową.

R. Brazis, *Na 100-lecie urodzin wielkiego wilnianina – Henryka Niewodniczańskiego* „Magazyn Wileński" 2000; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 19. Warszawa 2003, s. 38.

Niklewicz Szymon, ur. ok. 1571 we Lwowie, zm. 24.11.1632 w Pułtusku; rektor Akademii Wileńskiej w l. 1611-1614 i w l. 1625-1629, jezuita, prowincjał litewski jezuitów. W l. 1619-1620 był prokuratorem prowincji litewskiej w Rzymie; ponadto był profesorem, rektorem i prefektem seminarium w Pułtusku, superiorem w Warszawie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 339.

Nikowski (Kochański) Szymon, ur. ok. 1551 w Łobżenicy, zm. 11.09.1591 w Krakowie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Studiował w Akademii Lubrańskiego w Poznaniu i w Akademii Krakowskiej; w l. 1578-1579 był w Akademii Wileńskiej profesorem retoryki, w l. 1579-1580 – kaznodzieją; od 1580 przebywał w Szwecji, w 1582 został spowiednikiem królowej Katarzyny i przełożonym misji, w 1583 – wychowawcą Zygmunta III; w l. 1586-1587 był prefektem szkół i profesorem retoryki w Poznaniu; w l. 1587-1589 – profesorem Seminarium Papieskiego w Braniewie, w l. 1589-1591 – profesorem retoryki w Akademii Wileńskiej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 339.

Niszkowski Jan Fryderyk, ur. 18.03.1774 w Wilnie, zm. 3.09.1816 tamże; profesor chirurgii Uniwersytetu Wileńskiego. Ukończył Szkołę Główną Litewską w Wilnie ze stopniem doktora filozofii, następnie studiował w niej medycynę i w 1799 uzyskał tytuł doktora medycyny i chirurgii; w l. 1802-1806 studiował w Berlinie, Paryżu, Rzymie, Wiedniu; od 1807 wykładał na Uniwersytecie Wileńskim teoretyczną chirurgię oraz desmurgię; od 1809 kierował kliniką chirurgiczną; w 1815 został profesorem medycyny i chirurgii, wykonywał najtrudniejsze operacje w klinice chirurgicznej, był prezesem Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego. Pochowany na cmentarzu ewangelickim w Wilnie; po likwidacji cmentarza w 1956 zachowała się jego kaplica przy Małej Pohulance (obecnie K. Kalinausko).

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 3. Vilnius 1987, s. 214.

Noiszewski Kazimierz, ur. 11.09.1859 w Wilnie, zm. 5.07.1930 w Warszawie; lekarz oftalmolog, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i Uniwersytetu Warszawskiego. Zesłany wraz z rodziną po powstaniu styczniowym do Tuły w Rosji. W 1877 ukończył

gimnazjum w Orle, w 1883 medycynę w Moskwie. Wkrótce wyjechał za granicę dla pogłębienia wiedzy okulistycznej. Przebywał w Krakowie w klinice prof. Lucjana Rydla, w Wiedniu (u prof. Michała Borysiekiewicza) i w Paryżu. Po powrocie do Rosji w 1887 podjął prywatną praktykę okulistyczną w kurorcie Pohulanka nad Dźwiną koło Dyneburga. Wkrótce założył tam klinikę okulistyczną, która zyskała duży rozgłos, a sam Noiszewski dzięki licznym publikacjom stał się znany w całej Rosji. W 1900 uzyskał doktorat z medycyny. W 1908 za pracę *O jaskrze prostej i jej zależności od różnicy ciśnienia między gałką a czaszką* został docentem w Wojskowej Akademii Medycznej w Petersburgu. Otrzymał też nagrodę im. J. Moczutkowskiego. W latach 1908-1918 wykładał fizjologię i patologię, równolegle prowadząc swoją lecznicę. Od 1907 był aktywnym członkiem Związku Polskich Lekarzy i Przyrodników w Petersburgu. Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę wrócił do kraju i podjął pracę w Ministerstwie Zdrowia. Skierowany w 1919 do Wilna współtworzył tam Uniwersytet Stefana Batorego. Jako profesor zwyczajny objął katedrę okulistyki, prowadził wykłady z diagnostyki, higieny i terapii narządu wzroku. W 1920 zorganizował I Wszechpolski Zjazd Okulistyczny w Warszawie. W 1921 przeniósł się do Warszawy, gdzie jako profesor zwyczajny został twórcą i pierwszym kierownikiem katedry i kliniki okulistycznej Uniwersytetu Warszawskiego. W tym samym roku został założycielem i pierwszym prezesem Towarzystwa Okulistów Polskich. W 1923 założył czasopismo „Klinika Oczna" i został jego redaktorem naczelnym. Po przejściu na emeryturę w październiku 1929 nadal zajmował się nauką. Na krótko przed śmiercią przygotował do druku książkę *Choroby oczne, z którymi najczęściej spotyka się lekarz – praktyk*. Pochowany został na Cmentarzu Powązkowskim w Warszawie. Opracował zasady działania elektroftalmu (tzw. sztucznego oka), oparte na występowaniu zmienności przewodnictwa selenu i wyzyskaniu tej cechy w przetwarzaniu bodźców świetlnych na dotykowe i dźwiękowe (1889). Uchodzi za wynalazcę trychezjometru do badania wrażliwości czuciowej oka oraz innych przyrządów stosowanych w okulistyce. Pozostawił ok. 180 oryginalnych prac w języku polskim, rosyjskim, niemieckim i francuskim.

T. Ostrowska, (w:) *PSB* t. 23, s. 171; A. Śródka, (w:) *Uczeni polscy XIX-XX stulecia*. Warszawa, 1997.

Nowak Andrzej, ur. ok. 1570 w Wilnie, zm. 9.11.1629 tamże; profesor Akademii Wileńskiej. Był magistrem filozofii i nauk wyzwolonych, w l. 1599-1603 był profesorem w Akademii Wileńskiej.

Mokslas senajeme Vilniaus univesitete.

Nowak Edmund, ur. w 1891, zm. po 1939; ksiądz katolicki, historyk, kapelan wojskowy. Po ukończeniu Seminarium Duchownego we Włocławku w 1915 otrzymał święcenia kapłańskie; w l. 1915-1920 był katechetą i wikariuszem w kilku miejscowościach, od 1920 – kapelanem wojskowym m.in. w Grodnie i Nowej Wilejce; ukończył studia historyczne na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, doktorat uzyskał w 1934 we Lwowie; brał udział w wojnie 1939 jako szef służby duszpasterskiej w Dowództwie Armii Lublin; został internowany i zginął w Związku Sowieckim; opublikował m.in. *Rys dziejów duszpasterstwa wojskowego w Polsce 986-1831* (1932) i *Duszpasterstwo wojskowe katolickie i prawosławne w Rosji 1832-1914* (Wilno 1934).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 251.

Nowakowski Aleksander, profesor krystalografii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie przed 1939, po wojnie pracował w Łodzi.

W. Korowajczyk, „Nasz Czas"

Nowakowski Brunon, ur. 26.09.1890, zm. 22.02.1966; lekarz higienista, profesor Uni-

wersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Od 1937 był kierownikiem Zakładu Higieny USB; w czasie II wojny światowej był profesorem na Polskim Wydziale Lekarskim w Edynburgu, następnie wrócił do kraju i od 1948 organizował Śląską Akademię Medyczną, był pierwszym jej rektorem.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 117.

Nowicki Emilian Klemens, ur. 24.11.1781 w Kożanach na Podlasiu, zm. 4.03.1876 w Woli Pszczołeckiej pod Jasłem; profesor okulistyki „ojciec polskiej chirurgii". Studia odbył w 1810-1812 na Uniwersytecie Wileńskim (kandydat filozofii) i w 1812-1815 w Akademii Medyko-Chirurgicznej Warszawskiej (magister medycyny i chirurgii). Od 1817 profesor okulistyki w Warszawie. W 1823 został dyrektorem tamtejszej kliniki chirurgicznej. Pozostawił prace z zakresu chirurgii, chemii i botaniki. Ogłosił m. in.: *Odejmowanie członków* (1831), *O złamaniu kości...* (1833). Został pochowany na cmentarzu ewangelicko-reformowanym w Zelowie.

Ilustrowana Encyklopedia Trzaski, Everta i Michalskiego (1924-1927); *Wielka Ilustrowana Encyklopedia Gutenberga (1934-1939)*

Nowicki Paweł, ur. w 1888, zm. w 1980, profesor USB, ksiądz katolicki. Ukończył gimnazjum klasyczne w Chełmnie oraz Seminarium Duchowne w Pelplinie; na Uniwersytecie we Fryburgu uzyskał w 1916 doktorat z filozofii; w l. 1917-1924 był nauczycielem gimnazjum w Pelplinie; w 1924-1939 wykładał na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Stefana Batorego jako zastępca profesora, docent i profesor Pisma św. Starego Testamentu; w 1928 uzyskał w Wilnie doktorat teologii, w 1933 habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim; 3.03.1942 został aresztowany przez Niemców, więziony na Łukiszkach w Wilnie, w Wyłkowyszkach i Szałtupiu (do 1943); od 1944 wykładał w Seminarium Duchownym i połączonym z nim Wydziale Teologicznym w Wilnie i – po przeniesieniu się uczelni – w l. 1945-1947 w Białymstoku; w l. 1948-1954 był profesorem nauk biblijnych na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego, od 1954 – w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 252-253.

Nowodworski Witold, syn Władysława i Alojzy z domu Spett, ur. 14.06.1861 w majątku Lemno w powiecie ihumeńskim guberni mińskiej, zm. 14.06.1923 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, historyk. Ojciec jego był dzierżawcą majątku Lemno. Uczył się w gimnazjum wojskowym w Połocku, po jego ukończeniu w 1878 wstąpił do Instytutu Dróg i Komunikacji w Petersburgu, ale w 1880 przeniósł się na Wydział Historyczno-Filologiczny Uniwersytetu Petersburskiego, który ukończył wiosną 1885 ze stopniem kandydata nauk i do 1906 był nauczycielem historii w szkołach średnich w Petersburgu. Wykładał także historię w gimnazjum żeńskim przy kościele św. Katarzyny. W 1900 został docentem prywatnym na Uniwersytecie Petersburskim. W 1904 uzyskał stopień magistra historii powszechnej, a w 1906 otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego historii w Instytucie Historyczno-Filologicznym kniazia Bezborodki w Nieżynie na Ukrainie. W 1908 został docentem Uniwersytetu Kijowskiego. W 1917 pracował na Wyższych Polskich Kursach Naukowych w Kijowie, następnie w Polskim Kolegium Uniwersyteckim. W 1921 przyjechał do Polski, w tymże roku został profesorem zwyczajnym historii powszechnej na USB. Napisał i wydał kilka prac naukowych, m.in. *Stosunki Rzeczypospolitej ze Szwecją i Danią za Batorego* (1911). Zmarł nagle, pochowany został na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

Polski słownik biograficzny, t. 23, s. 372; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 183.

Nowodworski Witold, syn Witolda i Marii z Kowzanów, ur. w 1907 w Nieżynie na Ukrainie, zm. w 1978 w Lublinie; doktor nauk humanistycznych, pracownik biblioteki KUL. Od 1921 mieszkał w Wilnie, po ukończeniu Gimnazjum im. Zygmunta Augusta w Wilnie, rozpoczął studia na Wydziale Humanistycznym USB. Po uzyskaniu stopnia magistra historii pracował w Bibliotece Uniwersytetu Stefana Batorego do sierpnia 1939. Walczył w Armii Krajowej Okręgu Wileńskiego, w 1944 został wcielony do LWP, ranny pod Kołobrzegiem. W 1945 podjął pracę w Instytucie Bałtyckim w Bydgoszczy jako bibliotekarz. W l. 1948-1949 był kustoszem w Państwowym Instytucie Książki w Łodzi, od października 1949 do przejścia na emeryturę w 1973 był pracownikiem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Doktorat uzyskał w 1960 na Uniwersytecie Łódzkim na podstawie rozprawy pt. *Bibliograficznych ksiąg dwoje Joachima Lelewela.*

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 378.

Tymon Niesiołowski

Jan Oko

O

O'Connor John, ur. w 1760, zm. w 1802 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, lekarz. Irlandczyk, przybył na Litwę w 1785 i został lekarzem nadwornym Macieja Radziwiłła, w 1799-1802 był profesorem medycyny praktycznej w Szkole Głównej Litewskiej. Według Stanisława Jundziłła był lekarzem nieudolnym. Był pochowany na cmentarzu na Rossie w północnym kolumbarium, które zostało zniszczone w latach 50-tych XX w.

M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 195; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2008, s. 345.

Oczapowski Jan, ur. w 1800 w Pociejkach w powiecie słuckim, zm. 7.03.1871 w Warszawie; doktor medycyny, lekarz. Studiował medycynę na Uniwersytecie Wileńskim, doktoryzował się w 1824 na podstawie rozprawy *De auscultatione mediata...* Od 1828 był lekarzem wojskowym w Warszawie, potem leczył w szpitalu ewangelickim. Wydał: *Wiadomość o używaniu wód Buskich* i *Praktyczny wykład chorób kołtunowych*. Jest autorem polskiej nazwy pierwiastka tlen. Pochodzi ona od słowa „tlić". Był młodszym bratem Michała i Antoniego Oczapowskich.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 256.

Oczapowski Michał, ur. 11.05.1788 w Pociejkach w powiecie słuckim, zm. 21.01.1854 w Warszawie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, agronom. Naukę rozpoczął 1803 w Słucku i kontynuował ją w Nieświeżu. W 1808 podjął studia na Wydziale Fizyko-Matematycznym Uniwersytetu Wileńskiego; w 1810 uzyskał stopień kandydata, w 1811 – stopień magistra, w 1812 – stopień doktora filozofii na podstawie pracy *Rozprawa o gruntach*. W l. 1812-1819 administrował dobrami barona A. Roennego na Żmudzi, wprowadził tam nowoczesną gospodarkę. W 1919 podjął starania o uzyskanie nominacji na profesora w Katedrze Gospodarstwa Wiejskiego Uniwersytetu Wileńskiego. Nie uzyskał jej jednak i to mimo poparcia Jerzego Adama Czartoryskiego. Zdecydował się więc na naukową podróż za granicę. W l. 1819-1822 odbył podróż do Niemiec, m.in. studiował u A. Thaera w Möglin; do Holandii, Francji i Wielkiej Brytanii. W Berlinie studiował weterynarię, leśnictwo i technologię. W 1822 został powołany na profesora gospodarstwa wiejskiego na Uniwersytecie Wileńskim; w Zameczku (obecnie Pilaitė) pod Wilnem założył wzorcowe gospodarstwo rolne podległe uniwersytetowi. Wydał podręczniki: *Rzut oka na teraźniejszy stan gospodarstwa w klimacie północnym* oraz *O roli, jej uprawie i pielęgnowaniu rolin gospodarskich*. Po zamknięciu Uniwersytetu Wileńskiego przeniósł się do Warszawy, gdzie został administratorem, a w l. 1835-1853 dyrektorem Instytutu Agronomicznego w Marymoncie. Wydał też prace: *Sposób klasyfikowania gruntów* (1825) oraz wybitne dzieło *Gospodarstwo wiejskie*, t. 1-10 1835-1844, t. 11-12 1856-1857), obejmujące szczegółowy wykład gleboznawstwa, uprawy roli i roślin, chowu zwierząt, przemysłów rolnych i ekonomiki rolnej.

Wielka encyklopedia PWN, t. 19. Warszawa 2003, s. 309; J. Pająk. *Michał Oczapowski*. Warszawa 1951.

Odincow Nikifor Fiedorowicz, ur. w 1852, zm. w 1906; historyk Cerkwi, pedagog, du-

chowny prawosławny. W 1873 ukończył prawosławne seminarium duchowne w Witebsku, w 1877 – prawosławną Akademię Duchowną w Petersburgu ze stopniem kandydata nauk. Od 1877 wykładał w szkołach w Astrachaniu; od 1882 był inspektorem szkół ludowych w guberni wileńskiej; od 1889 – inspektorem Wileńskiego Okręgu Szkolnego; badał księgi unickie, opublikował kilka prac o Kościele unickim na Wileńszczyźnie.

W. Antonau, (w:) *Wielikaje Kniastwa Litouskaje Encykłapiedyja*, t. 1. Minsk 2005, s. 205.

Odlanicki-Poczobutt Michał, ur. w 1910, zm. w 2007 w Krakowie; profesor AGH, geodeta. Uczył się w Gimnazjum OO. Jezuitów w Wilnie oraz w Gimnazjum im. A. Mickiewicza w Grodnie; w l. 1929-1934 studiował na Wydziale Geodezyjnym Politechniki Warszawskiej, w l. 1934-1935 był w Szkole Podchorążych Rezerwy Artylerii; w l. 1934-1938 pracował w Urzędzie Wojewódzkim w Białymstoku, w l. 1938-1939 – w Biurze Regionalnego Planu Zabudowy Okręgu Krakowskiego; we wrześniu 1939 był podporucznikiem w 6. PAL w Armii „Kraków", uciekł z obozu jenieckiego; w 1945-1980 pracował w Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie (od 1951 jako profesor nadzwyczajny, od 1960 – profesor zwyczajny); był organizatorem i wieloletnim przewodniczącym Komitetu Geodezji PAN; od 1990 był prezesem Oddziału Krakowskiego Towarzystwa Miłośników Wilna i Ziemi Wileńskiej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 345.

Odlanicki-Poczobutt Stanisław, ur. w 1898, zm. w 1981; docent doktor nauk rolnych. Studiował w Kijowie, był żołnierzem I Korpusu Polskiego gen. Dowbora-Muśnickiego, następnie studiował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie i był tam pracownikiem naukowym, po II wojnie światowej od 1949 w Instytucie Włókien Łykowych Poznaniu, jako wicedyrektor naukowy; bibliofil i erudyta.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 378.

Oficjalski Piotr, ur. w 1901, zm. 04.1940 w Katyniu; adiunkt na Uniwersytecie Stefana Batorego, farmaceuta. Dyplom magistra uzyskał w 1930 na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, doktorat – w 1936 po rocznym pobycie w Paryżu; był asystentem, od 1939 – adiunktem Katedry Chemii Organicznej na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym USB; uczestniczył w wojnie 1939, dostał się do niewoli sowieckiej, przebywał w obozie w Kozielsku i został zamordowany w Katyniu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 256; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 19. Warszawa 2003, s. 256.

Ogiński Franciszek Ksawery Alojzy, ur. 3.12. 1708 na Litwie, zm. 22.11.1758 w Nieświeżu; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1724; był prefektem szkół w Pińsku, kaznodzieją i prefektem biblioteki w Mińsku; w 1740-1743 – prefektem szkół i sekretarzem Akademii Wileńskiej, w l. 1744-1745 – profesorem prawa kanonicznego w Akademii Wileńskiej; w l. 1752-1753 – prefektem kościoła św. Jakuba i Filipa na Łukiszkach; ponadto był rektorem kolegiów w Witebsku, Mińsku i Nieświeżu; opublikował książkę: *Kościół S. Michała... na górze Nieświeskiej* (Wilno 1758).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 346.

Oko Jan, syn Walentego i Katarzyny z Fiszerów, ur. 16.12.1875 w Zameczku koło Żółkwi (obecnie Ukraina), zm. 8.09.1946 w Zakopanem; filolog klasyczny, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego. W 1898 roku ukończył z odznaczeniem V Gimnazjum we Lwowie i rozpoczął studia na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Lwowskiego, gdzie studiował

filologię klasyczną oraz filologię polską. Równolegle ze studiami pracował od roku szkolnego 1901/1902 jako zastępca nauczyciela w III Gimnazjum lwowskim. W 1903 roku objął stanowisko nauczyciela w gimnazjum w Stryju. Od 1906/1907 pracował w VI Gimnazjum we Lwowie. W l. 1910/1911 odbył podróż naukową do Grecji i Rzymu; w 1914/1915 z powodu zajęcia Lwowa przez wojska rosyjskie przebywał w Wiedniu; w 1916 powrócił do Lwowa do VI Gimnazjum, w którym pracował do 1920, utrzymując w trudnych warunkach dawny wysoki poziom szkoły. 1 lutego 1920 Jan Oko został powołany na stanowisko zastępcy profesora na Uniwersytecie Wileńskim, a 1 lipca został mianowany profesorem nadzwyczajnym, 12 października 1925 zwyczajnym (bez habilitacji). Stworzył na tej uczelni seminarium filologii klasycznej i kierował nim bez przerwy do końca 1939 roku. W latach 1926-1929 oraz od roku 1936 aż do grudnia 1939, kiedy to Uniwersytet został przejęty przez władze litewskie, był dziekanem Wydziału Humanistycznego. W roku 1925/1926 jako delegat Uniwersytetu Wileńskiego brał też udział w pracach komisji ministerialnej, której celem było opracowanie przepisów wprowadzonych wówczas studiów magisterskich. W czasie II wojny światowej, po przekształceniu USB na litewski Uniwersytet Wileński, władze litewskie pozostawiły profesora na uczelni, jednakże nie uniknął w czasie okupacji niemieckiej aresztowania (15.09.1943) i czasowego pobytu w więzieniu. W kwietniu 1945 wyjechał z rodziną do Łodzi, gdzie od 1.09.1945 objął katedrę na Uniwersytecie Łódzkim. Pozostawił po sobie poważny dorobek naukowy, m.in. opublikował: *O powstaniu i znaczeniu formuły Patres Conscripti* (1904), na podstawie tej rozprawy uzyskał w roku 1909 stopień doktora filozofii na Uniwersytecie Lwowskim. Jako pracownik Uniwersytetu Wileńskiego opublikował 36 prac naukowych w języku polskim, łacińskim i francuskim. Dotyczyły one przede wszystkim trzech dziedzin: literatury rzymskiej, archeologii i humanizmu polskiego. Z pierwszej grupy wymienić należy: wysoko ocenianą przez europejskich filologów klasycznych *Catulliana et Horatiana* (w „Pracach Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie" T. 1: 1924 z. 2), *L'ode de Catulle sur le passereau* („Eos" 1928), *Epitaphia Ciceronis duodecim sapientum* („Eos" 1932/3), *De M.T. Varronis quattuor vocabulorum explanandorum gradibus* („Eos" 1937). Spośród studiów archeologicznych na uwagę zasługują wyniki bezpośrednich badań w Rzymie: *Forum Romanum w świetle najnowszych badań* („Przegląd Współczesny" 1926), *Mownica rzymska* (Wilno 1926), *Do źródeł grobu Romulusa* (Lwów 1927). Największa natomiast praca – dwutomowa monografia o topografii starożytnego Rzymu – pozostała w rękopisie i znajduje się w Archiwum PAN. Najbardziej jednak cenne w dorobku naukowym Jana Oko są prace oparte na materiałach rękopiśmiennych i starodrukach uzyskanych drogą długotrwałych i szeroko prowadzonych poszukiwań w bibliotekach i archiwach wileńskich. Dotyczą one zarówno autorów starożytnych, jak m. in. *De Ovidii Sapphus epistulae ad Phaonem fragmento Vilnensi* („Eos" 1929), Stare wydanie Wergiliusza w Bibliotece U.S.B. (*Księga Wergiliuszowa*, Wilno 1930), *De Vergilii Bucolicorum codice Vilnensi* („Eos" 1930/1), *De Ibidis Ovidianae codice Vilnensi* („Munera Philologica Ludovico Ćwikliński", P. 1936), jak też pisarzy polsko-łacińskich, w szczególności Sarbiewskiego, któremu poświęcił szkic *Maciej Kazimierz Sarbiewski, poeta uwieńczony* (Wilno 1929). Najwięcej wszakże uwagi i serca włożył Jan Oko w badania nad postacią i działalnością naukową i dydaktyczną swego sprzed 100 lat z okładem poprzednika na katedrze uniwersyteckiej, Gotfryda Ernesta Groddecka, pragnął bowiem wskrzesić na Uniwersytecie Wileńskim tradycję tego uczonego i przypomnieć metodę jego wykładów i seminarium, poświęcając temu szereg prac: *Seminarium filologiczne G.E. Grodka* (Wilno 1933), *Studia G.E. Grodka*

nad filologią w Polsce (Wilno 1935), *Horacjusz w wykładach G.E. Grodka* („Commentationes Horatianae" Kraków 1935 II), studium *Z dziejów filologii klasycznej w Wilnie* (Wilno 1935-1937) i inne. Był członkiem Komisji Filologicznej PAU i Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie oraz prezesem Wileńskiego Koła Polskiego Towarzystwa Filologicznego. Pochowany na cmentarzu w Zakopanem.

S. Oświecimski, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 23. Kraków 199; J. Starnawski, *Jan Oko.* „Wileńskie Rozmaitości" 1996, nr 3, s. 3, 14.

Okołowicz Wincenty, ur. 26.07.1906 w Bokowie w Rosji, zm. 1979; geograf, marynarz, doktor nauk przyrodniczych. W 1925 ukończył Szkołę Średnią Giżyckiego w Warszawie, w 1930 ukończył geografię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w 1939 uzyskał doktorat na USB w zakresie meteorologii i klimatologii. W l. 1925-1929 pracował w Warszawie jako urzędnik, w l. 1929-1931 jako marynarz w Żegludze Morskiej w Gdyni; w l. 1933-1938 – asystent na USB, 1938-1939 pracował w Państwowym Instytucie Meteorologicznym w Warszawie, w l. 1941-1945 – w Instytucie Geologicznym w Wilnie. W 1945 wyjechał do Torunia i od 1945 do 1953 pracował na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika; w l. 1948-1950 pracował w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku, w l. 1950-1951 w Wyższej Szkole Rolniczej w Olsztynie, od 1953 – na Uniwersytecie Warszawskim.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 516.

Olechnowicz Michał, w zakonie: Michał od św. Józefa Kalasancjusza, ur. w 1746, zm. w 1782 w Wilnie; doktor obojga praw, prawnik, pijar. Do zakonu wstąpił w 1764 w Rosieniach, studiował humaniora w nowicjacie lubieszowskim, filozofię i matematykę – w kolegium wileńskim pijarów; uczył w Lubieszewie, Szczuczynie Litewskim (obecnie Białoruś) oraz w nowicjacie pijarskim na Śnipiszkach w Wilnie; w Wilnie był ponadto egzaminatorem kleryków i cenzorem drukarni; studiował w Szkole Głównej Wileńskiej prawo cywilne i po uzyskaniu doktoratu w 1781 został powołany na katedrę prawa ojczystego i procesu sądowego Wielkiego Księstwa Litewskiego, był również jałmużnikiem wileńskiej loży masońskiej „Kościół Mądrości".

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 259.

Oleński Feliks, ur. w 1905, zm. w 1964; profesor medycyny, lekarz. W 1925 ukończył Gimnazjum Humanistyczne w Ciechanowie; na Uniwersytecie Stefana Batorego w 1931 uzyskał doktorat wszechnauk lekarskich, w l. 1931-1939 pracował w klinice chirurgicznej USB u Kornela Michejdy jako asystent, starszy asystent i adiunkt, został ponadto ordynatorem chirurgii w Szpitalu św. Jakuba w Wilnie, w l. 1938-1939 wykładał w wileńskiej Szkole Położnych; podczas wojny był starszym ordynatorem w I Szpitalu Miejskim w Wilnie (1939-1945), pracował też w szpitalu gruźliczym i w przychodni chirurgicznej I Polikliniki w Wilnie; w l. 1946-1952 był dyrektorem szpitala w Ostrowie Wielkopolskim, w 1952 zorganizował katedrę i klinikę chirurgiczną Akademii Medycznej w Białymstoku, w 1962 został tam profesorem i prorektorem.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 350.

Olizarowski (Olizar, Olizarovius, Olżarowski) Aron Aleksander, ur. w 1610 na Podlasiu, zm. w 1659; profesor prawa w Akademii Wileńskiej, jezuita. Uczył się w Nieświeżu, w 1629 wstąpił do zakonu jezuitów, nowicjat odbył w Wilnie w l. 1629-1631; następnie w 1632 ukończył seminarium pedagogiczne w Połocku; w 1632 opuścił zakon; w l. 1636-1640 studiował filozofię w Poznaniu, teologię w Poznaniu, Würzburgu i Grazu oraz prawo i medycynę w Ingolsztacie, gdzie uzyskał

tytuł doktora obojga praw, studia medyczne kontynuował w Padwie; w l. 1644-1655 wykładał prawo kanoniczne, potem cywilne w Akademii Wileńskiej; po zajęciu Wilna przez wojska moskiewskie w 1655 wyjechał do Królewca, gdzie w 1658 został doktorem medycyny; w głównym dziele *De politica hominum societate libri tres* (1651) domagał się praw obywatelskich dla wszystkich, także dla chłopów.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 351.

Olszewski Jakub, ur. ok. 1586 na Mazowszu, zm. 5.06.1634 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Studia humanistyczne ukończył w Pułtusku, do zakonu jezuitów wstąpił w 1603, filozofię studiował w Akademii Wileńskiej w l. 1605-1608, teologię – w Akademii Wileńskiej i w Nieświeżu w l. 1610-1613; wykładał w Braniewie i w l. 1614-1619 w Akademii Wileńskiej, gdzie w 1618 uzyskał magisterium z filozofii; w l. 1619/1620 był dyrektorem studiów wyższych w Pułtusku, w 1620-1631 – profesorem teologii scholastycznej w Akademii Wileńskiej (doktoryzował się w 1623), był również dziekanem Wydziału Filozoficznego, potem Wydziału Teologicznego i wicekanclerzem Akademii; w l. 1627-1634 był kaznodzieją polskim w kościele św. Jana; ogłosił drukiem 11 kazań okolicznościowych (Wilno 1627-1634).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 261.

Olszewski Jerzy, ur. 23.04.1913 w Wilnie, zm. 13.02.1964 w Toronto; profesor neuropatologii. W 1931 ukończył Gimnazjum im. Zygmunta Augusta w Wilnie oraz w 1937 Wydział Lekarski Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; współorganizował Społeczny Klub Medyków oraz Związek Lewicy Akademickiej „Front"; w l. 1937-1939 pracował w Klinice Neurologiczno-Psychiatrycznej, podczas wojny – w Miejskim Szpitalu Neurologicznym przy ulicy Witoldowej w Wilnie, w 1942 – w Institut für Hirnforschung und Allgemeine Biologie w Neustadt, w 1947 uzyskał doktorat na Uniwersytecie we Fryburgu, w l. 1948-1956 pracował jako „assistant professor" neuroanatomii na Uniwersytecie w Montrealu, w 1956 – na Uniwersytecie Prowincji Saskatchewan, w 1959 – profesor neuropatologii na Uniwersytecie w Toronto; ogłosił 45 prac w tym cenne atlasy mózgu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 352.

Ołdakowski Ignacy, ur. 2.08.1786 w Gąsiorówce w powiecie płockim, zm. 13.06.1821; profesor prawa. Kształcił się w Łomży i studiował na Uniwersytecie Wileńskim matematykę, filologię łacińską, potem prawo, doktorat uzyskał w 1809; w l. 1809-1816 był profesorem prawa rzymskiego i krajowego w Liceum Krzemienieckim. W l. 1817-1819 uzupełniał studia w Getyndze, potem został profesorem prawa natury na Uniwersytecie Wileńskim; napisał rozprawę *O prawie przyrodzonym i filozofii prawa* („Pamiętnik Warszawski", 1822).

J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832*. Białystok 1993, s. 39.

Onacewicz Ignacy Żegota Bazyli, ur. 15.08 1780 w Małej Brzostowicy w powiecie grodzieńskim, zm. 2.03.1845 w Petersburgu; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, historyk. Uczył się w Wołkowysku w l. 1784-1793, w Grodnie w l. 1796-1797 i Ełku w l. 1801-1802. Studiował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Królewieckiego i został tam wykładowcą języka polskiego i rosyjskiego; w l. 1810-1811 studiował na Wydziale Moralnym Uniwersytetu Wileńskiego, otrzymał tytuł magistra i wykładał historię powszechną oraz prawo na kursach przy Uniwersytecie; w l. 1813-1817 był nauczycielem gimnazjum w Białymstoku, w 1818 został zastępcą profesora na Uniwersytecie Wileńskim, do 1821 wykładał historię powszechną i krajową, po-

tem dyplomację i statystykę państwa rosyjskiego; w 1827 został profesorem; w l. 1828-1833 był usunięty z Uniwersytetu i szykanowany przez władze za wystąpienia przeciwko Nowosilcowowi; w 1834 pracował w Komisji Archeograficznej w Petersburgu, w 1838 – w Muzeum Rumiancewa, kompletował źródła do historii Litwy.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 3. Vilnius 1987, s. 239.

Onichimowski Feliks, żył w XIX/XX w.; prawnik, zastępca profesora administracji na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; na USB pracował do 1928 roku.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 113.

Opoczyński Kazimierz, ur. 14.03.1877 w Syczówce, zm. 21.10.1963 w Warszawie; profesor i rektor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz, anatomopatolog. W 1896 ukończył gimnazjum klasyczne w Niemirowie, w 1902 – studia lekarskie na Uniwersytecie w Kijowie, w l. 1908-1913 był asystentem histologii na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu w Odessie, tam w 1915 uzyskał stopień doktora medycyny. W okresie I wojny światowej był lekarzem w armii rosyjskiej; w l. 1920-1922 służył jako major Wojska Polskiego w Wojskowej Radzie Sanitarnej; w l. 1920-1938 kierował katedrą histologii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, od 1922 – profesor; w l. 1930-1931 był dziekanem Wydziału Lekarskiego; w l. 1932-1933 – rektorem USB; w l. 1925-1927 – prezesem Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego i redaktorem „Pamiętnika"; w l. 1927-1929 – prezesem Sądu Izby Lekarskiej Wileńsko-Nowogródzkiej; podczas wojny był lekarzem w Warszawie i wykładowcą na tajnych uniwersytetach. W l. 1945-1958 pracował w Szpitalu Śląskim w Cieszynie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 353.

Orda Jerzy, syn Karola i Marii ze Smolków, ur. 23.03.1905 w Nowoszycach na Polesiu, zm. 6.06.1972 w Wilnie; publicysta, historyk sztuki. W l. 1917-1923 uczęszczał do gimnazjum Wojciecha Górskiego w Warszawie, w 1923 wstąpił na wydział filozoficzny Uniwersytetu Warszawskiego i zetknął się tam z archiwistyką. W 1926 przeniósł się do Wilna, gdzie kontynuował studia historyczne na wydziale humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego. W tymże roku wszedł do zarządu Koła Historycznego Słuchaczy USB. W l. 1927-1928 pełnił funkcję prezesa Koła. Z jego inicjatywy powstała w Kole sekcja poznawania Wilna. Prowadził w Kole ożywioną działalność, wygłaszał odczyty, pisał artykuły. Już w 1928 ukazał się drukiem jego artykuł *O kulcie pogańskim w dawnym Wilnie*, później ogłosił pracę pt. *Symbolika rzeźb kościoła św. Piotra i Pawła* (1933). W 1933 uzyskał stopień doktora filozofii na podstawie rozprawy *Dzieje Pińska do połowy XVII w.*, napisanej pod kierunkiem prof. Stanisława Kościałkowskiego. W l. 1933-1935 wykładał historię sztuki w Wileńskim Studium Teatralanym, współpracował z wileńską Rozgłośnią Polskiego Radia. W 1935 został członkiem zespołu redakcyjnego pisma „Poprostu". W piśmie tym ogłosił szereg artykułów, m.in. *Jeszcze raz sprawa białoruska* (1935), *Katolicy a wojna* (1935), *Człowiek bez fraka jest szują* (1936). Pod koniec lat trzydziestych był pracownikiem Archiwum Państwowego w Wilnie. W okresie drugiej wojny światowej brał udział w tajnym nauczaniu w Wilnie, okresowo ukrywał się. Po zakończeniu wojny pozostał w Wilnie. Do 1957 żył w trudnych warunkach materialnych, był zatrudniony początkowo jako pracownik fizyczny, potem pracował w Archiwum Miasta Wilna, był bibliotekarzem w Muzeum Sztuki, pracował w Instytucie Historii Litewskiej Akademii Nauk, w Muzeum Historii i Etnografii w Wilnie. W 1957 rozpoczął pracę w Centralnym Archiwum Historycznym Litwy. W 1960 ogłosił po litewsku artykuł *Trakų pusiasalio*

pilis (*Zamek na półwyspie w Trokach*), następnie wspólnie z dr Rimantasem Jasasem opracował i przygotował do druku zbiór dokumentów archiwalnych pt. *Lietuvos valstiečių ir miestolėnų ginčiai su dvarų valditojais* (*Spory litewskich włościan i mieszczan z ziemianami*, 1961). Po 1945 aktywnie uczestniczył w życiu kulturalnym Polaków, zamieszkałych w Wilnie i na Wileńszczyźnie, był doradcą, a nierzadko i nauczycielem. Znał doskonale miasto i jego zabytki. Był znaną postacią w życiu kulturalnym Wilna lat trzydziestych i w okresie powojennym. Jako wybitny znawca wileńskich dziejów i zasobów archiwalnych służył zarówno przed, jak i po wojnie pomocą wielu badaczom z Polski i Litwy. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

D. Poklewska, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 24, s. 160; J. Zagałowa, „Kurier Wileński" 1992; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 141-142.

Orłowski (Orlovius) Andrzej Jan, ur. 31.12.1735 w Wilnie, zm. 28.02.1788 w Królewcu; lekarz, prof. med. uniw. w Królewcu. Stud. med. rozpoczął na uniw. w Królewcu (wpisany 19 III 1753 i ponownie 4 XI 1765), gdzie uzyskał doktorat med. (1761) na podstawie rozprawy: *Cur homines semel tantum variolis veris et morbillis corripiantur* (Kr. 1760). Kilka lat był lekarzem praktykującym w Królewcu, a w l. 1766-1788 prof. med. Uniw. Królewieckiego. Uchodził za znakomitego uczonego. Do Królewca przybył nadworny lekarz, króla Stanisława Augusta, dr Boeckler, aby zapoznać się z doświadczeniami O. Na Uniw. Królewieckim cieszył się O. dużym autorytetem jako pedagog i uczony, toteż był trzykrotnie rektorem (w semestrach zimowych 1779, 1783, 1787) i dwukrotnie prorektorem (w semestrze jesiennym 1780 i zimowym 1781). O. wykładał (głównie patologię i chemię) i pisał w jęz. łac. Poza pracą doktorską, wydał wyłącznie w Królewcu 11 rozpraw medycznych. W 1776 przeznaczył O. na pomoc dla niezamożnych studentów med. kwotę 2000 guldenów, która stała się podstawą utworzenia na Uniw. Królewieckim tzw. Stipendium Orlovianum.

Enc. Powsz. II. Seria II, t. VI s. 591; L. Gąsiorowskl, *Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce*, III, P. 1854 s. 154-155; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, t. 2. Olsztyn 1988, s. 67-67.

Orłowski Zenon, ur. 8.11.1871, zm. w 1948 w Łodzi; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz. W 1891 ukończył II Gimnazjum Klasyczne wWilnie, w wojskowej Akademii Medycznej w Petersburgu w 1897 otrzymał dyplom lekarza, w 1902 – dyplom doktora medycyny, w 1906 – habilitację, pracował w tamtejszej klinice, należał do założycieli Związku Lekarzy i Przyrodników Polaków; podczas I wojny był ordynatorem szpitala wojskowego w Petersburgu i do 1920 prowadził wykłady akademickie. Od 1922 do 1933 był kierownikiem Katedry Diagnostyki i Terapii Ogólnej Chorób Wewnętrznych na USB, a po likwidacji tej katedry – profesorem chorób wewnętrznych Uniwersytetu Stefana Batorego do 1939; podczas II wojny światowej był konsultantem poliklinik wileńskich; w l. 1946-1948 był profesorem Uniwersytetu Łódzkiego; opublikował m.in. *Naukowe podstawy zdrojownictwa – Zdroje i uzdrowiska polskie* (1936), *Diagnostyka chorób wewnętrznych* (1947).

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 19.

Ortiz (Ortizis, Orticius) Jakub, ur. w 1564, zm. 11.10.1625 w Nieświeżu; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita, Hiszpan. Studiował w Kordobie, w l. 1587-1588 przebywał w Siedmiogrodzie, potem uczył w Lublinie i Poznaniu, w l. 1594-1597 był profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej, w l. 1598-1600

wykładał w kolegium jezuickim w Poznaniu, w 1601 objął katedrę teologii dogmatycznej w Akademii Wileńskiej, w1603 uzyskał doktorat, w 1605 został kanclerzem Akademii; w 1610 pożar Wilna zniszczył gmachy Akademii, podczas ich odbudowy w l. 1610-1613 wykładał w Pułtusku, w 1613 wrócił do Wilna na stanowiska profesora i kanclerza Akademii Wileńskiej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 356.

Ortiz (Ortizius, Ortisius), Michał (Miguel), ur. w 1560, zm. 10.10.1638 w Nieświeżu; profesor retoryki w Akademii Wileńskiej, w l. 1605-1608 rektor Akademii, jezuita. Pochodził z Hiszpanii, w l. 1579-1587 studiował retorykę, filozofię i teologię w szkołach zakonnych, w l. 1587-1588 przebywał w Siedmiogrodzie, w 1589 wykładał w Akademii Wileńskiej retorykę, po uzyskaniu stopnia magistra sztuk i filozofii – w 1591 został profesorem filozofii, w 1594 doktoryzował się z teologii i rozpoczął wykłady z *Summy* św. Tomasza, był ponadto kanclerzem Akademii; w l. 1601-1605 był organizatorem i rektorem kolegium w Kaliszu, w l. 1605-1608 – rektorem Akademii Wileńskiej, od 1608 wykładał w Nieświeżu i był tam w 1616-1620 rektorem kolegium; w 1622-1626 był prowincjałem litewskim, otoczył opieką Akademię Wileńską, odbudowaną po pożarze, polecił zbudować bibliotekę i szpital; w l. 1627-1630 był ponownie rektorem kolegium jezuickiego w Nieświeżu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 356.

Osiński Alojzy, ur. 4.03.1770 w Ziemi Chełmińskiej, zm. 10.06.1842 w Ołyce; ksiądz katolicki, pijar, historyk literatury, autor kazań. Uczył się w szkołach pijarskich w Radomiu, do zakonu pijarów wstąpił w 1784 lub 1786; w l. 1787-1788 studiował w Szczuczynie i w l. 1789-1790 – w Łomży W 1791 uczył w szkole pijarskiej w Chełmie Lubelskim. W l. 1796-1798 był profesorem wymowy w Łomży, w l. 1799-1800 wykładał dla kleryków pijarskich literaturę łacińską i polską w Szczuczynie. Debiutował książeczką *Nauka ojca dana synowi jadącemu do akademii* (Warszawa 1801). W l. 1806-1824 wykładał literaturę łacińską i polską w Liceum Krzemienieckim; w 1824 został kanonikiem w Wilnie i był deputatem do sądów wileńskich; na Uniwersytecie Wileńskim uzyskał w 1827 stopień magistra, w 1828 – doktora teologii; w l. 1833-1839 był rektorem Akademii Duchownej w Wilnie. Wydał 3 tomy *Słownika mitologicznego z przyłączeniem obrazopisma* (1806-1812), *O życiu i pismach ks. Piotra Skargi* (1812); wydał też kazania, tłumaczył poetów łacińskich.

L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939, s. 315-319; J. Starnawski, *Sylwetki wileńskich historyków literatury*. Bydgoszcz 1997, s. 55-63; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 266.

Ostrowski Edward Feliks Wincenty, ur. w 1816, zm. w 1859; profesor weterynarii. W 1832 ukończył gimnazjum w Wilnie i studiował medycynę, potem weterynarię w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie, w 1838 uzyskał dyplom lekarza weterynarii; wykładał w l. 1840-1853 w Szkole Weterynaryjnej w Warszawie oraz w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego i Leśnictwa w Marymoncie, w 1845 został powołany do Rady Lekarskiej Królestwa Polskiego, w 1853 uzyskał stopień magistra nauk weterynaryjnych i został profesorem Wyższej Szkoły Weterynaryjnej w Charkowie, prowadził badania w zakresie parazytologii.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 358.

Otrębski Jan Szczepan, ur. 8.12.1889 w Pilicy w powiecie olkuskim, zm. 25.04.1971 w Poznaniu; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, polonista, lituanista i językoznawca. Ukończył szkołę średnią w Kielcach

w 1909 i następnie studiował na Uniwersytecie Warszawskim. Początkowo medycynę, ale po 2 miesiącach przeniósł się na wydział historyczno-filologiczny wybierając specjalność – sekcję słowiańską. Jego praca napisana w wakacje 1912 roku *Zarys białoruskich gwar guberni Wileńskiej* przyniosła mu w 1913 złoty medal oraz zwolnienie z obowiązku pisania pracy kandydackiej (kończącej normalnie studia). Po wyjeździe do Lipska na stypendium wrócił i objął katedrę historii języka polskiego na Uniwersytecie Warszawskim. W Lipsku poznał wybitnego językoznawcę Windischa i zaimponował mu własnymi przemyśleniami na temat historii sanskrytu. Wynikiem tego było otwarcie przewodu doktorskiego *Losy połączeń ss w sanskrycie.* Pracę przerwała wojna i prześladowania zagranicznych studentów. Wyjechał z Lipska (gdzie pracował fizycznie aby utrzymać siebie i żonę) do Kalisza, gdzie został nauczycielem w gimnazjum (w latach 1916-1921).W tym czasie dalej rozwiązywał problemy językoznawcze. Po przejrzeniu ich prof. Rozwadowski zaproponował Otrębskiemu doktoryzowanie się u siebie na Uniwersytecie Jagielońskim. W 1920 otrzymał stopień doktora filozofii za pracę *Przyczynki do gramatyki porównawczej języków indoeuropejskich.* W 1921 został zastępcą profesora językoznawstwa indoeuropejskiego i filologii sanskryckiej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W 1924 uzyskał habilitację u prof. Rozwadowskiego na Uniwersytecie Jagiellońskim. W tym samym roku został mianowany profesorem nadzwyczajnym. Od 1928 współpracował z Komisją Językową Polskiej Akademii Umiejętności w Komitecie Ortograficznym. W 1930 został profesorem zwyczajnym. 15.04.1934 został członkiem korespondentem PAU. W l. 1931-1934 był dziekanem Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; w l. 1940-1944 był profesorem języka polskiego i filologii klasycznej na litewskim Uniwersytecie Wileńskim, był też członkiem Instytutu Języka Litewskiego i uczestniczył w opracowaniu *Słownika języka litewskiego*. W 1945 wyjechał do Poznania, gdzie w l. 1945-1960 był profesorem filologii słowiańskiej na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza, w 1947 założył katedrę filologii bałtyckiej i został profesorem w tej katedrze; w 1958 otrzymał od Rady Państwa PRL krzyż Komandorski Orderu Odrodzenia Polski za monumentalną trzytomową *Gramatykę języka litewskiego*. Była to pierwsza tak poważna praca na ten temat i sami Litwini żartowali, że potrzebowali Polaka, żeby im to usystematyzował. Jego studentami byli między innymi: prof. Maria Renata Mayenowa, prof. Irena Sławińska, prof. Józef Trypućko, prof. Czesław Zgorzelski oraz znany pisarz i publicysta Jerzy Putrament. Na stanowisku pozostał do roku 1960, do chwili przejścia na emeryturę. Był ceniony na całym świecie. Wykładał między innymi w Berlinie, Moskwie, Pradze, Uppsali, Sztokholmie i Wiedniu. W 1949 zainicjował międzynarodowe czasopismo „Lingua Posnaniensis". Zajmował się także popularyzowaniem językoznawstwa przez odczyty i publikacje popularnonaukowe. Opublikował przeszło 300 prac naukowych i popularnonaukowych, m.in. *O najdawniejszych polskich imionach osobowych* (Wilno 1935), *Studia indoeuropeistyczne* (Wilno 1939),

D. Mycielska, *Drogi życiowe profesorów*, (w:) *Inteligencja polska XIX i XX wieku*, red. R. Czepulis-Rastenis, Warszawa 1981.

Oziębłowski Jan, ur. w 1655, zm. w 1704; profesor filozofii i matematyki, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1671 w Wilnie; w 1687-1689 był profesorem filozofii i matematyki w kolegium jezuickim w Pułtusku, w 1689-1691 – w Nieświeżu i w l. 1692-1695 – w Akademii Wileńskiej; w l. 1695-1696 – prefektem szkół w Połocku, w 1696-1704 był misjonarzem dworskim wojewody Kazimierza Sapiehy i misjonarzem obozowym z Wilna.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 360.

P

Pabrėža Jerzy Ambroży, ur. 15.01.1771 we wsi Večiai w rejonie Szkudy (Skuodas) na Żmudzi, zm. 11.11.1849 w Kretyndze; botanik, ksiądz katolicki, franciszkanin, pisarz religijny, poeta. W l. 1793-1794 studiował w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie, w 1796 ukończył Seminarium Duchowne w Worniach; był księdzem w Szydłowie, Raudenach, Twerze, Płungianach na Żmudzi. W 1816 wstąpił do zakonu franciszkanów w Kretyndze, gdzie przebywał do śmierci. Pisał po polsku, po łacinie oraz w narzeczu żmudzkim; pozostawił prace z botaniki, medycyny, farmakologii, geografii; oraz rękopiśmienny zbiorek wierszy w języku żmudzkim.

V. Vanagas, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius 2001, s. 365.

Pajewski Antoni, ur. 19.01.1793 w powiecie lidzkim, zm. 2.09.1850 w Międzyrzeczu Koreckim; botanik, pijar, bibliotekarz. W 1815-1817 studiował na Uniwersytecie Wileńskim fizykę z chemią, matematykę i botanikę. Od 1823 był współzarządzającym drukarni pijarów w Połocku. W 1824 został po filarecie M. Brodowiczu, bibliotekarzem szkoły pijarskiej w Połocku. Prowadził badania botaniczne (odkrył zimowita jesiennego: *Colchicum autumnale*) W 1832 pijarzy zostali usunięci z Połocka i dalsze losy Pajewskiego nie są znane.

J. Buba, (w:) *Słownik pracowników książki polskiej*. Warszawa-Łódź 1972, s. 656; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 273.

Pakarklis Povilas, ur. 23.101.1902 we wsi Smilgiai koło Kupiszek (Kupiškis), zm. 23.11.1955 w Wilnie; profesor litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego, prawnik, historyk. Pochodził z rodziny chłopskiej, w 1927 ukończył Wydział Teologii i Filozofii Uniwersytetu Kowieńskiego, w 1934 – Wydział Prawa na tymże uniwersytecie. W l. 1934-1940 pracował jako prawnik w sądzie. W 1940 został ministrem sprawiedliwości w rządzie komunistycznej Litewskiej Socjalistycznej Republice Sowieckiej. W l. 1940-1941 wykładał prawo na litewskim Uniwersytecie Wileńskim; w 1941 ewakuował się w głąb ZSRR, w l. 1941-1943 wykładał prawo na uniwersytecie w Ałma-Acie (Kazachstan), a w l. 1943-1944 – w Moskwie; w 1944-1955 wykładał prawo na Uniwersytecie Litewskim, ponadto w l. 1946-1948 był dyrektorem Instytutu Historii Akademii Nauk LSRS. Napisał i wydał kilka prac naukowych, m.in. *Germanizacja Litwinów w Małej Litwie* (1942). Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 3. Vilnius 1987; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 115.

Panejko Jerzy, ur. w 1886, zm.?; profesor prawa administracyjnego na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie w l. 1928-1939. W 1941 opuścił Wilno, w czasie wojny wciągnięty na listę volksdeutschów pracował w administracji Generalnej Guberni, po wojnie przebywał w Wiedniu, wykładał na Ukraińskim Wolnym Uniwersytecie w Monachium.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 365.

Paprocki Franciszek, ur. 10.06.1723 na Białorusi, zm. po 2.07.1805 prawdopodobnie w Warszawie; historyk, geograf, ksiądz kato-

licki, jezuita, publicysta, redaktor, wydawca. Kształcił się w kolegium jezuickim w Połocku, nowicjat odbył w 1740-1742 w Wilnie, studiował w 1742-1752 w Słucku, Nieświeżu, Grodnie, Wilnie i Warszawie; w l. 1757-1760 wykładał w Akademii Wileńskiej filozofię i język francuski, w l. 1762-1763 był kierownikiem drukarni akademickiej, w której publikował do 1763 „Kurier Litewski" z dodatkami; w 1763-1765 był regensem wileńskiego Collegium Nobilium, w l. 1765-1768 – rektorem kolegium w Kownie, w l. 1768-1773 – prokuratorem jezuickiej prowincji litewskiej. Publikował prace historyczne i geograficzne, wydał m.in. *Domowe wiadomości polskie i Wielkiego Księstwa Litewskiego* (1753), *Domowe wiadomości o Wielkim Księstwie Litewskim z przyłączeniem historyi tegoż narodu* (1763), od 1757 publikował „Kalendarzyki polityczne" w duchu Oświecenia.

M. Vaicekauskas, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 370; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 274.

Paprocki Łukasz, ur. ok. 1607, zm. 17.10.1657 w Płocku; heraldyk, ksiądz katolicki, jezuita, Do zakonu wstąpił w 1624 w Wilnie, studiował w Połocku, Pułtusku oraz w l. 1631-1635 w Akademii Wileńskiej; potem wykładał w kolegiach jezuickich w Pińsku i Połocku; przygotował pomnożone i poprawione opracowanie herbarza Bartosza Paprockiego (był jego bratankiem), którego rękopis zaginął, ale korzystali z niego autorzy dziełek heraldycznych w l. 1651-1652.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 275.

Parczewski Alfons Józef Ignacy herbu Nałęcz, pseud. Niklot, syn Hipolita i Aleksandry z Bajerów, ur. 15.11.1849 w Wodzieradach w pow. kaliskim, zm. 21.04.1933 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, prawnik, historyk, działacz społeczno-polityczny i narodowy. Początkowo pobierał naukę w domu pod kierunkiem Juliusza Teplickiego, byłego oficera Wojska Polskiego i uczestnika powstania listopadowego. Od 1864 kontynuował naukę w Gimnazjum Filologicznym w Kaliszu, które ukończył jesienią 1865. Następnie rozpoczął studia na Wydziale Prawa i Administracji w Szkole Głównej Warszawskiej, które ukończył w 1869, a po aplikacji sądowej w Warszawie został adwokatem w Kaliszu. Na ten okres przypada największy rozkwit jego działalności politycznej i publicystycznej. Jako poddany rosyjski nie mógł zwalczać oficjalnie caratu, włączył się więc w obronę Polaków w zaborze pruskim i energię skierował na walkę z germanizacją. W 1881 został członkiem tajnego komitetu niesienia pomocy Mazurom, był współzałożycielem wychodzącej w Ełku w latach 1892-1902 „Gazety Ludowej". W 1884 założył we Wrocławiu polskie pismo „Nowiny Śląskie". Od 1875 włączył się w ochronę praw Łużyczan, brał udział w corocznych posiedzeniach Macierzy Łużyckiej w Budziszynie. M.in. dzięki jego zabiegom Józef Ignacy Kraszewski ufundował stypendium dla studentów – Łużyczan. Interesował się także losem Celtów i za udział w ruchu paraceltyckim przyznano mu tytuł „barda Walii" oraz członkostwo szkockiego towarzystwa „Gorset". W marcu 1905 jako członek delegacji udał się do Petersburga w sprawie przywrócenia nauki języka polskiego w szkołach. W efekcie został aresztowany i zmuszony do opuszczenia kraju. Wrócił, gdy został wybrany do rosyjskiej Dumy Państwowej jako przedstawiciel guberni kaliskiej. Funkcję tę piastował w latach 1906-1912. Walczył tam w obronie unitów i przeciwko usiłowaniom wyłączenia Chełmszczyzny z Polski. Kierował kasą pożyczkową dla ubogich rzemieślników. W 1886 został prezesem Towarzystwa Kredytowego miasta Kalisza, pełnił funkcję prezesa Stowarzyszenia Prawników, Kaliskiego Towarzystwa Muzycznego i oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego w Kaliszu. Po zburzeniu Kalisza w 1914 Parczewski

przeniósł się do Warszawy, gdzie w 1915 włączył się w organizację Wydziału Prawa na reaktywowanym Uniwersytecie Warszawskim. W 1919 opracował memoriał na konferencję pokojową w sprawie zachodniej granicy Polski, w którym podkreślał prawa Polski m.in. do Drezdenka i Santoka. W 1919 przeniósł się do Wilna, gdzie został dziekanem Wydziału Prawa, a w latach 1922-1924 był rektorem Uniwersytetu Stefana Batorego. Był doktorem *honoris causa* tego Uniwersytetu i członkiem Polskiej Akademii Umiejętności. Zmarł w Wilnie 21 kwietnia 1933. Pochowany został na Starym Cmentarzu katolickim w Kaliszu. Niektóre prace Alfonsa Parczewskiego: *Monografia Szadku*, Warszawa 1870; *Analekta Wielkopolskie* (1879); *Emigracja we wschodniej prowincji monarchii pruskiej* (1893); *Szczątki kaszubskie w prowincji pomorskiej. Szkic historyczny* (1896); *Rys historyczny Towarzystwa Kredytowego miasta Kalisza*, Kalisz 1911; *W sprawie zachodnich granic Polski* (1919)

S. Konarski, (w:) PSB, t. 25, s. 201-206, A. Wędzki, *Parczewski Alfons*, [w:] *Wielkopolski słownik biograficzny*, 1983, s. 553-54.

Parczewski Piotr, ur. 9.12.1649, zm. 15.02. 1659 w Olsiadach (Alsedžiai); doktor filozofii, ksiądz katolicki, biskup smoleński, biskup żmudzki. Wychowany w rodzinie prawosławnej, po przejściu na katolicyzm kształcił się w kolegium jezuickim w Wilnie, studiował filozofię w seminarium w Braniewie, następnie w Akademii Wileńskiej, gdzie uzyskał stopień magistra sztuk wyzwolonych, a następnie stopień doktora filozofii. Przyjął święcenia kapłańskie i został prepozytem starodubowskim, sekretarzem królewskim i administratorem nowo utworzonej diecezji smoleńskiej. 1.09.1636 prekonizowany pierwszym biskupem tej diecezji, powiększył ilość parafii, erygował kapitułę, 9-11.07.1645 przeprowadził synod diecezjalny, występował przeciwko świeckim tendencjom w życiu duchowieństwa. 9.12.1649 przeniesiony na biskupstwo żmudzkie; był też administratorem apostolskim diecezji kurlandzkiej. W 1651 przeprowadził wizytację diecezji i synod diecezjalny w Worniach. Z niewoli szwedzkiej wykupił wielu ludzi. W okresie wojny trzydziestoletniej przeszedł na stronę Szwedów, podpisując w 1655 układ w Kiejdanach, za co mianowany był przez króla szwedzkiego Karola Gustawa biskupem wileńskim. Nie otrzymał jednak prekonizacji Stolicy Apostolskiej. Pochowany w starej katedrze w Worniach (Varniai) na Żmudzi.

P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*. Warszawa 2000, s. 333-334; PSB t. 25.

Parczewski Stanisław, ur. 1.03.1803, zm. 1.05.1830 w Rzymie; doktor teologii, ksiądz katolicki, teolog, literat. Uczył się w Połocku i Petersburgu, w 1825 ukończył Seminarium Główne przy Uniwersytecie Wileńskim, uzyskując doktorat na podstawie dysertacji, opublikowanej w 1825 w Wilnie; po otrzymaniu stypendium wyjechał na studia uzupełniające do Wiednia i Rzymu, który zwiedził w towarzystwie A. Mickiewicza i A.E. Odyńca; był autorem nieukończonej powieści historycznej, wysoko ocenionej przez A. Mickiewicza.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 276.

Passendorfer Edward Władysław, ur. 13.01. 1894 w Wadowicach, zm. 10.08.1984 w Warszawie; profesor USB, geolog. Ukończył studia na Uniwersytecie Jagiellońskim w 1919 i w l. 1919-1930 był pracownikiem Państwowego Instytutu Geologicznego w Warszawie, w l. 1930-1934 kierował Katedrą Paleontologii na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu; w l. 1934-1936 był nauczycielem w Siemianowicach; w l. 1936-1939 – profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, kierownikiem Katedry Geologii; w l. 1940-1945 pracował w litewskich instytucjach geologicznych. W 1945 wyjechał do Torunia i tu w l. 1945-1952 był profesorem geologii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika; w l. 1952-

1964 – na Uniwersytecie Warszawskim, zorganizował Instytut Nauk Geologicznych PAN i kierował nim w l. 1959-1972. Był działaczem Polskiego Towarzystwa Tatrzańskiego; wydał m.in. *Jak powstał Bałtyk* (1947), *Z przeszłości geologicznej Pomorza* (1949), *O budowie i ruchach skorupy ziemskiej* (1954), *Wstęp do nauk geologicznych* (1956), *Na skalnej drodze* (1966), *Zarys nauk geologicznych* (1968), *Jak powstały Tatry?* (1983, wyd. 7).

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 531.

Paszkowicz (Paszkowski) Szymon, ur. 29.10. 1717 na Białorusi, zm. 27.10.1772 w Nieświeżu; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1734 w Wilnie; w l. 1750-1751 był profesorem retoryki i historii w Akademii Wileńskiej, w 1750 wystawiono w niej jego dramat szkolny *Bellum amoris*, działał ponadto w klasztorach jezuickich w Słucku, Kobyłce i Połocku; w l. 1770-1772 był prowincjałem mazowieckim.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 368.

Patkowski Józef Stanisław, ur. 1.08.1887 w Hrubieszowie (w metryce 21.08.1887 w Warszawie), zm. 21.08.1942 w Warszawie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, fizyk. W 1905 wydalony z IV gimnazjum warszawskiego, w 1906 ukończył prywatną szkołę handlową A. Jeżewskiego w Warszawie, w 1907 uzyskał maturę w Gimnazjum św. Jacka w Krakowie; w l. 1907-1909 i 1912-1914 studiował fizykę na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, w l. 1909-1912 – w Monachium u W. Roentgena; w 1914 walczył w Legionach Polskich, w l. 1915-1916 pracował w Instytucie Radiologicznym Austriackiej Akademii Nauk; w 1917 uzyskał doktorat na Uniwersytecie Jagiellońskim; w 1919 organizował Zakład Fizyczny na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej, w l. 1921-1937 był profesorem fizyki USB, w l. 1935/1936 i 1937/1938 – prorektorem, w l. 1936/1937 – rektorem USB; w 1937 został dyrektorem Departamentu Nauki i Szkół Wyższych Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, ale nadal wykładał na USB, w czasie okupacji brał udział w tajnym nauczaniu w Warszawie, zginął 21.08.1942 od wybuchu bomby lotniczej; był prezesem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, uprawiał żeglarstwo, publikował prace z zakresu spektroskopii optycznej i promieniotwórczości. Badał zjawisko przesunięcia izotopowego.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 369.

Paunicz (Paunitz) Michał, ur. 3.11.1684 w Reszlu, zm. 10.07.1736 w Królewcu; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1701. Filozofię studiował w Akademii Wileńskiej w l. 1705-1708, a teologię w kolegium w Pińsku w l. 17110-1714, uczył w Braniewie, potem był profesorem Akademii Wileńskiej: filozofii w l. 1719-1722, teologii scholastycznej i prawa kanonicznego w l. 1726-1728, w l. 1728-1731 był rektorem kolegium w Słucku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 370.

Pawlas Tadeus Karol, ur. w 1891 Tarnobrzegu, zm. w 1953 w Gdańsku?; profesor dermatologii i wenerologii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Maturę uzyskał w 1909 w Gimnazjum im. Jana Sobieskiego w Krakowie, w l. 1914-1916 walczył w Legionach Polskich. W 1915 uzyskał stopień doktora wszechnauk lekarskich na Uniwersytecie Jagiellońskim, w l. 1916-1919 był lekarzem pułkowym w II Brygadzie Legionów, potem w Wojsku Polskim; w l. 1918-1924 był asystentem i st. asystentem Kliniki Dermatologicznej UJ; w 1927 został docentem dermatologii na UJ; w 1934 – profesorem nadzwyczajnym i kierownikiem Katedry i Kliniki

Dermatologicznej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, w 1939 był dziekanem Wydziału Lekarskiego USB. Po zamknięciu USB pracował w szpitalu i w Miejskim Urzędzie Zdrowia, w l. 1941-1944 wykładał na tajnym uniwersytecie w Wilnie, w 1944 został ordynatorem w Szpitalu św. Łazarza w Warszawie; w 1945 wyjechał do Gdańska i od 1945 do 1953 był kierownikiem Katedry i Kliniki Dermatologicznej w Akademii Medycznej w Gdańsku. Oprócz medycyny ukończył w Krakowie konserwatorium oraz dodatkowo studiował u H. Melcera i S. Szpinalskiego, był zdolnym pianistą.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 381.

Pawłowicz Marek Antoni (Marcin Antoniusz), ur. w 1789, zm. w 1830; profesor mineralogii, geolog. Uczył się w szkołach pijarskich, ukończył gimnazjum w Wilnie oraz w 1808 Uniwersytet Wileński ze stopniem kandydata filozofii; był nauczycielem prywatnym na Litwie, potem w gimnazjum w Witebsku; od 1817 z ramienia Uniwersytetu Warszawskiego studiował we Francji i Niemczech; w 1821 został nauczycielem botaniki i mineralogii w Liceum Warszawskim; w 1822 uzyskał na Uniwersytecie Warszawskim doktorat; w l. 1824-1825 odbył podróż zagraniczną w celach zdrowotnych, ale prowadził jednocześnie obserwacje geologiczne; od 1825 był profesorem historii naturalnej w Szkole Przygotowawczej do Instytutu Politechnicznego, od 1829 – profesorem mineralogii na Uniwersytecie Warszawskim.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 371.

Pawłowski Antoni, ur. 24.01.1903 w Końskich, zm. 16.09.1968 w wypadku sam. pod Opolem; profesor teologii, ksiądz katolicki, teolog, profesor Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, biskup włocławski. Maturę uzyskał w Końskich w 1921, w 1922 wstąpił do Seminarium Duchownego w Warszawie; święcenia przyjął w 1926 w Warszawie, po ukończeniu studiów teologicznych w Warszawie (doktorat 1929, habilitacja 1935) był profesorem na Uniwersytecie Warszawskim i profesorem seminarium duchownego w Warszawie oraz w 1936-1939 profesorem teologii fundamentalnej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Podczas drugiej wojny światowej był profesorem Seminarium Duchownego w Wilnie, więziony w latach 1942-1944 w obozach pracy na Litwie. Od 1945 profesor Seminarium Duchownego w Białymstoku, od 1949 rektor Seminarium Duchownego w Warszawie. 22.04.1950 prekonizowany biskupem koadiutorem bpa K. Radońskiego we Włocławku. W 1953 objął rządy diecezją.

P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny.* Warszawa 2000, s. 336.

Pażowski (Pazowski) Józef, ur. 12.09.1721 w Reszlu – zm. w 1780 w Wilnie; doktor teologii, jezuita, historyk, teolog, kaznodzieja, pedagog. Retorykę poznawał w szkołach jezuickich w Reszlu (od 1733) i w Braniewie; do zakonu wstąpił w 1740. W 1746 uzyskał doktorat teologii w Akademii Wileńskiej, gdzie był profesorem retoryki i gramatyki. Był nauczycielem synów księcia Radziwiłła, długoletnim kaznodzieją domu profesów w Wilnie (od 1759), kaznodzieją w Grodnie oraz w kościele św. Kazimierza w Wilnie (1769-1771). Po kasacie jezuitów był kaznodzieją w kościele św. Ignacego w Wilnie (1773/1774), bibliotekarzem i kaznodzieją akademickim Szkoły Głównej Litewskiej (do 1778) oraz prałatem wileńskim. Opracował historię Nowogródka: *Nowogrodecum, ducum novogrodensium, olim regia urbs hodie princeps palatinatus novogrodensis, ex historiarum monumentis erutum* (Lwów 1759).

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku.*, t. 2. Olsztyn 1988, s. 73;J. Bieliński, *Uniwersytet Wileński (1579-1831),* t. 3. Kraków 1899-1900, s. 286; L. Ja-

nowski, *Słownik biobibliograficzny Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939, s. 326;

Pekszyna Helena z Korwin Krukowskich, ur. 03.1900 w Wilnie, zm. 01.1971; botanik. Studiowała botanikę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, po studiach wykładała na USB, była nauczycielką gimnazjów wileńskich i działaczką harcerstwa. Od 1950 była adiunktem w Katedrze Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu Łódzkiego.

I. Sławińska, (w:) *Z dziejów Almae Matris Vilnensis*. Kraków 1996, s. 382.

Pelczar Kazimierz, syn Zenona i Marii z Krasnodębskich, ur. 2.08.1894 w Truskawcu, zm. 17.09.1943 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz onkolog, prekursor onkologii w Polsce. Autor ponad 85 prac naukowych z zakresu różnych dziedzin medycyny i założyciel pierwszego w przedwojennej Polsce centrum onkologii – Miejskiego Zakładu Badawczo-Leczniczego Wileńskiego Komitetu do Zwalczania Raka w Wilnie. W latach 1912-1914 studiował medycynę na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W czasie I wojny światowej został powołany do armii austro-węgierskiej, był w rosyjskiej niewoli w 1915-1918. Po I wojnie światowej wstąpił do armii polskiej i służył jako lekarz Dywizji Syberyjskiej, w okresie 1918-1920. W 1920 powrócił do niepodległęj Polski, gdzie dalej służył w wojsku jako lekarz. Brał m.in. udział w bitwie warszawskiej. Po zakończeniu wojny kontynuował od stycznia 1921 roku studia medyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim, uzyskując doktorat w październiku 1925 roku. Przez następne 5 lat pracował w Collegium Medicum w Krakowie jako starszy asystent, pogłębiając swoją wiedzę w różnych zakładach naukowych, gdzie prowadził badania nad nowotworami. W latach 1927-1928 uzyskał państwowe stypendium i wyjechał na studia do Berlina, gdzie pod kierownictwem profesora H. Aulera specjalizował się w hematologii i przeszczepianiu tkanek nowotworowych i hodowli ich poza ustrojem. W 1928 w Instytucie Pasteura w Paryżu studiował biologię nowotworów złośliwych, a pod kierunkiem prof. C. Regaud w Instytucie Radowym w Paryżu zajmował się badaniami nad odpornością w chorobach nowotworowych. W 1929 uzyskał habilitację. W 1930 został profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w w Wilnie, gdzie kierował Katedrą Patologii Ogólnej Wydziału Medycznego USB (1930-1939), oraz Zakładem Bakteriologii USB (1935-1937). Sprawował też funkcję dziekana Wydziału Medycznego uczelni w latach 1937-1938. W 1936 zorganizował 4. Międzynarodowy Kongres Walki z Rakiem w Wilnie. W okresie międzywojennym Kazimierz Pelczar był aktywnym uczestnikiem życia społecznego i naukowego w kraju i za granicą, sprawował funkcję prezesa Wileńsko-Nowogródzkiej Izby Lekarskiej, Towarzystwa Przyrodników im. Mikołaja Kopernika w Wilnie, był członkiem Unii Międzynarodowej do Walki z Nowotworami w Paryżu. Udzielał się także w Towarzystwie Przyjaciół Nauk w Wilnie oraz Towarzystwie Dobroczynności. Biegle władał kilkoma językami obcymi, co pozwoliło mu na swobodny udział w międzynarodowych konferencjach medycznych w Anglii, Niemczech, Włoszech, Hiszpanii, gdzie wygłaszał referaty naukowe. W okresie tym oprócz zagadnień dotyczących nowotworów, zajmował się również problematyką chorób gośćcowych, dusznicy bolesnej, gruźlicy oraz cukrzycy. W tym celu eksperymentował z nowymi lekami o działaniu m.in. antynowotworowym – heparyną, kefaliną (alkaloidem ipekakuany) oraz hubą brzozową (zawierającą przeciwrakowy interferon). Zastrzyki z kefaliny na zlecenie Pelczara produkowano w Berlinie w zakładach *Chemische Grünau Fabrik*, a ampułki z lekiem były opatrzone napisem *Nach K. Pelczar* (pol. według [receptury] K. Pelczara). Praktyczne zastosowanie powyższych terapii na szerszą skalę umożliwiła Pelczarowi nowa placówka medyczna, którą sam założył w grudniu 1931

– Zakład Leczniczo-Badawczy dla Chorych na Nowotwory przy ul. Połockiej 6 w Wilnie. W latach 30. zakład zdołał pozyskać do leczenia nowotworów promieniotwórczy rad. Pelczar osobiście angażował się w pracę w zakładzie, równolegle jako organizator, lekarz oraz opiekun chorych. W listopadzie 1937 był poważnie ranny w wyniku katastrofy samolotu pasażerskiego. Był jednym z niewielu ocalałych i przez jakiś czas leżał w szpitalu w Warszawie. Po wybuchu wojny, we wrześniu 1939, zorganizował w Wilnie pomoc dla kilkudziesięciu tysięcy uchodźców z terenów okupowanych przez Niemcy hitlerowskie i Rosję sowiecką – utworzył Polski Komitet Pomocy Ofiarom Wojny. Równolegle stanął na czele Sekcji Polskiej Międzynarodowego Czerwonego Krzyża, jego autorytet umożliwił pozyskanie międzynarodowej pomocy od różnych instytucji i fundacji dobroczynnych. Akcja pomocy trwała od listopada 1939 do maja 1940, kiedy została utworzona Sekcja Uchodźców Polskich w ramach Litewskiego Czerwonego Krzyża. Podobnie jak i w 1939 roku, kiedy miał propozycję objęcia placówki naukowej w Rzymie, na wiosnę 1940 otrzymał propozycję objęcia katedry fizjopatologii w Londynie, zapraszany był również na pobyt stały do Nowego Jorku – z propozycji tych nie skorzystał, decydując się pozostać w Wilnie. Został aresztowany w nocy z 16 na 17 września 1943 w Wilnie jako jeden ze stu zakładników po wykonaniu przez ruch oporu wyroku śmierci na funkcjonariuszu litewskiej policji bezpieczeństwa Saugumy i agencie Gestapo, Marijonasie Padabie. Kazimierz Pelczar został następnego dnia rozstrzelany wraz z 10 innymi Polakami, m.in. z profesorem prawa USB Mieczysławem Witoldem Gutkowskim w egzekucji masowej w Ponarach pod Wilnem. Wcześniejsze interwencje rodziny u władz niemieckich nie przyniosły oczekiwanego rezultatu, telefonicznie zawiadomiony o fakcie aresztowania Pelczara Berlin, zdecydował się wydać rozkaz jego natychmiastowego zwolnienia – jednak egzekucja nastąpiła kilka godzin wcześniej. Według wspomnienia Tadeusza Czeżowskiego, Kazimierz Pelczar został rozstrzelany przez Litwinów w podziemiach budynku Saugumy.

H. Pasierbska, Ponary. *Największe miejsce kaźni koło Wilna (1941-1944)*. Warszawa, 1993; S.M. Brzozowski (w:) *Polski słownik biograficzny* t. 25, s. 550; T. Czeżowski, *Wspomnienia* „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" R. 22:1977 nr 3 s. 427-440; *Z dziejów Almae Matris Vilnensis*. Kraków 1996, s. 382; „Nasz Czas" nr 555.

Pelikan Wacław, ur. 11.09.1790 w Słonimie na Białorusi, zm. 21.06.1873 w Pelikanach w powiecie brasławskim na Wileńszczyźnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, lekarz-chirurg. Do szkół średnich uczęszczał w Słonimie i Mołodecznie. Studiował na Uniwersytecie Wileńskim filozofię; w 1813 ukończył Medyko-Chirurgiczną Akademię w Petersburgu; w l. 1813-1817 był chirurgiem, profesorem-adiunktem w tej akademii, doktorat medycyny uzyskał w 1916 i w tymże roku przeszedł na prawosławie. W l. 1817-1831 był profesorem Uniwersytetu Wileńskiego, wykładał chirurgię, w l. 1920-1924 – także anatomię i prawo medyczne; w l. 1824-1832 był rektorem Uniwersytetu Wileńskiego. Od 1817 był członkiem Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego (w 1821 i 1826-1831 był jego prezesem). Był utalentowanym chirurgiem, ale w 1823 stał się zausznikiem Nowosilcowa, tropił tajne związki wśród młodzieży, brał udział w komisji śledczej w sprawie filaretów, usunął z uniwersytetu Joachima Lelewela. W 1831 uciekł do Petersburga, w l. 1851-1864 był prezydentem Akademii Medyko-Chirurgicznej w Petersburgu, w l. 1865-1870 – przewodniczącym Państwowej Rady Medycznej w Petersburgu.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 3. Vilnius 1987, s. 344; L. Narkowicz, *Znani i nieznani profesorowie medycyny Uniwersytetu Wileńskiego I poł. XIX w*. Bydgoszcz 2001, s. 83-

93; *Wileński słownik biograficzny,* Bydgoszcz 2008, s. 373.

Pėteraitis Vilius, ur. 18.10.1914 we wsi Rimkai w powiecie kłajpedzkim, zm. 5.03.2008 w Montrealu w Kanadzie; litewski językoznawca, lingwista. W 1935 ukończył gimnazjum w Kłajpedzie, w l. 1935-1937 studiował na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie, w 1927 – anglistykę na uniwersytecie w Southampton; w 1938 – język szwedzki w Uppsali. Od 1942 był kierownikiem Zakładu Filologii Germańskiej w Instytucie Pedagogicznym w Wilnie. W 1944 wyjechał do Niemiec i w l. 1945-1949 był nauczycielem w litewskim gimnazjum w Augsburgu. Od 1949 do śmierci mieszkał i pracował w Montrealu w Kanadzie. Wydał m.in. *Lithuanian-English Dictionary.* Chicago 1960, *Mažoji Lietuva ir Tvanksta prabaltų ir pralietuvių laikais.* Vilnius 1992, *Mažosios Lietuvos ir Tvankstos vietovardžiai: jų kilmė ir reikšmė.* Vilnius 1997.

Lietuviu enciklopedija, t. 22. Boston 1960.

Petrusewicz Kazimierz, ur. 4.03.1872 w Nowinach w powiecie słuckim, zm. 11.08.1949 w Warszawie; prawnik. Maturę uzyskał w 1891 w Słucku, w 1895 ukończył Wydział Prawa na Uniwersytecie w Kijowie. Był członkiem Socjaldemokratycznej Partii Robotniczej Rosji kilkakrotnie więzionym przez władze rosyjskie, w l. 1900-1905 był na zesłaniu guberni wołogodzkiej. W Polsce niepodległej był jednym z organizatorów sądownictwa, od 1922 mieszkał w Wilnie, był adwokatem, obrońcą w procesach politycznych, m.in. w 1928 w procesie białoruskiej „Hramady". W 1923-1929 był zastępcą profesora procedury cywilnej Uniwersytetu Stefana Batorego, zwolnionym za podpisanie i zorganizowanie protestu w sprawie procesu brzeskiego. W 1939-1941 kierował Urzędem Stanu Cywilnego w Wilnie. W 1945 wyjechał do Polski, w l. 1945-1948 był sędzią Sądu Najwyższego.

Wielka Encyklopedia Powszechna PWN, t. 8. Warszawa 1966, s. 606.

Petrusewicz Kazimierz, syn Kazimierza, ur. 23.03.1906 w Mińsku Litewskim (obecnie Białoruś), zm. 28.03.1982 w Warszawie; działacz komunistyczny, biolog. W 1933 ukończył Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie; od 1931 był członkiem Komunistycznego Związku Młodzieży Polskiej, od 1935 członek Komunistycznej Partii Polski. W 1936 uzyskał stopień naukowy doktora nauk biologicznych. W l. 1935-1936 był członkiem kolegium redakcyjnego pisma „Poprostu". W okresie okupacji mieszkał w Wilnie. W 1944 wyjechał do Lublina i został ministrem aprowizacji w rządzie lubelskim, w l. 1945-1949 był ministrem żeglugi; od 1952 do 1956 i od 1962 był sekretarzem Wydziału Nauk Biologicznych PAN; od 1949 profesor Uniwersytetu Warszawskiego; od 1952 członek PAN. Od 1972 był dyrektorem Instytutu Ekologii PAN.

Wielka Encyklopedia Powszechna PWN, t. 8. Warszawa 1966, s. 606; *Tarybų Lietuvos enciklopedija,* t. 3. Vilnius 1987, s. 366.

Pętkowski (Pentkovius) Kasper, ur. 10.1554 w Pętkowie w ziemi nurskiej – zm. 15/16. 11.1612 w Krakowie; językoznawca, dramatopisarz i poeta. Kształcił się w kolegiach jezuickich w Pułtusku, Poznaniu i Wilnie. Nowicjat odbył w Braniewie (1574). W 1578-1581 wykładał poetykę i język grecki w kolegium jezuickim w Braniewie; tu napisał m.in. dialog poświęcony Marcinowi Kromerowi z okazji objęcia przezeń biskupstwa warmińskiego. Dialog wystawiono w Braniewie w 1579 w obecności biskupa. Pętkowski nauczał także w kolegiach jezuickich w Poznaniu i w Wilnie, gdzie studiował filozofię i teologię i przyjął święcenia kapłańskie. Wykładał w Akademii Wileńskiej język grecki (1581-1583), potem matematykę (1591-1592); był kaznodzieją, prefektem szkół i wykładowcą w Jarosławiu, Krakowie i Toruniu, kapelanem

wojskowym na Podolu. Pełnił różne funkcje w zakonie jezuickim. Ostatnie lata spędził w Krakowie, Pisał dialogi szkolne, umoralniające i panegiryki, głównie w języku łacińskim, ale także po polsku, m.in. *Dialogus de pace,* poświęcony Stefanowi Batoremu, który został wystawiony w katedrze wileńskiej w obecności króla.

A. Soczewka, (w:) *PSB* t. 25, s. 748-749; Słownik teologów, t. III s. 353-354. J. Lewański, *Dramat i teatr średniowiecza i renesansu w Polsce*, W. 1981.

Pietkiewicz Walerian Jan Bogumił, pseud. Enrik, ur. 5.01.1805 w Mieciawiczach w pow. słuckim, zm. 22.10.1843 w Tours; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, działacz emigracyjny. W l. 1825-1828 studiował w Instytucie Pedagogicznym w Wilnie, uzyskując stopień magistra praw i nominację na adiunkta (profesora nadzwyczajnego), wykładał dzieje prawa rzymskiego na Uniwersytecie Wileńskim; był sekretarzem tajnego komitetu rewolucyjnego w Wilnie, organizował przerzuty broni, w 1831 brał udział w walkach w oddziale Józefa Zaliwskiego i Henryka Dembińskiego, w 1831 został posłem na sejm powstańczy; na emigracji był sekretarzem Komitetu Narodowego Polskiego w Paryżu (zaufanym J. Lelewela), w 1832 przygotował wyprawę partyzancką w Galicji, w 1834 przystąpił do Młodej Polski; pracował jako profesor języka niemieckiego w kolegium królewskim w Tours.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 379.

Pietraszewski Ignacy, syn Baltazara i Barbary z Ciecierskich, ur. 31.12.1796 w Biskupcu na Warmii, zm. 16.11.1869 w Berlinie; profesor Uniwersytetu Petersburskiego, uczony-orientalista. Po śmierci ojca w 1802 i powtórnym zamążpójściu matki w 1805, w 10 roku życia przeprowadził się do Grodna, gdzie pozostawał pod opieką swoich wujów, Jana i Antoniego (późniejsi ojcowie: Faustus i Feliks) Ciecierskich, którzy w zakonie dominikańskim zajmowali wysokie stanowiska. Przebywali tam także jego dwaj starsi bracia (także dominikanie), którzy zmienili nazwisko z *Pietruszyńscy* na *Pietraszewscy* i do podobnej zmiany nazwiska skłonili Ignacego. Tam w latach 1807-1813 uczęszczał do gimnazjum dominikańskiego. Przez kilka lat pracował jako guwerner i dopiero po zgromadzeniu pewnych oszczędności w roku 1822 mógł przenieść się do Wilna, gdzie na Uniwersytecie Wileńskim zapisał się na wydział literacki. Tam uczęszczał na wykłady profesora Wilhelma Münnicha nauczającego podstaw języków perskiego i arabskiego. W 1826 wyjechał do Petersburga, gdzie w tamtejszym instytucie języków wschodnich wykładali m.in. prof. Józef Sękowski oraz prof. Mirza Dżafar Tobczy-Basza. W 1830 został stypendystą w instytucie języków wschodnich i otrzymał posadę w ministerstwie spraw wewnętrznych, a później w ministerstwie spraw zagranicznych. W 1831 zdał egzamin końcowy i płynnie władał językami: tureckim, perskim i arabskim. W celu doskonalenia znajomości języka tureckiego w roku 1832 wysłano go do Konstantynopola, gdzie pełnił funkcję dragomana (tłumacza). Odtąd piastował szereg stanowisk dyplomatycznych: w 1836 był dragomanem w konsulacie w Jaffie, następnie sekretarzem w konsulacie w Salonikach, w 1837 – dragomanem w konsulacie w Aleksandrii, a w latach 1838-1840 konsulem w Jaffie. Podczas swoich podróży po Wschodzie Pietraszewski zebrał wielką i unikalną w skali światowej kolekcję monet wschodnich (2683 sztuki), o której z wielkim uznaniem wypowiadali się ówcześni znawcy przedmiotu (opisał ją w pracy *Numi Mohammedani*, Berlin 1843). W roku 1840 wezwano go do Petersburga, gdzie objął posadę w ministerstwie spraw zagranicznych. W 1842 roku otrzymał profesurę na Uniwersytecie Petersburskim, gdzie wykładał język turecki. Wskutek choroby w 1844 zrzekł się stanowiska i po kuracji przeprowadził się do Berlina. W tym samym roku został doktorem filozofii

na Uniwersytecie Berlińskim. Po wystawieniu swojej kolekcji monet na Międzynarodowym Kongresie Filologów w Dreźnie w 1844 zrozumiał, że sprzedając ją stanie się finansowo niezależny. W celu znalezienia odpowiedniego nabywcy wyjechał do Anglii i w 1845 złożył ją w depozycie Muzeum Londyńskiego. Jednakże ciągłe zwlekanie z decyzją o sprzedaży oraz nieszczęśliwy splot wydarzeń w 1853 pozbawiły go wspaniałej kolekcji nie przynosząc mu większego zysku. W międzyczasie w roku 1847 powrócił do Berlina i na Uniwersytecie Berlińskim objął posadę wykładowcy języków wschodnich (głównie tureckiego). W 1846 wydał *Nowy przekład dziejów tureckich, dotyczących historii polskiej*; była to jego polemika z dziełem Sękowskiego, który nieprzychylnie odnosił się do dziejów Polski. Kolejnym obszarem jego zainteresowań były badania nad świętymi pismami Zaratustry, które zaowocowały wydaniem w 1857 dzieła pt. *Miano slavianskie w ręku jednej familji od trzech tysięcy lat zostające, czyli nie Zendawesta a Zędaszta, to jest życie dawcza książeczka Zoroastra* [tytuł niemiecki brzmiał: *Das slavische Eigentum seit dreitausend Jahren, oder nicht Zendavesta, aber Zendaschta, das heisst das lebenbringende Buch des Zoroaster*]. W pracy tej dowodził słowiańskiego pochodzenia religii perskiej. Publikacja ta spowodowała, że w 1858 odebrano mu katedrę na Uniwersytecie Berlińskim. Należy tutaj zaznaczyć, że jego pionierskie (chociaż kuriozalne) tłumaczenie *Awesty* do dnia dzisiejszego pozostaje jedynym przekładem tego dzieła na język polski. W roku 1860, jako dragoman towarzyszył pruskiemu poselstwu do Persji. W czasie tej podróży szach perski, Naser ad-Din (1848-1896), oferował mu posadę na swoim dworze, jednakże Pietraszewski odmówił. Wtedy też zerwał wszelkie kontakty z Europą, co spowodowało, że niektóre gazety doniosły o rzekomej śmierci Pietraszewskiego. Po powrocie do Berlina w 1861 wydał jeszcze kilka pism dotyczących *Awesty*: *Abrégé de la grammaire Zend* (1861) oraz poprawione, jak je sam określił, niemieckie tłumaczenie ksiąg Zaratustry *Deutsche verbesserte Übersetzung der Bücher des Zoroaster* (1864). Po śmierci Pietraszewskiego w 1869, jego córka Kazimiera Moschowa przygotowała wybór z pozostawionego w rękopisie opisu podróży po Wschodzie, który pt. *Dziesięcioletnia podróż po Wschodzie* ukazał się w 1872. Ponadto wydał wiele innych prac dotyczących Bliskiego Wschodu.

„Biblioteka Warszawska" 1857, t. 2, s. 255-265; 1860, t. 1, s. 770; 1861, t. 1, s. 450-452; 1863, t. 2, s. 550-551; 1864, t. 4, s. 159-160; J. Reychman, *Podróżnicy polscy na Bliskim Wschodzie w XIX wieku*. Warszawa 1972; PSB, t. 26, 1981, s. 167-169.

Pietraszkiewicz Kazimierz, ur. w 1907, zm. w 1993; docent doktor inżynier rolnik. Ukończył gimnazjum w Dziśnie, studiował na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, dyplom uzyskał w 1934. Był asystentem w katedrze prof. Jagmina, specjalność lniarstwo. Był dyrektorem zakładów lniarskich w Nowej Wilejce. Wziął udział w kampanii wrześniowej w stopniu podporucznika, w czasie okupacji był żołnierzem AK, kwatermistrz kapitan Ośrodka Mobilizacyjnego Okręgu Wileńskiego. Po 1945 – współorganizator i dyrektor Instytutu Włókien w Poznaniu. Aresztowany przez UB w 1947, skazany na 10 lat więzienia, w 1956 zwolniony. Był pracownikiem naukowym i zastępcą dyrektora ds. naukowo-badawczych Centralnego Laboratorium Lniarskiego w Żyrardowie. Autor licznych publikacji naukowych z tej dziedziny.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 383.

Piętkiewicz Franciszek Antoni, ur. 6 VIII 1691 w Reszlu – zm. w 1753 w Dobrym Mieście. Kształcił się u jezuitów i w alumnacie papieskim w Braniewie a następnie w Akad. Wileńskiej, gdzie uzyskał doktorat teologii. (1726). Był wikariuszem w Wilczkowie (1726), proboszczem katolickiej parafii

w Królewcu (1727-1743), prepozytem i kanonikiem w Dobrym Mieście (od 1743) oraz w Krośnie, pow. braniewskim. (od 1750), posiadał bogatą bibliotekę.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku,* t. 2. Olsztyn 1988, s. 77.

Pigoń Stanisław, ur. 27.09.1885 w Komborni koło Krosna, zm. 18.12.1968 w Krakowie; historyk literatury, edytor, pamiętnikarz. Pochodził z rodziny małorolnych chłopów. Uczył się w gimnazjum w Jaśle; w l. 1906-1914 studiował filologię polską na Uniwersytecie Jagiellońskim uzyskując doktorat. W l. 1914-1918 w wojsku austriackim, w 1918-1919 – w Wojsku Polskim. W l. 1919-1920 prowadził wykłady na Uniwersytecie Poznańskim; w 1921 na Uniwersytecie Jagiellońskim uzyskał habilitację i w l. 1921-1931 był profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (w l. 1927-1928 – rektor, 1928-1930 – prorektor). W Wilnie inspirował działalność Koła Polonistów, wygłaszał odczyty w Wileńskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk, prezesował działalności Związku Zawodowego Literatów Polskich, zainicjował z Marianem Zdziechowskim powstanie klubu dyskusyjnego „Środy Literackie", zbierającego się w celi Konrada, w l. 1921-1922 uczył w Gimnazjum im. E. Orzeszkowej. W 1931 został profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego, od 1929 był członkiem Polskiej Akademii Umiejętności; w l. 1939-1940 więziony w Sachsenhausen, od 1941 wykładał na tajnym UJ; po wojnie w l. 1945-1960 był profesorem UJ, od 1952 – członkiem Polskiej Akademii Nauk; ogłaszał liczne prace naukowe. W Wilnie ukazały się następujące jego prace: *Głosy sprzed wieku. Szkice z dziejów procesu filareckiego* (1924), *Z dawnego Wilna. Szkice obyczajowe i literackie* (1929), *Do źródeł „Dziadów" kowieńsko-wileńskich* (1930). Wydał wspomnienia z lat młodości *Z Komborni w świat* (1946, wyd. 4 1957) ukazując drogę syna chłopskiego na szczyty kultury narodowej. O dalszych swych dziejach jako żołnierza, uczonego i więźnia opowiedział w tomie *Z przędziwa pamięci. Urywki wspomnień* (1968).

Z.J. Nowak, (w:) *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny,* t. 2. Warszawa 1985, s. 170-171; *Wileński słownik biograficzny,* Bydgoszcz 2002, s. 286; opr. M. Jackiewicz.

Pilchowski (Pilichowski) Dawid Zygmunt, ur. 15.12.1735 w Rutkiszkach koło Wyłkowyszek, zm. 4.12.1803 w Wilnie; ksiądz katolicki, jezuita, biskup koadiutor wileński, poeta, publicysta, tłumacz. Uczył się w szkołach jezuickich. W 1752 wstąpił w Wilnie do zakonu jezuitów, w l 1761-1765 studiował w Akademii Wileńskiej; wykładał w seminarium duchownym w Wilnie, po kasacie zakonu jezuitów był w 1773-1785 prefektem Drukarni Akademickiej, od 1783 – wizytatorem szkół Komisji Edukacji Narodowej, w l. 1783-1793 – profesorem literatury łacińskiej i polskiej w Szkole Głównej Litewskiej, w 1792 wszedł do kapituły wileńskiej, w 1793 został biskupem koadiutorem, w 1794 – zarządcą diecezji wileńskiej, w 1797 – członkiem Wileńskiej Komisji Edukacyjnej, w 1800 – członkiem Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Ogłaszał wiersze okolicznościowe i mowy: *Mowy wybrane* (Wilno 1784-1785), *Żal po śmierci JW. Imci Pana Antoniego z Ursynów Dowoyny Sołłohuba* (Wilno 1760), zbiór kazań *Sto uwag krótkich...* (Wilno 1777), tłumaczenie z włoskiego katechizmu *Zebranie nauk chrześcijańskich...* (Wilno 1776). Przekładał utwory Salustiusa (Wilno 1767) i Seneki (Wilno 1771, 1781-1782). Pochowany na cmentarzu św. Stefana w Wilnie.

E. Aleksandrowska, (w:) *Polski słownik biograficzny,* t. 26, s. 248-251; K. Mačiulytė, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija.* Vilnius 2001, s. 385; *Wileński słownik biograficzny,* Bydgoszcz 2002, s. 287.

Piłsudski Bronisław Piotr herbu Piłsudski, brat Józefa, marszałka Polski, ur. 2.11.1866

w Zułowie w powiecie święciańskim, zm. 17.05.1918 w Paryżu, etnograf, zesłaniec, zajmował się ludami i kulturami Dalekiego Wschodu, głównie ludem Ajnów, który obserwował na Sachalinie a później na wyspie Hokkaido. Do dziś uważany jest na świecie za jednego z najważniejszych badaczy tamtych terenów. Od 1874 mieszkał w Wilnie, gdzie 3 lata później wstąpił do gimnazjum. Razem z bratem Józefem organizowali kółko samokształceniowe „Spójnia". Po śmierci matki (1884) w 1886 wyjechał do Petersburga, gdzie zdał egzamin na bakałarza i wstąpił na Wydział Prawa miejscowego uniwersytetu. W 1887 został wciągnięty w przygotowania Woli Ludu do zamachu na cara Aleksandra III. Wśród zamachowców znajdował się między innymi Aleksander Uljanow, starszy brat Włodzimierza znanego potem jako Lenin. Po wsypie, za udział w spisku został skazany na 15 lat zesłania i ciężkich prac na wyspę Sachalin. W 1896 ukazała się jego praca o obserwacjach klimatycznych. Został wówczas wysłany z misją meteorologiczną na południową część wyspy, gdzie zetknął się z Ajnami. Po 10 latach zesłania reszta wyroku została zamieniona na nakaz osiedlenia się bez prawa opuszczania rosyjskiego Dalekiego Wschodu. 3 lata później otrzymał propozycję cesarskiej akademii nauk, aby udać się na badania kultury Ajnów, Gilaków (Niwchów), Oroków i Mangunów na Sachalinie. W tym samym roku osiedlił się – już jako wolny człowiek – w wiosce Ai, gdzie zakochał się w pięknej Shinhincho, krewnej wodza Kimur Bafunke, która urodziła mu syna o imieniu Sukczo. W 1903 wraz z innym zesłańcem, pisarzem Wacławem Sieroszewskim udał się na badania kultury Ajnów na wyspie Hokkaido (wówczas zwanej Yesso). Jednym z efektów jego pracy są unikalne nagrania dźwiękowe zarejestrowane na 100 wałkach woskowych. Obecnie można je oglądać w Centrum Kultury i Techniki „Manggha" w Krakowie. Na początku lat 80. XX w. wałki te zostały wypożyczone z Polski przez Japończyków, a firma SONY skonstruowała specjalny laserowy odpowiednik urządzenia do ich odczytu, dzięki któremu udało się po wielu latach znów usłyszeć zapisane na nich dźwięki. Jego dorobkiem jest stworzenie słowników, w których przetłumaczył ponad 10 tys. słów z języka ainu, 6 tys. z języka gilackiego oraz 2 tys. z języka orockiego i języka Mangunów, przedstawił bogate opisy ich kultury i obyczajów, w tym także kultury muzycznej, spisał wiele podań i legend tych kultur, oraz wykonał ok. 300 fotografii, na których utrwalał głównie typy mieszkających tam ludzi. Do Polski przybył przez Japonię i Stany Zjednoczone w 1905 i zamieszkał w Krakowie. Później przeprowadził się do Zakopanego i prowadził badania etnograficzne Podhala. Po wybuchu I wojny światowej wyjechał do Szwajcarii włączając się w nurt działalności niepodległościowej. Pod koniec 1917 wyjechał do Paryża, gdzie w 1918 utonął w Sekwanie. Podejrzewa się, że była to śmierć samobójcza. Opublikował studium *Materials for the Study of the Ainu Language and Folklore* (1912) oraz liczne artykuły w czasopismach polskich, rosyjskich, niemieckich, angielskich, amerykańskich, francuskich i japońskich.

Wielka encyklopedia powszechna, t. 21. Warszawa 2004, s. 64.

Piotrowicz Józef, ur. 15.03.1688 na Żmudzi, zm. 30.04.1736 w Krożach; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w Wilnie w 1704; w Akademii Wileńskiej był w l. 1722-1723 profesorem teologii moralnej, w 1723-1726 – profesorem filozofii; ponadto wykładał w Kownie, był prefektem szkół i rektorem kolegium w Krożach, misjonarzem w Worniach i Mereczu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 385.

Piwocki Jan, ur. w 1599, zm. 1666; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Był profesorem teologii w Akademii Wileńskiej. Zarządzał kolegiami w Branie-

wie, Wilnie i w Warszawie oraz całą litewską prowincją jezuitów. Ogłosił 8 łacińskich prac religijnych.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla.* Warszawa 1963, s. 225.

Platyński Ludwik, ur. 12.08.1727 na Mazowszu, zm. 6.06.1783 w Mścisławiu; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1752 w Wilnie; w l. 1757-1758 był profesorem poetyki, retoryki i historii w Nowogródku, w 1759-1760 – prefektem szkół w Grodnie, w l. 1763-1764 – profesorem retoryki dla kleryków jezuickich w Wilnie, w l. 1767-1768 – profesorem teologii moralnej w Akademii Wileńskiej, w l. 1769-1770 – prefektem szkół w Nowogródku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 388.

Pocołojewski Kornel, ur. w 1746, zm. w 1812; wykładowca prawa kanonicznego w Szkole Głównej Litewskiej w l. 1773-1804, a od roku 1797 także prawa kościelnego.

A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński.* Wilno 1997, s. 46.

Poczapowski Jan, żył w XVII w.; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Wykładał w Akademii Wileńskiej, napisał książkę *Universa Meteorologia* (1643).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 390.

Poczobutt-Odlanicki Marcin, ur. 30.10.1728 w Słomiance w powiecie grodzieńskim, zm. 7.02.1810 w Dyneburgu; profesor astronomii w Akademii Wileńskiej, astronom, matematyk, jezuita, kierownik Drukarni Akademickiej. Kształcił się w kolegium jezuickim w Grodnie, w 1745 wstąpił do zakonu jezuitów, studiował w seminarium pedagogicznym w Słucku, filozofię w kolegium jezuickim w Połocku, następnie w l. 1745-1751 studiował matematykę i astronomię w Akademii Wileńskiej, później w Pradze, Marsylii, Awinionie i Neapolu. W 1767 objął kierownictwo obserwatorium i został profesorem astronomii Akademii Wileńskiej. W 1767 otrzymał od Stanisława Augusta tytuł królewskiego astronoma; w l. 1770-1772 przebudował obserwatorium, od 1774 redagował „Kalendarze Wileńskie" i „Gazety Wileńskie", w 1775 został wyróżniony medalem „Bene Merentibus"; w 1780-1799 był rektorem Akademii, którą przekształcił w Szkołę Główną Litewską. Po kasacie zakonu jezuitów, król chcąc wynagrodzić wielkie zasługi i starania astronoma wokół Akademii, jednocześnie zaś zapewnić jemu i jego adiunktom możliwość dalszej pracy – przekazał Poczobuttowi Drukarnię Akademicką w dożywocie. Z przejęciem warsztatu uczony miał wiele trudności, które jednak szczęśliwie pokonał. Stan drukarni w tym czasie był bardzo zły. Jak długo Poczobutt sprawował nad nią pieczę, nie wiadomo. Zapewne najpóźniej do 1804, kiedy to oddano oficynę w administrację Rafałowi Daniłowiczowi. W 1808 sędziwy astronom złożył wszystkie godności i zaszczyty, obserwatorium przekazał Janowi Śniadeckiemu, sam udał się do Dyneburga do klasztoru, gdzie wkrótce zmarł.

Drukarze dawnej Polski. Od XV do XVIII wieku. Z. 5: Wielkie Księstwo Litewskie. Oprac. A. Kawecka-Gryczowa oraz K. Korotajowa i W. Krajewski. Wrocław-Kraków 1959, s. 204; *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 3. Vilnius 1987, s. 406; *Wileński słownik biograficzny,* Bydgoszcz 2002, s. 294.

Podczaszyński Bolesław Paweł, syn Józefa Karola, ur. 2.07.1822 w Wilnie, zm. 21.11.1876 w Warszawie; architekt, archeolog. Początkowo uczył się u ojca, uczęszczał na wykłady w Medyko-Chirurgicznej Akademii i Akademii Duchownej w Wilnie, rysunku uczył się u Jana Rustema, Kanutego Rusieckiego i Walentego Wańkowicza; w 1839 prowadził roboty przy pałacu w Werkach; w l. 1842-1844 studiował w Paryżu u H. Labrouste'a; od 1846 był profesorem architektury

i rysunku w Szkole Sztuk Pięknych w Warszawie. Zaprojektował: kaplicę w Instytucie Szlacheckim (1851-1853), pałac J.G. Blocha (1865) w Warszawie; przekomponował ogród i tarasy wraz z fontanną przy pałacu w Wilanowie (1855-1856), wnętrza pałacu (1859-1862), kościół i zabudowania gospodarcze w Starej Wsi k. Węgrowa (1866-1671); ponadto wybudował pałace: Kronenberga w Warszawie (1867-1871), w Stoku Lackim (1875); kościoły: w Woli Osowińskiej (1853-1856), Ceranowie (1885), Dobrem (1873-1878). Napisał i wydał kilka prac, m.in. *Budownictwo wiejskie* (1861).

Wielka encyklopedia powszechna PWN, t. 8. Warszawa 1965, s. 775; V. Levandauskas, *Architektas Karolis Podčašinskis*. Vilnius 1994, s. 33; *Wileński słownik biograficzny*.

Podczaszyński (Józef) Karol, syn Jana, architekta Radziwiłłów, ojciec Bolesława Pawła, architekta i archeologa, ur. 7.11.1790 w Żyrmunach w powiecie lidzkim, zm. 7.04.1860 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, architekt. Wcześnie osierocony, pozostał pod opieką Józefa Tyzenhauza w Żołudku, następnie przebywał u stryja Józefa, urzędnika celnego w Brześciu. Początkowo pobierał nauki w szkole powiatowej OO. Bazylianów w Brześciu Litewskim, ponieważ wkrótce stryj został aresztowany i osadzony w twierdzy Pietropawłowskiej w Petersburgu; zaopiekowała się nim babka Mierzejewska, mieszkająca w Zamszanach w pobliżu Brześcia. W 1808 lub 1809 wyjechał do Krzemieńca, gdzie uczył się w tamtejszym liceum; m.in. jego profesorem był Euzebiusz Słowacki, ojciec poety Juliusza. W 1813 ukończył liceum otrzymując patent geometry. W tymże roku wstąpił na Uniwersytet Wileński, gdzie studiował fizykę i matematykę oraz rysunek u Jana Rustema. W 1814 senat U. Wil. wysłał go do Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu, aby wyuczył się architektury. W Petersburgu debiutował jako architekt. W 1815 otrzymał srebrny medal Akademii Petersburskiej za kompozycje architektoniczne. W tymże roku wrócił do Wilna i od 1816 rozpoczął wykłady architektury na uniwersytecie. W 1817 senat wysłał go na dalsze studia do Paryża. Zwiedził wtedy Francję i Włochy. Po powrocie z zagranicy w 1919 rozpoczął na uniwersytecie wykłady z zakresu budownictwa i architektury. W 1821 w Wilnie ożenił się z Ewą z Palczewskich (1800-1856). W 1822 został profesorem zwyczajnym. Równocześnie mianowano go architektem uniwersyteckim. Otrzymał pełnomocnictwo dozoru nad budynkami szkolnymi całego okręgu naukowego wileńskiego. W 1823 brał udział jako pełnomocnik uniwersytetu w aresztowaniu filomatów i filaretów. 28 kwietnia 1828 został „za szczególną gorliwość w służbie zaszczycony Monarszym zadowoleniem". W 1831 współdziałał z policją uniwersytecką w nocnych rewizjach mieszkań studentów. Po zamknięciu uniwersytetu przeszedł na emeryturę. Do 1838 mieszkał w Wilnie, trudniąc się praktyką prywatną, projektował domy dla mieszczan. Ponadto zaprojektował pałac Michała Balińskiego w Jaszunach (1824-1828) i pałac w Tuskulanach (obecnie dzielnica Żyrmunai w Wilnie, ok. 1825), pałac w Żyliczach koło Bobrujska (1825), kościół ewangelicko-reformowany w Wilnie przy ulicy Zawalnej (1829-1835), budynek gimnazjum w Słucku; przerobił salę biblioteki uniwersyteckiej (obecnie aula, 1817), czytelnię profesorską biblioteki uniwersyteckiej; zaprojektował wnętrza kaplicy Kieżgajłłowskiej, Zbawiciela i św. Piotra w Katedrze wileńskiej (1836-1838), jednakże kapituła nie zezwoliła na wniesienie jakichkolwiek zmian wnętrz; był autorem projektu pomnika rektora Uniw. Wil. Hieronima Stroynowskiego w kościele św. Jana w Wilnie (1827-1828); rekonstruował aptekę uniwersytecką w Wilnie (1822) oraz anatomicum (1824-1831). Był autorem niezbyt udanej restauracji kościoła św. Jana (1825-1828), w wyniku której zniszczony został barokowy wystrój świątyni. W l. 1824-1830 nadzorował przebudowę pałacu biskupów (później gubernatorów) wg. pro-

jektu Wasilija Stasowa z Petersburga. Napisał podręcznik *Początki architektury dla użytku młodzi akademickiej* (cz. 1-2 1828-29, cz. 3. 1856). Wydał: *O wychowaniu kobiet* (1825), *Dzieje budownictwa* (1856). W 1838 porzucił zawód architekta i przeniósł się na wieś pod Nieśwież, gdzie wziął w dzierżawę majątek ordynacji Radziwiłłowskiej. Gospodarstwo prowadził do 1853, później krótko mieszkał w Warszawie, a następnie powrócił do Wilna. Po śmierci żony w 1856 ponownie wyjechał do Warszawy, do syna, ale po roku wrócił do Wilna, gdzie mieszkał do śmierci. Pochowany na cmentarzu na Rossie. Nagrobek odnowiono w 2001 kosztem społeczności polskiej Wilna.

V. Drėma, M. Rożek, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 27, s.76; V. Levandauskas, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 3. Vilnius 1987, s. 407. M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 96-97. V. Levandauskas, *Architektas Karolis Podčašinskis*. Vilnius 1994.

Podernia Kazimierz, pseud. K. Rawicz, ur. 21.10 1842, w powiecie rzeczyckim na Białorusi, zm. 15.06.1910 w Twerze; historyk amator, działacz kulturalny, pisarz historyczny. Uczył się w Instytucie Szlacheckim w Wilnie, następnie ukończył Wydział Matematyczny Uniwersytetu Moskiewskiego. Po kilkunastoletniej pracy w Rosji powrócił do Wilna, gdzie objął urząd sekretarza Deputacji Szlacheckiej, który piastował do śmierci. Zaprzyjaźniwszy się z gronem historyków i etnografów wileńskich, rozpoczął studia historyczne nad dziejami kultury polskiej na Litwie i Białorusi. Współpracował z J. Zawadzkim w redagowaniu „Kalendarza Wileńskiego", był stałym korespondentem „Gazety Warszawskiej", petersburskiego tygodnika „Kraj" i pisywał do „Kłosów". NA IX Zjeździe Archeologicznym w 1893 w Wilnie wyświetlił sprawę obrazu Matki Boskiej Ostrobramskiej, obalając rosyjską tezę o jego bizantyjskim pochodzeniu. Wraz z Wł. Łuszczkiewiczem badał skarbce katedry wileńskiej i kościołów w Trokach, publikując prace na ten temat. Współpracował z redakcją *Wielkiej Ilustrowanej Encyklopedii Powszechnej*. W 1988 czynnie uczestniczył w budowie pomnika Adama Mickiewicza w kościele św. Jana. W 1899 został prezesem Koła Archeologicznego, zalążka późniejszego Towarzystwa Przyjaciół Nauk powstałego w 1907. Opublikował też książkę pt. *Wileńskie Towarzystwo Dobroczynności w stuletnią rocznicę założenia* i wiele innych prac i artykułów. Po śmierci Henryka Rumbowicza został sekretarzem komisji odnowienia kościoła św. Anny, które to prace doprowadził do końca w 1910. Utrzymując bliskie stosunki z polskimi kołami naukowymi zza ówczesnej granicy, był poważnym ich łącznikiem ze społeczeństwem wileńskim. Pozostawił znaczny księgozbiór i wiele innych niewydanych rękopisów. Zmarł w Twerze w Rosji, podczas odwiedzin u córki. Zwłoki przewieziono do Wilna i pochowano na cmentarzu Bernardyńskim.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996 na Mazowszu, s. 338-339.

Pogorzelski Andrzej Kazimierz, ur. ok. 1616, zm. 10.07.1684 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1637; wykładał lub był prefektem szkół w Dyneburgu, Nieświeżu, Połocku, Braniewie i Pułtusku; w Akademii Wileńskiej w l. 1666-1670 był profesorem teologii polemicznej i Pisma św. oraz regensem Seminarium Papieskiego, w l. 1671-1673 – rektorem domu nowicjatu z kościołem św. Ignacego, w l. 1677-1680 – regensem Seminarium Papieskiego; ponadto był rektorem w Reszlu i Krożach.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 392.

Pogorzelski Wojciech, ur. 12.06.1912 w Zgierzu, zm.?; doktor habilitowany medycyny. Ukończył Gimnazjum im. J. Lelewela w Wilnie w 1929. Studiował medycynę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie,

dyplom lekarza uzyskał w 1939. W l. 1941-1944 prowadził praktykę lekarską w Szyrwintach na Litwie, walczył w szeregach AK. W 1945 wyjechał do Polski i w l. 1945-1949 był lekarzem naczelnym w PUR, następnie organizator i pierwszy rektor Akademii Medycznej w Łodzi; od 1950 do 1980 pracownik naukowo-dydaktyczny Kliniki Psychiatrycznej Akademii Medycznej w Łodzi, gdzie uzyskał stopień doktora habilitowanego nauk medycznych. Nagrodzony medalem Yad Vashem za ukrywanie Żydów w czasie ii wojny światowej.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 484.

Pohl Andrzej, ur. 3.11.1742 w Lidzbarku, zm. 13.11.1820 w Wilnie; doktor teologii, ksiądz katolicki, misjonarz. W 1759 wstąpił do zakonu misjonarzy w Warszawie, jako diakon został wykładowcą w seminarium diecezjalnym w Wilnie, święcenia kapłańskie otrzymał w Wilnie z rąk bpa Massalskiego; potem pracował w Siemiatyczach i Warszawie, w 1782 został superiorem w Wilnie i wizytatorem prowincji, założył przytułek Dzieciątka Jezus dla sierot i podrzutków; w 1794 był wizytatorem szkół prowincji litewskiej misjonarzy; w 1811 otrzymał na Uniwersytecie Wileńskim tytuł doktora teologii, w 1814 objął zarząd kościoła św. Kazimierza w Wilnie i przyczynił się do jego odnowienia. Był głównym współorganizatorem szpitala Św. Jakuba w Wilnie. Wydał w Wilnie kilka prac z dziedziny teologii: *Institutiones theologiae dogmaticae...* (1808-1809), *Institutiones theologiae moralis...* (1809-1810), *Hermeneutica sacra* (1809), *Scriptura Sacra per quaestiones exposita...* (1810-1812). Po polsku wydawał katechizmy (1804-1809) oraz kazania (1806, 1811).

E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie.* Wrocław 1993, s. 155.

Pol (Pohl, Poll, Pol von Pollenburg) Wincenty Terencjusz Jakub, ur. 20.04.1807 w Lublinie, zm. 2.12.1872 w Krakowie; profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, lektor języka i literatury niemieckiej na Uniwersytecie Wileńskim, geograf, poeta. Jego ojciec – Franciszek Pohl – był Niemcem na służbie austriackiej, zaś matka – Eleonora – pochodziła ze spolonizowanej rodziny francuskiej. Po ukończeniu gimnazjum we Lwowie i kolegium jezuickiego w Tarnopolu, rozpoczął studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego. Trzy lata po ich ukończeniu w 1830 został zastępcą lektora języka i literatury niemieckiej na Uniwersytecie Wileńskim. Brał udział w powstaniu listopadowym jako podchorąży 10 Pułku Ułanów Litewskich, był ranny w czasie walk. W uznaniu zasług został odznaczony orderem Virtuti Militari i awansowany do stopnia podporucznika. Po upadku powstania organizował pomoc dla powstańców udających się na emigrację, jako wysłannik gen. Józefa Bema przebywał w Lipsku, Dreźnie (tam poznał Adama Mickiewicza, który wyraził pozytywną opinię o jego próbach poetyckich), a później we Francji. Po powrocie do Galicji w 1832 angażował się w ruchu patriotycznym. Stopniowo zmieniając poglądy na bardziej konserwatywne, związał się z ugodowym Komitetem Patriotycznym. Rok później odbył podróż po Wołyniu, Podolu i Ukrainie. W obawie przed represjami ze strony zaborców przez kilka miesięcy ukrywał się w Zakopanem, co dało początek jego zainteresowaniu Tatrami. Pod koniec 1835 przebywał w Zagórzanach koło Gorlic, gdzie powstała *Pieśń o ziemi naszej* – najpopularniejszy utwór Pola, poetycki opis niektórych regionów Polski. W maju następnego roku zamieszkał w Kalnicy koło Sanoka, gdzie został administratorem dóbr Ksawerego Krasickiego. W 1835 (z datą 1833) w Paryżu wydano anonimowo *Pieśni Janusza*, zbiór jego wierszy poświęconych bohaterstwu powstańców. W połowie 1839 zamieszkał w odrestaurowanym według własnego planu zamku w Lesku. Kolejne miesiące spędzał na wędrówkach po Karpatach, podczas których badał stosunki wodne i geologię tego obszaru

oraz dokonywał obserwacji meteorologicznych. W 1840 przeniósł się do Glinika Mariampolskiego (dziś część Gorlic). W latach 1841-1844 podróżował, prowadząc badania terenowe w Karpatach Wschodnich, na Pokuciu, Wołyniu, Polesiu, w Tatrach, Wielkopolsce, Kujawach i Pomorzu Gdańskim. W czasie rabacji Jakuba Szeli 1846 został pobity i w pożarze dworu spłonął także cały jego dotychczasowy dorobek piśmienniczy. Podczas napadu na dwór Tytusa Trzecieskiego w Polance (obecnie dzielnica Krosna), został ranny i porwany przez chłopów podburzonych przez zaborcę. Wszystko to zdecydowało o zmianie poglądów Pola na antychłopskie i antydemokratyczne. Rok później został aresztowany i zmuszony do zamieszkania we Lwowie pod nadzorem policji za rzekomy udział w przygotowaniach do wybuchu powstania krakowskiego. Po oczyszczeniu z zarzutów objął redakcję *Biblioteki Naukowego Zakładu im. Ossolińskich* we Lwowie. Podejmował kolejne podróże: na Śląsk, w Sudety, do Wrocławia, Wielkopolski, Berlina i na Rugię. Podczas Wiosny Ludów był przez krótki czas adiutantem sztabu Gwardii Narodowej we Lwowie. Po jej zakończeniu stał się orędownikiem legalnej działalności w polityce i konserwatywnego programu społecznego. Mimo że w dziedzinie geografii był samoukiem, dzięki lekturze, badaniom terenowym i kontaktom z przedstawicielami różnych dziedzin wiedzy posiadł dość dużą wiedzę na ten temat. Mimo niewielkiego dorobku naukowego (najważniejsza praca do tej pory *Rzut oka na północne stoki Karpat pod względem przyrodzenia* – nowoczesny jak na owe czasy opis rzeźby terenu, hydrografii, podziału fizyczno-geograficznego i elementów etnografii południowej Polski), w 1849 został mianowany profesorem nadzwyczajnym „geografii powszechnej, fizycznej i porównawczej" na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie objął pierwszą w Polsce katedrę geografii. Pol zapoczątkował cykl kursów geografii fizycznej dla przyszłych nauczycieli jak również serię wyjazdów naukowych w okolice Krakowa, w Pieniny i Tatry. Niestety, z początkiem 1853 został usunięty z uniwersytetu ze względu na rzekomą nielojalność wobec władz zaborczych, a samą katedrę zlikwidowano. Po śmierci ukochanej żony osiadł na Pokuciu, a później we Lwowie. Zimę z 1860 na 1861 spędził w Przemyślu, a wiosną 1861 wziął w dzierżawę folwark w Skołoszowie koło Radymna. Podczas zimy z 1861 na 1862 kierował odnową kaplicy Drohojowskich w katedrze przemyskiej, realizowaną według własnych planów. We wrześniu 1867 powrócił do Krakowa. Mimo pogarszającego się wzroku, a od 1868 nawet zupełnej ślepoty, brał czynny udział w życiu naukowym miasta. Wygłaszał wykłady poświęcone geografii, m.in. referat, w którym, wbrew poglądom naukowców niemieckich czy rosyjskich, dowodził, że Polska jest zwartym regionem i może istnieć jako samodzielna jednostka polityczna. W 1872 został wybrany członkiem Akademii Umiejętności.

J. Hanik, J. Rosnowska, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 27, s. 255.

Poliński-Pełka Michał, ur. 4.05.1784 w woj. nowogródzkim, zm. 19.08.1848 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, matematyk. Po ukończeniu szkoły średniej u bazylianów w Żyrowicach, studiował w 1804-1808 nauki matematyczno-fizyczne w Wilnie, uzyskał stopień doktora filozofii. Uczył w gimnazjach w Mińsku i Wilnie. W l. 1817-1819 studiował za granicą w Niemczech, Szwajcarii, Włoszech i Francji. Był członkiem wielu towarzystw naukowych. W 1819 objął katedrę matematyki wyższej na Uniwersytecie Wileńskim i pracował do zamknięcia uniwersytetu, tj. do 1832. Pełnił funkcję dziekana Wydziału Matematyczno-Fizycznego Uniwersytetu Wileńskiego. Wydał w Wilnie *Początki trygonometrii płaskiej* (1828). Po kasacie uniwersytetu poświęcił się bibliografii i publicystyce na tematy historyczne, zwłaszcza historii oświaty na Litwie. Posiadał bogatą bibliotekę. Zmarł na cholerę. Pochowany na cmentarzu

Bernardyńskim w Wilnie. „Teki Polińskiego" znajdują się obecnie w Bibliotece Uniwersyteckiej w Wilnie oraz Bibliotece Wróblewskich Litewskiej Akademii Nauk.

E. Małachowicz, Wilno. Wrocław 1996, s. 307; J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832*. Białystok 1993, s. 37.

Połubiński Jerzy Antoni, syn Jana i Marii z Romankiewiczów, ur. przed 1.05.1735, zm. 4.08.1801 Rukojniach koło Wilna; doktor filozofii, ksiądz katolicki, biskup sufragan wileński. Pochodził z rodziny arystokratycznej, posiadał tytuł książęcy. Studiował w Akademii Wileńskiej, w 1760 otrzymał święcenia kapłańskie, w 1761 został kanonikiem, a 1775 -archidiakonem wileńskim, w 1773 uzyskał stopień doktora filozofii w 1782 został sekretarzem wielkim litewskim. 27.06.1796 prekonizowany biskupem tytularnym Loryma i sufraganem trockim w diecezji wileńskiej. Przewodniczył wbrew prawu kościelnemu Administracji Generalnej Rządu Duchownego Diecezji Wileńskiej, zarządzającej diecezją w czasie powstania kościuszkowskiego. Pochowany w Rukojniach.

J. Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych...* Wilno 1912, s. 89; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny.* Warszawa 2000, s. 355; V. Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*. Vilnius 2002, s. 842.

Poplatek Jan Aleksander Ignacy, ur. 29.07. 1903 w Knihinie k.Stanisławowa (obecnie Iwano-Frankiwsk, Ukraina), zm. 11.10.1956 w Krakowie; historyk, ksiądz katolicki, jezuita. W 1917 wstąpił do zakonu jezuitów. W l. 1926-1930 studiował historię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, równocześnie uczył historii w Gimnazjum OO. Jezuitów w Wilnie; w 1936 uzyskał doktorat, potem był nauczycielem w gimnazjum w Chyrowie i studiował w „Bobolanum" w Lublinie. W 1939 został powołany na stanowisko wiceprowincjała we Lwowie, funkcje tę pełnił do końca drugiej wojny światowej. W 1945 wyjechał do Krakowa, gdzie objął kierownictwo Biblioteki i Archiwum Prowincji Małopolskiej zakonu jezuitów. W Krakowie zajmował się pracą literacką. Ogłosił kilka prac naukowych, m.in. *Powstanie Seminarium Papieskiego w Wilnie (1582-1585)*. „Ateneum Wileńskie", t. VI. 1929; *Seminarium papieskie w Wilnie. Wykaz alumnów*. „Ateneum Wielńskie", t. XI. 1936; *Studia z dziejów jezuickiego teatru szkolnego w Polsce*. Wrocław 1957.

H. Barycz, *Ks. Jan Poplatek (1903-1955)*. (w:)J. Poplatek, *Studia z dziejów jezuickiego teatru szkolnego w Polsce*. Wrocław 1957, s. 217-220; *Polski słownik biograficzny*, t. 27, s.592.

Popow Jan, żył w XX w.; profesor filologii klasycznej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, a po 1945 – na Uniwersytecie Łódzkim.

W. Korowajczyk, *Naukowe Wilno w powojennej Łodzi*. „Nasz Gazeta" 1996, 3-9.II, s. 9.

Porcyanko Konstanty, ur. w 1793 w Wilnie, zm. 11.08.1841 tamże; profesor chirurgii Uniwersytetu Wileńskiego, lekarz. Uczył się w gimnazjum w Wilnie, medycynę studiował na Uniwersytecie Wileńskim; w 1814 uzyskał stopień kandydata filozofii, w 1821 – doktora chirurgii; w 1819 został pomocnikiem w klinice chirurgicznej, w 1821 – adiunktem, w 1824 – profesorem terapii ogólnej i materii medycznej, od 1926 prowadził również wykłady chirurgii i kierował kliniką; w 1832 przeniesiony został do Akademii Medyko-Chirurgicznej na stanowisko profesora chirurgii, wykładał również okulistykę; był członkiem Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego od 1820 (kilkakrotnie był prezesem i wiceprezesem), współredagował „Dziennik Medycyny i Farmacji" (1822-1830), znany był z dobroczynności, pochowany na cmentarzu Bernardyńskim.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 307.

Porzecki (Talko Porzecki, Pogrzecki) Tomasz, pseud. Konstanty Kazimierz Rajecki, ur. ok. 1609, zm. 9.07.1653 w Pułtusku; profesor Akademii Wileńskiej, filozof, jezuita. W 1626 wstąpił do nowicjatu w Wilnie, studia pedagogiczne odbył w Połocku, filozoficzne w Pułtusku, teologiczne – w Akademii Wileńskiej w l. 1636-1640; w l. 1640-1641 wykładał retorykę w Akademii Wileńskiej, w l. 1642-1643 był dyrektorem szkół w Nieświeżu, w 1643 został profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej (doktorat uzyskał w 1645), w 1646 – profesorem teologii (doktorat w 1647), w 1649 był profesorem teologii w Braniewie, od 1650 – rektorem kolegium w Pułtusku; był wybitnym poetą nowołacińskim, autorem panegiryków na cześć Chodkiewiczów i Paców (Wilno 1636) oraz Władysława IV i Cecylii Renaty (Wilno 1639).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 397.

Poszakowski Jan Antoni, ur. 1.03.1684 w okolicy Szadowa (Šeduva) na Żmudzi, zm. 3.06.1757 w Nieświeżu (dziś Białoruś); historyk, ksiądz katolicki, jezuita, wydawca. Uczył się w gimnazjum w Kownie, w 1700 wstąpił do nowicjatu jezuitów w Wilnie; w l. 1702-1703 odbył studia pedagogiczne w Nieświeżu, następnie do 1713 studiował w Akademii Wileńskiej. Uczył w Akademii Wileńskiej i 1714-1715 i 1717 w Kownie, gdzie pełnił urząd dyrektora gimnazjum i kaznodziei litewskiego; w l. 1718-1721 był profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej, w l. 1722-1735 przebywał w Nieświeżu jako doradca, teolog i nauczyciel syna Anny Katarzyny Radziwiłłowej. Napisał kilkanaście dzieł teologicznych, polemizujących z różnowiercami, np. *Nauka pp. Dissidentów z nauką starodawnego Kościoła zniesiona...* (Wilno 1773), w l. 1737-1749 wydał w Wilnie 20 „Kalendarzy politycznych", także po łacinie biografie litewskich jezuitów pt. *De viris illustribus provinciae Lithuaniae SJ*, prawdopodobnie był autorem dramatów szkolnych *Skała* i *S. Pancratius*, wystawionych w 1710 w Wilnie.

V. Zaborskaitė, *Prie lietuvos teatro ištakų*. Vilnius 1981, s. 214; M. Vaicekauskas, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 374.

Preuschoff (Preyschoff, Preuschhoff), Jan Antoni, ur. 15.08.1663 na Warmii, prawdopodobnie we Fromborku, zm. 13.12.1721 w Braniewie; doktor prawa kanonicznego, jezuita, historyk, teolog, pedagog, misjonarz. Kształcił się w Braniewie i tu w 1679 wstąpił do zakonu jezuitów; nowicjat odbył w Wilnie (1679-1681), kontynuował naukę w kolegiach jezuickich w Pińsku, Mitawie, Połocku; w 1689-1693 odbył studia teologiczne w Akademii Wileńskiej i przyjął święcenia kapłańskie (1693). Uczył poetyki, retoryki, filozofii, teologii i prawa kanonicznego w kolegiach jezuickich w Witebsku (1686/1687), Orszy (1687/1688), Drohiczynie (1693-1994), Nieświeżu (1688/ /1689, 1697-1699), Krożach (1703-1706, 1718-1721) i w Warszawie (1711/1712). W kolegium braniewskim uczył języka hebrajskiego i greckiego (1694-1695), teologii (1707-1710, 1712-1715) i prawa kanonicznego. (1712-1718), a nadto był tu prefektem szkół jezuickich (1715-1718). Prowadził działalność misyjną w Słucku i Grodnie. W Akademii Wileńskiej, gdzie wykładał filozofię (1706-1707), zdobył stopień magistra filozofii i nauk wyzwolonych (1706) oraz doktorat prawa kanonicznego (1719). Ceniony jako znawca prawa kanonicznego, był doradcą kapituły warmińskiej i biskupa T. Potockiego. Część jego wykładów zachowała się w rękopisach w zbiorach bibliotek: Uniwersytetu Wileńskiego, Akademii Nauk (d. Wróblewskich) w Wilnie, seminarium duchownego w Lublinie i seminarium duchownego w Poznaniu. Wydał pracę z zakresu prawa: *Universitas Vilnensis Jagiellonico-Batoreana* (Wilno 1707), zawierającą wiele cennych informacji źródłowych z dziejów Akademii Wileńskiej.

L. Grzebień, (w:) *PSB*, t. 28, s. 439-440; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, t. 2. Olsztyn 1988, s. 93.

Priłucki Noah (Noe, Noach), ur. 1.10.1882 w Berdyczowie, zm. 1941 lub 1942, kierownik Katedry Języka Jidysz na Uniwersytecie Stefana Batorego, żydowski działacz polityczny, filolog, dziennikarz; założyciel (1916) i przywódca Żydowskiej Partii Ludowej w Polsce; w l. 1919 i 1922-27 poseł na sejm; współzałożyciel w 1925 Żydowskiego Instytutu Naukowego (JIWO) w Wilnie. W 1939 założył na USB Katedrę Języka Jidysz, która jednak z powodu wybuchu wojny nie zdążyła doprowadzić do dyplomu żadnego ze słuchaczy. Podczas letnich kursów dla nauczycieli w 1940 r. wyłożył zasady *Fonetyki jidysz.* Wykłady Priłuckiego zostały opublikowane w formie książkowej w 1940 r.

Jerozolima diaspory.

Pronaszko Zbigniew, ur. 27.05.1885 w Derebczynie na Podolu, zm. 8.02.1958 w Krakowie; zastępca profesora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, malarz, rzeźbiarz, grafik, scenograf. W l. 1906-1911 studiował na Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie u T. Axentowicza i Jacka Malczewskiego; odbył podróże do Monachium i Paryża (1907) oraz do Włoch (1910). W 1917 wraz z bratem i Tytusem Czyżewskim założył ugrupowanie Formiści Polscy; w l. 1923-1925 był zastępcą profesora malarstwa dekoracyjnego na Wydziale Sztuk Pięknych USB w Wilnie; zaprojektował dla Wilna pomnik Adama Mickiewicza, uznany za arcydzieło formizmu, ale odrzucony przez władze miasta; umieszczona nad Wilią prowizoryczna monumentalna wersja drewniana (wysokości ponad 12 m.) została zniszczona podczas wylewu rzeki w 1938. W 1945 został profesorem ASP w Krakowie.

H. Blumówna, *Zbigniew Pronaszko.* Warszawa 1958; J. Poklewski, *Polskie życie artystyczne w międzywojennym Wilnie.* Toruń 1994, s. 128; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 303.

Prüffer Jan, syn Feliksa i Żelisławy z Żeleńskich, ur. 5.03.1890 w maj. Bołkuny w powiecie drohiczyńskim, zm. 30.12.1959 w Toruniu; zoolog, entomolog, profesor USB i UMK. Pochodził z rodziny ziemiańskiej. Po kilku latach przeniósł się wraz z rodzicami i rodzeństwem do Częstochowy, gdzie ojciec kupił i prowadził aptekę. Średnią szkołę rozpoczął w 1901 w Częstochowie w Gimnazjum Rządowym, z którego został wydalony w 1905 za udział w strajku szkolnym. Maturę uzyskał w Gimnazjum Polskim w 1909. Następnie rozpoczął studia przyrodnicze w Krakowie na Uniwersytecie Jagiellońskim, które trwały do wybuchu I wojny światowej. Lata 1914-1917 spędził w Częstochowie, pracując jako nauczyciel w Gimnazjum Tow. Opieki Szkolnej i Gimnazjum Żeńskim I. W. Chrzanowskiej; w l. 1917-1918 był żołnierzem Legionów. W 1918 wrócił do Krakowa i podjął pracę na UJ, z początku jako administrator, a później asystent prof. M. Siedleckiego w Katedrze Zoologii. W 1920 uzyskał stopień doktora filozofii na podstawie pracy pt. *Przegląd motyli większych* (*Macrolepidoptera*) okolic Krakowa. Po doktoracie przeniósł się do Warszawy, gdzie w ciągu jednego roku był kustoszem w Muzeum Zoologicznym, wykładał entomologię na Wydziale Leśnym SGGW. W 1922 został powołany na Katedrę Zoologii USB w charakterze zastępcy profesora; habilitował się w 1930 na Uniwersytecie Poznańskim i w 1931 uzyskał nominację na profesora na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym USB. Opracował motyle dla okolic Częstochowy, Tatr, jezior trockich i Puszczy Białowieskiej. Dwukrotnie przebywał za granicą, w 1925 we Francji, a w 1929 w Szwecji. W czasie II wojny światowej pracował w Dziale Entomologicznym Wileńskiej Izby Rolniczej (1940-1941) oraz w Laboratorium Kwarantanny i Ochrony Roslin (1941), a później

w Stacji Agrotechnicznej Komisariatu Rolnictwa LSRR (1944-1945). W okresie okupacji niemieckiej 1941-1944 działał w tajnym nauczaniu, prowadził kursy w stopniu licealnym i uniwersyteckim. W lipcu 1945 przyjechał do Torunia. Tu zajął się organizacją Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UMK, był pierwszym dziekanem tego wydziału (1945-1947) i pierwszym kierownikiem Zakładu Zoologii (1945-1952), na UMK pracował do 1959. Pochowany na cmentarzu parafialnym św. Jerzego w Toruniu.

L. Jacuński, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 1. Toruń 1998, 207-208; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994*. Toruń 1995, s. 566-567.

Przeborski Antoni Bonifacy, ur. 14/26.05. 1871w Choroszy na Ukrainie, zm. 24.05.1941 w Warszawie; profesor Uniwersytetu Charkowskiego i Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, matematyk, fizyk. Ukończył gimnazjum w Nikołajewie, w 1894 – studia matematyczne na uniwersytecie w Kijowie, w l. 1898-1899 pracował jako docent w Instytucie Technologicznym, potem na uniwersytecie w Charkowie; w 1902 uzyskał w Moskwie magisterium z matematyki, w 1908 – doktorat, w l. 1905-1911 był profesorem matematyki Uniwersytetu Charkowskiego (rektorem w l. 1919-1921), w 1922 został na krótko profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, w l. 1922-1939 był profesorem Uniwersytetu Warszawskiego

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 403.

Przeciszewski Kazimierz, ur. 4.01.1704 na Żmudzi, zm. 12.07.1777 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej w l. 1766-1769, ksiądz katolicki, jezuita. Do nowicjatu zakonu jezuitów wstąpił w Wilnie w 1719, kurs pedagogiczny ukończył w Słucku, filozofię i matematykę studiował w Grodnie, teologię – w Akademii Wileńskiej w l. 1728-1732; uczył w kolegiach w Kownie, Krożach oraz Iłukszcie na Inflantach; w 1737-1747 pracował w misji jezuickiej w Kiejdanach; w 1747 został wicerektorem kolegium w Kownie, potem był przełożonym w Poszawszu i rektorem kolegium w Krożach, w 1759 został przełożonym prowincji litewskiej jezuitów; w 1761 sprowadził jezuitów francuskich do Akademii Wileńskiej; w 1766 doktoryzował się z prawa kanonicznego i w l. 1766-1769 był rektorem Akademii Wileńskiej; w l. 1769-1772 kierował domem profesów w Wilnie, do kasaty zakonu jezuitów był rektorem kolegium jezuickiego w Żodziszkach.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 306.

Przeradowski Marcin, ur. 11.11.1652 na Mazowszu, zm. 14.07.1711 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1669 w Wilnie; w l. 1685-1686 był w Wilnie misjonarzem dworskim, potem profesorem filozofii i matematyki w Płocku, Warszawie i w l. 1689-1692 – w Akademii Wileńskiej; w l. 1692-1693 był w Wilnie prefektem szkół i w Akademii profesorem etyki; potem był rektorem w Pińsku i Nieświeżu. W 1705-1707 był sekretarzem prowincjała, 1707-1711 – superiorem w Słucku. Wychowywał synów wojewody wileńskiego Sapiehy.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 404.

Przeździecka Jędrzejowska Aniela, ur. w 1898, zm.?; fizjolog zwierząt, docent doktor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; Od 1937 była docentem w Katedrze Fizjologii i Żywienia Zwierząt USB. Po II wojnie światowej pracowała w Poznaniu.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 117.

Przyałgowski (Przyjałgowski) Wincenty, ur. w 1818 na Żmudzi, zm. 15.04.1878 w Moskwie; leksykograf, ksiądz katolicki, pisarz religijny. Uczył się w gimnazjum w Krożach, któ-

re ukończył w 1838; w l. 1841-1844 studiował w Seminarium Duchownym w Wilnie, w 1844 otrzymał święcenia kapłańskie; w l. 1844-1848 był wikariuszem przy Ostrej Bramie w Wilnie; w l. 1848-1851 – proboszcz w Hanuszyszkach; w l. 1851-1854 – wikary w kościele św. Jana w Wilnie, równocześnie był kapelanem w gimnazjum wileńskim oraz kaznodzieją w katedrze; w l. 1854-1859 – kapelan w Instytucie Panien w Białymstoku; od 1858 był księdzem w Kronsztadcie, później przeniesiono go do Moskwy, gdzie zmarł. Wydał: *Żywoty biskupów wileńskich* (Petersburg 1860), *Słownik polsko-żmudzki i żmudzko polski* (1858).

Encyklopedia kościelna, t. XXII, 1898, s. 240; V. Biržiška, *Aleksandrynas*, t. 3. Chicago 1965, s. 276.

Przybylski Maciej, ur. 1794, zm. 07.1867 w Wilnie; kandydat filozofii, malarz, grafik, litograf. Ukończył szkołę powiatową w Grodnie; od 1815 studiował na Wydziale Fizyko-Matematycznym Uniwersytetu Wileńskiego, równocześnie uczył się malarstwa pod kierunkiem Jana Rustema; w 1817 otrzymał stopień kandydata. W l. 1820-1825 był nauczycielem w szkole powiatowej w Mołodecznie i Bobrujsku; w l. 1825-1826 – w Krożach na Żmudzi, w l. 1826-1855 – w Wilnie. Od 1829 kierował pracownią litografii Uniwersytetu Wileńskiego. W 1829 Uniwersytet Wileński przyznał mu nagrodę za album złożony z 26 rysunków wzorów początkowych dla młodzieży uczącej się rysowania. Litografował pejzaże i portrety: Karola Rypińskiego, Karola Raczyńskiego, Wincentego Smokowskiego i innych malarzy. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim na Zarzeczu.

V. Gasiūnas, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 3. Vilnius 1987, s. 463; A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński.* Wilno 1997, s. 57.

Ptaszycki Jan, ur. w 1854 w Kuzowie w gub. moskiewskiej, zm. 30.04.1912 w Petersburgu; profesor Uniwersytetu Petersburskiego, matematyk. Gimnazjum ukończył w Wilnie, studiował matematykę w Moskwie, następnie był profesorem matematyki na Uniwersytecie Petersburskim, w 1894 został członkiem Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie. Pochowany na cmentarzu św. Piotra i Pawła (Saules) w Wilnie.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 389.

Ptaszycki Stanisław Ludwik, ur. 12.04.1853 w Kuzowie w gub. moskiewskiej, zm. 20.12.1933 w Warszawie; profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, archiwista, pracownik naukowy Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Działalność naukowo-dydaktyczną rozpoczął na Uniwersytecie w Petersburgu; w 1877 uzyskał stopień kandydata nauk filozoficznych, następnie był asystentem przy Katedrze Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Petersburskiego, w 1896 został docentem, był tam wykładowcą literatury polskiej. W l. 1878-1887 – archiwistą w Archiwum III Departamentu Senatu Rządzącego, w 1904 został członkiem Polskiej Akademii Umiejętności; był współorganizatorem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i jego profesorem następnie – dyrektorem Państwowego Archiwum w Lublinie. W l. 1919-1920 pracował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie w charakterze wykładowcy nauk pomocniczych historii oraz kierownika Biblioteki Uniwersyteckiej. Uczestnik konferencji pokojowej w Rydze, jako rzeczoznawca w zakresie bibliotekarstwa i archiwistyki; w 1922 uczestniczył w delegacji Komisji Repatriacyjnej w Moskwie. W l. 1926-1931 był dyrektorem naczelnym archiwów państwowych w Warszawie, redaktorem czasopisma archiwistów „Archeion". Publikował prace o literaturze polskiej XVI w., o terytorium i języku dawnej Litwy, o aktach unii Litwy z Polską. Był członkiem Tow. Przyjació Nauk w Wilnie.

Słownik biograficzny archiwistów polskich. Warszawa – Łódź 1988.

Puchowski Bronisław, syn Jana i Anny z Paszkowskich, ur. 20.10.1896 w Rydze, zm. 11.09.1974 w Łodzi; profesor medycyny sądowej, lekarz. W 1916 ukończył gimnazjum w Rydze i rozpoczął studia lekarskie w Dorpacie (obecnie Tartu, Estonia). Z powodu działań wojennych przerwał naukę w 1918. Studia podjął w 1922 w Warszawie, wkrótce jednak przeniósł się na Uniwersytet Stefana Batorego do Wilna, dyplom doktora otrzymał w 1930 i został asystentem i później st. asystentem w USB, od 1928 w Zakładzie Patologii Ogólnej, a od 1929 w Zakładzie Medycyny Sądowej. W l. 1936-1937 przebywał na stypendium Funduszu Kultury Narodowej w Instytucie Medycyny Sądowej i Społecznej w Berlinie. Habilitował się w Wilnie w 1939, uzyskując *veniam legendi* z zakresu medycyny sądowej i ubezpieczeniowej. Do zatwierdzenia habilitacji nie doszło wskutek wybuchu wojny. Od lipca 1940 pracował w Wilnie jako inspektor higieny szkolnej w Komisariacie Zdrowia Litewskiej SRR, a w 1941 został głównym epidemiologiem Wilna. Po zajęciu Wilna przez Niemców pracował jako lekarz rejonowy w powiecie brasławskim. W 1945 był ordynatorem Oddziału Zakaźnego Szpitala Powiatowego w Suwałkach; w 1946 w Gdańsku, gdzie m.in. w Akademii Medycznej był asystentem, tam powtórzył habilitację w 1948. Od 1947 był kierownikiem Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Łódzkiego, następnie pracował w Akademii Medycznej w Łodzi, w 1948 otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1958 – zwyczajnego. Był ekspertem sądowym, członkiem wielu towarzystw naukowych w kraju i za granicą. Autor 63 prac naukowych.

T. Ostrowska, (w:) *Polski słownik biograficzny,* t. 29, s. 331-332.

Puciata Leon, ur. 8 07 1884 w Wilnie, zm. 12. 07.1943 tamże; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, teolog, ksiądz katolicki. W 1902 ukończył I Wileńskie Gimnazjum, w l. 1902-1904 uczył się w Seminarium Duchownym w Wilnie, następnie studiował na Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie pod przybranym nazwiskiem Alojzego Junga, uzyskał tam doktorat z filozofii i teologii oraz w 1911 święcenia. Stopień kandydata teologii otrzymał w 1912 w petersburskiej Akademii Duchownej. W l. 1912-1914 był wikarym w kościele Bernardynów w Wilnie, w l. 1914-1939 – proboszcz kościoła św. Anny. W l. 1912-1914 działał w polskim tajnym nauczaniu. Z upoważnienia władz niemieckich od 1915 zajął się organizacją nauczania w szkołach średnich, seminarium duchownym i nauczycielskim. Od 1915 był sekretarzem późniejszego biskupa Kazimierza Michalkiewicza; w 1919 został członkiem Komitetu Wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego (później USB), w latach 1917-1942 wykładał w Seminarium Duchownym w Wilnie historię sztuki i język niemiecki, w l. 1922-1939 wykładał na USB dyscypliny teologiczne i język włoski; w 1935 został mianowany profesorem, członek Wileńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Od 3.03.1942 do 31.03.1943 więziony na Łukiszkach, później w obozach koncentracyjnych w Wyłkowyszkach i Szałtupiu koło Pren, skąd został zwolniony z powodu przewlekłej choroby. Autor wielu prac teologicznych. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim.

Księga pamiątkowa Uniwersytetu Wileńskiego. Wilno 1929, t. II, s. 249-250; V. Girininkienė, A. Paulauskas, *Vilniaus Bernardinų kapinės,* Vilnius 1994; E. Małachowicz, *Wilno. Dzieje. Architektura. Cmentarze.* Wrocław 1996, s. 356.

Puciata Paweł Mateusz, ur. 17.03.1905 (lub w 1902) w Wilnie, zm. 20.04.1980 w Toruniu; doktor nauk humanistycznych, historyk. W 1922 ukończył Gimnazjum im. J. Lelewela w Wilnie, w l. 1922-1926 studiował historię na Uniwersytecie Stefana Batorego, w l. 1922-1923 odbył podróże naukowe po Europie: Rapperswil, Włochy, Francja; w 1932

uzyskał doktorat na USB pod kierunkiem S. Kościałkowskiego na podst. pracy: *Reprezentacja ziem zabranych na sejmie 1830-1831.* W l. 1926-1934 był nauczycielem w Gimnazjum SS. Nazaretanek w Wilnie, od 1934 do 1940 – w Gimnazjum im. Zygmunta Augusta tamże. W l. 1933-1935 i 1936-1939 był komendantem Chorągwi Wileńskiej ZHP. W l. 1941-1944 uczestniczył w Wilnie w tajnym nauczaniu. W 1945 wyjechał do Torunia i tutaj pracował jako nauczyciel w szkołach średnich, także od 1946 do 1961 wykładał jako adiunkt na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Pochowany na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 572-573.

Puciatowa Maria z d. Bohdanowicz, ur. 28.06.1901 w Wilnie, zm. 16.05.1982 w Toruniu; historyk, bibliotekarka, starszy kustosz. Ukończyła Gimnazjum im. E. Orzeszkowej w Wilnie, następnie studiowała historię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, w 1929 uzyskała na USB doktorat pod kierunkiem prof. S. Kościałkowskiego na podst. pracy: *Z dziejów Komisji Skarbowej Litewskiej w ostatnim piętnastoleciu panowania Stanisława Augusta.* W l. 1928-1939 pracowała jako asystentka na USB; podczas okupacji niemieckiej pracowała na roli. W 1945 przyjechała do Torunia i od 15.09.1945 do 1973 pracowała na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Bibliotece Uniwersyteckiej (dyrektor w 1955-1973).

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 574.

Puczyński Andrzej, w zakonie Andrzej od św. Tadeusza, ur. 25.03.1731 na Podlasiu, zm. 3.05.1785 w Wilnie; historyk, ksiądz katolicki, pijar. Do zakonu pijarów wstąpił w 1757, od 1760 uczył w Collegium Nobilium w Wilnie; w 1764/1765 był tam prefektem; pod koniec życia był wicerektorem nowicjatu pijarów na Śnipiszkach w Wilnie; wydał podręcznik *Historia powszechna, dzieje polityczne dawnych i nowych państw w sobie zawierająca* (Wilno 1774).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 310.

Pukianiec Leonard, ur. 6.11.1903 w Jutańcach pow. wileński, zm. 7.11.1968 w Ejszyszkach; doktor nauk humanistycznych, ksiądz katolicki. W 1924 ukończył Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie; w l. 1924-1929 studiował w Seminarium Duchownym w Wilnie i na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; pracował w Gierwiatach i Żyrowicach; w l. 1933-1936 odbył studia historyczne w Gregorianum w Rzymie, potem w Paryżu, w 1936 uzyskał doktorat na USB na podstawie rozprawy *Sobieski a stolica apostolska na tle wojny z Turcją* (Wilno 1937); w l. 1942-1944 był więziony w Wyłkowyszkach i Szałtupiu na Litwie; w l. 1945-1960 był wykładowcą w Seminarium Duchownym w Kownie, potem proboszczem w Rudominie i Ejszyszkach.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 310.

Puzyna Ignacy, ur. 31.10.1709 na Litwie, zm. 18.05.1768 w Łuczaju; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1724 w Wilnie; wykładał w Krożach, Iłłukszcie, Połocku. W Akademii Wileńskiej w l. 1743-1746 był profesorem filozofii, w l. 1746-1747 – profesorem teologii, w l. 1754-1755 – profesorem teologii moralnej i prawa kanonicznego oraz wiceregensem Seminarium Papieskiego; potem był profesorem i rektorem w kolegium w Poszawszu, w 1763-1764 – prefektem bursy waleriańskiej w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 410.

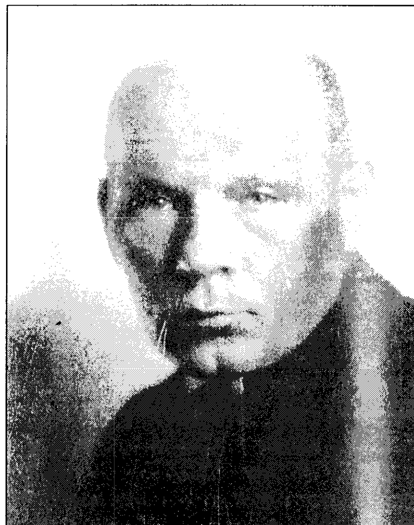
Puzyna Piotr, ur. 21.08.1664 w woj. nowogródzkim, zm. 1.03.1717 w Wilnie; filozof, ksiądz katolicki, jezuita, poeta, tłumacz.

W 1677 wstąpił do zakonu jezuitów i odbył w Wilnie nowicjat, ukończył roczny kurs pedagogiczny w Pińsku w l. 1679-1680, w l. 1680-1683 odbywał studia filozoficzne i w 1687-1691 studia teologiczne w Akademii Wileńskiej, w l. 1691-1692 uczył w Nowogródku, Łomży i Pułtusku, wykładał poetykę w Akademii Wileńskiej, w 1692-1693 wykładał retorykę w Nieświeżu, w 1699-1705 – etykę w Akademii Wileńskiej. W 1701-1705 był prefektem drukarni akademickiej. W 1705 został superiorem w Mohylewie, w 1709 – rektorem w Nieświeżu, w 1713 – nadwornym teologiem biskupa wileńskiego Konstantego Kazimierza Brzostowskiego; opublikował *Ars felicitatis sive ethica* (Wilno 1703); w rękopisach pozostały liczne mowy, wiersze polskie i łacińskie oraz tłumaczenia poezji m. in. M. Sarbiewskiego.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 312.

Puzyna Stefan Michał, ur. 21.12.1667 w pow. upickim, zm. 5.03.1738 w Wilnie; doktor filozofii, ksiądz katolicki, jezuita, geograf, tłumacz. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1685 i dwuletni nowicjat odbył w Wilnie; po ukończeniu kursu pedagogicznego w Pińsku studiował w l. 1688-1691 filozofię, w l. 1694-1698 – teologię w Akademii Wileńskiej; uczył w kolegiach jezuickich w Pińsku, Grodnie, Krożach i Wilnie (1700-1701); w 1705 uzyskał tytuł doktora filozofii w Akademii Wileńskiej i wykładał w l. 1705-1709 etykę, w 1705-1706 był sekretarzem Akademii i prefektem drukarni akademickiej; od 1709 wykładał w kolegiach w Braniewie i Pińsku, w l. 1714-1721 był prefektem i wykładowcą szkół warszawskich, w l. 1717-1734 – organizatorem i prefektem drukarni jezuickiej w Warszawie; w 1734 uzyskał w Akademii Wileńskiej stopień doktora teologii; w l. 1735-1737 był dziekanem Wydziału Teologii Akademii Wileńskiej; ogłosił w Wilnie m.in. *Lumina philosophicarum veritatum* (1705), *Theses philosophico-ethicae* (1705), w Warszawie: *Krótkie opisanie czterech części świata i osobliwych w nich królestw i prowincji* (1730).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 312.

Stanisław Pigoń

Jan Prüffer

R

Raab (Rabbus, Rab) Justus, ur. w 1543 w Krakowie, zm. 1.04.1612 tamże; jezuita, kaznodzieja, profesor Akademii Wileńskiej. Związany początkowo z protestantyzmem, kształcił się w Pińczowie, Strasburgu, Jenie, Lipsku i w Rzymie, gdzie przeszedł na katolicyzm i wstąpił do zakonu jezuitów w 1570. Był spowiednikiem i kaznodzieją głównie w Krakowie i Lublinie. W 1577-1581 był profesorem teologii pozytywnej i retoryki w Wilnie, był tam również dyrektorem szkół i kaznodzieją. W 1609-1610 – rektorem w Kamieńcu Podolskim. Wydał pismo antykalwińskie *Antidiatribe abo odprawa gońca podolskiego* (Kraków 1610).

M. Bednarz, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 29, s. 541.

Racięcka Maria, ur. 18.11.1886 w Ciechanowie, zm. 4.02.1954 w Warszawie; doktor habilitowana nauk biologicznych, zoolog, trichopterolog, zatrudniona na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, a po wojnie na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. W 1906 ukończyła Szkołę Handlową w Pabianicach. Po zdaniu egzaminu nauczycielskiego (1907) pracowała w Warszawie jako prywatna nauczycielka. W 1919 podjęła studia biologiczne na Uniwersytecie Poznańskim u Jana Gabriela Grochmalickiego, w 1922 przeniosła się na Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie. Tam ostatni rok nauki (w 1923 uzyskała absolutorium) połączyła z pracą w Zakładzie Zoologii pod kierunkiem Jana Prüffera. Była kolejno zastępcą asystenta, asystentem, starszym asystentem i wreszcie adiunktem w tym zakładzie. Doktorat uzyskała na podstawie rozprawy *O unerwieniu skrzydeł u Rhopalocera* w 1929.Okres okupacji spędziła w Warszawie. Po wojnie krótko pracowała w Państwowym Muzeum Zoologicznym; jesienią 1945 przeniosła się do Torunia, gdzie została adiunktem w Katedrze Zoologii kierowanej przez Jana Prüffera. W 1950 obroniła rozprawę habilitacyjną *Z badań nad unerwieniem kończyn u larw Molanna angustata Curt* i została docentem. Była członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Polskiego Towarzystwa Entomologicznego oraz Komisji Fizjograficznej Polskiej Akademii Umiejętności. Prowadziła badania na Wileńszczyźnie w okolicach Trok i Nowogródka. Jej prace dotyczyły głównie systematyki i rozmieszczenia chruścików Wileńszczyzny. Opisała m.in. nowy gatunek *Allotrichia vilnensis* oraz poczwarkę *Neuronia phalaenoides*.

Słownik biologów polskich (pod redakcją Stanisława Feliksiaka), Warszawa 1987.

Radau Michał, ur. ok. 1616 w Braniewie, zm. 17.04.1687 w Nieświeżu; doktor teologii i filozofii, ksiądz katolicki, jezuita, pedagog. Kształcił się w kolegium jezuickim w Braniewie, w 1633 wstąpił w Wilnie do nowicjatu zakonu jezuitów; w l. 1637-1638 był profesorem wymowy w Akademii Wileńskiej i rozpoczął w niej studia teologiczne, które ukończył w Braniewie w 1642; w 1645 doktoryzował się z filozofii w Akademii Wileńskiej i komentował w niej pisma Arystotelesa w l. 1644-1647; w l. 1653-1673 pracował w Królewcu jako „misjonarz Najjaśniejszego Króla Polski i Szwecji"; w l. 1673-1767 był rektorem kolegium w Braniewie, potem – prefektem studiów w Akademii Wileńskiej, gdzie w 1677 otrzymał doktorat teologii, w 1680-1683 był rektorem nowicjatu św. Ignacego w Wilnie,

potem instruktorem trzeciej probacji (trzeciej próby) w Nieświeżu; jego podręcznik wymowy *Orator extemporaneus seu artis oratoriae Breviarium bipartitum*, wydany w Amsterdamie w 1655 miał 24 wydania.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 315.

Radziszewski Paweł, ur. 30.06.1890 w Strykowie, zm. 17.11.1931 w Rudce; geolog, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego. Uczył się we Włocławku i w Warszawie, od 1911 studiował mineralogię i petrografię na Uniwersytecie Jagiellońskim, w l. 1915-1916 studiował na Uniwersytecie Wiedeńskim, w 1920 uzyskał doktorat z geologii, w l. 1921-1926 był st. asystentem w Państwowym Instytucie Geologicznym w Warszawie. W 1926 został kierownikiem Katedry Mineralogii i Petrografii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, przejął od prof. J. Łukaszewicza częściowo już zorganizowany Zakład. Habilitował się w 1929 na Uniwersytecie Jagiellońskim. Badał skały krystaliczne Wołynia, Finlandii i Szwecji.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego. Kraków 1996, s. 147-148.

Radziwiłłowicz Rafał, syn Ignacego i Oktawii z Meduniеckich, ur. 20.12.1860 w Petersburgu, zm. 28.10.1929 w Wilnie; profesor doktor medycyny, lekarz psychiatra. Ukończył gimnazjum IV w Warszawie w 1879 i wstąpił na Wydział Lekarski Uniwersytetu Dorpackiego, który ukończył w 1886, a w 1887 uzyskał doktorat medycyny. Po powrocie do Warszawy w l. 1887-1889 pracował jako asystent w Zakładzie Leczniczym w Nałęczowie, którego współwłaścicielem i dyrektorem był jego ojczym Konrad Chmielewski; równocześnie pracował w Szpitalu Dzieciątka Jezus w Warszawie. W l. 1889-1891 był ordynatorem w dużym szpitalu psychiatrycznym św. Mikołaja Cudotwórcy w Petersburgu. Kiedy w 1891 została otwarta Lecznica dla Umysłowo Chorych w Tworkach pod Warszawą, przeniósł się tam. W tym szpitalu wykrył nadużycia urzędników carskich, za co przyznano mu order, którego nie przyjął. W 1904 został zdymisjonowany z zakazem wstępu do państwowej służby rosyjskiej. Zajął się wówczas praktyką prywatną; dawał stypendia uczniom i studentom. Ubogich leczył za darmo. Wyjeżdżał w celach naukowych za granicę, zwłaszcza do Berlina. W l. 1905-1915 wykładał psychiatrię na Wyższych Kursach Pedagogicznych dla Kobiet. Współpracował z Polską Partią Socjalistyczną, w 1900 za pośrednictwem łączniczki PPS Marii Gertrudy Paszkowskiej przekazał Józefowi Piłsudskiemu, więzionemu w Cytadeli Warszawskiej rady tyczące symulowania choroby psychicznej. Po upadku rewolucji 1905 odszedł od PPS, zbliżył się natomiast do Edwarda Abramowskiego i zaczął działać w ruchu niepodległościowym. W 1912 został aresztowany, oskarżony o utrzymywanie kontaktu z przebywającym za granicą działaczem PPS frakcji rewolucyjnej Tytusem Filipowiczem i był przewidziany do zesłania do Archangielska, czego uniknął z powodu choroby serca. W 1909 wstąpił do loży masońskiej, w 1910 otrzymał trzeci stopień wtajemniczenia (stopień mistrza), był jednym z założycieli loży „Wyzwolenie" w Warszawie i został wybrany na jej przewodniczącego. Wybuch I wojny światowej zastał go w Szwajcarii. We wrześniu 1914 powrócił do Warszawy. W 1915 wstąpił do Ligi Państwowej Polskiej, po rozwiązaniu Ligi w 1918 został członkiem Komitetu Organizacyjnego Związku Demokracji Polskiej. Po 1919 działał czynnie w wolnomularstwie polskim; w 1922 habilitował się z psychiatrii na Uniwersytecie Warszawskim. W 1925 Wydział Medycyny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie wybrał go na stanowisko profesora zwyczajnego. Jednak – ze względu na wiek – ministerstwo mianowało go od 1 stycznia 1927 profesorem kontraktowym. W 1928 został profesorem honorowym USB. W 1927 mianowano go dy-

rektorem nowo otwartej kliniki psychiatrycznej przy ulicy Letniej 5 w Wilnie. Pozostawał w bliskich stosunkach ze swym szwagrem Stefanem Żeromskim (jego siostra Oktawia, I voto Rodkiewiczowa, była żoną Żeromskiego), któremu pomagał finansowo w jego trudnych latach. Zmarł na atak serca. Pochowany został na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

L. Hass, T. Ostrowska, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 30; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 32-34.

Rahasch (Rasch, Ravasch) Jakub, ur. 21.07. 1661 na Warmii zm. 7.10.1717 w Braniewie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1681 w Wilnie; wykładał w Braniewie, Reszlu, Orszy, Krożach; w l. 1710-1713 w Akademii Wileńskiej był profesorem teologii, w l. 1713-1714 – profesorem prawa kanonicznego i regensem Seminarium Papieskiego, w l. 1714-1717 był rektorem w Braniewie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 423.

Rajzen (Rejzen, Reisen) Zalman, ur. w 1887 w Kojdanowie na Białorusi, zm. w 1941 w Związku Radzieckim; filolog i historyk literatury żydowskiej. Średnie wykształcenie uzyskał w gimnazjum rosyjskim w Mińsku; w 1915 osiedlił się w Wilnie, stając się kluczową postacią tego miasta; zmodernizował ortografię i ułożył gramatykę języka jidysz. W 1918 po zajęciu Wilna przez wojska bolszewickie współpracował z Ludowym Komisarzem Oświaty Litwy i Białorusi (Litbel). W 1920 wydawał dziennik „Wilner Tog" oraz „Jidisze Filologie"; był autorem podręcznika historii literatury haskalistycznej *Od Mendelsohna do Mendele* (Wilno 1923); wszedł w skład pierwszego zarządu Żydowskiej Sekcji PEN-Clubu; od 1925 był współpracownikiem JIWO oraz jego sekcji filologicznej i historii literatury. 19.09.1939 został aresztowany i wywieziony w głąb Rosji, tam w 1941 został rozstrzelany pod nieznanym zarzutem. W Wilnie wydał m.in. *Jidisze ortografie, gramatik fun der jidysze szprach* (1920-1921), *Jidisz far ale* (1938), *Filologisze szriftn* (1926), *Leksykon fun der jidiszer literatur, prese un filologie* (4 tomy 1926-1929).

R. Żebrowski, (w:) *Polski Słownik judaistyczny*, t. 2. Warszawa 2003, s. 399.

Rapagelanus (Rafajłowicz, Rapagelan, Rapagelanas, Rapolionis) Stanisław, syn Jerzego Rafajłowicza, ur. w 1485 koło Ejszyszek na Wileńszczyźnie, zm. 13.05.1545 w Królewcu, teolog luterański. Pochodził z rodziny szlacheckiej; Kształcił się w Akademii Krakowskiej, gdzie uzyskał bakalaureat teologii; tu wstąpił do zakonu franciszkanów. Po powrocie do Wilna sprzyjał reformacji. Wystąpił z zakonu i udał się do Królewca, a następnie jako stypendysta księcia Albrechta na studia uniwersyteckie w Wittenberdze (1542), gdzie słuchał wykładów Lutra i Melanchtona, a w maju 1544 uzyskał doktorat teologii, promowany przez samego Lutra. Zaraz po powrocie do Królewca został pierwszym profesorem teologii (1544) w nowo otwartym uniwersytecie. Znał grekę, hebrajski, łacinę i język polski, nie znał niemieckiego. Wykłady Rapagelanusa ściągały rzesze słuchaczy, wśród których był sam książę Albrecht. Rozpoczął tłumaczenie Biblii na język polski, skomponował pieśń w języku litewskim i ogłosił rozprawki teologiczne: *Duae disputationes prior De Ecclesia et eius notis* (Wyd. 1545 i ponownie 1562). Był żonaty z córką nadwornego lekarza książęcego, Axta. Zmarł nagle i został pochowany w kościele katedralnym w Królewcu, gdzie wystawiono mu łacińskie epitafium.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, t. 2. Olsztyn 1988, s. 107.

Rasiewicz Wiesław Wiktor, ur. 15.11.1914 w Warszawie, zm. 20.07.1979 w Sosnow-

cu; profesor medycyny, lekarz dermatolog. W 1932 ukończył Gimnzjum im. Adama Mickiewicza w Wilnie, w 1938 uzyskał na Uniwersytecie Stefana Batorego dyplom lekarza; podczas wojny pracował do 1941 w Szpitalu Miejskim w Wilnie, potem w ośrodku zdrowia w Rzeszy i Nowej Wilejce; w l. 1945-1948 służył w Wojsku Polskim, w 1951 uzyskał doktorat na Akademii Medycznej w Szczecinie, habilitował się w 1961 i został docentem, od 1969 był profesorem Śląskiej Akademii Medycznej; napisał 70 prac.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 425.

Regnier (Renje) Mikołaj, ur. 26.10.1746 w Lotaryngii we Francji, zm. 18.07.1800 w Wilnie; profesor chirurgii i anatomii, lekarz, sztabsmedyk wojsk litewskich. Był Francuzem, kształcił się w Paryżu, w l. 1766-1768 służył w wojsku francuskim jako pomocnik chirurga, po czym przybył Wilna, był lekarzem domowym biskupa Ignacego Massalskiego. Wkrótce został profesorem anatomii i chirurgii w Szkole Głównej Litewskiej, ale z powodu nieopanowania języka polskiego miał trudności z uzyskaniem tam doktoratu. W 1786 Stanisław August mianował go szefem służby zdrowia armii litewskiej; w 1789 uzyskał doktorat na uniwersytecie w Królewcu. Był prekursorem położnictwa w Szkole Głównej Litewskiej, urządził w Wilnie szkołę dla akuszerek i szpital dla położnic. Był znanym działaczem masonerii.

H.P. Kosk, *Generalicja polska*, t. 2. Pruszków 2001, s. 125.

Reicher-Sosnowski Michał, ur. 17.11.1888 w Sosnowcu, zm. 31.08.1973 w Gdańsku, profesor USB i AM w Gdańsku, anatom i antropolog. Twórca działającego do dziś wileńskiego *Collegium Anatomicum* oraz jeden ze współtwórców Akademii Lekarskiej w Gdańsku. Po wydaleniu z gimnazjum im. Ignacego Jana Paderewskiego w Sosnowcu za działalność patriotyczną oraz udział w organizacji strajku szkolnego, w 1907 roku zdał maturę w Warszawie (świadectwo maturalne wyrzucił do kosza i uciekł z domu). Do 1912 roku studiował antropologię na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu w Zurychu, gdzie w 1912 uzyskał stopień doktora filozofii *summa cum laude*. Uczeń Georga Rugego i Ottona Schlaginhaufena. W l. 1920-1939 kierował Katedrą Anatomii Prawidłowej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W 1934-1935 był dziekanem Wydziału Lekarskiego. W czasie okupacji był kierownikiem Konspiracyjnego Studium Medycznego. Był żołnierzem Armii Krajowej, odznaczony został Złotym Krzyżem Zasługi z Mieczami. Wilno opuścił w 1945 roku przyjmując stanowisko kierownika katedry Anatomii Prawidłowej Akademii Medycznej w Gdańsku. W 1947-1948 był rektorem. Promotor 16 doktoratów i 7 przewodów habilitacyjnych. Ważniejsze prace naukowe: 1932 – *Sur les grupes sanguines des Caraimes de Wilno et de Troki* – praca dotycząca podobieństwa antropologicznego Karaimów do ludów turko-tatarskich; 1969 – *The international organs in primates and their anhropogenetic significance.* Ponadto współautor i kontynuator prac nad podręcznikiem *Anatomia człowieka*, rozpoczętych przez prof. dra Adama Bochenka.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 426-427; Z. Kłosiński, (w:) *Słownik Polski Walczącej*, t. 1. Bydgoszcz 1998, s. 120.

Reinys Mečislovas, ur. 5.02.1884 w zaścianku Madagaskar w pobliżu Jeziorosów (Zarasai), zm. 8.11.1953 w więzieniu w mieście Władimir w Rosji; profesor psychologii i filozofii, ksiądz katolicki, arcybiskup. W l. 1905-1907 uczył się w Seminarium Duchownym w Wilnie, w 1907 otrzymał święcenia kapłańskie; w 1909 ukończył Akademię Duchowną w Petersburgu, następnie w l. 1909-1914 studiował na uniwersytetach w Leuven i Strasburgu. W Leuven uzyskał stopień doktora teologii. Powrócił do Wilna i pełnił obowiązki wikarego w kościele św. Jana,

był profesorem w Seminarium Duchownym w Wilnie, w 1919 przez pięć miesięcy więziony przez bolszewików w Wilnie, Dźwińsku i Smoleńsku. W 1922 wydalony przez władze polskie z Wilna na Litwę; mieszkał w Kownie, w l. 1922-1940 wykładał psychologię na Uniwersytecie Kowieńskim; w l. 1925-1926 był ministrem spraw zagranicznych w rządzie chrześcijańskich demokratów; w 1926 został mianowany biskupem pomocniczym w diecezji wyłkowyskiej. Był w zarządzie Związku Wyzwolenia Wilna. W 1939 wydał pracę *Rasizmo problema* (Problem rasizmu). Po zgonie w 1940 biskupa Kazimierza Mikołaja Michalkiewicza, został jego następcą w Wilnie; od marca 1941 otrzymał nominację na arcybiskupa i administratora apostolskiego w Wilnie. Po objęciu tego urzędu po uwięzionym przez Niemców arcybiskupie R. Jałbrzykowskim zaczął wprowadzać księży – Litwinów na parafie wileńskie, niechętnie ustosunkowany do Polaków. W 1942 podczas bombardowania Wilna przez Sowietów został ciężko ranny. Po wyjeździe ks. arcybiskupa Romualda Jałbrzykowskiego do Polski, został metropolitą części litewskiej archidiecezji wileńskiej. W czerwcu 1947 został aresztowany, wywieziony do miasta Władimir i tam zmarł w więzieniu.

P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny.* Warszawa 2000, s. 378; V. Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje.* Vilnius 2002. W. Roszkowski, J. Kofman (red.), *Słownik biograficzny Europy Środkowo-Wschodniej XX wieku*, Warszawa 2005.

Reiss Witold, ur. w 1892, zm.?; zastępca profesora prawa UMK. Ukończył gimnazjum w Przemyślu, w l. 1914-1918 odbył studia w zakresie prawa na Uniwersytecie Jagiellońskim, w 1920 – z zakresu prawa administracyjnego na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w l. 1918-1919 pracował jako aplikant w Sądzie Okręgowym w Nowym Sączu, w l. 1919-1922 – jako radca prawny w Urzędzie Spraw Wewnętrznych w Warszawie, w l. 1922-1939 – w Urzędzie Wojewódzkim w Wilnie; w l. 1926-1936 był wykładowcą na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w l. 1945-1948 – zastępcą profesora i kierownikiem Katedry Prawa Administracyjnego na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 426.

Rektorzy Akademii Wileńskiej (1579-1779) Jakub Wujek – 1579-1580; Piotr Skarga – 1580-1582 (1579-1580 – wicerektor); Garcia Alabianus – 1585-1592 (1584-1585 – wicerektor); Fryderyk Barcz – 1592-1595; Leonard Craker (Kraker); 1595-1600; Paweł Boksza – 1600-1602 (1582-1584 – wicerektor); Adam Brock-1602-1605; Michał Ortiz-1605-1608; Stałosław Włoszek-1609-1611; Szymon Niklewicz-1611-1614; Michał Salpa-1615-1618 (1614-1615 m. – wicerektor); Jan Grużewski – 1618-1625 i 1641-1643; Szymon Niklewicz – 1625-1629; Filip Fryzjusz-1629-1632; Szymon Ugniewski – 1632-1637; Melchior Schmelling – 1638-1641; Benedykt de Soxo – 1643-1646; Wojciech Cieciszewski – 1646-1649; Jan Rywocki – 1649-1650 (wicerektor); Grzegorz Schonhoff – 1650-1653; Wojciech Kojałowicz – 1653-1655; Zygmunt Lauksmin – 1656-1657, wicerektor; Kazimierz Kojałowicz – 1659-1661, (1657-1659 wicerektor); Michał Ginkiewicz – 1661-1663; Daniel Butwiłł – 1663-1666; Andrzej Wołłowicz – 1666-1669; Stanisław Tupik – 1669-1672; Baltazar Rogalski – 1672-1675; Paweł Bochen – 1675-1678; Andrzej Rybski – 1678-1681; Władysław Rudziński – 1681-1683; Michał Mazowiecki – 1683-1684; Piotr Kitnowski – 1684-1688; Franciszek Kucewicz – 1688-1691; Andrzej Rybski – 1691-1694; Baltazar Dankwart – 1694-1697; Krzysztof Łosiewski 1697-1701; Jakub Hładowicki – 1701-1704; Marcin Godebski – 1704-1705 wicerektor; Tobiasz Arendt – 1705-1710; Maciej Karski – 1710-1713; Krzysztof Limont

– 1713-1716; Tobiasz Arendt – 1716-1720; Krzysztof Garszwiłło – 1720-1721; Tobiasz Arendt – 1721-1724; Stanisław Sokulski – 1724-1727 i 1731-1735; Władysław Dauksza – 1727-1731i 1741-1745; Karol Bartold – 1735-1738; Józef Sadowski – 1738-1741; Franciszek Rościszewski – 1745-1752; Jan Juraha – 1752-1755; Marcin Brzozowski – 1755-1759; Stanisław Hasłowski 1759-1760 wicerektor; Ignacy Żaba – 1760-1763; Kazimierz Wazgird – 1763-1766; Kazimierz Przeciszewski – 1766-1769; Józef Jankowski – 1769-1772; Antoni Skorulski – 1772-1774; Ignacy Żaba – 1774-1779.

Rektorzy Szkoły Głównej Litewskiej (1779-1803) Jean Chevalier – 1779-1780; Marcin Poczobutt – 1780-1799; Hieronim Stroynowski – 1799-1806.

Rektorzy Uniwersytetu Wileńskiego (1803-1832) – Jan Śniadecki 1807-1815; Johann Lobenwein – 1815-1817 p.o rektora; Szymon Malewski – 1817-1822; Józef Twardowski – 1823-1824; Wacław Pelikan – 1824-1832.

Rektorzy Uniwersytetu Stefana Batorego (1919-1939): 1.Michał Siedlecki (zoologia) 1919-1921; 2. Wiktor Staniewicz (matematyka) 1921-1923; 3. Alfons Parczewski (historia prawa) 1923-1924; 4. Władysław Dziewulski (astronomia) 1924-1925; 5. Marian Zdziechowski (literatura powszechna) 1925-1927; 6. Stanisław Pigoń (literatura polska) 1928-1928; 7. Ks. Czesław Falkowski (historia Kościoła) 1928-1930; 8. Aleksander Januszkiewicz (lekarz, interna) 1930-1932; 9. Kazimierz Opoczyński (lekarz, anatomia patologiczna)1932-1933; 10. Witold Staniewicz (ekonomia rolnicza) 1933-1936; 11. Władysław Jakowicki (lekarz, ginekologia, położnictwo) 1936-1937; 12. Ks. Aleksander Wóycicki (socjologia katolicka) 1937-1939; Stefan Ehrenkreutz (historia ustroju Polski i Litwy). USB posiadał wydziały: Humanistyczny, Teologiczny, Prawa i Nauk Społecznych, Matematyczno-Przyrodniczy, Rolniczy, Lekarski z oddziałem farmacji, Sztuk Pięknych.

Rektorzy litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego (1939-1955) – Mykolas Biržiška 1940-1943; Kazys Bieliukas – 1944-1946; Zigmas Žemaitis – 1946-1948; Jonas Bučas – 1948-1955.

M.J.

Remer Jerzy Ludwik Adam, syn Edwarda i Marii z Grzybowskich, ur. 16.04.1888 w Zatorze, wojew. małopolskie, zm. 16.02.1979; zastępca profesora Uniwersytetu Stefana Batorego, historyk sztuki, konserwator zabytków, muzeolog. W l. 1899-1907 uczęszczał do Gimnazjum Realnego w Wadowicach, w l. 1907/1908-1913/1914 odbył studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego z zakresu historii sztuki jako przedmiotu głównego, archeologii klasycznej, archeologii przedhistorycznej, literatury i filozofii. W trakcie studiów odbył dłuższe podróże do Włoch, Niemiec i Francji. W czasie I wojny światowej służył krótko w Legionach i w armii austriackiej. W kwietniu 1916 podjął pracę jako praktykant CK Krajowego Urzędu Konserwatorskiego w Krakowie. W 1918 został referentem spraw konserwatorskich w Wydziale Sztuki przy Komisji Rządzącej w Krakowie; w 1919 – konserwatorem okręgowym w Częstochowie, od lutego 1920 został konserwatorem zabytków na okręg kielecki. 19.10.1922 przeniesiony na stanowisko konserwatora zabytków w Wilnie, później okręgu wileńsko-nowogródzkiego został kierownikiem Oddziału Sztuki w Delegaturze Rządu, a następnie w Urzędzie Wojewódzkim w Wilnie. W tym samym czasie został zastępcą profesora w Katedrze Historii Sztuki na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W okresie pracy w Wilnie wydał książkę pt. *Wilno*, w serii „Cuda Polski" (Poznań b. r. w..). W 1928 przeniesiono go do Warszawy, a od 1930 do 1937 pełnił funkcję generalnego konserwatora zabytków. Okupację spędził w Warszawie;

pracował jako rzeczoznawca w prywatnym antykwariacie dzieł sztuki Zofii Leśniewskiej. Po wojnie pracował w Bydgoszczy, następnie w Toruniu na UMK – jako kierownik Studium Zabytkoznawstwa i Konserwatorstwa na Wydziale Sztuk Pięknych (do 1960), tu wydał m.in. monografię popularnonaukową *Toruń-historia-ludzie-sztuka* (1962). Pochowany na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

J. Mazurkiewicz, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 3. Toruń 2002, s. 181-184; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994*. Toruń 1995, s. 582.

Reniger Henryk Szymon, ur. 18.07.1919 w Wilnie, zm.?; prawnik, doktor nauk prawnych. W 1940 ukończył Gimnazjum OO. Jezuitów w Wilnie, w 1940 studiował prawo na Uniwersytecie Wileńskim. W 1945 wyjechał do Torunia i na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w l. 1945-1948 studiował prawo finansowe; w 1951 uzyskał doktorat pod kierunkiem prof. L. Kurowskiego na podst. pracy: *Podstawowe zadania kontroli bankowej gospodarki eksploatacyjnej przedsiębiorstw*. Pracował w banku w Toruniu, oraz w l. 1947-1949 na UMK.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 583.

Reszka Ignacy, ur. w 1756, zm. w 1860; profesor astronomii. Był profesorem astronomii w Szkole Głównej Litewskiej i na Uniwersytecie Wileńskim do 1808; potem – wizytatorem szkół i cenzorem ksiąg.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 428.

Retinger Juliusz, żył w XIX/XX w.; chemik, do 1937 był profesorem chemii fizjologicznej na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 117.

Rewieńska-Pawełkowa Wanda, córka Aleksandra i Stefanii ze Stulczyńskich, ur. 22.11. 1897 w Kupriańsku w guberni charkowskiej, zm. 21.11.1942 w Wilnie-Ponarach; doktor habilitowana na USB, geografka, polska działaczka niepodległościowa, harcmistrzyni. Po nauce w szkole średniej w Wilnie maturę zdawała w 1916 w Piotrogrodzie. W latach 1917-1918 studiowała na Wydziale Fizyczno-Matematycznym Wyższych Kursów Żeńskich w Kijowie. Rozpoczęła w tym okresie działalność w konspiracyjnym polskim harcerstwie, pod Kijowem organizowała tajne kursy instruktorskie, była członkiem Naczelnictwa Harcerstwa Polskiego na Rusi i w Rosji (z siedzibą w Kijowie). Otrzymała stopień podharcmistrzyni. W listopadzie 1918 przeniosła się do Warszawy; wkrótce wyszła za mąż za Alojzego Pawełka, którego poznała jeszcze w Kijowie. Na Uniwersytecie Warszawskim podjęła dalsze studia matematyczno-fizyczne, ale przerwała je z powodu choroby; później ukończyła geografię na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie (1929, praca magisterska *Izochrony Wilna*). Działała w Wileńskim Związku Stowarzyszeń Młodzieży Polskiej. W 1928 otrzymała stopień harcmistrzyni. W latach 1937-1939 publikowała na łamach miesięcznika harcerskiego „Na przełaj". Po śmierci męża (1930) skoncentrowała się na pracy zawodowej. Była kolejno asystentką i adiunktem w Zakładzie Geografii Uniwersytetu Stefana Batorego (kierowanym przez Mieczysława Limanowskiego). W 1934 obroniła doktorat (praca *Bereza Kartuska. Wybrane materiały z antropogeografii miasteczka*), w 1939 uzyskała habilitację (praca *Miasta i miasteczka w północno-wschodniej Polsce. Położenie topograficzne, rozplanowanie, fizjognomia*). Nie zdążyła podjąć wykładów na Uniwersytecie Wileńskim wobec wybuchu II wojny światowej. Zaangażowała się w działalność konspiracyjną, m.in. użyczała mieszkania i organizowała fałszywe dokumenty dla polskich oficerów i osób narodowości

żydowskiej. Aresztowana przez Niemców w kwietniu 1942, pół roku później została rozstrzelana. Jako naukowiec publikowała prace głównie pod nazwiskiem panieńskim. Ogłosiła szereg publikacji z geografii osadnictwa, geografii komunikacji, antropogeografii i geografii fizycznej, m.in. *Powierzchnia i gęstość zaludnienia gmin miejskich w Polsce* (1935), *Położenie topograficzne osiedli miejskich w północno-wschodniej Polsce* (1937), *Rozmieszczenie miast i miasteczek w północno-wschodniej Polsce* (1938), *Wileński węzeł kolejowy w świetle cyfr. Ruch osobowy* (1935), *Ruch podmiejski na stacji kolejowej Wilno* (1936). Brała udział w międzynarodowych kongresach geograficznych w Tuluzie (1932) i Warszawie (1937).

W. Błażejewski, *Wanda Rewieńska*, (w:) *Polski słownik biograficzny*, tom 31, s. 173.

Rewkowski Zygmunt, ur. 24.06.1807 w Wilnie, zm. 25.12.1893 tamże; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, matematyk, inżynier. Pochodził z rodziny szlacheckiej, jego ojciec był urzędnikiem magistratu m. Wilna. Po ukończeniu gimnazjum w Wilnie, w l. 1822-1827 studiował na Uniwersytecie Wileńskim nauki matematyczno-fizyczne, ponadto astronomię, chemię i zoologię u Edwarda Eichwalda, ale pod wpływem Michała Polińskiego poświęcił się matematyce W 1827 uzyskał stopień magistra matematyki, następnie otrzymał stypendium i w l. 1827-1828 studiował w Akademii Nauk w Petersburgu i na uniwersytecie w Dorpacie (Tartu), specjalizował się w wyższej matematyce. W l. 1828-1829 brał udział w pomiarach Kraju Północno-Zachodniego (gubernie wileńska, grodzieńska, mińska, witebska) pod kierunkiem geodety gen. Karla Tennera i astronoma W.J. Struvego. W 1829 otrzymał nominację na profesora Uniwersytetu Wileńskiego i katedrę rachunku prawdopodobieństwa. Po zamknięciu Uniwersytetu Wileńskiego w 1832 pracował jako guwerner u generał-gubernatora wileńskiego Matwieja Chrapowickiego. W l. 1832-1833 studiował medycynę w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie. W marcu 1833 ukrył w swoim mieszkaniu przyjaciela H. Szymańskiego, emisariusza z Paryża. Sprawę władze ochrany wykryły i w maju 1833 został aresztowany. W grudniu 1833 sąd wojskowy skazał go na 25 lat służby wojskowej na Kaukazie; tam w l. 1833-1841 walczył z Czeczenami w stopniu szeregowego. Potem władze wojskowe wykorzystały jego wszechstronne wykształcenie: wcielono go do kaukaskiego korpusu inżynierów jako oficera i powierzono mu budowę dróg i mostów w wojskowej dyrekcji dróg komunikacyjnych, kierował też pomiarami geodezyjnymi. Po pełnym odbyciu kary car Aleksander II przywrócił mu w 1858 prawa cywilne i Rewkowski opuścił armię w stopniu kapitana. Pracował dalej jako rządowy inżynier cywilny. W 1882 ze względu na stan zdrowia i wiek przeszedł na emeryturę i osiadł w Wilnie. Tutaj zajął się pracą naukową, pisał prace z matematyki, opublikował m.in. *Badania analityczne o cenach robót w ogólności* (1882), *Początki ekonomii analitycznej* (1887), kilka prac ogłosił w języku rosyjskim. Powrót Rewkowskiego do Wilna po 50 latach zesłania wywołał zrozumiałe poruszenie: 24 kwietnia 1889 w 60. rocznicę mianowania Rewkowskiego profesorem Uniwersytetu Wileńskiego, uczczono go z inicjatywy d-ra Józefa Bielińskiego jubileuszem w prasie, m.in. pisały o nim „Kłosy", „Kraj", na jego cześć Maria Konopnicka i Antoni Pilecki napisali wiersze. Józef Bieliński skłonił Rewkowskiego do napisania pamiętników, które później zostały zdeponowane w Bibliotece im. E. i E. Wróblewskich.

L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 119.

Ręczyński Jakub, ur. 14.04.1744 na Litwie, zm. po 1778; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1759; w 1773 był profesorem retoryki i historii na

Wydziale Filozofii Akademii Wileńskiej; po kasacie zakonu jezuitów był w l. 1773-1774 profesorem wymowy w szkole wojewódzkiej w Wilnie, w l. 1774-1777 – rektorem szkoły wojewódzkiej w Kownie.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 429.

Ridigk (Rydik) Kasper, ur. 5.01.1653 w Jezioranach, zm. 16.08.1696 w Braniewie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1669 w Wilnie; wykładał w Połocku i Braniewie, w l. 1688-1689 był profesorem prawa kanonicznego i teologii moralnej w Akademii Wileńskiej.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 429.

Rimka Albinas, ur. 16.02.1866 w m. Skerpievis w powiecie wyłkowyskim (Vilkaviškis), zm. 27.02.1944; litewski ekonomista, profesor ekonomii, akademik. W l. 1908-1911 pracował w redakcji czasopisma „Lietuvos ūkininkas" („Rolnik Litewski") w Wilnie. Prześladowany przez władze rosyjskie, w 1911 emigrował do USA; w l. 1914-1916 redagował w Ameryce litewskie czasopisma „Jaunoji Lietuva" („Młoda Litwa") i „Ateitis" („Przyszość"). Od 1917 mieszkał w Rosji. W 1918 powrócił na Litwę, działał w Litewskiej Partii Demokratycznej. W l. 1918-1920 był członkiem Komisji Reformy Rolnej na Litwie; w 1919 redagował czasopismo „Lietuva". W 1923 ukończył Akademię Ekonomiczną we Frankfurcie n. Menem. W l. 1923-1940 był wykładowcą ekonomii na uniwersytecie w Kownie. W 1940 został profesorem litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego. W 1941 wybrany na członka Litewskiej Akademii Nauk. Jest autorem kilkunastu prac z dziedziny ekonomii rolnictwa i statystyki. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

Tarybų Lietuvos encikopedija, t. 3. Vilnius 1987; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 87-88.

Rochel (Rochell) Jan, ur. 13.05.1644, zm. 21.11.1708 w Połocku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita, rektor kolegium braniewskiego. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1666; studiował filozofię i teologięi w Warszawie i w Akademii Wileńskiej (1669-1673 i 1674-1678). Uczył filozofii w Krożach (1684-1687), wykładał prawo kanoniczne w Akademii Wileńskiej (1687-1688). Następnie przeniósł się do Braniewa, gdzie w kolegium jezuickim wykładał teologię (1688-1696, 1705-1706) i był jego rektorem (1697-1700). W 1701-1706 był superiorem domu misyjnego w Świętej Lipce. Potem zamieszkał w siedzibie jezuitów w Połocku.

Słownik polskich teologów t. 3, s. 500; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku,* t. 2. Olsztyn 1988, s. 114.

Rogalski Baltazar, ur. ok. 1622 na Mazowszu, zm. 10.09.1677 w Wilnie: rektor Akademii Wileńskiej w l. 1672-1676, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1640 w Wilnie; w l. 1661-1665 był rektorem w Łomży, w l. 1665-1666 – instruktorem III probacji w Pińsku; w Wilnie był w l. 1666-1667 prefektem szkół, w l. 1667-1672 – sekretarzem prowincjała, w l. 1672-1676 – rektorem Akademii Wileńskiej, w l. 1676-1677 – regensem Seminarium Papieskiego w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 431.

Rogowski Kazimierz, ur. 9.06.1728 na Białorusi, zm. 15.06.1810 w Wilnie; profesor filozofii w Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, poeta. Do zakonu wstąpił w Słonimiu i uczył się w tamtejszym kolegium; w l. 1750-1756 uczył w kolegiach w Nowogródku, Wilnie i Krożach; od 1768 do 1783 był profesorem filozofii potem teologii moralnej i polemicznej w Akademii Wileńskiej, w 1798-1804 kierował katedrą j. greckiego. W 1761 wydał w Wilnie zbiór trenów *Żal powszechny abo threny żałosne po śmierci... Michała Sa-*

piehy, przekład dzieła Ł. Górnickiego *Sprawy przeciw Dymitrowi i za Dymitrem* (1788) oraz *Zbiór sentencji łacińskich i greckich* (1792).

E. Aleksandrowska, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 31, s. 451-452; K. Mačiulytė, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 427;

Rogoyski Kazimierz, ur. 12.03 1870 w Bidzinach, zm. 10.05.1940 w Kuropatach pod Mińskiem; profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, chemik rolny, rolnik. W 1890 ukończył gimnazjum w Radomiu, następnie Wydział Chemiczny Uniwersytetu w Dorpacie i Wydział Rolniczy Uniwersytetu w Lipsku. Od 1902 kierował Katedrą Uprawy Roli i Roślin na Uniwersytecie Jagiellońskim. W latach 1911-1914 sprawował funkcję kierownika Stacji Doświadczalnej w Chojnowie. W swej pracy naukowo-doświadczalnej zwieńczonej wyhodowaniem nowych odmian pszenicy skupiał się głównie nad badaniem fizjologii, uprawy i hodowli roślin. Nie ograniczał się tylko do działalności naukowej – w latach 1914-1917 badał stan zniszczeń wojennych na ziemiach polskich, przyczyniając się do obsiewu opuszczonych ziem i inicjował przedsięwzięcia gospodarcze, m.in. uruchamiając stare cukrownie. Poruszając się wraz z Wojskiem Polskim na wschód wygłaszał wykłady i analizował skalę zniszczeń dokonanych przez wroga, które to materiały stały się podstawą do wysunięcia roszczeń odszkodowawczych strony polskiej od Niemiec na Kongresie Wersalskim w 1919. W czasie działań wojennych dotarł do opuszczonych przez Rosjan Puław, gdzie podjął natychmiastowe starania o sprowadzenie tam profesorów krakowskich, przez co przyczynił się do rozpoczęcia działania Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego. W czasie wojny polsko-bolszewickiej brał aktywny udział w pracach Centralnej Komisji Ewakuacyjnej. Był współautorem głównego planu ewakuacyjnego. Udało mu się łączyć działalność naukową i społeczną z pracą publicystyczną. W roku 1920 Rogoyski poślubił Halinę Marię Kierznowską i osiadł na majątku Szepietowo Podleśne. To właśnie na dobrach szepietowskich wdrażał najnowsze osiągnięcia agronaukowe. W l. 1924-1928 był organizatorem i kierownikiem Studium Rolnego przy Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym USB. Był inicjatorem licznych spółek wodnych propagując pożytki płynące z melioracji pól. Od 1936 gospodarował również w majątku Szepietowo-Wawrzyńce, gdzie obecnie znajduje się siedziba Podlaskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Szepietowie. Jednocześnie w swym majątku corocznie organizował pokazy i wystawy rolnicze, na które licznie przybywali nie tylko rolnicy z okolicznych miejscowości, ale i mieszkańcy odległych zakątków Grodzieńszczyzny i Wileńszczyzny, chcący podziwiać efekty pracy profesora i podpatrzyć stosowane przez niego metody. Podczas takich imprez prezentował działania maszyn rolniczych w polu, pokazywał sposoby drenowania, zachęcając do zakładania spółek wodnych i spółdzielni rolniczych. Odbywały się także pokazy hodowlane bydła polskiego czerwonego, z którego Szepietowo było przed wojną powszechnie znane. Wojna w 1939 przekreśliła jego plany w zakresie rolnictwa. Po odmowie podjęcia wykładów na moskiewskiej uczelni w 1940 został aresztowany przez sowieckie organy bezpieczeństwa i na kilka miesięcy uwięziony w Białymstoku. 8 maja 1940 wywieziono go z więzienia białostockiego do Mińska, dwa dni później 10 maja został rozstrzelany w Kuropatach pod Mińskiem. Dokładne miejsce jego wiecznego spoczynku pozostaje nieznane. Wydał m.in. *Prace Stacyi Doświadczalnej w Chojnowie w pierwszych trzech latach jej istnienia*, Płock, 1904; *Kształcenie praktyczne młodzieży rolniczej: (przyczynki i uwagi) na podstawie działalności Komisyi Praktyk Towarzystwa Kółek Ziemian w 1912 r.* Warszawa 1913; *Ogólna nauka uprawy roślin*, Kraków 1911.

J. Włodek, *Pamiętniki Historyczne, t. II, Profesor Kazimierz Rogoyski. Jego życie i praca dla rolnictwa polskiego*. Ciechanowiec 2007.

Rojecki Ananiasz, syn Eleazara i Zefiryny ze Szpakowskich, ur. 19.07.1896 w Wilnie, zm. 19.11.1978 w Warszawie; geofizyk polski, działacz karaimski. Pochodził z rodziny Karaimów, jego ojciec był pracownikiem firmy drogeryjnej w Wilnie. W latach 1915-1917 służył w armii rosyjskiej, dochodząc do stopnia podporucznika; kilka kolejnych lat spędził w Wilnie i centrum życia religijnego Karaimów na Krymie w Eupatorii. Od 1923 studiował matematykę i astronomię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, w 1929 uzyskał absolutorium z matematyki. Pracował następnie na tej uczelni jako meteorolog, od 1931 w charakterze asystenta Zakładu Meteorologii. Zajmował się m.in. pomiarami wiatrów, nasłonecznieniem i zachmurzeniem Wilna i Trok, klimatem Druskienik. Na użytek Wileńskiego Towarzystwa Ogrodniczego opracowywał prognozy przymrozków. W latach 1936-1938 przebywał w Berlinie, gdzie przygotowywał rozprawę doktorską *O wysokości warstwy powietrza o tak zwanej stałej gęstości i zależności tej wysokości od rodzajów mas powietrza*; nie zdążył otworzyć przewodu przed wybuchem wojny. Rękopis spłonął w czasie wojny, Rojecki nie podjął już później starań o uzyskanie doktoratu. Od 1939 pracował w wojskowej służbie meteorologicznej, brał udział w kampanii wrześniowej. Powrócił następnie do Wilna, gdzie uczył matematyki i fizyki, początkowo oficjalnie, od 1941 w ramach tajnego nauczania. Z początkiem roku szkolnego 1941/42 do końca okupacji hitlerowskiej kierował wraz z Władysławem Dziewulskim, Heleną Straszyńską i mgr Janiną Hlebowiczówną Uniwersyteckim Ośrodkiem Zorganizowanego Polskiego Szkolnictwa Tajnego w Wilnie. Od 1944 był geologiem i geofizykiem w Litewskim Oddziale Komitetu ds. Geologii ZSRR. Brał udział w pracach komisji uniwersyteckiej ds. repatriacji do Polski dawnych pracowników Uniwersytetu Wileńskiego. Po przybyciu do Polski nie przyjął propozycji pracy na Uniwersytecie Jagiellońskim, został natomiast asystentem na Uniwersytecie Toruńskim; później podjął pracę w Państwowym Instytucie Hydrologiczno-Meteorologicznym, dochodząc do stanowiska zastępcy dyrektora. Od 1950 posiadał status samodzielnego pracownika naukowego. W 1959 został adiunktem w Zakładzie Geofizyki PAN; zrezygnował z pracy tam w 1963, przechodząc ostatecznie na emeryturę cztery lata później. Poza stałymi etatami prowadził zlecone wykłady i ćwiczenia z meteorologii, klimatologii i oceanografii na Politecznice Warszawskiej i Uniwersytecie Warszawskim. Ananiasz Rojecki był współzałożycielem Polskiego Towarzystwa Hydrologiczno-Meteorologicznego (1947), przemianowanego w 1966 na Polskie Towarzystwo Geofizyczne. Wchodził w skład zarządu Towarzystwa, w 1974 nadano mu członkostwo honorowe. Przez wiele lat zasiadał w komitecie redakcyjnym pisma „Przegląd Meteorologiczny i Hydrograficzny" (od 1956 „Przegląd Geofizyczny"), pełniąc również funkcję redaktora naczelnego (1954-1973). Zasłużył się jako organizator służby hydrologiczno-meteorologicznej, prowadził liczne kursy zawodowe, ogłaszał publikacje o charakterze podręcznikowym, m.in. *Instrukcja dla stacji opadowych sieci polskiej* (1946), *Tablice dzielenia do użytku obserwatorów stacji meteorologicznych* (1949), *Instrukcja dla stacji meteorologicznych wyższych rzędów sieci polskiej* (1953). Uczestniczył w opracowywaniu polskiej wersji *Międzynarodowego atlasu chmur* (1950), na łamach „Przeglądu Geofizycznego" zamieszczał przeglądy współczesnej literatury naukowej w dziedzinie geofizyki. Interesował się również dziejami meteorologii w Polsce. Od młodości aktywnie działał w organizacjach karaimskich. Był członkiem zarządu Wileńskiego Stowarzyszenia Karaimów (w 1923 pełnił funkcję sekretarza), redagował pismo „Myśl Karaimska" (1924-1929). Inte-

resował się zagadnieniem demografii ludności karaimskiej w Polsce. Zaraz po wojnie wchodził w skład komitetu, organizującego życie religijne Karaimów z ramienia Karaimskiego Związku Religijnego. Został pochowany na cmentarzu karaimskim w Warszawie.

J. Hanik, *Ananiasz Rojecki*, (w:) *Polski słownik biograficzny*, tom 31, s. 511.

Rokicki Urban, ur. w 1829 na Mińszczyźnie, zm. w 1879 w Petersburgu; profesor Akademii Duchownej w Petersburgu, ksiądz katolicki. Do gimnazjum uczęszczał w Mińsku; w l. 1846-1848 studiował w Seminarium Duchownym w Wilnie, w l. 1842-1852 – w Akademii Duchownej w Petersburgu, gdzie uzyskał stopień magistra teologii, przed 1856 został profesorem języka łacińskiego i historii Kościoła w Seminarium Duchownym w Wilnie, w 1857 – kanonikiem kapituły wileńskiej, w 1859 – kapelanem biskupa wileńskiego A.S. Krasińskiego, w 1860 – członkiem konsystorza, w 1863 – kaznodzieją w katedrze wileńskiej; w l. 1864-1878 był profesorem Akademii Duchownej w Petersburgu, wykładał homiletykę, patrologię, historię Kościoła i prawo kanoniczne; w l. 1876-1878 pełnił obowiązki rektora Akademii Duchownej, przeciwstawiał się rusyfikacji uczelni; w 1868 uzyskał stopień doktora teologii; przełożył *Przewodnik dla spowiedników* J. Gaume-'a (Wilno 1860 oraz 1884 i 1889), opracował *Skarbczyk chronologiczny historii polskiej dla dzieci* (Wilno 1862).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 331-332.

Romer Michał Pius (Römer, Riomeris Mykolas), syn Michała Kazimierza i Konstancji z Tukałłów, ur. 7.05.1880 w Bohdaniszkach (Bagdoniškės) w rejonie rakiskim (Rokiškis), zm. 22.02.1945 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Kowieńskiego, prawnik. Uczęszczał do gimnazjum w Wilnie, a po uzyskaniu świadectwa dojrzałości w l. 1893-1901 studiował prawo w Wyższej Szkole Prawa w Petersburgu; w l. 1901-1902 studiował historię na Uniwersytecie Jagiellońskim, następnie przeniósł się do Paryża do Ècole des Sciences Politiques, którą ukończył w 1905. Należał w Paryżu do polskiej organizacji „Spójnia", kierował grupą „Lithuania". Latem 1905 wrócił na Litwę i włączył się do litewskiego ruchu narodowowyzwoleńczego. Postanowił przemówić do osiadłych na Litwie Polaków, przekonać ich do wspólnego obywatelstwa litewskiego. W środowisku tzw. krajowców zdobył fundusze na założenie „Gazety Wileńskiej", którą redagował do 1906 wraz z Zenonem Pietkiewiczem. Jednakże gazetę dotknęły represje i dziennik przestał ukazywać się w sierpniu 1906. Aby uniknąć aresztowania i wyroku, wyjechał do Krakowa. Tam opracował i wydał we Lwowie książkę *Litwa. Studium o odrodzeniu narodu litewskiego* (1908). W 1908 powrócił na Litwę, tu – dzięki kaucji – pozostał na wolności. Osiadł w Wilnie, pracował jako pomocnik adwokata. Równocześnie uprawiał publicystykę w języku polskim. Został członkiem Wileńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Towarzyszył Ludwikowi Krzywickiemu w jego pracach wykopaliskowych na Żmudzi. W 1911 współpracował z „Przeglądem Wileńskim", jak również z prasą litewską wychodzącą w Wilnie. W początkowych miesiącach pierwszej wojny światowej utrzymywał kontakt z kołami niepodległościowymi w Warszawie, kolportował na Litwie tajne druki legionowe. W maju 1915 przekradł się przez front do Krakowa i przedłożył Naczelnemu Komitetowi Narodowemu memoriał *Litwa wobec wojny*. W listopadzie 1915 wstąpił do Legionów jako szeregowy, ale w walkach udziału nie brał. Zachorował, a po wyzdrowieniu został przeniesiony do redakcji „Wiadomości Polskich" wydawanych w Piotrkowie. W 1917 wycofał się z Legionów i objął stanowisko sędziego okręgowego w Łomży. W połowie marca 1919 Józef Piłsudski ściągnął go do Warszawy w związku z swoimi planami litewskimi. W kwietniu 1919 wysłano go do Kowna, gdzie konferował z kilkoma litewski-

mi ministrami, którzy jednak do planów polskich odnieśli się niechętnie. Wrócił do Wilna, zdobytego właśnie przez Wojsko Polskie. Zrezygnował z swej misji i nie wziął udziału w Zarządzie Cywilnym Ziem Wschodnich. W październiku 1920, po zajęciu Wilna przez wojska gen. Lucjana Żeligowskiego, w liście do J. Piłsudskiego zaprotestował przeciw pogwałceniu praw Litwy do jej stolicy. Wyjechał do Kowna, gdzie w latach 1921-1928 zasiadał w Sądzie Najwyższym, po 1922 pracował na Uniwersytecie Kowieńskim (od 1930 Witolda Wielkiego) w katedrze prawa. Trzykrotnie był rektorem uczelni (1927-1928 oraz przez dwie kadencje w latach 1933-1939). W 1932 reprezentował Litwę w Trybunale Haskim. W lutym 1940 przeniósł się do Wilna, gdzie pełnił obowiązki rektora litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego. Pozostał na stanowisku rektora po włączeniu Litwy do ZSRR, a także podczas niemieckiej okupacji Wilna. Utrzymywał wówczas kontakty z polskim ruchem podziemnym, brał udział w tajnym nauczaniu w Wilnie. W jego mieszkaniu redagowana była jedna z gazetek AK. W 1944, po wkroczeniu Armii Sowieckiej do Wilna, powrócił na uniwersytet. Służąc państwowości, nauce i kulturze Litwy, nie zrywał więzów z Polską. Chętnie odwiedzał Polskę, gościnnie podejmował osobistości polskie, przybywające do Kowna. Pisał dzienniki w języku polskim, które przechowywane są w Bibliotece Wróblewskich Liewskiej Akademii Nauk. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

S. Kieniewicz, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 31, s. 653; *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 3. Vilnius 1987; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po* cmentarzu. Olsztyn 1993, s. 64-65; L. Tomaszewski, *Wileńszczyzna lat wojny i okupacji 1939-1945*. Warszawa 1999, s. 60-63;

Rose Maksymilian (Maximilian), syn Eliahu i Lei z domu Israelewicz, ur. 19.05.1883 w Przemyślu, zm. 30.11.1937 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, neurolog, neuroanatom i psychiatra. Urodził się w ubogiej żydowskiej rodzinie, ukończył gimnazjum w Wadowicach w 1902. Następnie podjął studia medyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim, w 1908 roku otrzymał doktorat *cum exima laude*, później studiował w zagranicznych klinikach w Niemczech i w Szwajcarii. W latach 1910-1911 uczył się u Theodora Ziehena i Hermanna Oppenheima, w latach 1911-1912 był asystentem w kantonalnym Zakładzie dla Umysłowo Chorych w Rheinau, w latach 1912-1913 uczył się u Korbiniana Brodmanna w Tybindze, i wtedy zaczął zajmować się cytoarchitektoniką kory mózgowej, co stanowiło od tej pory główny temat jego pracy naukowej. Od 1912 pracował w pracowni neurologicznej Zakładu Anatomii Opisowej UJ u Kazimierza Kostaneckiego (1863-1940) i Adama Bochenka. W latach I wojny służył w c.k. armii jako lekarz wojskowy. Został kierownikiem Oddziału Chorób Nerwowych i Umysłowych Szpitala Garnizonowego w Przemyślu. Od 1918 do 1919 jako major Wojska Polskiego kierował Oddziałem Neurologicznym Szpitala Garnizonowego w Krakowie. Od 1919 do 1925 ponownie w Zakładzie Anatomii Opisowej UJ, prowadził też praktykę lekarską. W 1925 zaoferowano mu stanowisko kierownika oddziału w Instytucie Cesarza Wilhelma w Berlinie u prof. Oskara Vogta, które przyjął. W 1926 roku przyznano mu ponownie tytuł doktora medycyny i powierzono stanowisko pracownika naukowego. Zaproszono go też do komitetu redakcyjnego czasopisma „Journal für Psychologie und Neurologie", od 1927 był jego redaktorem. W czerwcu 1928 został docentem neurologii Uniwersytetu Warszawskiego. Był jednym z założycieli i pierwszym dyrektorem Polskiego Instytutu Badań Mózgu w Warszawie. W 1931 został profesorem i kierownikiem Kliniki Psychiatrycznej USB w Wilnie, po 1933 – Kliniki Chorób Nerwowych i Umysłowych. W 1935 badał mózg J. Piłsudskiego. Był członkiem Polskiej Akademii Umiejętności. Został pochowany na

cmentarzu żydowskim przy ul. Miodowej w Krakowie 31 października, trumna została złożona w rodzinnym grobowcu. Wydał m.in. następujące prace: *Histologische Lokalisation der Großhirnrinde bei kleinen Säugetieren.* „Journal für Psychologie und Neurologie" (1912); *O lokalizacji histologicznej przedmóżdża krokodyli.* „Neurologia Polska" 1921; *Der Allocortex bei Tier und Mensch* (1927); *O cytoarchitektonice przedmóżdża żółwi* (1928); *Atlas cytoarchitektoniczny kory mózgowej myszy* (1929); *Mózg Józefa Piłsudskiego.* Cz. 1. Wilno, 1938.

S. Feliksiak: *Słownik biologów polskich.* Warszawa. 1987, ss. 451-453; M. Sopek, M. Szkundlarek. *Badacz mózgu profesor Maksymilian Rose.* „Medyk Białostocki" 36 (styczeń 2006).

Rosiak Stefan, ur. w 1897, zm. w 1973; doktor nauk humanistycznych, historyk, archiwista. Pracował jako robotnik w zakładzie tkackim w Ozorkowie, w 1919 został powołany do Wojska Polskiego, w 1924 ukończył kursy maturalne dla rezerwistów, studiował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie i uzyskał w 1929 dyplom magistra filozofii w zakresie historii, w l. 1922-1946 pracował w Archiwum Państwowym w Wilnie, podczas okupacji uczył na tajnych kompletach, w l. 1946-1947 był referentem ds. kultury i naczelnikiem wydziału w Urzędzie Głównego Pełnomocnika ds. Ewakuacji w Wilnie, w 1947 uzyskał doktorat na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika na podstawie rozprawy *Księgarnia „E. Orzeszkowa i Ska w Wilnie 1879-1882*, od 1947 pracował w Archiwum Państwowym w Łodzi.

Wileński słownik biograficzny.. Bydgoszscz 2008, s. 438.

Rossignol (Rossignoli) Jan Ludwik, ur. 3.07.1726 w Pisse, zm. w 1817 w Turynie; matematyk, jezuita. W l. 1761-1763 był profesorem matematyki w Akademii Wileńskiej, miał znaczny wpływ na rozwój nauk doświadczalnych w Akademii; w 1763 wyjechał do Włoch, wykładał w Mediolanie i Turynie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 438.

Rostkowski Ludwik, ur. 29.06.1894 w Moskwie, zm. 21.10.1973 w Warszawie; lekarz-okulista, asystent na USB, docent AM w Łodzi. W 1912 ukończył szkołę średnią w Petersburgu, medycynę studiował w Moskwie i na Uniw. Jagiellońskim (w 1922 – dyplom doktora wszechnauk lekarskich). W 1924-1926 pracował w klinice ocznej USB, specjalizował się w niej w 1927-1930. Organizował zwalczanie jaglicy na Wileńszczyźnie i w 1936-1939 w całej Polsce. Brał udział w wojnie 1939 jako lekarz wojskowy. Podczas okupacji działał w Radzie Pomocy Żydom. Po wojnie pracował w Min. Zdrowia, zorganizował ponad 700 poradni przeciwjaglicznych. W 1950 habilitował się w AM w Łodzi i wykładał w niej okulistykę.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 439.

Rostkowski Piotr ur. ok. 1650 na Mazowszu, zm. 28.11.1702 we Fromborku; doktor filozofii, kanonik chełmiński i warmiński. Pochodził z rodziny szlacheckiej h. Dołęga, osiadłej w woj. płockim. Ukończył studia filozoficzne i teologiczne w Akademii Wileńskiej, gdzie uzyskał stopień doktora filozofii. Dwukrotnie posłował w imieniu kapituły na trybunał koronny. Cieszył się zaufaniem biskupa chełmińskiego Kazimierza Szczuki i kapituły. Jako kanonik warmiński (od 1688) brał udział w wyborze biskupa Zbąskiego (1688).

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, t. 2. Olsztyn 1988, s. 116-117.

Rostoga Tomasz, ur. w 1589, zm. po 1634; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1606, studiował w Lubli-

nie i Kaliszu, uczył w Poznaniu i Jarosławiu, z powodu wykroczeń został w 1616 początkowo wykluczony z zakonu, potem przeniesiony do prowincji litewskiej, studiował teologię w Akademii Wileńskiej w l. 1617-1621, trzecią probację w Nieświeżu w l. 1621/1622, wykładał teologię w Płocku w l. 1622-1625 i filozofię w Akademii Wileńskiej w l. 1625-1627; potem uczył w Kaliszu i Krakowie; w 1634 ze względów moralnych został usunięty z zakonu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 439.

Rostowski Stanisław, ur. 13.11.1711w pow. upickim, zm. 7.02.1784 w Połocku; historyk, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1726; w l. 1728-1729 uczył się w seminarium nauczycielskim w Słucku, filozofię studiował w Nieświeżu w l. 1729-1730 i Akademii Wileńskiej w l. 1730-1732, teologię – w kolegium warszawskim w l. 1736-1740, prawo zakonne w Wilnie w l. 1740/1741; w l. 1746 uzyskał w Akademii Wileńskiej stopień magistra filozofii i wykładał do 1749, 1750-1751 był kaznodzieją oraz kierował szkołą i biblioteką kolegium jezuickiego w Żodziszkach; w l. 1751-1758 wykładał w Akademii Wileńskiej teologię polemiczną, w l. 1763-1764 prawo kanoniczne. W l. 1766-1770 – historię Kościoła, w 1770 był ojcem duchownym w domu III probacji przy kościele św. Rafała w Wilnie; w l. 1773-1776 wykładał w Akademii Wileńskiej, potem w kolegium w Połocku; w 1758 przejął opiekę nad Archiwum Prowincji Litewskiej w Domu Profesów przy kościele św. Kazimierza w Wilnie i opracował dzieje zakonu w l. 1564-1664 pt. *Lithuanicarum Societatis Jesu historiarum provincialium pars prima* (Wilno 1768).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 439.

Roszko Ludmiła, ur. 15.06.1913 w Wilnie, zm.?; doktor nauk przyrodniczych, docent, geolog. W 1933 ukończyła Gimnazjum SS. Nazaretanek w Wilnie, w 1939 – geologię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W l. 1940-1941 była nauczycielką w IV Gimnazjum Żeńskim w Wilnie, w l. 1941-1944 uczestniczyła w tajnym nauczaniu; w l. 1944-1945 pracowała w Litewskim Instytucie Geologicznym w Wilnie. W 1945 wyjechała do Torunia, gdzie rozpoczęła wykłady na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika; w 1951 na UMK pod kierunkiem R. Galona uzyskała doktorat na podst. pracy: *Moreny czołowe Zachodniego Pojezierza Mazurskiego*; w 1955 została mianowana docentem i pracowała w oddziale toruńskim PAN.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 591.

Roszkowski Ludwik Antoni, ur. 19.02.1736 na Litwie, zm. 16.11.1781 w Kownie; profesor prawa kononicznego, matematyk, ksiądz katolicki, jezuita. W 1756 wstąpił do zakonu jezuitów w Wilnie; w l. 1760-1763 studiował w Akademii Wileńskiej filozofię i matematykę, w l. 1764-1768 – teologię; uczył w tym czasie w Akademii matematyki i był asystentem dyrektora wileńskiej drukarni akademickiej; w 1771 uzyskał magisterium sztuk wyzwolonych i filozofii i był profesorem filozofii w l. 1771-1774; w 1773 uzyskał doktorat prawa kanonicznego; uczył ponadto w różnych latach w Krożach, Grodnie i Nowogródku, pod koniec życia był dyrektorem kolegium w Kownie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 338.

Rościszewski Franciszek, ur. 18.07.1690 na Mazowszu, zm. 5.04.1768 w Nowogódku; rektor Akademii Wileńskiej, jezuita. Po ukończeniu szkoły zakonnej brał udział w wojnie po stronie Stanisława Leszczyńskiego; w 1717 wstąpił do zakonu jezuitów w Wilnie, filozofię studiował w Połocku w l. 1719-1722, teologię – w Warszawie w l. 1724-1728, prawo zakonne – w Nieświeżu w l. 1731-1732; wykładał w Pińsku,

Nowogródku i Warszawie; w 1738 uzyskał magisterium z filozofii i doktorat teologii w Akademii Wileńskiej i został profesorem teologii scholastycznej i prawa kanonicznego, dziekanem Wydziału Teologii i rektorem Akademii Wileńskiej (1745-1752), ponadto był doradcą prowincjała (przeprowadził renowację kościoła św. Jana), w l. 1752-1760 był rektorem kolegium w Nowogródku, odbudował je po pożarze i zorganizował bibliotekę.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 338.

Rościszewski Wojciech, ur. ok. 1560 w Borkowie k. Sierpca, zm. 7.06.1619 w Sandomierzu; ksiądz katolicki, jezuita, pisarz, kaznodzieja. Kształcił się w kolegium jezuickim w Poznaniu, na wydziale sztuk wyzwolonych Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz na kursie filozoficznym w Akademii Wileńskiej; po wstąpieniu do zakonu w 1586 uczył w Poznaniu, w 1591-1595 studiował teologię w Akademii Wileńskiej, w 1595 – prawo zakonne w Krakowie; następnie wykładał w Poznaniu i Kaliszu, gdzie uzyskał promocję na magistra filozofii, potem był kaznodzieją i pisarzem polemizującym z dziełami protestantów, w 1600 wydał w Wilnie pod pseudonimem Jana Boboli łacińską replikę na antypapieską mowę Andrzeja Wolana.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 338.

Rozwadowski Jan Michał, pseud. Jan R. Nadroj, Nadroj, syn Juliusza i Celestyny z Różańskich, ur. 7.12.1867 w Czarnej koło Tarnowa, zm. 13.03.1935 w Warszawie; prezes Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie, językoznawca polski, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, prezes Polskiej Akademii Umiejętności. W latach 1877-1885 uczęszczał do Gimnazjum św. Anny w Krakowie, następnie podjął studia w dziedzinie filologii klasycznej na Uniwersytecie Jagiellońskim (1885-1889), m.in. u Kazimierza Morawskiego. W 1891 obronił doktorat filozofii na podstawie rozprawy *De formis formulisque respondendi in comoediis Plautinis*; kontynuował studia z językoznawstwa porównawczego na uniwersytecie w Lipsku (1891-1895) i Greifswaldzie (1895). Po powrocie ze studiów był praktykantem w Bibliotece Jagiellońskiej, w latach 1896-1897 uczył jednocześnie języków klasycznych i języka polskiego w krakowskim Gimnazjum św. Jacka. W 1897 habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim z językoznawstwa indoeuropejskiego (rozprawa *Quaestiones grammaticae et etymologicae*) i został docentem w Katedrze Filologii Porównawczej Słowiańskiej. W 1899 mianowany profesorem nadzwyczajnym. W roku 1900 objął Katedrę Językoznawstwa Porównawczego, którą kierował do końca życia, od 1904 z tytułem profesora zwyczajnego. W 1903 został powołany na członka-korespondenta Akademii Umiejętności w Krakowie (późniejszej Polskiej Akademii Umiejętności), od 1908 był jej członkiem czynnym. Był również inspektorem Biblioteki AU (1918-1926), delegatem PAU do *Union Académique Internationale* w Brukseli, przewodniczącym komitetu wydania polskiego *Corpus Vasorum Antiquorum*, przewodniczącym komitetu wydania *Corpus Philosophorum Medii Aevi*, przewodniczącym Komitetu Ortograficznego PAU. W latach 1920-1924 pełnił funkcję wiceprezesa PAU w 19251929. Był pierwszym prezesem Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie – pionierskiej placówki sowietologicznej w Polsce, funkcję tę sprawował aż do śmierci. Był również członkiem wielu innych akademii i towarzystw naukowych. Odebrał doktoraty *honoris causa* polskich uniwersytetów – Warszawskiego (1928), Wileńskiego, Lwowskiego i Poznańskiego (1928).W życiu politycznym był współorganizatorem i działaczem Stronnictwa Narodowego w Galicji, a także członkiem Ligi Narodowej i Komitetu Narodowego Polskiego. W 1930 podpisał się

pod protestem grupy uczonych krakowskich w sprawie procesu brzeskiego. Ogłosił także kilka utworów literackich pod pseudonimami Jan R. Nadroj i Nadroj. W ostatnich latach życia ograniczył działalność naukową; do problemów finansowych (od połowy lat 20 był zadłużony) dołączyły się zdrowotne. Zajął się wówczas rozważaniami filozoficznymi (napisał m.in. książkę *Prawda życia*, wydaną pośmiertnie w 1937 ze wstępem Adama Krokiewicza), religioznawstwem, krytyką artystyczną. .Zainteresowania naukowe Rozwadowskiego obejmowały językoznawstwo indoeuropejskie, językoznawstwo ogólne, gramatykę historyczną i porównawczą języków słowiańskich, etnogenezę Słowian, etymologię słowiańską, fonetykę. Przedstawił projekt opracowania uniwersalnej gramatyki, słownika i poetyki wszystkich języków świata. Był pionierem polskich badań nad językami celtyckimi i akcentologią słowiańską. Zajmował się etymologią niektórych polskich nazw geograficznych (m.in. Brda, Warta, rzeki dorzecza Wisły, Grudziądz, Kobryń, Żuławy); w opinii Stanisława Urbańczyka był ojcem onomastyki polskiej. Przedstawił teorię, że praojczyzną języków indoeuropejskich był teren na północ od Morza Czarnego (Europa południowo-wschodnia), a praojczyzną Słowian – teren na wschód od dorzeczy Wisły i Dniestru. W pracy *Szkic wymowy polskiej* (1904) przedstawił pierwszy naukowy opis sposobu wymawiania głosek polskich. Gromadził materiały do słownika narzecza Cyganów z Olczy, analizował tradycyjne teksty Ajnów sachalińskich, Hotentotów, Buszmenów, Chińczyków. W latach 1908-1933 był redaktorem „Rocznika Slawistycznego", 1913-1927 redaktorem „Języka Polskiego". W 1934 kierował komitetem organizacyjnym II Międzynarodowego Kongresu Slawistów. Dla potrzeb *Encyklopedji polskiej* Akademii Umiejętności (1915) opracował dział *Język polski i jego historia*. Przygotował do wydania m.in. gramatykę litewską z 1737 *Universitas linguarum Lituniae in principali Ducatus eiusdem dialecto grammaticis legibus circumscripta* (1896), najstarszy zabytek języka polskiego *Bullę gnieźnieńską* z 1136 (1909), pracę Bronisława Piłsudskiego *Materials for the Study of the Ainu Language and Folklore* (1912). Wydał m.in. prace: *Łacińskie słowa pochodne na -tare* (1893); *Der demonstrative Pronominalstamm „ol"* (1894); *Zu den slavischen Iterativa* (1894); *Ze studyów nad nazwami rzek słowiańskich* (1900); *Język literacki a mowa żywa* (1902); *Semazyologia czyli nauka o rozwoju znaczeń wyrazów* (1903); *Uwagi o dyftongach ie, no w południowo-zachodniem narzeczu białoruskiem* (1903); *Wortbildung und Wortbedeutung* (1904); *Parerga* (1907); *Bulla z roku 1136 jako najstarszy zabytek języka polskiego* (1909); *Ein quantitatives Gesetz der Sprachentwicklung* (1909); *Zjawiska dysautomatyzacji i tendencji energii psychicznej* (1911); *O pierwotnym stosunku wzajemnym języków bałtyckich i słowiańskich* (1912); *Historyczna fonetyka czyli głosownia języka polskiego* (1915); *Stosunek języka polskiego do innych słowiańskich* (1915); *Uwagi o potrzebach i zakresie językoznawstwa* (1918); *O zjawiskach i rozwoju języka* (1921); *Studia nad nazwami wód słowiańskich* (1948); *Wybór pism* (1959-1961, trzy tomy).

Biogramy uczonych polskich, Część I: Nauki społeczne, zeszyt 3: P-Z (pod redakcją Andrzeja Śródki i Pawła Szczawińskiego), Wrocław 1985 (tu jako rodzice wymienieni Bartomiej, inżynier i Maria z Szymanowskich); S. Urbańczyk, *Jan Michał Rozwadowski*, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 32, s. 406.

Rudnicki Juliusz, ur. 30.03.1881 w Siekierzyńcach k. Kamieńca Podolskiego, zm. 26.02.1948 w Toruniu; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, matematyk. W 1901 ukończył IV Gimnazjum w Warszawie, w l. 1901-1904 studiował matematykę na Sorbonie w Paryżu, w 1903 otrzymał dyplom inżyniera elektrotechnika; w 1911 uzyskał doktorat na Uniwersytecie Jagiellońskim na podst. rozprawy: *Badanie pew-*

nego szczegółowego typu wzrastania funkcji. W 1921 habilitował się na Wydziale Filozoficznym UJ. W 1921 pracował na Politechnice Warszawskiej, a od 1923 jako profesor zwyczajny wykładał matematykę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w l. 1939-1941 pracował w wileńskich szkołach, w l. 1941-1944 był stróżem nocnym i kancelistą. W 1945 wyjechał do Lublina, gdzie w l. 1945-1946 był profesorem matematyki na Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej, w l. 1946-1948 – na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Pochowany na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Toruń 1995.

Rudnicki Stanisław Zygmunt, ur. 18.10.1920 w Wilnie, zm.?; W 1938 ukończył Gimnazjum OO. Jezuitów w Wilnie i w tymże roku wstąpił na Wydział Lekarski Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, podczas wojny studia kontynuował na tajnym USB w Wilnie. Od jesieni 1939 należał do ZWZ, następnie w AK – do sierpnia 1944. Wziął udział w akcji Ostra Brama, następnie wyjechał do Polski. Dyplom lekarza uzyskał w 1947 na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, habilitację uzyskał tamże, profesor (neurochirurgia) od 1978 w Wojskowej Akademii Medycznej w Warszawie. Kierował kliniką neurochirurgii Centrum Wyszkolenia Podyplomowego WAM w Warszawie.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 391.

Rudomina Jan Gwalbert, ur. w 1783, zm. w 1849; doktor filozofii Uniwersytetu Wileńskiego, członek Komisji Edukacyjnej.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 443.

Rudomina Józef Stanisław, ur. 6.01.1689 na Litwie, zm. 3.03.1729 w Mińsku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1704 w Wilnie, studiował w Akademii Wileńskiej i w l. 1713-1714 wykładał w niej poetykę, w l. 1718-1719 – retorykę, w l. 1725-1726 – teologię moralną; prócz tego był profesorem kolegium w Nowogródku, Połocku i Braniewie oraz rektorem kolegium w Mińsku; pisał dramaty szkolne, wystawiane w Akademii Wileńskiej: *Gryphus Coronarii auri custos*, 1714, *Corona dolores* – 1719 oraz *Ius maioratus*.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 443-444,.

Rudzińska-Arcimowicz Maria, ur. w 1885 w Skopiszkach w powiecie rosieńskim na Żmudzi, zm. w 1942 w Wilnie; litewska egiptolog. Pochodziła z rodziny polskiej osiadłej na Żmudzi. Studiowała historię na Uniwersytecie Moskiewskim, także historię Egiptu pod kierunkiem prof. Borisa Turajewa. W 1910 po raz pierwszy odwiedziła Egipt i rozpoczęła zbieranie kolekcji eksponatów egipskich. W l. 1922-1940 była docentem na Uniwersytecie Witolda Wielkiego w Kownie, natomiast w l. 1940-1941 – na litewskim Uniwersytecie Wileńskim. Wykładała historię krajów wschodnich. Po raz drugi odwiedziła Egipt w 1924 i po raz trzeci w 1934. Zebrała i przywiozła na Litwę wiele eksponatów. Część z nich znajduje się w Muzeum M.K. Čiurlionisa w Kownie. Prace naukowe publikowała w języku rosyjskim, polskim i litewskim. Pochowana na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

A. Snitkuvienė, „Lietuvos Muziejai", 2005, nr 1-2.

Rudziński Henryk, ur. 26.03.1885 w Mielkach pow. wileński, zm. 26.03.1967 w Warszawie; lekarz chorób wewn., zakaźnych i dziecięcych, adiunkt Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz. Ukończył II gimnazjum rosyjskie w Wilnie, medycynę studiował w l. 1906-1910 na uniwersytecie w Dorpacie (obecnie Tartu, Estonia), uzyskując dyplom *cum eximia laude*, dokształcał się w Moskwie i Petersburgu, pracował w szpitalach rosyjskich, podczas I wojny światowej

był lekarzem w wojsku rosyjskim i w I Korpusie Polskim; w l. 1918-1919 praktykował prywatnie w Ejszyszkach, w l. 1919-1921 był lekarzem Dyrekcji Wileńskiej PKP w Lidzie, w 1922 został starszym asystentem, w 1924 – adiunktem II Kliniki Chorób Wewnętrznych USB, doktoryzował się na USB w 1928; w l. 1929-1939 był naczelnikiem Wydziału Zdrowia Urzędu Wojewódzkiego w Wilnie; publikował prace dotyczące zdrowotności na Wileńszczyźnie, w l. 1940-1945 kierował oddziałem chorób wewnętrznych w Szpitalu św. Jakuba w Wilnie; po wojnie pracował w Ministerstwie Zdrowia w Warszawie 1945-1958 i Ubezpieczalni Społecznej 1947-1965.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 444.

Rudziński Witold, ur. 14.03.1913 w Siebieżu w guberni pskowskiej (Rosja), zm. 29.02.2004 w Warszawie; profesor muzykologii, kompozytor, pedagog, pisarz muzyczny. Ojciec jego był lekarzem w Siebieżu. Do Wilna przyjechał w 1922; ukończył Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie; po ukończeniu gimnazjum wstąpił na polonistykę USB, następnie przeniósł się na slawistykę, magisterium uzyskał w 1936, równocześnie studiował w Konserwatorium Muzycznym im. Mieczysława Karłowicza w Wilnie, które ukończył w 1937; w l. 1938-1939 odbył studia podyplomowe w Paryżu u Nadii Boulanger i Charlesa Koechlina. W l. 1937-1938 był kierownikiem Szkoły Muzycznej w Święcianach, w 1939 pracował w Gimnazjum im. Śniadeckich w Wilnie, w l. 1939-1940 – wykładał w Konserwatorium Muzycznym im M. Karłowicza w Wilnie; w l. 1941-1942 pracował jako organista w kościele św. Jakuba i Filipa w Wilnie i kościele w Niemenczynie. W 1945 wyjechał do Polski, w l. 1945-1950 był redaktorem w Wydawnictwie Czytelnik, równocześnie w l. 1945-1947 wykładał w Wyższej Szkole Muzycznej w Łodzi. Później pracował w Ministerstwie Kultury i Sztuki, od 1957 – w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Warszawie, od 1967 profesor, od 1983 – na emeryturze. Skomponował m.in. opery *Janko Muzykant* (1951), *Komendant Paryża* (1957), *Odprawa posłów greckich* (1962), *Gaude Mater Polonia* (1966), ponadto: *Litania Ostrobramska do tekstów łacińskich, litewskich i polskich* (1994); utwory symfoniczne i koncerty, m.in. *Obrazy świętokrzyskie* (1965), *Concerto grosso* (1970). Opublikował 12 książek, m.in. *Muzyka dla wszystkich* (1948), *Moniuszko* (1954), *Moniuszko i jego muzyka*(1970).

H. Jotkiałło, J. Surwiło, *W Warszawie i w* Wilnie. „Czerwony Sztandar" 1989, 4. 05, s. 2; *Kto jest kim w Polsce*. Edycja IV. Warszawa 2001.

Rudziński (Rudzieński) Władysław, ur. 7.03. 1619 na Mazowszu, zm. 19.01.1686 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej; ksiądz katolicki, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1636, pedagogikę studiował w Połocku w 1638/1639, filozofię – w Pułtusku w l. 1642-1645, teologię – w Akademii Wileńskiej w l. 1645-1646 oraz w Kolegium Rzymskim w l. 1646-1650; w 1650 objął w Akademii Wileńskiej katedrę filozofii, w 1651 otrzymał stopień magistra filozofii i nauk wyzwolonych; podczas wojny z Moskwą w l. 1655-1668 był kapelanem armii Rzeczypospolitej; w 1659 – superiorem rezydencji jezuitów w Nowogódku; w l. 1661-1670, 1673-1677 i w 1681-1682 – rektorem Akademii Wileńskiej (odremontował jej budynki po zniszczeniu podczas najazdu moskiewskiego); w l. 1670-1673 był prowincjałem prowincji litewskiej, w l. 1678/1679 – instruktorem III probacji w Nowogródku; w l.1680-1681 – rektorem kolegium w Nieświeżu, w l. 1682-1684 był penitencjarzem nacji polskiej w bazylice św. Piotra w Rzymie, po powrocie na Litwę – duchownym domu profesów (zakonników po nowicjacie i złożeniu ślubów) przy kościele św. Kazimierza w Wilnie.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*. Warszawa 1963, s. 248; *Wileń-*

ski słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 341.

Ruebenbauer Henryk Ernest, ur. 25.06.1881 w Krakowie, zm. 27.10.1944 w Białej Wace; profesor doktor Uniwersytetu Stefana Batorego, farmakognosta, lekarz. W l. 1892-1898 uczył się w Bochni, we Lwowie i Chyrowie, ale maturę zdał dopiero w 1909 we Lwowie po studiach; w l. 1901-1903 studiował farmację na Uniwersytecie Jagiellońskim i uzyskał tytuł magistra farmacji, potem w l. 1903-1907 studiował na uniwersytecie i politechnice w Wiedniu, w 1910 uzyskał doktorat filozofii na uniwersytecie we Lwowie, w l. 1908-1937 pracował w Miejskim Laboratorium Chemicznym we Lwowie (nadzór nad żywnością); w l. 1918-1922 studiował medycynę na Uniwersytecie Lwowskim i uzyskał stopień doktora wszechnauk lekarskich, w l. 1919-1926 kierował Zakładem Farmakologii Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, w l. 1937-1939 był profesorem farmacji stosowanej na USB w Wilnie, zorganizował Zakład i Aptekę Kliniczną, był członkiem Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego; w 1940 został wysiedlony do Białej Waki pod Wilnem, gdzie zajmował się praktyką lekarską; ogłosił ponad sto prac poświęconych środkom spożywczym i roślinom leczniczym, w czasie wojny zaginęły przygotowane do druku: podręcznik farmacji i 10-tomowa encyklopedia farmacji.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 445.

Rumbowicz Hipolit, ur. w 1798 na Litwie, zm. w 1838 w Białymstoku; profesor matematyki. Uczęszczał go gimnazjum w Wilnie, na Uniwersytecie Wileńskim studiował matematykę i w 1817 uzyskał magisterium filozofii; w l. 1821-1832 wykładał geometrię wykreślną (od 1823 jako zastępca profesora, od 1825 jako profesor); wydał podręcznik *Geometria wykreślna czyli wykład rzutowych i obrazowych wykreśleń* (Wilno 1829) oraz *Początki linearnego rysunku...* (Wilno 1827), po zamknięciu uniwersytetu był nadzorcą i architektem carskiego pałacu w Białymstoku, przerabianego na instytut dla panien.

J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832*. Białystok.

Rumińska Antonina, ur. w 1914 w Libawie (obecnie Liepaja, Łotwa), zm.?; profesor nauk biologicznych. W 1933 ukończyła Gimnazjum św. Kazimierza w Nowej Wilejce i rozpoczęła studia na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Stefana Batorego. W 1937 uzyskał tytuł magistra. W l. 1938-1945 pracowała w Państwowym Instytucie Gospodarki Wiejskiej w Puławach, w l. 1945-1950 w Ministerstwie Rolnictwa, w l. 1950-1984 – w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, gdzie w 1960 uzyskała stopień doktora, habilitację w 1966 oraz nominację profesorską w 1975. Zajmowała się zagadnieniami biologii i agrotechniki roślin leczniczych i specjalnych.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 391.

Rusiecki Kanuty, ur. 10.02.1800 w Stebiakach koło Poniewieża, zm. 2.09.1860 w Wilnie; profesor malarstwa na Uniwersytecie Wileńskim, malarz. Początkowo uczył się w szkole bernardynów w Traszkunach, następnie w 1816 wstąpił na Wydział Fizyczno-Matematyczny Uniwersytetu Wileńskiego, gdzie zamierzał studiować architekturę. W 1818 przeniósł się do Szkoły Sztuk Pięknych przy UW, gdzie do 1821 studiował malarstwo pod kierunkiem Jana Rustema i rzeźbę u Kazimierza Jelskiego; był członkiem Towarzystwa Filomatów i Promienistych; w 1821 wyjechał na dalsze studia do Paryża, gdzie uczył się malarstwa w prywatnym studium G. Lethière'a, w 1822 studiował w tamtejszej Akademii Sztuk Pięknych. W l. 1822-1830 przebywał w Rzymie, gdzie uzupełniał wykształcenie w kilku tamtejszych akademiach sztuki. W 1831 powrócił do Wilna; w l. 1834-1839 wykładał rysunek w Instytucie Szlacheckim w Wilnie. Malował

sceny rodzajowe, np. *Polowanie na żubra*, ok. 1844-1851; *Zielone Święta w Kalwarii wileńskiej*, ok. 1845-1851; *Kiermasz Świętojański na Rossie*, 1850; *Kiermasz św. Piotra na Antokolu*; *Wieśniak z miotłami*, 1852; *Rybaczka*, 1856; *Procesja Bożego Ciała w Wilnie*; portrety: *Glowa śmiejącego się Włocha*, 1823; *Głowa kobiety*, ok. 1822-1831; *Autoportrety*, 1823, 1840; *Portret syna Bolesława*, 1843; portrety ojca i macochy, oba 1845; Ewy Iwickiej, 1851; pejzaże: *Ruiny Coloseum*, *Rzym. Rzeka Tybr*, oba 1822-1826; *Klasztor nad morzem nocą*, 1827; *Podziemia*, 1834; *Ogród Botaniczny*, 1850-1855; *Panorama Wilna*, 1850; *Młyn Potockiego na Popławach*, 1855. Wykonał kopie obrazów Leonarda da Vinci, Rafaela, Tycjana do kościołów w Sołach koło Rakiszek, św. Teresy w Wilnie, do katedry wileńskiej (*Zwiastowanie NMP*, *Ucieczka do Egiptu*, *Wieczerza Pańska*), pozostawił wiele rysunków, szczególnie aktów. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 3. Vilnius 1987; A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz* Bernardyński. Wilno 1997, s. 58-59; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 342;

Rustem Jan, ur. 1762 w Stambule, zm. 21.06.1835 w Puszkach koło Mejszt w d. powiecie brasławskim, obecnie Litwa; profesor malarstwa na Uniwersytecie Wileńskim, malarz. Ok. 1774 Adam Czartoryski sprowadził go do Puław, następnie wysłał na naukę malarstwa do Jana Piotra Norblina w Warszawie, pracował w atelier Marcelego Bacciarellego, w l. 1788-1790 przebywał w Niemczech; Ok. 1793 przybył do Wilna; uczył rysunku i malarstwa na Uniwersytecie Wileńskim, początkowo jako adiunkt przy katedrze Franciszka Smuglewicza, w 1800 został magistrem sztuk wyzwolonych i akademikiem, w 1811 – profesorem rysunku, na uniwersytecie pracował do 1832, w l. 1819-1826 był kierownikiem katedry malarstwa; w l. 1800-1805 prowadził także kurs rysunku w gimnazjum wileńskim; wykształcił wielu uczniów, do wybitniejszych należą: Jan Damel, Wincenty Smokowski, Kanuty Rusiecki, Walenty Wańkowicz, Karol Rypiński i inni; namalował liczne portrety, m.in. B. Gucewiczowej, grupowy Tyzenhauzów, Jana Fryderyka Niszkowskiego, Antoniego Tyzenhauza, przed 1819; Jana Śniadeckiego, 1823; Alojzego Ludwika Kapla, Jana Gwalberta Rudominy, Pawła Minuszyca; Medarda Kończy, 1832; Józefa Franka; Juliusza Słowackiego jako amorka; *Autoportret z fezem*; kompozycje rodzajowe, np. *Scena nocna na ulicy*, *Żydzi czytający list*; narysował ponad 100 humorystycznych rysunków, wykonywał dekoracje teatralne, medaliony; uczestniczył w przedstawieniach amatorskich, koncertach. Był członkiem lóż masońskich „Gorliwy Litwin" i „Zum Guten Hirten", po zamknięciu uniwersytetu mieszkał u Piotra Pisaniego w Puszkach. Pochowany na cmentarzu w Starych Duksztach w dzisiejszym rejonie ignalińskim na Litwie.

R. Janonienė, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 3. Vilnius 1987, s. 599; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 343.

Ruszczyc Ferdynand, herbu Lis, syn Edwarda i Alwiny z domu Munch, ur. 10.12.1870 w Bohdanowie w powiecie oszmiańskim, zm. 30.10.1936 tamże; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, malarz, grafik, scenograf. Zgodnie z przyjętym we dworach szlacheckich zwyczajem Ferdynand Ruszczyc do trzynastego roku życia uczył się w domu. W 1883 został posłany do gimnazjum. Równocześnie z nauką szkolną uczył się rysunku. W 1890 ukończył gimnazjum klasyczne w Mińsku; od 1890 rozpoczął studia prawnicze w Petersburgu, od 1892 – w tamtejszej Akademii Sztuk Pięknych, gdzie do 1897 studiował w pracowni Iwana Szyszkina i Archipa Kuindżiego. Od 1894 na wyjazdach studyjnych, m.in. na Krym, do Niemiec, Francji, Włoch, Szwecji, zwiedził wyspę Rugię i Bornholm. Debiutował na wystawie dyplomantów ASP w Peters-

burgu w 1897, biorąc udział w dorocznych wystawach akademii do 1900. W l. 1899-1902 brał udział w wystawach Mir Isskustwa w Petersburgu. Od 1897 mieszkał w Bohdanowie; w 1898 podróżował po Niemczech, Francji, Belgii, Włoszech, Szwajcarii i Austrii. W 1900 zostal członkiem Stowarzyszenia Artystów Polskich „Sztuka", z którym wystawiał swe prace. W 1904 zamieszkał w Warszawie, był współorganizatorem i profesorem Szkoły Sztuk Pięknych; w 1907 przeniósł się do Krakowa, gdzie do 1908 był profesorem Akademii Sztuk Pięknych. W 1908 powrócił do Wilna i Bohdanowa, stał się w środowisku wileńskim inicjatorem wielu wydarzeń artystycznych i kulturalnych; szczególnie znana była jego działalność inscenizacyjna, społeczna, organizatorska, wystawiennicza, graficzna: wykonywał ilustracje do książek, okładki, winiety książek, czasopism, projekty plakatów, znaczków, sztandarów. W 1919 zorganizował Wydział Sztuk Pięknych na Uniwersytecie Stefana Batorego, był jego profesorem i dziekanem do 28.10.1932; w 1935 został mianowany przez Prezydenta RP profesorem honorowym USB. Był radnym miasta Wilna 1919-1927, członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Towarzystwa Szubrawców, Towarzystwa Popierania Sceny Polskiej, Towarzystwa Miłośników Wilna; w 1931 uczestniczył w odkryciu grobów królewskich w katedrze. Namalował wiele obrazów, m.in.: *Wiosna* 1897; *Młyn* 1898; *Ballada* 1899; *Z brzegów Wilejki* 1900; *Dożynki* 1902; *Ruczaj leśny* 1900; *Pejzaż o zachodzie słońca* 1907; *Bajka zimowa* 1905; *Stare jabłonie* 1901; *Nec mergitur*, 1905, *Pokój Babuni*, 1906; *Gniazdo*, 1908; *Kościoły wileńskie*, 1899; *Pejzaż z okolic Bohdanowa*, 1900; *Krajobraz wiosenny*, 1901; *Nad Wilejką*, ok. 1900.

J. Bułhak, *Dwadzieścia sześć lat z Ruszczycem*. Wilno 1939; *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 3. Vilnius 1987, s. 603; *Wileńskie środowisko artystyczne 1919-1945*, katalog. Olsztyn b.d. (1989), s. 79-80; K. Fabijańska-Przybytko, *Morze w malarstwie polskim*. Gdańsk 1990, nr 55; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 343.

Ruszewski (Roszewski) Jan, ur. 31.12.1707 na Litwie, zm. 1.04.1771 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1723 w Wilnie; wykładał w Nieświeżu, Pińsku, Grodnie, Połocku i Braniewie, był misjonarzem na Białorusi, prefektem szkół w Mińsku i Słucku; w l. 1759-1760 był profesorem prawa kanonicznego i teologii moralnej oraz dziekanem Wydziału Teologicznego Akademii Wileńskiej.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 448.

Rutski Jan, ur. w 1900, zm. w 1939; filozof, prawnik. Ukończył Wydział Prawa i Nauk Społecznych (ze stopniem doktora) i Wydział Humanistyczny (ze stopniem magistra) Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, specjalizował się w statystyce w Londynie, pracował w Instytucie Badań Europy Wschodniej w Wilnie, ogłaszał w wileńskich wydawnictwach uniwersyteckich prace z dziedziny statystyki, brał udział w kampanii wrześniowej, zaginął bez wieści; pośmiertnie ukazała się praca *Doktryna Hume'a o prawdopodobieństwie* (Toruń 1948).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszscz 2008, s. 449.

Rybski Andrzej, ur. 30.10.1625 na Żmudzi, zm. 27.09.1698 w Wilnie; doktor filozofii, rektor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w Wilnie w 1641, studiował filozofię i teologię w Akademii Wileńskiej w l. 1644-1654; w 1679 uzyskał doktorat teologii; uczył filozofii w Akademii Wileńskiej w l. 1662-1665, teologii w Braniewie w l. 1668-1670; w okresie wojen szwedzkich i moskiewskich był kapelanem obozowym; zarządzał jako superior i rektor placówkami jezuickimi, m.in. w l. 1678-1681 i 1691-1694 był rektorem Akademii Wileńskiej, w l. 1695-1698 – rektorem domu profesów w Wilnie.

Słownik polskich teologów t. 3, s. 534. M. Baliński, *Dawna Akademia Wileńska*, Petersburg 1862, s. 508; J. Karczewski, *Biskupstwo Wileńskie*. Wilno. 1912 s. 539.

Rydzewski Bronisław Nikodem, ur. 15.09. 1884 w Wilnie, zm. 16.09.1945 w Otwocku; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, geolog. W 1903 ukończył gimnazjum w Suwałkach, w 1903-1905 studiował do strajku szkolnego na wydziale matematyczno-fizycznym Uniwersytetu Warszawskiego. W l. 1906-1911 na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego pod kierunkiem Władysława Szajnochy i Józefa Grzybowskiego studiował nauki przyrodnicze, geologię i paleontologię. Doktoryzował się pod kierunkiem Szajnochy w 1911. W 1912/1913 studia uzupełniał w Paryżu i we Lwowie; w l. 1915-1919 wykładał w Wolnej Wszechnicy Polskiej i w Politechnice Warszawskiej. W 1920 jako profesor nadzwyczajny objął kierownictwo Zakładu Geologii USB, gdzie pełnił funkcje dziekana i prodziekana, na USB pracował do 1935. Uczył też geologii w Gimnazjum im. J. Lelewela w Wilnie. Był czynnym członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. Wspólnie z Mieczysławem Limanowskim kierował zespołowymi badaniami jezior w Trokach. W 1932 zorganizował Oddział Wileński Ligi Ochrony Przyrody. Wspierał Stanisława Lorentza w zabiegach o zabezpieczenie ruin zamkowych w Wilnie, Trokach i Nowogródku. Badał dolinę Wilii i Niemna. W l. 1930-1934 był senatorem z listy BBWR. Opublikoał m.in. *Rys geologiczno-morfologiczny Wilna* („Ziemia" 1922), *Fizjografia województwa wileńskiego* (Wilno 1930)

J. Hernik Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*. Warszawa 1998, s. 88; *Wileński słownik biograficzny*. Bydgoszcz 2008, s. 451.

Rydzewski Wawrzyniec, ur. 4.08.1717 w Lidzie, zm. 30.12.1765 w Poszawszu; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. W 1731 wstąpił do zakonu jezuitów w Wilnie; studiował pedagogikę w Słucku w l. 1733-1734, filozofię w Akademii Wileńskiej w l. 1734-1737, teologię – w Warszawie w l. 1741-1745; uczył w szkołach i kolegiach jezuickich, w 1747 uzyskał stopień magistra filozofii i sztuk wyzwolonych w Akademii Wileńskiej i był tam profesorem retoryki w l. 1747-1749, profesorem etyki i prefektem bursy muzycznej w l. 1749-1750, prefektem szkół niższych i sekretarzem Akademii w l. 1750-1751, profesorem filozofii w l.1751-1754; w 1758 uzyskał stopień doktora teologii; w l. 1758-1761 był regensem jezuickiego Collegium Nobilium, potem sekretarzem w Poszawszu; słynął jako kaznodzieja, opublikował m.in. *Kazania na niedziele całego roku...* (Wilno 1760 oraz 1770 i 1775), pośmiertnie wydano *Kazania świąteczne* (Wilno 1768) i *Kazania przygodne* (Wilno 1768).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 346.

Rygiel Stefan Henryk, ur. 1.04.1887 w Warszawie, zm. w lutym 1945 w obozie koncentracyjnym Bergen Belsen; doktor filozofii, bibliotekarz, historyk literatury. Maturę zdał na Krymie, studiował na uniwersytetach w Krakowie i Berlinie, gdzie w 1913 otrzymał doktorat filozofii. Od 1.10.1915 pracował w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. W 1921 został powołany na pełnomocnika Delegacji Polskich w Komisjach Mieszanych Reewakuacyjnej i Specjalnej w Moskwie, pracował tam jako ekspert nad sprawą rewindykacji polskich zbiorów bibliotecznych wywiezionych do Rosji. 1.02.1924 objął stanowisko dyrektora Uniwersyteckiej Biblioteki Publicznej w Wilnie. Przeprowadził szereg prac remontowych, urządził czytelnię czasopism i profesorską, salę katalogową, pracownię rękopisów, rycin i map. Zreorganizował system katalogowania i inwentaryzacji nabytków, wprowadził przygotowany przez A. Łysakowskiego katalog przedmiotowy, usprawnił pracę w dziale rękopisów, opracował regulamin korzysta-

nia z Biblioteki. Funkcję dyrektora pełnił do 1929, po nim objął ją w 1930 Łysakowski. Od 1.02.1926 do 9.04.1932 był jednocześnie kierownikiem Biblioteki Państwowej im. E. i E. Wróblewskich w Wilnie. Od 22.06.1929 był po Z. Batowskim dyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie; po nim stanowisko to objął w 1936 W. Borowy. Podczas okupacji opracowywał encyklopedię Warszawy. Podczas powstania redagował gazetkę zawierającą informacje z nasłuchu. W 1944 został wywieziony do Bergen-Belsen, gdzie zmarł. Rygiel był przewodniczącym Koła Związku Bibliotekarzy Polskich w Wilnie oraz długoletnim prezesem Koła Warszawskiego, członkiem Rady Związku oraz Rady Bibliofilów. Ogłosił drukiem szereg rozpraw, artykułów i recenzji, m.in. *Losy księgozbioru Ignacego Krasickiego* („Exlibris" 1922), *Rewindykacja gabinetu rycin b. Biblioteki Publicznej w Warszawie* (cz. 1-2, Warszawa 1922-1923), *Biblioteka Publiczna obecnie Uniwersytecka Biblioteka Publiczna w Wilnie w latach 1919-1927* (Wilno 1928), *Czarodziejska moc książki* (Wilno 1928), *Biblioteka Państwowa im Wróblewskich* (razem z H. Drège, (w:) *Biblioteki wileńskie*, Wilno 1932).

A. Śnieżko, (w:) *Słownik pracowników książki polskiej*. Warszawa 1972, s. 777; J. Hernik-Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*. Warszawa 1998, s. 78.

Ryll-Nardzewski Czesław, ur. 1.03.1893 wDwecie na Łotwie, zm. 27.10.1961 w Lublinie; profesor Wydz. Lekarskiego UMCS w Lublinie, lekarz dermatolog. W l. 1901-1911 uczył się w szkole realnej w Dyneburgu, w l. 1912-1914 studiował medycynę na uniwersytecie w Dorpacie, od 1915 pracował jako sanitariusz i felczer, w 1916 – w Legionach, od 1918 w Wojsku Polskim; w l. 1921-1922 studiował medycynę na Uniwersytecie Jagiellońskim uzyskując dyplom doktora wszechnauk lekarskich; w l. 1923-1924 był młodszym lekarzem pułkowym na Wileńszczyźnie; w l. 1925-1939 był ordynatorem, st. ordynatorem i kierownikiem Oddziału Skórno-Wenerycznego Szpitala Obozu Warownego Wilno (w 1930 awansował na stopień majora), pracował ponadto w wileńskiej Ubezpieczalni Społecznej; w 1939 został internowany na Litwie, w l. 1940-1944 pracował w wileńskich przychodniach wenerologicznych, w 1943 był zakładnikiem w Prawieniszkach, w 1945 został zastępcą profesora Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Marii Curie Skłodowskiej w Lublinie, w 1947 po habilitacji – profesorem.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 452.

Rymkiewicz Feliks, ur. w 1799 w Woronkowie, powiatu czausowskiego, gubernii mohylewskiej w rodzinie zaściankowego szlachcica, zm. 11.08.1851 w Wilnie; profesor medycyny Uniwersytetu Wileńskiego. Gimnazjum ukończył w Mohylewie, od 1816 studiował medycynę na Uniwersytecie Wileńskim i tam 21.06.1821 otrzymał dyplom doktora medycyny, zostając pomocnikiem prof. Franka; w 1825 został adiunktem, w 1829 – profesorem medycyny na katedrze terapii szczegółowej i patologii. Po zamknięciu uniwersytetu w 1832 objął klinikę chorób wewnętrznych w Akademii Medyko-Chirurgicznej; był naczelnym lekarzem szpitala Sióstr Miłosierdzia (Szpital Sawicz) w 1829-1851 oraz Szpitala Izraelickiego w l. 1837-1848, dyrektorem ochronki dziecięcej w l. 1844-1851; był też lekarzem Instytutu Szlacheckiego. Słynął jako erudyta, napisał i wydał wiele prac naukowych; od 1822 był członkiem Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 125; E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie*. Wrocław 1993, s 276.

Rywocki Jan, ur. w 1599 na Działdowszczyźnie – zm. 6.04.1666 w Warszawie; profesor

Akademii Wileńskiej, jezuita, teolog, polemista, poeta neołaciński. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1624, nowicjat odbył w Wilnie. Krótko uczył w Nieświeżu (1626-1628), potem studiował teologię w Akademii Wileńskiej, gdzie zetknął się m.in. ze znanym poetą łacińskim, Maciejem Kazimierzem Sarbiewskim. Po ukończeniu studiów wrócił do Nieświeża i uczył retoryki. Przeniesiony do Akademii Wileńskiej (w 1637) uczył tam retoryki, teologii, Pisma Św. i języka hebrajskiego; w 1639 uzyskał na tej uczelni stopień magistra, w 1650 doktora teologii. Kilka lat pracował w Braniewie jako rektor kolegium (1641-1646) i Papieskiego Seminarium Duchownego (1646-1648, 1658-1659). Wybrany wicerektorem (1649) Akademii Wileńskiej został w następnym roku przełożonym litewskiej prowincji zakonu jezuickiego; ponownie pełnił tę funkcję od 1662. Autor łacińskich prac polemicznych, skierowanych przeciwko wyznawcom kalwinizmu oraz licznych panegiryków łacińskich, m.in. na cześć króla Władysława IV oraz wojewody wileńskiego Lwa Sapiehy. Opracował biografię biskupa warmińskiego S. Rudnickiego: *Vita Illustr. ac R. D. Simonis Rudnicki, episcopi Varmiensis* (Br. 1645). Jako poeta łaciński Rywocki był ceniony przez współczesnych z powodu wykwintnego stylu.

K. Čepiene, I. Petrauskiene, *Vilniaus Akademijos spaustuves leidiniai 1576-1805. Bibliografija*, Vilnius 1979; Słownik teologów, t. 3, s. 543-545; J. Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie*, Wilno,1912 s. 538.

Rzepnicki Krzysztof Antoni, ur. 1.01.1704 w woj. mińskim, zm. 16.05.1757; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1728 w Wilnie; w l. 1743-1748 był profesorem matematyki, języka greckiego i hebrajskiego w Akademii Wileńskiej; potem był m.in. profesorem matematyki i prefektem drukarni w Niewieżu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 455.

Rzeuska Maria Aleksandra, ur. 3.09.1908 w Warszawie, zm. 20.05.1982 tamże; historyk literatury, polonistka. Szkołę średnią ukończyła w Siedlcach. W l. 1929-1935 studiowała polonistykę i filozofię ścisłą na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W 1938 uzyskała stopień doktora filozofii. Podczas okupacji sowieckiej była korektorką w „Prawdzie Wileńskiej", podczas okupacji niemieckiej zajmowała się tajnym nauczaniem, za pomoc udzielaną Żydom została w 1941 aresztowana (zwolniono ją za okupem); W l. 1944-1947 była naczelnikiem Wydziału Kultury w Urzędzie Pełnomocnika ds. Ewakuacji, organizowała wysyłkę polskich zabytków, dokumentów i księgozbiorów do Polski; od 1947 mieszkała w Warszawie, w l. 1948-1954 pracowała jako adiunkt w Seminarium Literatury Polskiej Uniwersytetu Warszawskiego, z którego została karnie usunięta za poglądy (mimo to w 1955 została docentem). Potem była pracownikiem Archiwum PAN. Autorka monografii *Chłopów* W.S. Reymonta wydanej w Warszawie w 1950 i artykułów z dziedziny literaturoznawstwa.

J. Hernik Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*. Warszawa 1999, s. 264; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2008, s. 455-456.

S

Sadkowski Jan Stanisław, ur. ok. 1632 na Białorusi, zm. 8.10.1683 w Perpliszczu k. Połocka; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1649 w Wilnie; studiował w Połocku, Krożach i Mediolanie; wykładał w Pińsku, Płocku, Pułtusku i Krożach, był kaznodzieją w Połocku i Łomży. W Akademii Wileńskiej w l. 1672-1675 profesorem filozofii, w l. 1678-1680 – prawa kanonicznego i teologii moralnej, w l. 1680-1683 – teologii scholastycznej; w 1675 opublikował w Wilnie tezy z filozofii.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 457.

Sadowski Józef, ur. 16.03.1689 w woj. brzeskim, zm. 23.03.1749 w Wilnie; jezuita, profesor i rektor Akademii Wileńskiej. W 1707 wstąpił do zakonu jezuitów w Wilnie, w Akademii Wileńskiej studiował filozofię w l. 1710-1713 i teologię w l. 1713-1717; uczył w szkołach jezuickich w Grodnie, Pułtusku i Warszawie; w 1721 otrzymał w Akademii Wileńskiej stopień magistra filozofii i nauk wyzwolonych i objął katedrę etyki i polityki oraz funkcję kaznodziei w kościele św. Jana; po odbyciu 3. probacji w Nieświeżu wrócił do Akademii Wileńskiej na stanowisko profesora filozofii w 1725-1727; po otrzymaniu doktoratu z teologii był profesorem teologii scholastycznej i prawa kanonicznego oraz regensem Alumnatu Papieskiego w l. 1727-1731; w l. 1732-1734 był rektorem kolegium w Nieświeżu, w 1735 objął ponownie wykłady prawa kanonicznego w Akademii Wileńskiej (w 1735 otrzymał doktorat prawa kanonicznego) i został wicekanclerzem Akademii, w 1738 został rektorem, kierował odbudową gmachów po pożarze, zmodernizował drukarnię; w l. 1741-1745 był prowincjałem prowincji litewskiej jezuitów, potem – przełożonym domu profesów przy kościele św. Kazimierza i rektorem domu 3. probacji przy kościele św. Rafała w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 458.

Sadowski Sergiusz, ur. 14.08.1911 w Łucku, zm.?; historyk, doktor nauk humanistycznych. W 1935 ukończył Gimnazjum im. A. Mickiewicza w Wilnie; w l. 1935-1939 studiował historię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W l. 1935-1939 pracował jako nauczyciel w wileńskich szkołach powszechnych. W 1945 wyjechał do Torunia, w 1948 ukończył historię na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika i w l. 1949-1953 pracował jako asystent na UMK; w 1950 uzyskał doktorat pod kierunkiem K. Górskiego na podst. pracy: *Ludność i stosunki narodowościowe miasta Chełmna u schyłku dawnej Rzeczypospolitej.*

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 604.

Safarewicz Aleksander, ur. 30.09.1876 w Łęczycy, zm. 22.09.1936 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz bakteriolog, higienista. W 1896 ukończył I gimnazjum w Wilnie; w 1903 otrzymał dyplom lekarza na Uniwersytecie Kijowskim; w l. 1906-1908 pracował w Pogotowiu Ratunkowym i Stacji Pasteurowskiej w Wilnie; w l. 1909-1914 – we własnej pracowni chemiczno-bakteriologicznej, od 1909 był członkiem Rady Miejskiej Wilna, od 1911 – członkiem Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego; w l. 1914-1917 służył w wojsku rosyjskim jako

starszy ordynator szpitala polowego, w 1918 wznowił działalność wileńskiej pracowni, w l. 1920-1921 w Wojsku Polskim w stopniu kapitana prowadził pracownię bakteriologiczną w Modlinie; w l. 1921-1936 pracował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie jako starszy asystent, od 1928 – adiunkt, od 1931 – profesor w Zakładzie Higieny (doktoryzował się w 1924, habilitował – w 1926), w l. 1928-1932 kierował Miejskim Zakładem Badania Żywności w Wilnie, od 1925 wydawał „Archiwum Higieny"; był bibliotekarzem, potem sekretarzem Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego i współredaktorem „Pamiętnika" Towarzystwa, wchodził w skład Wileńskiej, Nowogródzkiej i Naczelnej Izby Lekarskiej; ogłosił *Badanie książek szkolnych pod względem higienicznym* (Wilno 1924) oraz z K.W. Karaffą-Korbutem – *Ustawodawstwo sanitarne* (Wilno 1926).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 458-459.

Safarewicz Jan, syn Romualda i Wandy z Golińskich, ur. 8.02.1904 w Dyneburgu, obecnie Daugavpils, Łotwa, zm. 9.04.1992 w Krakowie; językoznawca, docent Uniwersytetu Stefana Batorego, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, członek Polskiej Akademii Nauk. Po wczesnej śmierci rodziców wychowywali go stryj Aleksander (bakteriolog, profesor Uniwersytetu Wileńskiego) i jego żona Janina z Golińskich (jednocześnie siostra matki). Uczęszczał do Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, po jego ukończeniu w 1922 podjął studia z językoznawstwa i filologii klasycznej na USB; naukę uwieńczył doktoratem filozofii w 1927 na podstawie pracy *De inscriptione I. G II 971*. W latach 1927-1930 uzupełniał studia na uniwersytecie w Paryżu. W 1932 habilitował się na Uniwersytecie Wileńskim (praca *Le rhotacisme latin*) i został docentem w Katedrze Językoznawstwa Indoeuropejskiego. W 1935 przeniósł się na Uniwersytet Jagielloński, gdzie objął kierownictwo Katedry Językoznawstwa Indoeuropejskiego; w 1937 otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego, w 1948 na profesora zwyczajnego. Wykładał także na tajnym Uniwersytecie Jagiellońskim (1942-1945). W 1948 przeszedł do Katedry Językoznawstwa Ogólnego (kierował nią w latach 1965-1973); dwukrotnie pełnił funkcję dziekana Wydziału Filologicznego (1954-1956 i 1963-1964). W latach 1952-1967 był przewodniczącym Rady Naukowej Pracowni Słownika Łaciny Średniowiecznej PAN. Od 1945 był członkiem Polskiej Akademii Nauk (1945 członek-korespondent, 1951 członek czynny), w 1989 został członkiem reaktywowanej Akademii. W został członkiem-korespondentem PAN (1964 członek rzeczywisty); w latach 1971-1974 przewodniczył Komitetowi Językoznawstwa PAN. W 1982 został również członkiem reaktywowanego Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Ponadto działał m.in. w Polskim Towarzystwie Językoznawczym (prezes 1958-1961 i 1966-1968) i Towarzystwie Miłośników Języka Polskiego (prezes 1969-1984). Państwowy Uniwersytet Wileński (1979) i Uniwersytet Jagielloński (1985) nadały mu doktoraty *honoris causa*. W pracy naukowej zajmował się językoznawstwem krajów bałtyckich, językoznawstwem romańskim, językoznawstwem indoeuropejskim, gramatyką historyczną, językoznawstwem ogólnym, latynistyką i hellenistyką. Ogłosił m.in.: *Gramatyka historyczna języka łacińskiego. Składnia* (1950); *Zarys gramatyki historycznej języka łacińskiego. Fonetyka historyczna i fleksja* (1953); *Studia językoznawcze* (1967; *Łacina i jej historia* (1968); *Zarys historii języka łacińskiego* (1986).

Biogramy uczonych polskich. Suplement (pod redakcją Andrzeja Śródki), Warszawa 1993.

Safarewiczowa ze Szczepkowskich, 1 voto Datkowa Halina, ur. 5.07.1904 w Grybeliszkach, pow. brasławski, zm. 28.11.1980 w Krakowie; językoznawczyni, profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego. W 1924 ukończyła Gimnazjum im. E. Orzeszkowej w Wilnie,

w l. 1927-1931 studiowała filologię polską na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, w l. 1930-1937 była młodszą asystentką w Katedrze Językoznawstwa Indoeuropejskiego, w 1937 uzyskała na USB doktorat na podstawie rozprawy *O pochodzeniu i użyciu wyrazów jeśli, jeżeli w języku polskim* (druk. Wilno 1937); w 1937 – po powołaniu męża – Jana Safarewicza na Uniwersytet Jagielloński – przeniosła się do Krakowa; w l. 1946-1969 pracowała w Zakładzie Językoznawstwa Polskiej Akademii Umiejętności potem Polskiej Akademii Nauk, od 1954 kierowała Zakładem Języków Wschodniosłowiańskich UJ, od 1956 – Zakładem, potem Katedrą Filologii Rosyjskiej; uczestniczyła w przygotowaniu *Słownika staropolskiego*, wchodziła w skład redakcji *Słownika języka Adama Mickiewicza.*

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 459.

Salpa Michał, ur. ok. 1560 we Włoszech, zm. 20.12.1618 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej w l. 1614-1618, ksiądz katolicki, jezuita. Pochodził z Włoch i na uniwersytetach włoskich odbył studia humanistyczne, filozoficzne i matematyczne; do zakonu wstąpił w 1581; w 1587 przybył do Polski; w l. 1589-1593 studiował teologię w Akademii Wileńskiej; wykładał matematykę w kolegium jezuickim w Braniewie w l. 1594-1597 oraz w Akademii Wileńskiej – matematykę, teologię moralną i język hebrajski w l. 1598-1604; w kolegium w Nieświeżu był rektorem w l. 1605-1608 i profesorem teologii moralnej w l. 1609-1611; od 1611 wykładał teologię w Akademii Wileńskiej, w 1614 został jej rektorem, rozbudował studium teologiczne, odbudował spaloną drukarnię, powiększył bibliotekę, założył internat tzw. „Bursę Korsaka".

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 353.

Samsonowicz Piotr, ur. 25.06.1702 na Litwie, zm. 14.06.1759 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1719 w Wilnie, w Akademii Wileńskiej był profesorem filozofii w l. 1737-1740, w l. 1748-1749 profesorem teologii moralnej, w l. 1749-1750 – profesorem teologii scholastycznej i dziekanem Wydziału Teologicznego; w 1757-1759 – rektorem domu nowicjatu z kościołem św. Ignacego w Wilnie; poza tym był misjonarzem w Worniach, Wisztyńcu, superiorem w Worniach, prefektem szkół w Krożach i wicerektorem kolegium jezuickiego w Kownie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 460.

Sarbiewski (Sarbievius) Maciej Kazimierz, syn Mateusza i Anastazji z Milewskich, ur. 24.02.1595 w Sarbiewie pod Płońskiem, zm. 2.04.1640 w Warszawie; profesor filozofii w Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, poeta. Uczył się w kolegium jezuickim w Pułtusku, do zakonu jezuitów wstąpił w 1612 w Wilnie; po odbyciu nowicjatu studiował filozofię w Braniewie, następnie w l. 1614-1617 uczył w kolegiach w Krożach i Połocku. W l. 1620-1622 studiował teologię w Akademii Wileńskiej, w l. 1622-1625 kontynuował studia w Collegium Romanum w Rzymie; w l. 1626-1627 był profesorem retoryki w Połocku, następnie w l. 1628-1631 – profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej, w l. 1631-1635 – profesorem teologii na tej uczelni. W 1630 został magistrem sztuk wyzwolonych, w 1636 – doktorem filozofii. Jako poeta był ceniony przez papieża Urbana VIII. Wydał *Lyricorum libri tres* (1625), *Lyricorum libri IV. Epodon liber unus alterque epigrammatum* (1634). Dla teatru królewskiego zaadaptował utwór M. Bettiniego *Silviludia poetica.* Poezja jego stanowiła wzór dla twórców piszących zarówno po polsku, jak i po łacinie.

S. Zabłocki, (w:) *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny,* t. 2. Warszawa 1985, s. 335-336; E. Ulčinaitė, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija.* Vilnius 2001, s. 442-443 A.W. Mikołajczak, *Studia Sarbieviana*, Gniezno 1998.

Sartorius (Sartoris) Józef Gerard, ur.?, zm. 13.12.1799 w Briançon we Francji; profesor Szkoły Głównej Litewskiej, doktor filozofii i medycyny. Był Włochem. Stopień doktora filozofii uzyskał w Turynie, doktora medycyny w 1777 w Wiedniu, w 1784 został profesorem chemii i farmacji w Szkole Głównej Litewskiej; w l. 1789-1792 wykładał również historię naturalną, potem wrócił do Włoch.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 465.

Sauk Julian, ur. 21.01.1910 w Wilnie, zm. 4.08.1980 w Toruniu; prawnik. Gimnazjum im. J. Lelewela ukończył w Wilnie, w 1937 ukończył prawo na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w l. 1938-1939 pracował w Państwowej Administracji Celnej w Wilnie. W 1945 wyjechał do Polski; w 1951 uzyskał doktorat na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu pod kierunkiem K. Koranyi'ego na podst. pracy: *Dzieje wprowadzenia instytucji małżeństwa cywilnego w Niemczech*; w 1968 habilitował się na Uniwersytecie Poznańskim na podst. rozprawy: *Granice obowiązków i praw rodziców wobec dzieci i społeczeństwa*. Do 1960 pracował w różnych instytucjach w Bydgoszczy i w Toruniu, w l. 1960-1980 na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika od 1968 jako docent.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 607-608.

Saunders Józef, ur. w 1773 w Londynie, zm. 1.01.1845 w Krzemieńcu; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, rytownik, grafik. Grafiki uczył się w Londynie; w 1794 lub 1796-1810 pracował w Ermitażu, rytował portrety rodziny carskiej. W 1800 otrzymał tytuł akademika sztuki; w l. 1810-1821 z przerwami pracował na Uniwersytecie Wileńskim, był kierownikiem Katedry Grafiki, wykształcił m.in. Wincentego Smokowskiego i Walentego Wańkowicza. W l. 1818-1821 leczył się we Florencji, później mieszkał w Odessie i Krzemieńcu. Wykonał m.in. portrety Pawła I (1801); Piotra Bagrationa (1805), Adama Czartoryskiego (1812) wg. portretu Jana Damela; Jana Fryderyka Niszkowskiego (1812) wg. portretu Jana Rustema; Tadeusza Czackiego; wykonywał też ilustracje do książek, głównie autorów rosyjskich.

V. Gasiūnas, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 3. Vilnius 1987, s. 634.

Sawicki Adam, ur. 1.11.1887, zm. 20.05.1968; kandydat teologii. ksiądz katolicki, biskup w Białymstoku. Uczył się w Oszmianie oraz w Seminarium Duchownym w Wilnie w l. 1905-1908, następnie studiował w Akademii Duchownej w Petersburgu, gdzie w 1913 uzyskal stopień kandydata teologii; po powrocie do Wilna był prefektem w szkołach średnich i wykładowcą w seminarium duchownym oraz do 1927 wykładowcą teologii moralnej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; od 1926 – kanclerzem wileńskiej kurii metropolitalnej, od 1927 – kaznodzieją wileńskiej kapituły katedralnej, organizował uroczystości koronacji Obrazu Matki Boskiej Ostrobramskiej; utworzył drukarnię archidiecezjalną; w czasie II wojny światowej był pełnomocnikiem metropolity ds. duszpasterstwa żołnierzy Armii Krajowej; w l. 1942-1944 był internowany w Mariampolu, więziony w Wyłkowyszkach, Szałtupiu i Prawieniszkach na Litwie; w 1944 aresztowany przez Rosjan, przebywał w łagrze, po zwolnieniu mieszkał w Wornianach w d. powiecie wileńsko-trockim, w 1947 wyjechał do Polski, do Białegostoku, gdzie został wikariuszem generalnym i wykładowcą w seminarium duchownym. 23.11.1962 prekonizowany biskupem tytularnym Torii della Concordia, sakrę biskupią przyjął 2.06.1963.

A. Hlebowicz, *Kościół w niewoli.* Warszawa 1991, s. 62; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny.* Warszawa 2000, s. 394-395.

Sawicki Jakub Teodor Walery, pseud. Teodor Lubicz, Ksiądz Paweł, ur. 25.07.1899 w Wied-

niu, zm. w 1979 w Krakowie; docent Uniwersytetu Stefana Batorego, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, prawnik. W l. 1907-1917 uczył się w Akademii Terezjańskiej w Wiedniu, brał udział w I wojnie światowej w armii austriackiej, od 1919 – w Wojsku Polskim, m.in. uczestniczył w kampanii kijowskiej; w l. 1922-1923 studiował prawo na Uniwersytecie Jagiellońskim, w 1926 uzyskał doktorat, odbywał aplikację sądową we Lwowie i był st. asystentem w Zakładzie Historycznoprawnym Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, w l. 1928/1929 uzupełniał studia w Pradze, Paryżu i Berlinie, w l. 1930-1939 pracował w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie, w 1937 uzyskał habilitację na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie i prowadził tam wykłady z historii stosunków między państwem a Kościołem, w l. 1940-1944 był radcą w Urzędzie Patentowym w Warszawie, brał udział w dywersyjnej propagandzie „Akcja N" i prowadził wykłady na tajnym uniwersytecie; po 1945 roku wykładał na Uniwersytecie Jagiellońskim i Uniwersytecie Warszawskim, od 1947 jako profesor; opublikował 10 tomów wydawnictwa źródłowego *Concilia Poloniae* (1945-1963).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 466-467.

Sawicki Kasper, pseud. Jan z Prus Golubski, Łukasz Linowski, ur. ok. 1552 w Wilnie, zm. 19.01.1620 we Frankfurcie n. Odrą; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, polemista, tłumacz. Uczył się w kolegium jezuickim w Braniewie, filozofię studiował w kolegium wileńskim, teologię w Collegium Romanum w Rzymie w l. 1575-1579, w 1576 wstąpił do zakonu jezuitów; w l. 1580-1583 był prefektem, kaznodzieją i profesorem w Jarosławiu, w 1584 – superiorem i wicerektorem w Kaliszu, w l. 1585-1586 – misjonarzem w Gdańsku, w 1587 został zastępcą rektora kolegium w Braniewie, w 1588/1589 – profesorem teologii polemicznej w Akademii Wileńskiej, w 1589 – rektorem kościoła św. Szczepana w Krakowie, w 1599 – prepozytem domu profesów przy kościele św. Barbary w Krakowie; w 1604 skłonił Dymitra Samozwańca do przejścia na katolicyzm, w 1605 został kapelanem Maryny Mniszchówny i w l. 1606-1608 przebywał w Moskwie; od 1608 – ponownie pracował w domu profesów w Krakowie; publikował broszury polemiczne; tłumaczył dzieła ascetyczne R. Bellarmina.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 360.

Schauer Johann Georg (Jan Jerzy), żył w XVII w.; profesor prawa. Do Wilna przybył z Niemiec w 1644. Wykładał w Akademii Wileńskiej prawo.

Mokslas senajeme Vilniaus universitete.

Schill Grzegorz, ur. 10.03.1625 na Warmii – zm. 13.01.1700 w Reszlu; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita, rektor kolegium w Braniewie. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1643, studium pedagogiczne odbył w Akademii Wileńskiej (1645-1646), filozoficzne studia w Pińsku (1646-1649), teologiczne w Braniewie (1652-1656). W okresie wojny szwedzkiej wykładał filozofię w Würzburgu i teologię w Łambergu. Po powrocie do kraju był profesorem filozofii (1663-1664) i teologii (1664-1668, 572-1673) w Braniewie. W Akademii Wileńskiej wykładał teologię (1673-1676), a w kolegium warszawskim prawo kanoniczne (1682-1683). Był rektorem kolegium w Braniewie (1676-1681), domu nowicjatu w Wilnie (1683-1686), kolegium w Reszlu (1695-1698), a w 1686-1689 prowincjałem litewskim.

Słownik teologów IV s. 26-27; T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, t. 2. Olsztyn 1988, s. 133.

Schilling-Siengalewicz Sergiusz Leonard, ur. 17.04.1886 w Romanowie, zm. 28.11.1951 w Poznaniu; profesor medycyny sądowej

Uniwersytetu Stefana Batorego. Doktorat wszechnauk lekarskich uzyskał w 1912 na Uniwersytecie Lwowskim, w l. 1910-1914 był demonstratorem i asystentem katedry medycyny sądowej, w 1914 powołany do armii austriackiej, dostał się do niewoli i w l. 1915-1920 kierował szpitalami w Tomsku i Irkucku, w l. 1920-1922 był lekarzem w Wojsku Polskim, w 1923 habilitował się na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, w l. 1924-1939 był profesorem medycyny sądowej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, w 1934/1935 – dziekanem Wydziału Lekarskiego USB, wykładał ponadto w l. 1927-1930 patologię ogólną i doświadczalną, w l. 1935-1939 – farmakologię; był kuratorem korporacji „Ruthenia-Vilnensis", od 1935 – szefem sanitarnym PCK w Wilnie i prezesem Towarzystwa Lekarzy Wileńskich; podczas wojny pracował jako miejski prosektor w Wilnie. W 1945 wyjechał do Polski i objął katedrę medycyny sądowej na Uniwersytecie Poznańskim.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 468.

Schmelling (Schmellingk, Schmoling, Schmölling, Szmelling) Melchior, ur. w 1585 w Inflantach, zm. 10.01.1648 w Nieświeżu; rektor Akademii Wileńskiej, jezuita, prowincjał. W 1605 wstąpił do zakonu jezuitów, nowicjat odbył w Wilnie w l. 1605-1607, ukończył seminarium nauczycielskie w Nieświeżu w l. 1607-1608, filozofię studiował w Akademii Wileńskiej w l. 1608-1611, następnie uczył w kolegiach w Braniewie i Pułtusku, teologię studiował w Akademii Wileńskiej w l. 1614-1618 i kierował tam biblioteką akademicką, potem pracował jako kaznodzieja niemiecki w Dorpacie i Windawie w Inflantach, w l. 1626-1645 był doradcą prowincjała jezuitów w Wilnie, od 1631 – prepozytem domu profesów, w l. 1638-1641 był rektorem Akademii Wileńskiej (tolerował napaści studentów na zbór kalwiński), w l. 1646-1648 był prowincjałem litewskim zakonu jezuitów.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 468.

Schoenhoff (Schenhoff, Szenof) Grzegorz, ur. w 1596 w Braniewie, zm. 18.01.1667 w Warszawie; rektor Akademii Wileńskiej w l. 1650-1653, jezuita. Uczył się w kolegium jezuickim Braniewie, w 1614 wstąpił do zakonu jezuitów, nowicjat odbył w Wilnie w l. 1614-1618, filozofię studiował w Akademii Wileńskiej w l. 1616-1619, teologię w l. 1622-1626; wykładał w Akademii Wileńskiej teologię moralną, filozofię arystotelesowską oraz teologię scholastyczną w l. 1627-1640; w 1632 uzyskał magisterium filozofii, w 1639 – doktorat teologii, w 1640 został kaznodzieją i spowiednikiem królowej Cecylii Renaty, w 1645 teologiem króla Władysława IV i głównym kolokatorem Colloqium Charitativum w Toruniu, zorganizowanym w celu zbliżenia wyznań, w 1649 był teologiem i doradcą Jana Kazimierza, w l. 1650-1653 – był rektorem Akademii Wileńskiej, w l. 1653-1657 ponownie przebywał na dworze królewskim, w 1657-1662 był prowincjałem, od 1663 – znów teologiem króla Jana Kazimierza.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 469.

Schwang Jan, ur. 2.12.1637 w Prusach, zm. 2.08.1710 w Braniewie; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Nowicjat zakonu jezuitów odbył w l. 1653-1655 w Wilnie; filozofię ukończył w Rzymie; teologię studiował w kolegium w Braniewie w 1661-1665; wykładał filozofię w Braniewie 1670-1672 i w Akademii Wileńskiej w l. 1674-1677, teologię scholastyczną 1679-1682 i moralną w 1682-1692 w Braniewie i w 1694-1698 w Akademii Wileńskiej; był też prefektem Alumnatu Papieskiego w Braniewie, rektorem 3. probacji w Nieświeżu i rektorem kolegium w Braniewie w l. 1704-1707.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 361.

Seńkowski Michał Piotr, ur. 3.06.1867 we Lwowie, zm. 16.01.1939 w Krakowie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, chemik, lekarz. W l. 1877-1885 uczęszczał do gimnazjum klasycznego we Lwowie, w l. 1885-1890 studiował chemię, mineralogię i geologię na Uniwersytecie Lwowskim, doktorat uzyskał w 1892; w l. 1891-1895 studiował medycynę na Uniwersytecie Jagiellońskim, doktorat medycyny uzyskał w 1895; był asystentem chemii lekarskiej, w l. 1898-1899 uzupełniał studia za granicą, w 1899 habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim i wykładał tam chemię sądową i chemię środków spożywczych, w l. 1902-1928 prowadził prywatną praktykę lekarską i laboratorium w Krakowie, w l. 1928-1935 był profesorem chemii fizjologicznej na Uniwersytecie Stefana Batorego, w l. 1933/1934 – dziekanem Wydziału Lekarskiego USB.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 470.

Serafinowicz Ferdynand, w zakonie: Ferdynand od św. Józefa, ur. 20.11.1759 na Witebszczyźnie, zm. 24.01.1812 w Łużkach; doktor filozofii i nauk wyzwolonych, ksiądz katolicki, pijar, tłumacz. Kształcił się w szkołach pijarskich w Łużkach, do zgromadzenia wstąpił w Lubieszowie w 1773; w Akademii Wileńskiej studiował filozofię, fizykę, historię powszechną, literaturę i języki; uzyskał stopień doktora filozofii i nauk wyzwolonych; w l. 1780-1781 i 1785-1786 studiował teologię. Uczył w kolegiach pijarskich, m. in. w Collegium Nobilium w Wilnie, w 1797 został wiceprofesorem historii powszechnej w Szkole Głównej Litewskiej, po jej przekształceniu w Uniwersytet w l. 1803-1807 wykładał jako adiunkt język łaciński i literaturę rzymską; w l. 1800-1807 pracował w redakcji „Kuriera Litewskiego"; w 1808-1809 był rektorem w Dąbrowicy, od 1809 – w Szkołach Walerianowskich w Łużkach; na język polski przełożył *Wiek Ludwika XVI* Woltera (Wilno 1793).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 362.

Sękowski Józef Julian (Osip Iwanowicz Sienkowskij), pseud. Baron Brambeus, ur. 31.03.1800 w Antagolanach (lit. Antagaluonė) koło Inturki w rejonie malackim na Litwie, zm. 16.03.1858 w Petersburgu; profesor orientalista Uniwersytetu Petersburskiego, pisarz polski i rosyjski. Początkowe nauki pobierał w domu, a także u wuja prof. Gotfryda Ernesta Groddecka, który uczył go języka łacińskiego i greckiego, następnie uczył się w kolegium w Mińsku, skąd przeniósł się na Uniwersytet Wileński, tu studiował języki: arabski, hebrajski oraz inne języki Wschodu; studia odbywał pod kierunkiem G.E. Groddecka i J. Lelewela; od 1818 był członkiem Towarzystwa Szubrawców, Towarzystwa Typograficznego i loży masońskiej „Gorliwy Litwin"; w 1819 ukończył Uniwersytet Wileński i wyjechał w podróż naukową na Wschód – do Turcji, Egiptu. Z rekomendacji posła w Konstantynopolu Grigorija Stroganowa został członkiem misji rosyjskiej, z którą odbył podróż po Syrii i Nubii. W 1821 przyjechał do Petersburga, gdzie został urzędnikiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych, równocześnie studiował języki mongolski, mandżurski, chiński; ponadto udoskonalał znajomość niemieckiego, francuskiego, angielskiego, włoskiego, nowogreckiego. W 1822 został profesorem Uniwersytetu Petersburskiego, gdzie do 1847 wykładał języki orientalne. W l. 1828-1833 był cenzorem w Petersburgu; w 1828 został członkiem korespondentem Petersburskiej Akademii Nauk, w 1834 założył pismo *Bibliotieka dla cztienija*, które wydawał Aleksander Smirdin; Sękowski pod różnymi pseudonimami publikował artykuły i opowiadania; około 1842 poważnie zachorował, zarzucił wówczas działalność dziennikarską, a pozostając w domu wiele czasu poświęcał fotografii, akustyce, mechanice, muzyce i astronomii. W 1856 wznowił działalność literacką, która trwała do śmierci w 1858. W języku polskim

opublikował m.in. *Podobieństwa czyli bajki mędrca Lokmana* (Wilno 1818), *Dziennik podróży J. Sękowskiego z Wilna do Konstantynopola* („Dziennik Wileński" 1819), *Collectanea z dziejopisów tureckich rzeczy do historii polskiej służących* (Warszawa 1824-1825); w języku rosyjskim pod pseudonimem Baron Brambeus opublikował m.in. powieści: *Bolszoj wychod u Satany* (1832, Wielkie entrée u Szatana), *Zapiski domowego* (1835, Notatki dobrego ducha domu); w l. 1830-1836 współpracował z polską gazetą „Bałamut", wychodzącą w Petersburgu. W tym piśmie m.in. ogłosił w 1832 *Posłuchanie u Lucyfera*. Znany jest jako autor cennych prac orientalistycznych. Jego żoną była Rosjanka Adelajda Aleksandrowna, baronówna Rall, pisarka rosyjska (1806-1859).

Bolszaja enciklopiedija, t. 17. Sankt-Pietierburg 1904, s. 273-274; P. Ławryniec, *Russkaja litieratura Litwy -XIX w -pierwaja połowina XX w.* Vilnius 1999, s. 15.

Sianko Franciszek, ur. 27.10.1890 w maj. Ostrówek, zm. 26.08.1986 w Warszawie; farmaceuta, farmakognosta, asystent na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Świadectwo dojrzałości uzyskał w Petersburgu w 1908, w l. 1906-1911 praktykował w aptece w Siemianowicach i w 1911 zdał w Kazaniu egzamin na pomocnika aptekarskiego; w l. 1912-1918 służył jako aptekarz w rosyjskich szpitalach wojskowych; w l. 1920-1923 studiował farmację na Uniwersytecie Stefana Batorego i został pierwszym magistrem z tej dziedziny; od 1922 był st. asystentem i do 1930 prowadził na uniwersytecie ćwiczenia z botaniki, farmakognozji roślin leczniczych, systematyki roślin i chemii sądowej; w l. 1925-1930 zarządzał ponadto aptekami. W 1930 został wojskowym inspektorem farmaceutycznym w Krakowie i prowadził wykłady na Uniwersytecie Jagiellońskim; w l. 1934-1939 pracował w Ministerstwie Opieki Społecznej w Warszawie, podczas okupacji niemieckiej – w Państwowym Zakładzie Higieny, uczył na tajnych kursach, działał w AK; w l. 1945-1949 pracował w Ministerstwie Zdrowia; w l. 1951-1953 był więziony „za działalność na szkodę państwa", potem pracował w aptekach.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 472.

Sidler Michał, ur. ok. 1600 Olsztynie – zm. 6.04.1658 w Braniewie; doktor teologii, kanonik warmiński, fundator stypendiów szkolnych. Kształcił się w szkołach braniewskich, teologię i filozofię studiował w Akademii Wileńskiej, gdzie uzyskał doktorat teologii. Był proboszczem w Lidzbarku Warmińskim (1637-1643) i prepozytem w Dobrym Mieście (od 1635). W 1645 został kanonikiem warmińskim i osiadł we Fromborku. Podczas wojny szwedzkiej z kilkoma kanonikami warmińskimi schronił się w Królewcu i podpisał rewers (19 II 1656) uznający elektora brandenburskiego za władcę Warmii. Wcześniej był administratorem kapituły w Olsztynie; założył Bractwo Różańcowe i ufundował stypendium dla 3 ubogich studentów rodem z Olsztyna. Był właścicielem cennego rękopisu kanonika warmińskiego, A. Venradego, który podarował jezuitom wileńskim (obecnie znajduje się w Bibliotece Akademii Federacji Rosyjskiej w St. Petersburgu).

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, t. 2. Olsztyn 1988, s. 149.

Sieczka Tadeusz, pseud. Stanisław Stasiak, ur. w 1902 w Łodzi, zm. 1941? w Rosji; doktor filozofii, historyk Kościoła, ksiądz. W Łodzi ukończył szkołę powszechną i rozpoczął naukę w szkole handlowej, następnie uczył się w Warszawie w Gimnazjum im. Króla Władysława IV; w 1920 służył jako ochotnik w Wojsku Polskim, przebył szlak od Modlina do Łunińca; w 1924 lub 1925 wstąpił do Seminarium Duchownego w Wilnie, jednocześnie studiował na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, któ-

ry ukończył w 1929 z tytułem magistra; święcenia kapłańskie przyjął 21.04.1929 w Ostrej Bramie z rąk arcybp. Romualda Jałbrzykowskiego; był wikariuszem w Nowej Wilejce, do 1930 – przy Ostrej Bramie i w Sokółce (1930-1931); od 1931 – rektorem kościoła w Jaszunach, od 1933 – w Plebanii koło Krasnego w powiecie mołodeckim; prowadził badania naukowe nad dziejami Ostrej Bramy i doktoryzował się na USB na podstawie rozprawy *Kult obrazu N. Maryi Panny Ostrobramskiej w dziejowym rozwoju* (druk. Wilno 1934); potem był proboszczem w Łopienicy w l. 1937-1938, w Wesołusze i Dziembowie koło Wasiliszek w 1938-1939; w październiku 1939 został aresztowany przez władze sowieckie za organizowanie samoobrony parafian, siedział w więzieniu w Szczuczynie, potem w Lidzie; wiosną 1941 widziano go w więzieniu w Mińsku, następnie wywieziono ks. Sieczkę do łagru Plesieckoje w rejonie Onega w obwodzie archangielskim. Pomimo tzw. amnestii dla Polaków z sierpnia 1941 nie został zwolniony. Dalszy jego los jest nieznany. Pod pseudonimem Stanisław Stasiak opublikował wspomnienia z walk z bolszewikami pt. *Bateria-ognia!* (Wilno 1933).

T. Krahel, *Doświadczeni zniewoleniem*. Białystok 2005, s. 106-107.

Siedlecki Michał Marian, ur. 8.09.1873 w Krakowie, zm. 11.01.1940 w obozie Sachsenhausen; profesor i rektor Uniwersytetu Stefana Batorego i profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, zoolog. W l.1891-1895 studiował na UJ, potem w Berlinie i Paryżu. W 1904 został profesorem UJ, od 1912 pełnił funkcję kierownika Katedry Zoologii tej uczelni. W latach 1919-1921 był rektorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W 1921 powrócił na Uniwersytet Jagielloński. W 1921 był współinicjatorem powstania Morskiego Laboratorium Rybackiego na Helu oraz Stacji Badania Wędrówek Ptaków w Warszawie w 1931. Reprezentował Polskę w Międzynarodowej Radzie Badań Morza w Kopenhadze oraz Międzynarodowym Biurze Ochrony Przyrody w Brukseli. Uczestniczył w wyprawach naukowych do Egiptu, Indii, Afryki i na Cejlon. Michał Siedlecki prowadził także badania z zakresu biologii morza i nad stworzeniem racjonalnych podstaw rybołówstwa morskiego. Walczył o objęcie ochroną rzadkich zwierząt, m. in. żubra, wielorybów i wielu gatunków ptaków. Od 1903 został członkiem Akademii Umiejętności, a od 1919 Polskiej Akademii Umiejętności. Po rozpoczęciu okupacji niemieckiej w Polsce, aresztowany 6 listopada 1939 w akcji Sonderaktion Krakau. Zmarł 11 stycznia 1940 w obozie Sachsenhausen. Urna z prochami profesora przyjechała do Krakowa, złożono ją na Cmentarzu Rakowickim. Imieniem profesora nazwano polski naukowo-badawczy statek oceaniczny. Siedlecki był autorem wielu prac naukowych i popularnonaukowych, m. in.: *Jawa. Przyroda i sztuka* (1913), *Skarby wód. Obrazy z nadmorskich krain* (1923), *Na drodze życia i myśli* (1966), *Głębiny* (1916), *Ryby morskie częściej poławiane na Bałtyku i północnym Atlantyku* (1938)

Biogramy uczonych polskich, Część II: Nauki biologiczne (pod redakcją Andrzeja Śródki i Pawła Szczawińskiego), Ossolineum, Wrocław 1985.

Siehen (Siecheń, Silthen) Jan, ur. 15.09.1670 na Litwie, zm. 15.03.1722 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1688; wykładał w Płocku i Połocku, w l. 1716-1717 był profesorem teologii moralnej, pozytywnej i polemicznej w Akademii Wileńskiej, w l. 1717-1718 – kaznodzieją i profesorem etyki tamże.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 473.

Siekierko Wacław, ur.?, zm. 22.06.1941 w Wilnie; doktor prawa kanonicznego, ksiądz katolicki, długoletni katecheta, m.in. w Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Wilnie. Zginął od bomby niemieckiej. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

E. Małachowicz, *Wilno. Dzieje. Architektura. Cmentarze*. Wrocław 1996, s. 373.

Sieklucki Andrzej, ur. 25.11.1646 na Litwie, zm. 22.07.1710 w Kownie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1666; w Akademii Wileńskiej był w l. 1686-1687 profesorem teologii moralnej, w l. 1687-1689 profesorem teologii scholastycznej i polemicznej oraz prefektem szkół, w l. 1697-1699 – profesorem teologii moralnej i prefektem szkół, w l. 1699-1701 – profesorem teologii moralnej i regensem Seminarium Papieskiego w Wilnie, w l. 1704-1705 – profesorem prawa kanonicznego i prefektem szkół, w 1706-1709 – regensem Seminarium Papieskiego; ponadto wykładał w kilku kolegiach jezuickich.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 474.

Sienicka (Siennicka) Antonina Saturnina Lucyna, ur. 4.06.1898 w maj. Zagwizdy pod Modlinem, zm. 13.10.1979 w Warszawie; adiunkt Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, docent Wyższej Szkoły Rolniczej w Szczecinie, botanik. W 1920 zdała maturę w Gimnazjum Humanistycznym Żeńskim w Warszawie, podczas wojny polsko-bolszewickiej była sanitariuszką, w l. 1920-1927 studiowała nauki przyrodnicze na Uniwersytecie Warszawskim, w 1929 uzyskała stopień doktora filozofii; w l. 1929-1939 była asystentką potem adiunktem w katedrze botaniki ogólnej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; podczas wojny była robotnicą w ogrodach miejskich w Wilnie, uczyła biologii i geografii na tajnych kompletach; w l. 1945-1954 była adiunktem UMK, w l. 1955-1968 – docentem w Wyższej Szkole Rolniczej w Szczecinie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 476.

Sienicki Michał, ur. 25.09.1740 na Litwie, zm.?; profesor matematyki Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1761 w Wilnie; w 1770 był profesorem matematyki w Żodziszkach, w l. 1771-1777 – profesorem matematyki i mechaniki w Akademii Wileńskiej oraz w szkołach Komisji Edukacji Narodowej po kasacie zakonu; w 1773 sporządził plan pomiarowy gmachów Akademii Wileńskiej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 477.

Sieradzki Józef (pierwotnie Hirschberg Adolf), ur. 2.04.1900 w Tarnopolu, zm. 25.03.1960 w Warszawie; profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego i Uniwersytetu Warszawskiego, historyk. W 1918 uzyskał maturę w V Gimnazjum we Lwowie; w l. 1921-1925 studiował historię na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, tam otrzymał stopień doktora filozofii, w 1926 zdał państwowy egzamin nauczycielski i od 1927 uczył w Wilnie w Gimnazjum i Liceum „Oświata" i był jego dyrektorem, działał w Klubie Myśli Państwowej związanym z BBWR, redagował „Naszą Myśl", współpracował z „Kurierem Wileńskim", podczas wojny brał udział w tajnym nauczaniu w Warszawie, uczestniczył w powstaniu, przebywał w 6 obozach jenieckich; po wojnie uczył w Gimnazjum im. Nowodworskiego w Krakowie, w 1945 wstąpił do Polskiej Partii Robotniczej i zajął się agitacją polityczną, w 1950 został usunięty z partii za przedwojenne poglądy; w l. 1948-1950 był profesorem UJ, od 1953 – profesorem Uniwersytetu Warszawskiego. W Wilnie ogłosił: *Polski Grakchus. Wspomnienie o Tadeuszu Hołówce* (1933), *Zarys historyczno-statystyczny na ziemiach północno-wschodnich 1913-1928* (w „Wilno i Ziemia Wileńska" 1932), *Żydzi i Polska* (1934).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 477.

Sieroszewski (do 1947 Szapiro) Józef, ur. 24.10.1909 w Nowogródku, zm. 10.06.1987 w Łodzi; profesor Akademii Medycznej

w Łodzi, asystent na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, lekarz ginekolog. W 1928 ukończył gimnazjum w Nowogródku, w 1934 – studia medyczne na USB, pracował jako lekarz w Nowogródku, w 1935/1936 odbył staż w szpitalu św. Jakuba w Wilnie i w 1936 został asystentem w Klinice Położniczo-Ginekologicznej USB, w 1939 był ordynatorem szpitala w Nowogródku, we wrześniu 1939 został ewakuowany ze szpitalem wojskowym do Rumunii; od 1945 pracował w Łodzi, w 1948 uzyskał stopień doktora nauk medycznych na Uniwersytecie Łódzkim, w 1950 został adiunktem łódzkiej Akademii Medycznej, po habilitacji w 1952 – profesorem.

Kto kim jest w medycynie. Warszawa 1987, s. 592-593.

Siestrzeńcewicz Stanisław Jan Bohusz, ur. 3.09.1731 w woj. nowogródzkim, zm. 1.12. 1826 w Petersburgu; historyk, ksiądz katolicki, biskup sufragan wileński, arcybiskup metropolita mohylewski. Wychowany w rodzinie protestanckiej, kształcił się w Kiejdanach, Berlinie i Frankfurcie n. Odrą; służył w wojsku pruskim. w l. 1759-1763 studiował teologię w Warszawie; po przejściu na katolicyzm i przyjęciu święceń w 1763 w Wilnie był proboszczem w Homlu i Bobrujsku, następnie kanonikiem i dziekanem wileńskim. 12.07.1773 prekonizowany biskupem tytularnym Mallus i sufraganem białoruskim w diecezji wileńskiej, sakrę biskupią przyjął 3.10.1773. Z inicjatywy Katarzyny II mianowany w 1773 biskupem „diecezji białoruskiej", która nie otrzymała zatwierdzenia Stolicy Apostolskiej, a następnie, 28.01.1782, pierwszym biskupem mohylewskim, prekonizację otrzymał 11.12.1783. Był metropolitą wszystkich diecezji katolickich w imperium rosyjskim. Zorganizował życie kościelne w nowej diecezji, w 1786 przeprowadził synod diecezjalny, w 1797 uzyskał przywilej szat purpurowych dla siebie i następców. Był prezesem Kolegium Duchownego w Petersburgu. Realizował rosyjską politykę wyznaniową, dążąc do podporządkowania państwu Kościoła katolickiego w Rosji i ograniczenia życia zakonnego. Wierny wykonawca woli carskiej wbrew interesom Kościoła i Stolicy Apostolskiej, prowadził badania nad przeszłością Krymu (wydał *Historie de Tauride* 1800) oraz nad początkiem Słowian, w 1807 został członkiem rzeczywistym Cesarskiej Akademii Nauk w Petersburgu.

P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny.* Warszawa 2000, s. 402; V. Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje.* Vilnius 2002, s. 804-806.

Siestrzeńcewicz Stanisław zob.: Bohusz-Siestrzeńcewicz.

Siewruk Franciszek, ur. 4.10.1744 na Białorusi, zm. 14.04.1785; profesor matematyki, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1759 w Wilnie; w l. 1764-1767 studiował tam filozofię, w 1769-1773 – teologię; był profesorem geometrii w szkole wojewódzkiej Komisji Edukacji Narodowej w Wilnie w l. 1773-1777 i w 1780-1785 oraz w Postawach w l. 1777-1780.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 478.

Siewruk Ludwik, ur. w 1806 w Sielcu, powiatu rzeczyckiego, gubernii mińskiej, w rodzinie szlacheckiej, zm. 21.06.1853 w Moskwie; profesor medycyny. W 1823 ukończył szkołę bernardynów w Traszkunach na Żmudzi. W 1823 wstąpił na Wydział Prawa Uniwersytetu Wileńskiego, ale po roku studiów przeniósł się na Wydział Medyczny. Wiele czasu poświęcał studiom anatomicznym i już na IV roku był pomocnikiem prosektora w wileńskiej Akademii Medyko-Chirurgicznej. Od 1834, jako pierwszy w Polsce i Litwie, a drugi w Europie, wykładał anatomię patologiczną, jednocześnie rozpoczął działalność naukową. W tymże roku przedstawił pracę *De sectione cadaverum rectex instituenda respectu anatomico-physiologico et anatomico-patologico.* W 1838 obronił pracę doktorską *De gravidita-*

te extrauterina bienni, dotyczącą herniotomii, tyfusu i o nieprawidłowym położeniu jelit, oraz o strukturze węzłów nerwowych i splotach nerwowych jamy brzusznej. Gdy w 1840 zapadła decyzja władz o zamknięciu akademii, Siewruk przeniósł się do Moskwy, gdzie wykładał anatomię na tamtejszym uniwersytecie. Po kilku latach Siewruk został dziekanem Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Moskiewskiego i pełnił tę funkcję w latach 1848-1850. Był bardzo pracowitym, cichym i pokornym wobec przełożonych W 1842 przyznano mu tytuł profesora zwyczajnego. Publikował liczne prace naukowe, m.in. *O działaniu kwasu olejowego na organizm*, *O istocie cholery*, *Użycie propilaminy na reumatyzm*. W ciągu całego życia gromadził informacje i materiały na tematy patologii i wydał podręcznik z anatomii patologicznej. W 1846 został konsultantem w szpitalu moskiewskim dla ubogich. W 1848 otrzymał posadę lekarza naczelnego Szpitala Mariinskiego w Petersburgu. Zmarł na cholerę w 1853 roku.

Z. Siemienowicz, *Akademia Medyko-Chirurgiczna w Wilnie*.

Silvius (Siculus) Jan, właściwie: de Mathio (Amato) Giovanni Silvio, ur. ok. 1465, zm. w 1537; grecysta, ksiądz katolicki. Pochodził z Włoch, był kanonikiem wileńskim; stopień magistra sztuk wyzwolonych i doktorat obojga praw uzyskał w Padwie; ok. 1500 przybył do Krakowa, w l. 1503-1512 wykładał język i literaturę grecką na Uniwersytecie Krakowskim; ok. 1506 przyjął święcenia kapłańskie; w 1518 otrzymał kanonię w kapitule katedralnej wileńskiej; wielokrotnie był wybierany na prokuratora, komisarza oraz pisarza kapitulnego; w l. 1529-1534 był nauczycielem Zygmunta Augusta.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 369.

Singleton Ryszard, ur. 04.1566 w Lancashire w Anglii, zm. 13.04.1602 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Pochodził z Anglii; opuścił Anglię z powodu prześladowań katolików przez Elżbietę I; uczył się we Francji, w 1584 wstąpił do zakonu jezuitów; filozofię studiował w Neapolu w l. 1584-1587, teologię w Kolegium Rzymskim w l. 1587-1591; w 1591 w Akademii Wileńskiej uzyskał stopień magistra filozofii; w l. 1592-1595 był profesorem kolegium w Braniewie, w l. 1595-1597 – w Pułtusku, w l. 1598-1600 – w Poznaniu; w 1600 otrzymał w Akademii Wileńskiej doktorat teologii i wykładał tam teologię dogmatyczną do 1602.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Prus Książęcych i Ziemi Malborskiej od połowy XV do końca XVIII wieku*, t. 2. Olsztyn 1988, s. 151.

Siruć (Syruć) Bernard Ludwik Marcin Szymon, ur. 8.10.1731w pow. grodzieńskim, zm. 31.05.1784 w Wilnie; profesor Szkoły Głównej Litewskiej, matematyk, ksiądz katolicki, pijar. Uczył się w szkołach pijarskich w Szczuczynie i Lubieszowie, w 1747 wstąpił do zgromadzenia pijarów; odbył studia teologiczne w kolegium pijarskim w Wilnie; w l. 1753-1755 studiował matematykę i teologię w pijarskim Collegium Novum w Rzymie, w l. 1755-1756 wykładał matematykę w Akademii Terezjańskiej w Wiedniu, przez 12 lat uczył wymowy i matematyki w wileńskim Professorium oraz Collegium Nobilium; potem uczył synów kasztelana witebskiego Szymona Sirucia; w 1781 otrzymał doktorat teologii i obojga praw w Szkole Głównej Litewskiej i objął w niej katedrę prawa rzymskiego; publikował prace z matematyki, m.in. *Arytmetykę prostacką* (Wilno 1767, 1771 i 1777), przełożył *Historię polską...* D.J. de Solignaca (Wilno 1763-1765), *Historię państwa rosyjskiego* J. Rosseta de Missy (Wilno 1781) oraz mowy sądowe Kwintyliana.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 369.

Skarga Piotr, wł. Powęski, syn Michała i Anny z Świątków, ur. 2.02.1536 w Grójcu,

zm. 12.09.1612 w Krakowie; rektor Akademii Wileńskiej (1579-1584), ksiądz katolicki, jezuita, pisarz religijny, kaznodzieja. Ukończył szkołę parafialną w Grójcu; w 1555 na Uniwersytecie Krakowskim uzyskał tytuł bakałarza, w 1557 został wychowawcą Jana Tęczyńskiego i w 1560-1562 przebywał z nim w Wiedniu; w 1564 otrzymał święcenia kapłańskie i został kanonikiem lwowskiej kapituły, w 1569 wstąpił w Rzymie do zakonu jezuitów, w 1573 został wicerektorem kolegium jezuitów w Wilnie, a po przekształceniu kolegium w akademię w 1579 był jej pierwszym rektorem. W czasie sprawowania tej funkcji założył kolegia jezuickie w Połocku (1580), Rydze (1582) i Dorpacie (1583). W 1584 wyjechał z Wilna do Krakowa, w 1588 został kaznodzieją Zygmuta III i przeniósł się w 1598 wraz z dworem królewskim do Warszawy. W 1597 ukazały się w Krakowie *Kazania sejmowe* (w zbiorze *Kazań na niedziele i święta*). Do Wilna powrócił na dwa lata w 1609; po zdobyciu Smoleńska (13 czerwca 1611 r.) wygłosił w Wilnie ostatnią mowę: *Na moskiewskie zwycięstwo*. Okres wileński był dla niego okresem największej aktywności (zachowały się teksty aż 34 listów wysłanych z Wilna). Był współtwórcą Unii Brzeskiej. W pismach polemicznych atakował różnowierców i tolerancję religijną w Polsce; polemiczne traktaty *Pro Sacratissima Eucharistia...* (1576) oraz *Siedm filarów na których stoi katolicka nauka* (1582), opracował *Żywoty świętych Starego i Nowego Zakonu...* (Wilno 1579). Ponadto w Wilnie wydał traktat *Żołnierz chrześcijański* (1606). Został pochowany w kościele św. Piotra i Pawła w Krakowie, gdzie jego płyta grobowa znajduje się przed wielkim ołtarzem.

S. Windakiewicz, *Piotr Skarga*. Kraków 1925; J. Tazbir, (w:) *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 369; J.J. Jadacki, *Sławni wilnianie filozofowie*. Wilno 1994, s. 104; D. Pociūtė-Abukevičienė, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 455.

Skideł (Skidel) Jan, ur. 30.12.1789 na Żmudzi, zm. 20.11.1837 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, ksiądz katolicki, publicysta. Uczył się w Kalwarii Żmudzkiej i w Telszach, w l. 1817-1818 studiował na Uniwersytecie Wileńskim, w l. 1818-1823 – w Seminarium Głównym, gdzie uzyskał dwa doktoraty: z teologii i prawa kanonicznego. W 1823 rozpoczął wykłady, w 1826 został profesorem archeologii biblijnej i homiletyki, potem – teologii moralnej i pastoralnej na Uniwersytecie Wileńskim; od 1833 – w Akademii Duchownej w Wilnie; od 1829 był kanonikiem katedry wileńskiej, opublikował w Wilnie kilka kazań oraz *Celniejsze prawidła homiletyki...* (1835) i *Krótki rys historii nauki moralnej...* (1835). Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim.

E. Małachowicz, *Wilno. Dzieje. Architektura. Cmentarze*. Wrocław 1996, s. 358; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 371.

Skorko Eugeniusz Antoni, ur. w 1905 w Kiedrzynie k. Częstochowy, zm. w 1957 w Sztokholmie; docent Politechniki Łódzkiej, fizyk. Studiował na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, w 1927 uzyskał magisterium z fizyki doświadczalnej; był asystentem w II Katedrze Fizyki Doświadczalnej Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego USB do 1939. W okresie okupacji był wykładowcą fizyki na tajnych studiach medycznych w Wilnie; po wojnie uzyskał doktorat na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Od 1949 był docentem i kierownikiem Katedry Fizyki Wydziału Chemii Politechniki w Łodzi, popularyzator fizyki, był współautorem licznych skryptów, publikacji popularnonaukowych.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 395.

Skorulski Antoni Adam, ur. 22.11.1715 w Skorulach koło Janowa nad Wilią, zm. 28.01.1777 w Wilnie. Uczył się początkowo zapewne w Krożach. 20.08.1730 w Wilnie

wstąpił do zakonu jezuitów. Studiował retorykę w kolegium w Słucku (1732-1733) oraz filozofię w kolegium w Nieświeżu (1733-1736). Po trzyletniej praktyce pedagogicznej studiował teologię w Wilnie (1739-1741) i w Warszawie (1741-1743), ucząc tam zarazem matematyki. 13.04.1742 otrzymał święcenia kapłańskie. Następnie wrócił do Wilna, a po roku przeniósł się do Dźwińska (Dyneburg, obecnie Daugavpils, Łotwa), gdzie wykładał retorykę i poetykę (1744-1745). Z kolei retoryki uczył w Krożach (1745-1746). W latach 1746-1751 oraz 1757-1759 prowadził głównie działalność misyjną, kaznodziejską i administracyjną w Dyneburgu, w Laukiesie (w Kurlandii), Kownie i Wilnie. W l. 1766-1772 był prowincjałem litewskim zakonu jezuitów. Działalność pedagogiczną kontynuował w Kownie (1749-1751, 1764-1765), w Akademii Wileńskiej (1752-1755, 1759-1760 i 1772-1777) – w której uzyskał magisterium filozofii (1752), doktorat teologii (1759) i doktorat prawa kanonicznego (1774) – oraz w Iłukszcie (1755-1757, Łotwa) i w Nowogródku, gdzie pełnił funkcję rektora (1760-1764). W 1765 był krótko rektorem wileńskiego Collegium Nobilium, które gruntownie zreformował, a następnie wspierał także finansowo. W 1766-1772 był prowincjałem litewskim. W latach 1772-1774 – rektorem Akademii Wileńskiej. W l. 1775-1776 piastował też stanowisko kanonika wileńskiego. Jedynym jego opublikowanym dziełem jest *Commentariolum philosophiae* (Zarys filozofii), wydany w 1755 w Wilnie. Był używany jako podręcznik w Akademii Wileńskiej i w niektórych innych uczelniach jezuickich na Litwie. Ponadto w Bibliotece Uniwersyteckiej w Wilnie zachował się łaciński manuskrypt *Philosophia* (Filozofia), stanowiący zapis jego wykładów z lat 1752-1755 w Akademii Wileńskiej.

J.J. Jadacki, *Sławni wilnianie filozofowie*. Wilno 1994, s. 128.

Skorulski Józef, ur. 24.03.1718 na Żmudzi, zm. 5.11.1776 w Grodnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1734 w Wilnie; był misjonarzem w Bebrze, prefektem biblioteki w Iłukszcie; w Wilnie był w l. 1754-1755 profesorem etyki, w 1755-1758 – profesorem filozofii, w 1759-1760 – teologiem biskupa M.J. Zienkowicza, w 1766-1769 – rektorem domu III probacji i kościoła św. Rafała; ponadto był prokuratorem prowincji w Warszawie w l. 1762-1765 i rektorem w Grodnie w 1769-1773.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 484.

Skowid Walenty, ur. 12.02.1609 na Litwie, zm. 15.05.1687 w Wilnie; profesor matematyki w Akademii Wileńskiej, matematyk, prawnik jezuita. Do zakonu wstąpił w 1624 i odbył w Wilnie dwuletni nowicjat, roczne seminarium nauczycielskie ukończył w Połocku pod kierunkiem M.K. Sarbiewskiego w l. 1626-1627; filozofię studiował w Pułtusku w l. 1627-1630, teologię – w Akademii Wileńskiej w l. 1633-1637; w 1648 uzyskał tytuł magistra filozofii i nauk wyzwolonych; w Akademii Wileńskiej był profesorem matematyki w l. 1639-1642, profesorem Pisma św. i języka hebrajskiego w l. 1647/48, ponadto – teologii pozytywnej, moralnej i prawa kanonicznego w l. 1649-1655 i 1665-1684; wykładał również w Pułtusku, Płocku, Nieświeżu, Smoleńsku, Klagenfurcie, Tyrnawie, Braniewie i Krożach; w l. 1665-1667 był regensem Seminarium Papieskiego w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 484.

Skrunda Zoja z d. Czerniakowska, ur. 25.04. 1911 w Chełmie, zm. 15.09.2000 w Warszawie; glottodydaktyk na Uniwersytecie Warszawskim. Ukończyła w 1929 liceum w Krzemieńcu, w 1935 – historię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, następnie w l. 1935-1940 była nauczycielką w Gimnazjum im. A. Mickiewicza i Gimnazjum im. Aleksandra Puszkina w Wilnie; w l. 1944-1949 – nauczycielką Gimnazjum im. M. Curie-Skło-

dowskiej w Warszawie (na Pradze), od 1952 do 1974 pracownik naukowy Uniwersytetu Warszawskiego, autorka licznych publikacji, podręczników poświęconych metodyce nauczania języka rosyjskiego.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 395.

Skupieński Franciszek Ksawery, ur. 21.09. 1888 w Tumie k. Łęczycy, zm. 26.06.1902 w Łodzi; botanik, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Uczył się w Łęczycy, Zgierzu i Pabianicach, maturę zdał w Towarzystwie Kursów Naukowych w Warszawie w 1911, od 1912 studiował na Sorbonie w Paryżu, uzyskując w 1916 licencjat, w 1920 – doktorat; należał do drużyn strzeleckich i Armii Polskiej gen. Józefa Hallera, od 1921 był asystentem i wykładowcą na Uniwersytecie Warszawskim i Politechnice Warszawskiej, w 1929 habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim, w l. 1932-1939 był współwłaścicielem firmy „Fungus" zajmującej się konserwacją drewna; w l. 1937-1939 był profesorem systematyki i geografii roślin USB oraz kierownikiem uniwersyteckiego Ogrodu Botanicznego w Wilnie; w czasie okupacji wykładał na tajnym uniwersyteci; w 1945 zorganizował Wyższą Szkołę Gospodarstwa Wiejskiego w Łodzi i do 1949 był jej rektorem; w l. 1949/1950 był więziony przez komunistów polskich; w l. 1950-1960 – profesor Uniwersytetu Łódzkiego. Jego prace naukowe dotyczą grzybów i śluzowców (m.in. pierwszy odkrył u grzybów rozmnażanie się płciowe), uszkodzeń drewna powodowanych przez grzyby i metod jego konserwacji, zjawiska rakowacenia u roślin. Główna jego praca *Grzyby domowe i inne szkodniki budulca oraz metody i środki walki* (1937)

Wielka encyklopedia PWN, t. 25.Warszawa 2004, s. 186.

Slavėnas Paulius, ur. 21.07.1901 w Moskwie, zm. 24.02.1991; litewski profesor, akademik, astronom, matematyk. W 1925 ukończył Uniwersytet Kowieński, po otrzymaniu stypendium wyjechał na dalsze studia na uniwersytet w Yale (USA), gdzie w 1928 uzyskał stopień doktora, po powrocie do Kowna został starszym asystentem na Wydziale Przyrodniczym, od 1930 został privatdocentem w Katedrze Astronomii i następnie docentem; w l. 1940-1941 był prorektorem Uniwersytetu Witolda Wielkiego w Kownie, w 1941 podczas okupacji niemieckiej został usunięty z uniwersytetu, w 1944 został docentem na Uniwersytecie Wileńskim, w 1945 uzyskał habilitację, w l. 1944-1952 i 1956-1969 był kierownikiem Katedry Astronomii na Uniwersytecie Wileńskim oraz dyrektorem Obserwatorium Astronomicznego w Wilnie. Od 1954 – akademik Litewskiej Akademii Nauk. Napisał i wydał ponad 600 artykułów i kilkanaście książek na temat astronomii i matematyki.

Akademikas Paulius Slavėnas. (Sudarė dr. Stasė Matulaitytė). Vilnius 2001.

Sleńdziński Ludomir, syn Wincentego i Anny z Bolcewiczów, ur. 11.11.1889 w Wilnie, zm. 26.11.1980 w Krakowie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, malarz, rzeźbiarz. W 1909 ukończył gimnazjum wileńskie, uczył się też w Szkole Rysunkowej Iwana Trutniewa; w l. 1910-1916 studiował w Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu pod kierunkiem Dmitrija Kordowskiego; w l. 1917-1920 mieszkał w Jekaterynosławlu i pracował w fabryce amunicji, później przeniósł się do Humania, skąd w 1920 powrócił do Wilna. W Wilnie podjął pracę w szkolnictwie jako nauczyciel rysunku w Gimnazjum im. Zygmunta Augusta. Był współzałożycielem Wileńskiego Towarzystwa Artystów Plastyków i jego prezesem do 1939. Od 1923 był członkiem Stowarzyszenia Artystów Polskich RYTM. Należał do „Bandy Cyganów" klubu „Smorgonia"; W 1925 został zastępcą profesora przy katedrze malarstwa monumentalnego na Wydziale Sztuk Pięknych USB w Wilnie; w 1929 został profesorem nadzwyczajnym i prodziekanem wydziału,

w 1931 – dziekanem, w 1938 – profesorem zwyczajnym. W l. 1927-1929 razem z żoną Marią odbył podróż do Francji, Włoch, Hiszpanii, Anglii, Grecji, Syrii, Libanu, Palestyny, Egiptu i Turcji. W czasie okupacji brał udział w tajnym nauczaniu, w 1943 został aresztowany i osadzony w obozie Prawieniszki pod Kownem, po zwolnieniu wrócił do Wilna. W 1944 wyjechał do Krakowa, gdzie został zatrudniony w Akademii Górniczej, później pracował na Politechnice, gdzie od 1954 do 1956 pełnił funkcję rektora. Był przede wszystkim portrecistą, autorem wizerunków wielu przedstawicieli środowiska naukowego i artystycznego Wilna. Znane są jego portrety: *Portret Edwarda Karnieja*, ok. 1921; *Portret Pawła Wędziagolskiego*, 1923; *Portret żony na tle Forum Romanum*, 1925; *Autoportret*, 1926. Malował idylliczne sceny figuralne, np. *Rybacy*, 1922; *Ogrodnicy*, 1927; sceny alegoryczne, np. *Sztuki piękne*, 1929; akty: *W łazience*, 1930; pejzaże: *Pałac Teodoryka w Rawennie*, 1925; *Wybrzeże Syrakuzy*, 1927. Zajmował się także malarstwem monumentalnym – wykonał plafon m.in. z postacią Polonii – *Alegoria Polski* – dla gmachu Prezydium Rady Ministrów, 1923; projektował polichromię do sali posiedzeń, 1929; zrealizował polichromie w gmachu PKO (1937) i Banku Gospodarstwa Krajowego (1938) w Wilnie.

V. Juzėnaitė, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 4. Vilnius 1988, s. 42; J. Malinowski, *Kultura artystyczna Wilna 1893-1945*. Katalog wystawy. Olsztyn b.d. (1989), s. 27-28; E. Szulborski, *Sleńdzińscy i Galeria Sleńdzińskich*. „Czas", Wilno, 2001 nr 88, s. 2-3; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 374.

Sleževičius Kazys, syn Feliksa i Petroneli, ur. 18.03.1890 we wsi Daugeliai w powiecie taurogowskim (Tauragė), zm. 15.01.1953 w Wilnie; profesor litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego, geofizyk, meteorolog. Pochodził z rodziny dzierżawców, brat Mykolasa Sleževičiusa, późniejszego premiera Litwy. W 1902 wstąpił do Gimnazjum Mikołaja I w Rydze, którą ukończył w 1910. Po ukończeniu gimnazjum wyjechał do Odessy, gdzie wstąpił na tamtejszy Noworosyjski Uniwersytet, studiował na Wydziale Fizyko-Matematycznym, który ukończył z dyplomem meteorologa. Po ukończeniu uniwersytetu uczęszczał na kursy pedagogiczne w Odessie. W 1917 został zmobilizowany do armii carskiej, ale nadal przebywał w Odessie. W lipcu 1918 ożenił się z Ukrainką Eleną Dżiugurdą. W 1921 z żoną powrócił na Litwę, zamieszkali w Kownie. Z początku pracował w Ministerstwie Ochrony Kraju, a od końca 1922 rozpoczął pracę na Uniwersytecie Kowieńskim jako starszy asystent w Katedrze Geofizyki i Meteorologii. Później został docentem i kierownikiem Gabinetu Geofizyki, był też twórcą pierwszej stacji meteorologicznej na Litwie. W 1930 otrzymał tytuł profesora meteorologii. W 1940 z Katedrą Geofizyki i Meteorologii przeniósł się do Wilna, gdzie na litewskim Uniwersytecie Wileńskim został kierownikiem katedry na Wydziale Przyrodniczym. Po wojnie powrócił do Kowna, gdzie pracował do emerytury. Wydał około 150 prac naukowych, m.in. podręcznik *Meteorologija*.

I. Ščemeliovas, *Prof. K. Sleževičius*, Vilnius 2002.

Sławecki Wincenty, ur. 1794, zm. po 1844; profesor litografiii na Uniwersytecie Wileńskim, malarz, grafik. W l. 1810-1816 studiował na Uniweresytecie Wileńskim malarstwo u Jana Rustema i grafikę u Józefa Saundersa; w 1816 otrzymał stopień kandydata sztuki. W l. 1817-1819 studiował w Akademii Sztuk Pięknych w Petersburgu. W l. 1821-1823 był litografem Uniwersytetu Wileńskiego. Od 1822 był nauczycielem w Werkach, w l.1836-1844 w Dyneburgu (dziś Daugavpils, Łotwa). W 1820 i 1822 uczestniczył w wystawie studentów Uniwersytetu Wileńskiego. Wykonał litografie: *Zabawy dziecięce*, *Wydobycie ciała Józefa Poniatowskiego z rzeki Elstery*, *Portret Witolda*; ilustracje do książek: Józefa Strumiłły *Ogrody północne*, 1820; portret poety

Stanisława Trembeckiego w książce *Poezje*, 1822; rysunek: *Autoportret*; wymalował miniaturę: *Portret Poniatowskiego*.

V. Gasiūnas, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*. Vilnius 1988, s. 41.

Sławińska Irena Zofia, córka Seweryna i Heleny z Kurnatowskich, ur. 30.08.1913 w Wilnie, zm. 18.01.2004 w Lublinie; profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, historyk i teoretyk literatury, teatrolog. Podczas I wojny światowej przebywała z matką na Ukrainie, w 1918 przyjechała do Warszawy, a do Wilna z matką i siostrą wróciła w 1921. W 1930 ukończyła Gimnazjum im. Elizy Orzeszkowej w Wilnie, po ukończeniu gimnazjum studiowała polonistykę i romanistykę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, magisterium uzyskała w 1935 pod kierunkiem prof. Manfreda Kridla. W l. 1937-1938 pracowała jako nauczycielka w szkołach, w 1938 jako stypendystka Funduszu Kultury Narodowej wyjechała do Paryża, gdzie kontynuowała studia na Sorbonie. W czasie II wojny światowej i okupacji niemieckiej pracowała fizycznie jako robotnica rolna w Glinciszkach koło Podbrzezia. Brała udział w tajnym nauczaniu w Wilnie i okolicach. W 1945 wyjechała do Torunia, gdzie w l. 1945-1949 była starszym asystentem w katedrze Historii Literatury Polskiej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika; od 1949 była pracownikiem naukowym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, kolejno adiunktem (od 1950) i od 1956 profesorem. W latach 1976-1978 prowadziła dodatkowo wykłady zlecone na Uniwersytecie Gdańskim. Miała także kontakty z uczelniami zagranicznymi: w l. 1958-1959 na Yale University, w wielu uczelniach była *visiting professor*, m.in. na Katolickim Uniwersytecie w Louvain, Uniwersytecie we Fryburgu oraz w kilku uniwersytetach amerykańskich i kanadyjskich. Jest autorką ponad 300 prac dotyczących teorii interpretacji teatru i dramatu, szczególnie twórczości Norwida. Najważniejsze prace: *Tragedia w epoce Mlodej Polski* (1948) *Pięć studiów o Norwidzie* (1949, współautorka), *O komediach Norwida* (1953), *Sceniczny gest poety* (1960), *Myśl teatralna Młodej Polski* (1966, antologia tekstów z epoki, opatrzona komentarzem; redakcja i wstęp), *Reżyserska ręka Norwida* (1971) *Współczesna refleksja o teatrze* (1979) *Le théâtre dans pensée contemporaine. Anthropologie et théâtre* (1985) *Szlakami moich wód*, Lublin 2004 – wspomnienia. Pochowana w Warszawie na Cmentarzu Powązkowskim.

Wielka encyklopedia PWN, t. 25. Warszawa 2004, s. 198; H. Jotkiałło, *Irena Sławińska*. „Magazyn Wileński" 2004. T. Falkowski, *Na scenie życia*. „Tygodnik Powszechny" 2003; J. Życiński, *Łaska wspólnego szlaku*. „Tygodnik Powszechny" 2004.

Sławiński Kazimierz, ur. 21.01.1870 w Lipkach, zm. 14.10.1941 w Warszawie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, chemik, farmaceuta. W 1886 ukończył szkołę średnią w Kielcach, pracował w aptece; w l. 1891-1893 studiował farmację na Uniwersytecie Warszawskim i uzyskał tytuł prowizora, od 1893 był asystentem w pracowni chemii organicznej, w 1898 uzyskał na Uniwersytecie Moskiewskim tytuł magistra chemii i do 1915 był st. asystentem katedry chemii organicznej w Instytucie Politechnicznym w Warszawie, był członkiem redakcji i autorem haseł do *Wielkiej encyklopedii powszechnej ilustrowanej*; w 1919 został profesorem Politechniki Warszawskiej, potem – profesorem chemii organicznej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, gdzie zorganizował jedną z najlepszych placówek badawczych w Polsce; w l. 1927-1929 był dziekanem Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego, w 1936 otrzymał tytuł doktora honoris causa USB, utrzymywał bliskie kontakty z teatrem „Reduta" w Wilnie i malarzami wileńskimi, których obrazy gromadził; w 1936 przeszedł na emeryturę i przeniósł się do Warszawy. Był członkiem licznych towarzystw, m.in. Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, autor ok. 20 książek z dziedziny chemii.

J. Hernik Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*. Warszawa 1998, s. 144.

Sławiński Piotr, ur. 10.07.1795 w majątku Kiena pod Wilnem, zm. 30.06.1881 tamże; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, astronom,. Po ukończeniu gimnazjum w Wilnie w 1811, wstąpił na Uniwersytet Wileński, gdzie w 1817 uzyskał stopień doktora filozofii. W 1818-1819 wykładał astronomię jako zastępca profesora. W l. 1819-1822 przebywał za granicą w Greenwich, Oxfordzie i Paryżu, gdzie zdobywał wiadomości z zakresu astronomii. Zakupił tam różne urządzenia astronomiczne dla Obserwatorium Wileńskiego. W l. 1822-1825 był adiunktem na Uniwersytecie Wileńskim, w 1825 został profesorem, a od 1826 był członkiem korespondentem Akademii Nauk w Petersburgu. W l. 1825-1843 pełnił funkcję dyrektora Obserwatorium Wileńskiego, brał udział w pomiarach geodezyjnych na Żmudzi i na Łotwie. Napisał i ogłosił drukiem kilkanaście prac naukowych z zakresu astronomii. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn, s. 166.

Sławiński Witold, ur. 27.11.1888 w Wilnie, zm. 4.09.1962 w Białymstoku; profesor AM w Białymstoku, botanik. Szkołę realną ukończył w Wilnie, następnie w l. 1907-1910 studiował w Akademii Rolniczej w Dublanach i uzyskał stopień inżyniera rolnika; kontynuował studia w Instytucie Gospodarstwa Wiejskiego w Moskwie; podczas I wojny światowej służył w wojsku rosyjskim; w l. 1919-1923 pełnił obowiązki starszego asystenta przy Katedrze Botaniki Ogólnej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie pod kierunkiem prof. Wiśniewskiego. W 1923 odbył dalsze studia w Sorbonie, specjalizując się w mikrobiologii technicznej i fitosocjologii. Po powrocie do Wilna w 1925 doktoryzował się w Poznaniu na podstawie pracy *Zielone jeziora pod Wilnem* (Wilno 1924), pełniąc jednocześnie obowiązki adiunkta. Od 1928 był inspektorem w Wydziale Agrarnym Państwowego Banku Rolnego Po powtórnym wyjeździe za granicę (Włochy, Szwajcaria, Niemcy, Jugosławia i Afryka) dopiero w 1937 objął stanowisko kierownika Katedry Botaniki Stosowanej na Politechnice Warszawskiej. Habilitował się z fitosocjologii na Uniwersytecie Poznańskim w 1939. W okresie okupacji brał czynny udział w tajnym nauczaniu, a w czasie powstania warszawskiego przeprowadził ewakuację oddziału ze Starówki do Śródmieścia. W 1944-1945 pracował w nadleśnictwie w Zakopanem. W 1945 rozpoczął wykłady systematyki i socjologii roślin na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, później, do 1950 pracował na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Równocześnie wykładał na Politechnice Warszawskiej – botanikę stosowaną i mikrobiologię techniczną. W 1950 został kierownikiem Katedry Biologii Akademii Medycznej w Białymstoku. Tutaj założył Ogród Botaniczny, zorganizował Polskie Towarzystwo Botaniczne, którego był prezesem. Wydał 85 prac naukowych w różnych językach, m.in. *Flora okolic Wilna* (1922), *Przyczynek do znajomości flory okolic Wilna* (Wilno 1922).

I. Sokołowska-Rutkowska, *Materiały z dziejów Katedry Botaniki Uniwersytetu Stefana Batorego*. (w:) *Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*. Kraków 1996, s. 135-136.

Słowacki Euzebiusz Tomasz, syn Jakuba i Małgorzaty z Zeydlerów, ojciec Juliusza, ur. 15.11.1773 w Podhorcach w Galicji Wschodniej, zm. 10.11.1814 w Wilnie; poeta, tłumacz, profesor Uniwersytetu Wileńskiego. Od 1781 uczył się w szkole w Krzemieńcu. Po ukończeniu szkoły w 1792 został geometrą królewskim i trudnił się do 1800 w mierzeniu mająt-

ków ziemskich na Wołyniu. W 1800 otrzymał posadę nauczyciela dzieci ks. Józefa Poniatowskiego w Tuhańczy. Tam zaczął tłumaczyć *Henriadę* Woltera, która ukazała się drukiem w 1803 w Warszawie bez wiedzy i zgody tłumacza. W 1806 Tadeusz Czacki powołał go na profesora literatury i języka polskiego w powstającej w Krzemieńcu szkole o charakterze wyższym, nazwanej Liceum Krzemienieckim. W 1808 ożenił się z Salomeą Januszewską. Cieszył się sympatią uczniów i kolegów. 23.08.1809 w Krzemieńcu przyszedł na świat jedyny syn – Juliusz, późniejszy wielki poeta polski. W sierpniu 1811 E. Słowacki w drodze konkursu otrzymał katedrę literatury polskiej na Uniwersytecie Wileńskim; jego wykłady cieszyły się dużym powodzeniem. Napisał w Wilnie dwie tragedie *Wandę* i *Mendoga*. W l. 1812-1814 redagował gazetę „Kurier Litewski". W okresie wileńskim dał się poznać jako uzdolniony poeta, ogłosił *Odę na obchód uroczysty dnia 15 sierpnia 1812 roku w Wilnie*, odę pochwalną na cześć Napoleona. Był też autorem *Wiersza z powodu wielkiego zwycięstwa pod Lipskiem dnia 6/8 października 1813 r. otrzymanego*. Chorował na gruźlicę. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

J. Bieliński, *Uniwersytet Wileński. 1579-1831*. Kraków 1899; L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 139; J. Starnawski, *Sylwetki wileńskich historyków literatury*. Bydgoszcz 1997, s. 31-42.

Smotrycki Maksym, imię zakonne Melecjusz, pseud. Theofil Ortholog, ur. ok. 1578 w Smotryczu na Podolu, zm. 27.12.1633 w Dermaniu na Wołyniu; doktor medycyny, teolog, duchowny prawosławny, potem unicki, pisarz, polemista. Uczył się w szkole w Ostrogu, następnie w kolegium jezuickim w Wilnie, od 1600 studiował na uniwersytetach protestanckich w Norymberdze, Lipsku i Wittemberdze, uzyskał stopień doktora medycyny; z początku działalności był pod wpływem idei reformacyjnych Zachodu. W 1618 wstąpił do prawosławnego zakonu w monasterze św. Ducha w Wilnie, był członkiem wileńskiego bractwa, nauczycielem brackiej szkoły w Wilnie. W 1610 wydał w Wilnie pod pseudonimem Teofil Ortholog traktat religijny, skierowany przeciwko unii: *Threnos, to jest Lament Wschodniej Cerkwie*; w 1619 – *Gramatykę* staro-cerkiewno-słowiańską, wydał też kilka innych prac polemicznych przeciwko katolicyzmowi; w 1620 został arcybiskupem prawosławnym w Połocku; w 1624 podróżował po Bliskim Wschodzie, następnie odwiedził Rzym, a po powrocie do WKL w 1627 przeszedł na stronę unii; pod koniec życia pełnił funkcję archimandryty monastyru unickiego w Dermaniu; brał udział w polemice między prawosławnymi i unitami; autor dzieła, potępionego przez sobór kijowski – *Apologia peregrynacji do krajów wschodnich...* (1628); pisał po polsku i był ponadto autorem prac: *Verificatia niewinności* (Wilno 1621), *Apologia...* (Lwów 1628).

Kratkaja litieraturnaja enciklopiedija, t. 4. Moskwa 1967, s. 747; *Sowietskaja istoriczeskaja enciklopiedyja*, t. 13. Moskwa 1971, s. 98; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 25. Warszawa 2004, s. 274.

Smuglewicz Franciszek, ur. 6.10.1745 w Warszawie, zm. 18.09.1807 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, malarz. Malarstwa uczył się u ojca Łukasza i Szymona Czechowicza. Ukończył klasę poetyki w szkole państwowej w Warszawie; w l. 1763-1764 studiował malarstwo u A. Maroniego w Rzymie, od 1766 – w Akademii Sztuki św. Łukasza. W 1784 powrócił do Warszawy. W 1785 biskup Ignacy Jakub Massalski zaprosił go do Wilna, gdzie przez rok pracował; w l. 1786-1789 działał w Warszawie, gdzie założył własną szkołę malarską; w l. 1797-1807 żył i pracował w Wilnie. Na Uniwersytecie Wileńskim założył katedrę malarstwa i rysunku, w 1797

został profesorem. Wcześniejsze jego prace związane były z pobytem we Włoszech; malował obrazy religijne do kościołów, np. *Dwunastu apostołów*, 1785 do katedry wileńskiej, ponadto do kościoła Trynitarzy i Bazylianów; wykonywał ścienne dekoracje we dworach i pałacach arystokracji w Polsce i na Litwie; malował ruiny zamku wileńskiego, resztki murów obronnych Wilna, bramy murów Starego Miasta – 1785-1786; wykonał obrazy: *Posiedzenie Sejmu Czteroletniego 3.05.1791*, 1793; *Przysięga Tadeusza Kościuszki na Rynku krakowskim*, 1797; ok. 200 różnych rysunków; sceny rodzajowe: *Wieśniacy w karczmie*, *Litewscy chłopi*; malował portrety: rodziny Massalskich, 1785; K. Prozora; bpa J.S. Giedroycia, przed 1795; zajmował się malarstwem ściennym: zamek Michajłowski w Petersburgu, 1800-1801; sala posiedzeń (obecnie Sala F. Smuglewicza) Uniwersytetu Wileńskiego, 1802, wspólnie z Antonim Smuglewiczem. Uczniami jego byli m.in.: Gaspar Borowski, Józef Oleszkiewicz, Józef Peszka. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

V. Drėma, *Pranciškus Smuglevičius*. Vilnius 1973; R. Janonienė, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*. Vilnius 1988, s. 50.

Snarskis Povilas, ur. 25.08.1889 we wsi Švobiškis w rejonie poswolskim (Pasvalys), zm. 16.11.1969 w Wilnie; profesor litewskiego Wileńskiego Uniwersytetu, botanik. W 1929 ukończył Uniwersytet Kowieński; w l. 1930-1939 był nauczycielem gimnazjum w Kłajpedzie. W 1940 zamieszkał w Wilnie, gdzie w latach 1940-1967 wykładał na uniwersytecie botanikę. W 1946 został mianowany profesorem. Napisał i wydał wiele prac naukowych, poświęconych roślinności Litwy. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 3. Vilnius 1987; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 114.

Sobolewski Ludwik, syn Michała, ur. 8.09 1791 w Wilnie, zm. 10.07.1830 tamże; uczony bibliograf, paleograf i numizmatyk Uniwersytetu Wileńskiego. Ukończył gimnazjum w Wilnie, w l. 1808-1811 studiował w Instytucie Pedagogicznym Uniwersytetu Wileńskiego i uzyskał stopień magistra filozofii, był uczniem i przyjacielem G.E. Groddka; uczył łaciny i greki w gimnazjum w Wilnie, Kownie i w Białymstoku; w l. 1817-1819 jako stypendysta uniwersytetu studiował w bibliotekach i uczelniach niemieckich oraz w Paryżu, znał biegle języki: grecki, łaciński, francuski, niemiecki, angielski, włoski, hiszpański i portugalski; w l. 1819-1821 wykładał klasyków łacińskich na Uniwersytecie Wileńskim, należał do Towarzystwa Szubrawców (pseud. Litwanis II), prowadził prace bibliograficzne w bibliotekach A. Chreptowicza w Szczorsach i J.M. Ossolińskiego w Wiedniu w l. 1823-1825; w 1826 został prefektem biblioteki Uniwersytetu Wileńskiego; wydawał teksty i wypisy z literatury łacińskiej, ogłosił *Katalog dzieł do historii literatury polskiej należących przez p. Bentkowskiego opuszczonych* (1819); z jego bibliografii rękopiśmiennych korzystał A. Jocher i K. Estreicher. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 324; A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Zarzecze. Cmentarz Bernardyński*. Wilno 1997, s. 47.

Sochacki Maksymilian, ur.?, zm. w 1871; doktor nauk medycznych, adiunkt Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie; W 1837 roku w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie uzyskał stopień doktora medycyny. Był wybitnym chirurgiem, przede wszystkim interesował się zagadnieniami chorób układu trawiennego. Wiele czasu poświęcał również oftalmologii. Byl jednym z prekursorów operacyjnego leczenia zaćmy, które opisał w pracy *Cataracta, operatio per extractionem generalis*. W 1839 roku został mianowany adiunktem akademii, kierował ćwiczeniami z chirurgii na trupach. Wydał rozprawę *O ka-*

mieniach kanału trawiennego, w której opisał przyczyny powstawania kamieni, ich rodzaje oraz sposoby leczenia, w tym gastrotomię. Podkreślał wielkie znaczenie cholesterolu w zaburzeniach układu trawiennego. W 1840 roku napisał rozprawę *Lithotomia et lithotritiae, quod ad earum commoda et incommoda comparatio*. Prowadził badania nad działaniem leków homeopatycznych, które opisał w 1839 roku w pracy De *methodo homeopathica*. Po zamknięciu Akademii wyjechał do Kazania i pracował jako adiunkt na wydziale medycznym uniwersytetu. Po powrocie do kraju, osiedlił się w Kownie, gdzie pozostawał do 1854 roku. Później wyjechał do Mohylewa, skąd po dziesięciu latach pracy chirurgicznej przeniósł się do Witebska.

Z. Siemienowicz, *Akademia Medyko-Chirurgiczna w Wilnie*.

Sokołowski Ludwik, ur. 24.05.1882 w Sieradzu, zm. 7.06.1936 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, inżynier-architekt. Gimnazjum realne ukończył w Kaliszu, następnie studiował na Wydziale Architektury Politechniki Lwowskiej, studia uzupełnił w Wiedniu. W l. 1910-1914 był asystentem na politechnice we Lwowie; w 1914 wstąpił do Legionów Polskich, w l. 1917-1918 wykładał w Warszawskiej Szkole Technicznej. Od 1918 pracował w Ministerstwie Robót Publicznych; w 1920 – ochotniczo wstąpił do Wojska Polskiego. W 1921 został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego architektury Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Uczestniczył w licznych konkursach architektury. Otrzymał wyróżnienie za projekt kościoła św. Anny we Lwowie, wiaduktu i mostu kolejowego w Warszawie, Dworca Centralnego w Warszawie i wielu innych. W 1925 na zlecenie Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wykonał projekt gmachu Państwowej Szkoły Technicznej na Holenderni (Olandų) w Wilnie. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

A. Łoza, *Czy wiesz kto to jest?* Warszawa 1938; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 37.

Sokół-Sokołowski Konstanty, ur.?, zm. w 04. 1940 w Katyniu w Rosji; doktor nauk matematycznych, asystent na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, matematyk, geofizyk. Ukończył Wydział Matematyczno-Przyrodniczy USB w 1928, był młodszym asystentem w Katedrze Meteorologii USB, a od 1929 – w Katedrze Matematyki USB; stopień doktora nauk matematycznych uzyskał w 1938. Zamordowany w Katyniu.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 396.

Sokulski (Sokolski) Ludwik, ur. 14.08.1684 w woj. sandomierskim, zm. 3.01.1744 w Mereczu; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. W 1700 wstąpił do zakonu jezuitów w Wilnie, w l. 1702/1703 uczył się w seminarium nauczycielskim w Nieświeżu, w Akademii Wileńskiej studiował filozofię w l. 1703-1706 i teologię w l. 1710-1714; uczył w szkołach jezuickich, był doskonałym mówcą, opublikował anonimowo wiele panegiryków, w 1726 otrzymał w Akademii Wileńskiej doktorat teologii oraz magisterium filozofii i nauk wyzwolonych, w 1726/27 był profesorem teologii scholastycznej, potem był rektorem kolegium w Połocku i Mińsku, prefektem w Grodnie, Pińsku i Nieświeżu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 381.

Sokulski (Sokolski) Stanisław, ur. 12.02.1678 w woj. sandomierskim, zm. 14.04.1740 w Połocku; profesor i rektor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Po ukończeniu retoryki w kolegium w Warszawie wstąpił w 1696 do zakonu jezuitów w Wilnie; studiował w kolegium w Pińsku filozofię w l. 1701-1704 i teologię w l. 1704/1705; potem – teologię w Akademii Wileńskiej w l. 1705-1708; uczył w szkołach i kolegiach jezuickich,

w 1718 otrzymał w Akademii Wileńskiej magisterium filozofii i nauk wyzwolonych, w 1721 – doktorat teologii, w 1724 – doktorat prawa kanonicznego; od 1718 był profesorem Akademii Wileńskiej, pełnił ponadto funkcję regensa Seminarium Papieskiego i dziekana Wydziału Filozoficznego; w l. 1723-1724 był rektorem kolegium w Pińsku, w l. 1724-1727 i 1731-1735 – rektorem Akademii Wileńskiej; w l. 1727-1731 i 1735-1740 – rektorem w Połocku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 381.

Sołowiejczyk Izaak, Icchak, Zeew ha -Lewi, zw. Rabim Wełwełem, ur. w 1886 lub 1888 w Wołożynie, zm. w 1959 lub 1960 w Izraelu; uczony talmudysta, rabin. Kształcił się pod kierunkiem ojca, rabina, który uczynił go spadkobiercą swego rodu i studiów jesziwy w Wołożynie. Po przejęciu w 1918 po ojcu stanowiska rabina brzeskiego nie założył jesziwy, lecz udzielał nauk dobranej grupie uczniów w swym midraszu. Przynależność do niej uważana była za wielki zaszczyt. Po wybuchu II wojny światowej uszedł z pięcioma synami do Wilna, a żonę z czworgiem dzieci zamordowali hitlerowcy w Brześciu n. Bugiem. Z Wilna przedostał się do Palestyny.

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 2. Warszawa 2003, s. 557.

Sopoćko Michał, ur. 1.11.1888 w Juszczewszczyźnie, zwanej też Nowosadami, w powiecie oszmiańskim, zm. 15.02.1975 w Białymstoku; profesor teologii, ksiądz katolicki, błogosławiony od 2008, spowiednik św. siostry Faustyny Kowalskiej, założyciel Zgromadzenia Sióstr Jezusa Miłosiernego. Po ukończeniu szkoły miejskiej w Oszmianie wstąpił w 1910 do Seminarium Duchownego w Wilnie; święcenia kapłańskie otrzymał w 1914. W l. 1914-1918 pracował jako wikariusz w Taboryszkach w d. powiecie oszmiańskim, obecnie Litwa; w 1918 roku wyjechał do Warszawy i podjął studia w zakresie teologii moralnej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego, które ukończył z magisterium w 1923 roku, a w 1926 roku uzyskał tam tytuł doktora teologii. W latach 1922-1924 studiował także w Wyższym Instytucie Pedagogicznym. Od 1919 roku był jednocześnie kapelanem wojskowym. W 1924 roku powrócił do rodzimej diecezji, pozostając nadal w duszpasterstwie wojskowym, teraz już w Wilnie, aż do 1929 roku. W 1927 roku został mianowany ojcem duchownym w Seminarium Duchownym w Wilnie. W 1928 roku otrzymał stanowisko zastępcy profesora na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie oraz wykładowcy w Seminarium Duchownym. W 1932 roku zwolniony z funkcji ojca duchownego, poświęcił się głównie pracy naukowej. W 1934 roku habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim w zakresie teologii pastoralnej i uzyskał stopień docenta. Pracy dydaktyczno-naukowej oddawał się aż do zamknięcia Uniwersytetu i Seminarium w czasie II wojny światowej. Jego dorobek naukowy z tego okresu ujawnił się w licznych publikacjach z dziedziny teologii pastoralnej, homiletyki, katechetyki i pedagogiki. Pozostawił też liczne opracowania popularnonaukowe z zakresu problematyki religijno-społecznej. Najdłużej pracował jako profesor teologii pastoralnej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i w Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku (1947-1962). Jako spowiednik św. Faustyny Kowalskiej zainteresował się kultem Miłosierdzia Bożego i stał się nie tylko jego głosicielem, ale również dał podstawy teologiczne tego kultu. Był założycielem zgromadzenia zakonnego Sióstr Jezusa Miłosiernego (1941). W czasie okupacji niemieckiej udało mu się szczęśliwie uniknąć aresztowania i przez dwa i pół roku ukrywał się w okolicach Wilna. W 1944 roku po wznowieniu działalności Seminarium Duchownego w Wilnie wykładał w nim aż do jego zamknięcia w 1945

roku przez władze radzieckie i relegowania do Białegostoku. Jednocześnie udzielał się w duszpasterstwie przy kościele św. Jana, katechizował, zorganizował potajemnie kurs katechetyczny. Zagrożony aresztowaniem za tę działalność wyjechał w 1947 roku do Białegostoku. Tu objął wykłady w Seminarium ze swych specjalności: pedagogiki, katechetyki, homiletyki, teologii pastoralnej, teologii ascetycznej. Uczył też języka łacińskiego i rosyjskiego. W latach powojennych prowadził intensywną akcję trzeźwościową w ramach Społecznego Komitetu Przeciwalkoholowego. Następnie w latach 1951-1958 zorganizował szereg miesięcznych i rocznych kursów katechetycznych dla zakonnic i osób świeckich, a w latach 50. i 60. organizował także wykłady otwarte o tematyce religijnej przy parafii farnej w Białymstoku. W 1962 roku przeszedł na emeryturę, ale poświęcił się pracy duszpasterskiej w kaplicy przy domu zakonnym Sióstr Misjonarek św. Rodziny przy ul. Poleskiej, którą już w 1957 r. rozbudował. W tym czasie czynił też starania o zbudowanie kościoła przy ul. Wiejskiej w Białymstoku. Niemalże do końca swych dni uczestniczył aktywnie w życiu diecezji, pracował naukowo, publikował. Zmarł w domu Sióstr Misjonarek przy ul. Poleskiej 15 lutego 1975 w Białymstoku i pogrzebany został na cmentarzu parafii Wniebowzięcia NMP w Białymstoku. 30 listopada 1988 roku dokonano ekshumacji zwłok. Jego szczątki spoczywają obecnie w kościele pod wezwaniem Miłosierdzia Bożego w Białymstoku. Jego uroczysta beatyfikacja miała miejsce w niedzielę 28 września 2008.

G. Kraszewska, KAI, 2006; ks. H. Ciereszko, Białystok, 2008.

Sosnowski Platon, ur. 1.01.1800 na Podlasiu, zm. 16.10.1827 w Wilnie; doktor teologii, ksiądz unicki, poeta. Był synem wysokiego duchownego unickiego kierującego szkołą przygotowującą kleryków. Uczył się w gimnazjum w Białymstoku. Jako gimnazjalista publikował wiersze w „Tygodniku Wileńskim". Studia odbył na Uniwersytecie Wileńskim, gdzie w 1822 otrzymał stopień doktora teologii, a w 1823 objął po ks. J. Chodanim katedrę. Napisał kilka rozpraw drukowanych w „Dziejach Dobroczynności" i zostawił zbiór materiałów do bibliografii dzieł teologów polskich, dotyczących ascezy. Był znakomitym kaznodzieją w kościele św. Jerzego i Augustianów. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie.* Wrocław 1993, s. 311; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 138-139.

Sowiński Henryk, żył w XIX/XX w. , ekonomista rolnictwa. Od 1937 był docentem ekonomiki rolniczej USB.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1950, s. 117.

Sowiński Zdzisław Antoni, ur. 15.04.1872 w Warszawie, zm. 28.10.1934 tamże; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz dermatolog. W 1897 ukończył Wojskową Akademię Lekarską w Petersburgu, w 1901 uzyskał na tej uczelni stopień doktora, w l. 1902-1904 pracował w klinikach skórno-wenerycznych w Wiedniu, Rzymie i Paryżu, w 1907 został docentem w Akademii Lekarskiej w Petersburgu; w l. 1922-1928 był profesorem USB.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 497.

Soxo Benedykt de, ur. w 1586 w Grenadzie, zm. 18.12.1658 w Antwerpii; profesor Akademii Wileńskiej, rektor Akademii Wileńskiej w l. 1643-1646, ksiądz katolicki, jezuita. Był Hiszpanem, w 1602 wstąpił do zakonu jezuitów; studiował 8 lat i wykładał w Hiszpanii, w 1624 został skierowany na profesora teologii do Akademii Wileńskiej; w 1625 uzyskał

doktorat i przez 8 lat wykładał teologię scholastyczną, przez 20 lat był wicekanclerzem, przez 16 lat – prefektem wyższych studiów, 3 lata rektorem (1643-1646), ponadto był przez 7 lat doradcą prowincjałów i 9 lat – doradcą rektorów Akademii; opublikował *Claves Iuris Academicis Vilnensibus* (Wilno 1648).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 384.

Spitznagel Ferdynand, ur. w 1760 lub 1757 w Saksonii, zm. 12.03.1826 w Wilnie; profesor medycyny na Uniwersytecie Wileńskim, lekarz. Stopień doktora filozofii i medycyny otrzymał w Wiedniu; był lekarzem na Węgrzech, tam nauczył się języka węgierskiego i tureckiego. W 1792 przybył do Wilna, gdzie w Szkole Głównej Litewskiej i objął katedrę nauk przyrodniczych po Jerzym Forsterze. Założył wówczas ogród botaniczny w Sorokiszkach (lit. Sereikiškės) nad Wilenką, w miejscu wskazanym przez Forstera. Gdy w 1802 katedrę nauk przyrodniczych objął ks. Stanisław Jundziłł, Spitznagel został mianowany profesorem medycyny praktycznej na Uniwersytecie Wileńskim, a po śmierci prof. Augusta Bécu (1824) wykładał terapię ogólną. Wykładał też farmakologię. Dwukrotnie pełnił funkcję dziekana Wydziału Lekarskiego. Pracował także w szpitalach wileńskich. Znał dziewięć języków, należał do członków założycieli Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego. Jego syn Ludwik był przyjacielem Juliusza Słowackiego. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 139.

Srebrny Stefan, syn Stanisława i Gustawy z Wolbergów, ur. 14.01.1890 w Warszawie, zm. 13.10.1962 w Toruniu; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, filolog klasyczny, hellenista. W 1900 został uczniem IV Gimnazjum w Warszawie, skąd wydalono go w 1905 za udział w strajku szkolnym; dalej uczył się w domu, uzyskując w 1907 rosyjską maturę państwową w Charkowie. Tego roku rozpoczął studia filologii klasycznej na Wydziale Historyczno-Filologicznym Uniwersytetu w Petersburgu; tu został uczniem prof. Tadeusza Zielińskiego, z którym w 1910 uczestniczył w wycieczce do Grecji. Uniwersytet ukończył w 1912 z dyplomem I stopnia. W 1916 po złożeniu wymaganych egzaminów otrzymał docenturę na Uniwersytecie Petersburskim. W l. 1916-1918 prowadził na tej uczelni wykłady i ćwiczenia jako docent oraz miał w tym czasie także zajęcia na Wyższych Kursach dla Kobiet, na Studium Humanistycznym i na Polskich Wyższych Kursach Humanistycznych. Jesienią 1918 powrócił do Polski i został profesorem filologii klasycznej na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (sam był ewangelikiem), gdzie wykładał do 1923. 29.01.1924 został zastępcą profesora na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, a od 4.04.1936 do grudnia 1939 był profesorem zwyczajnym USB. Od młodych lat interesował się także teatrem. Utrzymywał kontakt z Teatrem Reduta i już w 1924 wygłaszał odczyty o dramacie antycznym dla członków zespołu. Później współpracował z Teatrem Miejskim w Wilnie. 1.12.1935 w Teatrze na Pohulance wystawiono *Króla Edypa* w jego przekładzie i inscenizacji, w reżyserii Mieczysława Szpakiewicza, a 30.04.1938 *Oresteję*, także w jego przekładzie i inscenizacji. Podczas drugiej wojny światowej wykładał w tajnym Studio Dramatycznym w Wilnie. W l. 1944-1945 był zaangażowany jako reżyser w Teatrze Polskim w Wilnie i wystawił m.in. *Uciekła mi przepióreczka*. W lipcu 1945, wraz z grupą pracowników naukowych USB, przybył do Torunia, gdzie na UMK otrzymał katedrę hellenistyki i został kierownikiem Zakładu Filologii Klasycznej; na UMK pracował do 1960, tj. do przejścia na emeryturę. Był członkiem wielu towarzystw naukowych. Pochowany na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

Słownik biograficzny teatru polskiego 1765-1965, t. 1. Warszawa 1973; K. Przybyszewski, (w:) *Toruński słownik biograficzny,* t. 3. Toruń 2002, s. 202-204.

Sruoga Balys, ur. 2.02.1896 we wsi Baibokai koło Birż (Biržai), zm. 16.10.1947 w Wilnie; profesor literatury litewskiej, pisarz i krytyk teatralny. Pochodził z rodziny zamożnych chłopów. W 1914 ukończył rosyjskie gimnazjum realne w Poniewieżu i w tymże roku wyjechał do Petersburga, gdzie wstąpił do Instytutu Leśnego. Jesienią 1915 przeniósł się na Wydział Historyczno-Filologiczny Uniwersytetu Piotrogrodzkiego; w l. 1916-1918 kontynuował studia na Wydziale Historyczno-Filologicznym Uniwersytetu Moskiewskiego. W 1918 przyjechał do Wilna, a pod koniec tego roku wyjechał do Kowna, gdzie kierował Biurem Prasy, następnie pracował w redakcji czasopisma „Lietuva". W tym czasie wydał poemat pt. *Deivė iš ežėro* (*Bogini z jeziora* 1919). W 1921 wyjechał do Monachium, gdzie studiował filologię słowiańską. W 1924 po uzyskaniu stopnia doktora filozofii, wrócił do Kowna. Tu na uniwersytecie pracował jako wykładowca literatury rosyjskiej i niemieckiej. W 1932 otrzymał tytuł profesora. Na Uniwersytecie Kowieńskim pracował do 1940, następnie przeniósł się do Wilna, gdzie do 1943 pracował na litewskim Uniwersytecie Wileńskim. Za krytykowanie Niemców w 1943 został aresztowany przez Gestapo i osadzony w obozie koncentracyjnym w Stutthofie, z którego wyszedł w 1945, po zajęciu obozu przez Armię Sowiecką. Powrócił wtedy do Wilna. Nie należał do żadnej partii, był pisarzem niezależnym. Ok. 1930 odszedł od poezji i zaczął pisać dramaty i prozę, jak również prace naukowe na temat teatru litewskiego i literatury rosyjskiej. Napisał i wydał m.in. dramaty *Radvila Perkūnas* (*Radziwiłł Piorun*, 1935), *Baisioji naktis* (*Straszna noc*, 1935), *Kazimieras Sapiega* (*Kazimierz Sapieha*, 1947). Napisał wspomnienia z obozu koncentracyjnego pt. *Dievų miškas* (*Las bogów*, 1960, przełożone na język polski w 1965). Wydał kilka zbiorków poezji oraz opowiadań. Na język litewski tłumaczył dramaty Antoniego Czechowa (*Trzy siostry*), Henryka Ibsena, poezje Henryka Heinego, Walerija Briusowa, Konstantina Balmonta. Był też krytykiem literackim i teatralnym. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 4. Vilnius 1988; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 169; R. Pabarčienė, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija.* Vilnius 2001, s. 464-465;

Stakauskas Juozapas, ur. 6.08.1900 w Degsni k. Melegianów w powiecie święciańskim, zm. 2.03.1972 w Wilnie; doktor filozofii, ksiądz katolicki, historyk, archiwista. Uczył się w Święcianach, w 1926 ukończył Seminarium Duchowne w Wilnie i otrzymał święcenia kapłańskie; w 1930 ukończył studia historyczne w Insbrucku, w tymże roku uzyskał stopień naukowy doktora; następnie wyjechał na Litwę i w l. 1934-1939 był kierownikiem Litewskiego Archiwum Centralnego w Kownie; w 1939 przyjechał do Wilna i w l. 1939-1944 był dyrektorem litewskiego Archiwum Państwowego w Wilnie; w czasie okupacji niemieckiej zdołał uchronić przed zniszczeniem i wywiezieniem do Niemiec wiele cennych dokumentów archiwalnych; w pomieszczeniach archiwum w d. klasztorze benedyktynek w Wilnie, w specjalnej kryjówce przechowywał Żydów, uratował 12 osób; w l. 50-tych XX w. był prześladowany przez komunistów; w l. 1959-1970 wykładał w Seminarium Duchownym w Kownie. Ogłosił kilkanaście prac historycznych, m.in. *Lietuva ir Vakarų Europa XIII a.* (Litwa i Europa Zachodnia w XIII w., Kowno 1934).

M. Jackiewicz, *Leksykon kultury litewskiej.* Warszawa 2005, s. 206; T. Venclova, *Vilniaus vardai.* Vilnius 2006, s. 308.

Staniewicz Albin, imię zakonne Hieronim, ur. w 1793 w powiecie rosieńskim, zm.

26.01.1863 w Wilnie; doktor teologii, matematyk, ksiądz katolicki. Ukończył gimnazjum w Krożach na Żmudzi i wstąpił na Uniwersytet Wileński, gdzie studiował matematykę i fizykę. W 1814 wstąpił do zakonu karmelitów w Wilnie. Po ukończeniu uniwersytetu ze stopniem magistra dalej studiował na uniwersytecie, uzyskał stopień naukowy doktora teologii. Od 1819 wykładał matematykę i fizykę w szkole klasztornej w Chwałojniach na Żmudzi; od 1828 do 1843 był prowincjałem prowincji litewskiej karmelitów; od 1853 przebywał w klasztorze karmelitów w Wilnie, gdzie zmarł. W 1830 wydał podręcznik do matematyki w narzeczu żmudzkim: *Aritmetikos vadovelis żemaicziu kalba.*

V. Biržiška, *Aleksandrynas*, t. 2, Čikaga 1963, s. 450.

Staniewicz Wiktor Emeryk Jan, ur. 21.09.1866 w Samarze w Rosji, zm. 23.12.1932 w Wilnie; profesor matematyki Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Niemieckie gimnazjum filologiczne ukończył w Petersburgu w 1883, następnie wstąpił na Uniwersytet w Petersburgu, który ukończył w 1887 z stopniem kandydata nauk matematycznych. Od czasów studenckich jako członek organizacji polskich działał aktywnie w tej dziedzinie, uczestnicząc w życiu tamtejszej kolonii polskiej. Przez krótki czas przebywał w więzieniu jako podejrzany o działalność antypaństwową. Od 1 kwietnia 1888 do kwietnia 1892 pracował przy katedrze matematyki uniwersytetu jako asystent przygotowując się do profesury. Równocześnie od wiosny 1888 wykładał matematykę w Gimnazjum Maja, potem przez 10 lat uczył matematyki na pensji żeńskiej katolickiej przy kościele św. Katarzyny w Petersburgu. Od 1894 był nauczycielem matematyki w gimnazjum żeńskim Stojanowa, pracował tam do 1902. Poza tym był wykładowcą matematyki w Konstantynowskiej Szkole Artylerii oraz na Wyższych Żeńskich Kursach (Bestużewskich), także w Instytucie Dróg i Komunikacji oraz w Instytucie Elektrotechnicznym w Petersburgu. Od 17 maja 1902 przeszedł na służbę państwową do Politechniki Petersburskiej, gdzie, jako profesor, objął Katedrę Matematyki. W l. 1905-1907 był profesorem zajmującym się sprawami studenckimi i odpowiedzialnym za bursy studenckie. W 1907, po rewizji dokonanej w bursach studenckich, która ujawniła działalność tam tajnych organizacji studenckich, W. Staniewicz został aresztowany i skazany razem z ówczesnym rektorem Politechniki, ks. Gagarinem na trzy lata pozbawienia prawa do służby państwowej i samorządowej. Przez te trzy lata wykładał nadal na Politechnice, ale w charakterze profesora kontraktowego. W dniu 25.05.1912 objął z powrotem katedrę matematyki. W l. 1915-1917 był dziekanem Wydziału Inżynierii Budowlanej i w l. 1917-1918 – prorektorem Politechniki Piotrogrodzkiej. Pozostał na Politechnice do 28.08.1919, kiedy to opuścił Piotrogród i przeprowadził się do Wilna. 29.12.1919 został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego matematyki na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Naczelnik Państwa, Józef Piłsudski, postanowieniem z dnia 1 maja 1920 mianował W. Staniewicza profesorem zwyczajnym. Od 1 kwietnia 1920 do 15 września 1921 pełnił funkcję dziekana Wydziału Matematyczno-Przyrodniczgo USB. Krótko, od 23.08.do 4.09. był zastępcą szefa sekcji IV w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie. W dniu 15.09.1921 został wybrany na stanowisko rektora USB. Funkcję tę pełnił do 15.09.1922. Był jednym z najbardziej zasłużonych profesorów tej uczelni. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 3; Tenże, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 41, s. 561.

Staniewicz Witold, ur. 16.09.1888 w Ginejciszkach w d. powiecie trockim (wg innych danych – w Wilnie), zm. 14.07.1966 w Poznaniu; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, ekonomista rolny. Ukoń-

czył ekonomię rolnictwa na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. Był członkiem Polskiej Organizacji Wojskowej. Po przewrocie majowym w okresie od 20 czerwca 1926 do 4 grudnia 1930 minister reform rolnych w ośmiu kolejnych gabinetach. Był też posłem na Sejm w dwóch kadencjach z ramienia Bezpartyjnego Bloku Współpracy z Rządem. Zachowywał niezależne stanowisko – w 1930 odmówił głosowania nad wnioskiem o przejściu do porządku dziennego nad interpelacją opozycji w sprawie traktowania więźniów w Brześciu, a w 1932 zrzekł się mandatu, gdyż nie zgadzał się ze stanowiskiem swego klubu podczas głosowania nad ustawą ograniczającą autonomię uniwersytetów. Do 1931 profesor Politechniki Lwowskiej, w latach 1931-1939 Uniwersytetu Stefana Batorego (w latach 1933-1936 jego rektor). Od 1930 kierownik wydziału ekonomiki drobnych gospodarstw wiejskich Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego (PINGW) w Puławach. Kierownik sekcji gospodarczej Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie – pionierskiej polskiej placówki sowietologicznej. Członek wileńskiej loży masońskiej „Tomasz Zan". Redaktor naczelny „Kuriera Wileńskiego" od 2.11.1939. Podczas wojny wiceprezes Komitetu Polskiego, opiekun organizacji piłsudczykowskiej „Obóz Niepodległości", zajmującej się pracą wychowawczą bez powstania zbrojnego. Od 1946 profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, następnie Wyższej Szkoły Rolniczej tamże. Autor prac z zakresu ekonomiki rolnictwa oraz polityki agrarnej.

Witold Staniewicz *Deflacja polska w latach 1929-1936*. Wstęp i oprac. Kazimierz Badziak i Małgorzata Łapa. Łódź 2003, J. Hernik Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*. Warszawa 1998, s. 136.

Stankevičius Juozapas, ur. 17.02.1866 we wsi Sparviniai powiatu szakijskiego w Zaniemeniu, zm. w 1958 w Wilnie; doktor filozofii, ksiądz katolicki, Litwin. Seminarium Duchowne ukończył w Sejnach; w 1895 wyjechał do Szwajcarii, gdzie studiował na uniwersytecie we Fryburgu; tam należał do litewskiego towarzystwa „Rūta". Po ukończeniu uniwersytetu i po obronie doktoratu powrócił do Sejn, gdzie pracował przy biskupie Antonim Baranowskim, następnie był nauczycielem w gimnazjum w Suwałkach, gdzie uczył języka niemieckiego i religii do 1914 roku. W 1915 podczas ewakuacji rosyjskich urzędów przybył do Wilna i tu pozostał do końca życia. Pracował w litewskiej gazecie „Lietuvos Aidas" (Echo Litewskie), w 1919 redagował gazetę w języku polskim „Nasza Ziemia", ukazało się 9 numerów, następnie pismo zostało zamknięte. Na początku lat 20-tych XX w. pracował jako nauczyciel w litewskim Seminarium Nauczycielskim w Wilnie, działał w Litewskim Towarzystwie Naukowym. Parafii nie posiadał, ponieważ był księdzem z obcej diecezji, toteż pomagał proboszczowi kościoła św. Mikołaja i kościoła św. Piotra i Pawła. Był bibliofilem i zbieraczem starych książek. Pochowany na cmentarzu św. Piotra i Pawła w Wilnie.

R. Mackonis, *Dvylika vilniaus kunigų*. Vilnius 1994, s. 41-46.

Stankiewicz Adam, pseud. A. Sakalinski, Sokoliński, syn Wincentego, ur. 24.12.1891 (6.01.1892) we wsi Arlaniaty (Orlenięta, koło Krewa) w pow.oszmiańskim (ob. rej. smorgoński), w rodzinie chłopskiej, zm. 4.12.1949 w Ozierłagu w rejonie tajszeckim, obwodu irkuckiego (Syberia); historyk, ksiądz katolicki, publicysta. W latach 1904-1908 uczył się w szkole miejskiej w Oszmianie, następnie w l. 1910-1914 – w Seminarium Duchownym w Wilnie, w l. 1914-1918 studiował w Akademii Duchownej w Petersburgu. Od 1918 roku przebywał w Wilnie. Działał w Komitecie Pomocy Ofiarom Wojny, należał do białoruskiego Chrześcijańskiego Zjednoczenia Demokratycznego, wydawał w l. 1919-1920 katolickie pismo

„Krynica"(od 1925 – „Biełaruskaja Krynica"). Z pismem tym współpracował, mimo zakazu władz kościelnych, przez 20 lat (do zawieszenia w 1937). W 1922 został posłem na Sejm RP z okręgu święciańskiego z ramienia chrześcijańskiej demokracji. W l. 1919-1933 uczył religii w gimnazjum białoruskim, następnie w polskiej Szkole Handlowej im. Staszica. Działał w Towarzystwie Białoruskiej Szkoły do 1926, później w Białoruskim Instytucie Gospodarki i Kultury. Był współtwórcą drukarni im. F. Skaryny, założył Białoruskie Wydawnictwo Katolickie. Od 1926 przewodniczył Białoruskiej Chrześcijańskiej Demokracji. Od 1927 roku wydawał pismo „Chryścijanskaja Dumka", prowadząc walkę o język białoruski w Kościele. Wchodził w skład redakcji kwartalnika naukowo-literackiego „Kałośsie". W piśmie „Zapisy Biełaruskaha Nawukowaha Tawarystwa" zamieszczał prace z zakresu językoznawstwa, a w miesięczniku „Kołośsie" artykuły o podobnej tematyce, a także historycznoliterackie i krytyczne, opublikował tu m.in. szkice o twórczości Swajaka, Tanka, Kołasa, Maszary. Opublikował: *Francis Bahusewič: Jaho žyćcio i tworczaść. U tryccatyja uhodki śmierci (1900-1930)*; *Doktar Franciszak Skaryna – pierszy drukar biełaruski(1525-1925)*; w 1933 monografię – *Kastuś Kalinouski, „Mužyckaja Prauda" i ideja niezaležnaści Biełarusi*; w 1935 – *Prafiesar Branisłau Epimach-Szypiła*; *Z žyćcia i dziejnaści Kazimiera Swajaka (U dziesiatyja uhodki jaho śmierci (!926-1936)*. W 1938 został skierowany przez władze kościelne do Słonimia. Po wybuchu wojny w 1939 schronił się na Litwie. Do Wilna (do parafii kościoła św. Michała), powrócił w roku 1940. Został dyrektorem gimnazjum białoruskiego. Po zajęciu Wilna przez Niemców, działał w oficjalnie istniejącym Białoruskim Komitecie Narodowym. W 1944 został przez władze radzieckie aresztowany i w 1949 skazany na 25 lat łagrów. Pochowany w zbiorowej mogile (nr 3-43) w pobliżu wsi Szawczeki.

Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t. 5, Minsk 1995, s. 410-412; J. Szutowicz (red.), *Ksiondz Adam Stankiewicz u 25-ja uhodki swiaszczenstwa i biełaruskaj nacyjanalnaj dziejanaści (10.I.1915-10.I.1940)*, Wilnia 1940; J. Gil, W. Stankiewicz, *Sylwetki działaczy białoruskiego odrodzenia religijnego i narodowego Wincentego Godlewskiego i Adama Stankiewicza*, „Czas", 7-13.03.2002, s. 17-19.

Stankiewicz Janka (Jan), pseud. Braczysłau Skarynin, J. Januczonak, ur. 26.02.1891 we wsi Arlaniaty (Orlenięta) w pow. oszmiańskim, zm. 16.08.1976 w stanie New Jersey, USA; doktor filozofii, językoznawca, krytyk literacki, historyk białoruski. Uczył się w szkole miejskiej w Oszmianie, następnie w katolickim wileńskim seminarium, gimnazjum białoruskie ukończył eksternistycznie w 1921. Powołany do wojska, dostał się do niewoli austriackiej. W 1918 powrócił do Wilna. Po powstaniu Białoruskiej Republiki Ludowej w 1918 i ogłoszeniu języka białoruskiego językiem państwowym, z polecenia Sekretariatu Ludowego wziął udział w opracowaniu zasad ortograficznych i norm gramatycznych, rozbudowie terminologii specjalistycznej w języku białoruskim. Utworzył ponad 200 szkół białoruskich. W tym okresie napisał elementarz, podręczniki i materiały do nauki języka białoruskiego. Należał do kierownictwa Wileńskiej Rady Białoruskiej pertraktującej z Litwinami i dążącej do odrodzenia Wielkiego Księstwa Litewskiego. W 1926 ukończył Uniwersytet Karola w Pradze, uzyskując stopień doktora. W 1928 został wybrany posłem na Sejm z okręgu Lida. W Wilnie uczył w gimnazjum białoruskim i Prawosławnym Duchownym Seminarium. Od roku akad.1930/31 J. Stankiewicz prowadził lektorat języka białoruskiego (kurs wyższy i niższy) na USB, od roku 1938/39 także zajęcia z nowszej literatury białoruskiej. W latach 1930-31 redagował miesięcznik językoznawczy „Rodnaja Mowa". Działał w Białoruskim Towarzystwie

Naukowym, współpracował z Instytutem Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej i na łamach biuletynu „Balticoslavica" ogłaszał prace z zakresu językoznawstwa, m.in. *Stan badań nad klasyfikacją dialektów białoruskich.* Wydał w 1935 pracę metodologiczną pt. *Apytalnik*, przeznaczoną dla zbieraczy osobliwości dialektycznych języka białoruskiego. Publikacje z tego zakresu zamieszczał też na łamach pisma „Kołośsie," a przede wszystkim w organie BTN – „Zapisy Biełaruskaha Nawukowaha Tawarystwa" i w roczniku „Hadawik Biełaruskaha Nawukowaha Tawarystwa u Wilni". W 1937 opublikował pracę *Powiesci i apawiadanni krywickich letapiscou*, w 1939 ukazała się jego *Historyja biełaruskaj mowy.* W 1936 uczestniczył w zjeździe filologicznym w Warszawie, wygłaszając referat *Rusyfikacja języka białoruskiego w BSRR.* W 1939 został aresztowany przez władze polskie i osadzony na Łukiszkach. Po wybuchu wojny opuścił Wilno, powrócił w 1941. Działał w nielegalnej Partii Białoruskich Nacjonalistów i szukał możliwości porozumienia się z podziemiem polskim i z Zachodem. Po wojnie przebywał na emigracji w Niemczech, był profesorem Ukraińskiego Wolnego Uniwersytetu w Monachium. W 1949 osiadł w Stanach Zjednoczonych. Opublikował w Monachium i Nowym Jorku kilka prac z zakresu historii, m.in. *Z historyi rusyfikacyj Vialikalitwy* (Nowy Jork 1967). Pochowany w South River.

Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t. 6. Minsk 1995, s. 674-676.

Stankiewicz Stanisłau (Stanisław), pseud. Kalina, S. Kruszynicz, A. Skiba, ur. 23.02.1907 we wsi Orlenięta (Arlianiaty) w powiecie oszmiańskim, zm. 6.11.1980 w Nowym Jorku; doktor nauk humanistycznych, historyk literatury, poeta, tłumacz, działacz białoruski. Był młodszym bratem Jana Stankiewicza. Ukończył szkołę miejską w Oszmianie i gimnazjum w Wilnie, był księgowym z zawodu. Mieszkał w Wilnie przy ul. Zarzecznej. W 1922 r. redagował pismo chrześcijańskiej demokracji „Krynica". Ukończył Uniwersytet Stefana Batorego w 1933, doktoryzował się na podstawie rozprawy *Pierwiastki białoruskie w polskiej poezji romantycznej*, cz. 1. do 1830 (Wilno 1936). Współpracował z „Przeglądem Wileńskim", zamieścił tu w 1933 uzupełnienie ww. rozprawy pt. *Szkoła białoruska w polskiej literaturze romantycznej.* W 1932 opublikował fragmenty pracy *Żywioł białoruski w twórczości Elizy Orzeszkowej.* Współpracował z Instytutem Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej. W 1926 wydał w Wilnie tom wierszy białoruskich *Z majaho wakonca*, opublikował też zbiór humoresek *Śmiech nie krech* (1926) i poemat *Taras na Parnasie.* W 1939 wykładał literaturę w średniej szkole pedagogicznej w Nowogródku. W czasie okupacji hitlerowskiej wchodził w skład kierownictwa stworzonej przez Niemców Białoruskiej Samopomocy Ludowej. W 1944 był jednym z organizatorów 2. Ogólnobiałoruskiego Kongresu. W 1941 wyznaczono go burmistrzem Borysowa, następnie Baranowicz. Latem 1944 zbiegł do Niemiec, pracował w radiu „Swoboda", był profesorem Instytutu Badań nad Historią i Kulturą ZSRR. Od 1950 przebywał w USA. Na emigracji opublikował kilka prac naukowych o literaturze białoruskiej.

Biełaruskija piśmienniki. Bijabiblijahraficzny słounik, t. 5. Minsk 1995.

Starościak Jerzy Zdzisław, syn Stanisława i Julii z Krzyszkowskich, ur. 18.01.1914 w Jurkowie, w woj. kieleckim, zm. 7.10.1974 w Warszawie; profesor Uniwersytetu Warszawskiego, prawnik, specjalista z zakresu prawa i postępowania administracyjnego, poseł na Sejm PRL VI kadencji. Urodził się w rodzinie nauczycielskiej. W 1932 ukończył gimnazjum państwowe w Wilnie, w 1936 – Uniwersytet Stefana Batorego. Na tej uczelni uzyskał stopień doktora w kwietniu 1939 (na podstawie rozprawy pt. *Tradycje polskiego samorządu*, której promotorem był prof. Jerzy Panejko). Habilitację otrzymał już

natomiast na Uniwersytecie Warszawskim – w 1948.W czasie II wojny światowej przebywał w Wilnie, gdzie był zatrudniony jako pracownik umysłowy, robotnik i ekspedient. Od lutego 1945 do 1958 pracował w Warszawie w Biurze Krajowej Rady Narodowej (KRN), przekształconym następnie w Kancelarię Rady Państwa i zajmował się sprawami rad narodowych. Równolegle w latach 1945-1947 pracował na Uniwersytecie Warszawskim jako asystent-wolontariusz. Od 1947 adiunkt w Akademii Nauk Politycznych (przemianowanej na Szkołę Główną Służby Zagranicznej). Od 1950 ponownie na Uniwersytecie Warszawskim jako profesor nadzwyczajny, od 1958 jako profesor zwyczajny. We wrześniu 1960 objął kierownictwo Katedry Prawa Administracyjnego, funkcję tę sprawował do maja 1969. W latach 1962-1966 pracował także w Instytucie Nauk Prawnych Polskiej Akademii Nauk, od 1964 jako wicedyrektor. Członek i zastępca przewodniczącego Komitetu Nauk Prawnych PAN. W 1967-1972 pełnił funkcję dyrektora utworzonego wtedy Instytutu Administracji UW (przemianowanego w 1968 na Instytut Administracji i Zarządzania). W obszernym dorobku naukowym (ok. 30 książek i ok. 150 artykułów) ważne miejsce zajmują prace dotyczące umacniania praworządności, m.in. *Podstawowe zagadnienia postępowania administracyjnego* (wraz z E. Iserzonem i W. Dawidowiczem, 1955), *Kodeks postępowania administracyjnego. Komentarz, teksty, wzory i formularze* (wraz z E. Iserzonem, 1961, 1964, 1965 i 1970), *Podstawy prawne działania administracji. Źródła prawa administracyjnego* (1973), *Funkcjonowanie administracji w świetle orzecznictwa* (wraz z J. Łętowskim, 4 t., 1967-74). Ponadto był autorem podręczników, m.in.: *Zarys administracji* (1966, 1971), *Prawo administracyjne w zarysie* (wraz z E. Iserzonem, 1959, 1963, 1965, 1966), *Prawo administracyjne* (1969, 1971, 1975, 1977, 1978). Inicjator 4-tomowej pracy *System prawa administracyjnego* (1977-1980).Współautor – wraz z Emanuelem Iserzonem – obowiązującej nadal ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego. Działacz Zrzeszenia Prawników Polskich (członek od 1949). Członek i działacz Stronnictwa Ludowego oraz Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego. Od marca 1972 poseł na Sejm PRL VI kadencji z okręgu gdańskiego. Został pochowany na Cmentarzu Powązkowskim.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 505.

Stasiewicz Witold, ur. 24.04.1900 w Lidzie, zm. 10.10.1975; zastępca profesora Akademii Medycznej w Białymstoku, asystent w Klinice Psychiatrycznej prof. Rafała Radziwiłłowicza Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Gimnazjum ukończył w Jarosławlu w Rosji; walczył jako ochotnik w 5. Pułku Strzelców Konnych w wojnie 1920. W l. 1921-1928 studiował na Wydziale Lekarskim USB, 2.07.1928 uzyskał stopień doktora wszechnauk lekarskich, jeszcze jako student pracował w charakterze młodszego asystenta w Klinice Psychiatrycznej USB pod kierunkiem prof. R. Radziwiłłowicza, który był promotorem jego pracy doktorskiej pt. *Zabobon na Litwie*. W l. 1930-1939 był lekarzem powiatowym w Mołodecznie i Lidzie. W czasie II wojny światowej był lekarzem chorób wewnętrznych i zakaźnych w Szpitalu Miejskim w Lidzie. Od 1945 mieszkał w Białymstoku; w l. 1945-1947 był kierownikiem Przychodni Specjalistycznej, w l. 1947-1953 – naczelnikiem Wojewódzkiego Wydziału Zdrowia w Białymstoku. Współzałożyciel Akademii Medycznej w Białymstoku; w l. 1953-1954 – adiunkt w II Klinice Chorób Wewnętrznych AM. W 1954 uzyskał tytuł zastępcy profesora i został kierownikiem Zakładu Organizacji Ochrony Zdrowia w AM w Białymstoku; pracował równocześnie jako zastępca dyrektora ds. lecznictwa w Wojewódzkim Szpitalu im. J. Śniadeckiego w Białymstoku, funkcję tę pełnił do emerytury w 1970. Jest autorem ponad 20 prac naukowych.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 397.

Staszewski Jakub, ur. 1.03.1676 w pow. upickim, zm. 18.07.1739 w Pińsku; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Nowicjat w zakonie jezuitów odbył w Wilnie w l. 1694-1696; filozofię studiował w Pińsku w l. 1698-1701, teologię w Wilnie w l. 1703-1707; wykładał w różnych miastach, w Akademii Wileńskiej był profesorem prawa kanonicznego w l. 1723-1737; ponadto był regensem Alumnatu Papieskiego w Wilnie w l. 1723-1726 i prokanclerzem Akademii Wileńskiej w l. 1726-1737.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 387.

Staszewski Wacław, ur. 1.06.1892 w Warszawie, zm. 3.03.1970 w Lublinie, zastępca profesora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, fizyk. W 1910 ukończył Gimnazjum Filologiczne gen. P. Chrzanowskiego w Warszawie, w 1917 uzyskał doktorat filozofii na Uniwersytecie Jagiellońskim na podst. pracy: *Pomiary napięcia elektroosmotycznego w złych przewodnikach*. W l. 1918-1921 wykładał na Politechnice Warszawskiej, w 1921-1922 studiował na Uniwersytecie w Londynie (u W. Bragga); w l. 1922-1939 – zastępca profesora na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, był organizatorem i dyrektorem Liceum im. J. i J. Śniadeckich przy USB w Wilnie (1937-1939); w okresie okupacji uczestniczył w tajnym nauczaniu w Wilnie. W 1945 wyjechał do Torunia i w l. 1946-1947 pracował na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. Od 1948 wykładał na KUL i UMCS w Lublinie.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 645.

Stefanowski Hieronim, pseud. Marcin Żagiel, ur. ok. 1566 k. Sandomierza, zm. 22.07.1606 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1587 w Rzymie; w 1594 otrzymał w Kolegium Rzymskim stopień magistra filozofii; w l. 1594-1597 wykładał filozofię w kolegium jezuickim w Poznaniu, w 1597/1598 odbył 3. probację w Krakowie; wykładał w Akademii Wileńskiej filozofię w 1598, teologię scholastyczną w 1599-1600, potem był profesorem w Poznaniu; wydał w Wilnie po polsku 3 rozprawy przeciw innowiercom.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 388.

Stein Alojzy, ur.?, zm. 1683; profesor Akademii Wileńskiej, matematyk, ksiądz katolicki, jezuita. Był profesorem kolegium jezuickiego w Braniewie.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*. Warszawa 1963, s. 274.

Steinberg Jechoszua, ur. w 1825 w Wilnie, zm. w 1909 tamże; lingwista, pedagog, rabin, pisarz. Po ukończeniu szkoły rabinów w Wilnie był rabinem w Białymstoku, następnie w l. 1860-1866 w Wilnie; w 1867 został wykładowcą języka hebrajskiego i aramejskiego w szkole rabinów w Wilnie, a po przekształceniu tej szkoły w Żydowski Instytut Nauczycielski w Wilnie był tam inspektorem, na tym stanowisku pracował do 1904; równocześnie od 1883 do 1909 był cenzorem książek żydowskich w Wileńskim Komitecie Cenzury; pisał i publikował w języku jidysz i w rosyjskim, m.in. *Połnyj kurs jewrejskoj grammatiki* (1871), *Uczebnik chałdiejskogo (aramejskogo) jazyka* (1872).

Jewrejskaja elektronnaja enciklopiedija.

Stomma Stanisław, ur. 18.01.1908 w Straszunach k. Kiejdan, zm. 21.07.2005 w Warszawie; profesor prawa karnego, prawnik, publicysta i polityk. W 1928 zdał maturę w Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie. Studiował prawo na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie (1928-1932) oraz we Francji (1938-1939). W 1937 uzyskał stopień naukowy doktora, a w 1947 doktora ha-

bilitowanego. Przed wojną pracował w „Głosie Narodu", wydawanym przez archidiecezję krakowską. W 1939 po klęsce wrześniowej konsekwentnie prezentował realizm polityczny dotyczący ziem wschodnich, skąd pochodził. Po wojnie został zatrudniony w Katedrze Prawa Karnego Uniwersytetu Jagiellońskiego, w 1950 z powodów politycznych usunięto go z tej uczelni. Znalazł się wśród współzałożycieli i objął funkcję redaktora naczelnego (1946-1953) miesięcznika „Znak". Od 1946 był też członkiem redakcji „Tygodnika Powszechnego". W 1956 zakładał, a następnie przez wiele lat działał jako członek zwyczajny i honorowy warszawskiego Klubu Inteligencji Katolickiej. W 1956 powrócił na UJ, rok później został posłem na Sejm PRL. W 1968 wraz z czterema innymi członkami Koła Poselskiego Znak złożył do prezydium Sejmu interpelację do premiera Józefa Cyrankiewicza w obronie represjonowanych studentów Uniwersytetu Warszawskiego. Był jednym z inicjatorów i architektów polsko-niemieckiego porozumienia i pojednania zgodnie z własnymi poglądami, że w dłuższym czasie nie istnieje fatalizm wrogości, a konflikt obu narodów szkodzi im samym. W 1969 został pierwszym Polakiem oficjalnie przyjętym przez prezydenta RFN, w 1988 otrzymał Krzyż Wielki Orderu Zasługi RFN. W 1976 jako jedyny z posłów nie głosował za zmianami (wstrzymał się) w Konstytucji (w art. 1 pojawił się zapis, że *Polska Rzeczpospolita Ludowa jest państwem socjalistycznym*, art. 2 mówił, że PZPR jest *przewodnią siłą polityczną społeczeństwa*, a art. 6 głosił, że PRL *umacnia przyjaźń i współpracę ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich*....). Postawa ta oznaczała wykluczenie go z grona kandydatów do Sejmu kolejnej kadencji. W latach 1981-1984 przewodniczył Prymasowskiej Radzie Społecznej. Był współzałożycielem i przewodniczącym Klubu Myśli Politycznej „Dziekania" (1985-1989). Uczestniczył w obradach Okrągłego Stołu po stronie opozycyjnej. 4 lipca 1989 jako Marszałek Senior przewodniczył inauguracyjnemu posiedzeniu Senatu I kadencji. Później działał w Unii Demokratycznej i Unii Wolności. Odznaczony Orderem Orła Białego (1994) i tytułem doktora honoris causa UJ (2000). Został pochowany na cmentarzu leśnym w Laskach.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 398.

Straszewicz Stefan, ur, w 1889, zm. w 1983; matematyk. W 1914 ukończył uniwersytet w Zurychu, od 1927 wykładał na Politechnice Warszawskiej (w 1974 uzyskał doktorat h.c. tej uczelni), w l. 1940-1942 wykładał matematykę w Państwowej Szkole Technicznej w Wilnie; był autorem i współautorem licznych dzieł dotyczących geometrii i topologii.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 509.

Straszun Mathias, Matitjahu, ur. w 1817 w Wilnie, zm. w 1885 tamże; uczony talmudysta i bibliofil. Był synem Samuela Ben Jozefa Straszuna. Otrzymał tradycyjne wykształcenie religijne, poza tym był samoukiem, zdobywając rozległą wiedzę m.in. historyczną. Jego cenna biblioteka, przekazana żydowskiej gminie w Wilnie, stała się zaczątkiem książnicy publicznej jego imienia. Jako uczony talmudysta publikował głównie w czasopismach hebrajskich.

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 2. Warszawa 2003, s. 583.

Straszun, właśc. Zaskiewiczer, Samuel ben Josef, ur. w 1794 w Zaskiewiczach na Białorusi, zm. w 1872 w Wilnie; talmudysta, kupiec. Był ojcem Mathiasa Straszuna. Po poślubieniu córki zamożnego kupca wileńskiego, Dawida Straszuna (przyjął jego nazwisko), całkowicie poświęcił się studiom talmudycznym. Po śmierci teścia (1843) przejął część jego interesów, nadal działał jako talmudysta nie rezygnując z własnych studiów i nauczania. Był także jednym z przywódców gminy żydow-

skiej w Wilnie. Sławę wybitnego talmudysty zapewniły mu komentarze i glosy do traktatów talmudycznych (zamieszczone w wileńskim wydaniu *Talmudu* Rommów) i midraszy (rodzaj rabinicznych komentarzy).

R. Żebrowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 2. Warszawa 2003, s. 583.

Strażewicz Wacław Jan, ur. 14.05.1889 w Sakniewie pow. sejneński, zm. 5.08.1950 w Drewnicy na Żuławach, profesor Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, farmakobotanik, wykładowca Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Do 1901 uczył się w szkole rosyjskiej w Mereczu, w l. 1904-1906 – w tajnej polskiej szkole Heleny Szabłowskiej w Wilnie; w 1906 złożył w Petersburgu egzaminy eksternistyczne w zakresie 6 klas gimnazjum i na stopień ucznia aptekarskiego; w 1910 uzyskał stopień pomocnika aptekarskiego na uniwersytecie w Tomsku na Syberii; w l. 1914-1916 kierował apteką szpitala wojskowego w Nowonikołajewsku, w 1917 założył plantację roślin leczniczych, zdewastowaną przez bolszewików w 1920; w 1922 wrócił do Wilna i został inspektorem Ogrodu Roślin Leczniczych Uniwersytetu Stefana Batorego; w 1923 uzyskał polskie świadectwo dojrzałości, w 1926 – stopień magistra farmacji na USB, w 1931 – stopień doktora farmacji; w l. 1928-1932 wykładał na Oddziale Farmaceutycznym USB; odbył podróże naukowe do Bułgarii, Austrii i na Węgry; w 1937 został profesorem nadzwyczajnym na Uniwersytecie Poznańskim; podczas wojny zajmował się uprawą roślin leczniczych w Santoce pod Wilnem, na przełomie 1944/1945 był więziony na Łukiszkach w Wilnie; od 1945 był profesorem Uniwersytetu Poznańskiego, od 1950 – Akademii Medycznej w Poznaniu; w l. 1946-1948 organizował Wydział Farmaceutyczny Akademii Medycznej w Gdańsku; opublikował wiele prac, m.in. *Hodowlę roślin lekarskich* (Wilno 1925).

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 510.

Strojnowski (Stroynowski) Hieronim, syn Benedykta i Marianny, ur. 20.09.1752 w Chodaczkowie k. Krzemieńca, zm. 5.08.1815 w Czarcim Kącie (Velniakampis) koło Wilna, folwarku plebanii świętojańskiej; ksiądz katolicki, pijar, prawnik, ekonomista, rektor Szkoły Głównej Wileńskiej i Uniwersytetu Wileńskiego, biskup wileński. Uczył się w kolegium pijarskim w Złoczowie, potem w Podolińcu na Spiszu, gdzie w 1766 wstąpił do zakonu pijarów; święcenia przyjął w 1776; w l. 1776-1779 wykładał matematykę, logikę i metafizykę w kolegium pijarskim w Złoczowie. W l. 1779-1780 był wykładowcą w kolegium w Warszawie. W 1783 pogłębiał studia w Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, gdzie w 1783 uzyskał stopień naukowy doktora. Po sekularyzacji w 1790 został kanonikiem kijowskim i proboszczem w Korcu, w 1793 członkiem Komisji Edukacyjnej Litewskiej, w 1794 – kanonikiem wileńskim i w 1799 – rektorem Szkoły Głównej w Wilnie, do 1806 był rektorem Uniwersytetu Wileńskiego. W 1797 był proboszczem kościoła św. Jana w Wilnie; 20.08.1804 prekonizowany biskupem tytularnym Lambaesis i koadiutorem łuckim i żytomierskim, sakrę biskupią przyjął 19.01.1808. W latach 1808-1814 był administratorem diecezji wileńskiej. 26.09.1814 mianowany biskupem wileńskim. Był członkiem Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i innych towarzystw naukowych w Petersburgu, Florencji i Rzymie. Był zwolennikiem i propagatorem fizjokratyzmu, krytykiem poglądów A. Smitha, wydał dzieło *Nauka prawa przyrodzonego, politycznego, ekonomiki politycznej i prawa narodów* (1785). Popierał politykę pobudzania inwestycji w rolnictwie, uważając, zgodnie z doktryną fizjokratyzmu, inne rodzaje wytwórczości czy handlu za sferę „jałową"; zwolennik wolności w działalności przemysłowej, rzemiośle i handlu, postulował zniesienie cechów, a także ceł i wszelkich przywilejów, które jego zdaniem sztucznie zawyżały ceny. Pochowany został w grobowcu rodzinnym w Horochowie na Wołyniu, w majątku brata.

P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*. Warszawa 2000, s. 422; V. Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*. Vilnius 2002, s. 789-790; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 26, Warszawa 2005, s. 146.

Strumiłło Józef, ur. 14.12.1774 w Kurkliszkach, pow. wiłkomierski, zm. 30.07.1847 w Wilnie; uczony ogrodnik, działacz społeczny. Po ukończeniu Szkoły Głównej Litewskiej rozpoczął służbę publiczną, najpierw w administracji skarbowej, a następnie w Izbie Szlacheckiej, gdzie przez 25 lat, od 1801, był z wyboru sekretarzem szlachty guberni wileńskiej. Należał do masonerii, był członkiem i założycielem loży „Szkoła Sokratesa" w Wilnie. Poza służbą publiczną i społeczną z zmiłowaniem zajmował się ogrodnictwem. Był miłośnikiem roślin ozdobnych, a zwłaszcza kwiatów, które w Wilnie uprawiał. W Wilnie, za Ostrą Bramą, posiadał własne ogrody, w miejscu, gdzie obecnie wznosi się hala targowa i duży dom tzw. „strumiłłowski". Od 1816 ogłaszał w „Dzienniku Wileńskim" artykuły o hodowli kwiatów. Następnie wydał kilka oddzielnych prac o ogrodnictwie i pszczelarstwie. Wkrótce pracami tymi zasłynął w całym kraju i zdobył uznanie jako uczony. W tym czasie był on na Litwie jedynym propagatorem i nauczycielem sztuki ogrodniczej. Głównym jego dziełem są 3-tomowe *Ogrody północne*. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 294.

Stryjkowski Maciej, pseud. Osostevitius, ur. 21.03.1547 w Strykowie pod Brzezinami, zm. ok. 1590 prawdopodobnie w Jurborku na Litwie; historyk, poeta, ksiądz katolicki. W l. 1553-1561 uczył się w szkole w Brzezinach, następnie w l. 1567-1670 studiował w Akademii Krakowskiej, służył w wojsku, w l. 1574-1575 posłował do Turcji z A. Tarnowskim, zwiedził wówczas Grecję i Wyspy Archipelagu. Potem osiadł na Litwie, od 1582 był proboszczem w Jurborku. W 1574 wydał poemat *Goniec Cnothy*, w latach 1576-1578 ukazała się jego praca wierszem *O początkach, wywodach, dzielnościach, sprawach rycerskich i domowych sławnego narodu litewskiego, żemojdzkiego i ruskiego, przedtym nigdy od żadnego ani kuszone, ani opisane, z natchnienia Bożego a uprzejmie pilnego doświadczenia*, w 1582 wydał odmienną i znacznie przepracowaną wersję prozaiczną pt. *Która przedtem światła nie widziała, Kronika polska, litewska, żmudzka i wszystkiej Rusi*, dedykując ją Stefanowi Batoremu i Olelkowiczowi. Była to pierwsza kronika obejmująca dzieje Rzeczypospolitej Obojga Narodów, druga, po Marcinie Bielskim, kronika napisana po polsku. Doprowadzona została do 1581, a rozpoczęta opisem stworzenia świata, protoplastów Polski i Litwy.

J. Radziszewska, *Maciej Stryjowski – historyk – poeta z epoki odrodzenia*. Katowice-Warszawa 1978; L. Ślęk, (w:) *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985, s. 407; S. Narbutas, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 473.

Strzałko Mieczysław, ur. 21.03.1919 w Nieświeżu, zm. 17.01.1973 w Łodzi; profesor medycyny, pułkownik, lekarz. Studia lekarskie rozpoczął na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w 1937, ukończył je w Poznaniu w 1947; następnie zamieszkał i pracował jako lekarz w Łodzi. Specjalizację w neurologii rozpoczął w szpitalu neurologicznym I Centralnego Szpitala w Łodzi. Wraz z powstaniem w Łodzi Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi, objął stanowisko adiunkta Kliniki Neurologicznej; doktorat uzyskał w 1960, w 1963 habilitował się i objął kierownictwo Katedry i Kliniki Neurologicznej WAM w Łodzi, był prorektorem tej uczelni, był też naczelnym neurologiem Wojska Polskiego; autor 89 prac naukowych.

T. Domżał, *Mieczysław Strzałko. Wspomnienia pośmiertne*. „Neurologia i Neurochirurgia Polska" 1973, t. VII, nr 4.

Strzecki Andrzej, ur. 27.11.1737 na Litwie, zm. 5.02.1797 w Wilnie; profesor w Szkole Głównej Litewskiej, astronom, ksiądz katolicki, jezuita. W 1753 wstąpił do zakonu jezuitów i został pomocnikiem Marcina Poczobutta w obserwatorium wileńskim; w l. 1780-1797 był profesorem astronomii w Szkole Głównej Litewskiej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 390.

Strzemiński Ignacy Bazyli, syn Ignacego, ur. 14.08.1857 w okręgu brzeskim, w d. guberni grodzieńskiej, zm. 22.04.1907 w Wilnie; działacz Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego, lekarz-okulista. Po ukończeniu IV Gimnazjum w Warszawie, w 1877 rozpoczął studia na Wydziale Medycznym Uniwersytetu Warszawskiego, gdzie w 1882 (lub 1883) otrzymał dyplom lekarza. Od lipca 1883 pracował jako lekarz w miasteczku Simno w d. powiecie kalwaryjskim na Litwie, a od jesieni 1884 w Horochowie w powiecie włodzimierskim na Wołyniu. W kwietniu 1885 przeniósł się do Wilna i zarejestrował się jako lekarz prowadzący praktykę prywatną. Tego roku objął posadę ordynatora zwykłego w lecznicy okulistycznej hr. Przeździeckich w Wilnie, kierowanej przez Zenona Cywińskiego. Od 1887 należał do Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego, w l. 1892-1895 pełnił obowiązki sekretarza tego Towarzystwa, potem był jego wiceprezesem. W 1895 zrezygnował z pracy w lecznicy i prowadził praktykę prywatną, zajął się wtedy pracą naukową i działalnością społeczną. Zainteresował się historią medycyny, opublikował kilka artykułów w języku rosyjskim z historii medycyny wileńskiej, publikował również w języku polskim: *Oftalmologia na Litwie w pierwszym 25-leciu XIX wieku* („Now. Lek." R. 8, 1896, nr 3), *Stan sanitarny Wilna w pierwszym dwudziestopięcioleciu XIX w.* (*Księga Pamiątkowa na uczczenie setnej rocznicy urodzin Adama Mickiewicza* 1798-1898. Wilno 1898, II) Od 1898 pracował w wileńskim szpitalu św. Jakuba. Wraz z trzynastoma lekarzami Polakami utworzył 15.02.1899 lecznicę dla ubogiej ludności w Wilnie przy ulicy Gubernatorskiej (Zawalnej) i był konsultantem w niej do końca życia. W l. 1899-1900 pełnił ponownie funkcję wiceprzewodniczącego Cesarskiego Towarzystwa Lekarskiego, kierował Sekcją Sanitarną. Działał też jako radny miejski. Od 1904 pracował w szpitalu kolejowym na Wilczej Łapie. W 1905, kiedy zezwolono na używanie języka polskiego, jako pierwszy wygłosił referat w języku polskim na posiedzeniu Towarzystwa Lekarskiego. Wielkie zasługi położył w walce z trachomą na Wileńszczyźnie. Napisał i opublikował ponad 30 prac naukowych. Swoją bibliotekę przekazał Towarzystwu Przyjaciół Nauk w Wilnie. Chorował na gruźlicę krtani. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

„Pamiętnik Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego", 1908; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 68; A. Andriušis, (w:) *Polski słownik biograficzny*, t. 45, s. 38-39.

Stubielewicz Stefan, ur. w 1762 na Wołyniu, zm. 17.04.1814 w Wilnie; doktor nauk fizycznych, profesor fizyki na Uniwersytecie Wil.. Gimnazjum ukończył w Łucku, następnie studiował matematykę i fizykę w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie. W 1790 uzyskał stopień doktora i został nauczycielem fizyki w gimnazjum wileńskim, zwanym wówczas szkołą podwydziałową. Wysłany za granicę dla doskonalenia się w swym przedmiocie najdłużej przebywał w Paryżu. W l. 1797-1814 prowadził wykłady z fizyki w Szkole Głównej i na Uniwersytecie Wileńskim jako adiunkt i od 1805 profesor. Był prekursorem badań zjawisk elektromagnetycznych. Napisał *Zbiór krótki początków fizyki* (Wilno 1816), *Wpływ elektryczności na ekonomię zwierzęcą...* (Wilno 1819). Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 278.

Studnicki (Gizbert-Studnicki) Wacław, ur. 7.08.1874 w Dyneburgu, zm. 05.1962 w Venice w Kaliforni (USA); historyk, archiwista. Szkołę średnią ukończył w Parnawie w Estonii, studiował na uniwersytetach w Warszawie, Wiedniu, Lwowie i Bazylei; w 1896 jako członek Polskiej Partii Socjalistycznej był więziony w cytadeli warszawskiej; aresztowany w 1905 i 1906 – zbiegł na Łotwę (dawne Inflanty); w 1907 przyjechał do Wilna, pracował w dziennikarstwie i w archiwum miejskim; w 1917 był uwięziony przez Niemców i wydalony z Wilna; w l. 1919-1940 był dyrektorem Archiwum Państwowego w Wilnie, aktywnie uczestniczył w życiu Kościoła ewangelicko-reformowanego, tzw. Jednoty Litewskiej w Wilnie; po wojnie wyemigrował do Chicago, gdzie założył Związek Miłośników Wilna; ogłosił m.in. *Przewodnik historyczny po Wilnie* (1910), *Kościół ewangelicko-reformowany w Wilnie* (1936) oraz liczne artykuły w „Ateneum Wileńskim".

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 513.

Stupkiewicz Stanisław, ur. w 1910, zm. 2005, polonista. Ukończył Gimnazjum im. Zygmunta Augusta w Wilnie, w 1927-1933 studiował filologię polską na USB uzyskując magisterium. W 1930-1932 był prezesem Koła Polonistów. W 1936-1939 uczył w szkołach polskich w Belgii. W 1939 uzyskał licencjat nauk politycznych na Uniw. w Liège. W 1939-1947 pracował w PCK we Francji. W 1949-1972 był sekretarzem komitetu redakcyjnego *Bibliografii Literatury Polskiej „Nowy Korbut"*. W 1968 otrzymał doktorat na Uniw. Warszawskim.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 513.

Sudrowski Stanisław, ur. ok. 1550, zm. w 1600; teolog, pastor kalwiński. Był kaznodzieją, potem seniorem dystryktu wileńskiego; ogłaszał pisma teologiczne i polemiczne, skierowane przeciwko jezuitom, m.in. *Nauka i utwierdzenie o tym, z czym się ma pokazać i popisać przed majestatem Bożym człowiek chrześcijański niemocą złożony* (Wilno 1580) oraz *Idolatriae Lojolitarum Vilnensium oppugnatio* (Wilno 1594).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 391.

Sukiennicki Wiktor, ur. 25.07.1901 w Aleksocie, obecnie dzielnica Kowna, zm. 10.04.1983 w Stanford, USA; zast. profesora Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, prawnik, historyk, sowietolog, teoretyk prawa. Ukończył szkołę średnią w Rybińsku (Rosja), gdzie należał do harcerstwa. Był członkiem Polskiej Organizacji Wojskowej w Kownie. W latach 1919-1924 – z przerwą na ochotniczy udział w wojnie polsko-bolszewickiej – odbył studia prawnicze na restytuowanym Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Na USB obronił doktorat, poświęcony polityce kolonizacyjnej w zaborze pruskim po 1886 r., zaś na Sorbonie w 1925 uzyskał doktorat z zakresu prawa międzynarodowego rozprawą o rozwoju teorii suwerenności państwa w Europie nowożytnej. Odbył też studia uzupełniające w Wiedniu, Kolonii, Hadze i Rzymie. W 1929 habilitował się na USB. W latach 1929-1939 prowadził wykłady z teorii prawa na Uniwersytecie Stefana Batorego. Po utworzeniu w Wilnie Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej (1930) kierował jego Sekcją Prawniczą i wykładał w Szkole Nauk Politycznych przy Uniwersytecie Wileńskim. Korzystając z chwilowej odwilży w stosunkach polsko-sowieckich w 1934 odbył podróż naukowo-badawczą do ZSRR. Z zakresu sowietologii opublikował m.in. syntezę *Ewolucja ustroju ZSRR (1917-1936)* (w druku ukazał się w 1937 tylko tom pierwszy z trzech projektowanych oraz dwa artykuły problemowe: *Marksowsko-leninowska teoria prawa* (1934) i *Konstytucja stalinowska a ustrój radziecki* (1937). Zainicjował stosowanie w języku polskim określenia *radziecki* zamiast *sowiecki.* Po najeździe sowieckim na Polskę przebywał w Wilnie, które pomiędzy październikiem

1939 a czerwcem 1940 znajdowało się w granicach neutralnej Litwy. Po okupacji i aneksji Litwy przez ZSRR (czerwiec-sierpień 1940) został w czerwcu 1941 aresztowany przez NKWD i wywieziony do łagru w rejonie Krasnojarska. Zwolniony w grudniu 1941 po układzie Sikorski-Majski pełnił funkcję I sekretarza Ambasady RP w Kujbyszewie. We wrześniu 1942. został ewakuowany do Teheranu i mianowany pierwszym sekretarzem poselstwa polskiego w Iranie. Założył tam Towarzystwo Studiów Perskich i rozpoczął wydawanie w języku francuskim czasopisma *Études Iraniennes*. Po zerwaniu przez ZSRR pod pretekstem sprawy katyńskiej stosunków dyplomatycznych z rządem RP pracował w Ośrodku Studiów Ministerstwa Informacji i Dokumentacji RP na Bliskim Wschodzie. W ośrodku tym Sukiennicki wraz ze współpracownikami zbierali od tysięcy ocalałych z sowieckich łagrów, więzień i obozów jenieckich zaprzysiężone świadectwa dotyczące agresji i okupacji sowieckiej w Polsce w latach 1939-1941 oraz losów prześladowanych obywateli RP. Po wojnie pozostał na emigracji. W latach 1945-1947 kierował Polskim Wydziałem Prawa przy Uniwersytecie Oksfordzkim. W latach 1950-1959 współpracował z Radiem Wolna Europa. W 1959 wyjechał do Stanów Zjednoczonych. Pracował tam w czołowym amerykańskim ośrodku badań sowietologicznych – Instytucie Hoovera przyUniwersytecie Stanforda (Kalifornia). Współpracował w Instytutem Literackim w Paryżu i Jerzym Giedroyciem. Pod koniec życia większość sił poświęcił pisaniu nieukończonej ostatecznie pracy (wydanej pośmiertnie przez kuratora zbiorów polskich w Instytucie Hoovera – Macieja Siekierskiego) o latach I wojny światowej na ziemiach byłego Wielkiego Księstwa Litewskiego i losach narodów Europy Środkowo-Wschodniej. Kolekcje archiwaliów Wiktora Sukiennickiego są dostępne w Instytucie Hoovera, w Instytucie Józefa Piłsudskiego w Londynie i bibliotece KUL w Lublinie. Wydał m.in. następujące prace: *La souveraineté des états en droit international moderne*. Paris 1927; *Pruska polityka kolonizacyjna na ziemiach polskich 1886-1919: zarys pruskiego ustawodawstwa rentowego*, Warszawa 1931; *Sprawa sukcesji przez Polskę uprawnień rentowych państwa pruskiego, wynikłych z jego akcji kolonizacyjnej na Wschodzie: przyczynek do wykładni art. 256 Traktatu Wersalskiego*, Warszawa 1931; *Kolektywizacja rolnictwa w ZSRR w okresie pierwszej pięciolatki. Studium prawno-polityczne*, „Wileński Przegląd Prawniczy", r. VIII, 10, 1937; *Ewolucja ustroju Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich w świetle oficjalnych publikacji władzy radzieckiej*, cz. 1, Wilno 1938; *Kolumbowy błąd: szkice z historii, teorii i praktyki sowieckiego „komunizmu"*, Paryż 1959; *Legenda i rzeczywistość: wspomnienia i uwagi o dwudziestu latach Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, Paryż 1967; *Pół wieku rewolucji rosyjskiej*, 1967; *East Central Europe during World War I: from foreign domination to national independence*, edited by Maciej Siekierski, preface by Czesław Miłosz, 2 tomy, New York 1984.

S. Swianiewicz, *Wspomnienia o Wiktorze Sukiennickim*, (w:) „Zeszyty Historyczne", Paryż nr 66/1983; W. Weintraub, *Wiktor Sukiennicki 25 VII 1901-10 IV 1983*, (w:) „PULS", Londyn, nr 20/1983; N. Kłossowska, *Mistrz*, (w:) „Kultura", Paryż, nr 6/1984.

Sulistrowski Jerzy Wincenty, ur. 5.04.1698 w pow. oszmiańskim, zm. 7.03.1761 w Żodziszkach; profesor retoryki w Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1718 w Wilnie; w l. 1729-1730 był profesorem retoryki w Akademii Wileńskiej, w l. 1735-1738 – profesorem etyki i prefektem szkół w Wilnie, później zajmował różne stanowiska w zakonie jezuickim, był m.in. w 1738-1742 – regensem bursy i Seminarium Szyszkowskiego w Wilnie, w 1752-1756 – rektorem domu nowicjatu z kościołem św. Ignacego w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 515.

Sułkowska-Kuraś Irena, ur. 26.05.1917 w Moskwie, zm.?; profesor historii PAN, historyk, archiwistka. W 1937 ukończyła Gimnazjum SS. Nazaretanek w Wilnie, następnie studiowała historię na Uniwersytecie Stefana Batorego do 15.12.1939; w l. 1945/1946 – na Uniwersytecie Łódzkim, w l. 1946-1948 – na Uniwersytecie Warszawskim, doktorat uzyskała w 1964 na UW, habilitację w Instytucie Historii PAN w 1976. Pracowała w l. 1949-1970 w Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, w l. 1971-1985 – w Instytucie Historii PAN.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 400.

Suszyński Władysław, ur. 22.01.1898 Janowie, zm. 27.10.1968 w Warszawie; ksiądz katolicki, filozof, zastępca profesora na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, biskup w Białymstoku. Do gimnazjum uczęszczał w Sokółce i Grodnie; w 1916 wstąpił do Seminarium Duchownego w Wilnie i w 1921 otrzymał święcenia; w 1923 uzyskał stopień licencjata KUL, potem doktorat filozofii w Instytucie Katolickim we Francji; w l. 1928-1939 wykładał filozofię chrześcijańską i prawo kanoniczne na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w l. 1942-1943 był więziony na Łukiszkach, w Wiłkowyszkach i Szałtupiu k. Kowna; od 1945 wykładał w Seminarium Duchownym w Białymstoku, w 1946 został rektorem, w 1947 habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim; w l. 1948-1955 był biskupem pomocniczym, w 1968 – administratorem apostolskim w Białymstoku.

Wileński słownik biograficzny. Bydgoszcz 2008, s. 516.

Swianiewicz Stanisław, ur. 7.11.1899 w Dyneburgu, dawniej Dźwińsk, obecnie Daugavpils, Łotwa, zm. 22.05.1997 w Londynie; profesor ekonomii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, prawnik, pisarz i sowietolog. W wyniku nieprawdopodobnego splotu zdarzeń bezcenny, jedyny i nieomalże naoczny świadek zbrodni katyńskiej. Pochodził z patriotycznej, inteligencko-szlacheckiej polskiej rodziny. Od dzieciństwa władał trzema językami: polskim, rosyjskim i niemieckim. Jako człowiek pogranicza był życzliwie nastawiony do narodu i kultury rosyjskiej. Ukończył szkołę średnią w centralnej Rosji w Orle, a następnie studiował na Uniwersytecie Moskiewskim na wydziale prawnym obejmującym wówczas całość nauk społecznych, w tym ekonomię. W związku z wydarzeniami 1917 opuścił Moskwę. Związany już wcześniej z ruchem niepodległościowym w 1919 został komendantem Polskiej Organizacji Wojskowej (POW) w Dyneburgu, a po przedostaniu się do Wilna wziął udział w walkach z bolszewikami. Od maja 1920 w składzie oddziału, który w październiku tego roku wziął udział w tzw. buncie zorganizowanym przez gen. Lucjana Żeligowskiego. Jeszcze w czasie działań wojennych, na podstawie indeksu Uniwersytetu Moskiewskiego z zaliczonym I rokiem studiów, zapisał się na wydział prawa Uniwersytetu Stefana Batorego, który ukończył w 1924. Odbył studia uzupełniające w Paryżu, Wrocławiu oraz w Kilonii. W kwietniu 1939 otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego podpisany przez prezydenta Ignacego Mościckiego. Związany przez cały międzywojenny czas z Uniwersytetem Stefana Batorego zajmował się analizą gospodarki radzieckiej. Poza pracą na uczelni był członkiem Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej – niezależnej od państwa placówki badawczej, skoncentrowanej na problemach tej części Europy, oraz Instytutu Europy Wschodniej we Wrocławiu (Breslau), poprzez który organizował wymianę studentów z uniwersytetami niemieckimi. Po zetknięciu się ze wschodzącym faszyzmem niemieckim dokonał studiów porównawczych gospodarek dwóch totalitarnych krajów – Związku Radzieckiego i III Rzeszy. Pomimo zdecydowanie negatywnego stosunku do nazizmu potrafił obiektywnie docenić szybki rozwój gospodarki niemieckiej. Był przeciwnikiem

oficjalnej propagandy zaostrzającej stosunki polsko-niemieckie. Jako ekonomista i znawca gospodarki zachodniego sąsiada zdawał sobie sprawę, że w nadchodzącym starciu państwo polskie będzie zupełnie bezbronne i z góry skazane na druzgocącą klęskę. Publikował, m.in. na łamach „Kuriera Wileńskiego", materiały dotyczące spraw narodowościowych oraz problemów społecznych, działał w różnych stowarzyszeniach – na jednym ze spotkań Koła Przyrodników Uniwersytetu Wileńskiego poznał swoją przyszłą żonę, Olimpię z domu Zambrzycką. Spośród czworga ich dzieci Witold Swianiewicz jest wydawcą angielskiego przekładu książki „W cieniu Katynia", a Maria Nagięć jest emerytowanym profesorem Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Uczestniczył w kampanii wrześniowej, a po bitwie pod Krasnobrodem i próbie przedarcia się w stronę granicy węgierskiej wraz z niedobitkami swego oddziału internowany przez władze radzieckie. Poprzez obóz przejściowy w Putywlu trafił do Kozielska. Bardzo szybko zorientował się, że był to obóz śledczy, w którym na potrzeby NKWD pod kierownictwem kombryga (generał-majora) Wasilija Zarubina, pracownika różnych struktur wywiadu, późniejszego rezydenta wywiadu radzieckiego w USA, rozpracowywano każdego internowanego. 29.04.1940 został wraz innymi przetrzymywanymi wywieziony pociągiem więziennym z Kozielska do stacji Gniezdowo koło Katynia, gdzie nieoczekiwanie wycofano go z dalszego transportu i pozostawiono w pociągu, podczas gdy pozostałych oficerów wyprowadzono. Przez mały otwór pod sufitem wagonu obserwował, jak wyprowadzonych umieszczano w autobusach z oknami zasmarowanymi wapnem i wywożono dalej w nieznanym mu wówczas celu. Spod katyńskiego lasku trafił kolejno do więzienia w Smoleńsku, do wewnętrznego więzienia NKWD na Łubiance i do więzienia butyrskiego w Moskwie. Po kilkumiesięcznym śledztwie otrzymał za prowadzenie w Polsce naukowych badań gospodarki radzieckiej zakwalifikowanych jako szpiegostwo (!) wyrok 8 lat zesłania do wychowawczego obozu pracy w Republice Komi. W sierpniu 1941, w ramach tzw. „amnestii" zwolniony z obozu, ale natychmiast wyłączony z kategorii amnestionowanych i odesłany z powrotem. Usilne zabiegi ministrów Wacława Komarnickiego i Kajetana Morawskiego u ambasadora radzieckiego w Londynie, i decydująca brawurowa akcja polskiego ambasadora, prof. Stanisława Kota, który z pominięciem protokołu dyplomatycznego stanowczo interweniował bezpośrednio u naczelnika ust`-wymskich łagrów, doprowadziły do ostatecznego odzyskania wolności. Pomimo wielkich utrudnień ze strony władz radzieckich wraz z prof. Stanisławem Kotem i ostatnimi pracownikami ewakuowanej ambasady opuścił Rosję w lipcu 1942. Świadectwo przedstawione w 1944 na specjalnym spotkaniu ambasadorowi Wielkiej Brytanii przy rządzie polskim w Londynie stało się częścią opublikowanej w 1948, zredagowanej przez Zdzisława Stahla i opatrzonej wstępem przez gen. Władysława Andersa, książki „Zbrodnia katyńska" – najpełniejszego aktu oskarżenia wobec ZSRR w tej sprawie. Po wojnie mieszkał w Londynie, co łączył z pracą i wykładami w Indonezji, Stanach Zjednoczonych i Kanadzie. Najdłużej był związany z Saint Mary's University w Halifaksie. Po 18 latach połączył się ze swą żoną, której udało się opuścić Polskę po październikowej odwilży 1956. Ze względu na dobro bliskich zeznania przed powołaną we wrześniu 1951 specjalną komisją Kongresu USA do zbadania zbrodni katyńskiej składał występując w masce. W latach 70. w Londynie, przed wyjazdem do Danii na tzw. przesłuchania sacharowskie dotyczące naruszania praw człowieka w krajach bloku wschodniego i tuż przed wydaniem książki o Katyniu, na pustej ulicy przeżył zamach na swoją osobę – otrzymał w tył głowy cios od nieznanego sprawcy, który po zamachu zbiegł. Ostatnie lata profesor mieszkał w Domu Kombatanta „Antokol" prowadzonym przez generała

Tadeusza Pełczyńskiego z żoną. Powojenną Polskę odwiedził tylko raz, latem 1990, gdy przyjechał na ślub wnuka. Pochowany w Halifaksie, obok swej żony Olimpii. Wydał m.in. prace: *Lenin jako ekonomista*, 1930; *Polityka gospodarcza Niemiec hitlerowskich*, 1938; *Forced Labour and Economic Development* (*Obozy pracy a rozwój ekonomiczny*) London 1965; *W cieniu Katynia*, Paryż 1976.

S. Swianiewicz, *W cieniu Katynia*. Paryż 1976; S. Swianiewicz, *Dzieciństwo i młodość*. Warszawa 1996; D. Przyłubska, *Stanisław Swianiewicz – świadek Katynia*. „Wspólnota Polska" 2010, 08.

Sylwanowicz Witold, syn Adama i Pelagii z Maciusowiczów, ur. 24.09.1901 w Olechnowiczach w powiecie wilejskim na Wileńszczyźnie, zm. 17.10.1975 w Warszawie; lekarz, profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. W 1910 został uczniem gimnazjum w Mińsku, jednakże w wyniku działań wojennych, po ewakuacji rodziców w 1915 do Rosji, świadectwo dojrzałości otrzymał w 1918 w gimnazjum w Kursku. W 1919 rozpoczął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Moskiewskiego, skąd jako student medycyny został zmobilizowany do walki z epidemią duru w Kursku. W 1921 repatriował się z rodziną do Polski i studia medyczne kontynuował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w 1922 został studentem-wolontariuszem, a od 1924 został młodszym asystentem, później st. asystentem przy Zakładzie Akademii Opisowej USB, w 1931 został adiunktem zakładu; w 1926 uzyskał absolutorium, a w 1929 otrzymał dyplom lekarza na USB. Od 1932 prowadził wykłady zlecone z anatomii człowieka dla studentów Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. W 1938 wyjechał na studia nad zagadnieniami dziedziczności do Kaiser Wilhelm Institut für Eugenik w Berlinie-Dahlen, skąd wrócił do Wilna wiosną 1939. 15.12.1939 został zamknięty USB. W 1940 otrzymał stanowisko asystenta litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego Zakładu Anatomii, ale po wkroczeniu wojsk niemieckich do Wilna w 1941 był z niego usunięty. Został wtedy lekarzem Polikliniki Dziecięcej w Wilnie, gdzie pracował do 17.09.1943, kiedy to został aresztowany jako zakładnik z grupą 140 osób i osadzony w obozie pracy przymusowej w Prawieniszkach pod Kownem. Po zwolnieniu z obozu wyjechał do wsi Spragielino w powiecie wileńskim, gdzie zarabiał na życie prywatną praktyką lekarską do lipca 1945. Poza tym w czasie okupacji brał udział w tajnym nauczaniu anatomii oraz pomagał w prowadzeniu ćwiczeń z histologii dla studentów Wydziału Lekarskiego USB. W lipcu 1945 z rodziną wyjechał do Torunia, tu został organizatorem Zakładu Anatomii na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym UMK; w 1945 otrzymał nominację na zastępcę profesora, w 1946 habilitował się, wykładał anatomię człowieka także na Wydziale Sztuk Pięknych. W 1947 został powołany do Akademii Lekarskiej w Gdańsku na stanowisko kierownika Katedry Anatomii Topograficznej. W 1950 przeniósł się do Warszawy na stanowisko kierownika Katedry i Zakładu Anatomii Prawidłowej Akademii Medycznej, którym kierował do przejścia na emeryturę w 1971. Wydał wiele prac naukowych, ponadto pod jego redakcją wyszły m.in. *Anatomia człowieka. Podręcznik dla studentów medycyny*; *Anatomia i fizjologia człowieka. Podręcznik dla średnich szkół medycznych*; *Wskazówki do ćwiczeń na osobniku żywym*; *Wskazówki do ćwiczeń prosektoryjnych*. Był członkiem kilku towarzystw naukowych.

K. Przybyszewski, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 4. Toruń 2004, s. 249-250.

Symonowicz Roman, ur. w 1768, zm. 29.01. 1813; sdiunkt Uniwersytetu Wileńskiego, mineralog, lekarz. Nauki przyrodnicze studiował w Szkole Głównej Litewskiej, w 1791 został nauczycielem gimnazjalnym, w 1797 – adiunktem w Szkole Głównej Litewskiej, w 1801 uzyskał doktorat medycyny; początkowo był wiceprofesorem na katedrze anatomii fizjologii, w l. 1803-1813 wykładał na

Uniwersytecie Wileńskim mineralogię, zgromadził znaczny zbiór minerałów, zakupiony po jego śmierci przez Uniwersytet Wileński, ogłosił m.in. *O stanie dzisiejszym mineralogii* (Wilno 1806).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 518.

Symonowiczówna Tekla, ur. w 1838 w Wilnie, zm. 2.05.1900 tamże; botanik, nauczycielka. Po ukończeniu pensji w Wilnie została nauczycielką przyrody. Miała zacięcie naukowe, zbierała rośliny w okolicach Wilna i Lidy. Była współpracowniczką czasopisma „Flora Polonica Exciccata", które ukazywało się w l. 1893-1901 we Lwowie pod red. Antoniego Rehmana i Eustachego Wołoszczaka. Korespondowała z uczonymi z Krakowa, Pragi, Tyrolu, zwłaszcza zaś blisko współpracowała z Marią Twardowską. Łotewski botanik, A. Zemels, nazwał znalezioną przez nią i opisaną przez siebie sasankę *Pulsatilla Teklae*. Zebrała wiele rzadkich roślin z terenu Wileńszczyzny, które ofiarowała Muzeum Komisji Fizjograficznej Akademii Umiejętności w Krakowie oraz czeskiemu Muzeum Narodowemu w Pradze. Po 1873 mieszkała w Wilnie. Pochowana na cmentarzu na Rossie.

„Kraj", 1900, nr 18; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 133.

Szakien Bronisław, ur. 29.07.1890 na Kaukazie, zm. 25.03.1938 w Wilnie; docent Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, botanik. Maturę uzyskał w 1911 w Wilnie; nauki przyrodnicze studiował w Petersburgu i Warszawie, walczył jako ochotnik w wojnie polsko-bolszewickiej; od 1920 pracował w Zakładzie Botaniki Ogólnej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; w 1927 uzyskał na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym USB stopień doktora filozofii, w 1937 habilitował się i jako docent botaniki wykładał cytologię roślin. Odkrywca nowych roślin na Wileńszczyźnie. Pochowany na cmentarzu na Rossie, jego grób nie zachował się.

M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 195; *Z dziejów Almae Matris Vilnensis*. Kraków 1996, s. 402.

Szantyr Antoni, ur. w 1910 w Połocku, zm. w 1973 w Niemczech; leksykograf, filolog klasyczny, asystent Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Ukończył gimnazjum w Dziśnie, następnie filologię klasyczną na USB w 1933 ze stopniem magistra, został asystentem i w 1936 uzyskał doktorat, w 1937 opublikował w Wilnie monografię *Działalność naukowa G.E. Grodka*; w 1941 jako żonaty z Niemką musiał wyjechać do Niemiec, aby uniknąć wywiezienia w głąb Rosji; został jednym z trzech redaktorów słownika *Thesaurus Linguae Latinae* wyd. przez Bawarską Akademię Nauk w Monachium. Autor publikacji z dziedziny filologii klasycznej, nowe opracowanie *Lateinische Syntax und Stilistik*, (w:) *Handbuch der Altertumswissenschaft*, München 1965.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 402.

Szapiro Arie Lejb Ben Izaak, ur. w 1701, zm. w 1761 w Wilnie; talmudysta i gramatyk, duchowny żydowski. Pod koniec życia był *dajanem* (sędzią) i *soferem* (pisarzem) gminy wileńskiej; autor komentarzy do traktatu talmudycznego *Soferim*, pt. *Nachalat Ariel* i *Meron arajot* (1732) oraz gramatyki hebrajskiej – *Kwucat kesef* (1741).

P. Fijałkowski, (w:) *Polski słownik judaistyczny*, t. 2. Warszawa 2003, s. 618.

Szapszał Hadżi Seraja Chan, karaim. *Hadżi Seraja chan Szapszał*, ur. 8.05.1873 lub 1878 w Bakczysaraju lub Czufut-Kale na Krymie, zm. 18.11.1961 w Wilnie; uczony turkolog, znawca kultur Wschodu, polski duchowny karaimski, hachan Eupatorii (1915-1919) i Trok (1928-1939). Wywodził się z krymskiego odłamu społeczności karaimskiej w Rosji.

W dzieciństwie i wczesnej młodości mówił wyłącznie po karaimsku. Urodzony w rodzinie sadownika, od 1884 przebywał w Petersburgu, gdzie uczył się początkowo w szkole rzemieślniczej, później w gimnazjum. Od 1894 studiował orientalistykę na Uniwersytecie w Petersburgu, który ukończył w 1899. Pozostał na uniwersytecie jako pracownik naukowy. W latach 1901-1908 przebywał w Tebryzie (Persja), gdzie poznawał języki azerbajdżański i perski, wykładał język rosyjski i przedmioty ogólne oraz zajmował się nauczaniem i wychowaniem następcy tamtejszego tronu, księcia Muhammada Alego – późniejszego szacha. Prawdopodobnie był też współpracownikiem wywiadu carskiego. Po powrocie do Rosji pracował w Petersburgu jako lektor języka tureckiego. W 1910 zatrudniono go w Ministerstwie Spraw Zagranicznych, które wspomagał swoją wiedzą na temat spraw tureckich i doskonałą znajomością języka. W tym samym roku troccy Karamimi wybrali go hachanem (zwierzchnikiem religijnym), godności tej jednak nie przyjął. Od 1915 do 1919 ponownie przebywał na Krymie (w Eupatorii), pracował tam jako hachan lokalnej społeczności. Półwysep opuścił w wyniku rewolucji bolszewickiej wraz z wycofującymi się wojskami gen. Antona Dienikina. W 1919 zamieszkał w Konstantynopolu, gdzie podjął dalsze studia nad językiem tureckim i pogłębiał swoją wiedzę na temat Wschodu. W 1928 wybrano go hachanem trockim, nominację tę przyjął. W 1930 rozpoczął wykładanie języka tureckiego w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie, należał do Towarzystwa Orientalistycznego Polskiego. Podczas okupacji sowieckiej w latach 1940-1941 pozostał na Wileńszczyźnie, gdzie objął 1 lutego 1941 kierownictwo Muzeum Karaimskiego w Trokach. Zrezygnował wówczas z godności hachana, ale po wkroczeniu Niemców zaczął *de facto* ponownie pełnić obowiązki zwierzchnika duchowego Karaimów. Postawa hachana Szapszała w czasie okupacji niemieckiej budzi pewne kontrowersje. W 1939 zwrócił się listownie do Biura ds. Czystości Rasy Ministerstwa Spraw Wewnętrznych III Rzeszy z prośbą o zapoznanie się z kwestią historii i pochodzenia etnicznego Karaimów. W czasie okupacji niemieckiej pismo to zostało przez niemiecką administrację uznane za ważki dowód na nieżydowskie pochodzenie Karaimów, na skutek czego uniknęli oni zagłady. Jednocześnie w korespondencji z ideologami III Rzeszy wyjaśniał im zasady biblijnej nauki Karaimów. Miał też przekazać niemieckim okupantom kompletną listę członków obu gmin karaimskich (wileńskiej i trockiej). Miało to najprawdopodobniej uchronić wileńskich Karaimów od prześladowań, jednak również ułatwiło Niemcom wykrycie i aresztowanie Żydów posiadających sfałszowane zaświadczenia, że są Karaimami. Po 1945. pozostał w Wilnie. Od 1947 zatrudniony jako profesor w Instytucie Historycznym Akademii Nauk Litewskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej. Wraz z rosyjskim turkologiem Nikołajem Baskakowem oraz polskimi orientalistami: Ananiaszem Zajączkowskim i Aleksandrem Dubińskim przygotował monumentalny *Słownik polsko-rosyjsko-karaimski* wydany w wersji skróconej w Moskwie w 1974. Był twórcą doktryny dejudaizacji karaimskiej religii i historii. W latach 20. XX w. rozpoczął formułowanie teorii o ałtajsko-tureckim pochodzeniu Karaimów i pogańskich korzeniach ich religii, która stała się tematem ostrych dyskusji naukowych. Zmarł w Wilnie, pochowany został na tamtejszym cmentarzu karaimskim na Lipówce. Zgromadził bogatą kolekcję zabytków piśmiennictwa karaimskiego oraz przedmiotów codziennego użytku, dzieł sztuki użytkowej, broni, dokumentów. Był inicjatorem założenia w Trokach muzeum karaimskiego. Budowę siedziby muzeum rozpoczęto w 1938 sumptem państwa polskiego. Obecnie część kolekcji hachana Szapszała wchodzi w skład karaimskiej ekspozycji etnograficznej muzeum historii miasta Troki, część znajduje się w wileńskim muzeum narodowym.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 4. Vilnius 1988, s. 157; T. Venclova, *Vilniaus vardai*. Vilnius 2006, s. 311; *Wileńska encyklopedia 1939-2005*. Warszawa 2007, s. 573. *Kto był kim w II Rzeczypospolitej"*, Warszawa 1994;

Szczeniowski Szczepan, ur. 26.12.1898 w Warszawie, zm. 18.02.1979 tamże; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, fizyk. Ukończył studia w zakresie fizyki na Uniwersytecie Warszawskim, w 1926 uzyskał stopień doktora filozofii, pracował jako zastępca asystenta w I Pracowni Fizycznej Uniwersytetu Warszawskiego, w 1929 był stypendystą Rockefellera w laboratorium Stanów Zjednoczonych, w 1930 habilitował się z fizyki na Uniwersytecie Warszawskim, w l. 1930-1936 był zastępcą profesora, potem profesorem na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, w l. 1937-1939 – profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilne, redaktorem „Acta Physica Polonica", w czasie II wojny światowej uczestniczył w tajnym nauczaniu uniwersyteckim; w l. 1945-1969 był profesorem Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, w l. 1954-1969 – profesorem Politechniki Warszawskiej, przewodniczył Komitetowi Fizyki PAN, był pierwszym redaktorem „Postępów Fizyki", opublikował m.in. 6-tomową *Fizykę doświadczalną* (1971-1974), jako uczony – fizyk badał promieniowanie kosmiczne, zjawiska fotoluminescencji, ferromagnetyzmu i dyfrakcji elektronów.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 521.

Szczerbiński Józef, syn Władysława i Walerii z d. Rakusa-Suszczewska, ur. 25.12.1914 w Mohylewie, zm. 14.12.1992 w Katowicach; chemik, geolog. Ukończył Gimnazjum OO. Jezuitów w Wilnie, następnie w l. 1933-1939 studiował na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, magisterium z chemii uzyskał w 1939; od 1936 był asystentem prof. St. Małkowskiego na USB w Wilnie. Podczas wojny był żołnierzem AK, pseud. „Bąk", był też pracownikiem Instytutu Geologicznego w Wilnie; w 1945 wyjechał do Torunia i podjął pracę jako st. asystent na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika, w tymże roku przeniósł się do Katowic i pracował w Głównym Instytucie Górnictwa; był pracownikiem naukowym, w 1965 uzyskał stopień naukowy doktora, następnie mianowany docentem; był dyrektorem górniczym I stopnia, był też wykładowcą Politechniki Śląskiej. Autor ok. 20 prac naukowych z dziedziny geologii.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 403.

Szczerbo Antoni, ur. 2.08.1904 w Żarach na Wileńszczyźnie, zm. 15.12.1991 w Lublinie; profesor Akademii Medycznej w Lublinie, lekarz chirurg, urolog. W Dołhinowie ukończył rosyjską szkołę powszechną, następnie uczył się w gimnazjum w Mołodecznie, wybuch I wojny światowej przerwał naukę. Po wojnie kontynuował naukę w Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta w Wilnie, maturę uzyskał w 1926 i wstąpił na Wydział Lekarski Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; dyplom lekarza otrzymał w 1931, pod koniec studiów przez dwa lata był asystentem w Zakładzie Anatomii Prawidłowej i potem w Zakładzie Anatomii Topograficznej USB; po ukończeniu studiów został asystentem w Klinice Chirurgicznej prof. Kornela Michejdy, gdzie objął dział urologii. Z powodów rodzinnych opuścił uniwersytet i w 1937 został ordynatorem szpitala w Święcianach. Po wybuchu II wojny światowej uciekł przed bolszewikami na Litwę, pracował m.in. w Wiłkomierzu i Kownie; podczas okupacji niemieckiej przeniósł się do Wilna i pracował w szpitalu miejskim. Współpracował z Armią Krajową. W 1944 przeniósł się do Lublina, stamtąd – do Krasnegostawu, gdzie zorganizował szpital powiatowy. Od 1946 pracował w Lublinie, następnie został przeniesiony do Katowic, tam w Akademii Medycznej w 1954 uzyskał

tytuł docenta. W 1954 wrócił do Lublina. Tu zorganizował oddział urologiczny w szpitalu PKP. Od 1956 rozpoczął pracę naukową w Akademii Medycznej w Lublinie, w 1970 został profesorem urologii. Był znanym specjalistą w tej dziedzinie.

M. Gawarecka, J. Zieliński, *Wspomnienie o prof. dr hab. A. Szczerbie*. „Urologia Polska" 1992, nr 3.

Szeligowski Stanisław Sabin, ur. 5.12.1887 w Krakowie, zm. 11.03.1966 w Wrocławiu; adiunkt Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, profesor Uniwersytetu Wrocławskiego, fizyk. W 1908 ukończył gimnazjum św. Anny w Krakowie, w 1918 na Uniwersytecie Jagiellońskim – astronomię; w 1923 uzyskał doktorat na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie pod kierunkiem prof. W. Dziewulskiego na podst. pracy: *Orbita ostateczna komety 1904 II.* W l. 1920-1939 był asystentem i adiunktem na USB; w okresie okupacji uczestniczył w tajnym nauczaniu w Wilnie. W 1945 wyjechał do Polski, w 1947 habilitował się na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. W l. 1949-1960 wykładał na Uniwersytecie Wrocławskim.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 670-671.

Szkoła Nauk Politycznych w Wilnie. Jednocześnie z uruchomieniem prac Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej rozpoczęły się w marcu 1930 wykłady w Wyższej Szkole Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie, przemianowanej w 1933. na Szkołę Nauk Politycznych w Wilnie. Szkoła była utrzymywana przez Instytut i podlegała Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego; na mocy rozporządzenia Rady Minstrów z 17 października 1932 została zaliczona do prywatnych zakładów naukowych, jednak bez prawa nadawania stopni magisterskich. Szkoła miała za zadanie „krzewić nauki i umiejętności związane ze stanem obecnym i historią ziem i formacji państwowych, położonych między Morzem Czarnym a Bałtyckim oraz ludów tereny te zamieszkujących". Dział podstawowy wykładów obejmował liczne aspekty prawoznawstwa, ekonomię, historię, geografię, etnografię, socjologię. Dział specjalny studiów składał się z około 20 przedmiotów monograficznych, poświęconych w większości ZSRR (nauka w ZSRR, sztuka, wychowanie i nauczanie, sprawy wyznaniowe i narodowościowe, polityczne, ustrojowe, gospodarcze i inne). Po wysłuchaniu trzyletniego kursu wykładów i złożeniu egzaminów absolwent szkoły obowiązany był przedstawić pracę i złożyć egzamin dyplomowy. Dyplom Szkoły dawał prawo zajmowania stanowisk urzędniczych pierwszej kategorii w służbie państwowej. W semestrze wiosennym 1936 grono wykładowców Szkoły liczyło 17 profesorów uniwersyteckich i docentów habilitowanych (m.in.: Stefan Ehrenkreutz, Stanisław Gorzuchowski, Iwo Jaworski, Wacław Komarnicki, Michał Król, Henryk Łowmiański, Marian Morelowski, Kazimierz Moszyński, Witold Staniewicz, Stanisław Swianiewicz, Wiktor Sukiennicki, Eugeniusz Włodzimierz Waśkowski, Bolesław Wilanowski, Bronisław Wróblewski), 9 wykładowców specjalistów oraz 7 lektorów języków obcych i pomocniczych pracowników naukowych. Liczba, słuchaczy w grudniu 1932 r. wynosiła 198, zaś w marcu 1936 – 319 osób; w ponad 90% byli oni narodowości polskiej. Instytut i działająca przy nim Szkoła Nauk Politycznych w drugiej połowie lat trzydziestych były atakowane z różnych stron. Jedni zarzucali obu tym placówkom, że służyły natężeniu „agitacji bolszewickiej" i tworzeniu z Wilna centrum komunizującej młodzieży na całą Polskę (m.in. grupa konserwatystów wileńskich ze Stanisławem Cat-Mackiewiczem na czele). Drudzy upowszechniali opinie o szpiegowskiej działalności Instytutu i Szkoły przeciwko Związkowi Radzieckiemu. Tego rodzaju postawienie spraw spowodowało w 1936 po-

wołanie przez Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego specjalnej komisji międzyministerialnej do zbadania zarzutów. Nie potwierdziła ona oskarżeń kierowanych przeciwko Instytutowi i Szkole. Naciski prawdopodobnie spowodowały, że od 1938 w Szkole ograniczono znacznie liczbę przedmiotów „sowietoznawczych". Szkoła mieściła się w budynku Biblioteki im. E. i E. Wróblewskich przy ulicy Arsenalskiej (obecnie gmach Centralnej Biblioteki Akademii Nauk RL im. Tadeusza Wróblewskiego)

J. Róziewicz, *Słownik polskich towarzystw naukowych*, t. II, część 2. Warszawa 1994, s. 62-63.

Szmurło Jan, syn Juliana i Marianny z Zawadzkich, ur. 5.06.1867 w Miedźnie w powiecie węgrowskim, zm. 1.05.1952 Łodzi; profesor otorynolaryngologii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz. Od 1881 pobierał naukę w progimnazjum i w V Państwowym Gimnazjum Męskim w Warszawie, gdzie zdał maturę w 1887 r. Studia uniwersyteckie odbył w latach 1887-1892 na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Warszawskiego, uzyskując dyplom lekarza nr 1795 *cum eximia laude* i 11.02.1892 r. pozwolenie na wykonywanie zawodu. Podczas studiów należał do tajnej organizacji Związku Młodzieży Polskiej „Zet", do Bratniej Pomocy i Koła Studentów. Od jesieni 1892 r. był asystentem Oddziału Chorób Wewnętrznych w Szpitalu Św. Ducha w Warszawie, asystentem przy Katedrze Farmakologii i Zakładzie Anatomii Patologicznej. W sierpniu 1894 r. za działalność polityczno-społeczną został aresztowany, osadzony w X pawilonie Cytadeli Warszawskiej i 6.04.1896 r. wyrokiem prokuratury skazany na 15-letnie zesłanie do guberni wołogodzkiej. Przebywał w Samarze, gdzie był kierownikiem Oddziału Chorób Wewnętrznych, Uszu, Nosa i Gardła w Szpitalu Ziemskim, lekarzem rosyjskiego Czerwonego Krzyża, lekarzem szkolnym dwóch gimnazjów, wykładowcą w szkole felczerskiej oraz prowadził praktykę prywatną. W 1899 r. otrzymał pozwolenie na wyjazd za granicę i udał się do Berlina, gdzie szkolił się w klinice laryngologicznej u prof. B. Frenkla i w klinice otiatrycznej u doc. A. Jansena. W 1902 r. ponownie wyjechał do Berlina, potem do Paryża, gdzie szkolił się na Oddziale Laryngologicznym Szpitala St. Antoine u M. Lermoyeza i w Klinice Laryngologicznej u prof. P. Selileau. Od maja 1904 r. do sierpnia 1905 r. był ordynatorem w szpitalu frontowym Rosyjskiego Czerwonego Krzyża w Mandżurii. W 1907 r. przebywał w krakowskiej Klinice Laryngologicznej prof. P. Pieniążka i w wiedeńskich klinikach otiatrycznych prof. O. Chiariego i prof. A. Pulitzera. Był jednym z pierwszych, który na terenie Samary i Rosji wykonywał duże operacje uszu, nosa i gardła. Dnia 13.12.1911 r. został zwolniony z zesłania, powrócił do Warszawy, gdzie sprowadził prochy żony i syna, którzy zmarli w Rosji. Zajął się praktyką prywatną, zatrudnił się jako lekarz w Ambulatorium Laryngologicznym i konsultant Kliniki Chirurgicznej w Szpitalu Św. Ducha. W 1915 r. podczas tworzenia polskiego szkolnictwa powszechnego został mianowany naczelnym lekarzem Sekcji Higieny Szkolnej Wydziału Szkolnego Magistratu Warszawy. Pełniąc to stanowisko do 1918 r., zorganizował opiekę higieniczną w szkołach, założył Ligę Szkolną Przeciwgruźliczą i wprowadził leczenie wad mowy u uczniów szkół podstawowych i średnich. W 1923 objął kierownictwo Katedry i Kliniki Otolaryngologii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, którą kierował do 1936. Ponadto w 1926 został powołany na stanowisko kierownika Oddziału Wziewalnego w Ciechocinku. Był także organizatorem inhalatorium w Druskienikach. W 1927 wydał podręcznik *Choroby nosa i jamy nosogardłowej*. Był zwolennikiem podniesienia znaczenia otorynolaryngologii jako odrębnej gałęzi medycyny. Dzięki jego staraniom otolaryngologia na Uniwersytecie Wileńskim stała się obowiązkowym przedmiotem nauczania.

W 1929 przy klinice powstała Poradnia Wad Głosu i Mowy. Zorganizował także pracownię do badań nad twardzielą, która w tamtym okresie szczególnie często występowała na dawnych Kresach Wschodnich. Opisał nowe metody diagnostyki, rozpoznawania i rodzinnego występowania tej choroby. Był wychowawcą wielu specjalistów otorynolaryngologii. Pozostawił po sobie bogaty dorobek naukowy. Opublikował 4 tomowy podręcznik otolaryngologii, który w 1936 został nagrodzony przez Polską Akademię Umiejętności. W 1936 odszedł na emeryturę jako profesor honorowy Uniwersytetu Wileńskiego. Jednak z powodu śmierci swojego następcy prof. T. Wąsowskiego kierował kliniką Otolaryngologii w Wilnie jeszcze w latach 1937-1938. Od 1938 pracował w Zakładzie Histologii Uniwersytetu Warszawskiego. W czasie II wojny światowej prowadził zajęcia z otolaryngologii na tajnym Uniwersytecie Warszawskim. Po wojnie był założycielem i pierwszym kierownikiem Kliniki Laryngologicznej w Łodzi. Jego następcą był jego wychowanek, także z Uniwersytetu St. Batorego w Wilnie prof. Józef Borsuk. W 1947 został mianowany kierownikiem inhalatorium i konsultantem naukowym Państwowego Zakładu Zdrojowego w Ciechocinku. W 1949 prof. Szmurło został kierownikiem Katedry Historii Medycyny Uniwersytetu Łódzkiego.

W. Korowajczyk, *Naukowe Wilno w powojennej* Łodzi. „Nasz Czas" 2003, nr 8; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2008, s. 523.

Szopowicz Franciszek, ur. w 1762 w Połądze (Palanga), zm. 5.05.1839 w Krakowie; profesor Akademii Krakowskiej, doktor filozofii, matematyk. Uczył się w szkole w Krożach, w gimnazjum w Kretyndze, ukończył Szkołę Główną Litewską w Wilnie, gdzie też uzyskał stopień naukowy doktora filozofii. Po ukończeniu studiów w 1781 wyjechał do Krakowa, od 1785 został profesorem matematyki w Akademii Krakowskiej.

Lietuvių enciklopedija, t. 30. Boston 1964, s. 78.

Szturman Aleksander, ur. 1869 w Warszawie, zm. 12.03.1944 w Wilnie; starszy asystent i adiunkt na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, artysta – malarz. Uczył się u Wojciecha Gersona w Warszawie, później studiował w Odessie, Petersburgu u Archipa Kuindżiego i w Monachium u Ażbego. Przez wiele lat uczył w Petersburgu, Twerze i Szkole Sztuk Pięknych w Penzie (1912-1922). Do 1900 mieszkał w Warszawie, później w Petersburgu. Wiele podróżował po krajach Europy Zachodniej. W l. 1903-1906 pracował w Szkole Rysunkowej w Petersburgu, 1909-1912 – w Twerze, w 1912-1922 – w Pensie. Zaproszony przez Ferdynanda Ruszczyca, od 1923 pracował na Wydziale Sztuk Pięknych USB; od 1940 – w litewskim Instytucie Sztuki. Malował słoneczne studia z Włoch, Krymu, Turcji i Holandii o dużych wartościach kolorystycznych i bogatej fakturze, zbliżając się do techniki postimpresjonistycznej. Inspirował się twórczością Moneta (katedry w Sienie i w Orvieto), Cezanne'a i van Gogha. Jego twórczość łączą analogie z malarstwem Konstantina Korowina. Od 1896 uczestniczył w wystawach w Rosji i za granicą; w Wilnie – w l. 1934-1940. Z okresu wileńskiego znane są jego m.in. obrazy: *Domy w Kazimierzu*, olej; *Uliczka w Sienie*, olej; *Kościół św. Franciszka z Asyżu*, olej; *Motyw z Kazimierza*, olej.

O. Daugelis, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 4. Vilnius 1988, s. 220; J. Malinowski, *Kultura artystyczna Wilna 1893-1945*, (w:) *Wileńskie środowisko artystyczne 1919-1945*, katalog. Olsztyn b.d. (1989), s. 26, 82-83.

Szuszkiewicz Wandalin, ur. 1852, zm. 1919; archeolog amator; był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, w 1907 prowadził badania archeologiczne w Trokach; wygłaszał odczyty i drukował prace naukowe, m.in. w *Znad Wiliji i Niemna* (1906) i „Rocz-

niku Tow. Przyjaciół Nauk". Był współwłaścicielem księgarni „Kultura". Kierował działem archeologicznym połączonych zbiorów TPN i Muzeum Nauki i Sztuki.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 526.

Szulc Dominik, ur. w 1797, zm. w 1860; historyk. Ukończył Uniwersytet Wileński, był nauczycielem języka polskiego w Białymstoku i Lublinie; od 1840 – w Warszawie; wydał m.in. *Gramatyka pierwiastkowa języka łacińskiego* (Wilno 1821), *O znaczeniu Prus dawnych* (1846), *Życie M. Kopernika* (1855).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 526.

Szulc Michał Anioł, ur. 1769 w powiecie sztumskim, zm. 20.06.1812 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, doktor filozofii, architekt. Ukończył gimnazjum w Mitawie, później miał zostać księdzem. W 1788 ukończył Uniwersytet Wileński, uzyskując stopień doktora filozofii; porzucił stan duchowny i był nauczycielem w Kretyndze, następnie w Wilnie. W 1794 służył jako porucznik artylerii wojsk litewskich. Wykładał w szkole w Nowogródku. Od 1798 wykładał architekturę na Uniwersytecie Wileńskim po Wawrzyńcu Gucewiczu; w 1799 został profesorem; po śmierci Gucewicza kierował robotami przy katedrze wileńskiej. Postawił dla Uniwersytetu Wileńskiego w ogrodzie botanicznym teatr anatomiczny i salę chemii. W l. 1798-1800 kierował pracami rekonstrukcji ratusza wg projektów Gucewicza; w 1799 w Serejkiszkach nad Wilenką rekonstruował dwupiętrowy budynek. Przebudował zabudowania popijarskie przy zbiegu ulic Niemieckiej i Dominikańskiej na dom własny, trzypiętrowy (od 1863 Hotel Europejski, nie istnieje). W l. 1802-1803 wykonał rysunki i plany kościoła i gmachu szkolnego w Świsłoczy; w 1802 wystawił dzwonnicę przy kościele św. Anny w Wilnie (zburzoną 1867). Według jego planu architekt guberni wileńskiej J. Poussier wzniósł pałac Michała Kleofasa Ogińskiego w Zalesiu w powiecie oszmiańskim; w 1806 rekonstruował pałac w Niemieżu pod Wilnem; w 1807 przebudował dom Franka przy ul. Wielkiej 1 oraz zniszczoną cerkiew Przeczystej Bogurodzicy na anatomikum uniwersyteckie; w 1809-1810 zbudował audytorium w Collegium Chemicum przy dzisiejszej ulicy Volana. Na przyjazd Aleksandra I do Wilna w 1812 wzniósł na brzegu Wilii altanę ozdobną, która się zawaliła zanim wstąpił tam cesarz, co spowodowało śmierć samobójczą Szulca w nurtach Wilii.

„Dziennik Wileński" 1816, t. IV, s. 278-279; J.I. Kraszewski, *Wilno*, Wilno 1840-1842, t. III, s. 320; S. Łoza, *Architekci i budowniczowie w Polsce*. Warszawa 1954, s. 302; K. Čerbulėnas, (w:) *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, t. 4. Vilnius 1988, s. 221-222.

Szulc Władysław, ur. 5.06.1910 Raczycach k. Poznania, zm. 27.02.1941 w Dachau; historyk, ksiądz katolicki, jezuita, W l. 1934-1938 studiował historię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w 1939 opublikował *Spory Akademii Wileńskiej z pijarami*; w 1940 został aresztowany w Lublinie przez gestapo, zmarł w obozie w Dachau.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 398.

Szyłkarski Włodzimierz, ur. 27.01.1884 w majątku Jodziany (Juodzionys) koło Birż na Litwie, zm. 20.08.1960 w Bonn; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i Uniwersytetu Kowieńskiego, filozof, filolog klasyczny. Po ukończeniu gimnazjum w Mitawie (obecnie Jełgawa, Łotwa) wstąpił na Uniwersytet Moskiewski, który w 1910 ukończył ze stopniem magistra filozofii. W 1911 został na tej uczelni i przygotowywał się do profesury. W 1914 został docentem na Uniwersytecie Dorpackim. W 1916 opublikował pierwszy tom monografii *Tipologiczeskij mietod w istorii filosofii* (Jurjew 1916), a w 1917 rozprawę *Problema suszczego* (Jurjew 1917).

W 1919 został mianowany profesorem filozofii USB i objął funkcję kierownika jednej z czterech katedr filozofii na Wydziale Humanistycznym. Prowadził badania nad filozofią Spinozy oraz filozofią polskiego romantyzmu, w szczególności Mickiewicza i Słowackiego. Z początkiem roku 1920/1921 przeniósł się na Uniwersytet Kowieński, na którym w 1924 objął Katedrę Filologii Klasycznej. Kontaktów z filozofią wileńską jednak nie zerwał. Często odwiedzał Wilno, a także dużo publikował na łamach „Przeglądu Filozoficznego". Na Uniwersytecie Kowieńskim pracował do 1940, potem emigrował do Niemiec. Od 1946 pracował na uniwersytecie w Bonn. Pierwsze prace naukowe napisał po rosyjsku. Trzy artykuły filozoficzne ukazały się po polsku: *O powstaniu paralelizmu monistycznego w filozofii i psychologii nowożytnej* (1924), *Rzut oka na rozwój spekulacji ontologistycznej: Anzelm – Parmenides – Spinoza – Hegel* (1925), *Nauka Spinozy o Bogu* (1927). Dużo pisał po niemiecku i kilka artykułów po litewsku.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. III. Vilnius 1987, s. 195.

Szymański Julian Juliusz, ur. 10.05.1870 w Kielcach, zm. 8.06.1958 w Białymstoku; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz-okulista. W 1890 ukończył gimnazjum w Mińsku, w 1896 – medycynę na uniwersytecie w Kijowie, odbył studia specjalistyczne w Wiedniu, Paryżu i Chicago, pracował jako lekarz w rosyjskiej marynarce handlowej i na kolei wschodniochińskiej; w 1905 został zmuszony do emigracji, założył polski uniwersytet ludowy w Chicago i Dom Polski w Araukarii w Brazylii, był docentem w Rush-Medical College w Chicago i profesorem uniwersytetu w Paranie w l. 1916-1920, w l. 1922-1937 był profesorem oftalmologii na USB, przy poparciu Józefa Piłsudskiego zorganizował klinikę oczną; w l. 1928-1930 był marszałkiem senatu, w 1930 po rozwiązaniu parlamentu wrócił do Wilna; był inicjatorem wprowadzenia ustawy o zwalczaniu gruźlicy i wychowaniu fizycznym, wykładów z higieny w szkołach, twórca licznych nowych metod leczenia w chorobach oczu, autor podręcznika *Okulistyka w skróceniu* (1920),

Wielka encyklopedia powszechna, t. 26. Warszawa 2005, s. 521.

Szymkiewicz Jakub, ur. 18.07.1775 na Żmudzi, zm. 6.09.1818 w Tankielach; doktor medycyny, inicjator naukowej traumatologii, chirurg. Studia medyczne ukończył za granicą i został nadwornym lekarzem Aleksandra I, był czynnym członkiem i prezesem Towarzystwa Szubrawców (pseudonim Perkunas), zgromadził znaczny majątek, który przekazał na cele dobroczynne, a posiadłości ziemskie na własność chłopom; ogłosił prace naukowe, m.in. *Nauka chirurgii teoretycznej i praktycznej* (Wilno 1806), *Nauka o chorobach dzieci* (1810), *O pijaństwie* (1818).

Leksykon historii Polski, Warszawa 1995; *Encyklopedia Powszechna PWN*, t. 4, Warszawa 1976.

Szyrwid (Sirvydas) Konstanty, ur. między 1578 a 1581 prawdopodobnie w miejscowości Szyrwidy koło Oniksztów na Litwie, zm. 23.08.1631 w Wilnie; leksykograf, pisarz religijny, ksiądz katolicki, jezuita. W 1598 wstąpił do zakonu jezuitów; uczył się w kolegiach jezuickich w Rydze, Dorpacie (obecnie Tartu), Nieświeżu i Pułtusku. Był profesorem w Akademii Wileńskiej i doradcą rektora; przez 10 lat był polskim i litewskim kaznodzieją w kościele św. Jana w Wilnie. Opracował pierwszą litewską postyllę *Punkty kazań* w dwóch językach: po polsku i po litewsku, wydaną w w Wilnie w 1629; opracował słownik polsko-łacińsko-litewski *Dictionarium trium linguarum in usum studiosae iuventutis* (Wilno 1629); około 1600 wydał gramatykę języka litewskiego *Clavis linguae Lithuanicae* (Klucz do języka litewskiego).

V. Biržiška, *Aleksandrynas*, t. 1. Vilnius 1990, s. 244-249; A. Jovaišas, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija*. Vilnius 2001, s. 453-454.

Szyryński Wiktor (Victor Szyrynski), ur. 10.10.1913, zm. 21.09.2007 w Ottawie, Kanada; starszy asystent na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie i aktywny harcerz Okręgu Wileńskiego, kanadyjski psychiatra i psycholog polskiego pochodzenia, lekarz medycyny, oficer armii polskiej i kanadyjskiej, harcmistrz i działacz polonijny w Kanadzie. Po wybuchu II wojny światowej osadzony przez Sowietów w moskiewskich więzieniach Łubianka i Butyrki, a także w Mińsku i Gorkim (obenie Niżnij Nowgorod). W 1941 po tzw. amnestii wstąpił do Armii gen. W. Andersa w ZSRR. Oficer Wojska Polskiego, w II wojnie światowej pełnił funkcję specjalisty-neuropsychologa w 6. Batalionie Sanitarnym 6 Lwowskiej Dywizji Piechoty. W 1946 był wykładowcą Studiów Polonistycznych przy Instytucie Polskim w Bejrucie. Później emigrował do Kanady, gdzie był podpułkownikiem rezerwy Kanadyjskich Sił Zbrojnych i kontynuował karierę naukową. Autor 65 prac naukowych z zakresu psychiatrii, neurologii, psychologii i higieny psychicznej, związany zawodowo z licznymi ośrodkami naukowymi i akademickimi, przede wszystkim w Ottawie: Uniwersytet Ottawski (profesor zwyczajny psychiatrii na Wydziale Medycznym i na Wydziale Psychologii), Uniwersytet Carleton (profesor), Uniwersytet Saint Paul (profesor i dyrektor Centrum Psychiatrii Pastoralnej). Ponadto w USA pełnił funkcje w Akademii Medycyny Psychosomatycznej (prezes) oraz na Uniwersytecie Północnej Dakoty w Grand Forks (profesor i dyrektor Wydziału Psychiatrii). Członek-założyciel Kanadyjskiego Towarzystwa Psychiatrycznego. Członek licznych stowarzyszeń naukowych. Aktywny działacz licznych organizacji polonijnych, m.in. przewodniczący Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce (1957-1959), członek Kanadyjskiego-Polskiego Instytutu Badawczego w Toronto, członek Stowarzyszenia Polskich Kombatantów w Kanadzie. Jako delegat Naczelnictwa ZHP na Kanadę (1948-1958) reanimował polską działalność harcerską w Kanadzie po zakończeniu wojny.

Kto jest kim w Polonii Kanadyjskiej 1993, wydanie II, KTO Publishing, Toronto, 1993, *Biuletyn Stowarzyszenia Polskich Kombatantów w Kanadzie*, Koło Nr 8 w Ottawie.

Szystowski Maciej, ur. 19.11.1729 na Białorusi, zm. po 1794; jezuita, prof. Akademii Wil. Do zakonu wstąpił w 1749 w Wilnie; w Akademii Wileńskiej w 1760-1762 był profesorem retoryki, w l. 1769-1771 – kaznodzieją i asystentem na Wydziale Teologicznym Akademii Wileńskiej, w l. 1771-1772 – dziekanem Wydziału Filozoficznego; ponadto wykładał w Nowogródku, był prefektem szkół w Słonimiu i Grodnie; prefektem bibliotek w Kownie i Grodnie; po kasacie zakonu był profesorem szkół Komisji Edukacji Narodowej w Kownie w l. 1781-1794.

Szystowski Tadeusz, ur. 28.10.1732 na Białorusi, zm. 27.05.1778 w Wilnie; profesor filozofii w Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1749 w Wilnie; w Akademii Wileńskiej był w 1666-1669 profesorem filozofii, w 1769 – prof. retoryki dla kleryków, w 1770-1773 – prof. teologii moralnej. Po kasacie zakonu był do 1777 prefektem szkoły wojewódzkiej KEN w Wilnie. Opublikował 2 zbiory tez filozofii (Wilno 1767 i 1769).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 530.

Ś

Śledziewski Piotr, ur. 1884, zm. 1950 we Wrocławiu; doktor filozofii, malarz, fotografik, literat, pedagog, ksiądz, kapelan. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1908. W l. 1910-1914 studiował historię sztuki na Uniwersytecie Jagiellońskim, w l. 1914-1918 – malarstwo w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie; doktorat filozofii uzyskał w 1932; w l. 1923-1939 był kapelanem wojskowym w Wilnie; wygłaszał odczyty z historii sztuki; z powodzeniem uprawiał fotografię artystyczną. Był członkiem Wileńskiego Fotoklubu i Fotoklubu Polskiego, Związku Zawodowego Literatów Polskich. Reprezentował umiarkowanie nowoczesne tendencje w fotografii wileńskiej. Jako jeden z nielicznych podejmował pewne eksperymenty związane z wizualną relacją obrazu fotograficznego wobec jego bezpośredniego kontekstu, otoczenia, oprawy. Po II wojnie światowej krótko mieszkał w Białymstoku, a od 1947 we Wrocławiu, gdzie kierował Muzeum Archidiecezjalnym.

Wileńskie środowisko artystyczne 1919-1945, katalog. Olsztyn b.d. (1989), s. 83; J. Poklewski, *Polskie życie artystyczne w międzywojennym Wilnie*. Toruń 1994, s. 170, 193, 205-206, 254-255; F. Ruszczyc, *Dziennik. W Wilnie 1919-1932*. Warszawa 1996, s. 274.

Śledziński Stefan, ur. w 1897, zm. w 1986; profesor Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Sopocie, muzykolog, dyrygent. Kształcił się w Liceum Muzycznym L. Marczewskiego w Warszawie, w 1924 uzyskał dyplom w zakresie dyrygentury w Warszawskim Państwowym Konserwatorium Muzycznym; w l. 1924-1927 dyrygował orkiestrą wojskową i koncertami Orkiestry Symfonicznej w Wilnie, był współzałożycielem Wileńskiego Towarzystwa Filharmonicznego, współpracował z Wileńskim Zespołem Operowym A. Ludwiga, dyrygował w prowadzonej przez Redutę Wileńskiej Objazdowej Operetce; w 1932 uzyskał doktorat na Uniwersytecie Jagiellońskim, wykładał w Konserwatorium Warszawskim; od 1945 był profesorem (od 1948 – rektorem) Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Sopocie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 531.

Śmigielska Alina, z d. Kowalska, ur. w 1913, zm. w 1960; doktor medycyny, rentgenolog, adiunkt w Akademii Medycznej w Gdańsku. W l. 1929-1935 studiowała na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; w l. 1935-1939 była asystentem Oddziału Radiologii Kliniki Wewnętrznej USB, po II wojnie światowej – adiunkt Kliniki Akademii Medycznej w Gdańsku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 532.

Śmigielski Benedykt, ur. ok. 1784 na Żmudzi, zm. 19.02.1879 w Antanopolu koło Poniewieża; historyk, ksiądz katolicki. Uczył się w szkole przyklasztornej franciszkanów, studiował na Uniwersytecie Wileńskim, w 1806 przyjął święcenia kapłańskie, od 1829 był prałatem, pracował na różnych stanowiskach w żmudzkiej kurii biskupiej. Pisał w języku polskim, tłumaczył poezje, drukował w „Tygodniku Wileńskim" (1818), wydał w języku polskim przekład *Temory z Pieśni Osjana* Macphersona, napisał biografie biskupów

żmudzkich i znanych duchownych diecezji żmudzkiej.

V. Vanagas, (w:) *Lietuvių literatūros enciklopedija*, Vilnius 2001, s. 461.

Śmigielski Jerzy, ur. 1906, zm. 1970; doktor medycyny, internista. Studiował na Wydz. Lekarskim USB w 1926-1932, w 1933-1939 był asystentem i adiunktem Kliniki Wewnętrznej USB. Po wojnie pracował w Akademii Medycznej w Gdańsku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 532.

Śmiglecki Marcin, syn Wojciecha i Anny z Wilczków, ur. 11.11.1564 we Lwowie, zm. 26.07.1618 w Kaliszu; profesor Akademii Wileńskiej, filozof, ksiądz katolicki, jezuita. Początkowo kształcił się w szkole katedralnej we Lwowie; po kilkuletniej nauce w kolegium jezuickim w Pułtusku udał się w sierpniu 1580 do Włoch, aby – na koszt kanclerza Jana Zamoyskiego – odbyć studia w *Collegium Romanum*. W 1581 wbrew woli swego protektora, wstąpił do zakonu jezuitów. Latem 1585 osiadł w Wilnie, gdzie przez cztery lata był w Akademii Jezuickiej wykładowcą filozofii (drugim w historii uczelni), a przez następne dziesięć – teologii; doktorat teologii uzyskał tamże w 1594. W Wilnie też w 1588 otrzymał święcenia kapłańskie. Po opuszczeniu Wilna w 1594 kierował kolegiami w Pułtusku (1600-1602), Poznaniu (1602-1608) i Kaliszu (1608-1609) oraz domem profesów w Krakowie; od 1611 do śmierci był prefektem w kolegium kaliskim. Kilkakrotnie reprezentował litewską prowincję jezuicką na kongregacjach generalnych w Rzymie. W l. 1586-1587 był członkiem mieszanej komisji, która pod przewodnictwem prowincjała Polski, Giovanniego Paola Campaniego, pracowała nad reformą nauczania filozofii w kolegiach jezuickich. Prowadził ostre polemiki teologiczne z różnowiercami, w szczególności z arianami. Pisał po polsku i po łacinie. Głównymi jego dziełami filozoficznymi są rękopiśmienne *Commentaria in „Organum" Aristotelis* z 1587 roku (*Komentarze do „Organonu" Arystotelesa*, Warszawa 1987) oraz obszerna, dwutomowa, erudycyjna *Logica selectis disputationibus et quaestionibus illustrata* (Logika ilustrowana wybranymi dysputami i kwestiami, Ingolstadt 1618). Wydał też traktaty ekonomiczne: *O lichwie* (Wilno 1596), *Przestrogi* (1632) i *O dziesięcinach* (Kraków 1648). Ponadto prace teologiczne: *Opisanie dysputacji nowogródzkiej* (Wilno 1594), *O bóstwie przedwiecznym* (Wilno 1595), *Absurda synodu toruńskiego* (1596), *Dysputacja wileńska* (Wilno 1599) i inne.

J.J. Jadacki, *Sławni wilnianie filozofowie* Wilno 1994, s. 142.

Śniadecki Jan Chrzciciel Władysław, syn Andrzeja i Franciszki z Gliszczyńskich, ur. 29.08.1756 w Żninie koło Gniezna, zm. 9 lub 21.11.1830 w Jaszunach koło Wilna; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, astronom i matematyk. Brat Jędrzeja Śniadeckiego. Wybitny astronom polski z przełomu XVIII i XIX w. Nieobce mu były również dziedziny pedagogiki, językoznawstwa i filozofii. Mówiono o nim, iż jest: „arcykapłanem umiejętności na całą Polskę i Litwę" (Karol Libelt). Wykształcenie średnie zdobywał w Gimnazjum w Trzemesznie. Studiował na Akademii Jana Lubrańskiego w Poznaniu i Uniwersytecie Jagiellońskim. Był również studentem Uniwersytetu w Paryżu, gdzie kontynuował studia matematyczne. W 1781 został profesorem matematyki i astronomii w Krakowie. W 1782 wystąpił z projektem zbudowania obserwatorium astronomicznego w Krakowie na terenie Ogrodu Botanicznego. W 1784 (rok po braciach Montgolfier) wraz z Janem Jaśkiewiczem skonstruował pierwszy w Polsce balon. W filozofii był wrogiem metafizyki i romantyzmu, spekulacji i apriorycznych dociekań. Głównym jego dziełem filozoficznym była *Filozofia umysłu ludzkiego*. W 1807 przybył do Wilna i został rektorem Uniwersytetu Wileńskiego, funkcję tę pełnił do 1815;

w l. 1807-1825 był kierownikiem Obserwatorium Astronomicznego w Wilnie. Na cześć uczonego została nazwana jedna z planetoid 1262 Sniadeckia. Przyczynił się do upowszechnienia polskiej terminologii matematycznej. W 1812 został członkiem utworzonej przez cesarza Napoleona I Bonapartego Komisji Rządu Tymczasowego Wielkiego Księstwa Litewskiego; w 1826 odszedł na emeryturę i przebywał w Jaszunach pod Wilnem; w Wilnie ukazywały się jego dzieła zbiorowe w l. 1814-1822, ponadto *O pismach klasycznych i romantycznych* (1819) polemizował z nim A. Mickiewicz w *Romantyczności.*

J. Kuryło-Omelianiuk, *Profesorowie Uniwersytetu Wileńskiego w latach 1803-1832.* Białystok 1993, s. 47; *Matematycy polscy.*

Śniadecki Jędrzej, syn Andrzeja i Franciszki z Gliszczyńskich, ur. 30.11.1768 w Żninie, zm. 11.05.1838 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, lekarz, biolog, chemik, filozof, brat Jana Śniadeckiego, ojciec Ludwiki Śniadeckiej. Wykształcenie średnie zdobywał w Gimnazjum w Trzemesznie i w Szkole Nowodworskiego w Krakowie, w l. 1787-1791 studiował medycynę w Szkole Głównej Koronnej (Akademia Krakowska), w l. 1791-1793 – w Padwie, gdzie uzyskał doktorat z filozofii i medycyny, oraz w Edynburgu; W l. 1797-1822 był profesorem chemii i farmacji na wydziale lekarskim Szkoły Głównej Litewskiej, następnie przekształconej na Uniwersytet Wileński; w 1806 został pierwszym prezesem Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego, należał do Towarzystwa Szubrawców w l. 1817-1822 i współpracował z „Wiadomościami Brukowymi"; w l. 1822-1826 był na emeryturze, w 1827 objął kierownictwo Kliniki Lekarskiej Wileńskiej (od 1832 Kliniki Akademii Medyko-Chirurgicznej). Pracował nad teorią procesów rozpuszczania. Odkrył ruten (nazwany przez niego westem w pracy *Rozprawa o nowym metalu w surowej platynie odkrytym*, 1808), odkrycie nie zostało jednak oficjalnie potwierdzone. Do fundamentalnych osiągnięć Jędrzeja Śniadeckiego na polu nauki należy opracowanie zrębów polskiej terminologii chemicznej oraz napisanie pierwszego polskiego podręcznika chemii (*Początki chemii*).Jego terminologia chemiczna, znacznie odbiegająca od ogólnie przyjętej terminologii chemicznej na świecie, pokutowała w podręcznikach chemii aż do końca lat 70. XX w. i do dzisiaj jest obecna w nietypowych, polskich nazwach pierwiastków (wodór, węgiel, krzem, siarka, kwasoród dla tlenu), które w innych europejskich językach pochodzą bezpośrednio od ich nazw łacińskich. Śniadecki był też promotorem higieny i dietetyki oraz pionierem wychowania fizycznego w Polsce. Jędrzej Śniadecki jest autorem oryginalnej i nowatorskiej pracy pt *Teoria jestestw organicznych* wydanej w 1804, w której opisuje wyjątkową cechę organizmów żywych jaką jest ciągła przemiana materii. W Wilnie ukazały się jego liczne prace, m.in. *Początki chemii* (1800), *Teoria jestestw organicznych* (1804-1811), *Uwagi o fizycznym wychowaniu dzieci* (1805), *Próżniacko-filozoficzna podróż po bruku* („Wiadomości Brukowe" 1818-1821).

M. Baliński, *Życie Jędrzeja Śniadeckiego.* Leszno i Gniezno 1840; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 27. Warszawa 2005, s. 21-22.

Świda Witold Jan, ur. w 1899, zm. w 1989; docent Uniwersytetu Stefana Batorego, profesor Uniwersytetu Wrocławskiego, prawnik. Ukończył gimnazjum realne w Mińsku, studiował w Instytucie Handlowym w Moskwie i Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, służył w I Korpusie Polskim gen. Józefa Dowbor-Muśnickiego, był członkiem Związku Walki Czynnej oraz służył w Wojsku Polskim; ukończył Wydział Ekonomiczno-Prawny Uniwersytetu Poznańskiego z tytułem magistra i Wydział Prawny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie ze stopniem doktora, w l. 1930-1939 był docentem prawa karnego na USB w Wilnie, członkiem wileńskiej Rady Adwokackiej, ogłosił m.in. pracę

Przestępca zawodowy (Wilno 1932); od 1947 był profesorem Uniwersytetu Wrocławskiego, w l. 1959-1962 – rektorem tego uniwersytetu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 534.

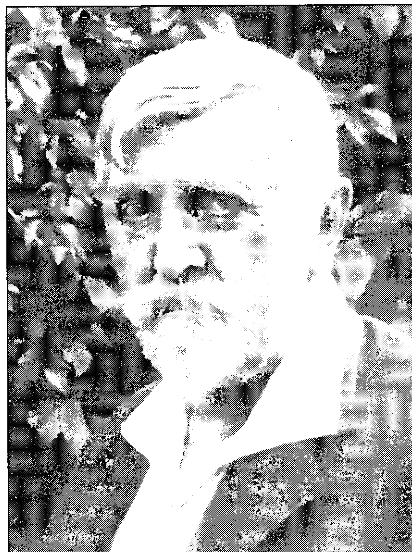
Święcicki Andrzej, ur. w 1915, zm.?; profesor socjologii Akademii Teologii Katolickiej. Ukończył studia prawnicze na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, pracował w Instytucie Europy Wschodniej w Wilnie do1939. W l. 1939-1944 był żołnierzem ZWZ-AK („Wachlarz", Kedyw), w l. 1940-1941 był więźniem sowieckim na Łukiszkach w Wilnie, w l. 1944-1945 – więźniem w Uchcie w Rosji. Po powrocie do Polski, w l. 1945-1953 pracował w przemyśle spożywczym, w l. 1953-1956 więziony we Wronkach. Następnie do 1985 był profesorem socjologii religii w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, w l. 1972-1986 – prezesem Klubu Inteligencji Katolickiej w Warszawie, w l. 1986-1989 – wiceprzewodniczącym Prymasowskiej Rady Społecznej. Autor publikacji z ekonomii przemysłu, alkohologii, polityki społecznej, socjologii religii i religioznawstwa.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 406.

Świrski Ignacy, ur. 20.09.1885 w Ellern (Alernia) na Łotwie, zm. 25.03.1968 w Siedlcach; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, ksiądz katolicki, biskup podlaski. Studiował w Mohylewie i Rzymie, gdzie w 1913 przyjął święcenia. W latach 1914-1918 był profesorem seminarium duchownego i Akademii Duchownej w Petersburgu, w latach 1918-1919 dyrektor gimnazjum polskiego w Dyneburgu i w 1920 kapelan wojskowy. W l. 1921-1939 był profesorem teologii moralnej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, podczas okupacji niemieckiej ukrywał się na wsi, od 1945 rektor seminarium duchownego w Białymstoku. 12.04.1946 prekonizowany biskupem podlaskim.

P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*. Warszawa 2000, s. 442.

Jerzy Remer

Ferdynand Ruszczyc

T

Talko-Hryncewicz Julian, syn Dominika i Leokadii z Fischerów, ur. 12.08.1850 w Rukszanach (Rukšioniai) koło Welony na Litwie, zm. 26.04.1936 w Krakowie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i Uniwersytetu Jagiellońskiego, lekarz, antropolog i etnograf, archeolog-amator, badacz Syberii, członek Akademii Umiejętności. Rozpoczętą w Kownie naukę w gimnazjum ukończył w Petersburgu. Studia medyczne w Kijowie ukończył w 1878 podejmując pracę lekarza praktyka w niewielkiej miejscowości Zwinogorod w guberni kijowskiej. Pragnąc pogłębić swoją wiedzę ogólnomedyczną, wyjechał na przełomie lat 1876-1877 za granicę, odwiedzając liczne ośrodki medyczne we Francji, w Niemczech i w Austro-Węgrzech. Będąc w Paryżu zainteresował się antropologią, słuchając wykładów Piotra Pawła Brocka. Po powrocie do Zwinogrodu prowadził praktykę lekarską o bardzo szerokim profilu, przystąpił także do prac badawczych w zakresie antropologii. Ujawniła się w nim również w tym okresie pasja archeologiczna. Jego prace wykopaliskowe przy Wielkim Kurhanie Ryżanowskim w 1884 nie przyniosły początkowo efektu, ale z czasem pozostawiony przez niego wykop uległ obsunięciu, ujawniając wejście do komory grobowej, w której spoczywały szczątki scytyjskiej księżniczki. Dalsze prace wykopaliskowe prowadził już, wezwany z Krakowa przez Talko-Hryncewicza, zawodowy archeolog Gotfryd Ossowski. Talko-Hryncewicz brał jednak udział w tych badaniach, przeprowadzając analizę szczątków, odnalezionych w grobowcu. Jego zainteresowania antropologią oraz kłopoty finansowe skłoniły go w końcu do opuszczenia Ukrainy i wyjazdu na Syberię, gdzie zarobki podejmujących dobrowolnie pracę lekarzy były bardzo wysokie. Osiedlił się wraz z żoną, poślubioną tuż przed wyjazdem na Syberię w 1891, w małej, liczącej 8 tysięcy mieszkańców, miejscowości Troickosowsk przy granicy z Mongolią, otrzymując posadę lekarza okręgowego. Na podległym jego kompetencjom terenie zamieszkiwało około 70 tysięcy osób i pracowało w sumie 11 lekarzy. Prowadził tam badania etnograficzne i antropologiczne oraz był organizatorem miejscowego życia naukowego. Należał do założycieli lokalnego oddziału Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego w Troickosowsku i przez cały okres pobytu w tym mieście był inspiratorem różnych przedsięwzięć naukowych. Z jego inicjatywy powstało miejscowe muzeum, biblioteka naukowa, założono lokalne wydawnictwo *Prace Troicko-Kiachtańskiej Sekcji Nadamurskiego Oddziału Imperatorskiego Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego*, na którego łamach publikował swoje prace antropologiczne. Dał w nich wszechstronny obraz organizacji społecznej, historii, bytu i religii Buriatów, Ewenków, Chakasów. Wiele pisał o kontaktach rosyjsko-chińskich, o wzajemnych przenikaniu się ras i dyfuzji kulturowej tego pogranicza. W 1899 Talko-Hryncewicz oddelegowany został do stolicy Mongolii, Urgi, w celu zwalczania szerzącej się epidemii dżumy. Jego zasługą było stwierdzenie, że głównymi przenosicielami choroby na terenie objętym epidemią są gryzonie – tarbagany. W 1908, po 16 latach praktyki, Julian Talko-Hryncewicz opuścił Syberię i przeniósł się do Krakowa, obejmując Katedrę Antropologii na Uniwersytecie Jagiellońskim. W 1911 był współzałożycielem i autorem koncepcji naukowej Muzeum Etnograficznego. W cza-

sie I wojny światowej znalazł się ponownie w Rosji, gdzie w 1915 powierzono mu zorganizowanie lazaretu nr 243 w Petersburgu dla żołnierzy Buriatów, walczących na froncie. Lazaretem kierował przez 2 lata. W 1917 roku przybył do Kijowa i prowadził wykłady z antropologii w Polskim Uniwersyteckim Kolegium. W niepodległej Polsce, w 1919, zorganizował Zakład Antropologii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie oraz objął ponownie kierownictwo Katedry Antropologii na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie pracował do 1932. Polska Akademia Umiejętności w 1927 roku obdarzyła go godnością czynnego członka. Na dorobek naukowy Juliana Talko-Hryncewicza z zakresu medycyny złożyły się liczne publikacje w czasopismach medycznych – „Medycynie", „Gazecie Lekarskiej" i „Przeglądzie Lekarskim". Ich treść dotyczyła prezentacji różnych schorzeń oraz własnych doświadczeń terapeutycznych autora z okresu pracy na Ukrainie. Publikacjami medycznymi były jego *Listy z zachodniego kraju o stosunkach lekarskich i stanie zdrowotnym prowincji* oraz *Korespondencje ze Zwinogródki.* W 1890 opublikował pracę o kołtunie. Za czołowe dzieło uważana jest książka pt. *Zarys lecznictwa ludowego na Rusi południowej*, wydana w Krakowie w 1893. Pobyt na Syberii rozbudził zainteresowania Talko-Hryncewicza medycyną tybetańską, czego wynikiem była publikacja *Kilka słów o medycynie tybetańskiej i jej stosunku do folkloru* z 1898. W następstwie wyprawy do Mongolii opublikował w języku rosyjskim *O czumnych zaboliewaniach w Mongolii.* Po powrocie do Polski ukazała się obszerna publikacja na łamach „Przeglądu Lekarskiego" (1904 i 1914) pt. *Antropologia i jej stosunek do medycyny* oraz *Antropologia i medycyna.* W porównaniu z olbrzymim dorobkiem piśmienniczym z dziedziny antropologii, opublikowane prace o charakterze ściśle medycznym stanowią niewielką, ale znaczącą część działalności naukowej Juliana Talko-Hryncewicza. Pozostawił także po sobie dwa pamiętniki: *Z przeżytych dni 1850-1908* oraz *Wspomnienia z lat ostatnich 1908-1932.*

Spiss, *Muzeum Etnograficzne*, „Tygodnik Salwatorski", nr 49/364 z 9 grudnia 2001; J. Supady, *Julian Talko-Hryncewicz – lekarz, antropolog i badacz Syberii*, „Polskie Archiwum Medycyny Wewnętrznej", 117 (11-12), s. 531-533; W. Wasiliew, *Julian Talko-Hryncewicz*, „Głos znad Pregoły", nr 4/2003, s. 7.

Taraszkiewicz Bronisław, ur. 20.01.1892 w Maciuliszkach (koło Ławaryszek) w powiecie wileńskim, zm. 29.11.1938 w Mińsku; docent, filolog, literaturoznawca, tłumacz *Pana Tadeusza* na język białoruski, polityk białoruski, poseł na sejm Rzeczypospolitej, przewodniczący Białoruskiego Koła Poselskiego, przywódca Białoruskiej Włościańsko-Robotniczej Hromady, działacz społeczny, jeden z twórców ortografii języka białoruskiego. Urodził się w pobliżu Wilna w rodzinie chłopskiej. W okresie gimnazjalnym, spędzonym w Wilnie należał do polskich organizacji narodowowyzwoleńczych. Określił się jako Białorusin w czasie studiów na Uniwersytecie Petersburskim, który ukończył w 1916 na wydziale historyczno-filologicznym. Pozostał na uniwersytecie przy katedrze języka rosyjskiego i literatury, pracował również jako wykładowca (ros. *priwat-docent)* greki i łaciny (do 1918).W 1917 został jednym z liderów Białoruskiej Socjalistycznej Hromady, był jej przedstawicielem na I Zjeździe Białoruskich Organizacji i Partii, gdzie wszedł w skład ciała wykonawczego Zjazdu – Białoruskiego Komitetu Narodowego. W 1918 był wykładowcą języka białoruskiego i greckiego w Mińskim Instytucie Pedagogicznym. W tym samym roku wydał pierwszy podręcznik gramatyki języka białoruskiego dla szkół średnich. W 1921 został dyrektorem białoruskiego gimnazjum w Wilnie. Wszedł razem z Wacławem Iwanowskim w skład Tymczasowej Komisji Rządzącej Litwy Środkowej, powstałej na Wileńszczyźnie po zamachu gen. L. Żeligow-

skiego, gdzie był dyrektorem do spraw szkół białoruskich (1920-22). Był delegatem Białoruskiego Komitetu Politycznego na rozmowy z władzami polskimi, Naczelnikiem Państwa Józefem Piłsudskim i premierem Antonim Ponikowskim, gdzie przedstawił postulaty dotyczące oświaty białoruskiej. W 1922 został wybrany posłem na sejm Rzeczypospolitej, został przewodniczącym Białoruskiego Klubu Poselskiego (do 1925). W pracy parlamentarnej w tym okresie optował za autonomią dla Białorusi, walczył z osadnictwem wojskowym, walczył o język białoruski jako urzędowy na ziemiach zamieszkanych przez Białorusinów. M.in. w tym celu prowadził rozmowy z kandydatem na premiera RP Stanisławem Thuguttem. W 1925 dokonał rozłamu w Białoruskim Klubie Poselskim tworząc wraz z Szymonem Rak-Michajłowskim Białoruską Włościańsko-Robotniczą Hromadę. W 1925 wstąpił do Komunistycznej Partii Zachodniej Białorusi, a w listopadzie tegoż roku brał udział w III Konferencji KPZB w Moskwie. Stworzona przez Taraszkiewicza organizacja szybko rosła w siłę przejmując kontrolę nad kolejnymi organizacjami białoruskimi. W styczniu 1927 władze polskie zdecydowały się na delegalizację „Hromady" i na uwięzienie jej przywódców, co nastąpiło 15 stycznia 1927. W 1928 Taraszkiewicza za działalność komunistyczną skazano na 12 lat więzienia. Po wyjściu na wolność w 1930 mieszkał w Gdańsku. Do więzienia trafił znów w 1932. (niektóre źródła podają, że w lutym 1931). W 1933 zgodził się na wyjazd do ZSRR i został wymieniony na Franciszka Olechnowicza (Aliachnowicza). W ZSRR pracował w Międzynarodowym Instytucie Rolnym w Moskwie. Aresztowany w 1937 w czasie tzw. czystek stalinowskich, został rozstrzelany 29 listopada 1938. Zrehabilitowany 26 stycznia 1957. Opracowany przez niego system ortografii białoruskiej nazywany jest potocznie taraszkiewicą.

E. Mironowicz, *„Białoruś"*, Warszawa 1999; J. Turonek, *Wacław Iwanowski i odrodzenie Białorusi*, Warszawa 1992.

Tarenghi Paweł, ur. w 1767, zm. przed 1830; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, ksiądz katolicki. Był Włochem, ukończył Seminarium Papieskie w Rzymie i uczył wymowy w seminarium diecezjalnym, potem – w Kolegium Rzymskim; w 1805 otrzymał doktorat filozofii na Uniwersytecie Wileńskim i w l. 1805-1807 był tam profesorem literatury łacińskiej i greckiej; wykładał z pewnym powodzeniem, ale został przez Jana Śniadeckiego zmuszony do dymisji za „niezgodne zachowanie się i alkoholizm"; napisał poemat mitologiczny *Parthenope Carmen* (Wenecja 1790), zbiór panegiryków na cześć Wilna, Wilii, uniwersytetu i profesorów *Odarum libri IV* (Wilno 1805), przełożył z języka greckiego na włoski poemat Quintusa ze Smyrny (Wilno 1806).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 406.

Tatarkiewicz Władysław, ur. 3.04.1886 w Warszawie, zm. 4.04.1980 tamże; filozof i historyk filozofii, estetyk i etyk, historyk sztuki. Ukończył gimnazjum filologiczne w Warszawie. Studiował na różnych kierunkach (prawo, psychologię, filozofię, antropologię, zoologię, historię sztuki) i na różnych uczelniach w Berlinie, Marburgu (u Hermana Cohena i Paula Natorpa, gdzie przejął się neokantyzmem, który jednak później porzucił), Paryżu, a także na Uniwersytecie Lwowskim). W okresie I wojny światowej przebywał w Częstochowie, gdzie nauczał algebry i geometrii w Gimnazjum Męskim Towarzystwa Opieki Szkolnej (obecne IV LO im. H. Sienkiewicza). Prowadził wykłady z historii filozofii, etyki, estetyki na Uniwersytecie Warszawskim, 1919 został powołany na stanowisko profesora filozofii Uniwersytetu Stafana Batorego w Wilnie i objął kierownictwo jednej z czterech nowo utworzonych katedr filozofii. Uczył jednocześnie propedeutyki filozofii w Gimnazjum im. E. Orzeszkowej. W Bibliotece Uniwersyteckiej USB skatalogował z żoną Teresą ok. 500 rękopisów filozoficznych i napisał na ich podstawie pracę o

scholastyce wileńskiej. Niestety już w 1921, m.in. wskutek reperkusji wywołanych wojną polsko-bolszewicką i kłopotów komunikacyjnych z Warszawą, Tatarkiewicz pożegnał się z Wilnem, przyjmując propozycję objęcia najpierw Katedry Historii Sztuki na Uniwersytecie Poznańskim, a wkrótce potem Katedry Filozofii na Uniwersytecie Warszawskim. Od 1924 był redaktorem naczelnym „Przeglądu Filozoficznego", w latach 1960-1963 redaktorem naczelnym pisma „Estetyka". Jeszcze w 1974 wykładał estetykę w Lozannie. Opracował semantyczną analizę *szczęścia*. Przeprowadził rozważania psychologiczne na temat przeżyć człowieka szczęśliwego i nieszczęśliwego. Dowodził, że nie istnieją wartości poza konkretnymi dobrami, choć mają charakter obiektywny. Był naukowcem wszechstronnym. W swych pracach zawarł zagadnienia z teorii muzyki, poezji i plastyki. Zajmował się również estetyką i historią sztuki. Zapisał się w historii głównie jako etyk i aksjolog, autor cenionych (tłumaczonych na wiele języków) dzieł. Znany jest powszechnie z popularnej *Historii filozofii* w 3 tomach, z monumentalnej i nowatorskiej *Historii estetyki* i z przystępnej filozofii moralności. Był członkiem lwowsko-warszawskiej szkoły filozoficznej, stworzonej przez Kazimierza Twardowskiego, która przyniosła odrodzonej z niewoli Polsce wielu wybitnych naukowców: filozofów, logików, psychologów, socjologów, a także organizatorów życia akademickiego. Wydał m.in. dzieła: *Historia filozofii*, 3 tomy; *Historia estetyki*, 3 tomy; *Dzieje sześciu pojęć*; *O szczęściu*; *O doskonałości*; *Droga do filozofii*; *Droga przez estetykę*; *Dominik Merlini; Łazienki warszawskie; O sztuce polskiej XVII i XVIII wieku.*

M. Jaworski, *Władysław Tatarkiewicz*. Warszawa 1975; P. Skubiszewski, *Władysław Tatarkiewicz – historyk szuki.* „Więź" 1980, nr 23, s. 55-65.

Tautkiewicz Władysław, ur. 15.03.1722 na Żmudzi, zm. po 1790; profesor Akademii Wileńskiej i Szkoły Głównej Litewskiej, jezuita. Pracował w Warklanach i Dyneburgu; w l. 1761-1764 był profesorem filozofii w Akademii Wileńskiej, w 1764-1766 i 1768-1773 – profesorem teologii w Akademii oraz w l. 1766-1768 – profesorem kolegium w Grodnie; po kasacie zakonu jezuitów był profesorem teologii w Szkole Głównej Litewskiej w l. 1773-1781, potem – wizytatorem generalnym szkół litewskich Komisji Edukacji Narodowej; opublikował *Propositiones ex universa philosophia* (Wilno 1764).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 538.

Telszewski Michał Aleksander, ur. 29.09.1625 w woj. nowogródzkim, zm. 25.02.1701 w Nieświeżu; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1643; był tam w Akademii w l. 1665-1668 profesorem filozofii, ponadto pełnił różne funkcje w Bobrujsku, Pińsku, Orszy i Łahiszynie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 538.

Tengis (Attengis, Thengis) Jan Jakub, ur. 19.12.1660 w Prusach, zm. 11.10.1714 w Reszlu; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1678; filozofię studiował w kolegium w Połocku w l. 1681-1684, teologię – w Akademii Wileńskiej w l. 1687-1691; wykładał filozofię i teologię w Braniewie i w kolegium w Pińsku, prawo kanoniczne w Akademii Wileńskiej w l. 1708-1709, następnie działał w Warszawie i Braniewie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 406.

Terpiłowska Wiktoria, córka Jana i Heleny z Małujów, ur. 11.05.1909 w Rydze, zm. 2.03.1987; docent w Instytucie Przemysłu Włókien Łykowych w Poznaniu. W 1939 ukończyła Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie z tytułem magistra filozofii z zakresu chemii.

W l. 1939-1946 była instruktorką harcerstwa na Wileńszczyźnie. Po wojnie samodzielny pracownik naukowy w Instytucie Przemysłu Włókien Łykowych w Poznaniu, od 1973 docent.

Tokarz Franciszek, ur. 5.02.1897 we Wronowicach k. Nowego Sącza, zm. w 1973 w Krakowie; profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, ksiądz katolicki, jezuita,. W l. 1928/1929 studiował na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie i uczył języka greckiego w Gimnazjum OO. Jezuitów w Wilnie; potem w Chyrowie – języka francuskiego; w 1934 opuścił zakon i rozpoczął studia indianistyczne na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, następnie studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim, w 1945 uzyskał doktorat z indianistyki, od 1945 wykładał na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim; w 1957 habilitował się i wykładał filozofię Państwa Środka.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 407.

Tołoczko Józef, ur. 27.10.1717 na Białorusi, zm. 1775 na Białorusi; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1732; retorykę studiował w Słucku, filozofię w Połocku i Nieświeżu, teologię – w Akademii Wileńskiej w l. 1742-1744 i w kolegium warszawskim w l. 1745-1746; następnie wykładał teologię w kolegiach, m.in. w Grodnie i w Akademii Wileńskiej, gdzie uzyskał doktorat teologii i prawa kościelnego, był tam też dyrektorem szkoły i w l. 1768-1780 – dziekanem Wydziału Teologicznego Akademii Wileńskiej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 408.

Tomaszewski Augustyn, ur. 1759, zm. 1814 w Wilnie; profesor teologii, ksiądz unicki, bazylianin. Kształcił się w Witebsku i Połocku, w 1776 wstąpił do zakonu bazylianów, doktorat teologii uzyskał w Rzymie; w l. 1792-1796 był profesorem teologii i Pisma św. w Szkole Głównej Litewskiej. Był prefektem biblioteki uniwersyteckiej w Wilnie. W 1803 został profesorem teologii dogmatycznej i historii Kościoła na Uniwersytecie Wileńskim; był wybitnym kaznodzieją, opublikował 8 kazań, ponadto: *Dysertację o skutkach i korzyściach objawionej od Boga ludziom nauki* (Wilno 1808) oraz przekład dzieła J. Gaichiésa *Przepisy dla kaznodziejów* (Wilno 1799). Pochowany na Cmentarzu Bernardyńskim.

A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński*. Wilno 1997, s. 47; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 408.

Tomaszewski Mikołaj, ur.?, zm. w 1814; profesor matematyki w Szkole Głównej Litewskiej w l. 1785-1794; w powstaniu kościuszkowskim reprezentował lewe skrzydło. Był pełnomocnikiem Tadeusza Kościuszki przy wojsku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 540.

Torwirt Leonard, syn Wilhelma i Pauliny z Romejków, ur. 28.11.1912 w Wilnie, zm. 9.11.1967 w okolicach Ciechanowa; docent Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, artysta malarz, konserwator zabytków, scenograf. W l. 1927-1931 uczył się w wileńskiej Szkole Rzemiosł i Przemysłu Artystycznego kierowanej przez prof. Jerzego Hoppena ze specjalizacją w dziedzinie malarstwa dekoracyjnego. Następnie do 1936 pracował tam jako wykładowca technologii i technik malarskich. Studia malarskie uzupełnił na Wydziale Sztuk Pięknych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w l. 1938-1939. Współpracując m. in. z Bronisławem Jamonttem i Jerzym Hoppenem brał udział w konserwacji i wykonywaniu nowych malowideł na Wileńszczyźnie oraz w ewangelickim kościele garnizonowym w Warszawie. Od 1945 był związany z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika w Toruniu. Był twórcą i kierownikiem Katedry Tech-

nologii i Technik Malarskich, gdzie uzyskał stanowisko docenta, pełnił funcje prodziekana i dziekana Wydziału Sztuk Pięknych. Od 1951 współpracował również z Pracowniami Konserwacji Zabytków. W 1955 został współautorem nowoczesnej metody konserwacji szkła witrażowego (wraz z Wiesławem Domasłowskim i Edwardem Kwiatkowskim). Zasłynął jako doskonały kopista obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej, wykonując w 1957 replikę przeznaczoną dla papieża Piusa XII i tzw. Obraz Nawiedzenia, objeżdżający parafie całego kraju mimo sprzeciwu władz PRL, a także kopię dla „Amerykańskiej Częstochowy" w Doylestown. W okresie wileńskim i w pierwszych powojennych latach toruńskich był również scenografem. Wiele prac, w tym malowidła ścienne w kościołach m. in. w Witkowie, Pobiedziskach i Powidzu koło Gniezna, w Kcyni, w farze w Złotowie, kościele śś. Piotra i Pawła w Toruniu Podgórzu i u Paulinów w Warszawie, projekty ołtarzy (kościół św. Mikołaja w Grudziądzu), konserwacja malowideł ściennych w Polsce (m. in.kościół św. Jana w Toruniu) i w Bułgarii, jak również projekty teatralne wykonywał wraz z żoną, Anną z d. Rudak (1916-1992), również absolwentką wileńskiej uczelni, która następnie z powodzeniem kontynuowała działalność męża w dziedzinie kopiowania obrazu jasnogórskiego. Leonard Torwirt zginął w wypadku samochodowym. Został pochowany na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

Wileńskie środowisko artystyczne 1991-1945, katalog. Olsztyn b.d. (1989), s. 83; J. Poklewski, *Polskie życie artystyczne w międzywojennym Wilnie*. Toruń 1994, s. 324.

Towarzystwo Lekarskie Wileńskie zostało założone w 1805 r. Swoją siedzibę miało w gmachu Uniwersytetu Wileńskiego. Pierwszym prezesem był Jędrzej Śniadecki Do 1876 r. obrady prowadzono w języku polskim. Prace członków ukazywały się w „Pamiętniku Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego" (1818, 1821) oraz w „Pamiętniku Farmaceutycznym Wileńskim" (1820,1821). Kontynuacją tych wydawnictw był „Dziennik Medycyny, Chirurgii i Farmacji", którego ukazało się 27 zeszytów w l. 1822-1823 i 1830.

Encyklopedia Kresów, Kraków (b.d.), s. 479.

Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie działało w l.1907-1939. Zostało założone w celu popierania rozwoju nauk, literatury i sztuki, zwłaszcza badań regionalnych, dotyczących historii i kultury Wileńszczyzny, przyczyniło się do wznowienia działalności uniwersytetu w Wilnie, a następnie z nim współpracowało. Prezesami byli: ks. Jan Kurczewski, Władysław Zahorski, Alfons Parczewski, Marian Zdziechowski, Stanisław Kościałkowski. Towarzystwo miało 4 wydziały: filologiczny, filozoficzno-historyczny, matematyczno-przyrodniczy i lekarski. Oprócz wydawnictwa „Ateneum Wileńskie" ukazywały się „Roczniki" poszczególnych wydziałów. W r. 1910 przystąpiono do budowy gmachu Towarzystwa przy zbiegu ul. Mostowej i zaułka Gazowego, w l. 1913-1914 oddawano go stopniowo do użytku. Biblioteka TPN zgromadziła do 1939 r. ponad 99 tys. woluminów książek oraz ok. 2500 jednostek archiwalnych. Muzeum TPN posiadało w 1939 ok.48 tys. dzieł sztuki i eksponatów etnograficznych. Zbiory TPN przejął w 1940 Insytut Lituanistyki, w 1941 – Akademia Nauk Litewskiej SRR. Podczas okupacji niemieckiej zbiory zostały rozproszone, ponieważ gmach przeznaczono na szwalnię wojskową. Część książek sprzedano, część przekazano do Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk (d. Wróblewskich). Dzieła sztuki przekazano Muzeum Sztuki Litwy.

H. Ilgiewicz, *Societates Academicae Vilnenses. Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Wilnie (1907-1939) i jego poprzednicy*, Warszawa 2008.

Towiański Andrzej Tomasz, syn Jakuba Geralda i Izabeli z Pomarnackich, ur. 1.01.1799 w Antoszwińciach (Antašventė) k. Janiszek (Joniškis) w obecnym rejonie malackim na Litwie, zm. 13.05.1878 w Zurychu; filozof

i przywódca religijny, mesjanista. Charyzmatyczny przywódca sekty towiańczyków zwanej też *Kołem Sprawy Bożej*. W l.1809-1815 uczył się w gimnazjum w Wilnie; po ukończeniu gimnazjum z bardzo dobrymi wynikami studiował prawo na Uniwersytecie Wileńskim (1816-1818), uzyskał tytuł kandydata filozofii, następnie pracował w sądownictwie wileńskim, był rejentem i później asesorem Sądu Głównego w Wilnie. Od dzieciństwa objawiał niezwykłą wrażliwość religijną, 11 maja 1828 w tamtejszym kościele Bernardynów doznał objawienia religijnego. Utwierdziło go to w przekonaniu, które towarzyszyło mu od dziecka, że walką z bronią w ręku, wynikającą z nienawiści do drugiego człowieka, nie da się zmienić rzeczywistości na lepszą. Tej idei poświęcił życie. W 1830 poślubił wilniankę Karolinę z Maxów. W l. 1832-1833 przebywał w Petersburgu, gdzie obracał się w środowiskach zwolenników sławnego mistyka Tadeusza Grabianki. W l. 1834-1837 odbył kilka podróży po Europie, m.in. do Czech (Karlove Vary, Praga) i do Drezna w Saksonii. W 1837 objął po ojcu ok. 1000 – hektarowe dobra w Antoszwińciach (Antašventė), które doprowadził do rozkwitu; założył w nich m.in. ogrody i zbudował kaplicę. 11 maja 1839 przeżył kolejny wstrząs mistyczno-religijny. Pod jego wpływem 23 lipca 1840 pożegnawszy się z rodziną i domownikami zostawił rodzinny majątek ziemski na Litwie i udał się do Paryża na zawsze, gdzie po klęsce powstania listopadowego znajdowała się wtedy polska elita kulturalna. 27 września 1841 w paryskiej katedrze wygłosił pierwszą odezwę do rodaków, wzywającą do doskonalenia się duchowego w myśl ideałów chrześcijańskich. Szybko skupił wokół siebie na krócej lub dłużej czołowych przedstawicieli emigracji polskiej, m.in. generała Karola Różyckiego i pułkownika Mikołaja Kamieńskiego, potem Seweryna Goszczyńskiego, Adama Mickiewicza, Ludwika Nabielaka i Juliusza Słowackiego, malarza Walentego Wańkowicza. 1 czerwca 1842 w Nanterre pod Paryżem założył Koło Sprawy Bożej. W 1842 został usunięty z Francji pod zarzutem szpiegostwa na rzecz Rosji. Osiadł na stałe w Zurychu, gdzie do końca życia prowadził swoją działalność. Niewpuszczony przed oblicze papieskie, pisał listy do Grzegorza XVI i Piusa IX, na które nie otrzymał odpowiedzi. Idee Towiańskiego były połączeniem mistycyzmu z konkretnymi ideami politycznymi, odnoszącymi się bezpośrednio do sytuacji w Europie, do losu Polski i Polaków. Towianizm głosił potrzebę autentycznego naśladowania Chrystusa, widzenia bliźniego nawet we wrogu politycznym. Dlatego Towiański był oskarżany o brak patriotyzmu, a nawet szpiegostwo. Jego zdaniem świat jest zespołem rozwijających się moralnie nieśmiertelnych duchów, uszeregowanych w "kolumny" jasne i ciemne (czyli duchów dobrych i duchów złych) i działających poprzez ludzi. Wszystko zmierza ku doskonałości, choć, jak podkreślał, droga ta jest pełna trudów i wyrzeczeń. Uważał, że Bóg chce, aby wszyscy zostali zbawieni, ale szanuje ludzką wolę. Upomina świat przez swoich wysłanników, z których pierwszym i najważniejszym był Jezus Chrystus. Towiańczycy szczególnym kultem obdarzali Napoleona, ponieważ on według nich rozpoczął demokratyzację świata. Sprzeniewierzył się jednak swej misji, którą trzeba kontynuować. Jednym z podstawowych założeń towianizmu było przekonanie, że w proces historyczny włączone są posłannictwa poszczególnych narodów, ze szczególnym uwzględnieniem Polaków, Francuzów i Żydów. Towiański jako pierwszy nazwał naród żydowski "starszymi braćmi". Określenie to utrwalił Mickiewicz w *Składzie zasad*, a stąd – jak twierdzą niektórzy – zaczerpnął je i spopularyzował polski papież. Towiański odrzucał instytucję kościoła w jej XIX-wiecznym kształcie. Domagał się kościoła wewnętrznego, duchowego. Dla patriotów polskich najbardziej kontrowersyjne były jego idee prymatu Sprawy Bożej nad sprawą niepodległości Narodu, oraz projekty unii Polski z Rosją.

J.J. Jadacki, *Sławni wilnianie filozofowie*. Wilno 1994, s. 162.

Traczewski Cezary Feliks, ur. w 1866, zm. w 1941 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz. Uczęszczał do szkół w Niemirowie na Ukrainie i Słucku na Białorusi, studiował medycynę w Montpellier i Bernie, gdzie był do 1921 starszym asystentem; w l. 1921-1937 był profesorem farmakologii na USB, prowadził badania nad promieniami Roentgena i widmem ultrafioletowym, wykonał liczne prace z chemii farmaceutycznej; pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 541.

Trocki Icchak ben Abraham, wł. Icchak ben Abraham z Trok, ur. w 1533 w Trokach, zm. w 1594 tamże; uczony talmudysta, duchowny karaimski. Znał język polski i łaciński, dzięki temu prowadził dysputy z duchownymi katolickimi, prawosławnymi i protestanckimi. Był apologetą judaizmu, napisał w języku jidisz antychrześcijański traktat *Chizzuk emuna* (*Wzmocnienie wiary*). Tekst ten został opracowany przez J.K. Waigenseila i wydany w 1681.

Kratkaja jewrejskaja enciklopiedija. Jerozolima 1995-2005 (wersja elektroniczna).

Trypućko Józef, ur. 7.07.1910 w Malinowszczyźnie – zm. 21.07.1983 w Uppsali w Szwecji; profesor uniwersytetu w Uppsali, językoznawca, slawista, tłumacz. W l. 1929-1934 studiował filologię polską i słowiańską na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Po krótkiej pracy asystenta na USB, w 1936 wyjechał z Wilna i był lektorem języka polskiego kolejno w Helsinkach, Sztokholmie i Uppsali (do 1966), Od 1940 związany z uniwersytetem w Uppsali (od 1966 profesor, w latach 1966-1977 dyrektor instytutu języków słowiańskich). Badacz polskiego języka literackiego XIX wieku (m.in. języka Adama Mickiewicza i Władysława Syrokomli). Jest także bibliografem (*Bibliografi över svenska polonica 1918-1939* -'bibliografia szwedzkich poloników', tom 1-2 1955); *Ten Years of Polish Linguistics* („Studia Slavica Uppsalensia" 1973), ponadto opublikował: *Język Władysława Syrokomli. Przyczynek do dziejów polskiego języka literackiego w wieku XIX*, t. 1-2 (1955, 1957), *O języku wspomnień Franciszka Mickiewicza* (1970), *Łacińska końcówka w polskim systemie fleksyjnym* (1974). Był autorem słowników: szwedzko-polskiego i polsko-szwedzkiego, tworzył przekłady z literatury polskiej (m.in. utworów Bolesława Prusa).

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 408.

Trzebiński Józef, ur. 1.03.1867 w Kozubach Wielkich k. Turka, zm. 30.08.1941 w Wilnie; profesor USB, botanik, fitopatolog. W 1864 ukończył Wydział Przyrodniczo-Matematyczny Uniwersytetu Warszawskiego, odbył studia ogrodnicze w Instytucie Pomologicznym w Pruszkowie, następnie wyjechał do Lipska i jakiś czas pracował pod kierunkiem znanego fizjologa W. Pfeffera, po powrocie do kraju na Uniwersytecie Jagiellońskim uzyskał stopień doktora filozofii. Samodzielną pracę fitopatologiczno-mikologiczną rozpoczął w Smile na Ukrainie, na stanowisku kierownika działu mikologii Stacji Entomologicznej Związku Cukrowników, jednocześnie opracowywał florę okolic Kijowa, Odessy, Nikołajewa, Krymu i Kaukazu. W 1905 Towarzystwo Ogrodnicze Krakowskie przyznało mu Srebrny Medal za opracowanie chwastów występujących na Ukrainie. W 1912 zorganizował Stację Ochrony Roślin w Warszawie, utrzymywał kontakty naukowe z naukowcami Pragi, Wiednia, Halle, Berlina. W okresie I wojny światowej zajmował się pracą dydaktyczną w Warszawie, następnie został inspektorem Warszawskiego Ogrodu Botanicznego. W 1918 objął kierownictwo Wydziału Ochrony Roślin w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego

w Puławach. W 1920 habilitował się na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie. W 1923 został profesorem i kierownikiem Katedry Systematyki i Geografii Roślin na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W l. 1925/1926 pełnił funkcje dziekana Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. Od 1928 kierował Oddziałem Mikologicznym Stacji Ochrony Roślin w Wilnie. W 1937 Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie nadała mu doktorat honoris causa. Był członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, od 1925 – członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, od 1930 członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności. W 1937 odszedł na emeryturę. Był jednym z najwybitniejszych polskich znawców grzybów pasożytniczych; opublikował wiele prac z zakresu fitopatologii, mikologii, fizjologii roślin i florystyki, m.in. wydał podręczniki *Choroby roślin uprawnych* (1912), *Choroby roślin* (1930). Pochowany na cmentarzu na Rossie.

M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 43. I. Sokołowska-Rutkowska, (w:) *Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia i 75 – lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego.* Kraków 1996, s. 127-129; A. Łoza, *Czy wiesz kto to jest?* Warszawa 1938.

Trzebiński Stanisław, ur. 26.09.1861, zm. 25.06.1930 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, lekarz. Gimnazjum ukończył w Poznaniu, medycynę studiował w Krakowie, Lipsku, Getyndze i Heidelbergu, gdzie w 1886 uzyskał doktorat (nostryfikowany w Dopacie), pracował w szpitalach Warszawy i Krakowa, od 1906 – w Kijowie, gdzie działał w polskich organizacjach, w 1920 był więziony przez bolszewików; w 1921 wrócił do kraju. W l. 1922-1930 był profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, pełnił funkcję dziekana Wydziału Lekarskiego, kierował katedrą historii medycyny oraz propedeutyki i filozofii medycyny. W l. 1926-1929 redagował „Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego". Napisał kilkanaście prac naukowych, głównie z zakresu historii medycyny. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

„Pamiętnik Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego" 1931; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 122.

Tupik Stanisław, ur. ok. 1613 na Litwie, zm. 11.03.1682 w Nowogródku; profesor i rektor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1628; w 1645-1650 był profesorem filozofii w Wilnie i Pińsku, w 1658-1666 był misjonarzem dworskim wojewody Pawła Sapiehy, w l. 1666-1669 – rektorem kolegium w Pińsku, w l. 1669-1672 – rektorem Akademii Wileńskiej; w l. 1674-1679 – spowiednikiem biskupa wileńskiego, w l. 1679-1682 – superiorem w Nowogródku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 544.

Turcewicz Arsienij, syn Osipa (Józefa), ur. w 1848, zm.?; historyk rosyjski, pochodził z rodziny prawosławnego duchownego. Ukończył gimnazjum w Mozyrzu oraz studia historyczno-filologiczne na Uniwersytecie Petersburskim; wykładał historię i geografię w gimnazjach w Szawlach i Wilnie; w l. 1902-1915 był członkiem rosyjskiej Wileńskiej Komisji Archeograficznej, napisał przedmowy do 2 tomów *Akt* Komisji i opracował jej dzieje: *Kratkij istoriczeskij oczerk Wilenskoj komissii dla razbora i izdanija driewnich aktow 1864-1906* (Wilna 1906), napisał też pracę *Trokskij zamok* (Wilna 1901).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 544.

Turczyński Wacław, ur. 14.06.1904 w Lejpunach pow. Sejny, zm. ?; fizyk. Studiował na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w l. 1924-1929, był asystentem w II Katedrze Fizyki Doświadczalnej USB w l. 1927-1939;

podczas okupacji Wilna uczył na tajnych kompletach; w 1945 wyjechał do Wrocławia i w l. 1945-1946 pracował w Zakładzie Fizyki Doświadczalnej Uniwersytetu i Politechniki we Wrocławiu, w l. 1946-1949 adiunkt na UMK w Toruniu (doktorat obronił w 1947).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 545.

Turkowski Tadeusz Marceli, pseud. Jerzy Czarnecki, ur. 14.07.1883 w Piotrkowie Trybunalskim, zm. 7.09.1957 w Krakowie; docent, bibliotekarz, historyk książki, nauczyciel, działacz społeczno-oświatowy. Po ukończeniu w 1901 Szkoły Wyższej Rzemieślniczej w Łodzi, w l 1901-1905 studiował chemię na Politechnice Warszawskiej, w 1905-1907 filologię słowiańską na uniwersytecie w Pradze. Przed I wojną światową uczył w Szkole Rolniczej w Pszczelinie k. Warszawy, następnie w gimnazjach warszawskich, w Kijowie i Białymstoku; w l. 1924-1925 był wizytatorem szkolnym, w 1925-1931 dyrektorem Wyższego Kursu Nauczycielskiego w Wilnie. Prowadził jednocześnie działalność oświatową, popularyzatorską i naukową. W czasie II wojny światowej uczył na tajnych kompletach w Wilnie, w 1943-1944 był więziony. W 1945 pracował w bibliotece Uniwersyteckiej w Poznaniu, brał udział w zabezpieczaniu bibliotek na Ziemiach Zachodnich. W l. 1946-1947 pełnił obowiązki dyrektora Centralnej Biblioteki Pedagogicznej w Krakowie, a w 1948-1957 – kustosza i kierownika działu rękopisów Biblioteki Czartoryskich; opracował tam ok. 10 tys. broszur (gł. z XVII w.) i zindeksował 3 tys. rękopisów. W 1955 otrzymał tytuł docenta. Był członkiem i działaczem wielu organizacji zawodowych i naukowych: Towarzystwa Bibliofilów Wileńskich, Wileńskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich oraz Związku Literatów, TNW (od 1911), TPN w Wilnie od 1930), PAU (od 1937) i innych. Był organizatorem wystaw książki w Wilnie, m.in. wystawy utworów, rękopisów i pamiątek filomackich w tzw. celi Konrada na jubileusz Uniwersytetu Wileńskiego (1929), druków Litwy i Rusi z okazji III Zjazdu Bibliotekarzy Polskich (1932), w stulecie wydania *Pana Tadeusza* – Wystawy w Bibliotece Uniwersyteckiej *(1934)*. Opublikował m.in. szereg prac księgoznawczych: *Wilno w dziejach książki polskiej* (Wilno 1928), *Dola i niedola księgarstwa polskiego przed stu laty. Przyczynek do dziejów firmy J. Zawadzkiego* („Przegląd Księgarski" 1931, s. 77-80), *Nieznane materiały historyczno-literackie w archiwum Zawadzkich w Wilnie* („Sprawozdania PAU" 1931), *Archiwum Księgarni Zawadzkich w Wilnie* („Sprawozdania z Posiedzeń TN Warszawskiego" 1931), *Druki Litwy i Rusi w świetle wileńskiej wystawy książki 1932* („Grafika" 1932, nr 6, s. 13-41), *Rzut oka na historię książki wileńskiej* („Przegląd Biblioteczny" 1932, s. 1-41), *Rozwój księgarstwa w Wilnie po rozbiorach* („Przegląd Księgarski" 1933, s. 197-201), *Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi z archiwum drukarni J. Zawadzkiego w Wilnie z lat 1805-1865* (t. 1-3, Wilno 1935-1937), *O grafice wileńskiej* (Wilno 1935). Notatki i rękopisy Turkowskiego znajdują się w Bibliotece Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i w Archiwum PAN w Warszawie. Turkowski zgromadził cenną bibliotekę, 5 tys. tomów 1927, nadal była uzupełniana, ze szczególnym uwzględnieniem publikacji z lat 1764-1864, zawierała też bogaty zbiór druków wileńskich; w 1945 ofiarował ją bibliotece Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie (znalazła się tam tylko część).

T. Frączyk, (w:) *Słownik pracowników książki polskiej.* Warszawa 1972, s. 915.

Turska Halina, z domu Jabłońska, córka Rafała i Heleny z Mołochowców, ur. 15.10.1901 w Irkucku, zm. 5.01.1979 w Toruniu; profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, językoznawca. Uczęszczała do Gimnazjum im. Elizy Orzeszkowej w Wilnie, świadectwo dojrzałości otrzymała w 1920; w l. 1920-1924 studiowała filologię polską i słowiańską na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; zajmowała się na studiach także językoznawstwem indoeuropej-

skim. W latach 1921-1923 pracowała jako nauczycielka w wileńskich szkołach powszechnych, a po uzyskaniu dyplomu uniwersyteckiego została w 1924 zatrudniona jako młodsza asystentka w jednej z katedr językoznawczych. W 1929 obroniła rozprawę doktorską *Język Jana Chodźki*, przygotowaną pod kierunkiem prof. Jana Otrębskiego, i została starszą asystentką na USB. W tym charakterze pracowała na Uniwersytecie Wileńskim do września 1939, będąc już od 1927 mężatką, wyszła bowiem za chemika Stanisława Turskiego. Za przedmiot swoich badań na uniwersytecie obrała północnokresową polszczyznę. Powstały wówczas rozprawy: *Kilka uwag o rymach Mickiewicza*; *Język Jana Chodźki. Przyczynek do historii języka polskiego na obszarze północno-wschodnim Rzeczypospolitej*; szkic pt. *Język polski na Wileńszczyźnie* (druk: *Wilno i ziemia wileńska*, Wilno 1930. Uwieńczeniem jej wieloletnich badań była praca *O powstaniu polskich obszarów językowych na Wileńszczyźnie*. W 1939 tekst rozprawy znalazł się w wileńskiej drukarni „Grafika", podczas wojny zdołano uratować 8 korektorskich arkuszy (całość liczyła ponad 20 arkuszy). Tekst ten w 10 lat później stał się podstawą przewodu habilitacyjnego, przeprowadzonego w 1949 na Uniwersytecie Adama Mickiewicza w Poznaniu. W okresie wojennym Turska uczestniczyła w tajnym nauczaniu i współpracowała z Armią Krajową. Przez pewien czas pracowała jako sanitariuszka w wileńskim Szpitalu Zakaźnym, a od 1943 zatrudniona była w gospodarstwie ogrodniczym w Wilkiszkach. W 1946 wraz z rodziną opuściła Wileńszczyznę i osiadła w Toruniu. W czerwcu tegoż roku została adiunktem w Katedrze Językoznawstwa Indoeuropejskiego Uniwersytetu Toruńskiego. W 1951 przeszła do Katedry Filologii Polskiej (przemianowanej wkrótce na Katedrę Języka Polskiego), gdzie została zastępcą profesora, a w 1953 kierownikiem. Od 1954 była profesorem nadzwyczajnym. Sprawowała równocześnie opiekę nad Katedrą Filologii Słowiańskiej. W 1962 na własną prośbę odeszła z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika i została profesorem nadzwyczajnym w Zakładzie Słowianoznawstwa Instytutu Języka Polskiego PAN (w Pracowni Białoruskiej). Na emeryturę przeszła w 1966. Jako wykładowca Uniwersytetu Toruńskiego Halina Turska łączyła pracę naukowo-dydaktyczną z działalnością organizacyjną. Stworzyła podstawy pracy Katedry Języka Polskiego, dbając zarówno o badania naukowe, jak i rozwój kadry. W okresie jej kierownictwa w Katedrze rozpoczęły działanie zespoły robocze, zajmujące się tworzeniem kartoteki leksykalnej wybranych autorów i utworów doby Oświecenia i romantyzmu. Turska zainicjowała również prace nad atlasem gwarowym Kujaw, ziemi chełmińskiej i dobrzyńskiej, mającym stanowić fragment ogólnopolskiego atlasu gwar. Do prac wciągnęła zespół asystentów i studentów, nie mogąc ze względu na stan zdrowia brać udziału w badaniach terenowych. W 1959 na łamach „Sprawozdań Towarzystwa Naukowego w Toruniu" ogłosiła komunikat *Atlas gwarowy kujawsko-chełmińsko-dobrzyński*, w którym zarysowała konspekt pracy; wykorzystała przy tym własne doświadczenia z podobnych badań prowadzonych przed wojną na Wileńszczyźnie. Do realizacji projektu jednak nie doszło. Z publikacji powojennych Haliny Turskiej z dziedziny komparatystyki słowiańskiej i indoeuropejskiej można wymienić m.in. *Pewien wypadek rekonstrukcji cechy formalnej w dialektach białoruskich* i *O braku rodzaju nijakiego w językach wschodniobałtyckich* (obie prace w „Sprawozdaniach Towarzystwa Naukowego w Toruniu", 1947-1948). Język Mickiewicza, któremu poświęciła m.in. wykłady monograficzne w Toruniu w roku akademickim 1957/1958 i kilka lat później na Uniwersytecie Warszawskim, był tematem takich prac, jak *Prowincjonalizmy językowe w „Panu Tadeuszu"* (*Wybór pism*, 1984), *Język opisów przyrody w „Panu Tadeuszu" wobec tradycji polskiego klasycyzmu* (*O języku Adama Mickiewicza. Studia*, 1959), *Z zagadnień języka Mickiewicza. Rymy typu „osie: stało się"* („Pamiętnik Literacki", 1952). Wśród nie-

zrealizowanych zamierzeń Turskiej pozostała natomiast monografia języka *Pana Tadeusza.* Zajmowała się także innymi zagadnieniami językowymi. Ogłosiła m.in. *Dialekt ziemi chełmińskiej i jego ekspansja na dialekty sąsiednie* (*Konferencja Pomorska. Prace językoznawcze*, 1956), *W sprawie rzeczownika typu „cielak"* („Slavia Occidentalis", 1949), *Mianownik liczby mnogiej „chłopy", „draby" w języku ogólnopolskim* („Język Polski", 1953), *Zagadnienie miejsca akcentu w języku polskim* („Pamiętnik Literacki", 1950), *Wpływ substratu litewskiego na fleksję gwary polskiej* („Sprawozdania PAN", 1964), *Polskie „obdza", ruskie „obża"* („Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej", 1965), *Leksykalne pożyczki białoruskie w języku polskim (doba staropolska)* („Sprawozdania PAN", 1970). Do Towarzystwa Naukowego w Toruniu wstąpiła w 1949 i brała udział w pracach jego Wydziału II (Filologiczno-Filozoficznego), przewodnicząc Komitetowi Redakcyjnemu Wydawnictw tego Wydziału. Była również członkiem Towarzystwa Miłośników Języka Polskiego i Polskiego Towarzystwa Językoznawczego. a także członkiem Komitetu Językoznawstwa Polskiej Akademii Nauk. Pochowana została na Centralnym Cmentarzu Komunalnym w Toruniu.

T. Friedel, *Halina Turska (1901-1979). Językoznawca, profesor UMK*, (w:) *Toruńscy twórcy nauki i kultury (1945-1985)*, Poznań 1989; *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Materiały do biografii*, Toruń 1995.

Twardowski Józef, ur. w 1786, zm. w 1840; profesor matematyki, rektor Uniwersytetu Wileńskiego. Studiował nauki matematyczne na Uniwersytecie Wileńskim i uzyskał w 1807 stopień doktora filozofii; gospodarował w majątku Weleśnica pod Pińskiem, założył szkołę Lancastra dla włościan, został podkomorzym pińskim, wizytatorem szkół w mińskiej guberni; w 1822 objął katedrę matematyki na Uniwersytecie Wileńskim i był w l. 1823-1824 rektorem, podczas procesu filareckiego był aresztowany przez Nowosilcowa i podał się do dymisji; wrócił na wieś, po 1830 został marszałkiem pińskim, założyl w Pińsku spółkę handlowo-komisową, która upadła, bo aresztowano go za stosunki z emigrantami.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 546.

Tyczkowski Franciszek, ur. 10.10.1891 w Meriden w stanie Connecticut, USA, zm. 25.01.1982 w Stanach Zjednoczonych; ksiądz katolicki, asyriolog, kapelan WP. Rodzice jego wywodzili się z Suwalszczyzny, a do USA wyjechali w 1885; uczył się w polskiej szkole parafialnej, w 1905 rodzice wysłali go do Suwałk pod opiekę krewnych; gimnazjum w Suwałkach ukończył w 1911 i wstąpił do Seminarium Duchownego w Sejnach, naukę przerwała I wojna światowa, był już na ostatnim roku, wyjechał wtedy do Wilna i tu ukończył Seminarium Duchowne; święcenia kapłańskie przyjął w 1917 w Kownie i rozpoczął pracę w charakterze wikarego w kościele św. Ducha w Wilnie, po trzech miesiącach został przeniesiony do parafii św. Rafała tamże; w 1918 bp J. Matulewicz skierował go na studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego; nie studiował długo, bo zwrócił się z prośbą do biskupa polowego Stanisława Galla o przyjęcie na kapelana wojskowego, ten skierował księdza na kapelana do kowieńskiego pułku piechoty; wiosną 1919 pod Słonimiem dołączył do wyznaczonego pułku, ale po tygodniu otrzymał przeznaczenie na kapelana 1. pułku piechoty Legionów; z tym pułkiem walczył pod Sejnami, Dyneburgiem, a w 1920 – pod Żytomierzm, Berdyczowem, Białą Cerkwią; w styczniu 1921 rozpoczął znowu studia na Uniwersytecie Warszawskim, studiował Pismo św. Po studiach warszawskich udał się na dalsze studia w Instytucie Biblijnym w Rzymie, gdzie otrzymał w 1924 stopień magistra św. teologii, a w 1926 został asystentem na Wydziale Teologii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, wykładał asyriologię, pro-

wadził badania nad cywilizacją Sumerów; w 1934 został kapelanem wojskowym, wówczas zrezygnował z pracy na uniwersytecie; w l. 1928-1939 był rektorem kościoła św. Michała w Wilnie, przyczynił się do restauracji świątyni; we wrześniu 1939 w stopniu majora był szefem duszpasterstwa I Dywizji Piechoty Legionów; po 17 września 1939 w okolicach Buska dostał się do niewoli sowieckiej, był więziony przez Sowietów w Moskwie na Łubiance i w łagrach w Griazowcu koło Wołogdy; po tzw. amnestii wstąpił do armii gen. W. Andersa, uczestniczył w kampanii włoskiej II Korpusu; od 1946 był kapelanem i proboszczem w Stanach Zjednoczonych; bogate zbiory sumeryjskie przekazał Instytutowi Polskiemu w Londynie.

T. Krahel, *Doświadczeni zniewoleniem.* Białystok 2005, s. 122-125.

Tylkowski Wojciech, ur. 19.04.1624 na Mazowszu, zm. 14.01.1695 w Wilnie; ksiądz katolicki, jezuita, matematyk, profesor Akademii Wileńskiej. Uczył się w kolegium jezuickim w Pułtusku, do zakonu jezuitów wstąpił w 1645, studiował filozofię w kolegiach w Orszy i Połocku, teologię w Poznaniu i Braniewie; był profesorem kolegiów jezuickich we Wrocławiu, w Nysie, Braniewie i Warszawie; w l. 1669-1673 był wielkim penitencjarzem dla Polaków w Rzymie; po powrocie w 1673 uzyskał stopień magistra nauk wyzwolonych i filozofii w Akademii Wileńskiej i był tam profesorem matematyki i regensem Papieskiego Seminarium; w l. 1677-1683 był spowiednikiem, a w l. 1684-1693 – wykładał teologię moralną w Warszawie, opublikował wiele prac z różnych dziedzin po polsku i po łacinie.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla.* Warszawa 1963, s. 295; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 411.

Tymczasowa Komisja Archeologiczna i Muzeum Starożytności, założone przez Eustachego Tyszkiewicza, działały w gmachach dawnego Uniwersytetu w l. 1856-1864. Bogate zbiory – na rozkaz Murawjowa – wywieziono do Moskwy i Petersburga, tylko część książek przekazano do Wileńskiej Biblioteki Publicznej.

A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*, Kraków 2003, s. 65-67.

Tyszkiewicz Antoni Dominik, ur. w 1709, zm. 31.01.1762 w Olsiadach na Żmudzi; ksiądz katolicki, biskup sufragan kijowski, biskup żmudzki. Studiował w Akademii Wileńskiej, gdzie uzyskał stopień doktora, w 1715 przyjął święcenia kapłańskie. Był kanonikiem wileńskim i sekretarzem wielkim litewskim. 20.07.1739 prekonizowany biskupem tytularnym Mennith i sufraganem kijowskim. 16.09.1740 przeniesiony na biskupstwo żmudzkie. Dokonał wizytacji diecezji oraz jej podziału na dekanaty, w 1732 przeprowadził synod diecezjalny, przeniósł seminarium duchowne z Kroż (Kražiai) do Worń (Varniai). Dobrodziej zakonu dominikanów i pijarów. W Worniach założył klasztor rochitów. Wydał pracę *Królewska droga do nieba albo życie św. Kazimierza królewicza polskiego i W. Ks. L.* (1752). Z języka polskiego tłumaczył na język litewski utwory religijne. Pochowany w katedrze w Worniach.

P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny.* Warszawa 2000, s. 458.

Tyszkiewicz Eustachy, syn Piusa i Augusty z Platerów, hrabia, h. Leliwa, ur. 6.04.1814 w Łohojsku k. Mińska na Białorusi, zm. 27.08.1873 w Wilnie; archeolog, historyk, kolekcjoner, badacz pradziejów ziem litewskich i białoruskich. Był bratem Konstantego Tyszkiewicza. W 1831 ukończył gimnazjum w Mińsku, od 1833 był urzędnikiem w Kapitule Orderu św. Anny w Petersburgu. W 1835 został przeniesiony do kancelarii generał-gubernatora w Wilnie, gdzie pracował w charakterze kierownika kancelarii, później przeniesiono go

do kancelarii generał-gubernatora guberni czernihowskiej, był przez jakiś czas marszałkiem szlachty powiatu borysowskiego. Od młodości interesował się historią ojczystego kraju. Wiele czasu poświęcał krajoznawstwu, kolekcjonował pamiątki historyczne i książki. W 1837 wziął udział w wykopaliskach archeologicznych i od tego czasu fanatycznie zajmował się archeologią i kolekcjonerstwem. W 1842 wydał pracę *Rzut oka na źródła archeologii krajowej, czyli opisanie niektórych zabytków starożytności odkrytych w zachodnich guberniach Cesarstwa Rosyjskiego*. Odbył podróż do Szwecji, opisał ją w książce *Listy o Szwecji*, t. 1-2 (1846). Następnie wydał *Badania archeologiczne nad zabytkami przedmiotów sztuk i rzemiosł w dawnej Litwie i Rusi Litewskiej* (1850). Na początku lat 50-tych XIX w. zwrócił się do władz z prośbą o zezwolenie na utworzenie Muzeum Starożytności i Komisji Archeologicznej w Wilnie; w 1852 napisał statut Komisji. Po długich staraniach powstała Komisja Archeologiczna, do której – prócz inicjatora – weszli: prof. Michał Homolicki, Paweł Kukolnik, Józef Jaroszewicz, Adam Jocher, Adam Ferdynand Adamowicz, Józef Ignacy Kraszewski, Mikołaj Malinowski, Teodor Narbutt, Ignacy Chodźko, Aleksander Zdanowicz, Michał Baliński. Komisja Archeologiczna i Muzeum Starożytności ostatecznie zostały zatwierdzone przez władze carskie w 1856. Muzeum mieściło się w budynku uniwersyteckim, w sali im. F. Smuglewicza, otwarcie nastąpiło 1 stycznia 1856. Tyszkiewicz był też twórcą biblioteki przy Komisji Archeologicznej. W 1862 przywiózł spory transport książek z dubletów petersburskich – złożyło się nań ok. 5 tys. dzieł z Biblioteki Załuskich i 2 tys. ze zbiorów Radziwiłłowskich. Nie dane jednak było Tyszkiewiczowi doprowadzić do pełnej organizacji biblioteki. Powołana w 1864 przez Michaiła Murawjowa Komisja Likwidacyjna wszystkie polonica ze zbiorów muzealnych przekazała do Muzeum im. Nikołaja Rumiancewa w Moskwie (później Biblioteka im. W.I. Lenina, obecnie Rosyjska Biblioteka Narodowa), zaś ocenione jako nieprawomyślne zbiory biblioteczne przesłano do Petersburga. Pozostałe książki, wzbogacone innymi skonfiskowanymi księgozbiorami, stały się podstawą rosyjskiej biblioteki publicznej w Wilnie. Podczas powstania 1863 Tyszkiewicz pozostał lojalny wobec władz rosyjskich, próbował bronić muzeum i komisji, ale bezskutecznie. Podał się więc do dymisji i 27.10.1865 został zwolniony ze stanowiska kierownika Muzeum Starożytności i przewodniczącego Komisji Archeologicznej. Pod koniec 1865 wyjechał do Birż, gdzie dalej pracował naukowo. Napisał tam i wydał prace pt. *Birże, rzut oka na przeszłość miasta...* (1869) i *Źródła do dziejów Kurlandii i Semigalii...* (1870). Za zasługi dla archeologii już w 1843 został członkiem-korespondentem Duńskiego Królewskiego Towarzystwa Starożytności i Sztokholmskiej Królewskiej Akademii Sztuki, Historii i Starożytności. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

S. Krzyżanowski, *E. hr. Tyszkiewicz i jego prace*. Lublin 1872; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 81-82.

Tyszkiewicz Jerzy, ur. ok. 1574 na Podlasiu, zm. 14.08.1625 w Krakowie, profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, prowincjał. Nowicjat oraz studia filozoficzne i teologiczne odbył w Rzymie w l. 1593-1602; posiadał doktorat filozofii i teologii; uczył filozofii w Kaliszu, teologii w Akademii Wileńskiej w l. 1607-1608 i w Poznaniu w l. 1608-1611; potem był superiorem w Toruniu, rektorem kolegium w Kaliszu i Poznaniu, instruktorem 3. probacji w Jarosławiu, prowincjałem polskim jezuitów w l. 1622-1625.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 412.

Tyszkiewicz Konstanty, syn Piusa i Augusty z Platerów, hrabia, ur. 5.02.1806 w Łohojsku w guberni mińskiej, zm. 15.07.1868 w Mińsku, archeolog i krajoznawca, badacz pradziejów Litwy i Białorusi, był bratem Eustachego.

Początkowe nauki pobierał u nauczycieli domowych, następnie uczył się w kolegium jezuickim w Połocku, w 1823 wstąpił na wydział prawa Uniwersytetu Wileńskiego. Po ukończeniu uniwersytetu pracował w Ministerstwie Skarbu Królestwa Polskiego. W 1836 ożenił się z Pauliną Ciechanowiecką i przeniósł się do rodowego majątku Łohojsk, gdzie mieszkał do śmierci. W Łohojsku założył fabrykę odlewów żelaznych, tkanin różnych, cukrownię, bank pożyczkowy dla mieszczan i włościan. W ciągu życia zebrał w Łohojsku pokaźną bibliotekę, zbiór numizmatyczny, posiadał kolekcję wykopalisk, ponieważ zajmował się w okolicy archeologią. Był członkiem towarzystw archeologicznych za granicą. Napisał i wydał kilka cennych prac naukowych, m. in. *Wiadomości historyczne o zamkach, horodyszczach i okopiskach starożytnych na Litwie i Rusi Litewskiej* (1859), *O kurhanach na Litwie i Rusi Zachodniej* (1868), po jego śmierci ukazała się wartościowa praca *Wilija i jej brzegi pod względem hydrograficznym, historycznym, archeologicznym i etnograficznym*, Drezno1872 (Wilno 2008).

J.I. Kraszewski, *Ś.P. Konstanty hr. Tyszkiewicz*, (w:) K. Tyszkiewicz, *Wilija i jej brzegi*. Wilno 2008, s. IX-XIII.

Tyszyński Aleksander, ur. w 1811, zm. w 1880; filozof, historyk literatury. Uczył się w szkole trynitarzy w Mołodecznie, w l. 1825-1828 studiował na Wydziale Prawnym Uniwersytetu Wileńskiego i uzyskał stopień kandydata nauk moralno-politycznych; pracował jako urzędnik w Wilejce, Mińsku i Warszawie, brał udział w życiu literackim, w 1841 należał do założycieli „Biblioteki Warszawskiej"; od 1855 gospodarował w majątku rodzinnym Miassota i był deputatem do Zgromadzenia Szlacheckiego w Wilnie, w 1857 należał do zespołu redakcyjnego „Teki Wileńskiej"; podczas represji Murawjowa w 1865 wyjechał do Warszawy i w l. 1866-1869 wykładał historię literatury polskiej w Szkole Głównej; w 1873 wrócił na wieś; był członkiem Akademii Umiejętności w Krakowie i Wileńskiej Komisji Archeologicznej; opublikował m.in. *Amerykanka w Polsce* (1837), *Rozbiory i krytyki* (1854), *Pierwsze zasady krytyki powszechnej* (1870), *Wizerunki polskie* (1875), *Józef Ignacy Kraszewski i jego powieści historyczne* (1877).

Encykłapiedija litaratury i mastactwa, t. 5. Minsk 1988, s. 340.

Tyzenhauz Konstanty, ur. 3.06.1786 w Żołudku koło Szczuczyna w obecnym obwodzie grodzieńskim, zm. 16.03.1853 w Postawach na Wileńszczyźnie, obecnie Białoruś; ornitolog, malarz. Uczył się w Warszawie, studiował na Uniwersytecie Wileńskim nauki przyrodnicze; w l. 1812-1814 służył w armii Księstwa Warszawskiego, brał udział w wojnach napoleońskich, w 1814 osiadł w Postawach i utworzył tam muzeum ornitologiczne (3000 okazów); wydał m.in. *Ornitologię powszechną, czyli opisanie ptaków wszystkich części świata* (3 tomy Wilno 1843-1846), *Zasady ornitologii czyli nauki o ptakach* (Wilno 1841); *Catalogus avium et mammalium...* (1844) – obejmujący 351 gatunków ptaków i 167 gatunków ssaków Litwy, Białorusi, południowej Ukrainy, Królestwa Polskiego i Galicji. autor ilustracji do *Oologii ptaków polskich* W. Taczanowskiego (1862) i twórca kolekcji kilku tysięcy okazów spreparowanych ptaków z Białorusi, Litwy i Ukrainy. Ten zbiór ornitofauny po śmierci Tyzenhauza przekazano (1858) Wileńskiej Komisji Archeologicznej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 549.

UV

Ugniewski Szymon, ur. ok. 1582 na Mazowszu, zm. 18.10.1648 w Wilnie; rektor Akademii Wileńskiej w l. 1632-1637, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w Wilnie w 1604; w l. 1615-1617 studiował filozofię w kolegium jezuickim w Braniewie, w 1617-1621 – teologię w Wilnie; był profesorem retoryki w kolegium w Pułtusku w l. 1611-1612 i w Wilnie w l. 1612-1615; w 1623 był profesorem języka hebrajskiego w Akademii Wileńskiej, w l. 1625-1626 – prefektem szkół i drukarni w Wilnie; w l. 1623-1637 – rektorem Akademii Wileńskiej; ponadto był rektorem kolegiów w Pułtusku i Pińsku, instruktorem III probacji w Nieświeżu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 350.

Ulińska Alina, córka Teodora i Aleksandry z Konkiewiczów, ur. 14.07.1905 w Jenakijewie na Ukrainie, zm. 29.06.1990 w Toruniu; profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, chemik. Do szkół uczęszczała w Jekatierinosławiu (obecnie Dniepropietrowsk), gdzie jej ojciec był specjalistą od wielkich pieców. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości przybyła wraz z rodzicami do Sosnowca. Tu ukończyła gimnazjum i w 1925 rozpoczęła studia chemiczne na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, które ukończyła w 1931. Jeszcze podczas studiów została tymczasowo zatrudniona (1930-1932) na stanowisku młodszego asystenta w Katedrze Chemii Fizycznej. W 1932, dzięki uzyskaniu stypendium naukowego Solvay Kompanie, podjęła pierwszą pracę badawczą w kierowanej przez prof. J. Zawadzkiego Katedrze Technologii Chemii Nieorganicznej Politechniki Warszawskiej. Po zakończeniu stypendium (1933) pracowała jako nauczycielka chemii i fizyki w Mińsku Maz., Ostrowie n. Kamienną i Płocku. W 1938 prof. W. Staszewski sprowadził ją do Wilna, gdzie pracowała jako nauczycielka chemii w Gimnazjum A. J. Czartoryskiego, następnie od września 1939 rozpoczęła pracę w Liceum im. J. i J. Śniadeckich, gdzie pracowała do 7.12.1939 – do czasu zamknięcia szkoły przez władze litewskie, równocześnie pracowała jako asystent w Katedrze Chemii Fizycznej USB. Przez cały okres okupacji przebywała w Wilnie, uczyła początkowo w V Gimnazjum z polskim językiem nauczania, a po wkroczeniu Niemców nauczała w tajnych kompletach; pracowała też jako robotnica fizyczna w ogrodnictwie, była aresztowana, a po zwolnieniu zatrudniła się w fabryce wozów. Latem 1945 wraz z grupą pracowników USB przyjechała do Torunia i podjęła prace na UMK; w 1946 została mianowana st. asystentem w Katedrze Chemii Nieorganicznej. W 1950 obroniła rozprawę doktorską, w 1955 otrzymała nominację na docenta, w 1965 – profesora nadzwyczajnego, a w 1972 została profesorem zwyczajnym. Jej dorobek naukowy z dziedziny polimerów obejmuje przeszło 40 publikacji. Należała do kilku towarzystw naukowych, pełniła szereg stanowisk społecznych, otrzymała liczne nagrody i odznaczenia. Po przejściu na emeryturę spisywała wspomnienia. Pochowana na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

R. Dąbek, (w:) *Toruński słownik biograficzny* t. 2. Toruń 2000, s. 254-255.

Umiastowska-Sawicka Zofia, ur. w 1919, zm.?; profesor medycyny. Ukończyła Gimna-

zjum im. Czartoryskiego w Wilnie w 1937, w l. 1937-1939 studiowała medycynę na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Po wojnie wyjechała do Lublina i tam w r. 1947 uzyskała dyplom lekarza, doktorat w 1950, habilitację – w 1969, nominację profesorską otrzymała w 1989. Pracowała w Lublinie (1946-1954), Warszawie (1954-1957), w Białymstoku (1957-1977) i Kielcach (1977-1991).

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 411.

Uniwersytet Wileński. Pierwotna nazwa: Akademia i Uniwersytet Towarzystwa Jezusowego (***Academia et Universitas Vilnensis Societatis Jesu***, 1579-1782). W połowie XVI w. Uniwersytet Krakowski podupadł i nie był w stanie zapewnić wykształcenia dla elit intelektualnych i politycznych Rzeczypospolitej. Z inicjatywy Piotra Skargi, kaznodziei Zygmunta III, powstał pomysł powołania drugiej wyższej uczelni, tym razem w Wilnie. Znalazłszy poparcie króla Stefana Batorego, rozpoczął Skarga zabiegi o przekształcenie wileńskiego Kolegium Jezuickiego w uniwersytet, który miał być narzędziem walki z reformacją. Akt erekcyjny Stefana Batorego z lipca 1578 r. nie zawierał pieczęci litewskiej i musiał być wystawiony ponownie; wraz z aktem fundacyjnym podpisany został w Wilnie 1 IV 1579 r., a 30 X 1579 r. papież Grzegorz XIII wydał bullę, która kolegium wileńskie podnosiła do rangi uniwersytetu. Dawna szkoła jezuicka otrzymała nazwę: **Academia et Universitas Vilnensis Societatis Jesu**. Oficjalnym językiem wykładowym tej uczelni była łacina, zaś wykładowcami byli uczeni pochodzący z różnych części Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Początkowo miała wydziały filozoficzny, teologiczny i prawniczy. Uczelnia bardzo długo stanowiła jedyną wyższą szkołę na terenie Wielkiego Księstwa Litewskiego. Z czasem zakres studiów został rozszerzony. Wielkie zasługi dla rozwoju uczelni położył kanclerz Kazimierz L. Sapieha, który podarował jej ok. 3 tys. tomów, tzw. Bibliotheca Sapiehana, i ufundował katedry prawa kanonicznego i cywilnego. Za panowania Władysława IV powstał pomysł powołania wydziału medycznego. Został on formalnie otwarty w 1641, jednak z braku zainteresowania przez szlachtę studiowania nauk medycznych, wydział praktycznie nie działał. Akademia Wileńska stała się ważnym ośrodkiem kontrreformacji w Wielkim Księstwie Litewskim. Jej profesorami byli m. in. Piotr Skarga, Jakub Wujek, Marcin Laterna i Mikołaj Łęczycki. Do najbardziej znanych uczonych związanych z jezuickim okresem uczelni należą też m.in. Maciej Kazimierz Sarbiewski – poeta piszący po łacinie i polsku, Wojciech Wijuk Kojałowicz – który jest autorem pierwszej pełnej historii Litwy, Marcin Śmigielski – autor popularnego w całej Europie podręcznika logiki. W XVIII w. na uczelni tej opracowano zasady gramatyki i ortografii języka litewskiego i rozpoczęto wydawanie pierwszych książek po litewsku. W 1753 otwarto obserwatorium astronomiczne i utworzono przy nim wydział fizyki i astronomii.

Reforma pijarska (1750-1755) ominęła Akademię Wileńską, jako że dotyczyła szkół średnich. Dopiero po kasacie zakonu jezuitów przystąpiono do reformy szkolnictwa wyższego. Największe zasługi w podniesieniu rangi Akademii Wileńskiej miał Marcin Poczobut Odlanicki, matematyk i astronom, a także poeta. Będąc jeszcze młodym profesorem, rozpoczął starania o założenie pierwszego w Polsce „naukowego" obserwatorium astronomicznego w Wilnie, co mu się udało dzięki pomocy księżnej Elżbiety Puzyniny. Zaczęto je budować w 1771, a już od 1773 wspólnie z Andrzejem Strzeckim Poczobut prowadził stałe obserwacje astronomiczne. W październiku 1780 został rektorem. Po kasacie zakonu jezuitów, w 1773 Akademia Wileńska została przejęta i zreformowana na uczelnię świecką przez Komisję Edukacji Narodowej. Jednym z elementów reformy było rozpoczęcie wykładania po polsku i litewsku na niektórych wydziałach (literatury i historii Polski i Litwy, nauk przyrodniczych i matematycznych).

Uczelnia zachowała łacińską nazwę **Academia et Universitas Vilnensis**, z której usunięto słowa „Societatis Jesu", zaczęto ją coraz częściej nazywać Uniwersytetem. W okresie od reformy KEN do rozbiorów Rzeczypospolitej Obojga Narodów uczelnia przeżyła krótki okres ponownego rozkwitu. Miała m.in. najlepszy w Polsce wydział medyczny. Jedyną przeszkodą dla przeprowadzenia pełnej reformy był brak w kraju warunków technicznych i osobowych dla obsadzenia profesorami mówiącymi po polsku dwóch uniwersytetów. Dlatego Poczobut zaczął zabiegać o przyjazd z zagranicy wybitnych naukowców, którzy byliby w stanie podnieść poziom nauczania. Wśród pierwszych profesorów ściągniętych do Wilna byli: medyk Stefan Bisio z Pawii we Włoszech (najważniejszy uniwersytet europejski tamtej epoki), przyrodnik Jean E. Gilibert z Lyonu we Francji oraz francuski chirurg i położnik Mikołaj Regnier.

W efekcie ukończonych reform doszło w 1781 do przemianowania Akademii na państwową Szkołę Główną Wielkiego Księstwa Litewskiego. (**Schola Princeps Magni Ducatus Lithuaniae**, 1782-1795). Nadal odczuwalny był brak odpowiednich sił profesorskich. Z początkowych dziesięciu zaledwie profesorów w 1782 r., w ciągu czterech lat kadra naukowa rozrosła się do kilkunastu, co pozwoliło w 1785 r. utworzyć dwa wydziały: fizyczny i moralny. Do kolegium fizycznego należały nauki fizyczne, lekarskie i przyrodnicze; do kolegium moralnego: filozofia, prawo, literatura. Medycyna wciąż jeszcze była w Wilnie na niskim poziomie. Z nowych profesorów Polaków przybyli w tym czasie: matematyk Franciszek Narwojsz, który z inicjatywy podkanclerzego Antoniego Tyzenhauza pracował w Komisji Skarbowej Litewskiej przy czyszczeniu Niemna; profesor teologii Michał Karpowicz, najsławniejszy kaznodzieja XVIII w., późniejszy biskup wigierski; oraz Gwilhelm Kaliński, teolog, historyk Kościoła, który uczył studentów krytyki źródeł. Zaczęły się też rozwijać nauki przyrodnicze, przybył Hieronim Stroynowski, pijar, proboszcz w kościele akademickim św. Jana w Wilnie, profesor ekonomii politycznej i prawa natury, późniejszy rektor. Na katedrę prawa kanonicznego i cywilnego przyjęto Korneleg Pocołojewskiego. Katedry obejmowali również sprowadzani z zagranicy wybitni naukowcy. Do Wilna przybyli w tym okresie: Johann G. Forster, przyrodnik, antropolog i botanik, pochodzący ze szkockiej rodziny od XVII w. osiadłej na Pomorzu Gdańskim (w latach 1772--1775 uczestnik ekspedycji Jamesa Cooka); Włoch Józef Sartoris, filozof i medyk, profesor chemii i farmacji w świeżo założonej katedrze chemii; Austriak Jan A. Lobenwein, lekarz i anatom, który związał się z Akademią i przez kolejnych 17 lat był dziekanem wydziału medycznego, a później rektorem. On to wprowadził w Wilnie uroczysty obrządek promowania magistra medycyny na stopień doktora na wzór uniwersytetu oksfordzkiego, zorganizował też amfiteatr medyczny, salę prosektoryjną i muzeum anatomiczne. W latach 1793-1794, mimo wojen w Koronie i na Litwie, Szkoła nie została formalnie zamknięta, chociaż młodzież poszła wówczas do powstania, a część kadry opuściła Wilno. Po III rozbiorze Rzeczypospolitej Szkoła znalazła się na terenie zaboru rosyjskiego. W początku 1795 uniwersytet został otwarty. Miało to być – w oczach władz rosyjskich – dowodem zupełnego uspokojenia i normalnego życia.

W 1796 władze rosyjskie przemianowały Uniwersytet na Szkołę Główną Wileńską (**Schola Princeps Vilnensis**, 1795-1803). W 1797 uczelnia zdobyła największą siłę profesorską ówczesnej Polski – Jędrzeja Śniadeckiego, wykształconego na zachodnich uniwersytetach chemika, lekarza, biologa, filozofa, autora pierwszego polskiego podręcznika chemii i twórcy polskiego słownictwa chemicznego. Od 1798 roku Szkoła Główna Wileńska dzieliła się na trzy wydziały (kolegia): fizyczny (z naukami przyrodniczymi), moralny (później wydzielono literaturę i historię, które ujęto w oddzielny wydział, uzupełniony o katedrę

malarstwa – traktowano je teoretycznie jako teorię barw i zjawisk optycznych oraz jako historię malarstwa, katedrę tę objął malarz Franciszek Smuglewicz), oraz medyczny.

Uniwersytet Wileński (*Wilenskij imperatorskij uniwiersitiet, Imperatoria Universitas Vilnensis*, 1803-1832). Z chwilą wstąpienia na tron Aleksandra I w roku 1801, reorganizacją Wileńskiej Szkoły Głównej zajął się książę Adam J. Czartoryski. Nowy kształt uczelni miał zachować zdobycze Komisji Edukacyjnej, a jednocześnie zapewnić niezależność finansową i autonomię wewnętrzną. Dzięki zabiegom Czartoryskiego, w styczniu 1803 roku cesarz Aleksander I podpisał dekret o utworzeniu Cesarskiego Uniwersytetu w Wilnie, w miejsce Szkoły Głównej. Równocześnie utworzony został Wileński Okręg Naukowy, który przejął opiekę nad Uniwersytetem oraz majątki pojezuickie na ziemiach Litwy, dając uczelni silną pozycję finansową. Samo otwarcie nowego Uniwersytetu nastąpiło uroczyście 9 września 1803 roku. Wprowadzono po raz pierwszy togi oraz mundury profesorskie; ustanowiono godła wydziałowe. Uniwersytet podzielony został na cztery wydziały: 1) fizyczno-matematyczny, 2) lekarski, 3)wszechnauk moralnych i politycznych, 4) literatury i sztuk pięknych. Pierwszy ze wspomnianych wydziałów, najlepiej wyposażony, obejmował też chemię i mineralogię. Wydział lekarski był w upadku; dawał się odczuwać brak wykształconych profesorów. Wydział nauk moralnych i politycznych obejmował prawo, teologię oraz historię i filozofię. Wydział filologiczny objął literaturę i sztuki piękne – uczono w nim poezji i wymowy, mającej charakter estetyczny; kształcono literatów, wyrabiano gust i smak przez poznanie literatury klasycznej i nowożytnej oraz sztukę. Dlatego dołączono do niego katedrę malarstwa. Wykłady prowadzono w języku polskim. W obawie przed zupełnym wynarodowieniem kadry naukowej, której większość pochodziła z zagranicy, wysyłano na studia zagraniczne wileńskich absolwentów, którzy po powrocie mieli wykładać na Uniwersytecie. Do Wilna przybyli w tym czasie m.in.: gdańszczanin Godfryd E. Groddeck, który objął katedrę filologii; Niemiec Ludwig H. Bojanus na katedrze weterynarii oraz przede wszystkim patolog Józef Frank, profesor medycyny w Pawii i Wiedniu, założyciel Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego. W 1806 roku przybył do Wilna i został rektorem astronom Jan Śniadecki, starszy brat Jędrzeja, najwybitniejszy ze wszystkich rektorów Cesarskiego Uniwersytetu w Wilnie. Nowy rektor dokonał przeglądu możliwości naukowych uczelni. Stan kadry przedstawiał się następująco: 23 profesorów, kilkudziesięciu asystentów, adiunktów, wiceprofesorów, kilku lektorów, nauczyciele tańca, fechtunku i muzyki. Znakomita większość wykształcona na europejskich uczelniach. W roku 1815 powołano na katedrę historii Joachima Lelewela, który wykładał w latach 1815-1818 i 1821-1824.W końcu czerwca 1812 roku do Wilna dotarły wojska polskie i francuskie pod wodzą Napoleona I. Znaczna część profesorów opuściła wówczas miasto, uciekając do Petersburga. Nauka została wstrzymana, a część studentów i młodszej kadry zaciągnęła się do wojska. Po klęsce Napoleona pod Lipskiem na Uniwersytet zaczęli wracać wykładowcy z Petersburga, z zamiarem ograniczenia roli i autonomii uczelni. Z historią Cesarskiego Uniwersytetu związany jest ruch filomacki, którego efektem były aresztowania wśród studentów, proces w roku 1824 i zesłania lub więzienie w twierdzy. W 1817 r. powstał „Związek Szubrawców", gromadzący głównie profesorów Uniwersytetu. Jego inicjatorami byli m.in. Michał Baliński i Jędrzej Śniadecki. Szubrawcy wydawali „Wiadomości Brukowe" – pismo satyryczne, zamknięte w 1822.

Po 1824 r. zaczął się powolny upadek Uniwersytetu. Kolejni rektorzy: matematyk Józef Twardowski oraz słynący z serwilizmu Wacław Pelikan nie byli w stanie podnieść uczelni do wcześniejszej rangi. Ostateczny upadek przypieczętowało powstanie listopadowe

1830/1831 roku; ukazem z 1.05.1832 car Mikołaj I polecił zamknąć Cesarski Uniwersytet; wydziały medyczny, nauk moralnych i politycznych przekształcić w Akademię Medyko-Chirurgiczną i Akademię Teologiczną. Obie Akademie zostały zlikwidowane w 1842 roku.

Uniwersytet Stefana Batorego (1919-1939). Myśl o wskrzeszeniu Uniwersytetu Wileńskiego pojawiła się wśród inteligencji wileńskiej już przed I wojną światową. W 1913 zwołano zjazd przedstawicieli zarządów miejakich, na którym uchwalono, aby się domagać założenia w Wilnie uczelni wyższej, jak proponowano – akademii rolniczej. Jednakże władze rosyjskie nie dały zgody na stworzenie uczelni wyższej w Wilnie. Dopiero podczas I wojny światowej myśl wskrzeszenia uniwersytetu żywiej się rozwinęła. Prof. Józef Ziemacki już w listopadzie 1918 w pismach wileńskich wystąpił o potrzebie wskrzeszenia uniwersytetu. W grudniu tegoż roku prof. Stanisław Władyczko zainicjował w Warszawie zwołanie konferencji w sprawie wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego. Konferencja ta doprowadziła do jego otwarcia w 1919. W Wilnie działający w tym czasie Komitet Edukacyjny i Komitet Polski również uchwaliły jak najrychlejsze rozpoczęcie prac nad odbudową wileńskiej wszechnicy. W dniu 28 grudnia 1918 r. zapadła uchwała Komitetu, która m.in. głosiła: „Zważywszy, że zniesienie uniwersytetu było wtrąceniem kraju w stan barbarzyństwa i ciemnoty, było krzyczącym bezprawiem przeciwko kulturze narodowej i ogólnoludzkiej, Komitet stwierdza nieprzedawnienie prawa narodu polskiego do posiadania w Wilnie własnej wszechnicy". Powstała wtedy Komisja Organizacyjna pod przewodnictwem prof. Ziemackiego. Następnie prócz tymczasowych władz akademickich i Komisji Organizacyjno-Rewindykacyjnej utworzono w maju 1919 Komitet Wykonawczy Odbudowy Uniwersytetu, do którego weszli: dr Ludwik Kolankowski, pełnomocnik Naczelnika Państwa, prof. Józef Ziemacki, prof. Stanisław Władyczko, prof. Ferdynand Ruszczyc, Bronisław Umiastowski, Zygmunt Nagrodzki, inż. Stankiewicz i inż. Wasilewski. Praca zapoczątkowana w Wilnie znalazła w Warszawie zrozumienie i poparcie ówczesnego szefa Sekcji Nauki i Szkół Wyższych w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego prof. Adama Wrzoska. Dnia 11 października 1919 Naczelnik Państwa i Naczelny Wódz, Józef Piłsudski, wskrzesił w Wilnie Uniwersytet Stefana Batorego. Od sierpnia 1919 urząd rektora objął prof. dr Michał Siedlecki. Dzięki jego staraniom już jesienią 1919 otworzono sześć wydziałów: Humanistyczny, Teologiczny, Prawa i Nauk Społecznych, Matematyczno-Przyrodniczy, Lekarski z oddziałem farmaceutycznym i Sztuk Pięknych. Założono również bibliotekę, pracownie i kliniki. W 1937 studium rolnicze przekształcono w Wydział Rolniczy. Liczba studentów w roku akademickim 1919/1920 wynosiła zaledwie 547. Pierwsza inauguracja roku akademickiego odbyła się 11 października 1919 r. w obecności Józefa Piłsudskiego i syna Adama Mickiewicza – Władysława. Wkrótce nastąpiła przerwa w działalności uczelni spowodowana wojną polsko-bolszewicką; studenci i naukowcy wrócili do Wilna jesienią 1921 r. Kadrę USB stanowili profesorowie pochodzący z całej Polski. W różnych latach wykładali w nim: Wincenty Lutosławski, Marian Massonius, Władysław Tatarkiewicz, Feliks Koneczny, Stanisław Pigoń, Manfred Kridl, Konrad Górski, Stanisław Kościałkowski, Tadeusz Czeżowski i Henryk Elzenberg, a także Władysław Zawadzki, Wiktor E. Staniewicz, Aleksander Januszkiewicz, Stefan Ehrenkreutz, Wacław Komarnicki, Bronisław Rydzewski oraz malarze: Ferdynand Ruszczyc, Tymon Niesiołowski i Ludomir Sleńdzinski. W 1919 r. otwarta została Biblioteka Uniwersytecka. W kolejnych latach USB wzbogacił się o Ogród Botaniczny, Muzeum Etnograficzne, Muzeum Przyrodnicze oraz Obserwatorium Astronomiczne, założone i kierowane przez Wacława Dziewulskiego. W końcu lat 20. liczba studentów osiągnęła 3100 i do

końca istnienia wszechnicy uległa zmianie tylko w niewielkim stopniu. Uniwersytet Stefana Batorego miał trzynastu rektorów, z których największe zasługi dla rozwoju uczelni położyli: Alfons Parczewski, wybitny znawca prawa kościelnego; Wacław Dziewulski, astronom; Marian Zdziechowski, znawca literatury rosyjskiej; Czesław Falkowski, historyk Kościoła; Witold C. Staniewicz, ekonomista, późniejszy minister reform rolnych; Stefan Ehrenkreutz, historyk prawa, któremu przyszło kierować uczelnią w latach ostatnich oraz pod okupacją. Od grudnia 1939 r. zamknięty Uniwersytet Stefana Batorego działał w konspiracji: obradował Senat pod przewodnictwem rektora, organizowano pomoc koleżeńską dla pracowników i ich rodzin, profesorowie nauczali, odbywano egzaminy. Zajęcia odbywały się na pięciu wydziałach (humanistycznym, teologicznym, prawa i nauk społecznych, matematyczno-przyrodniczym i lekarskim). Część kadry naukowej znalazła zatrudnienie w litewskich instytucjach. W latach 1941-1944 w Wilnie pod okupacją niemiecką USB nadal prowadził tajne wykłady. Zajęcia odbywały się w różnych mieszkaniach, leżących najczęściej na przedmieściach. Studenci otrzymywali zaliczenia przedmiotów na piśmie, na zakończenie studiów – otrzymywali dyplomy.

W 1945 roku profesorom i studentom dawnego USB nie było dane wrócić do zajęć uniwersyteckich. Wilno pozostało się w granicach Związku Radzieckiego. Kilku profesorów i docentów dawnego Uniwersytetu znalazło się na obczyźnie: w Londynie powstała organizacja pod nazwą Społeczność Akademicka USB, której członkami byli m.in. Stanisław Kościałkowski, Wacław Komarnicki, Walerian Meysztowicz i Marian Bohusz-Szyszko, który utworzył szkołę malarską. Znakomita większość ocalałej kadry naukowej, administracja i studenci repatriowani zostali do Torunia, gdzie powstawał nowy uniwersytet. Do Torunia przyjechali m.in. rektor Wacław Dziewulski i prorektor Tadeusz Czeżowski oraz profesorowie: Jan Prüffer, Henryk Elzenberg, Tymon Niesiołowski, Konrad Górski, Jerzy Remer, Wilhelmina Iwanowska, Stefan Srebrny i wielu innych. Uniwersytet Mikołaja Kopernika z dumą podkreślał zawsze ciągłość tradycji z USB.

Uniwersytet Wileński Litewski (*Vilniaus Universitetas* (1939-1943). Wkrótce po 17.09. 1939 r. Wilno zostało zajęte przez wojska sowieckie, a następnie, 26.10.1939 przyłączone do Republiki Litewskiej, której władze pozwoliły działać USB do połowy grudnia 1939 roku. Przyspieszono sesje egzaminacyjne i studenci kończący studia otrzymali polskie dyplomy. 15 grudnia 1939 r. rektor Stefan Ehrenkreutz zorganizował ostatni wiec pracowników i studentów Uniwersytetu. W miejsce USB powołana została litewska szkoła wyższa pod nazwą Vilniaus Universitetas, który zachował część polskiej kadry profesorskiej, m.in. na tym Uniwersytecie nadal pracował prof. Jan Otrębski. Został on zlikwidowany w 1943 roku przez władze niemieckie.

Jesienią 1944 r. wznowiono działalność Uniwersytetu w Wilnie. Językiem wykładowym był rosyjski, a litewski używany głównie na Wydziale Filologii Litewskiej. Uniwersytet rozrastał się, a od roku 1955 nosił nazwę Uniwersytetu im. Vincasa Kapsukasa-Mickevičiusa (*Valstybinis Vinco Kapsuko Universitetas*). Po odzyskaniu przez Litwę niepodległości w 1990 roku uczelni przywrócono jej nazwę z krótkiego okresu lat 1939-1943, tj. Vilniaus Universitetas, a oficjalnym językiem wykładowym stał się litewski. Współczesny Uniwersytet Wileński składa się z dwunastu wydziałów, w tym medyczny, ośmiu samodzielnych instytutów, dziesięciu centrów naukowo-badawczych, najstarszej na Litwie biblioteki, uniwersyteckiego szpitala, obserwatorium astronomicznego, ogrodu botanicznego, centrum komputerowego i kościoła akademickiego pod wezwaniem ś.ś. Janów. W 2009 r. studiowało na nim około 22 tys. studentów (w tym ponad 15 tys. na studiach dziennych). Od 1991 r. uczelnia jest sygnatariuszem Wielkiej Karty Uniwersytetów

Europejskich oraz członkiem kilku europejskich stowarzyszeń i konferencji akademickich, wśród nich *The Utrecht Network*, zrzeszającego 26 zachodnio – i środkowoeuropejskich uniwersytetów, i *European University Association* (EUA). Współpracuje z wieloma uniwersytetami, instytucjami naukowymi i centrami badawczymi Europy, obu Ameryk i Australii. Po roku 1990 doktorami *honoris causa* uczelni wileńskiej zostało kilku polskich uczonych, w tym Juliusz Bardach, Ludwik Piechnik, Andrzej Zoll, a także Zbigniew Brzeziński.

Opr. M.J.

Urbanowicz-Małunowiczowa Irena, ur. 23. 01.1917 w Piotropolu w. Wilna, zm.?; profesor chemii w Akademii Rolniczej we Wrocławiu. Ukończyła Gimnazjum im. E. Orzeszkowej w Wilnie, następnie w l. 1935-1939 studiowała na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, magisterium z chemii uzyskała w 1946 na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Doktorat i habilitację na Politechnice Wrocławskiej, tytuł profesora chemii w Akademii Rolniczej we Wrocławiu, w 1979 przeszła na emeryturę.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 411.

Urmanowicz Walenty, ur. w 1898, zm. w 1969; ksiądz, zastępca profesora Uniwersytetu Stefana Batorego, filozof i etyk. Od 1930 był asystentem na Wydziale Teologicznym USB, prowadził wykłady z teorii poznania; od 1939 – zastępca profesora przy Katedrze Etyki i Chrześcijańskiej Nauki Społecznej; podczas okupacji wykładał w Seminarium Duchownym w Wilnie; w l. 1942-1943 był więziony w obozie w Szałtupiu k. Kowna; w l. 1945-1961 wykładał w Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku, od 1952 – KUL-u w Lublinie, w l. 1954-1968 był profesorem w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, kierownik Katedry Teologii Moralnej i Ogólnej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 551.

Vabalas-Gudaitis Jonas, ur. 14.01.1881 we wsi Ožnugariai pod Taurogami (Tauragė) na Żmudzi, zm. 14.11.1955 w Wilnie; profesor litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego, pedagog, psycholog. Pochodził z rodziny chłopskiej, w 1907 ukończył Wyższe Kursy Pedagogiczne K. Uszyńskiego, w 1913 – biologię na Uniwersytecie Petersburskim, a w 1915 – Instytut Rolniczy w Moskwie. W 1920 był współorganizatorem Wyższych Kursów w Kownie, założył tam pierwsze w Litwie laboratorium psychologiczne. W l. 1922-1940 wykładał pedagogikę na Uniwersytecie Kowieńskim. W 1940 przyjechał do Wilna i został tu profesorem litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego, w l. 1944-1951 pracował jako profesor pedagogiki. Tytuł profesora uzyskał w 1927 w Kownie. Napisał i opublikował kilka prac naukowych z psychologii i pedagogiki.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 4. Vilnius 1988; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa.* Przewodnik po cmentarzu. Olsztyn 1993, s. 114.

Vega Emanuel, ur. w 1553 w Coimbrze, zm. 27.01.1640 w Rzymie; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Był Portugalczykiem, do zakonu jezuitów wstąpił w 1569; studiował filozofię i teologię w Kolegium Rzymskim, w 1581-1587 był pierwszym profesorem teologii polemicznej w Akademii Wileńskiej; w 1587 otrzymał doktorat teologii; w Wilnie opublikował 8 rozpraw polemicznych przeciwko różnowiercom; znał język polski i litewski; później wykładał w Koloszwarze i Pradze; był kaznodzieją we Włoszech.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 416.

Viana Piotr, ur. w 1549 w Logroño, zm. 10.05.1609 w Parmie; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Był

z pochodzenia Hiszpanem; studiował filozofię w Alcali i uzyskał bakalaureat sztuk wyzwolonych; w 1659 wstąpił do zakonu jezuitów; teologię studiował prawdopodobnie w Rzymie, w 1573 przybył do Poznania, w 1574/1575 był prefektem studiów i wykładał teologię moralną i kontrowersyjną w Akademii Wileńskiej; w 1575-1578 był profesorem filozofii, potem wykładał teologię w Neapolu, Bolonii i Parmie; w Wilnie drukował tezy filozoficzne i teologiczne (*Assertationes*, 1576-1578).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 416.

Viskantas Antanas (Antoni Wiskont), ur. 12. 12.1877 na Żmudzi, zm. 12.12.1940 w Wilnie; doktor filozofii, ksiądz katolicki. W 1900 ukończył Seminarium Duchowne w Wilnie. W l. 1907-1911 studiował filozofię w Leuven w Belgii, a w l. 1911-1915 teologię i prawo kościelne w Rzymie. W 1915 uzyskał stopień doktora filozofii. W l. 1916-1918 mieszkał w Szwajcarii. W 1919 wrócił na Litwę. W 1925 zamieszkał w Wilnie, gdzie założył Towarzystwo św. Kazimierza, był przewodniczącym tego Towarzystwa. W l. 1932-1939 był jednym z przywódców litewskiego ruchu narodowego i kulturalnego na Wileńszczyźnie. Redagował czasopismo „Menas ir Kultūra"; Był wikarym parafii św. Mikołaja, szambelanem papieskim; napisał i opublikował kilkanaście artykułów, m.in. o Wielkim Księciu Witoldzie (1926) i Leonie Sapieże (1935), studia o konkordacie (1932). Szykanowany w Wilnie, a niedoceniany na Litwie. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 4. Vilnius 1988, s. 577; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 170-171; E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w Wilnie*. Wrocław 1993, s. 375.

Stefan Srebrny

Halina Turska

W

Walicka-Woyczyńska Wiesława, córka Bronisława i Wacławy z Kruszewskich, siostra Benedykta FSK, ur. 16.02.1901 w Kazaniu, zm. 26.05.1975 w Warszawie; doktor filozofii, zakonnica, przełożona generalna Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża z Lasek. Urodzona w Rosji w rodzinie lekarza psychiatry Bronisława Walickiego, niedługo później przyjechała wraz z matką Wacławą (córką prof. Mikołaja Kruszewskiego) do Polski. Mieszkały wpierw w Zakopanem, później w Zagańsku. Do Wilna przeprowadziły się w 1912, gdzie Wacława Walicka pracowała jako nauczycielka szkół średnich. Wiesława Walicka rozpoczęła naukę w rosyjskim gimnazjum Winogradowej, przenosząc się następnie do powstałego wówczas gimnazjum Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego. Ukończyła je z wyróżnieniem w 1920 i rozpoczęła studia humanistyczne na Uniwersytecie Stefana Batorego. Jednocześnie, od 1923 roku, pracowała jako asystentka przy Katedrze Pedagogiki, a później Filozofii. Pracę magisterską obroniła w 1926, doktorską w 1928 (*Teorie terminów ogólnych a uzasadnienie przyczyn substancji duchowej u Berkeleya*) i do 1933 pracowała na USB jako starsza asystentka, jednocześnie ucząc propedeutyki filozofii w kilku wileńskich szkołach średnich, m.in. w swoim dawnym gimnazjum. W tym czasie wyszła za mąż za chorego na gruźlicę kolegę, Benedykta Woyczyńskiego (zmarł rok po ślubie). Po śmierci męża wstąpiła, w lipcu 1933, do Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek Służebnic Krzyża, przyjmując imię Benedykty. Wieczystą profesję złożyła 6 stycznia 1942. Początkowo uczyła niewidome dzieci, później poświęciła się pracy organizacyjnej, stając się jedną z najbliższych współpracowniczek matki Elżbiety Czackiej, a w czerwcu 1950 jej następczynią na stanowisku przełożonej generalnej zgromadzenia. Funkcję tę pełniła przez 12 lat. W latach 1960-1962 brała udział w pracach Konsulty Wyższych Przełożonych Żeńskich Zakonów i Zgromadzeń. Zmarła 26 maja 1975 roku na zawał serca, została pochowana na cmentarzu w Laskach.

Była taka szkoła, Londyn 1987, Vianneya Szachno FSK, *Benedykta Wiesława z Walickich Woyczyńska*, (w:) *Słownik polskich pisarzy franciszkańskich* (pod redakcją Hieronima Eugeniusza Wyczawskiego), Archiwum Prowincji OO. Bernardynów, Warszawa 1981.

Warszewicki Stanisław herbu Kuszaba, ur. ok. 1530 w Warszewicach, zm. 3.10.1591 w Krakowie; organizator kolegium jezuickiego w Wilnie i Akademii Wileńskiej, pisarz, działacz kontrreformacyjny, tłumacz, znawca greki, jezuita. Był jednym z najwybitniejszych (obok Jakuba Wujka i Piotra Skargi) polskich jezuitów. Był wychowankiem Akademii Krakowskiej. Studiował w Wittemberdze, (pod kierunkiem T. Melanchtona, głównego reformatora niemieckiego szkolnictwa), na Uniwersytecie Padewskim. Od 1556 był sekretarzem króla Zygmunta Augusta. Po wyświęceniu na księdza w 1562 otrzymał kanonię gnieźnieńską i poznańską. Wyjechał na studia do Rzymu i w 1567 wstąpił do zakonu jezuitów. W latach 1570-1572 organizator kolegium jezuickiego w Wilnie, w l. 1570-1578 był jego rektorem; potem, w 1579 organizował Akademię Wileńską. W 1574 z inicjatywy papieża Grzegorza XIII i Anny Jagiellonki wyjeżdżał do w Szwecji z zadaniem nakłonienia Jana III Wazy do przejścia na katolicyzm. W latach 1578-81 był spowiednikiem żony

Jana III i wychowawcą królewicza Zygmunta. Po zakończeniu misji w Szwecji skierowany został do Lublina, gdzie zajmował się kaznodziejstwem, dysputami z arianami oraz gromadzeniem środków na budowę gmachu kolegium i kościoła. W latach 1582-1590 rektor kolegium w Lublinie. Przełożył z greki na łacinę *Etiopiki* Heliodora (*Aethiopicae historiae libri*, Bazylea 1552, wydane z listem pochwalnym Filipa Melanchtona), które stały się w okresie baroku modnym wzorcem romansu dworskiego i przygodowego. Przetłumaczył na język polski utwory mistyka hiszpańskiego św. Ludwika z Granady: *Przewodnik grzesznych ludzi* (1567) i *Zwierciadło człowieka chrześcijańskiego* (1577).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 418.

Waszkiewicz Jan, ur. w 1797 w Wilnie, zm. 1.03 1859 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, ekonomista. Studiował nauki prawnicze i ekonomiczne na Uniwersytecie Wileńskim, w 1820 uzyskał stopień magistra i został nauczycielem w gimnazjum. W 1824 powołany na Uniwersytet został z czasem profesorem nadzwyczajnym obejmując katedrę ekonomii politycznej po prof. Znosce, jako jego uczeń protegowany przez rektora Pelikana. Po likwidacji uniwersytetu pozostał w Wilnie. Pracował w Akademii Medyko-Chirurgicznej jako radca wydziału gospodarczego. Od 1835 był cenzorem ksiąg. Zmarł w 1859 jako dyrektor szkoły rabinów w Wilnie. W 1850 zakończył budowę kaplicy cmentarnej na Rossie; po śmierci został pochowany w krypcie kaplicy. Napisał *Historię ekonomii politycznej*, fragmenty tej pracy drukował „Dziennik Wileński". Ponadto ogłosił prace: *Nauka o handlu* (1830), *Historia banków oraz innych ustanowień kredytowych* (1838).

E. Małachowicz, *Cmentarz na Rossie w* Wilnie. Wrocław 1993, s. 157; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 196.

Waśkowski Eugeniusz Włodzimierz, syn Włodzimierza i Malwiny z Czechowskich, ur. 21.02.1866 w Akermanie, obecnie Biłhorod, Ukraina, zm. 29.05.1942 w Warszawie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, Uniwersytetu w Odessie, prawnik, członek Polskiej Akademii Umiejętności. Uczęszczał do gimnazjum w Odessie, w latach 1884-1888 studiował prawo na uniwersytecie w Odessie; uzupełniał studia na uniwersytetach w Berlinie, Lipsku i Paryżu (1888). Naukę w Odessie zakończył uzyskaniem stopnia kandydata praw na podstawie pracy *Ograniczenie windykacji* (1888). Odbył aplikację sądową w Odessie (1888-1894), następnie pracował jako adwokat; w 1897 habilitował się na uniwersytecie w Odessie (praca *Organizacyja adwokatury*) i został docentem w Katedrze Postępowania Cywilnego tej uczelni. Wraz z nominacją na profesora nadzwyczajnego (1904) objął kierownictwo Katedry. Na podstawie pracy *Cywilisticzeskaja mietodołogija* uzyskał w 1901 stopień doktora prawa cywilnego. W roku akademickim 1906/1907 pełnił funkcję prorektora uniwersytetu w Odessie, a od 1907 był profesorem zwyczajnym. Utracił miejsce pracy w 1909 za przeciwstawianie się polityce represji wobec uczestników powstania 1905; ponownie zatrudniony w 1917, objął swoją poprzednią katedrę oraz został dziekanem Wydziału Prawa. Od 1921 był profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego; w latach 1921-1924 kierował Katedrą Prawa i Procedury Cywilnej, 1924-1934 Katedrą Prawa Cywilnego, pełnił funkcję dziekana Wydziału Prawa w roku akademickim 1925/1926, a od 1936 prowadził wykłady jako profesor honorowy. W 1938 został powołany na członka-korespondenta Polskiej Akademii Umiejętności. Należał również do Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie oraz Towarzystwa im. Daniłowicza w Wilnie. Pełnił funkcję sędziego pokoju w Odessie (1917-1919), w Wilnie był od 1919 prezesem Zjazdu Miejskiego Sędziów Pokoju. Od 1926 (do wybuchu II wojny światowej) brał udział w pracach Rady Prawniczej

Ministerstwa Sprawiedliwości, od 1928 zasiadał w Komisji Kodyfikacyjnej RP; był także sędzią honorowym przy wileńskim Sądzie Okręgowym. Jego zainteresowania naukowe obejmowały postępowanie cywilne oraz teorię prawa cywilnego. W pracy *Kurs grażdanskogo processa* (1913) omówił szeroko sądownictwo, podmioty i przedmioty prawa oraz stosunki procesowe według ustawy rosyjskiej. Opracował podstawowe źródła do poznania polskiego procesu cywilnego (*Podręcznik procesu cywilnego*, 1932; *System procesu cywilnego*, 1932). Zajmował się także prawem morskim handlowym. Współpracował z „Gazetą Sądową Warszawską". Z innych prac Waśkowskiego można wymienić: *Uczebnik grażdanskogo prawa* (1894-1896, 2 tomy), *Buduszczeje russkoj adwokatury* (1895), *Teorya posiadania Iheringa* (1895), *Zadaczi po russkomu grażdanskomu processu* (1907), *Zarys teorji interpretacji prawa* (1914), *Twórczość nowych sądów w dziedzinie prawa i procedury cywilnej* (1915), *Przyznanie stron w procesie cywilnym* (1927), *Istota procesu cywilnego* (1936), *Teorja wykładni prawa cywilnego* (1936), *Skarga, powództwo i prawo do ochrony sądowej* (1937), *Istota czynności procesowych* (1938).

Biogramy uczonych polskich, Część I: *Nauki społeczne*, zeszyt 3: P-Z (pod redakcją Andrzeja Śródki i Pawła Szczawińskiego), Wrocław 1985.

Wazgird Kazimierz, ur. 18.02.1706 na Białorusi, zm. 5.01.1774 w Hotomyślu; rektor Akademii Wileńskiej, jezuita. W Akademii Wileńskiej w l. 1726-1729 odbył studia filozoficzne, a w l. 1731-1735 – teologiczne; w 1742 uzyskał doktorat z filozofii, w 1750 – z teologii; wykładał na Akademii Wileńskiej poetykę, retorykę, filozofię, teologię i prawo kanoniczne; był kaznodzieją w Grodnie, Nowogródku, Mińsku i Wilnie, profesorem i rektorem kolegiów zakonnych w Połocku w 1746-1753, w Krożach w 1753-1756, Warszawie w 1756-1758, Grodnie w 1758-1763 i rektorem w Akademii Wileńskiej w l. 1763-1766; starał się o podniesienie poziomu nauczania zwłaszcza nauk ścisłych; po upływie kadencji rektora był w l. 1766-1769 przełożonym domu profesów w Wilnie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 559.

Wądołowski Władysław, ur. 6.10.1917 w Briańsku w Rosji, zm. w latach 60-tych XX w.; docent Akademii Medycznej w Gdańsku, chirurg. Ukończył Gimnazjum Zygmunta Augusta w Wilnie, następnie studia medyczne na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, dyplom otrzymał 27.04.1938; po II wojnie światowej był docentem w Akademii Medycznej w Gdańsku.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 412.

Wąsowski Tadeusz, syn Ewarysta i Teofili z Kozłowskich, ur. 16.01.1892 w Niemirowie na Podolu, zm. 20.04.1937 w Wilnie; lekarz-otolaryngolog, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W 1910 ukończył gimnazjum w Niemirowie, w 1916 – Wydział Lekarski Uniwersytetu Kijowskiego. W l. 1916-1918 służył w wojsku rosyjskim, a w l. 1919-1922 – w Wojsku Polskim. Od 1924 pracował w klinice otolaryngologicznej Stefana Batorego w Wilnie. W 1925 na USB uzyskał stopień doktora medycyny. W 1930 został docentem otolaryngologii, a w 1936 mianowano go profesorem i kierownikiem katedry otolaryngologii USB. Ogłosił ponad 70 prac naukowych, m.in. *Formuła leukocytowa w ropnym zapaleniu ucha środkowego i jego powikłaniach i jej znaczenie rozpoznawcze* (1925), *Kiła ucha* (1928-1929), *Klinika gruźlicy krtani* (1932). Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

A. Łoza, *Czy wiesz kto to jest?* Warszawa 1938; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 40.

Weiss Izydor, ur. w 1774 w Strigno w południowym Tyrolu, zm. w 1821?; rytownik.

W l. 1905-1810 studiował na Uniwersytecie Wileńskim. Zapewne od roku akademickiego 1806/1807 prowadził na tej uczelni szkołę sztycharską (pierwsza wzmianka o nim jako nauczycielu pochodzi z prospektu uniwersytetu na ten rok). Nie wiadomo jak była prowadzona ta szkoła. Niektóre roboty sztycharskie zamieszczał „Dziennik Wileński" z lat 1805 i 1806, być może były to prace jego uczniów. Weiss nie miał zapewne żadnych kwalifikacji naukowych, skoro w 1810 roku katedrę sztycharstwa objął Józef Saunders. Wnosząc z zachowanych rycin Weiss posługiwał się z wielką biegłością techniką miedziorytu punktowego, a także akwatintą. Rytował często według dzieł Jana Rustema. Jego dziełem są portrety Józefa Haydna, Leontija Bennigsena, Hieronima Stroynowskiego wg Rustema i wg Brzuszkiewicza. Młodszym bratem Izydora był działający w Wiedniu Dawid Weiss, synem sztycharz Feliks.

E. Ł.-Ż., *Kształcenie artystyczne w Wilnie i jego tradycje*. Katalog. Toruń 1996, s. 29. *Lietuvos dailės istorija*. Vilnius 2002, s. 171.

Weiss (Weis) Leonard, ur. 16.01.1640 w Prusach, zm. 26.10.1703 w Krożach; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Nowicjat odbył w Wilnie w l. 1600-1662, filozofię w 1662-1664 i teologię w 1666-1670 studiował w kolegium w Braniewie. Wykładał w Braniewie, Pułtusku, Warszawie i w l. 1685-1687 w Wilnie; w l. 1687-1690 był rektorem kolegium braniewskiego, wykładał prawo kanoniczne i teologię moralną w Warszawie i w l .1692-1694 w Akademii Wileńskiej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 420.

Wengris Janina, ur. 5.08.1907 w Omsku na Syberii, zm. 13.11.1978 w Katowicach; asystent Uniwersytetu Stefana Batorego, profesor Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie, zoolog. W 1909 rodzice przenieśli się na Śląsk i tam przebiegało dzieciństwo J. Wengris. W 1925 podjęła studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego, w 1926, w trakcie jej studiów, rodzina przeprowadziła się do Wilna, wówczas przeniosła się na Uniwersytet Stefana Batorego, tam w trakcie studiów podjęła pracę w Zakładzie Zoologii. Dyplom magistra zoologii uzyskała w 1933 na USB; w l. 1929-1939 była asystentką w Zakładzie Zoologii USB, gdzie rozpoczęła pisanie pracy doktorskiej; w 1946 uzyskała doktorat na UMK w Toruniu, w tymże roku została zatrudniona w Państwowej Wyższej Szkole Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie jako profesor kontraktowy zoologii. W 1950 z Cieszyna przyjechała do Olsztyna, gdzie organizowano wówczas Wyższą Szkołę Rolniczą. W 1964 uzyskała tytuł profesora w Akademii Rolniczo-Technicznej w Olsztynie. Pełniła tu obowiązki prodziekana Wydziału Zootechnicznego (1955-1956), prorektora ds. nauki (1956-59), redaktora Zeszytów Naukowych ART w Olsztynie (1956-1977), wicedyrektora ds. naukowych w Instytucie Hydrobiologii i Ochrony Wód (1970-1977), została członkiem Komitetu Ochrony Przyrody i Komitetu Zoologicznego PAN. Prowadziła badania faunistyczno-ekologiczne (rośliniarki, *Formicidae*), myrmekofauna torfowisk przejściowych, entomologia stosowana: występowanie szkodników roślin uprawnych (w szczególności mszyc *Aphidae*) i magazynów, entomofauna zadrzewień śródpolnych i jej wpływ na uprawy rolne, błonkoskrzydłe (*Hymenoptera*), ze szczególnym uwzględnieniem mrówek (*Formicidae*) Wileńszczyzny, Śląska, Warmii i Mazur. Opublikowała 18 rozpraw naukowych, wiele artykułów popularnonaukowych, opracowała dwa filmy.

AP, *Profesor Janina Wengris*. „Gazeta Wyborcza. Olsztyn", 2002, 11.20.

Weyssenhoff Jan, syn Józefa, ur. 27.11.1889 w Warszawie, zm. 11.08.1972 w Krakowie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, Uniwersytetu Jagiellońskiego i Politechniki Lwowskiej, członek PAU i Polskiej

Akademii Nauk, fizyk; autor prac z dziedziny podstaw teorii względności, mechaniki kwantowej oraz statystyki fizycznej; działacz sportowy Wisły Kraków i PZPN. Był synem znanego pisarza Józefa Weyssenhoffa. Uczęszczał do II Realnej Szkoły Średniej w Krakowie. Od 1907 słuchacz nadzwyczajny matematyki i fizyki na Uniwersytecie Jagiellońskim. W czasie studiów złożył egzamin dojrzałości w zakresie ówczesnego gimnazjum, przez co uzyskał pełne prawa studenckie. W 1911 rozpoczął pracę naukową w dziedzinie fizyki doświadczalnej pod kierunkiem profesora Witkowskiego i docenta Konstantego Zakrzewskiego, interesując się zjawiskiem Halla w cienkich warstwach selenu. Po śmierci profesora Witkowskiego rozpoczął przewód doktorski w zakresie przewodnictwa cieplnego wody (fizyka doświadczalna).Pracę naukową przerwał Weyssenhoffowi wybuch I wojny światowej, który zastał go w Szwajcarii. Tam kontynuował studia na uniwersytecie w Zurychu. W 1916 otrzymał stopień doktora na podstawie pracy teoretycznej pt. *Zastosowania teorii kwantów do obracających się tworów i teoria paramagnetyzmu.* Po uzyskaniu stopnia doktora pracował do 1919 w Zurychu jako fizyk doświadczalny, najpierw na uniwersytecie w charakterze zastępcy asystenta u profesora Edgara Meyera, a następnie jako asystent profesora Augusta Piccarda i docenta Johanna Brentano w Eidgenossische Technische Hochschule (ETHZ) w Zurychu. W tym czasie Weyssenhoff wykonał pod kierunkiem profesora Meyera jedyną swą pracę doświadczalną na temat odbicia molekuł rtęci od złota w niskich temperaturach. W Zurychu Weyssenhoff zetknął się też dwukrotnie z Albertem Einsteinem. Pracując jako fizyk doświadczalny w Zurychu, Weyssenhoff zajmował się również czynnie fizyką teoretyczną. Jesienią 1919 wrócił do kraju i objął obowiązki asystenta fizyki doświadczalnej przy Zakładzie Fizyki Uniwersytetu Jagiellońskiego u profesora Konstantego Zakrzewskiego. Badał wówczas zakres stosowalności prawa Stokesa. Za pracę z tej dziedziny otrzymał habilitację w zakresie fizyki teoretycznej i doświadczalnej (1921). W latach 1922-1935 zajmował stanowisko profesora nadzwyczajnego fizyki teoretycznej Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W sierpniu 1935 objął stanowisko profesora na Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie początkowo kontynuował rozpoczęte w Wilnie badania nad podstawami teorii względności. W 1937. przystąpił również do pracy nad własnościami relatywistycznych cząstek spinowych. Jako przewodniczący Oddziału Krakowskiego Polskiego Towarzystwa Fizycznego zorganizował pierwsze ogólnopolskie konwersatorium fizyki teoretycznej (20-22 marca 1939).W czasie II wojny światowej Weyssenhoff znalazł się jesienią 1939 we Lwowie i tam w latach 1939-1941 wykładał fizykę doświadczalną na Politechnice Lwowskiej oraz nadal zajmował się teorią relatywistycznej cząstki spinowej. Do Krakowa wrócił w lecie 1941 wraz z nim przybył młody warszawski fizyk teoretyk Antoni Raabe, z którym parę tygodni później Weyssenhoff zorganizował tajne seminarium dotyczące zagadnień relatywistycznej cząstki spinowej, a następnie prac badawczych w zakresie teorii fluida spinowego i cząstki spinowej. Po aresztowaniu i śmierci Raabego w obozie koncentracyjnym w Oświęcimiu prace zostały przerwane, a ich wyniki ukazały się w 1946, najpierw w formie komunikatów jako listy do „Nature" i „Acta Physica Polonica". W czasie okupacji brał udział w tajnym nauczaniu uniwersyteckim, wykładając na kompletach fizykę doświadczalną, egzaminując z fizyki teoretycznej przedwojennych studentów kończących konspiracyjne studia i biorąc udział w komisjach egzaminów magisterskich i doktorskich. Po wyzwoleniu Krakowa w styczniu 1945 Weyssenhoff aktywnie uczestniczył w odnowieniu krakowskiego ośrodka akademickiego oraz odbudowie i rozbudowie krakowskiej fizyki. W 1945 wznowił wydawanie czasopisma „Acta Physica Polonica", którego redaktorem pozostał aż do śmierci. W latach

1960-1972 był również redaktorem „Postępów Fizyki". W 1974 zorganizował w Krakowie Międzynarodowy Zjazd Komisji Badań Promieni Kosmicznych pod patronatem Międzynarodowej Unii Fizyki Czystej i Stosowanej (*International Union of Pure and Applied Physics* -IUPAP), której był wiceprezesem. Konferencja zapoczątkowała trwający do dziś cykl wielkich międzynarodowych konferencji poświęconych promieniowaniu kosmicznemu (International Cosmic Ray Conference – ICRC), które odbywają się co dwa lata w różnych krajach. Od marca do września 1948 Weyssenhoff przebywał w kierowanym przez Wolfganga Pauliego Instytucie Fizyki Teoretycznej Politechniki Zuryskiej. Pracował tam wspólnie z dawnym swoim studentem Jerzym Rayskim i grupą teoretyków skupionych wokół Pauliego, badających renormalizację i regularyzację w regularyzację kwantowej teorii pól. Po 1951 poświęcił się poszukiwaniu teorii, która umożliwiałaby uzgodnienie teorii względności z mechanika kwantową. Jan Weyssenhoff był zamiłowanym sportowcem. W młodości zajmował się grą w piłkę nożną i hokeja. Był działaczem i zawodnikiem klubów sportowych Cracovii i Wisły. Jako działacz krakowskiej Wisły był jednym z twórców PZPN. Współpracował z Józefem Lustgartenem z Cracovii na rzecz utrzymania poprawnych stosunków między oboma krakowskimi klubami (Wisłą i Cracovią) oraz układając skład kadry narodowej. W 1919. został pierwszym społecznym sekretarzem PZPN, w 1921 kierował polską drużyną narodową w meczu z Węgrami. W Wilnie, będąc czynnym zawodnikiem, działał równocześnie w tamtejszym oddziale AZS-u. Napisał pierwszy w Polsce podręcznik do gry w piłkę nożną – *Sztuka gry w piłkę nożną*. Przeniósł na grunt polski system gry (1+2+3+5) stworzony przez Willama Nevilla Cobbolda. Zmarł po paromiesięcznej chorobie w Krakowie, został pochowany na Cmentarzu Rakowickim.

„Złota Księga" Wydziału Matematyki i Fizyki Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Wiażewicz Wacław, ur. 5.03.1729 na Litwie, zm. 7.08.1788 w Warszawie; profesor filozofii, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1744; w Wilnie był w 1759-1760 prefektem muzeum matematycznego Uniwersytetu Wileńskiego, w l. 1763-1766 – profesorem filozofii; w l. 1766-1670 – misjonarzem dworskim biskupa wileńskiego I.J. Massalskiego; w 1771 otrzymał sekularyzację papieską i został proboszczem w Malicach, w diecezji krakowskiej, w 1781 – kanonikiem łowickim; wydał tezy z filozofii (Wilno 1766).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 563-564.

Wichert Michał Józef, ur. 27.09.1719 na Litwie, zm. po 1773; pedagog, ksiądz katolicki, jezuita. W 1738 wstąpił do zakonu jezuitów; wykładał retorykę, poetykę i historię w kolegium w Kownie w l. 1751-1752 i w Dyneburgu w 1752-1753; teologię moralną, język hebrajski i grecki – w Wilnie w 1753-1758; filozofię – w Wilnie w 1758-1761 i w Nowogródku w 1761-1764, teologię – w Wilnie w 1766-1767, scholastyczną i polemiczną teologię – w Braniewie w 1767-1768 i w Grodnie w 1768-1769; był sekretarzem prowincjała w l. 1769-1772, rektorem domu 3. probacji przy kościele św. Rafała w Wilnie w l.1772-1773. Autor pracy pt. *Propositiones ex uniwersa philosophia*, Wilno 1764.

W. Pazdniakou, (w:) *Wialikaje Kniastwa Litouskaje Encykłapiedyja*, t. 1. Minska 2005, s. 448.

Wielhorski Władysław, ur. 6.03.1885 Złobyczach k. Żytomierza – zm. 13.12.1967 w Londynie; profesor Wyższej Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie, historyk, politolog, działacz społeczny. Jeden z współtwórców polskiej szkoły sowietologicznej. Gimnazjum ukończył w Żytomierzu, następnie w 1903 rozpoczął studia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Kijowskiego, skąd usunięto go z tzw. „wilczym biletem", zamykającym drogę do studiów w Rosji. Po

przeniesieniu się do Krakowa ukończył studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, uzyskując w 1911 stopień doktora filozofii. Po ukończeniu studiów jakiś czas mieszkał w Warszawie, jeszcze przed I wojną światową przyjechał na Litwę i poślubił tam Celinę Lewandowską z Bołcz w powiecie rosieńskim, gdzie osiadł i prowadził gospodarstwo także w okresie I wojny światowej i okupacji niemieckiej. Po uzyskaniu przez Litwę niepodległości włączył się aktywnie do działalności społeczno-politycznej Polaków litewskich: działał w Centralnym Polskim Komitecie Wyborczym, w Biurze Poselskim. Później w Komitecie Polskim. Został publicystą gazety „Dzień Kowieński", pisząc artykuły wstępne na tematy aktualne. Swymi wnikliwymi i na wysokim poziomie erudycyjnym artykułami stawiał w nadzwyczaj trudnej sytuacji publicystykę litewską i kierownicze koła polityków, którzy dążyli do wysiedlenia Wielhorskiego z Litwy. Wykorzystując fakt, iż urodził się na Ukrainie, władze litewskie pozbawiły go obywatelstwa i w 1923 wydaliły do Polski. Zamieszkał w Wilnie, gdzie na Uniwersytecie Stefana Batorego habilitował się z historii agrarnej Europy Środkowowschodniej. Został docentem USB. W 1930 otrzymał stanowisko dyrektora Wyższej Szkoły Nauk Politycznych w Wilnie, pełnił też tam funkcje profesora do 1939. Był posłem na Sejm II Rzeczypospolitej. W Wilnie pracował intensywnie nad historią Litwy i stosunkami polsko-litewskimi. W 1925 wydał pracę *Ludność polska na Litwie*, w 1928 opublikował książkę *Litwa etnograficzna*, w 1938 ogłosił studium *Litwa współczesna.* W 1940 w Wilnie został aresztowany przez NKWD i uwięziony, sąd wojenny skazał go na karę śmierci; w 1941 wywieziony z Wilna do więzienia w mieście Gorki (obecnie Niżnij Nowgorod). Jesienią 1941 po umowie Sikorski-Majski został zwolniony z więzienia w Gorkim; krótko przebywał w Kujbyszewie (obecnie Saratow), następnie wyjechał do Londynu. W Londynie przeżył 25 lat. Na emigracji został współtwórcą Związku Ziem Północno-Wschodnich oraz Ligi Niepodległości Polski, członkiem Tymczasowej Rady Jedności Narodowej oraz wielu organizacji społecznych i naukowych (Polskiego Towarzystwa Nauk, Instytutu Wschodniego „Reduta", Społeczności Akademickiej Uniwersytetu Stefana Batorego, Zrzeszenia Profesorów i Docentów na Obczyźnie, Koła Kijowian), wykładowcą Polskiego Uniwersytetu na Obczyźnie. Poza wyżej wymienionymi pracami, wydał też: *Polska a Litwa. Stosunki wzajemne w biegu dziejów* (1947), *Ustrój agrarny ZSRR* (1949), *Ziemie Ukrainne Rzeczypospolitej* (1959), *Wspomnienia z przeżyć w niewoli sowieckiej* (1965).

M. Jackiewicz, *Polacy na Litwie 1918*-2000. Warszawa 2003, s. 321-322; Z. Ponarski, *Prof. W. Wielhorski w niewoli bolszewickiej*, „Nasz Czas" 2002, nr 11; „Nowy Kurier", 2001, nr 9.

Wierzbicki Feliks, ur. 14.01.1699 w woj. witebskim, zm. 24.04.1761 w Połocku; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1714, filozofię studiował w Połocku w 1716-1719, teologię w Warszawie w l. 1723-1727, uczył w szkołach jezuickich, był kaznodzieją w Nieświeżu w l. 1730-1735, w Akademii Wileńskiej – profesorem filozofii w l. 1735-1738, teologii scholastycznej, pozytywnej i polemicznej w l. 1741-1743; potem był rektorem kolegiów w Witebsku, Nieświeżu i Pińsku oraz regensem Alumnatu Papieskiego w Wilnie w l. 1752-1755.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 423.

Wierzbicki Józef, ur. w 1914 w Kijowie, zm.?; docent doktor habilitowany, ekonomista rolny. Po ukończeniu gimnazjum w Wilnie w l. 1933-1938 studiował w Studium Rolniczym przy Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, był członkiem Akademickiego

Klubu Włóczęgów. Uczestniczył w kampanii wrześniowej 1939, działał w konspiracji, był żołnierzem AK w 5. batalionie 77. Pułku Piechoty Armii Krajowej, więziony w obozie pracy w Donbasie. Po powrocie do Polski pracował w rolniczej spółdzielczości handlowej, w Instytucie Melioracji i Użytków Zielonych, następnie w Polskiej Akademii Nauk a w l. 1965-1985 w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 413.

Wierzbicki Kazimierz Józef, ur. 22.02.1704 w woj. witebskim, zm. 14.03.1755 w Żodziszkach; profesor retoryki i filozofii w Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1719; w Wilnie był w l. 1734-1735 profesorem retoryki; w l. 1738-1741 – profesorem filozofii, w l. 1742-1745 – teologii, w l. 1746-1752 – prawa kanonicznego oraz regensem konwiktu szlacheckiego, który odbudował po pożarze w 1748; potem był profesorem kolegium w Słucku i rektorem kolegium w Żodziszkach w l. 1752-1755; opublikował *Vita V.P. Ludovici de Bessuy* (Wilno 1738).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 565.

Wierzbicki Paweł, ur. ok. 1585 na Litwie, zm. 20.07.1630 w Warszawie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. W l. 1616-1624 był profesorem teologii moralnej w Akademii Wileńskiej, w l. 1624-1625 spowiednikiem kanclerza litewskiego S.A. Radziwiłła, potem – kaznodzieją w Warszawie i rektorem w Łomży.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 566.

Wijuk-Kojałowicz zob. Kojałowicz Wijuk

Wilanowski Bolesław Ignacy, ur. w 1885, zm. w 1954; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego i Uniwersytetu Łódzkiego. teolog, Ukończył szkołę średnią i Seminarium Duchowne w Wilnie w 1907, tytuł magistra teologii uzyskał w 1911 w Akademii Duchownej w Petersburgu, stopień doktora – w 1913 na Uniwersytecie Wrocławskim, habilitował się w 1919 na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie; od 1919 wykładał apologetykę, Pismo św., patrologię, historię dogmatów i metodologię nauk teologicznych na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, od 1920 był tam profesorem; w l. 1923-1926 redagował „Kwartalnik Teologiczny Wileński"; w 1930 uzyskał doktorat prawa kanonicznego, zrezygnował z obowiązków kapłańskich i wykładał prawo kościelne na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych USB i w Szkole Nauk Politycznych w Wilnie; był członkiem zarządu Instytutu Naukowo-Badawczego Europy Wschodniej, redaktorem „Ateneum Wileńskiego"; po II wojnie światowej był profesorem prawa kanonicznego i historii prawa na Uniwersytecie Łódzkim; opublikował wiele prac dotyczących historii Kościoła, prawa kanonicznego i konkordatów, m.in. *Prawo małżeńskie Kościoła Rzymsko-Katolickiego* (Wilno 1928), *Rozwój historyczny procesu kanonicznego* (Wilno 1919).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 424.

Wilczyńska Kazimiera, z domu Urbanowicz, ur. 13.01.1897 w Carskim Siole w Rosji, zm. 15. I. 1980 w Toruniu; doktor nauk przyrodniczych, biolog, medyk. W 1913 ukończyła Państwowe Gimnazjum w Carskim Siole, w 1918 – Wyższe Żeńskie Kursy im. Leshafta w Petersburgu; w 1922 ukończyła Wydział Lekarski na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w 1925 uzyskała doktorat na USB pod kierunkiem prof. P. Wiśniewskiego na podst. pracy: *O zmienności Macrobiotus oberhaeuseri Doyére.* W l. 1921-1939 była asystentką na USB w Wilnie. Od 1944 do 1945 pracowała w prywatnym laboratorium w Krakowie, od 1946 do 1950 w Toruniu; od 1950 w Przychodni Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 733.

Wilczyński Franciszek, ur. w 1799 w Jasonach koło Uciany na Litwie, zm. w 1859 tamże; archeolog-amator, krajoznawca. W l. 1817-1819 studiował we Lwowie. W 1836 prowadził badania archeologiczne w guberni wileńskiej, mińskiej i witebskiej, w l. 1844-1858 badał pilkanie (kurhany) w okolicach Rakiszek i Uciany, także w powiecie oszmiańskim i lepelskim. Zebrał pokaźną kolekcję znalezisk archeologicznych i numizmatyki. W 1847 został czlonkiem Rosyjskiego Towarzystwa Archeologicznego w Petersburgu, współpracował z Wileńską Komisją Archeologiczną. O swoich badaniach publikował artykuły w «Tygodniku Petersburskim» (1836) i w «Zapiskach Sankt-Petersburskogo Archeołogiczesko-Numizmaticzeskogo Obszczestwa» (1850), korespondował z Eustachym Tyszkiewiczem i Józefem Ignacym Kraszewskim.

A. Luchtanas, «Utenos žinios» 2004, nr 10.

Wileńska Komisja Archeograficzna (Wilenskaja kommisija dla razbora i izdanija drewnich aktow – wileńska komisja ds. analizy i wydawania starożytnych dokumentów) – działająca w 1864-1915 rosyjska instytucja historyczno-propagandowa, która miała na celu na podstawie dokumentów udowodnić dawność prawosławia na Litwie oraz rosyjski charakter „litowsko-russkogo gosudarstwa". Pierwszym prezesem został Paweł Kukolnik. Komisja ta położyła jednak trudne do przecenienia zasługi, wydając 29 tomów inwentarzy i akt sądowych oraz 9 innych książek, ogłosiła kilkanaście tysięcy dokumentów-źródeł do dziejów Wielkiego Księstwa Litewskiego i zebrała „bezcenny materiał do badań historycznych" – jak pisał R. Mienicki.

A. Romanowski, *Pozytywizm na Litwie*, Kraków 2003, s. 66-68.

Wilkinowicz Ignacy, ur. 28.01.1690 na Żmudzi, zm. 31.12.1757 w Pińsku; profesor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1707; filozofię studiował w Akademii Wileńskiej w l. 1711-1714, teologię – w kolegium w Warszawie w l. 1715-1719; wykładał w Warszawie, Połocku, Pińsku; w Akademii Wileńskiej w l. 1729-1731, potem – w Braniewie; był regensem Seminarium Duchownego w Braniewie i Wilnie w l. 1742-1746, także rektorem kolegiów w Nieświeżu i Pińsku; instruktorem 3. probacji w Nieświeżu i Wilnie w l. 1749-175); opublikował *Tractatus theologicus de Deo Uno et Trino...* (Wilno 1739).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 425.

Wiskont Antoni zob. Viskantas Antanas.

Wiśniewski Paweł Piotr, ur. 29.06.1884 we Wróblewie k. Płocka, zm. 9.11.1971 w Lublinie; profesor USB w Wilnie, botanik. W 1907 ukończył biologię na Uniwersytecie Jagiellońskim, w tymże roku został zaangażowany do Akademii Rolniczej w Dublanach, gdzie pełnił funkcję asystenta. W 1910 po uzyskaniu stopnia doktora na Uniwersytecie Lwowskim, wyjechał na dalsze studia za granicę do Monachium, Kilonii, Wagenigen i Heidelbergu. Po powrocie został mianowany adiunktem Akademii w Dublanach. W 1913 przeniósł się do Warszawy rozpoczynając wykłady botaniki i fizjologii roślin na Kursach Przemysłowo-Rolniczych przy Muzeum Przemysłu i Rolnictwa, które w 1916 zostały przemianowane na Wyższą Szkołę Rolniczą SGGW i upaństwowione. W 1920 został powołany na profesora zwyczajnego tworzącego się Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Zorganizował Katedrę Botaniki Ogólnej. W latach akademickich 1922/1923 był dziekanem Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego. Na stanowisku profesora pozostawał przez 20 lat do likwidacji USB. W 1941 przedostał się do Lublina i w Motyczu doczekał się końca

wojny. W 1944 objął kierownictwo Katedry Botaniki Ogólnej w nowo powstałym Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Stworzył wileńską szkołę botaniczną, zajmował się m.in. badaniem flory wileńskiej. Zmarł w Lublinie w wieku 90 lat.

I. Sokołowska-Rutkowska, *Materiały do dziejów katedry botaniki Uniwersytetu Stefana Batorego*, (w:) *Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Księga pamiątkowa ku czci 400-lecia i 75 – lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*. Kraków 1996, s. 126.

Władyczko Stanisław Karol, ur. 4.11.1878 w Kownie, zm. 18.07.1936 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz psychiatra i neurolog. W Kownie ukończył gimnazjum, a następnie Wydział Lekarski Uniwersytetu Moskiewskiego; w 1907 usyskał stopień doktora medycyny; po ukończeniu uniwersytetu był asystentem w klinice Wojskowej Akademii Lekarskiej w Petersburgu, następnie docentem neurologii i psychiatrii tamże. W 1910 został profesorem w Instytucie Psychoneurologii w Petersburgu. W 1918 wrócił do kraju i zamieszkał w Wilnie. W 1919 został mianowany profesorem nadzwyczajnym, a od 1920 – profesorem zwyczajnym neurologii Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Dwukrotnie był dziekanem Wydziału Lekarskiego USB, był członkiem Komitetu Odbudowy Uniwersytetu Wileńskiego. Działał aktywnie w Wileńskim Towarzystwie Lekarskim. Był przewodniczącym Komitetu Walki z Gruźlicą. Był pułkownikiem Wojska Polskiego. Ogłosił ok. 40 prac naukowych. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

A. Łoza, *Czy wiesz kto to jest?* Warszawa 1938; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 126.

Włoszek Stanisław, ur. ok. 1554 w Juchnowie na Podlasiu, zm. 20.05.1621 w Warszawie; jezuita, rektor Akademii Wileńskiej. Do zakonu wstąpił w 1573. Był rektorem w Połocku 1585-1589, superiorem w Warszawie 1598-1603 i 1611-1614, rektorem Akademii Wileńskiej 1609-1611.

Encyklopedia wiedzy o jezuitach, Kraków 1996, s. 751.

Woelck Aleksander Karol, ur. w 1801 w Wilnie, zm. w 1869 tamże; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, lekarz. Ukończył wydział fizyko-matematyczny na Uniwersytecie Wileńskim. Miał zamiar poświęcić życie służbie wojenno-naukowej. W 1824 roku opublikował dysertację *De ligatura arteri ac iliacae externae*. Z kariery wojskowej, jednak, zrezygnował, ponieważ był powołany przez kuratora Uniwersytetu Wileńskiego na zastępcę prosektora anatomii. Od 1825 roku został pomocnikiem w uniwersyteckiej klinice położnictwa i wykładał zasady położnictwa dla przyszłych akuszerek. Na początku pracy w Wileńskiej Medyko-Chirurgicznej Akademii wykładał jako wolontariusz, bez wynagrodzenia, terapię ogólną, propedeutykę lekarską oraz naukę pisania recept, wykładał także toksykologię i pediatrię. W ciągu kilku lat pełnił funkcję sekretarza uniwersytetu. Wielkie znaczenie dla klinicystów położnictwa miały rozprawy Woelcka *De morbosis placenthae affectionibus*, *De convulsionibus parturientium*, *De puerperarum haemorrhagiis et parto praemature*, *Experimenta in nervorum atagonismum*. W 1831 roku Woelck został ordynatorem działu tak zwanych chorób zewnętrznych w szpitalu wojskowym. Zajmował się sprawami organizacyjnymi szpitala, przeznaczonego przede wszystkim dla zwalczania chorych na cholerę i osobiście brał czynny udział w leczeniu chorych. W 1836 roku został profesorem nadzwyczajnym w klinice położnictwa. Utrzymywał przyjacielskie stosunki z rodziną Mianowskich, przyjmował poród u żony profesora Mikołaja Mianowskiego. Został profesorem zwyczajnym w 1842 roku i po zamknięciu akademii mógł przenieść się do Kijowa na Uniwersytet św. Włodzimierza, lecz odmówił przyjęcia posady kierownika

wydziału położnictwa i poświęcił się praktyce lekarskiej, szczególnie położnictwu. Był jednym z najpracowitszych i zdolnych pedagogów. Ostatnie lata chorował na przewlekłą formę *osteomyelitis* prawej goleni, która utrudniała mu działalność lekarską. W związku z powtarzającymi się komplikacjami, doktor Lachowicz amputował mu prawą goleń.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 565.

Wojciechowski Jan, ur. w 1906 w Wilnie, zm. 8.12.1994 we Wrocławiu; profesor mineralogii i petrografii. Studiował na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego, do 1939 był asystentem w Katedrze Mineralogii i Petrografii USB. Podczas okupacji niemieckiej był żołnierzem AK (pseud. „Kolarz") – od 05/06 1942 do 09.1944 w „Bazie–Miód", w „Wachlarzu", Kedywie. Jednocześnie był pracownikiem Instytutu Geologicznego w Wilnie. Od 1945 mieszkał w Łodzi, był pracownikiem naukowym Uniwersytetu Łódzkiego, doktor, następnie profesor mineralogii i petrografii. W l. 1974-1987 był wykładowcą Uniwersytetu w Lubumbashi (Zair).

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 415.

Wolfgang Jan Fryderyk, ur. 17.07.1776 w Łozowie na Białorusi, zm. 19.05.1853 w Połukniu w powiecie trockim; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, botanik, farmakolog. Pochodził ze starego rodu holenderskiego. Przodkowie jego wyemigrowali do Prus, a ojciec przeniósł się do Kurlandii. Zmuszony stamtąd wyjechać osiadł w Lidzie, gdzie zmarł. Wolfgang początkowo uczył się w szkole pijarów w Szczuczynie, następnie studiował farmację w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie; w 1801 otrzymał stopień magistra farmacji, a po trzech latach powierzono mu zarząd apteki uniwersyteckiej, która mieściła się na rogu ulicy Uniwersyteckiej i Świętojańskiej. Potem został adiunktem na Uniwersytecie Wileńskim i zlecono mu wykłady z farmacji. Po utworzeniu katedry farmacji w 1810 został profesorem farmacji i farmakologii; wykładał do 1832, tj. do zamknięcia uniwersytetu. Następnie podał się do dymisji i zamieszkał w swoim majątku Połuknie w powiecie trockim. W Połukniu pracował nadal naukowo nad botaniką. Przy pomocy swoich uczniów Górskiego, Bessera i Fiodorowicza zebrał bogaty zielnik, który później podarował Towarzystwu Lekarskiemu Wileńskiemu. Pochowany na cmentarzu Ewangelickim w Wilnie; w 1956 cmentarz został zniwelowany, grób nie zachował się, nagrobek przeniesiono na cmentarz na Rossie.

L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 156.

Wolski Jerzy, ur. 22.04.1689 w woj. nowogródzkim, zm. 7.12.1737 w Pińsku; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1704 w Wilnie; był profesorem retoryki w Warszawie w l. 1718-1719 i w Akademii Wileńskiej w l. 1719-1720; pracował w Grodnie, Warszawie i Nowogródku; w l. 1725-1726 był profesorem teologii pozytywnej i polemicznej w Akademii Wileńskiej; w l. 1728-1734 – misjonarzem dworskim wojewody trockiego i wileńskiego Ogińskiego.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 572.

Wołłowicz Andrzej, ur. ok. 1610 na Litwie, zm. 30.08.1676 w Nieświeżu; rektor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. Był bratem Władysława Wołłowicza, hetmana wielkiego litewskiego; był kaznodzieją w kościele św. Kazimierza i św. Jana; w l. 1658-1659 wykładał w kolegium jezuickim w Krożach, w 1653 był rektorem kolegium w Pińsku, w 1662-1665 – rektorem w Nieświeżu; w l. 1666-1669 – rektorem Akademii Wileńskiej; od 1673 do śmierci – prowincjałem litewskiej prowincji jezuitów.

V. Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje.* Vilnius 2002, s. 367-368.

Wołłowicz Antoni Erazm, ur. 24.09.1711, zm. 6.07.1770; doktor prawa kościelnego, ksiądz katolicki, biskup łucki. Studiował w Rzymie, tam uzyskał stopień doktora prawa kościelnego i cywilnego Był rejentem sądu w Sieradzu, po święceniach w 1744 został pisarzem wielkim litewskim i sekretarzem królowej Marii Józefiny, następnie kanonikiem gnieźnieńskim i w 1742 – kanonikiem wileńskim oraz archidiakonem żmudzkim. 12.05.1755 prekonizowany biskupem łuckim.

P. Nitecki, Biskupi *Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny.* Warszawa 2000, s. 493; V. Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje.* Vilnius 2002, s. 367.

Wołodźko Józef (Juozas Volodzka), ur. w 1763, zm. w 1829; doktor filozofii. W l. 1828-1829 był pierwszym cenzorem książek litewskich w cenzurze m. Wilna. Pochodził z zagrodowej szlachty ze Żmudzi. Po ukończeniu gimnazjum w Krożach kształcił się w Szkole Głównej Litewskiej w Wilnie. Pod koniec życia poświęcił się pracy w Wileńskim Towarzystwie Dobroczynności.

A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński.* Wilno 1997, s. 63.

Wołonczewski Maciej Kazimierz (Motiejus Valančius), syn Michała i Anny, ur. 16(28).02. 1801 we wsi Nasreny (Nasrėnai), gmina Sałanty (Salantai), powiat Kretynga na Żmudzi, zm. 29.05.1875 w Kownie; ksiądz katolicki, biskup żmudzki. Pochodził z rodziny wolnych chłopów, ale chcąc uczyć się na księdza wyrobił dokumenty szlacheckie. W l. 1816-1821 uczył się w sześcioklasowej szkole oo. dominikanów w Kalwarii Żmudzkiej, następnie w latach 1822-1824 w seminarium duchownym w Worniach. W 1824 został wysłany do Wyższego Seminarium Duchownego w Wilnie, gdzie również był studentem teologii Uniwersytetu Wileńskiego; w 1828 przyjął święcenia w katedrze wileńskiej; seminarium ukończył w 1828 ze stopniem kandydata teologii. Po studiach wysłano go Mozyrza, gdzie do 1834 pełnił obowiązki nauczyciela religii i kapelana w tamtejszej szkole powiatowej. W latach 1834-1840 był nauczycielem religii, kapelanem i bibliotekarzem w gimnazjum w Krożach na Żmudzi. W 1840 został profesorem teologii pastoralnej i archeologii biblijnej w Akademii Duchownej w Wilnie, gdzie też uzyskał stopień doktora teologii. W 1842 razem z Akademią przeniesiony był do Petersburga, gdzie nadal pracował jako profesor. W 1845 powrócił na Żmudź, gdzie został rektorem seminarium duchownego w Worniach. 28.09.1849 prekonizowany biskupem żmudzkim, sakrę biskupią przyjął 8.03.1850. Dbał gorliwie o rozwój życia religijno-moralnego wiernych, przeprowadzał wizytacje parafii, walczył z plagą alkoholizmu; za jego rządów stolica diecezji, na żądanie władz rosyjskich, została przeniesiona w 1863 do Kowna. Był też pisarzem litewskim, zadebiutował w 1864. Wydał zbiorki opowiadań *Vaikų knygelė* (Książeczka dla dzieci, 1868), *Paaugusių žmonių knygelė* (Książeczka dla dorosłych, 1868), a także opowieść *Palangos Juzė* (Józio z Połągi, 1869). Opublikował w języku litewskim *Žemaičų vyskupystė* (1848) – *Żmudzkie biskupstwo*, przełożone przez M. Hryszkiewicza, 1848, 2 t.. Zbierał też na Żmudzi baśnie, pieśni ludowe i przysłowia; przysłowia wydał: *Patarlės žemaičių* (1867). Pochowany w katedrze w Kownie.

Z. Stoberski, *Historia literatury litewskiej.* Wrocław 1986, s. 67-69; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny.* Warszawa 2000, s. 494; *Lietuvių literatūros enciklopedija.* Vilnius 2001, s. 529-530; M. Jackiewicz, *Dzieje literatury litewskiej do 1917*, t. 1. Warszawa 2003, s. 120-121.

Wołoszynowa Lidia z d. Łoś, ur. 8.02.1911 w Petersburgu, zm. w 2000 w Warszawie;

profesor, psycholog. W 1929 ukończyła Gimnazjum im. R. Traugutta w Brześciu n. Bugiem; w 1936 ukończyła filologię polską i słowiańską oraz psychologię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W l. 1932-1939 była asystentką na USB; w l. 1940-1941 – nauczycielką w szkole średniej w Wilnie, w l. 1942-1944 uczestniczyła w tajnym nauczaniu. Po II wojnie światowej wyjechała do Torunia, na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w 1951 uzyskała doktorat pod kierunkiem S. Błachowskiego na podst. pracy: *O przeżyciach przyrody. Analiza psychologiczna i znaczenie w życiu.* W 1961 habilitowała się na Uniwersytecie Warszawskim na podst. rozprawy *Psychologia pomaga wychowaniu.* Od 1961 profesor Uniwersytetu Warszawskiego.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 762.

Woyciunowski Piotr, ur. 26.06.1622 na Żmudzi, zm. 11.11.1687 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w 1641 w Wilnie; w l. 1660-1662 był prefektem szkół i profesorem teologii moralnej w kolegium w Krożach; w l.1663-1664 – profesorem teologii moralnej w Akademii Wileńskiej, w l. 1664-1670 – profesorem filozofii, w l. 1667-1670 – profesorem Pisma św., w l. 1670-1671 – teologii pozytywnej; w l. 1671-1672 był misjonarzem dworskim marszałka polnego litewskiego, w l. 1672-1674 i 1678-1679 – profesorem teologii scholastycznej w Akademii Wileńskiej; potem wykładał w Braniewie i Poszawszu na Litwie, w 1687 został profesorem teologii moralnej w Akademii Wileńskiej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 575.

Woyczyński Benedykt, ur. w 1895, zm. w 1927 w Wilnie; doktor filozofii. Był starszym asystentem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i prezesem Koła Filozoficznego przy USB. Zmarł na gruźlicę, pochowany na cmentarzu Bernardyńskim.

A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński.* Wilno 1997, s. 47.

Woyniłłowicz Romuald, ur. 7.02.1714 na Litwie, zm. 27.10.1763 w Warszawie, profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1729, studiował w Akademii Wileńskiej filozofię w l. 1732-1735 i teologię w l. 1738-1742; wykładał w Warszawie, Nowogródku, Nieświeżu i Połocku; w l. 1747-1748 był profesorem etyki w Akademii Wileńskiej, w l. 1757-1758 – profesorem teologii scholastycznej i polemicznej oraz dziekanem Wydziału Filozoficznego Akademii Wileńskiej; w l. 1758-1763 był rektorem kolegium jezuickiego w Mińsku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 575.

Wóycicki Aleksander, ur. 7.03.1878 w Mistowie k. Mińska Mazowieckiego, zm. 2.08 1954 w Warszawie; profesor, rektor Uniwersytetu Stefana Batorego, ksiądz katolicki. Uczył się w III Gimnazjum w Warszawie oraz w l. 1896-1901 w warszawskim Seminarium Duchownym; w l. 1906-1909 studiował w Paryżu i w Lowanium, gdzie uzyskał doktorat nauk politycznych i społecznych; wykładał socjologię w Akademii Duchownej w Petersburgu do 1918, później – do 1924 na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim; od 1924 był profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, w l. 1937-1939 był jego rektorem; w l. 1922-1927 poseł na Sejm RP z ramienia Chrześcijańskiej Demokracji; od 1923 stały delegat Polski przy Lidze Narodów oraz na zjazdach Międzynarodowego Stowarzyszenia Postępu Społecznego; w l. 1925-1939 – wiceprezes Polskiego Towarzystwa Polityki Społecznej; członek Rady Ochrony Pracy przy Ministerstwie Opieki Społecznej oraz członek Rady Społecznej przy Prymasie Polski; w l. 1938-1939 był członkiem władz Obozu Zjednoczenia Narodowego; w 1939 był więźniem na Pawiaku w Warszawie; po II

wojnie światowej był wykładowcą socjologii na Uniwersytecie Warszawskim oraz w Seminarium Duchownym w Warszawie; ogłosił m.in. książki: *Chrześcijański ruch robotniczy w Polsce* (1921), *Dzieje robotników przemysłowych w Polsce* (1929) oraz ponad 100 artykułów w czasopismach, a także mowy i wykłady inauguracyjne w „Roczniku USB" 1937-1938 i 1938-1939.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 430; *Wielka encyklopedia powszechna PWN*, t. 30. Warszawa 2005, s. 9.

Wróblewska Elwira, ur. 17.11.1912 w Wilnie, zm. 21.05.1992 w Toruniu; profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, historyk. W 1931 ukończyła Gimnazjum im. E. Orzeszkowej w Wilnie; w l. 1932-1939 była nauczycielką w szkołach w Wilnie i na Wileńszczyźnie; w l. 1940-1945 pracowała w Dyrekcji Kolejowej w Wilnie jako urzędniczka. W 1945 wyjechała do Torunia. W 1960 uzyskała doktorat na UMK pod kierunkiem W. Łukaszewicza na podst. pracy: *Józef Feliks Zieliński (Izet-Bey) 1808-1878*. W 1978 habilitowała się w UMK na podst. rozprawy: *Satyra polityczna Wielkiej Emigracji*. Pochowana na cmentarzu Komunalnym w Toruniu.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 768.

Wróblewska Krystyna z d. Hirschberg, ur. w 1904 w Warszawie, zm. w 1994; profesor Politechniki Krakowskiej, wileńsko-krakowska graficzka, żona rektora Uniwersytetu Wileńskiego, Bronisława Wróblewskiego, matka Jerzego, profesora prawa na Uniwersytecie Łódzkim i Andrzeja, znanego malarza polskiego, W Wilnie mieszkała od 1921 do 1945; ukończyła Wydział Sztuk Pięknych Uniwersytetu Stefana Batorego, na którym kształciła się pod kierunkiem m.in. Ludomira Sleńdzińskiego i Jerzego Hoppena (dyplom otrzymała w 1937). Należała do *Grupy Wileńskiej*. Członek Związku Polskich Artystów Plastyków. Po 1945 związana z Krakowem, podejmując tam aktywną działalność artystyczno-pedagogiczną; m.in. jako profesor i kierownik Katedry Malarstwa, Rysunku i Rzeźby na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej oraz przewodnicząca ugrupowania *Dziewięciu Grafików* (1947-1960). Droga twórcza artystki związana była głównie z tradycjami: klasycyzmu, realizmu i ekspresjonizmu oraz techniką drzeworytu. Zasłynęła także ekslibrisami wystawianymi na całym świecie.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 416.

Wróblewski Bronisław, syn Józefa i Julii ze Smoluchowskich, ojciec znanego malarza Andrzeja Wróblewskiego i Jerzego, prawnika, ur. 13.11.1888 w Twerze w Rosji, zm. 26.08.1941 w Wilnie; profesor prawa Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, rektor USB. Ukończył gimnazjum w Warszawie i Wydział Prawa Uniwersytetu Dorpackiego (obecnie Tartu, Estonia); studia uzupełnił w Paryżu i Rzymie. W l. 1916-1917 był konsultantem w Towarzystwie Niesienia Pomocy Ofiarom Wojny w Moskwie. W 1920 powrócił do kraju, w l. 1920-1921 wykładał w Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie; od 1921 został profesorem zwyczajnym prawa karnego na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Zajmował się penologią, polityką kryminalną oraz systemem prawa karnego. Napisał i wydał wiele prac na ten temat, m.in. *Przestępstwa tłumu* (1922), *Penologia, socjologia kar* (t. 1-2, 1926), *Wstęp do polityki kryminalnej* (1922), *Studia z dziedziny prawa i etyki* (1934), *Zarys polityki karnej* (1928). Redaktor pracy zbiorowej *Ogólna nauka o prawie* (t. 1-2 1936-1938). Zmarł na atak serca podczas rewizji swego wileńskiego mieszkania przez hitlerowców. Pochowany na Cmentarzu na Rossie.

A. Łoza, *Czy wiesz kto to jest*? Warszawa 1938; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 36;

Wielka encyklopedia PWN, t. 30. Warszawa 2005, s. 23.

Wróblowa Wacława, ur. 5.03.1905 w Czajach, zm.?; doktor habilitowana medycyny. Od dzieciństwa mieszkała w Wilnie, gdzie ukończyła gimnazjum im. E. Orzeszkowej, następnie studiowała medycynę na Uniwersytecie Stefana Batorego, dyplom uzyskała w 1926; na USB była młodszym asystentem, następnie st. asystentem w I Klinice Chorób Wewnętrznych USB, a w czasie wojny pracowała w Szpitalu Chorób Zakaźnych w Wilnie. W 1945 roku wyjechała do Gdańska i od 1945 do 1970 pracowała w I Klinice Chorób Wewnętrznych Akademii Medycznej, gdzie uzyskała stopień doktora nauk medycznych, następnie doktora habilitowanego, od 1990 przebywała w USA u syna lekarza.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 416.

Wrzosek Adam Jan, ur. w 1875, zm. w 1965, profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, lekarz, antropolog, historyk medycyny i nauk przyrodniczych. Od 1901 asystent Zakładu Patologii Ogólnej Uniwersytetu Jagiellońskiego, w l. 1910-1918 profesor Uniwersytetu Jagiellońskiego, w l. 1918-1920 Uniwersytetu Warszawskiego. Od 1920 profesor uniwersytetu w Poznaniu, gdzie zorganizował Zakład Historii i Filozofii Medycyny na Wydziale Lekarskim, a w 1921 Zakład Antropologii. W l. 1920-1923 był organizatorem Wydziału Lekarskiego USB, gdzie następnie wykładał w latach 1935-1939. W 1925 założył w Poznaniu Polskie Towarzystwo Antropologiczne. Podczas II wojny światowej zorganizował Wydział Lekarski tajnego Uniwersytetu Ziem Zachodnich w Warszawie. Członek Polskiej Akademii Umiejętności od 1930. Autor ok. 500 prac naukowych, m.in. monografii *Jędrzej Śniadecki* (tom 1-2, 1910) i *Bibliografii antropologii polskiej* (do r. 1955 włącznie, tom 1-2, 1959-1960).

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 578.

Wujek (Vangrowecz, Vangrovicius, Wągrovitius, Wuyek) Jakub, ur. w 1541 w Wągrowcu – zm. 27.07.1597 w Krakowie, doktor teologii, rektor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, autor przekładu Biblii na język polski. Wykształcenie początkowe uzyskał w rodzinnym Wągrowcu w szkole cystersów. Następnie kształcił się w 1555 we Wrocławiu, w 1558-1559 w Akademii Krakowskiej, gdzie uzyskał bakalaureat. W Krakowie został nauczycielem w szkole biskupa krakowskiego Jakuba Uchańskiego. Po tym jak Uchański został prymasem Polski wysłał Wujka jako opiekuna swoich bratanków do Wiednia do kolegium jezuickiego. Uzyskał tam magisterium z filozofii. Studia filozoficzne uzupełniał wykładami z matematyki i doskonaląc znajomość języka greckiego. W Wiedniu w 1565 wstąpił do zakonu jezuitów i po nowicjacie rozpoczął w Kolegium Rzymskim studia teologiczne, gdzie uzyskał doktorat. Po dwóch latach w Rzymie powrócił do Polski do Pułtuska, gdzie był wykładowcą kolegium jezuickiego. Na kapłana został wyświęcony w roku 1568 w Pułtusku i od tego czasu poświęcił się intensywnej pracy kaznodziejskiej i pisarskiej. W latach 1571-1578 jako rektor organizował kolegium jezuickie w Poznaniu. W latach 1578-1580 był rektorem Akademii Wileńskiej. W l. 1579-1584 założył prowincję jezuicką w Koloszwarze w Siedmiogrodzie. Wydał: *Postyllę katolicką* (*Postylla catholica, to iest Kazania na każdą niedzielę i na każde święto przez cały rok*, 1573), *Postyllę mniejszą*, *Żywoty, Pasję* i inne liczne publikacje. Władze zakonu jezuitów w 1584 zleciły mu przełożenie Pisma Świętego. Prawdopodobnie już wcześniej pracował nad przekładem *Nowego Testamentu* z *koine*. Podstawą przekładu była *Wulgata*. W 1593 ukazał się przekład Nowego Testamentu, wydany z poprawkami i psalmami w 1594. Pełny przekład został ukończony w roku 1595. Po wprowadzeniu poprawek

i korekt całość Biblii ukazała się dopiero dwa lata po śmierci Jakuba Wujka – w roku 1599. Przekład Wujka był modernizowany i poprawiany i pełnił rolę podstawowego polskiego przekładu katolickiego przez ponad trzy wieki. Niezwykle piękny i dostojny tekst tego przekładu odegrał ogromną rolę językową i kulturotwórczą, zwłaszcza w dziedzinie literatury. Ciało Jakuba Wujka spoczęło w podziemiach kościoła św. Barbary w Krakowie.

Wielka encyklopedia powszechna PWN, t. 30. Warszawa 2005, s. 56.

Wyrwicz Andrzej, ur. 21.11.1636 w pow. orszańskim, zm. 14.04.1698 w Grodnie; profesor filozofii, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1653; w l. 1656-1658 studiował filozofię w Rzymie. Był profesorem lub prefektem szkół w Krożach, Nowogródku i Warszawie; w Wilnie w Akademii był w l. 1669-1672 – profesorem filozofii, w l. 1673-1674 i 1678-1679 – prefektem szkół, w 1680-1683 – profesorem teologii, w l. 1683-1688 – regensem Seminarium Papieskiego; w 1688-1691 – rektorem w Połocku.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 527.

Wyrwicz Antoni, ur. w 1791, zm. 23.10.1865 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Wileńskiego, matematyk, astronom. Uczył się w szkole bazylianów w Borunach w powiecie oszmiańskim; studiował matematykę na Uniwersytecie Wileńskim i w 1811 uzyskał stopień doktora filozofii; w 1820 został adiunktem, w l. 1826-1832 był profesorem matematyki wyższej, wykładał także astronomię. Po zamknięciu uniwersytetu w 1832 mieszkał w Wilnie, ogłaszał podręczniki dla szkół średnich. Wydał następujące prace: *Początki geometrii analitycznej przez Biota*, Wilno 1819; *Początki geometrii dla szkół powiatowych na klasę I, II, III*, Wilno 1825, 1827; *Początki algebry na klasę I i II*, t. 1-2, Wilno 1828; *Przypisy do algebry*, Wilno 1828; *Początki geometrii analitycznej dla szkół gimnazjalnych na klasę III*, Wilno 1829. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 97.

Wyrwicz Jan, ur. 25.06.1724 na Białorusi, zm. 8.12.1773 w Kownie; profesor Akademii Wileńskiej, jezuita. Do zakonu wstąpił w Wilnie w 1741; wykładał w Kownie i Warszawie, w l. 1760-1761 był prokuratorem prowincji litewskiej w Warszawie, w l. 1763-1768 misjonarzem dworskim kasztelana mścisławskiego, w l. 1769-1770 – profesorem prawa kanonicznego, prefektem szkół i sekretarzem Akademii Wileńskiej, w l. 1770-1772 – prokuratorem i prefektem budowy Akademii.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 580.

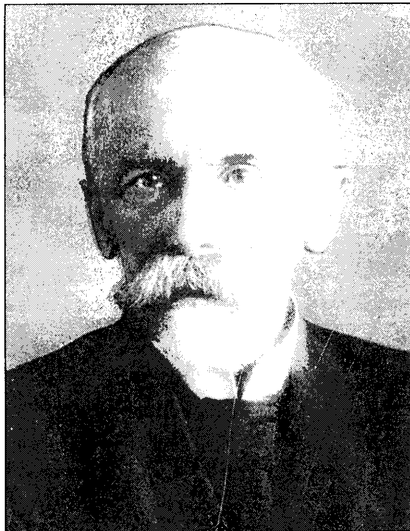
Wysłouch Seweryn, syn Antoniego i Seweryny ze Skarżyńskich, ur. 19.03.1900 w majątku Pirkowicze, w powiecie kobryńskim, zm. 27.02.1968; profesor Uniwersytetu Wrocławskiego, adiunkt Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, historyk. Naukę rozpoczął w 1911 w prywatnym gimnazjum "Katche" w Wilnie, przerwał ją w 1915, na skutek działań wojennych i ewakuacji gimnazjum do Rosji. W 1918 powrócił do rodzinnego majątku, a w 1920 uczestniczył w wojnie polsko-bolszewickiej. Po zakończeniu wojny niemalże równocześnie ze zwolnieniem z armii uzyskał świadectwo dojrzałości na Wojskowych Kursach Maturalnych i 1923 wstąpił na Wydział Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Już po II roku studiów powierzono mu posadę zastępcy asystenta, następnie asystenta przy Katedrze Prawa Narodów, a w niespełna rok po ukończeniu studiów (1927) otrzymał nominację na starszego asystenta przy Katedrze Historii Ustroju Polski. Bardzo szybko, bo w 1930 roku uzyskał tytuł doktora praw za pracę napisaną pod kierunkiem profesora Stefana Ehren-

kreutza: *Rozwój granic i terytorium powiatu kobryńskiego do połowy XVI wieku.* W 1937 roku habilitował się dysertacją *Posługi komunikacyjne w miastach Wielkiego Księstwa Litewskiego na prawie magdeburskim do połowy XVI wieku.* Od 1934 zatrudniony został na stanowisku adiunkta przy Studium Historii Prawa Litewskiego. Na wniosek Rady Wydziału Prawa i Nauk Społecznych mianowano go adiunktem stałym od dnia 1 września 1939. Gruntowna znajomość problematyki białoruskiej zadecydowała również o powierzeniu mu stanowiska kierownika Referatu Spraw Mniejszościowych w działającym od 1930 roku Instytucie Naukowo – Badawczym Europy Wschodniej w Wilnie. Po przybyciu do Wrocławia w 1946 objął Katedrę Historii Ustroju Polski na Wydziale Prawa, którą kierował do końca życia.W l. 1947-1952 pełnił funkcję prorektora Uniwersytetu i Politechniki Wrocławskiej. W latach 1956-1958 pełnił obowiązki dziekana Wydziału Prawa, a w 1959-1964 kierownika Studium Administracyjnego Uniwersytetu Wrocławskiego. Obok zajęć uniwersyteckich zaangażował się w utworzenie wrocławskiego oddziału Instytutu Śląskiego, a później Wrocławskiego Oddziału Instytutu Zachodniego. Zmarł 27 lutego 1968 r. na leukemię.

D. Malicka, *Zagadnienia białoruskie w publicystyce Seweryna Wysloucha.* „Regiony i Pogranicza" 2009, nr 2; *Słownik historyków polskich* (pod redakcją Marii Prosińskiej-Jackl), Warszawa 1994.

Władysław Zawadzki

Marian Zdziechowski

ZŻ

Zabłocki Bernard, ur. 1.01.1907 w Nowogródku, zm. 3.03.2002 w Kolumbii; chemik mikrobiolog i immunolog, profesor Uniwersytetu Łódzkiego. Ukończył studia chemiczne na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, a następnie medycynę w Warszawie. Organizator i kierownik Zakładu Bakteriologii, późniejszej Katedry Mikrobiologii, dyrektor Instytutu Mikrobiologii UŁ. Profesor UŁ w latach 1946-1977, prorektor UŁ w latach 1951-1965. Członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk, przewodniczący Komitetu Immunologii PAN – Wydz. VI. Członek wielu polskich towarzystw naukowych oraz Komisji Edukacji w Międzynarodowej Unii Towarzystw Immunologicznych. Od 1950 profesor UŁ. Od 1965 członek PAN. 1934 wyizolował endotoksynę pałeczki duru brzusznego i podał jej strukturę chemiczną. Główne publikacje: *Bakterie i wirusy chorobotwórcze człowieka* (1966), *Podstawy współczesnej immunologii* (1973).

W. Korowajczyk, *Naukowe Wilno w powojennej Łodzi*. „Nasza Gazeta" 1996, 3-9.II., s. 10.

Zacharewicz Witold, syn Antoniego i Malwiny z Woronowiczów, ur. 9.09.1904 w Duniłowiczach w powiecie postawskim, zm. 12.07.1974 w Toruniu; docent Uniwersytetu Warszawskiego, profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, chemik. Uczył się początkowo w domu, potem w gimnazjum w Święcianach, w 1914 zmarł ojciec, w 1915 z matką został ewakuowany do Carycyna do Rosji, gdzie kontynuował naukę. W 1919 powrócił do Wilna, gdzie wstąpił do Gimnazjum im. Króla Zygmunta Augusta, w 1924 uzyskał maturę i w tymże roku wstąpił na Wydział Matematyczno-Przyrodniczy Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, studiował chemię; w 1930 pod kierunkiem prof. Kazimierza Sławińskiego uzyskał magisterium; do 1933 prowadził badania z chemii terpenów, a w 1933 otrzymał stypendium i wyjechał na dwuletni staż naukowy do Instytutu Sosny (Institut du Pin) w Bordeaux, a następnie przeniósł się do Paryża, gdzie kontynuował studia w dziedzinie chemii terpenów. Tamże w 1935 obronił pracę doktorską pt. *Syntezy w układzie mirtenolu*. Po powrocie do kraju nostryfikował dyplom Uniwersytetu Paryskiego na Uniwersytecie Wileńskim i kontynuował pracę naukową i dydaktyczną na USB. W 1939 habilitował się z zakresu chemii farmaceutycznej na Uniwersytecie Warszawskim i został powołany na stanowisko docenta na tym uniwersytecie. Po wybuchu wojny powrócił do Wilna, gdzie na Wileńszczyźnie pracował jako robotnik leśny, potem w Wilnie pracował jako chemik-laborant w fabryce chemicznej. W październiku 1945 rozpoczął pracę w Urzędzie Pełnomocnika Rządu RP do Spraw Ewakuacji w Litewskiej SRR, a w sierpniu 1946 wyjechał do Torunia, gdzie powołano go na stanowisko profesora nadzwyczajnego i kierownika Katedry Chemii Organicznej na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika. Tu pełnił szereg funkcji, m.in. przez kilka kadencji był dziekanem i prodziekanem Wydziału Matematyki, Fizyki i Chemii; w l.1952-1954 był prorektorem UMK; w 1954 został posłem na Sejm RP, był prezesem Polskiego Towarzystwa Chemicznego Oddziału Pomorskiego; w 1963 został członkiem Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego.

L. Borowiecki, A. Uzarewicz, *Prof. dr hab. Witold Zacharewicz*. „Wiadomości Chemicz-

ne" 1975, z. 3, s. 547-551; M. Zaidlewicz, *Toruńscy twórcy*.

Zahorski Władysław, ur. 19.09.1858 w Święcianach, zm. 24.08.1927 w Wilnie; historyk Wilna, doktor honoris causa Uniwersytetu Stefana Batorego, lekarz, działacz społeczny i oświatowy. W 1883 ukończył Wydział Medyczny Uniwersytetu Moskiewskiego. Po studiach był lekarzem powiatowym w Jekatierinburgu na Uralu oraz lekarzem miejskim w Czelabińsku. W 1892 wrócił do kraju i zamieszkał na stałe w Wilnie, gdzie poświęcił się poza pracą lekarską, działalnością społeczną. Wspólnie z Władysławem hr. Tyszkiewiczem założył w Wilnie Towarzystwo Doraźnej Pomocy Lekarskiej. Przewodniczył komitetowi redakcyjnemu pierwszej polskiej książki, wydanej w Wilnie po roku 1863 *Znad Wilii i Niemna*. W 1899 był współzałożycielem jednego z wielu wówczas, nielegalnych towarzystw oświatowych. Nazywało się ono *Towarzystwo książeczkowe* i miało za główne zadanie nabywanie w większych ilościach książek ludowych i popularnych wydawnictw, jakie wychodziły w Warszawie. Zahorski był sekretarzem Wileńskiego Towarzystwa Lekarskiego. Opracował cenną monografię Towarzystwa za ostatnie 90 lat. Działał w Towarzystwie Przyjaciół Nauk, najpierw jako wiceprezes, potem jako prezes. Był jednym z założycieli Towarzystwa Przyjaciół Połągi (1904). W 1905 redagował zastępczo założone w Wilnie wespół z Sewerynem Houwaldem „Zorzę" i „Jutrzenkę", a w 1906 powołano go na prezesa komitetu redakcyjnego oraz zarządu „Dziennika Wileńskiego". Był jednym z założycieli wileńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Z jego inicjatywy wydana była w Krakowie przez grono uczonych książka pt. *Polska i Litwa w stosunku dziejowym*. Był popularyzatorem dziejów Wilna, jego pamiątek, tradycji i zabytków. Wydał w Wilnie: *Podania i legendy wileńskie* (1925), *Katedra wileńska* (1924), *Kościół św. Anny w Wilnie* (1905), *Przewodnik po Wilnie* (1910), *Szymon Konarski. Życie i czyny* (1907), *Troki i zamek trocki* (1902), *Z r. 1812 w Wilnie* (1901). Posiadał tytuł doktora honoris causa Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Chorował na serce. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

E. Małachowicz, *Wilno*. Wrocław 1996, s. 334; J. Hernik Spalińska, *Wileńskie Środy Literackie (1927-1939)*. Warszawa 1998, s. 57.

Zajančkauskas Vincas (Wincenty Zajączkowski), imię zakonne Bonawentura; ur. 5.04.1884 w Pumperyszkach koło Malat na Litwie, zm. 6.12.1956 w Bridgeville w Pensylwanii (USA); doktor filozofii, ksiądz katolicki, franciszkanin, działacz litewski. Urodził się w ubogiej rodzinie litewskiej; dzięki pomocy hr. Jeleńskiej wstąpił w 1899 do gimnazjum w Petersburgu, następnie w 1901 do Seminarium Duchownego w Wilnie, gdzie uczył się do 1905. Po ukończeniu seminarium skierowano go do Akademii Duchownej w Petersburgu, gdzie 5.06.1907 uzyskał święcenia kapłańskie. W Akademii Duchownej uzyskał stopień magistra św. teologii. Następnie przez cztery lata studiował we Fryburgu, gdzie z kolei uzyskał stopień naukowy doktora filozofii. W 1912 powrócił do Wilna i tutaj przez 3 lata w gimnazjum żeńskim wykładał religię. Podczas pierwszej wojny światowej był proboszczem w Roszniewie i Gieranonach (obecnie Białoruś). Po wojnie w l. 1919-1930 był nauczycielem w litewskim Seminarium Nauczycielskim w Wilnie. Po zamknięciu seminarium, w l. 1930-1934 uczył w gimnazjum litewskim w Święcianach. W 1934 wyjechał do Kowna, tam wstąpił do zakonu franciszkanów i od 1935 pracował w Gimnazjum Franciszkańskim św. Antoniego w Kretyndze na Żmudzi; w 1937 został dyrektorem tego gimnazjum, obowiązki dyrektora pełnił do jesieni 1940. W 1944 wyjechał do Niemiec, a później do USA. Mieszkając w Wilnie współpracował z prasą litewską, napisał w języku polskim *Historię literatury litewskiej*, w języku litewskim – kilkanaście prac na tematy religijne.

Lietuvių enciklopedija, t. 30. Boston 1963, s. 56.

Zajączkowski Ananiasz, syn Aleksandra (Achnezera) i Emilii z Bezekowiczów, ur. 12. 11.1903 w Wilnie, zm. 6.04.1970 w Rzymie, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, polski orientalista turkolog, działacz karaimski, członek Polskiej Akademii Nauk i Polskiej Akademii Umiejętności. Był synem Karaima, kancelisty sądowego w Wilnie. Uczęszczał do Gimnazjum im. Zygmunta Augusta w Wilnie (do 1925), następnie odbył studia orientalistyczne na Uniwersytecie Jagiellońskim; w 1929 obronił doktorat na tej uczelni, na podstawie pracy *Sufiksy imienne i czasownikowe w języku zachodniokaraimskim. Przyczynek do morfologii języków tureckich*, przygotowanej pod kierunkiem Tadeusza Kowalskiego. Studia uzupełniał na uczelniach zagranicznych – w Berlinie, Stambule i Paryżu (1929-1931). Pracował przez rok jako asystent w Katedrze Filologii Orientalnej na Uniwersytecie Jagiellońskim, by przenieść się w 1932 na Uniwersytet Warszawski, na stanowisko starszego asystenta w Instytucie Orientalistycznym. W 1933 habilitował się na podstawie rozprawy *Studja nad językiem staroosmańskim. Wybrane ustępy z anatolijsko-tureckiego przekładu Kalili i Dimny* i został docentem w Katedrze Turkologii Uniwersytetu Warszawskiego. Mianowany profesorem nadzwyczajnym w 1935, został jednocześnie kierownikiem Katedry Turkologii (w latach 1945-1950 Katedry Orientalistyki, 1950-1969 ponownie Katedry Turkologii). Kierował również Instytutem Orientalistycznym (1945-1950, 1957-1961) i Zakładem Turkologii i Iranistyki Instytutu Orientalistycznego (od 1969); w 1946 został profesorem zwyczajnym. Ponadto był profesorem i kierownikiem Katedry Orientalistyki Uniwersytetu Wrocławskiego (1945-1950). W latach 1948-1950 był pracownikiem naukowym Studium Języków Wschodnich Instytutu Spraw Międzynarodowych w Warszawie, a 1953-1969 był kierownikiem Zakładu Orientalistyki PAN (w ramach Zakładu kierował Pracownią Leksykograficzną i Pracownią Bliskiego i Środkowego Wschodu). Przed II wojną światową prowadził wykłady z turkologii w Szkole Wschodoznawczej w Warszawie (przemianowanej w 1938 na Wyższą Szkołę Żywych Języków Wschodnich). Okres okupacji przepracował w Wydziale Statystycznym miasta stołecznego Warszawy. Był członkiem czołowych polskich stowarzyszeń naukowych. Poza pracą naukową pełnił funkcję zwierzchnika Kościoła karaimskiego w Polsce. Zajmował się turkologią, dziejami średniowiecznej kultury tureckiej, leksykografią, komparatystyką, edytorstwem dzieł kultury. Badał m.in. dzieje, język i kulturę Chazarów. Analizował wpływ języka i literatury perskiej na literaturę turecką, a także polsko-orientalne związki językowe. Interesował się życiem i działalnością Awicenny. Wydał m.in. *Sto sentencji i apoftegmatów arabskich Kalifa Ali'ego w parafrazie mamelucko-tureckiej* (1968), ogłosił też kilka przekładów. Redagował *Słownik karaimsko-rosyjsko-polski* oraz czasopisma „Myśl Karaimską" i „Przegląd Orientalistyczny", ponadto współpracował z „Językiem Polskim" i „Poradnikiem Językowym". Ceniony jako jeden z największych autorytetów w zakresie kultury staroosmańskiej i Złotej Ordy, miał jednocześnie opinię człowieka konfliktowego i ostrego w polemikach. Opublikował ponad 300 prac naukowych.

Biogramy uczonych polskich, Część I: *Nauki społeczne*, zeszyt 3: P-Z (pod redakcją Andrzeja Śródki i Pawła Szczawińskiego), Wrocław 1985.

Zajączkowski Stanisław Franciszek, ur. 29.01.1890 we Lwowie, zm. 10.10.1977 w Łodzi; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, historyk mediewista. W latach 1908-1913 studiował historię na Uniwersytecie Lwowskim. W l. 1921-1931 był pracownikiem archiwum we Lwowie. W latach 1927-1928 stypendysta

École Practique des Hautes Études i École de Chartres. Habilitację uzyskał w 1930. Od 1932 prof. nadzwyczajny, od 1937 prof. zwyczajny. Od 1932 do 1939 był kierownikiem Katedry Historii Średniowiecznej Powszechnej i Nauk Pomocniczych Historii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. W l. 1937-1939 współredaktor pisma „Ateneum Wileńskie". W l. 1940-1945 pracownik Archiwum Państwowego w Wilnie. W latach II wojny światowej czynny w tajnym nauczaniu. W 1945 wyjechał do Łodzi i od 1945 związany z Uniwersytetem Łódzkim, kierownik Katedry Historii Średniowiecznej (do przejścia na emeryturę w 1960). W latach 1946-1948 był dziekanem Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Łódzkiego, dwukrotnie dziekanem Wydziału Filozoficzno-Historycznego (1956-1958, 1958-1960). W l. 1958-1966 redaktor „Rocznika Łódzkiego"; badacz stosunków polsko-litewsko-krzyżackich, średniowiecznego osadnictwa ziem polskich, geografii historycznej. Główne prace: *Studia nad dziejami Żmudzi wieku XIII* (1925), *Polska a zakon Krzyżacki w ostatnich latach Władysława Łokietka* (1925), *Dzieje Litwy pogańskiej do 1386 r.* (1930), *Studia nad procesami Polski i Litwy z Zakonem Krzyżackim w l. 1420-1423* („Ateneum Wileńskie" 1937) *Dzieje Zakonu Krzyżackiego* (1946), *Ruch husycki w Czechach* (1952).

J. Kita, R. Stobiecki, *Słownik biograficzny historyków łódzkich*, Łódź 2000.

Zajkowska-Znamierowska Aleksandra, ur. 7.12.1900 w Bałcie (Rosja), zm. 31.01.1967 w Poznaniu; doktor filozofii. Studia filozoficzne ukończyła w 1931 na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, w l. 1931-1939 była asystentką w Studium Filozoficznym USB u prof. T. Czeżowskiego, po II wojnie światowej była st. asystentką w Zakładzie Filozofii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu u prof. H. Elzenberga w l. 1945-1948, stopień doktora nauk filozoficznych uzyskała w 1948, w tymże roku została wydalona z Zakładu w ramach „czystki", w l. 1948-1958 pracowała w Bibliotece Głównej UMK w Toruniu.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 584.

Zajkowski Józef Hipolit, ur. w 1898 w Sawejkach na Litwie, zm. 10.03.1945 w Niemczech; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, prawnik. Studia prawnicze ukończył na USB, do 1939 był kierownikiem Katedry Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych USB. W 1935 obronił doktorat, latem 1939 obronił rozprawę habilitacyjną, praca nie zachowała się a oficjalnej nominacji nie ogłoszono z powodu wybuchu wojny. Uczestniczył w kampanii wrześniowej w stopniu kapitana. W l. 1939-1945 był jeńcem wojennym w oflagach IIB Arneswalde i IID Gros Born. Zmarł w czasie ewakuacji obozu w nieznanych okolicznościach.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 417.

Zaleski Wacław, ur. w 1892, zm. 15.10.1954?; lekarz ginekolog, docent Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie; od 1935 pracował jako docent doktor w Zakładzie Położnictwa i Ginekologii USB w Wilnie; po II wojnie światowej mieszkał w Otwocku.

Alma Mater Vilnensis. W dziesiątą rocznicę przerwania normalnej pracy USB. Londyn 1920, s. 119.

Załuski Łukasz Marcin, ur. w 1604, zm. 20.08.1673 w Wilnie; profesor Akademii Wileńskiej, filozof, ksiądz katolicki, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1620, w Akademii Wileńskiej studiował filozofię w l. 1625-1628 i teologię w l. 1629-1633, w 1632 otrzymał święcenia kapłańskie; otrzymał stopnie magistra filozofii w 1630 i doktora teologii w 1652; wykładał w Akademii Wileńskiej Pismo Święte w 1636, filozofię w 1637-1640, teologię scholastyczną w 1652-1654, ponadto pracował w wileńskim domu profesów w l. 1641-1642; był kaznodzieją i pro-

fesorem w Warszawie, Braniewie, Krożach i Nieświeżu; opublikował pod nazwiskiem ucznia Michała Mniszka *Uniwersa philosophia publice asserta in Alma Academia SJ* (Wilno 1640). Przez wiele lat był misjonarzem i kaznodzieją.

W. Pazdniakou, (w:) *Wialikaje Kniastwa Litouskaje. Encykłapiedyja*, t. 1. Minsk 2005, s. 643.

Zapaśnik-Kobierska Halina, ur. 16.08.1909 w Wilnie, zm.?; profesor doktor medycyny. Po maturze w gimnazjum im. E. Orzeszkowej w Wilnie w 1930 wstąpiła na Wydział Lekarski Uniwersytetu Stefana Batorego. Dyplom lekarza otrzymała 5.05.1937. Pracowała w sanatoriach i poradniach dziecięcych. Stopień doktora medycyny uzyskała w 1949, tytuł docenta w 1955. Pracowała na stanowisku dyrektora Departamentu Matki i Dziecka w Ministerstwie Zdrowia, od 1963 profesor Akademii Medycznej w Warszawie. Autorka wielu prac naukowych i podręczników.

Z dziejów Almae Matris Vilnensis. Kraków 1996, s. 418.

Zawadzki Bohdan, ur. w 1902 w Turbowie na Ukrainie, zm. w 1966 w Nowym Jorku (USA). Uczęszczał do gimnazjum polskiego w Kijowie, po repatriacji do Polski ukończył w 1920 Gimnazjum im. Zamoyskiego w Warszawie, a następnie podjął studia psychologiczne na Uniwersytecie Warszawskim pod kierunkiem prof. Władysława Witwickiego. Równolegle studiował fizjologię i polonistykę. Był aktywnym członkiem studenckiego Koła Filozoficznego. W l. 1924-1928 pracował jako asystent w Katedrze Psychologii, gdzie pod kierunkiem prof. W. Witwickiego obronił w r. 1928 rozprawę doktorską *O komizmie. Studium psychologiczne.* Stanowisko asystenta, a potem adiunkta (1930-1932) łączył z pracą praktyczną w Instytucie Psychotechnicznym, a także w Centrum Badań Lotniczo-Lekarskich. W 1929/1930 uzupełniał studia psychologiczne w Berlinie, a w 1932/1933 w Wiedniu. Tam opublikował rozprawę *Psychological consequences of unemployment.* W l. 1933/1934 kontynuował studia w Stanach Zjednoczonych. W 1935 objął kierownictwo Zakładu Psychologii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Po likwidacji Uniwersytetu Stefana Batorego, w lutym 1940 wyjechał do USA, gdzie nauczał na różnych uczelniach, m.in. Smith College, Welesley College, Sarah Lawrence College. Od 1946 do śmierci pracował jako profesor psychologii i psychopatologii w City College of New York, zajmując się równocześnie praktyką w zakresie psychoterapii. W 1959 w Warszawie ukazały się jego *Wykłady z psychopatologii.*

Informacja Instytutu Psychologii Uniwersytetu Warszawskiego.

Zawadzki Tadeusz, ur. 7.04.1919 w Wilnie, zm. 4.01.2008 w Tournus (Francja). Wybitny historyk starożytności, znany szeroko w świecie badacz dziejów antycznych, twórca poznańskiej szkoły badań nad starożytnością, uczeń Ludwika Piotrowicza. Pochodził ze znanej wileńskiej rodziny księgarzy i wydawców. Rozpoczął studia uniwersyteckie w Wilnie, ale już w roku 1938 przeniósł się do Krakowa. Ściągnęły go tam wielkie zainteresowanie dziejami starożytnymi i sława profesora Ludwika Piotrowicza, który wówczas kierował Katedrą Historii Starożytnej na Uniwersytecie Jagiellońskim. Wybuch wojny zastał go jednak w Wilnie, gdzie spędzał wakacje. Pozostał tam aż do 1945, biorąc, jako żołnierz wileńskiej AK, aktywny udział w ruchu oporu. Studia podjął natychmiast po zakończeniu działań wojennych – w Krakowie. Tutaj też w 1951 obronił u prof. Ludwika Piotrowicza rozprawę doktorską nt. *Z zagadnień struktury agrarno-społecznej krajów małoazjatyckich w epoce hellenizmu,* opublikowaną w 1952 w Poznaniu. W 1954 przeniósł się do Poznania. W 1955-1959 był profesorem historii starożytnej na UMK w Toruniu. W 1967 otrzymał zaproszenie w charakterze *visiting*

professor ze strony Uniwersytetu Miséricorde w Szwajcarii. We Fryburgu wykładał przez cały rok akademicki 1967/1968. W 1968 Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego nie wyraziło zgody na przedłużenie urlopu naukowego Zawadzkiego na kolejny rok. Napięta sytuacja polityczna i społeczna w Polsce oraz szykowane wielkie reformy na polskich uczelniach sprawiły, że wybrał on emigrację i nie wrócił już do Polski. W roku 1969 wygrał konkurs na stanowisko kierownika Katedry Historii Starożytnej Uniwersytetu we Fryburgu, na czele której – jako profesor zwyczajny – stał aż do przejścia na emeryturę w roku 1989.W Szwajcarii podjął, zapoczątkowane jeszcze w Polsce, badania nad *Scriptores Historiae Augustae*, późnoantycznym zbiorem cesarskich biografii. Na emeryturze mieszkał we Francji w miasteczku Tournus. Po transformacji ustrojowej podjął ponownie współpracę z macierzystym środowiskiem polskich – zwłaszcza poznańskich – historyków starożytności. Co jakiś czas odwiedzał też Polskę.

Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika 1945-1994. Toruń 1995, s. 782.

Zawadzki Władysław Marian, syn Feliksa, ur. 8.09.1885 w Wilnie, zm. 8.03.1939 w Warszawie; ekonomista, profesor ekonomii na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Był wnukiem Józefa Zawadzkiego, wydawcy i księgarza wileńskiego. Gimnazjum ukończył w Wilnie, następnie od 1903 krótko studiował przyrodę w Moskwie i Lipsku; w Krakowie rozpoczął studia filozoficzno-humanistyczne, ale studiował krótko, bo związał się z PPS. Efektem tego była konieczność emigracji do Paryża, gdzie w 1909 ukończył studia ekonomiczno-społeczne. W l.1909-1914 pracował naukowo w Paryżu i Londynie. Do Wilna powrócił w 1914 i tu zastał go wybuch wojny. Został powołany do wojska, pracował w biurze szyfrów. 10.02.1917 ożenił się z Haliną Niedziałkowską. W 1917 rozpoczął wykłady z dziedziny ekonomii na Politechnice Warszawskiej, będąc jednocześnie przedstawicielem Komitetu Polskiego przy polskich władzach i organizacjach w Warszawie w tzw. Komitecie Litewskim. W 1918 został członkiem Rady Stanu a w końcu tego roku współpracował w organizowaniu Komitetu Obrony Kresów oraz Dywizji Litewsko-Białoruskiej. W końcu 1918 delegowany był przez Komitet Obrony Kresów do Paryża, gdzie przebywał do lutego 1919, po powrocie został mianowany naczelnikiem wydziału w ówczesnym Departamencie Litewsko-Białoruskim w Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Stanowisko to opuścił po zajęciu Wilna przez wojska polskie. Jesienią 1919 wrócił do Wilna, gdzie na Uniwersytecie Stefana Batorego wykładał ekonomię, od lipca 1920 został profesorem zwyczajnym tego uniwersytetu; w l. 1919-1922 był prodziekanem, a w l. 1922-1924 dziekanem Wydziału Prawa USB. W 1925 został członkiem Komisji Stabilizacyjnej dla sił wykładających w Wyższej Szkole Handlowej w Warszawie. Od końca 1928 wykładał w tejże szkole ekonomię teoretyczną. W grudniu 1928 mianowany został dyrektorem Izby Przemysłowo-Handlowej w Wilnie, na tym stanowisku pozostał do sierpnia 1931, tj. do chwili powołania go na stanowisko wiceministra skarbu. 21.03.1932 został ministrem bez teki i wicepremierem w rządzie A. Prystora, w l. 1932-1935 był ministrem skarbu; od 1936 wykładał w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie. W 1938 ciężko zachorował i po roku zmarł. Pochowany został na cmentarzu św. św. Piotra i Pawła w Wilnie. Wydał kilka prac naukowych, m.in. *Zastosowanie matematyki do ekonomii politycznej* (wyd. francuskie i polskie 1914), *Teoria produkcji. Próba zbadania społecznych* 288 *warunków produkcji* (1923), *Pojęcie równowagi ekonomicznej i jego naukowe znaczenie.*

„Słowo" 1939, nr 67, s. 1; Z. Landau, *Władysław Zawadzki (1885-1939)*, (w:) *Poczet wybitnych profesorów SGH-SGPiS*. Warszawa 1986; D. Zawadzka-Cywińska, (w:) *Wspomnienie o ojcu, prof. Władysławie Za-*

wadzkim. „Czas” 2002, nr 135, s. 13; *D. Drabińska*, (w:) *Wielka encyklopedia PWN*, t. 30. Warszawa 2005, s.

Zdanowicz Aleksander, ur. w 1808 w powiecie ihumeńskim na Białorusi, zm. w 1868 w Wilnie; historyk, pisarz, pedagog. W 1825 ukończył powiatową szkołę bazyliańską w Ihumeniu, po jej ukończeniu pracował jako nauczyciel, w 1827-1831 studiował na Uniwersytecie Wileńskim; w l. 1834-1864 był nauczycielem języka polskiego, łaciny i historii w Instytucie Szlacheckim w Wilnie, w l. 1840-1860 – współredaktorem „Kuriera Wileńskiego” i *Słownika języka polskiego* (1861). W domu przy ul. Zarzecze 21 zgromadził znaczny księgozbiór, rozproszony po jego śmierci; publikował artykuły, wydał *Rys chronologiczno-historyczny państw nowożytnych* (Wilno 1844), *Szkic historii polskiej* (Wilno 1857). Od 1863 zajmował się działalnością literacką, którą przerwała śmierć jedynego syna, którego za udział w powstaniu styczniowym wyrokiem sądu wojennego powieszono na Łukiszkach. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim w Wilnie.

Myslicieli i aswietniki Biełarusi. Encykłapiedyczny dawiednik. Minsk 1995, s. 436; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 440;

Zdelaritius (Zdelaricius, Zdelarić) Tomasz, ur. ok. 1531 w Lugoplaw k. Zagrzebia, zm. 8.04.1572 w Wilnie; profesor filozofii w Akademii Wileńskiej, jezuita. Studiował w Wiedniu, w l. 1570-1571 był profesorem filozofii i prefektem studiów, w l. 1571-1572 profesorem filozofii i matematyki w Akademii Wileńskiej.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2008, s. 590.

Zdziechowski Marian, syn Emanuela Zdziechowskiego i Heleny z Pułjanowskich, brat Kazimierza Zdziechowskiego, pisarza, publicysty, ur. 30.04.1861 w rodzinnym majątku Nowosiołki koło Rakowa (Białoruś), zm. 5.10.1938 w Wilnie; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. Był historykiem kultury i literatury słowiańskiej, wybitnym filozofem i publicystą. W 1879 ukończył rosyjskie gimnazjum w Mińsku, następnie studiował na Wydziale Historyczno-Filologicznym Uniwersytetu Petersburskiego, w l. 1879-1883 na Uniwersytecie Dorpackim (obecnie Tartu w Estonii). Uczył się także w Zagrzebiu, Grazu i Genewie. Po studiach współpracował z petersburskimi czasopismami, m.in. „Siewiernym Wiestnikiem” i „Krajem” wydawanym przez Włodzimierza Spasowicza. Działalność naukową rozpoczął w 1882 drukując swoje studia i szkice, pod imieniem własnym oraz (ze względów cenzuralnych) pod pseudonimami: M. Ursyna i Karowskiego. W 1888 przeniósł się do Krakowa, gdzie doktoryzował się wkrótce na Uniwersytecie Jagiellońskim na podstawie pracy p.t. *Mesjaniści i Słowianofile* napisanej pod kierunkiem prof. Stanisława Tarnowskiego. W latach 1899-1919 był profesorem Uniwersytetu Jagiellońskiego. W Krakowie dał się poznać jako utalentowany, natchniony i popularny wykładowca. W 1901 współzałożyciel „Klubu Słowiańskiego” w Krakowie oraz czasopisma „Świat Słowiański”. Od 1902 członek Akademii Umiejętności. W latach pierwszej wojny światowej przebywał w Rosji: w rodzinnym majątku Nowosiołki, w Moskwie i Petersburgu. W latach 1919-1932 był profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, gdzie objął katedrę literatur europejskich. W latach 1925-1927 był rektorem tegoż uniwersytetu, piastował też funkcję dziekana wydziału humanistycznego. W Wilnie był również profesorem w Szkole Nauk Politycznych przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej oraz prezesem Związku Zawodowego Literatów Polskich (ZZLP). W ostatnich latach życia był również prezesem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie. Należał jednocześnie do założycieli wileńskiego dziennika „Słowo”. W maju 1929 był jednym

z kandydatów na urząd Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. Mimo że sam był sympatykiem Piłsudskiego, wiosną 1927 roku Zdziechowski ujął się, w napisanej przez siebie broszurze *Sprawa sumienia*, za pięcioma generałami uwięzionymi po zamachu majowym i zamkniętymi bez przedstawienia żadnych zarzutów w III Wojskowym Więzieniu Śledczym na Antokolu w Wilnie, m.in. bohaterem bitwy warszawskiej Tadeuszem Rozwadowskim. Broszura ta przyczyniła się do zwolnienia uwięzionych. Otrzymał tytuł doktora *honoris causa* uniwersytetów w Wilnie, Dorpacie (Tartu) i Segedynie. Od 1929 był członkiem Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Zmarł po ciężkiej chorobie w Wilnie 5 października 1938. Spoczął na Antokolskim cmentarzu wojskowym. Jest autorem szeregu prac z zakresu filozofii religii i literatur słowiańskich. W szczególności zainteresowany polsko-rosyjskimi stosunkami kulturowymi. Znawca rosyjskiej literatury filozoficznej. Prowadził korespondencję z Lwem Tołstojem i odwiedził go nawet raz w Jasnej Polanie. Utrzymywał kontakty z wieloma znanymi rosyjskimi intelektualistami w tym z Nikołajem Bierdiajewem, Siergiejem Bułgakowem, Piotrem Struwem, Dmitrijem Mierieżkowskim, Nikołajem Trubieckim. Zajmował go m.in. problem zła w ujęciu filozoficznym, w tym komunizmu w kontekście apokaliptycznym, zjawisko modernizmu w Kościele katolickim oraz źródła kryzysu kultury europejskiej. Napisał i wydał szereg prac naukowych, m.in.: *Очерки из психологии славянского племени. Славянофилы*. Санкт-Петербург, 1887. (pod pseudonimem M. Урсин), *Mesjaniści i słowianofile Szkice z psychologii narodów słowiańskich*. Kraków 1888, *Byron i jego wiek. Studia porównawczo-literackie*. Kraków: 1899, *Религиозно-политические идеалы польского общества. Очерк. С предисловием графа Л. Н. Толстого*. Лейпциг: 1896 (pod pseudonimem M. Урсин), *Odrodzenie Chorwacyi w wieku XIX: illiryzm. Stanko Vraz. Iwan Mažuranič. Piotr Preredović*. Kraków: 1902, *Pestis perniciosissima. Rzecz o współczesnych kierunkach myśli katolickiej*. Warszawa: 1905, *U opoki mesjanizmu. Nowe szkice z psychologii narodów słowiańskich*. Lwów: 1888, *Wizja Krasińskiego*, 1912, *Pesymizm, romantyzm a podstawy chrześcijaństwa*. Kraków: 1914, 1915; *Zygmunt Miłkowski a idea słowiańska w Polsce*, 1915, *Gloryfikacja pracy: myśli z pism i o pismach Stanisława Brzozowskiego*, 1916, *Wpływy rosyjskie na duszę polską*. Kraków: 1920, *Europa, Rosja, Azja. Szkice polityczno-literackie*. Wilno: 1923, *Władysław Syrokomla. Pierwiastek litewsko-białoruski w twórczości polskiej*. Wilno: 1924, *Renesans a rewolucja*. Wilno: 1925, *Walka o duszy młodzieży. Z czasów rektorskich*. Wilno 1927, *O okrucieństwie*. Kraków: 1928, *Węgry i dookoła Węgier: szkice polityczno-literackie*. Wilno: 1933, *Chateaubriand i Bourbonowie*. Wilno: 1934, *Od Petersburga do Leningradu*. Wilno: 1934, *Niemcy. Szkic psychologiczny*, 1935, *Terror intelektualny w Rosji*, 1937, *Węgry i Polska na przełomie historii*, 1937, *W obliczu końca*. Wilno: 1937, *Widmo przyszłości*, 1939 (wydanie pośmiertne).

B. Białokozowicz, *Marian Zdziechowski i Michał Arcybaszew, Studia Rossica III*. Warszawa, 1996. s. 17-68; B. Białokozowicz, *Marian Zdziechowski i Lew Tołstoj*. Białystok: 1995; S. Kościałkowski, *Marian Zdziechowski* (przedmowa w:) M. Zdziechowski, *Widmo Przyszłości*. Lausanne: 1983; M. Zaczyński. (przedmowa w:) M. Zdziechowski, *Wybór Pism*. Kraków: 1993 r.; Z. Opacki, *W kręgu Polski, Rosji i Słowiańszczyzny. Myśl i działalność społeczno-polityczna Mariana Zdziechowskiego do 1914 roku*. Gdańsk 1996.

Zgierski Jan Mikołaj, ur. w 1653, zm. 6.12. 1713 w Wilnie; doktor teologii, ksiądz katolicki, biskup sufragan wileński, biskup smoleński, biskup żmudzki. Uczył się w Seminarium Duchownym w Wilnie, następnie studiował w Akademii Wileńskiej, gdzie uzyskał stopień doktora teologii. Był kanonikiem wileńskim, proboszczem w Nowogródku

i Słonimiu. 2.01.1696 prekonizowany biskupem tytularnym Martyropolis i sufraganem wileńskim. 25.01.1706 przeniesiony na biskupstwo smoleńskie, którego nie mógł objąć, ponieważ znajdowało się w większości poza granicami Rzeczpospolitej. 21.07.1710 przeniesiony na biskupstwo żmudzkie. Przybył do Worń w czasie, gdy szalała tam epidemia dżumy; wspierał dominikanów w Kalwarii Żmudzkiej oraz karmelitów w Kiejdanach; do końca życia pozostał kapelanem kaplicy św. Kazimierza w Wilnie.

J. Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie od jego założenia aż do dni obecnych...* Wilno 1912, s. 80; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce w latach 965-1999. Słownik biograficzny*. Warszawa 2000, s. 514; V. Petkus, *Vilniaus vyskupai Lietuvos istorijoje*. Vilnius 2002, s. 854.

Zgorzelski Czesław, ur. 17.03.1908 w Boryczowie, w województwie nowogródzkim, zm. 26.08.1996 w Lublinie; profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, historyk literatury, publicysta, edytor, pamiętnikarz. Ukończył Gimnazjum im. Zygmunta Augusta w Wilnie, w l. 1927-1932 studiował filologię polską na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, w l. 1930-1938 był asystentem i w l. 1938-1939 – st. asystentem na USB, dodatkowo pracował w Gimnazjum im. Adama Mickiewicza oraz publikował szkice o literaturze rosyjskiej w „Słowie", „Kurierze Wileńskim", „Przeglądzie Powszechnym". Podczas okupacji działał w BIPie Armii Krajowej, redagował konspiracyjne pisma „Jutro Polski" i „Świt Polski"; był więziony w 1940 przez Litwinów, w l. 1940/1941 i 1944 przez NKWD. W 1945 wyjechał do Polski, na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu w l. 1945-1949 był asystentem, doktoryzował się w 1947; w l. 1949-1950 pracował w Ossolineum, od 1950 w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, od 1957 – profesor; od 1956 był współredaktorem „Tygodnika Powszechnego". Opublikował m.in. *Duma poprzedniczka ballady* (1949), *Sztuka poetycka Mickiewicza* (1976), wspomnienia wileńskie zawarł w tomie pt. *Przywołane z pamięci* (1996).

J. Odrowąż-Pieniążek, (w:) *Literatura polska. Przewodnik encyklopedyczny*, t. 2. Warszawa 1985; D. Paluchowska, M. Maciejewski (red.), *Czesław Zgorzelski – uczony i wychowawca*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Redakcja Wydawnictw KUL, 2002.

Ziemacki Józef Kazimierz, ur. 18.09.1856 w Wilnie, zm. 20.09.1929 tamże; profesor medycyny, lekarz. Wychowany w Wilnie, tu ukończył gimnazjum i w 1875 rozpoczął studia na Wydziale Przyrodniczym Uniwersytetu w Petersburgu. W 1876 przeszedł do Wojskowej Akademii Lekarskiej tamże. Podobnie jak w czasie nauki w gimnazjum w Wilnie, założył tajną polską bibliotekę dla tamtejszej młodzieży polskiej. Za to został relegowany z uczelni. Studia medyczne kontynuował w Dorpacie, później w Wiedniu, Pradze i Berlinie. Po uzyskaniu dyplomu lekarza w 1884 pracował w znanym Obuchowskim Szpitalu w Petersburgu, kilka lat później został jego ordynatorem. Zasłynął w Rosji jako doskonały chirurg. Wydał około 70 prac naukowych w kilku językach. W Petersburgu założył Towarzystwo Polskich Lekarzy i Przyrodników oraz polskie towarzystwo gimnastyczne „Sokół". W sierpniu 1918 wrócił do Wilna i został przewodniczącym Komisji Organizacyjnej ds. wznowienia działalności Uniwersytetu Wileńskiego, w 1919 został przewodniczącym Komitetu Wykonawczego Odbudowy Uniwersytetu. W okresie organizacji Uniwersytetu Stefana Batorego został jego rektorem, a później, w l. 1919-1921 był prorektorem. Pochowany na cmentarzu Bernardyńskim.

A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Zarzecze. Cmentarz Bernardyński*. Wilno 1997, s. 47-48.

Zieniewicz Andrzej, ur. ok.1608 na Litwie, zm. 20.03.1687 w Nieświeżu; profesor w Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, poeta i kaznodzieja. Był profesorem teologii

dogmatycznej, greki i języka hebrajskiego w Braniewie i Krożach. W Akademii Wileńskiej wykładał teologię polemiczną w 1652-1653 i teol. scholastyczną w 1666-1667. Od 1649 był misjonarzem w Królewcu, potem zarządzał rezydencją jezuitów w Kamieńcu i Mińsku i był nadwornym teologiem biskupa kijowskiego T. Ujejskiego.

T. Oracki, *Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla*. Warszawa 1963, s. 318.

Zienkiewicz (Zieńkiewicz) Romuald, syn Szymona, ur. 1.02.1811 w powiecie Zawilejskim (święciańskim), zm. 11.09.1868; archeolog, etnograf, pedagog. W 1830 ukończył Uniwersytet Wileński, następnie był prywatnym nauczycielem w domach szlacheckich, w szkole w Rosieniach na Żmudzi, a także u książąt Druckich Lubeckich w Łuninie; gromadził przykłady twórczości ludowej; wydał *Piosnki gminne ludu pińskiego* (Kowno 1851), *O uroczyskach i zwyczajach ludu pińskiego oraz charakterze jego pieśni* (Warszawa 1853), *Próbki rymowe* (Wilno 1856). Zajmował się archeologią, w powiecie oszmiańskim badał kurhany i grodziska i opisał je w artykule *Kurhany i grodziska powiatu oszmiańskiego* („Athenaeum", 1848, t. 5). Badał zamek w Krewie i legendy o nim.

Pamiać. Aszmianski rajon. Minsk 2003, s. 34-35.

Zimmermann Kazimierz, ur. w 1874, zm. w 1925; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, ksiądz katolicki, socjolog, teoretyk katolickiej nauki społecznej; w 1910 został profesorem chrześcijańskich nauk społecznych na Uniwersytecie Jagiellońskim; w 1919-1921 był profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, potem profesorem UJ i rektorem w l. 1924-1925.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 443.

Zizaniusz (Zizanij, Tustanowski) Stefan, ur.?, zm. w 1600; duchowny prawosławny, kaznodzieja, pedagog, pisarz-polemista. Skończył szkołę prawosławną w Ostrogu na Wołyniu, wykładał w szkołach prawosławnych, m.in. w l. 1593-1599 – w Wilnie; wygłaszał kazania przeciwko unitom, jezuitom i przeciw wyższemu duchowieństwu prawosławnemu. W 1595 wydał w Wilnie *Katechezis* w języku polskim i białoruskim (nie zachował się), który w 1596 na soborze prawosławnym w Nowogródku został uznany za heretycki; Zizaniusza pozbawiono stanu duchownego i wyłączono z Cerkwi prawosławnej, ale na soborze w Brześciu w 1596 przywrócono mu poprzednie stanowiska cerkiewne. Był autorem utworów religijnych i polemicznych, skierowanych przeciwko duchowieństu katolickiemu i papieżowi; wydał m.in. w języku ruskim: *Kazanie swiatogo Kiriłła patriarchi ijerusalimskago...* (Wilno 1596). W 1599 w wyniku walki z unitami zmuszony został do wstąpienia do prawosławnego monasteru św. Trójcy w Wilnie, gdzie jako zakonnik przyjął imię Sylwestra, ale wkrótce uciekł z Wilna. O dalszym jego życiu brak dokumentów, aczkolwiek istnieje informacja, że został zabity podczas pielgrzymki.

M. Batwinnik, (w:) *Wialikaje Kniastwa Litouskaje. Encykłapiedyja*, t. 1. Minsk 2005, s. 657.

Znamierowska-Prüfferowa Maria, córka Stanisława i Leokadii z Andrzejewskich, ur. 13.05.1898 w Kibartach na Litwie, zm. 20.08.1990 w Toruniu; profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, etnograf, muzeolog. W 1907, po okresie nauki w domu, wstąpiła do koedukacyjnego gimnazjum handlowego. Maturę zdała w 1815. Ewakuacja komory celnej, gdzie pracował ojciec, spowodowała przeprowadzkę rodziny do Bierdiańska n. Morzem Azowskim. Jesienią 1915, wraz z bratem Jerzym wyjechała do Kijowa, gdzie uczęszczała na wykłady na Wydziale Filologicznym Wyższych Kursów Żeńskich, a od 1917 do nowo powstałego polskiego Kolegium Uniwersyteckiego. W Kijowie zetknęła

się z Januszem Korczakiem i zaangażowała się jako opiekunka w ochronce. W lutym 1918, po zdobyciu Kijowa przez bolszewików, opuściła to miasto i wyjechała do Warszawy. W 1919 podjęła pracę w wiejskiej szkole w Mokasie, potem pracowała w domu sierot w Pruszkowie. Od jesieni 1919 została słuchaczką Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie. W 1920 zachorowała na płuca i wyjechała na leczenie do Zakopanego, tu dorywczo pracowała w Muzeum Tatrzańskim. W grudniu 1920 wyszła w Wilnie za mąż za Stanisława Puchalskiego, legionistę. Związek ten trwał jednak krótko. 15.01.1921 wstąpiła na Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, uczestniczyła w wykładach z filozofii, historii literatury oraz pedagogiki. W r. akademickim 1920/1921 zaczęła studiować na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym, na którym 1.01.1922 funkcję kierownika katedry zoologii objął Jan Prüffer. 4.02.1925, po rozwiązaniu pierwszego małżeństwa, wzięła ślub z Janem Prüfferem. Od 1924 zainteresowała się etnologią, którą to dziedziną nauki zajmowała się do końca życia. Stopień magistra uzyskała w 1932 na USB. W 1936 została kustoszem Muzeum Etnologii i adiunktem w Zakładzie Etnologii USB. Zainteresowania jej skupiały się na rybołówstwie jeziornym i rzecznym północno-wschodniej Polski, na obszarze ówczesnych województw wileńskiego, nowogródzkiego i białostockiego; publikowała na ten temat artykuły, m.in. *Przyczynek do rybołołówstwa na Bugu* (1932), *Rybołówstwo okolic Druskiennik* (1933), napisała pracę doktorską pt. *Ości rybackie. Próba klasyfikacji ości północno-wschodniej Polski*, w 1939 na podstawie tej pracy uzyskała stopień doktora, równocześnie nadal pracowała w Muzeum Etnograficznym przy USB; kwalifikacje muzeologa uzupełniała podczas licznych podróży zagranicznych do Francji, Węgier, Austrii, Czechosłowacji, Jugosławii, Finlandii, Estonii; Na USB pracowała jako adiunkt u prof. K. Moszyńskiego, w l. 1936-1939 prowadziła ćwiczenia etnograficzne w Szkole Nauk Politycznych przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej w Wilnie. Od 1940 do 1941 pracowała w Muzeum Etnograficznym w Wilnie. W 1942 została zwolniona, od 1943 pracowała jako nauczycielka na tajnych kompletach. 13.07.1944 została zatrudniona w Urzędzie Konserwatorskim Litewskiej SRR, a w grudniu przeszła do pracy w Muzeum Sztuki w Wilnie. 7.07.1945 transportem ewakuacyjnycm wyruszyła z mężem do Torunia, gdzie od XI.1945 została zatrudniona jako adiunkt w Zakładzie Etnologii i Etnografii, podjęła też organizowanie etnograficznego muzeum uniwersyteckiego na wzór wileńskiego. W 1949 odeszła z UMK i objęła stanowisko kustosza Działu Etnografii w Muzeum Miejskim w Toruniu, na którym pozostała do końca 1958; obroniła pracę habilitacyjną pt. *Rybackie narzędzia kolne w Polsce i w krajach sąsiednich* (1957), w 1955 nadano jej tytuł profesora nadzwyczajnego. W 1958 powróciła na UMK na stanowisko kierownika Katedry Etnografii, gdzie pracowała do emerytury, równocześnie kierowała Muzeum. Pochowana na cmentarzu św. Jerzego w Toruniu.

E. Arszyńska, H. Muzalewska, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 4. Toruń 2004, s. 285-290;

Znosko Jan, ur. w 1772 w Wilnie, zm. w 1833 tamże; profesor ekonomii politycznej, ekonomista i filozof. W latach 1802-1815 pracował jak nauczyciel w Grodnie. W l. 1815-1832 – jako profesor ekonomii politycznej Uniwersytetu Wileńskiego. Był jednym z pierwszych w Polsce propagatorów myśli Adama Smitha. Jego szczególnie znane publikacje to: *Nauka ekonomii politycznej* (1811) oraz *Rozprawa o ekonomii politycznej, jej historii i systemach* (1816). Na zamówienie Komisji Edukacji Narodowej rozpoczął pracę nad tłumaczeniem na język polski *Logiki* Condillaca. Pracę tę opublikował już po rozbiorach Polski. Stała się ona popularnym przez lata podręcznikiem logiki.

A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński.* Wilno 1997, s. 48.

Zonn Włodzimierz, syn Karola, ur. 14.11. 1905 w Wilnie, zm. 28.02.1975 w Warszawie; profesor astronomii. Pochodził z rodziny rosyjsko-niemieckiej. Uczył się w rosyjskim korpusie kadetów w Pskowie. Po I wojnie światowej pozostał w Wilnie; studiował astronomię na Uniwersytecie Stefana Batorego; będąc studentem rozpoczął pracę w Obserwatorium Astronomicznym. Studia ukończył w 1931 i został asystentem prof. Władysława Dziewulskiego. W czerwcu 1936 wyjechał do Grecji na obserwację całkowitego zaćmienia słońca. 1.09.1938 opuścił Wilno, pracował w Obserwatorium Astronomicznym w Warszawie, które budowało w tym czasie filię na szczycie góry Pop Iwan w Karpatach Wschodnich, był organizatorem tego obserwatorium. Brał udział w kampanii wrześniowej, trafił do niewoli niemieckiej i przebywał w oflagu w Murnau. W obozie organizował kursy samokształceniowe, był wykładowcą astronomii. Jesienią 1945 powrócił do Warszawy, gdzie rozpoczął pracę na uniwersytecie i na Politechnice Warszawskiej. Przez rok przebywał w Sztokholmie, w 1948 obronił rozprawę habilitacyjną i został dyrektorem uniwersyteckiego obserwatorium; w 1950 został profesorem Uniwersytetu Warszawskiego. Wydał m.in. podręczniki *Astronomia ogólna* (1946), *Astrofizyka ogólna* (1955, wspólnie z K. Rudnickim), *Astronomia gwiazdowa* (1957, wspólnie z S. Grzędzielskim), *Materia międzygwiazdowa* (1961); był cenionym popularyzatorem astronomii.

A. Pukszto, *W Wilnie odkrył swoją pierwszą gwiazdę*. „Znad Wilii" 1996, nr 6, s. 4; *Wielka encyklopedia PWN*, t. 30. Warszawa 2005, s. 431.

Zygmund Antoni, ur. 25.12.1900 w Warszawie, zm. 30.05.1992 w Chicago; profesor Uniwersytetu Stefana Batorego, matematyk. Studiował na uniwersytetach w Warszawie, Oxfordzie i Cambridge. W 1923 uzyskał doktorat na Uniwersytecie Warszawskim; od 1922 do 1929 wykładał matematykę na Politechnice Warszawskiej; w 1930 został profesorem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie i pracował do 1939, tutaj jego najwybitniejszym uczniem był Józef Marcinkiewicz; brał udział w kampanii wrześniowej. W 1940 wyemigrował z żoną i synem do USA. W 1947 dostał pracę wykładowcy matematyki na Uniwersytecie w Chicago. Zajmował się równaniami różniczek częściowych, wydał prace z szeregów trygonometrycznych, teorii funkcji zmiennej rzeczywistej i zespolonej, rachunku prawdopodobieństwa, teorii całek osobliwych – m.in. *Trigonometric Series* (1935), *Funkcje analityczne* (1938), *Measure and integraf* (1977). Od 1946 był członkiem PAU, a od 1959 – PAN.

Wielka encyklopedia PWN, t. 30. Warszawa 2005, s. 486.

Żaba Ignacy, ur. 16.08.1713, zm. 17.09.1780 w Połocku; profesor i rektor Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita. W 1729 wstąpił w Wilnie do zakonu jezuitów; w l. 1731-1734 studiował filozofię w Akademii Wileńskiej, w l. 1735-1741 – teologię w Warszawie; w 1739 otrzymał święcenia kapłańskie; wykładał poetykę, retorykę i filozofię w kolegiach jezuickich w Łomży (1735-1736), Połocku (1736-1737), w Wilnie (1742-1743), Mińsku (1747-1749), Nieświeżu (1749-1752); w l. 1754-1756 był prokuratorem litewskiej prowincji jezuitów; w latach 1752-1756 zajmował się sprawami finansowymi Akademii Wileńskiej, w l. 1756-1760 był asystentem polskim przy generale zakonu w Rzymie. Stanowisko rektora Akademii Wileńskiej objął 13.04.1760 i pełnił do 08.1763. W pierwszym roku urzędowania odnowił część budynków uniwersyteckich, które zostały zniszczone przez pożar w 1760; w następnym roku odnowił aulę akademicką, przeznaczoną do dysput. Po kasacie zakonu był w l. 1774-1779 ponownie rektorem Akademii Wileńskiej.

N. Mazouka, *Wialikaje Kniastwa Litouskaje. Encykłapiedyja*, t. 1. Minsk 2005, s. R. Jakubėnas, *Prasa Wielkiego Księstwa Litewskiego w II połowie XVIII wieku*. Kraków 2005, s. 216-27.

Żabicki Jan, ur. 28.08.1653 na Mazowszu, zm. 12.12.1693 w Warszawie; profesor filozofii, ksiądz katolicki, jezuita. Do zakonu jezuitów wstąpił w 1670, studiował filozofię w Pułtusku w l. 1674-1677, teologię w Akademii Wileńskiej w l. 1679-1683; został profesorem, uczył filozofii w Połocku 1685-1688 i w Akademii Wileńskiej w l. 1688-1691; potem uczył teologii w Warszawie i Braniewie.

Wileński słownik biograficzny, Bydgoszcz 2002, s. 446.

Żebrowski Tomasz, ur. 24.11.1714 na Żmudzi, zm. 18.03.1758 w Wilnie; profesor filozofii i matematyki w Akademii Wileńskiej, ksiądz katolicki, jezuita, matematyk, astronom, architekt. Do zakonu wstąpił w 1732, w l. 1735-1738 studiował filozofię w Akademii Wileńskiej, w l. 1740-1744 – teologię; w l. 1738-1740 i 1744-1748 wykładał w kolegiach jezuickich w Krożach na Żmudzi i w Iłukszcie na Inflantach, a także w Bobrujsku; w l. 1750-1752 studiował nauki matematyczne u J. Steplinga w Pradze; w 1752 uzyskał stopień doktora filozofii i nauk wyzwolonych, po powrocie w 1752 został kierownikiem katedry matematyki w Akademii Wileńskiej i profesorem; zorganizował studium matematyczne, urządził pracownię fizyki doświadczalnej (museum mathematicum) i zbudował obserwatorium astronomiczne (ufundowane przez E. Puzyninę); w l. 1753-1758 był dyrektorem obserwatorium; jako architekt zaprojektował i zbudował kościoły w Iłukszcie, Krożach, kolegium w Żodziszkach, pracował przy budowie kościołów wileńskich św. Ignacego i św. Jana. Ogłosił pracę *Duo specimina scienciae mathematicae* (Wilno 1754).

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 4. Vilnius 1988, s. 640; *Wileński słownik biograficzny*, Bydgoszcz 2002, s. 446.

Żemaitis Pranas (Żemajtis Franciszek), ur. 20.09.1905 w miejscowości Sala w powiecie Rakiszki, zm. w 1972 w Wilnie; docent litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego, matematyk. W 1919 wstąpił do gimnazjum w Wilnie, które ukończył w 1928, następnie wstąpił na Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie, gdzie studiował matematykę. W 1930 należał do założycieli sekcji dramatycznej Związku Studentów Litwinów w Wilnie, w l. 1936-1939 występował w wileńskim teatrze litewskim; w l. 1939-1945 grał w tzw. Teatrze Latającym i śpiewał w chórze wileńskim; od 1944 roku wykładał na Uniwersytecie Wileńskim (litewskim) astronomię, od 1953 – matematykę. Pochowany na cmentarzu na Rossie.

Lietuvių Enciklopedija, t. 35. Boston 1966, s. 216.

Żemaitis Zigmas, ur. 8.11.1884 we wsi Daktoriai koło Ignaliny, zm. 24.06.1969 w Wilnie; profesor litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego, matematyk. W l. 1903-1909 studiował matematykę na uniwersytecie w Odessie. Uczestniczył tam w działalności litewskiego Towarzystwa „Rūta", kierował chórem litewskim, wystawiał na scenie amatorskiej sztuki litewskie. Po ukończeniu uniwersytetu przyjechał do Wilna, tutaj w gimnazjum żeńskim wykładał matematykę. W l. 1915-1918 był nauczycielem w gimnazjum litewskim w Woronežu (w ewakuacji). W 1918 powrócił na Wileńszczyznę i w Święcianach zorganizował gimnazjum litewskie. W 1920 wyjechał do Kowna, tam był współorganizatorem Wyższych Kursów, przekształconych później w Uniwersytet Kowieński. W l. 1922-1940 wykładał na tym uniwersytecie matematykę, od 1933 był kierownikiem katedry geometrii. Interesował się także lotnictwem. W l. 1929-1940 był prezesem Aeroklubu Litewskiego w Kow-

nie. W 1940 przyjechał do Wilna i w l. 1940-1969 był profesorem litewskiego Uniwersytetu Wileńskiego, w l. 1946-1948 był jego rektorem. Napisał i ogłosił wiele prac naukowych z dziedziny matematyki. Pochowany na cmentarzu na Rossie w Wilnie.

Tarybų Lietuvos enciklopedija, t. 4. Vilnius 1988; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 113.

Żongołłowicz Bronisław, syn Karola i Antoniny z Witortów, ur. 29.11.1869 lub 1870 w Datnowie k. Kiejdan na Litwie, zm. 31.10.1944 w Wilnie; profesor prawa kanonicznego, ksiądz katolicki, jezuita. Uczył się w gimnazjum w Szawlach, które ukończył w 1887 i od razu podjął naukę w seminarium duchownym w Kownie; w 1891 przyjął święcenia kapłańskie i wyjechał na studia do Akademii Duchownej w Petersburgu. Po ukończeniu Akademii w 1895 ze stopniem magistra teologii wyjechał do Kowna, gdzie był profesorem Seminarium Duchownego do 1914, równocześnie w l. 1902-911 był sekretarzem kurii kowieńskiej. W l. 1910-1914 uzupełniał studia we Włoszech, Francji, Niemczech i Belgii. W l. 1914-1915 był asesorem żmudzkiego konsystorza, ewakuowanego do Smoleńska. Następnie objął obowiązki profesora w Akademii Duchownej w Petersburgu, gdzie w 1917 uzyskał stopień doktora prawa kanonicznego. W 1918 powrócił do Polski, zamieszkał w Lublinie, dokąd przeniesiono Akademię Katolicką z Petersburga jako początek Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W l. 1918-1919 wykładał w Lublinie prawo kanoniczne, będąc jednocześnie dziekanem. 28.08.1919 został profesorem i dziekanem Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie. W l. 1920-1922 był prorektorem USB, a w l. 1923-1924 pełnił obowiązki prodziekana i dziekana Wydziału Teologicznego. W l. 1921-1922 wykładał na Uniwersytecie Poznańskim prawo kanoniczne. Od 1930 do 1936 był wiceministrem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W 1930 został wybrany w okręgu lidzkim posłem na Sejm z ramienia BBWR. 30.04.1936 zakończył urzędowanie w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, odchodząc jednocześnie z katedry na USB na emeryturę. Zamieszkał w Warszawie i następnie w Wilnie, nadal zajmował się badaniami z historii Kościoła. Wybuch II wojny światowej zastał go w Wilnie; w okresie okupacji prowadził wykłady z zakresu prawa rzymskiego na tajnych kursach USB. Zmarł w Wilnie na nowotwór nerek. Pochowany został na cmentarzu na Rossie. Ogłosił wiele prac, m.in. *Ustrój Uniwersytetu Wileńskiego 1792-1802* (1925), *Arcybiskup Jan Cieplak* (1926).

A. Łoza, *Czy wiesz kto to jest?* Warszawa 1938; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu.* Olsztyn 1993, s. 34-35; D. Zamojska, *Wstęp*, (w:) Bronisław Żongołłowicz, *Dzienniki 1930-1936.* Warszawa 2004, s. XI-XXII,

Żukowski Szymon Feliks, ur. w 1782, zm. w 1834; adiunkt Uniwersytetu Wileńskiego, filolog, bazylianin. Wstąpił do bazylianów i w 1805 uzyskał stopień magistra teologii na Uniwersytecie Wileńskim; wykładał jako adiunkt język grecki i hebrajski oraz archeologię biblijną w l. 1805-1830; w 1806 został pomocnikiem bibliotekarza w Bibliotece Uniwersyteckiej i opracował z K. Kontrymem i S. Bakowskim 4-tomowy katalog, do dziś zachowany; opublikował m.in. *Początki języka greckiego* (Wilno 1806), *Początki języka hebrajskiego* (Wilno 1809), *Wypisy greckie* (1807).

A. Kasperavičienė, J. Surwiło, *Przechadzki po Wilnie. Zarzecze. Cmentarz Bernardyński.* Wilno 1997, s. 48-49.

Życki Tomasz, ur. 13.12.1763 w Kupryszkach w powiecie wileńskim, zm. 30.11.1839 w Wilnie; profesor Szkoły Głównej Litewskiej i Uniwersytetu Wileńskiego, matematyk. Po ukończeniu szkoły średniej w Wilnie był nauczycielem matematyki i logiki w szkole

wydziałowej, a od 1797, jako zastępca Franciszka Narwojsza, wykładał w Szkole Głównej Litewskiej matematykę aż do 1804. W tym roku Szkoła Główna została przemianowana na Imperatorski Uniwersytet Wileński. Od tego roku Życki został dyrektorem gimnazjum i stanowisko to pełnił do 1807, kiedy to Jędrzej Śniadecki powołał go na stanowisko profesora nadzwyczajnego na katedrę algebry. Wykłady rozpoczął od matematyki elementarnej łącznie z arytmetyką. W 1817 przeszedł na emeryturę i objął stanowisko wizytatora szkół. Na Uniwersytet wrócił w 1820 jako dziekan wydziału; po uwięzieniu rektora Twardowskiego w czasie procesu filaretów, został tymczasowo powołany na to stanowisko. Bogatą jego bibliotekę i zbiory dokumentów, które przez całe życie gromadził, sprzedali na makulaturę jego spadkobiercy. Opublikował m.in. rozprawy: *O sposobie łatwym pisania i wykładania nauk matematycznych* (1816), *Wiadomość o życiu i uczonych pismach Fran. Narwojsza* (1822). Pochowany na cmentarzu na Rossie.

L. Janowski, *Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego*. Wilno 1939; M. Jackiewicz, *Wileńska Rossa. Przewodnik po cmentarzu*. Olsztyn 1993, s. 137.

Żyszkiewicz Antoni, ur. w 1807 w Grodnie, zm. 22.03.1856 w Warszawie; fizyk, popularyzator wiedzy. Studia odbył na Wydziale Fizyko-Matematycznym Uniwersytetu Wileńskiego. W 1825 otrzymał stopień kandydata filozofii, w 1827 magistra filozofii. Był nauczycielem fizyki i matematyki w Szkole Wyższej Niemirowskiej na Podolu, następnie starszym profesorem tychże przedmiotów w gimnazjum grodzieńskim w Świsłoczy. Po przeniesieniu się do Warszawy został w 1837 adiunktem dyrektora Gabinetów Historii Naturalnej Warszawskiego Okręgu Naukowego. Był członkiem Komitetu Cenzury. Pisał artykuły do *Encyklopedii Powszechnej*. Od 1841 był redaktorem „Pamiętnika Religijno-Moralnego".

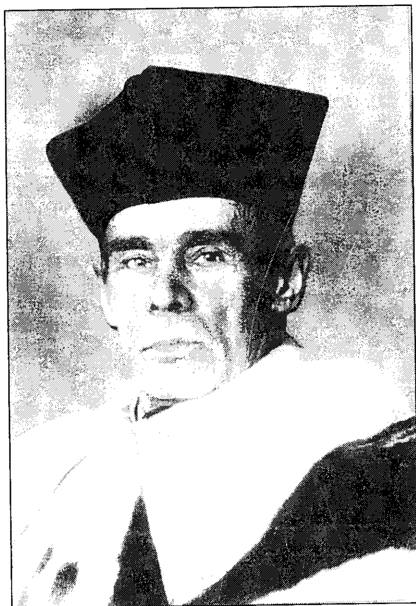
S. Szenic, *Cmentarz Powązkowski 1851-1890*. Warszawa 1982, s. 77.

Żytkowicz Leonid, syn Romana i Lubowi z Kasatkinów, ur. 17.07.1909 w Smorgoniach w d. powiecie oszmiańskim, zm. 4.12.1991 w Toruniu; doktor Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie, profesor Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, historyk. Pochodził z rodziny prawosławnej, jego ojciec był nauczycielem; w okresie I wojny światowej rodzina przebywała w głębi Rosji, dopiero w 1923 rodzice powrócili do Smorgoń. W 1929 ukończył Gimnazjum im. Adama Mickiewicza w Wilnie; w l. 1929-1931 studiował historię na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie; w 1933 wydał drukiem pracę *Zburzenie murów obronnych Wilna (1799-1805)*; w końcu 1933 otrzymał stypendium Funduszu Kultury Narodowej, dzięki temu utrzymywał kontakty naukowe z USB, został asystentem – wolontariuszem, równocześnie był sekretarzem pisma „Ateneum Wileńskie". W l. 1933-1939 opublikował w Wilnie kilkanaście prac naukowych, m.in. *Litwa i Korona w r. 1794* („Ateneum Wileńskie", 1937, nr 12), praca ta stała się podstawą jego rozprawy doktorskiej, którą obronił w 1938; przygotował studium pt. *Rządy Repnina na Litwie w l. 1794-1796* (Wilno 1938), praca ta miała stanowić jego habilitację. W 1938 wyjechał na dwa lata do Paryża, jednakże wojna przerwała jego pobyt we Francji. We wrześniu 1939 został zatrudniony na USB na stanowisku mł. asystenta, pracował do zamknięcia USB. W 1940 był pracownikiem polskiego oddziału Biblioteki Instytutu Lituanistyki w Wilnie, a w l. 1941 i 1944-1945 – w Państwowym Archiwum Litewskiej SRR. W kwietniu 1945 wyjechał z rodziną do Torunia, gdzie rozpoczął pracę na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika jako st. asystent, później adiunkt w Katedrze Historii Europy Wschodniej UMK, dodatkowo pracował w Książnicy Mikołaja Kopernika i w Bibliotece Uniwersyteckiej; w 1947 uzyskał habilitację na Uniwersytecie Poznańskim i został docentem, w 1954

otrzymał tytuł profesora; w l. 1951-1954 odsunięto go od pracy dydaktycznej, pracował wtedy w archiwum uniwersyteckim. W 1962 przeszedł do Instytutu Historii PAN i jako pracownik tego Instytutu otrzymał tytuł profesora zwyczajnego; odbył kilka podróży naukowych do Francji, Czechosłowacji, Bułgarii, Rumunii i ZSRR. Po wojnie opublikował wiele prac naukowych, m.in. *Inwentarze dóbr stołowych biskupstwa włocławskiego* (Toruń 1950), *Kilka uwag o handlu zewnętrznym Wielkiego Księstwa Litewskiego w ostatnich latach Rzeczypospolitej*, „Zapiski Historyczne" 1976, z. 2.

S. Alexandrowicz, *Profesor Leonid Żytkowicz (17 lipca 1910-4 grudnia 1991)*, „Lituano-Slavica Posnaniensia". Poznań 1994, t. 6; T. Friedelówna, *Leonid Żytkowicz*. „Magazyn Wileński" 1992, nr. 17-18; A. Piątkowski, (w:) *Toruński słownik biograficzny*, t. 2. Toruń 2000, s. 280-282.

Antoni Zygmund

Bronisław Żongołłowicz